VVITICHINDI SAXONIS RERVM AB HENRICO ET OTTONE I IMPP. GESTARUM Libri III,

unà cum alijs quibusdam raris & antehac non lectis diuersorum autorum historijs, ab Anno salutis D. CCC. usq; ad præsentem ætatem: quorum catalogus proxima patebit pagina

Huc accessit rerum scitu dignarum copiosus index.

ἐν Διόδῳ εἰμί.

Fata uiam inuenient.

BASILEAE APVD IO. [redacted], MENSE MARTIO, ANNO M. D. XXXII.

CATALOGVS EORVM QVAE VOLVMINE isto complectuntur.

CLARISS. VIRO D. BEATO ARNOALDI INVICTISS. CAROLI IMP. AVGVSTI SECRE/tario, patrono suo colendiss. Io. Hervagius S.

T nullum est literarum genus, quod non magnam mortalibus commoditatem adferat Beate ornatiss. ita præ cæteris ad ciuiles istas dignitates aspiranti, historiarum lectione nihil conducibilius esse constat. Nam quũ hinc quicquid usquã est uirtutum ac uitiorũ, manifestò eluceat, suis singula locis annotanda sunt, ut tum ad præclaras res gerendas honesta nos exempla alliciant, tum à perpetrandis flagitijs inhonesta deterreãt, sicq; perpetuò in rebus omnibus quid uel amplectendum uel uitandum sit, oculis ac animo obuersetur: ita fiet, ut temere nihil instituamus, ac moderationis tenorem ubiq; tueri possimus. Alioquin nisi rerum agendarum iudicium aliquod intercedat, fieri non potest, quin passim impingamus, ac sæpe aberremus etiam inuiti: tam tenuibus est impressa uestigijs, totq; aui js fallax uirtutis uia, in qua ut minimo erroris periculo pergere nobis liceat, historia ceu index quidam ac ὁδηγός adhibenda est, quæ, perspectis uariarum gentiũ moribus, cognitisq; rerum diuersarum causis, facilem nobis delectum suppeditare potest, quo rectum ubiq; uitæ cursum obtineamus. Atqui quum in immensum pateat historiæ usus, eiusq; laudem non pauci ac celebres uiri iam antea luculenter sint prosequuti, in ea, quam recte eruditorum cõsensus citra controuersiam olim approbauit, prædicanda diutius immorari non libet; præsertim apud te, cui istam non mediocrem, quæ ex rerum gestarum monumentis petitur, utilitatem esse compertam, singularis prudentia tua declarat: qua tu principis tui, cui es ob egregias ingenij dotes charissimus, negocia non alio quàm literarum beneficio tam solerter exequeris: quarum peritia laute instructũ te nihil imitatione dignum latere potest. Quæ res haud dubie efficit, ut tibi & tuis ornamẽto, cæterisq; te intuentibus admirationi non esse nequeas, idq; eo magis, si cum aliquo quamlibet uel nobili uel opulento, imperito tamen, ac à Musis alieno conferare. Siquidem ex ea collatione perspicuum fit, quantum indocto doctus præstet. Quando igitur præter alias studiorum portiones, hæc historiæ cognitio tam est necessaria, ut citra hanc recte administrari nihil queat, aliquot iam annis id unum dedi operã, quò ex mea officina omnis generis historiographi quàm emendatissime prodirent. Eius conatus exempla esse possunt Liuius, Seneca, Florus, quos uel sola nomenclatura studiosis cõmendat. Sed quum illi res tantum uetustiss. persequantur, quo demũ & quæ medijs temporibus acciderunt, hactenus ignorata nostris hominibus innotescerent, Volaterranum, Blondum, qui uetera nouis permiscent, Procopium ac alios Gothicarum in cunctas ferè Europæ prouincias irruptionum scriptores iampridem edidimus: nunc Nouum quo

dāmodo proferētes orbē regionū ac insularū, quę ueteribus incognitę fuerūt, opus nō tam delectabile q̄ utile studiosis futurū affirmamus. Complectit̄ enim diuitē rerū uarietatē, unde dubites plus ne delectationis an fructus referri queat. Atq; hæc uera esse statim inspecto libro quisq; uel opinione maiora experietur. Cæterum quid iam de præsenti historiarū uolumine multa polliceri opus est? quum unumquemq; mox ipsa rerum patriarū quas continet, pollicitatio sit mirifice in spem erectura, aliquid hic expectandū, quo carere nemo & debeat & possit. Cui enim nō turpe uideatur, exterarū gentium ac imperiorum uicissitudines cognitas habere, suæ patriæ statū qui olim fuerit, quæ Rerump. mutationes nescire? Quod, si ullis unquam, Germanis iure obijci potest, qui hactenus aliena anxie inquirentes, sua neglexerūt: quū tamen maioribus nostris nihil uel ad summā sapientiā, uel animi fortitudinē, uel imperij splendorem defuisse omnes, qui extant, annales testentur. Quin igitur euoluendis considerandisq; priscorum Germanorum rebus gestis incumbimus potius, quàm ut peregrina subinde sectātes, auitā nominis nostri gloriam obsolescere patiamur? Rerum enim nostrarū neglectus in causa est, quur sese exteri, quorū facta passim celebrantur, nobis præponant, perinde ac apud nos nihil unquam fuisset gestum memoria dignum. Cui malo succurrere uolens, quo Germanorum sæpe ostensa uirtus e tenebris tandem in lucem eruatur, Vuitichindum Henrici I. ac Othonum fortia facta describentem excudere uisum est, additis huc quibusdā alijs, qui de Germanorū gestis non ineleganter, fideq; bona scripserunt. In quibus concinnandis tametsi ordinem confuderimus, id quod caueri hic minime potuit: leui tamen huic incōmodo facile medebit̄ catalogus Impp. rite inter se succedentiū præmissus unà cum copioso indice, in quē quicquid est memorabile, diligenter congessimus. Et quanq̄ plura eiusdē argumenti, nisi temporis nos destituisset angustia, adiungere poteramus: tamen nō uidebar inepte facturus, si hoc præbito gustu obseruarē huius instituti geniū, ut eo alacrius deinceps ad consimilium æditionem accingar, si hæc aliquo studiosorū fauore excipi conspicerē. Nam alioquin, nisi emptorum nō respondeat dexteritas, id unū adnitar pro uirili, ut historiarū amatores, noua semper fœtura adiutem, paratus Græca simul & Mathematica studia impendio ac laboribus immensis prouehere, cuius mox testes erunt Demosthenes & Euclides Græcus, autores summi, quod utrūq; opus à me propediē studiosis cōmunicabitur. Porrò quū diu multūq; dispicerē, cui hasce historias, in quibus conquirendis multū sudoris impendi, rectiss. dedicarē, tu unus occurristi, cui hoc meū qualecūq; in te studiū non ingratū fore sperabā, quiq; quū ob multijugā, quā supra attigi, eruditionē, tum insignem qua polles, autoritatē patronū libro huic præstare cōmode potes. Quibus enim in procliui est omnia ne intellecta quidē calūniari, nominis tui prerogatiua deterriti à calūnijs temperabūt: Quæ una abunde magna causa est, quūr

eſt, quur eruditorum lucubrationes claris hominibus nuncupentur. Quorũ in numero quia tu non es poſtremus, nõ dubia ſpe ducor, humanitatẽ tuam, quæ cæteras uirtutes omnes exornat, boni conſulturam, quod tuo hic patrocinio uti uolui, teſtaturus eadem opera propenſam animi in te mei uoluntatem, qua longe maiori officio demereri te cupiam, ſi ſeſe offerat occaſio. Vale uir celeberrime ex officina noſtra, & me tibi addictiſſimum tua uiciſſim gratia dignare. Kalend. Martij. Anno M. D. XXXII.

IMPERATORVM EX GERMANIS ORDINE SVCCEdentium ſeries ex Vuympfelingij epitome collecta.

INDEX NOMINVM AC RERVM MEMORABILIVM ex Vuitichindo, & alijs ſubſequentibus hiſtoricis collectus.

A

Arnolphus

C

Chunradus

E

F

I

Liutgarda

M

Rotdrudis

B 5 Zastana

FINIS.

CLARISSIMO I. V. DOCTORI LVDOVICO HIERTERO CAESAREI IVDICII CAMERÆ Aduocato & causidico, Martinus Frechtus S.D.

NTER alia quæ à magno illo philosopho Aristotele sanctissime simul & grauissime sunt tradita, mihi nō infimum locum clariss. domine doctor habere uidetur, quod nimis antiquam historiam, quia dubia est & incerta: nec nimis nouam, quia ab omnibus uisa fuit: sed mediā delectare, utpote quæ ab his extremis longe distet, senserit. Eius generis esse Saxonum historiam, quam Vuitikindus graui tersoq; stilo, & quod ad hoc scribendi genus proprie spectat, summa fide, quantum ex ueterum monumentis licet deprehendere, descripsit, quum cognouissem: operæprecium me facturum arbitrabar, si in lucem quod in tenebris Eberbaci ad Rhenū inueneram, proferrem. Si enim alij libri, ad qualescunq; humanarum rerum commoditates elucubrati non paruo studio in lucem restituuntur, leguntur, amplectuntur: quanto magis historiarum cognitionem non esse incognitā conuenit, quandoquidem in hac non aliter atque in speculo, qualiter sit administranda respublica, obeunda officia, gerendi magistratus, regendæ prouinciæ, relucet. Ad hæc si eam laudamus prudentiam, quæ ex sola senectute prouenit: nónne & historiam quod ueterum rerum prudenter gestarū in se contineat ueritatem, laudabimus? Iam si quis Saxoniæ nationis fines & situm, ut ita loquar (eius enim gentis fortitudo nobilissima & fortissima nobilitas hac in historia potissimum celebratur) cognoscere desiderat: quę ex ueterum diligenti perscrutatione in uetustis monumentis reperimus annotata, huic albo haudquaquā grauabimur apponere. Saxones itaq; ditionis suæ principium ab Holsatia Albi fluuio transiecto, eo loco quem nunc archiepiscopatui Bremensi adscribunt, in Vestphaliam ad Rhenum usq; ferè deducūt: inde uero Hassiam, & Herciniam Germaniæ non incelebrem syluam attingentes, ad Thuringiorum confinia, in quibus non contemnendam partem à Francis, quorum stipendio olim militauerunt, suscipientes perueniunt. Duos principatus superiorem atque inferiorem Saxoniam hęc regio sibi uendicat. Meditullium autem huius prouinciæ totum ex Vandalico solo in linguam

moresq;

moresq́ Saxonum redactum est: eius generis est terra Brunsuuickensis, Lunenburgensis, Parthenopolis, quam Magdeburgum appellant, Halberstadensis. Ad eandem quoq́ nationem Marchia Brandenburgensis tota pertinet, ex eodem Vandalico solo capta, ac in Saxonicam linguã uersa. Porrò quanta olim Saxonum fortitudo fuerit, uel hinc liquet, quod Otho cognomine Magnus, imperium in Germaniam uirtute & armis inuexit, hoc domesticum Anglorum regnũ fundauit, contra turpissimum Attilam in aciem progressus est, Vandalos fudit. Hæc externa. Quod uero ad id, quod nostro seculo, quo pater misericordiarum & deus totius consolationis uerbi sui manifestationem opulenter exhibuit, pertinet, satius esse prorsus tacere, quàm pauca, ut ille de Carthagine, dicere ducimus. Tuum fuerit clarissime domine doctor nostram in te quam hoc uetusto libro declaramus beneuolentiam ex syncero animo, ob ueterem illam nostram, & absque ulla amara dissensione uiuendi consuetudinem benigne suscipere, & qua es tum historiarum cognitione, tum erga res fortiter gestas celebrandas magnanimitate, tueri defendereq́ feliciter, Vale

Heydelbergæ pridie Non. Iulij,
Anno Christi,
M. D. XXXI.

ADNOTATIONES MARTINI FRECHTI

IN VVITIKINDVM, QVIBVS LOCI VEL OBSCVri ex historiarum collatione explicantur, uel corrupti corriguntur.

IN LIBRVM PRIMVM.

Fol. 1. uers. 15. A Danis aut Nortmannis non prodijsse Saxones, ab annis ante Christum mille, implacabile mutuum gentis odium prodit. De quo uide Albertum Krantz ab initio Saxoniæ hist.

Fol. 1. uers. 29. Hadolann. Sunt qui constanter adfirment, nunquam Thuringos possedisse agros ad Hadeleriam, quanquam inuitati Saxones à Francis in Thuringos partem Thuringiæ precium militiæ acceperunt.

Fol. 2. uers. ab imo 5. Copiose de his Krantz lib. 1. c. 18. & 19.

Fol. 3. uers. 17. Pehiti, legendum forte Picti iuxta Bedam in Anglica historia.: gens putatur esse Scythica.

Fol. 5. uers. 23. Gregorius Augustinum Mellitum, & Ioannem in Britanniam misit, eorumq; prædicatione Anglos conuertit ad fidem Christi D. XVII.

Fol. 5 uers. 24. Huga perpetuo habet exemplar, quum legendum forte sit Hugo.

Fol. 5. uers. ab imo 7. Thiadericum, legendum forte Theodericum: atqui hanc propriorum uarietatatem mutare noluimus ob exemplaris uetusti fidem, quod correctiss. alioquin fuit.

Fol. 5. uers. 7. Tempus enim respirandi permittere hosti est illum in nos armare.

Fol. 7. uers. ab imo 4. Carolus Magnus in monte Martis idolum gentis quod Irmensul appellarunt subuertit. Eresburg dictus est mons, in quo Mersberg. Nam & in eodem Irmensul colebatur à Saxonibus. Irmensul quasi Mercurij statuã interpretantur. Is enim Græce Ἑρμῆς dicitur. Et Eresburg Martis mons. Ἄρης enim Græcis Mars est. Vide Krantz lib. 2. Saxoniæ c. 9. Alioquin hic locus in exemplari corruptus est, quem ex hac adnotatiuncula quisq; pro suo arbitratu emendet.

Fol. 8. uers. 19. Hic est ager ille quem à Thuringis non auro, sed sanguine mercatũ Saxo accepit.

Fol. 8. uers. 24. Partim hæc desumpta è Bedæ historia Britannica, cuius uerba recenset Krantz lib. 1 Saxoniæ c. 20. & 21.

Fol. 8. uersu 30. Sueui, Ptolemæo & Strabone testibus, olim ad utrãq; Albis ripã positi, uide Krantz lib. 11 Saxon. cap. 28. & seq.

Fol. 8. uers. ab imo 2. Carolus Magnus à Leone papa Imp. coronam accepit, D. CCCI.

Fol. 9. uers. 2. Francia Orientalis, quæ nunc Franconia, omnibus Francis origo fuit.

Fol. 9. uers. 9. Ludouicus IIII, filius Arnulphi, qui Arnulfus Caroli III. cognomento Crassi, nepos fuit ex fratre Carlomanno. Is cum Berengario I. ad Veronam cõgressus capitur cæcaturq;, quum imperasset annis decem.

Fol. 9. uers. 6. Ludolphus ex Vuedekindi stirpe natus, tres filios, & quatuor filias ex Oda habet.

Fol. 9. uers. 7. Bruno, ex quo dictus est Brunonis uicus, iamdiu Brunsuuicum cum ingẽti nobilitate cum Nortmannis & Dacis confligens perit in Ebbeckestorp loco nunc monialibus consecrato.

Fol. 9. uers. 12. Otho dux Saxoniæ senium causatus regni diadema recusat, quod peruenit ad Chunradum Chunradi, qui frater erat Ludouici IIII. filium ducem Austrasiorum, id est, Metensium & Francorum Orientalium.

Fol. 9. uers. 15. Otho magnus ex filia Arnulphi Imp. Lucarda suscipit Henricum I. qui materno sanguine Caroli magni lineam attingit.

Fol. 9. uers ab imo 17. Gothi ex Suetiæ regno, in quo etiam hodie stirps gentis cum nomine perseuerat. Huni patre nati Huno, Tuistonis filij inter Europeos citra Tanaim etiam cum Germanis annumerantur.

Fol. 9. uers. ab imo 2. Quo non deformius ullũ Arctos alit tristes habitus obscœnaq; nisu Corpora.

Fol. 10. uers. 6. Bellum Auaricum Hunis à Carolo illatum D. CCXCI. octennio absolutũ fuit, Eginhardo ac Reginone testibus.

Fol. 10. uers. 7. forte respexit ad hoc bellũ quod Arnulphus D. CCCXC. gessit contra Rnenteboldum regẽ Morauiæ, Bohemiæ, Poloniæ, Slesiæ, quando luxatis Vngaris fortiss. obiectis claustris,

Arnulphus

Arnulphus Vngarorum opera in hoc bello usus fuit, sed magno Christianorum malo. Vngari enim posthac grauissime incubuerūt Christianis, Sueuis, Bauaris, Francisq; sæpe prostratis, et penetrauerūt in ultima Saxoniæ, Biennam urbem cum ecclesijs incenderunt.

Fol.10.uers.14. *Slaui, quos infra Heuellos, Vebros, Licicauikos, Lusikos, Vulanos uocat, Vuandali fuerunt.*

Fol 1.:uers.ab imo 17. *De qua fraudulenta proditione uide Krantz li.3. Saxon. mox ab initio.*

Fol.10.uers.7. *Hatdo abbas Augiensis consecratur episcopus Maguntinē. An. Domini DCCCXCI.*

Fol.10.uers.ab imo 4. *Adelbertus cū fratribus Adalharto & Henrico contra Eberhardū & Gebelhardū bellū mouet, in quo Henricus cadit, et Adalhardus iussu Gebelharti capite plectitur, DCCCCII*

Fol.10.uers.ab imo 3. *Chunradus senior in Hassia ad Frislariam Adelberto congreditur, caditq; iij. kalend. Martij DCCCCV. sepultus in Vuiluburg Hassiæ.*

Fol.12.uers.15. *Septimo anno regni sui rex Chunradus ægrotat & moritur, antea Henricum successorem sibi deligens, qui postea in Frislaria regno præficitur DCCCCXX.*

Fol.12. uers ab imo 11. *Sunt qui Chunradum in Fulda monasterio sepultum esse contendant.*

Fol.12.uers.ab.imo 4. *Herigerus Hattoni in archiepiscopatum Maguntinum successerat.*

Fol.12.uers.ab imo 3. *Henricus non contemptim, sed humiliter à Ioanne papa X. huius nominis oblatum cum consecratione papali diadema recusat accipere. Ob id hunc Italici scriptores nō dignantur Imperatoris nomine.*

Fol.13.uers.3. *Prima Henrici expeditio in Burckhardum Sueuiæ ducem, cuius belli causam apud Krantz lib 3. Saxon. c.2. recenset.*

Fol.13.uers.8. *Arnoldus Bauarorum dux qui à facie Chunradi concesserat cum omnibus fortunis in Vngariam, rebellionem parat in Henricum, ab eoq; in Ratispona obsidetur.*

Fol.13.uers.11. *Giselbertus dux Lotharingiæ ex genere Karolino gener Henrici regis Rom. socerū stimulat, ut regnum Franciæ occupet.*

Fol.13.uers.14. *Lotharius Ludouici Pij filius natu maior, medius inter utrosq; fratres suos incedens regnum inter Rhenum & Scaldim, quod ex eo Lotharingiæ dicitur, sortitus est.*

Fol.13.uers.16. *Vuascones ultra Garumnam sunt circa Pyrenæos.*

Fol.13.uers.20. *Dani, qui & Nortmanni dicuntur, ib. Carolus Caluus uictor apud Fontanetū uicū agri Antissiodorensis.*

Fol.13.uers.22. *Per legatos Sergij Pont. IIII. hæc compositio facta est.*

Fol.13.uers.23. *Ad Carolum III. cognomento Crassum, hæc regna omnia peruenerunt.*

Fol.13.uers.24. *Forte intelligit Eudonem seu Vdonem comitem Andegauensem, qui legitime tutor erat Caroli pueri cognomento Simplicis.*

Fol.13.uers.ab imo 7. *Meminit Regino Odonis filij Ruodberti comitis Parisiorum.*

Fol.13 uers.ab imo 4. *Carolus ille Simplex Alsatiam ac partes illas Franciæ iuxta Rhenū usq; Moguntiam sibi usurpaturus usq; Padersneim uillam prope Vormatiam hostiliter peruenit. In fugā actus à fidelibus Henrici Vormatiæ coadunatis DCCCCXXIII.*

Fol.13.uers. ultimo. *Suessionis inter Robertum & Carolum pugna commissa fuit, in qua à Carolo transfixus lancea Robertus cecidit. Redeunti uictori Carolo Hebertus Viromandorū comes, Roberti occisi sororem coniugem habens fit obuiam, per speciem gratulandi orat regem ad se diuertat Peronam: intrantem in carcerem protraxerunt.*

Fol.14.uers.14. *Genuit Henrico ante regnum Mathildis filia Theoderici comitis de Ringelheim Gerbergam.*

Fol.14.uers.18. *Bruno archiepiscopus Coloniensis, & dux Lotharingiæ.*

Fol.14.uers.ab imo 10. *Bremensis ciuitas concrematur.*

Fol.15.uers.5. *D. Vitus translatus à Ludouico Pio Corbeiam.*

Fol.15.uers.9. *Anno DCCCCXL. circa obitum Ludouici Pij grauis hæc Normandorū & Danorum incursatio grassatur.*

Fol.16.uers.ab imo 6. *Habitabant Vuagrij, Vuinuli, Obotriti, Polabi per littora maris Germanici omnes uno nomine & una lingua Vandali.*

Fol.16.uersu ab imo 4.Vallersleue,ubi episcopatum constituit rex, & Otho filius postea transtulit hunc in Magdenburgensem archiepiscopatum.

Fol.18.uers.15.Auares qui & Sclaui: Vuerani,hoc est,Vngari

Fol.18.uers.ab imo 12.Ignominiosum fuit antiquitus canem donare.

Fol.19.uers.15.Vbi sub mutuum conspectum uenere exercitus,à Christianis quidē exoritur clamor κύριε ἐλέησον: ab Vngaris Tartaricus stridor insonuit,Hui hui,hui,uox ad fugam incitans.

Fol.19.uers.ab imo 5.Vrbem Slesuuicum tum fecit Coloniam Saxonum constituto ibi marchione.

Fol.19.uers.ab imo 4.Rex Abotritorum & Danorum baptizatur DCCCCXXXI.

Fol 17.uers.ultimo,Henricus rex paralysi percussus, DCCCCXXXV. exemplo praedecessoris sui Conradi,& ex more Carolinorum, pater quem uult ex filijs sibi in imperio surrogat.

IN LIBRVM SECVNDVM.

Fol.20.uers.20.Otho Magnus succedit in locū Augustorū,81.ab Octauio Caes.regnans annis 38.

Fol.21.uers.ab imo 2.Bolislaus dux Bohemiae Vueutzeslaum fratrē occidit,Vide Sylulum.

Fol.22.uers.14.Dancmarus regis frater ex solo patre non matre quae monialis erat.

Fol.23.uers.13.Canes deducere probri genus illa aetate habebatur.

Fol.23.uers.19.Arnoldus postquam obijsset, filij eius Gallico sanguine nati,Othonem non agnoscūt regem,neq; in coetum regni parent euocationi.

Fol.24.uers.4.Iunctis armis oppugnant Barduuick,in quo Otho iuniorem fratrem Henricū educari fecerat.

Fol.25.uers.7.Salaueldiae in media Thuringia Hēricus cōuentū procerū,nesciēte Othone,instituit.

Fol.26.uersu ab imo 2.Otho equo desiliens, sanctam lanceam,quam pater illius acceperat ex Burgundo,uenerabundus flexis genibus adorabat,de coelo suis poscens auxilium.

Fol.29.uers.5.Brisacum in confinio Alsatiae oppidū quod nobilium Harelongorū aliquando erat.

Fol 29.uers.ab imo 17.Sacerdos à Giselberti militibus spoliatus,Henrico haec nota fecit.

Fol.29.uers.ab imo 14.Giselbertus equi robore fisus, in Rhenum se mittit, ibi raptus undae uorticeperit.

Fol.29. uers.ab imo 8.Ludouicus Franciae rex relictam Giselberti coniugem , Othonis germanam poscit uxorem & accipit.

Fol. 33. uers. ab imo 5. Otgid seu Edid filia fratris Adelstani regis Anglorum , Othonis uxor moritur DCCCCXLVII. VII. Kal.Febr.

IN LIBRVM TERTIVM.

Fol.34.uers.ab imo 12.Hugo cognomento Capelus,Ruberti uel Heriberti filius Othoni rebellis.

Fol.35.uers. 11.Hugo filius Heriberti Artaldū archiepiscopum Remensem expellit,& nepotem suum substituit,quae causa postea tractata fuit in synodo apud Ingelheim à XXXIIII. episcopis celebrata,praesidente Martino apostolico legato, DCCCCXLVIII.

Fol.35. uers. 21. Othoni è Francia redeunti Herimannus dux Sueuiae occurrit, & Lindulfo filiam despondet.

Fol.36.uers.1. Albeida Lotharij relicta, filia Rodulphi Burgundionū regis & Bertae filiae Arnoldi Bauarorum ducis,Othoni nubit Papiae.

Fol.36.uers.10. Augustam intelligit.

Fol.36.uers.penultimo.Otho Coloniam attingens, matrem suam Mathildam sororem suam Gerbergam,filiumq; eius regem Lothariū sibi obuios condigno illic amore & honore tractauit.

Fol.38.uers.17.Boiarij comites Henrici ducis Baioariae instinctu Arnulphi & fratrum filiorum Arnoldi olim ducis,quod suum esse ducatum dicerent,ab Henrico deficiunt, & Lindulfum sequentes Ratisbonam occupant.

Fol. 39. uers. 20. Hungari ducentibus inimicis regis in Quadragesima , transito Rheno inuadunt Franciam,& per Italiam redeunt, An.DCCCCLIIII.

Fol.44.uer.15. Hermannus ab Othone praefectus fuerat inferiori Saxoniae, quae Vādalis tum subiacebat,& Albi flu.penè oīa possidebat, quae nūc tenet dux Luneburgensis & dux inferioris Saxoniae.

Fol.46.

Fol. 46. uerſ. ab imo 15. Ea tempeſtate DCCCCLVI. *per omnes regni partes grauis peſtilentia graſſabatur.*

Fol. 46. uerſ. ab imo 6. Berengarius biennio in mõte S. Leonis à rege obſeſſus, cum Alberto & Guidone filijs capitur, & pater Bambergæ exulat, ubi moritur & ſepelitur.

Fol. 46. uerſu ab imo 4. Otho Romam contra Benedictũ V. pſeudopapam obſidet & expugnat.

Fol. 46. uerſ. ab imo 3. Græci deſponſatam Othonis filio Nicephori Conſtantinopolitani Imp. filiã tradi à patre prohibent: ob id eos omni penè Calabriâ & Apulia expulit.

Fol. 47. uerſ. 17. Poppo epiſcopus Vuirtzburgenſis regi percharus XIII. *kal. Martij,* DCCCCLI. *moritur, cui propinquus ſuus alter Poppo in epiſcopatu ſucceßit.*

Fol. 49. uerſ. 14. legati Nicephori Rauennæ regem cum muneribus ſalutant DCCCCLXVII.

Fol. 49. uerſ. 17. Saraceni tum in Calabria & Salentinis erant, foti à Græcis, ut in Othonem arma pro obtinenda Italia mouerent.

Fol. 49. uerſ. 29. Otho pater filium Othonem, re in Saracenos Græcosq́; bene geſta reuerſum, uoluit Imperatorem à Romano populo acclamari, quem Ioannes XIII. *papa unxit & coronauit, unà cum Theophania Ioannis Imp. Conſtantinopolitani ſorore ipſius coniuge.*

Fol. 50. uerſ. 8. Populus Conſtantinopolitanus amißarum de Italia prouinciarum iacturam, in Nicephorum referens, qui ſponſam filiam marito tradere noluerit, arreptis armis, illum interficit, & filiò Ioanni imperium demandat.

VITA AVTORIS EX ABBATE SPANHIEMENSI.

Vindichinus monachus Corbeienſis cœnobij in Saxonia ordinis ſancti Benedicti, natione Theutonicus, uir in diuinis ſcripturis doctus, & in ſecularibus literis eruditiſſimus, ingenio promptus, & clarus eloquio, metro excellens, & proſa. Scripſit alterno ſtilo multa præclara opuſcula, de quibus ego tantum adhuc reperi ſubiecta,

Ab exordio Saxonum uſq; ad mortem Othonis Imperatoris primi.

Scripſit ad Mathildam eius filiam hiſtoriam Saxonum lib. III. Flore uirginali cum maieſtate &c.

Geſta Othonis primi lib. I.

Paſſionem Teclæ uirginis metrice lib. I.

Vitam Pauli primi eremitæ lib. I.

Claruit ſub Othone Imperatore primo, Anno domini D. CCCCL.

AD MATHILDAM REGINAM
VVITICHINDI PRAEFATIO.

LORE uirginali cum maiestate imperiali ac sapientia singulari fulgenti dominæ Mathildæ, ultimus seruulorum Christi martyrum Stephani atq; Viti Chorbeius V. totius seruitutis deuotissimum famulatum, ueramq; in saluatore salutem. Quamuis te paternæ potentiæ gloria singularis magnificet, ac clarissima decoret sapientia: nostra tamen humilitas præsumit de proxima sceptris semper clementia, quia nostra deuotio à tua pietate suscipiatur, etiam si non meteatur. Nam quũ nostro labore patris potentissimi, auiq; tui gloriosissimi res gestas memoriæ traditas legeris, habes unde ex optima & gloriosissima melior gloriosiorq; efficiaris. Nec tamen omnia eorum gesta nos posse comprehendere fatemur: sed strictim & per partes scribimus, ut sermo sit legentibus planus, nõ fastidiosus. Sed & de origine statuq; gentis, in qua ipse rerũ dominus Henricus primus regnauit, pauca scribere curaui, ut ea legendo animum oblectes, curas releues, pulchro ocio uaces. Legat igitur tua claritas istum libellum, ea pietate nostri memor, qua est conscriptus deuotione, Vale.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBUS GESTIS SAXONUM, AC OTTONIS aliorumque succedentium Imperatorum, liber primus.

OST OPERVM nostrorum primordia, quibus summi imperatoris militum triumphos declaraui, nemo me miretur principum nostrorum res gestas literis uelle cōmendare: quia in illo opere professioni meæ ut potui, quod debui exolui, modò generis gētisque meę deuotioni ut queo, elaborare non effugio. Et primū quidem de origine statuque gentis pauca expediā, solam penè famā sequēs in hac parte, nimia uetustate omnem ferè certitudinem obscurante. Nam super hac re uaria opinio est, alijs arbitrantibus de Danis Nortmannisque originē duxisse Saxones: alijs autē æstimantibus, ut ipse adolescentulus audiui quendam prædicantem de Græcis, quia ipsi dicerent Saxones reliquias fuisse Macedonici exercitus, qui sequutus magnum Alexandrum immatura morte ipsius per totum orbem sit dispersus. Cæterum gentem antiquam & nobilem fuisse non ambigitur: de quibus & in concione Agrippæ ad Iudæos in Iosepho oratio cōtexitur, & Lucani poëtæ sententia probatur. Pro certo autem nouimus, Saxones his regionibus nauibus aduectos, & loco primum applicuisse qui usque hodie nuncupatur Hadolaun. Incolis uero aduentum eorum grauiter ferentibus, qui Thuringi traduntur fuisse, arma contra eos mouent: Saxonibus uero acriter resistentibus, portum obtinent: diu deinde inter se dimicātibus, & multis hinc inde cadentibus, placuit utrisque de pace tractare, fœdus inire: ictumque est fœdus eo pacto, quo haberent Saxones uendendi emendique copiam, cæterū ab agris, à cæde hominum atque rapina abstinerent: stetitque illud fœdus inuiolabiliter multis diebus. Quumque Saxonibus defecisset pecunia, quid uenderent aut emerent non habentibus, inutilem sibi pacem esse arbitrantur. Ea igitur tempestate contigit adolescentem quendam egredi de nauibus oneratum multo auro, torque aurea, simulque armillis aureis: cui obuius quidam Thuringorū, Quid sibi uult, inquit, tam ingens aurū circa tuum famelicū collum? Emptorem, inquit, quęro: ad nihil aliud istud aurum gero: qui enim fame periclitor, quo auro delecter? At ille qualitatem quantitatemque precij rogat. Nullum, inquit mihi est Saxo discrimen in precio: quicquid dabis gratum teneo. Ille uero subridens adolescentem, Quid si, inquit, de isto puluere sinum tibi impleo? erat enim in præsenti loco egesta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit sinum, & accepit humum, ilicoque Thuringo tradidit aurum: lætus

uterq; ad suos repedat. Thuringi Thuringū laudibus ad cælum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit, fortunatumq; eum inter omnes mortales fuisse, qui uili precio tam ingens aurū possederit. Cæterum certi de uictoria, de Saxonibus iam quasi triumphabant. Interea Saxo priuatus auro, oneratus uero multa humo, appropiat nauibus. Socijs igitur ei occurrentibus, & quid ageret admirantibus, alij eum irridere cœperūt, amicorum alij arguere, omnes pariter amentem eum crediderunt. At ille postulato silentio, Sequimini, inquit, me optimi Saxones, & meam uobis amentiā probabitis utilem. At illi licet dubij, sequuntur tamen ducem. Ille autem sumpta humo, per uicinos agros quàm potuit subtiliter sparsit, & castrorū loca occupauit. Vt autem uidere Thuringi castra Saxonū, intolerabilis res eis uisa est. Et missis legatis conquesti sunt de rupto fœdere, ac uiolato pacto ex parte Saxonū. Saxones respondent, se hactenus fœdus inuiolabiliter seruasse: terram proprio auro cōparatam cum pace uelle obtinere, aut certe armis defendere. His auditis incolæ iam maledicebant aurum Saxonicum, & quem paulo ante felicē esse prædicabant, autorem perditionis suæq; regionis fatentur. Ira deinde accensi cæco marte sine ordine & sine consilio irruūt in castra. Saxones uero parati hostes excipiunt sternuntq;: & rebus prospere gestis proxima circum circa loca iure belli obtinent. Diu itaq; crebroq; quum ab alterutris pugnatum foret, & Thuringi Saxones sibi superiores fore pensarēt, per internuncios postulant utrosq; inermes conuenire, & de pace iterum tractare, condicto loco dieq;. Saxones postulatis se obedire respondent. Erat illis diebus Saxonibus magnorū cultellorū usus, quibus usque hodie Angli utuntur, morē gentis antiquæ sectantes. Quibus armati Saxones sub sagis suis procedunt castris, occurruntq; Thuringis condicto loco. Quūq; uiderent hostes inermes & omnes principes Thuringorum adesse, tempus rati totius regionis obtinendæ, cultellis abstractis super inermes & improuisos irruunt, & omnes fundunt, ita ut ne unus quidē ex eis superfuerit. Saxones clari existere, & nimiū terrorem uicinis gentibus incutere cœperunt. Fuerunt autem & qui hoc fauore nomen illis inditum tradant: cultelli enim nostra lingua sahs dicuntur: ideoq; Saxones nuncupatos, quia cultellis tantam multitudinem fudissent. Dum ea geruntur apud Saxoniam, quæ ita modò uocitatur, regionem, Britannia à Vespasiano principe iam olim inter prouincias redacta, & sub clientela Romanorum multo tempore utiliter degens, à uicinis nationibus impugnatur, eo q; auxilio Romanorū destituta uideretur. Populus nanq; Romanus Martiali imperatore à militibus interfecto, externis bellis grauiter fatigatus, non sufficiebat solita auxilia administrare amicis: extructo tamen ingenti opere ad munimen regionis, inter confinia à mari usq; ad mare, ubi impetus hostium uidebatur fore, relinquebant regionem Romani. Sed hosti acriori & ad bellandum prompto, ubi gens mollis & pigra belli resistit, nulla difficultas

[Margin notes: *Ingeniosa calliditas* (beside "omnes pariter amentem"); *Sahs* (beside "nore nomen illis"); *Martialis imperator* (beside "nus Martiali imperatore")]

difficultas in destruendo opere fuit. Igitur fama prodẽte de rebus à Saxonibus prospere gestis, supplicem mittunt legationẽ ad eorum postulanda auxilia. Et procedentes legati, Optimi, inquiũt, Saxones, miseri Bracti crebris hostium incursionibus fatigati, & admodum contriti, auditis uictorijs à uobis magnifice patratis, miserunt nos ad uos supplicantes, ut ab eis uestra auxilia non subtrahatis. Terram latã & spatiosam, & omniũ rerum copia refertã, uestræ mandant ditioni parere: sub Romanorũ hactenus clientela ac tutela liberaliter uiximus: post Romanos uobis meliores ignoramus: ideo sub uestræ uirtutis alas fugere quærimus: uestra uirtute, uestris armis hostibus tantum supiores inueniamur, & quicquid imponitis seruitij libẽter sustinemus. *Britannorum pro auxilio ad Saxones legatio* Patres ad hæc pauca respondent, Certos amicos Bractis Saxones sciatis, & eorum necessitatibus atq; commodis æque semper affuturos. Legati læti redierunt in patriam, exoptato nuncio socios lætiores reddentes. Deinde promissus in Britanniam mittitur exercitus: & gratanter ab amicis susceptus, in breui liberat regionem à latronibus, restituẽs patriam incolis. Neq; enim in id agendo multum laboris fuit: quippe qui iam olim audita fama Saxonũ perculsi terrebãtur, dummodo præsentia eorũ procul pellunt: erant enim hę gentes Bractis aduersæ, Scoti, Pehiti: aduersus quos militantes Saxones accipiebant à Bractis omnia ad usum necessaria. Manserunt itaq; in illa regione aliquãto tempore, uicaria Bractorũ bene usi amicitia. Vt aũt uiderũt principes exercitus terrã latam ac fertilẽ, & incolarũ manus ad bellandũ pigras, se uero ac maximã partem Saxonum sine certis sedibus, mittunt ad reuocandum maiorẽ exercitũ, & pace cum Scotis & Pehitis firmata, in cõmune cõtra Bractos consurgunt, eosq; regione propellunt, suæ ditioni regionem distribuunt. Et quia illa insula in angulo quodam maris sita est, Anglisaxones usque hodie uocitãtur. *Anglisaxones* De quibus omnibus si quis plenius scire uoluerit, historiã gentis eiusdem legat, & inueniet quomodo, aut sub quibus ducibus hæc omnia acta sint, uel qualiter ad Christianitatis nomen per uirum suis temporibus sanctissimũ, papam uidelicet Gregoriũ peruenerint. Nos uero cœptã historiæ uiam recurramus. Post hæc moritur Huga rex Francorũ, nullumq; alium hæredem regni relinquens, præter unicã filiam nomine Amalbergã, quæ nupserat Erminfrido regi Thuringorũ. Populus autem Francorũ à seniore suo humane clementerq; tractatus, pro gratiarũ actione rependenda filium quem ex concubina genuit, nomine Thiadericũ, ungent sibi in regem. *Theodericus Motensiũ rex nothus* Thiadericus autem designatus rex mittere curauit legationẽ ad Erminfridũ pro pace atq; concordia. Et ingressus legatus ad Erminfridum, Mortaliũ, inquit, optimus maximus dominus meus Thiadericus misit me ad te, exoptãs te bene ualere, & lato magnoq; diu imperio uigere, seq; tibi non dominum sed amicum, non imperatorẽ sed propinquum, propinquitatisq; iura inuiolabiliter tibi finetenus uelle seruare demandat: tantũ ut à populi Francorum

concordia non discordes,rogat:ipsum nanq; sibi regem sequunť constitutũ. Ad hæc Erminfridus iuxta quod regalem decuit dignitatem,clementer lega to respondit: placita sibi placere populi Francorũ, ab eorum concordia non discordare:pace omnimodis indigere: super negocio uero regni responsionẽ suam in amicorũ præsentiã uelle differre: uirumq; honorifice tractans fecit eum secum aliquandiu manere. Audiens autem regina legatum fratris super uenisse,& locutũ cum rege super negocio regni,suasit Hiringo,ut pariter per suaderent uiro,quia sibi regnum cessisset iure hæreditario,utpote quæ filia re gis erat & filia reginæ: Thiadericũ uero seruum tanq; ex concubina natum: & ideo indecens fore,proprio seruo unq; manus dare. Erat autem Hiringus uir audax,fortis manu,acer ingenio,acutus cõsilio, pertinax in agẽdis rebus, facilis ad suadendum quæ uellet: hisq; rebus animum sibi Erminfridi cõne xuerat. Conuocatis principibus & necessarijs amicis Erminfridus uerba lega ti in præsentiã eorum contulit. At illi unanimiter suadebant, quæ pacis atq; concordiæ sunt eum sentire,quia impetus Francorum ferre non posset,maxi me qui acrioribus hostium armis ex alia parte premereť. Hiringus uero uo tis lasciuæ mulieris satisfaciens,suasit Erminfrido Francis cedere non debere: super negocio regni iustiorem causam se habere: latum præterea imperium, militum manus, & arma,cæterasq; belli copias sibi ac Thiaderico parũ pro cedere. Secundum hæc uerba Erminfridus respondit legato: amicitiã quidẽ sui ac propinquitatem Thiaderico non negare:mirari tamen non posse,quo modo usurpare uellet prius imperium quàm libertatẽ:seruum natum,& quo modo sui quæreret dominium: proprio seruo non posse manus dare. Legatus contra hæc satis cõmotus, Mallem,inquit, hoc caput meum tibi tradere, quàm huiuscemodi uerba à te audire: sciens ea multo sanguine Francorum atq; Thuringorũ diluenda. Et hæc dicens reuersus est ad Thiadericum:quæ audiuit nõ cælat. Thiadericus autẽ nimiam iram uultu cælans sereno, Opor tet nos,inquit,ad seruitiũ Erminfridi festinare,quatenus qui libertate priua mur, inani saltem uita fruamur. Et cum graui exercitu appropians terminis Thuringorum,inuenit eum ualida quoq; manu generum suum se expectan tem in loco qui dicitur Rumbergum. Et cõmisso certamine pugnatum est an cipiti bello una die & secunda: tertia uero die uictus Erminfridus cessit Thia derico,& fugiens tandem se recepit cum reliquo comitatu in urbem quæ dici tur † Scithinge,sita super fluuiũ qui diciť Vnstruod. Thiadericus autẽ cõgre gatis ducibus,ac militum principibus exercitus sui,rogat sententiã,utrumnã censerent Erminfridum psequendum,an patriã remeandũ. Inter quos Vual dericus consultus, Censeo,inquit,causa cæsos sepeliendi, uulneratos curandi, maiorem exercitum cõgregandi,patriã remeandum:neq; enim arbitror mul tis milibus tuorum amissis sufficere nos posse ad peragendum præsens bel lum. Si enim barbaræ nationes innumeræ in nos consurgant,multis nostro

rum

Semina futuri belli

Hiringi laus

Salse

Ironia

al. Chidinga

Consultatio bellica

rum debilitatis,per quos uinces?Erat autem Thiaderico seruus satis ingenio sus,cuius consilium expertus est sæpius probū, eiq; ꝓpterea quadam familia ritate cōiunctus:hic rogatus sententiā dare, In rebus,inquit,honestis pulcher rimam semper esse arbitror perseuerantiā,quam ita coluerūt maiores nostri, ut acceptis negocijs raro uel nunq; deficerent: nec tamen labores nostros eo rum æquandos putauerim, qui paruis copijs ingentes gentiū copias superauere. Nunc terra in nostra est potestate, & discessione nostra uictis occasionem uincēdi præstabimus?Amplecterer & ipse patriā redire,familiarē necessitudinē uidere, si hostem nostrū eo spatio scirem ocio uacare. Sed uulnerati nostri forsitan hac re indigēt. Castrorū esto labor, impigris animis reor pro maxima uoluptate est. Ergo cæsa multitudine exercitus est uehementer attenuatus. Hostes'ne omnes euasere?certe rarissimus: ipse nanq; dux ut quædā bestiola suo munitur latibulo,urbis circundatur claustro,nec ipsum cœlum secure audet inspicere,nostro cogente timore. Sed non desunt ei pecuniæ quibus conducantur nationes barbaræ.non deest militū manus, licet lassa, quæ tamen omnia nostra absentia redintegrant. Indecorum est uictoribus uictis uincendi locum dare.Num singulis urbibus administranda sufficimus præsidia?& eas omnes ꝑdimus,dum imus & redimus. Hæc eo prosequēte placuit Thiaderico omnibusq; gloriæ uictoriæ auidis manere in castris, & mittere ad Saxones, qui iā olim erant Thuringis acerrimi hostes, quatenus ei essent auxilio : si quidem uincerēt Erminfridum,urbemq; caperent, terrā eis in possessionē ęternam traderet.Saxones nihil cunctati nouem duces cum singulis milibus militū destinare nō dubitant. Et ingressi duces in castra singuli cum centenis militibus,reliqua multitudine extra castra dimissa, salutant Thiadericum uerbis pacificis. Quod quum Thiadericus hilarior suscepisset, dextris datis & acceptis, copiam uiris fandi concessit. At illi, Populus, aiunt, Saxonum tibi deuotus, & tuis parens imperijs,misit nos ad te:& ecce assumus parati, ad omne quodcunque uoluntas tibi suggesserit,parati ut aut hostes tuos uincamus, aut si fortuna aliud iusserit, pro te moriamur: aliam enim causam nullam Saxonibus esse scias,nisi uincere uelle, aut certe uiuere nolle: neque enim gratiam maiorē amicis exhibere possumus, quàm ut pro eis mortem contemnamus: & ut hoc experimento discas. omnino desideramus. Illis hæc loquentibus mirati sunt Franci præstantes corpore & animo uiros,& nouum habitū,arma quoq;, & diffusos scapulas cæsarie, & supra omnia ingentem animi constantiam:nam uestiti erant sagis, & armati longis lanceis, & subnixi stabant paruis scutis, habentes ad renes cultellos magnos. Etant etiā qui dicerent tantis ac talibus amicis Francos non indigere:indomitū genus hominū fore:& si præsentem terrā inhabitarēt, eos proculdubio esse qui Francorū imperium quandoq; destruerent.Thiadericus uero ꝓprijs utilitatibus cōsulens, suscepit in fide uiros,demandans ut ad oppugnandā urbē præpararent. Illi à rege regressi castra metati sunt ad meridianā urbis, in pratis

Mora periculo

Saxorum magnis promissis auxilium expetitur

Fortiter

vel vivere nolle

Saxorum forma & armatura

fluuio cōtiguis: & postera die prima luce surgentes sumptis armis oppugnāt oppidū incenduntq;. Capto oppido & incenso aciē ordinant ex aduerso por tæ oriētalis. Clausi muris dum acies uident ordinatas, ac se in ultimis necessi ratibus cōstitutos, audacter erūpunt portis, cæcoq; furore irruunt in aduersa rios, & telis emissis, gladijs, pinde res agit. Quumq; graue bellū oriret, plures hinc, plures inde sternuntur: istis pro patria, pro uxoribus ac natis, postremo pro ipsa uita pugnātibus: Saxonibus uero pro gloria, & pro terra acquirēda certantibus. Attollitur uirorū inuicem exhortantiū fragor, armorū, & gemi tus morientiū: talicq; spectaculo tota dies illa trahit. Quumq; ubiq; fierent cę des, ubiq; ululatus, & neutrum agmen loco cessisset, iam tardior hora prælium diremit. Eo die ex Thuringis multi interfecti, multi sauciati: de Saxonibus

Pacis tractatus uero numerata sunt sex milia cæsa. Mittit igitur Hiringus ab Erminfrido cū supplici legatiōe, & oībus suis thesauris ad Thiadericū pro pace ac spōtanea deditione. Et accedens Hiringus hæc ait, Misit tibi quondā tuus ,ppinquus modò seruus, ut si non sui miserearis, misetæ saltem tuæ sororis miserearis, ne potū quoq; tuorū in ultima necessitate constiturorū. Dum hæc lacrymans di xisset, interpellatio principum auro corruptorū adiecit, quia decens foret cle mentiæ regali, quo talem supplicationē non sperneret, cōmunium quoq; na turæ rerū nō obliuisceret, utiliusq; esse eum in fide suscipe, quem iam supera tum haberet, tamq; contritū, ut nunq; se cōtra eum possit leuare, quàm illud genus hominū indomabile, & ad omnē laborem ,pdurabile, à quo nihil expe ctaret Francorū imperium, nisi solum periculum. In peracto quoq; bello cō siderare posset, quamdiu & insuperabiles existerent Saxones, ideoq; melius esse, ut susceptis Thuringis, pariter eos eijcerent de finibus suis. His dictis li cet inuitus, flectitur tamen Thiedericus, ,pmisitq; postera die generū suum se suscepturū, Saxonesq; abiecturū. His auditis Hiringus uestigijs ,psternit re gis, laudauitq; sententiā clementiæ imperialis, & misso ad dominū optato nun cio, lætum eum, omnemq; urbem securiorē reddidit: mansitq; in castris ipse, ne quid aduersi nox ipsa moliret. Interea urbe ex pace ,pmissa securiore red dita, egressus est quidam cū accipitre uictū quæritans supra litus fluuij supra

Aucipis perniciosa proditio dicti. Emissa uero uolucre, quidam ex Saxonibus in ulteriore ripa ilico eā su scepit. Quo rogante ut remitteret, Saxo dare negauit. Ille autem, Da, inquit, & secretū tibi socijsq; utile prodam. Saxo econtra, dic ut accipias quod quæ ris. Reges, inquit, inter se pace facta decretū tenent, si cras inueniamini in ca stris, capiamini, aut certe occidamini. Ad hæc ille, Serio'ne hæc, an ludo ais? Secunda hora, ait, sequentis diei ,pbabit, quia uos oporteat sine ludis agere. Quapropter cōsulite uobis ipsis, & fuga salutē quærite. Saxo statim emittēs accipitrē, socijs retulit quę audiuit. Illi satis cōmoti in promptu nō inueniebāt quid sup hoc agere debuissent. Erat aūt tunc in castris quidā de ueteranis mi

Hathagat laus litibus iam senior, sed uiridi senectute adhuc uigens, qui merito bonarū uirtu tū parer patrū dicebat, nomine Hathagat. Hic arripiēs signū quod apud eos habebatur

habebat sacrū, leonis atq; draconis, & desuper aquilæ uolantis insignitū effigie, quo ostentaret fortitudinis atq; prudentiæ, & earū rerum efficaciā, & motu corporis animi constantiā declarans ait, Hucusq; inter optimos Saxones uixi, & ad hanc ferè ultimam senectutē ætas me perduxit, & nunq; Saxones meos fugere uidi: & quomodo nunc cogor agere quod nunq; didici? certare scio, fugere ignoro, nec ualeo: si fata non sinunt ultra uiuere, liceat saltē quod mihi dulcissimū est, cum amicis occūbere. Exēplo mihi paternæ uirtutes sunt, amicorū corpora circa nos prostrata, qui maluere mori q̄ uinci, impigras animas amittere, quàm corā inimicis loco cedere. Sed quid necesse habeo exhortationē protrahere tantisper de contēptu mortis? Ecce ad securos ibimus, ad cædem tantū, nō ad pugnā: nam de promissa pace ac nostro graui uulnere nihil suspicant̄ aduersi, hodierno quoq; prælio fatigati, quemadmodū sunt sine metu, sine uigilijs, & solita custodia manent. Irruere igit̄ super improuisos & somno sepultos, parū laboris est: sequimini me ducē, & hoc canum caput meū uobis trado, si nō euenerit quod dico. Illius igitur optimis uerbis erecti, quod supererat diei in reficiendis suis corporibus expendebāt: deinde prima uigilia noctis dato signo, qua solet sopor grauior occupare mortales, sumptis armis præcedente duce irruunt super muros, inuenientesq; sine uigilijs ac custodijs, ingressi sunt urbē cum clamore ualido. Quo excitati aduersarij, alij fuga salutē quæsiere, alij per plateas & muros urbis ut ebrij errauere, alij in Saxones, ciues suos putantes, incidēre. Illi uero omnes perfectæ ætatis morti tradidere, impuberes prædæ seruauere: eratq; nox illa plena clamoribus, cæde atq; rapina, nullusq; locus in omni urbe quietus, donec aurora rutilās surgit & incruentā declarat uictoriā. Quūq; penes regē, uidelicet Erminfridū summa uictoriç esset, requisitus, cū uxore ac filijs, ac raro comitatu euasisse repertus est. Mane aūt facto, ad orientalem portā ponunt aquilam, arāq; uictoriæ cōstruētes secundū errorē paternū, sacra sua propria ueneratione uenerati sunt: nomine Martē effigie columnarū imitantes, Herculem loco solis, quē Græci appellant Apollinē. Ex hoc æstimationē illorū apparet utcūq; probabilem, qui Saxones originē duxisse putāt de Græcis, qa Hirmin uel Chermis Græce Mars dicit̄, quo uocabulo ad laudem, uel ad uituperationē usq; hodie etiā ignorātes utimur. Per triduum igit̄ dies uictoriæ agētes, & spolia hostiū diuidentes, exequasq; cæsorū celebrantes, laudibus ducē in cœlū attollunt, diuinū ei animū inesse, cœlestēq; uirtutē acclamātes, qui sua cōstantia tantā eos egerit perficere uictoriā. Acta sunt aūt hæc omnia, ut maiorū memoria prodit, Cal. Octob. qui dies erroris religiosorū sanctione uirorū mutati sunt in ieiunia & orationes, oblationes quoq; omniū nos præcedentium Christianorū. His itaq; omnibus peractis reuersi sunt ad Thiadericū in castra, & ab eo susceptí, satisq; laudati, & in terra præsenti in æternā possessionē donati sunt. Socij quoq; Francorū & amici appellati, urbē cui ab igne ut proprijs mœnijs pepercere, primū incoluerūt. Qui aūt finis reges sequutus sit, quia memorabilis fama

Concio ad Saxones grauissima

Fortiter

Aquilæ araq; trophæum

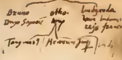
Mars Hercules Apollo

lis fama eſt,prodere non negligo. Miſſus deniq; Hiringus ad Thiadericum eo die quo capta eſt ciuitas,proxima nocte ſuſceptus ab eo permanſit in caſtris. Audito autem quia elapſus eſſet Erminfridus,egit ut dolo reuocaret̃,& Hiringus eum interficeret,tanq; claris muneribus ab ipſo donandus, ac magna poteſtate in regno honorandus: ipſe uero Thiadericus cædis illius quaſi alienus exiſteret. Quod quũ Hiringus ægre ſuſcepiſſet,falſis promiſſionibus corruptus ceſſit,ſeq; parere uoluntati illius confeſſus eſt. Reuocatus itaq; Erminfridus proſternit̃ ueſtigijs Thiaderici. Hiringus uero tanq; armiger regalis ſtans ſecus euaginato gladio,proſtratũ dominũ trucidauit: ſtatimq; ad eum ait rex, Tali facinore omnibus mortalibus odioſus factus dominũ tuũ interficiendo,uiam habeto apertã à nobis diſcedendi,ſortem uel partem tuę nequitiæ nolumus habere. Merito,inquit Hiringus,odioſus omnibus mortalibus factus ſum,quia tuis parui dolis: anteq; tamẽ exeã,purgabo hoc ſcelus meum,uindicabo dominũ meum: & ut euaginato gladio ſtetit,ipſum quoq; Thiadericũ obtruncauit: ſumensq; corpus domini,ſuper cadauer Thiaderici,ut uinceret ſaltẽ mortuus,qui uincebatur uiuus: uiamq; ferro faciens diſceſſit. Si qua fides his dictis adhibeat̃, penes lectorem eſt. Mirari tamẽ nõ poſſumus,in tantũ famã præualuiſſe,ut Hiringi nomine,quẽ ita uocitãt,lacteus cœli circulus uſq; in præſens ſit notatus. Saxones igit̃ poſſeſſa terra ſumma pace quieuerunt,ſocietate Francorũ atq; amicitia uti. Parte quoq; agrorũ cũ amicis auxiliarijs uel manumiſſis diſtributa, reliquias pulſæ gẽtis tributis cõdemnauere: unde uſq; hodie gens Saxonia triformi genere ac lege præter cõditionẽ ſeruilem diuidit̃. A tribus etiam principibus totius gẽtis ducatus adminiſtrabat̃,certis terminis exercitus cõgregandi poteſtate cõtenti,quos ſuis locis ac uocabulis nouimus ſignatos, in orientales ſcilicet populos, Angarios atq; Vueſtualos. Si aũt uniuerſale bellum ingrueret,ſorte eligitur cui omnes obedire oportuit,ad adminiſtrandum imminẽs bellum. Quo peracto,æquo iure ac lege,propria cõtentus poteſtate unuſquiſq; uiuebat. De legũ uero uarietate noſtrũ non eſt in hoc libello diſſerere,quũ apud plures inueniatur lex Saxonica diligenter deſcripta. Sucui uero tranſalbini, illam quã incolunt regionem eo tẽpore inuaſerunt,quo Saxones cũ Longobardis Italiã adiere,ut eorũ narrat hiſtoria,& ideo alijs legibus quàm Saxones utunt̃. Igitur Saxones uariã fidem Francorũ experti,de quibus nobis non eſt dicendum, quum in eorũ geſtis inueniatur ſcriptum, paterno errore obligati uſq; ad tempora Caroli magni perdurabant. Magnus uero Carolus quum eſſet regũ fortiſſimus,nõ minori ſapiẽtia uigilabat. Enimuero cõſiderabat,qa ſuis tpibus omni mortali prudentior erat, finitimã gentẽ nobilemq; uano errore retineri nõ oportere,modis omnibus ſatagebat, quatenus ad ueram uiam duceretur: & nunc blanda ſuaſione, nunc bellorum impetu ad id cogebat, tandemq; trigeſimo imperij ſui anno obtinuit: imperator quippe ex rege creatus eſt,quod multis tẽporibus elaborando non defecit. Ob id qui olim ſocij & amici erãt

Saxonia triplex

Caroli laus

Francorum

Francorũ,iam fratres,& quaſi una gens ex Chriſtiana fide,ueluti modò uidẽ mus,facta eſt. Vltimus uero Carolorũ apud orientales Francos imperantiũ Lothouuicus ex Arnulpho fratruele Caroli, huius Lotharij regis proaui,na tus erat. Qui quum accepiſſet uxorẽ nomine Liudgardã, ſororem Brunonis ac magni ducis Ottonis,non multis poſt hæc uixerat annis.Horũ pater erat Luidolphus,qui Romã profectus tranſtulit reliquias beati Innocentij papę. Ex quibus Bruno quum ducatũ adminiſtraret totius Saxoniæ,duxit exercitũ contra Danos,& inundatione repentina circumfuſus,non habens locũ pugnandi,perijt cum omni exercitu,fratri natu quidem minori,ſed omni uirtute multo potiori relinquens ducatũ. Regi autem Lothouuico non erat filius, omniſq; populus Francorũ atq; Saxonũ quærebat Ottoni diadema imponere regni. Ipſe uero quaſi iam grauior recuſabat impẽrij onus: eius tamen cõſultu Cunradus quondã dux Francorũ ungit̃ in regẽ: penes Ottonẽ tamen ſummũ ſemper & ubiq; uigebat imperiũ. Natus eſt aũt ei filius toti mundo neceſſarius,regũ maximus optimus Henricus,qui primus libera poteſtate regnauit in Saxonia:qui quum primæua ætate omni genere uirtutũ uitam ſuã ornaret,de die in diem proficiebat pręcellenti prudentia,& omniũ bonorum actuum gloria : nam maximũ ei ab adoleſcentia ſtudium erat in glorificãdo gentem ſuã,& pacem confirmando in omni poteſtate ſua. Pater aũt uidens prudentiam adoleſcentis,& conſilij magnitudinẽ, reliquit ei exercitũ & militiam aduerſus Dalmatiã,cõtra quos diu ipſe militauit. Dalmatæ uero impetum illius ferre nõ ualentes,conduxerunt aduerſus eum Auares, quos modò Vngaros uocamus,gentem belli aſperrimã. Auares aũt,ut quidam putant, reliquiæ erant Hunorũ: Huni egreſſi ſunt de Gothis: Gothi aũt de inſula,ut Iordanus narrat,nomine †Sulza,egreſſi ſunt. A ꝓprio aũt duce, nomine Gotho Gothi appellati ſunt. Coram quo quum quædam mulieres in exercitu ſuo rerum ueneficarũ arguerent̃,requiſitæ ſunt,& inuentæ culpabiles. Quarũ quum eſſet multitudo, à merita quidem pœna abſtinuit, ab exercitu tamen omnes eiecit. Eiectæ autem ſyluam proximã petierunt: quæ quum mari cingerent̃,& Mæoticis paludibus,inde exeundi aditus non patebat. Prægnãtes aũt iam quædam ex illis,ibidem partum ediderunt: à quibus quum alij atq; alij naſcerentur,facta eſt gens ualida: ferarumq; more uiuentes,inculti & indomiti,facti ſunt uenatores acerrimi. Poſt multa uero ſecula,quũ aliã mundi partẽ illic cõmorantes penitus ignorarent,cõtigit ceruã uenatu inueniri,eãq; perſequi, donec ipſa præcedente omnibus retro mortalibus intranſmeabilẽ hactenus uiã p̃ Mæoticas paludes tranſmearent,ibiq; urbes & oppida,& inuiſum antea genus hoĩm uidentes,eadẽ uia reuerſi ſunt, ſocijs talia referẽtes. Illi aũt curioſitatis cauſa cũ multitudine prexerũt audita ꝓbare. Finitimæ aũt urbes & oppida quũ ignotã multitudinẽ, & corpora cultu habituq; horrenda uidiſſent,dæmonia eſſe credentes fugiebant. Illi uero ad nouas rerum fa

forte Ludouici

Henrici I. laus

Auares

alš Scandia

Gens è Sagis orta

cies

cies stupentes, admirati, primũ quidem à cæde atq; rapina abstinuerunt, sed nemine resistente humana tacti cupidine, multa cæde hominum facta nulli rei proinde parcebant: & capta præda magna ad sedes suas reuersi sunt. Videntes autem quia res eis secus cederent, cum uxoribus ac filijs, & omni agresti supellectili iterũ uenientes & finitimas gentes circũquaq; uastantes, Pannoniã postremo inhabitare cœperunt. Victi autẽ à magno Carolo, & trans Danubium pulsi, ac ingenti uallo circumfusi, prohibiti sunt à consueta gentiũ depopulatione. Imperante autẽ Arnulpho destructũ est opus, & uia eis nocendi patefacta, eo q; iratus esset imperator Centupulchro Morauorũ: dein de quantã stragem quantamq; iniuriã imperio Francorum fecerint, urbes ac regiones adhuc desolatæ testant. Hæc ideo de hac gente dicere arbitrati sumus, ut possit tua claritas agnoscere cum qualibus auo tuo patriq; certandũ fuerit, uel à quibus hostibus per eorũ prouidentiæ uirtutẽ, & armorũ insignia tota iam ferè Europa liberata sit. Prædictus igit exercitus Vngarorũ à Sclauis cõductus multa strage in Saxonia facta, & infinita capta præda, in Dalmatiã reuersi, obuium inuenerunt alium exercitũ Vngarorum, qui cõminati sunt bellum inferre amicis eorũ, eo q; auxilia eorũ spreuissent, dum illos ad tantam prædam duxissent. Vnde factum est ut secundò uastaret Saxonia ab Vngaris, & priori exercitu in Dalmatia secundũ expectante, ipsa quoque in tantã penuriæ miseriã ducta sit, ut alijs nationibus eo anno relicto, ꝓprio solo pro annona seruirent. Igitur patre patriæ & magno duce Ottone defuncto, illustri & magnifico filio Henrico totius Saxoniæ ipse reliquit ducatum. Quum aũt ei essent & alij filij, Thancmarus & Luitolfus, ante patrẽ suũ obierunt. Rex autẽ Cunradus quum sæpe expertus esset uirtutẽ noui ducis, ueritus est ei tradere omnẽ potestatẽ patris. Quo factũ est ut indignationẽ incurreret totius exercitus Saxonici: ficte tamen pro laude & gloria optimi ducis plura locutus, ꝓmisit se maiora sibi daturũ, & honore magno glorificaturũ. Saxones uero huiuscemodi simulationibus non attendebant, sed suadebant duci suo, ut si honore paterno eũ nollet sponte honorare, rege inuito quæ uellet obtinere posset. Rex autem uidens uultũ Saxonũ erga se solito austeriorem, nec posse publico bello eorũ ducem conterere, suppetẽte illi fortium militũ manu, exercitus quoq; innumera multitudine, egit ut quoquo modo interficeret dolo. Ad hocq; negociũ habens, ut fertur, maxime idoneũ Mogõciacæ sedis episcopũ, nomine Hattonẽ. Hic obscuro genere natus, ingenioq; acutus, & qui difficile discerneret, melior cõsilio foret an peior. Quod ex uno eius actu colligi potest. Nam quũ bellũ esset Cunrado, regis Cunradi patri & Adelberto Hẽrici ex sorore nepoti, primũ interfectus est frater Adelberti: postea in ultionẽ fratris Cunradus quoq; occisus est ab Adelberto, nec ullus regũ tam ingẽs bellum inter eminentes uiros potuit sedare. Summus postremo pontifex mittitur ad sedandam tam ingentẽ discordiam: & ingressus ciui

Cunradi erga Henricum maleuolentia

tatem

tatem Adelberti,sub iureiurando spopondit,aut ei pacem cum rege facturũ, aut incolumem loco suo constituturũ. His pactis consentiens Adelbertus, si dei gratia & amicitiæ,quod dignaretur aliquid gustare rogauit. Quo negante,ilico egressus est urbem. Quumq; pertransisset oppidum cum omni comitatu,fertur proclamasse, Proh, inquit,sæpius petit, qui oblata spernit : tædet me longioris uiæ,tardiorisq; horæ : nam ieiuni tota die nõ possumus ambulare. Lætus Adelbertus inclinauit se ad genua pontificis,& ut gustandi gratia in urbem reuerteretur deposcit.Pontifex in urbem reuersus cum Adelberto,liberatur à lege iuramenti,ut sibi uidebatur , eo quod incolumẽ eum loco suo cõstituisset. Post hæc regi à pontifice præsentatus Lothouico, & damnatus capitalem accepit sententiã. Hac igitur perfidia quid nequius? Attamen uno capite cæso,multorum capita populorũ saluant.Et quid melius eo consilio , quo discordia dissolueretur, & pax redderetur? Ea itaq; uarietate uirũ nobis proprie à summa clementia cõcessum aggressus est,fecitq; ei torquem aureã fabricari,& inuitauit ad conuiuiũ, quo magnis ab eo muneribus honoraretur.Interea pontifex opus cõsiderandi gratia ingreditur ad aurificẽ: & uisa torque ingemuisse fertur. Gemitus causam aurifex interrogat. Cui respõdit: qa optimi uiri,& sibi charissimi, scilicet Henrici sanguine illa torques deberet inungui. Aurifex audita silentio texit, & opere perfecto traditoq;, missionem petit & accipit: & obuians duci eunti ad ea negocia, indicauit ei quæ audiuit. Ipse autem uehementer iratus,uocat legatum pontificis,qui iampridem aderat inuitandi eum gratia: Vade,inquit,dic Hattoni,quia durius collum non gerit Henricus quàm Adelbertus: & quia melius rati sumus domi sedere, & de eius seruitio tractare , quàm comitatus nostri multitudine modò eum grauare : & statim omnia quæ iuris ipsius erãt in omni Saxonia uel Thuringorum terra occupauit. Burghardum quoq; & Bardonem, quorum alter gener regis erat,in tantum afflixit,& bellis frequentibus contriuit,ut terra cederent,eorumq; omnem possessionẽ suis militibus diuideret. Hatto autem uidens suis calliditatibus finem impositum , nimia tristitia ac morbo pariter non post multos dies confectus interijt. Fuere etiam qui dicerent quia fulmine cœli tactus,eoq; ictu dissolutus post tertiũ diem defecisset. Rex autem misit fratrẽ cũ exercitu in Saxoniã, eam deuastandã. Qui appropiãs urbi quæ dicit Heresburg,superbe loquutũ tradunt : qa nihil ei maiori curæ esset,quàm q; Saxones pro muris se ostendere nõ auderẽt,quo cũ eis dimicare potuisset. Adhuc sermo in ore eius erat,& ecce Saxones ei occurrerũt miliario uno ab urbe,& inito certamine tãta cæde Francos mulctati sunt,ut à mimis declamaret,ubi tantus ille infernus esset,qui tantã multitudinẽ cæsorũ capere posset. Frater aũt regis Euerhardus liberatus à timore absentiæ Saxonũ, nã eos præsentes uidit,& ab ipsis turpiter fugatus discessit. Audiens autẽ rex male pugnatũ à fratre,congregata omni uirtute Francorum, perrexit ad requiren-

Hattõis mors DCCCCXII

propinquans

Clades Francorum

Hēricus in urbe Gruona obsidetur

Dietmari calliditas

obscurissimus

requirendum Henricū. Quem compertū in præsidio urbis quæ dicitur Grona, tentauit illud oppugnare præsidiū. Et missa legatione pro spontanea deditione, spondet se per hoc sibi amicum affuturum, nō hostem experturum. Huic legationi interuenit Thiatmarus ab oriēte, uir disciplinæ militaris peritissimus, uarius cōsilioq; magnus, & qui calliditate ingenij multos mortales superaret. Hic superueniens legatis regis præsentibus interrogat, ubi uellet exercitum castrametari. At ille iam suasus cedere Francis, accepit fiduciā, audiens de exercitu, credens ita esse. Thiatmarus uero ficte loquebatur: cum quinq; enim tantūmodo uiris uenerat. De numero aūt legionū sciscitāte duce, ad triginta ferè legiones se pducere posse respondit: & ita delusi legati regressi sunt ad regē. Vicit uero eos calliditate sua Thiatmarus, quos ipse dux ferro uincere nō potuit Henricus. Nam ante lucanū relictis castris Franci unusquisq; redijt in sua. Rex autē profectus in Baioariā dimicauit cum Arnulpho, & ibi ut quidam tradunt, uulneratus reuertitur in patriā suam. Quumq; se morbo sensisset laborare, pariter cum defectione primæ fortunæ uocat fratrē, qui eū uisitandi gratia adierat: quem ita alloquitur, Sentio, inquit, frater, diutius me istam uitā tenere nō posse, deo qui ordinauit ita imperante, grauiq; morbo id cogente: quapropter consideratione tui habeto, & quod ad te maxime respicit, Francorū toti regno consulito, attendendo fratris tui consilio. Sunt nobis frater copiæ exercitus congregandi atque ducendi: sunt urbes & arma cum regalibus insignijs, & omne quod decus regium deposcit, præter fortunam atq; mores. Fortuna frater cum nobilissimis moribus Henrico cedit, rerum publicarum secus Saxones summa est. Sumptis igitur his insignijs, lancea sacra, armillis aureis cum chlamyde, & ueterum gladio regum, ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, ut eum fœderatum possis habere in perpetuum. Quid enim necesse est ut cadat populus Francorum tecum coram eo? ipse enim uere rex erit & imperator multorum populorū. His dictis frater lacrymans se consentire respondit. Post hæc autem ipse rex moritur, uir fortis & potēs, domi militiæq; optimus, largitate serenus, & omnium uirtutum insignijs clarus: sepeliturq; in ciuitate sua Quidelingaburg, cū mœrore ac lacrymis omniū Francorū. Vt ergo rex imperarat Euerhardus adijt Henricum, seq; cum omnibus thesauris illi tradidit, pacem fecit, amicitiā promeruit, quam fideliter familiariterq; usque in finem obtinuit. Deinde cōgregatis principibus & natu maioribus exercitus Francorum in loco qui dicitur Fridisleri, designauit eum regem corā omni populo Francorū atq; Saxonū. Quumq; ei offerretur unctio cum diademate à summo pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non spreuit, nec tamen suscepit: Satis, inquiens, mihi est, ut præ maioribus meis rex dicar & designer, diuina annuēte gratia ac uestra pietate: penes meliores uero nobis unctio & diadema sit: tanto honore nos indignos arbitramur. Placuit itaque sermo iste coram uniuersa multitudine, & dextris

Arnolphus Bauarorum dux Cunrado rebellis DCCCCXVII

Conradi regis mors.

Henricus saxonus electio [illegible]

& dextris in cœlum leuatis, nomen noui regis cum clamore ualido salutātes frequentabant. Eo ordine rex factus Henricus, perrexit cum omni comitatu suo ad pugnandum contra Burckhardum Alamanniæ ducem. Hic quū esset bellator intolerabilis, sentiebat tamen, quia ualde prudens erat, congressionē regis sustinere non posse, tradidit semetipsum ei cum uniuersis urbibus & populo suo. Et rebus prospere gestis, transijt inde in Baioariam, cui præsidebat Arnulfus dux. Quo comperto, in præsidio urbis quæ dicitur Reginesburg, obsedit eum. Videns autem Arnulfus, quia resistere regi non sufficeret, apertis portis egressus est ad regem, tradito semetipso cum omni regno suo. Qui honorifice ab eo susceptus, amicus regis appellatus est. Rex autem de die in diem proficiens & crescens, robustior, maiorq́ ac clarior pollebat. Quumq́ regnum sub antecessoribus suis ex omni parte confusum ciuilibus atq́ externis bellis colligeret, & pacificaret, & adunaret, signa mouit contra Galliam & Lotharij regnū. Lotharius enim erat filius Ludouici Imperatoris à magno Carolo nati: huic erant fratres Carolus & Ludouicus. Carolo Aquitaniæ & Vuascanorum cessēre regiones, terminum habens ab occidente Barcinonam Hispaniæ urbem: ab aquilone Britannicum mare: & ad meridiē iuga alpiū: ad orientem uero Mosam fluuium. Inter Mosam uero fluuiū & Rhenū Lothario regnū cessit. Ludouico autem à Rheno usq́ ad fines Illyrici & Panno niæ. Ad Oram quoq́ fluuiū & terminū, Danorum imperium erat. Sub his fratribus bellū famosum actum est in Fontinith, antequam hæc diuisio regni fieret. Postea uero facta inuiolabiliter mansit, quousq́ iure hæreditario hæc regna omnia cederēt Carolo huius Ludouici proauo, de quo supra mentionem fecimus. Hunc quidā ex orientalibus Francis adiens nomine Oda, uir fortis & prudens, egitq́ consilio suo, ut cum Danis bene pugnaretur, qui iam multis annis Caroli regnū uexabāt, unaq́ die ex eis ad centū milia cæderentur. Ex hoc ille Oda clarus & insignis habitus, & à rege secūdus significatus, quū ad eum uenerit uno tantū seruulo comite contētus. Moriens autē Carolus, iussit Odonem memorē beneficij sui fore, & misericordiā sibi præstitam, filio si nasceretur nō negaret. Nam filius ei tunc non erat, sed regina prægnans fuit. Quumq́ post mortē patris filius nasceretur, Oda eum & regno pariter & nomine paterno declarauit. Sed Arnulfus Imperator, qui seniorē Carolum Germania expulit, post mortē eius omne regnū ipsius sibi uendicauit. Huic Oda diadema & sceptrum & cętera regalia ornamenta obtulit, imperiumq́ domini sui gratia Imperatoris Arnulfi obtinuit. Vnde usq́ hodie certamen est de regno Carolorum stirpi & posteris Odonis, concertatio quoq́ regibus Carolorum & Orientalium Francorū super regno Lotharij. Ob quod Henricus rex mouit castra cōtra Carolū, eiusq́ sæpius fudit exercitū, suuitq́ uirum fortem fortuna. Nam Huga, cuius pater Rodbertus filius Odonis ab exercitu Caroli occisus est, misit & dolo eum cepit, posuitq́ in custodia pub-

Barcinona limes Hispaniæ ac Galliæ

Ora flu.

b lica,

Rex Henricus

In Burcardum

In Arnulphum

nota quod [illegible]

nota Oda [illegible] Francus

Carolus magnus { Ludouicus { Lotharius / Carolus / Ludouicus

Oda quidam ex Francis orientalibus | Rodbertus { Hugo.

Hugo [illegible]

lica, donec uitam finiret. Henricus autẽ rex audiens casum Caroli, dolebat, humanæq; mutabilitatis cõmunem admiratus est fortunã, quia nõ minori claruit religiositate quàm armorũ uirtute. Iudicauitq; abstinere quidem ab armis, uerũ potius arte superaturos sperauit Lotharios, quia gens uaria erat, & artibus assueta, bellis prompta, mobilisq; ad rerum nouitates. Eo tempore erat quidam de Lotharijs nomine Christianus, qui uidens regi cuncta prospere procedere, quæsiuit quomodo maiori gratia apud regẽ honoraretur: & simulata infirmitate, uocauit ad se Giselbertũ, cui principatus regionis paterna successione cessit, cepitq; eum arte, & sub custodia regi Henrico transmisit. Erat autẽ Giselbertus nobili genere, ac familia antiqua natus. Quẽ rex satis lætus suscepit, quia per ipsum solũ totũ Lotharij regnũ se habiturũ arbitratus est. Deinde uidens adolescentẽ ualde industrium genere ac potestate, diuitijs quoq; clarum, liberaliter eum cœpit habere: & postremo desponsata sibi filia nomine Gerberga affinitate pariter cum amicitia iunxit sibi, subiugato omni ei Lotharij regno. Genuit quoq; ei & alios filios clara & nobilissima ac singularis prudentiæ regina nomine Mathilda, primogenitũ mundi amorẽ nomine Oddonem, secundũ patris nomine insignitũ, uitum fortem & industriũ Henricũ, tertium quoq; nomine Brunonẽ, quẽ pontificis summi ac ducis magni uidimus officiũ gerentẽ: ac ne quis eum culpabilẽ super hoc dixerit, quũ Samuelẽ sanctũ & alios plures, sacerdotes pariter legamus & iudices. Aliã quoq; filiã genuit, quæ nupserat Hugoni duci. Erat nanq; ipsa domina regina filia Thiaderici, cuius fratres erant Vuidekind, Immet, Reginbern. Reginbern autẽ ipse erat qui pugnauit contra Danos multo tempore Saxoniã uastantes, uicitq; eos, liberans patriam ab illorũ incursionibus usq; in hodiernum. Et hi erant stirpis magni ducis Vuidekindi, qui bellum potens gessit contra magnũ Carolum per triginta fermè annos. Quumq; iam ciuilia bella cessarent, iterum Vngari totam Saxoniam percurrentes, urbes & oppida incendio tradiderunt, & tantã cædem ubiq; egere, ut ultimã depopulationẽ cõminarentur. Rex autẽ erat in præsidio urbis quæ dicitur Vuerlaon. Nam rudi adhuc militi & bello publico insueto, contra tam sæuam gentem non credebat. Quantã autẽ stragem fecerint illis diebus, aut quanta monasteria succenderint, melius iudicauimus silere, q̃ calamitates nostras uerbis quoq; iterare. Contigit autẽ quendam ex principibus Vngarorũ capi, uinctumq; ad regem duci. Vngari uero ipsum intantũ dilexere, ut pro redemptione illius innumera auri & argenti pondera offerrent. Rex autẽ spernens aurũ, expostulat pacem: tandemq; obtinuit, ut reddito captiuo cum alijs muneribus, ad nouẽ annos pax confirmaretur. Quando uero rex Rhenũ transierat, ad dilatandũ super Lotharios imperiũ suum, occurrit ei legatus Caroli, & salutato eo uerbis humillimis, Dominus meus, inquit, Carolus, regia quõdam potestate præditus, modo priuatus misit me ad te demandans, quia nihil ei

Lotharingus Christianus

Henrici liberi

Vngarorũ in Saxoniam eruptio

Theodericus ...
...chin | Imet | Reginberg | ...
Vuidechindus magnus.
nota ... ...

hil ei ab inimicis circumuento iocundius, nihil dulcius esse possit, quàm de tui magnifici profectus gloria aliquid audire, fama uirtutũ tuarũ cõsolari. Et hoc tibi signũ fidei & ueritatis transmisit: protulitq́ue de sinu manũ pciosi martyris Dionysij auro gẽmisq́ue inclusam: hoc inquit, habeto pignus fœderis perpetui & amoris uicarij. Hãc partẽ unici solatij Francorũ Galliã inhabitantiũ, postq́uam nos deseruit insignis martyr Vitus ad nostrã perniciẽ, uestramq́ue perpetuã pacẽ Saxoniã uisitauit, cõmunicare tecũ maluit. Neq́ue enim postq́uam translatũ est corpus à nobis, ciuilia uel externa cessauere bella: eodẽ quippe anno Dani & Normandi regionẽ nostrã inuaserunt. Rex aũt munus diuinũ cũ omni gratiarũ actione suscipiens, prosternitur reliquijs sanctis, & deosculans eas, summa ueneratione ueneratus est. Inclytus uero martyr, de quo legatus Caroli disseruit, erat in Lycia prouincia, nobili natus familia, sed pagana. Quem pater præsidi prouincię Valeriano præsentauit, eumq́ue præses ipse ad immolandũ simulachris coẽgit: sed interea manũ perdidit, & oratione ipsius iterũ sanã recepit. Brachia tortoribus aruerunt, sed meritis martyris restituta sunt eis. Videns aũt pater quia tormenta irrisit, domũ reduxit, cubiculo oĩbus delicijs affluenti reclusit. Ibi quũ arcana quædã Hilas, sic enim uocabatur pater eius, cõspiceret, cęcus efficit. Et coactus idolis abrenunciauit, Christũ cõfessus est. Illuminatus aũt p merita filij sui Viti, Christũ negauit, & filiũ interficere quæsiuit. Monitu angelico atq́ue ductu Modestus iam grauior pædagogus; puerũ sumit, mare nauigat, ad Siler fluuiũ peruenit. Ibi sub arbore quadã requiescentes, uacant orationibus, aquilis uictũ cotidianũ ministrãtibus. Populis eũ uisitantibus puer prædicat Christũ, plures cõuertit, plures baptismũ suscipere fecit. Post hæc à Diocletiano Cæsare uocatus, Romã proficiscit. & filio Imperatoris per orationẽ Viti à dæmonio purgato, thura dijs offerre cogit. Illo uero durius Impatori respondẽte, bestijs proijcit. nec lædit. Deinde in mediũ clibani ardentis iactat. & angelo flãmas sedante, illæsus egreditur. Vinculorũ ingenti ferro oneratus carceri tradit, sed ibi à dño & multitudine angelorũ uisitatur. Postremo tormento quod catasta dicit. cum Modesto, & quadã nobili fœmina Crescentia figit. & fractis omnibus membrorũ motibus, à Christo consolat. Nã fulmine cœli tortores tacti, & tonitru ingẽti perterriti ab eo fugant. Subitoq́ue repertus est in loco ubi prius orationi uacabat, angelo dñi ibi eũ restituente: & ultima oratione celebrata, animas cœlo tradiderũt. Corpora uero Florentia quędã illustris fœmina terræ tradidit in eodẽ loco qui dicit Marianus. Eius ultimã orationẽ tuæ gloriæ significare curaui, ut inde sumas quo eius amore ardeas, & ardore ipsius amoris perpetuũ eius patrociniũ merearis. Dñe Iesu Christe, inquit, fili dei uiui, perfice desiderium cordis eorũ, & libera eos ab omnibus impedimentis huius seculi, & perduc eos ad gloriã tuam, qui pro me glorificãt te, & uolũt gloriari de mei martyrij passione. Hãc uocẽ subsequuta est sponsio diuinæ promissionis, rata & firma

D. Dionysius

D. Viti uita

Modestus

Catasta

Viti iã morituri oratio

 esse

esse omnia quæ rogasset. Post multa uero tempora Romā ueniens quidam Fulradus nomine,& ibi gesta legēs preciosi martyris,notauit locū sepulchri: ueniensq́ leuauit reliquias sacras, collocauitq; eas in pago Parisiaco. Inde regnante Luthouuico Imperatore,translatæ sunt in Saxoniā:& ut legatus Caroli confessus est,ex hoc res Francorū cœperūt minui, Saxonū uero crescere: donec dilatatæ ipsa sua iā magnitudine laborāt, ut uidemus in amore mundi,& totius orbis capite patre tuo:cuius potentiæ maiestatē,nō solū Germania,Italia atq; Gallia,sed tota ferè Europa nō sustinet. Colito itaq; tantum patronū,quo adueniente, Saxonia ex serua facta est libera, & ex tributaria multarū gentiū domina. Neq; enim talis ac tantus summi dei amicus tui gratia indiget,nos uero famuli ipsius indigemus. Vnde ut eū possis habere intercessorē apud cœlestē Imperatorē, habeamus te aduocatā apud terrenū regē tuū,scilicet patrē atq; fratrē. Igitur Henricus rex accepta pace ab Vngaris ad nouem annos,quanta prudentia uigilauerit in munienda patria, & in expugnando barbaras nationes,supra nostrā est uirtutē edicere,licet omnimodis non oporteat taceri. Et primū quidē ex agrarijs militibus nonū quemq; eligens in urbibus habitare fecit,ut cæteris cōfamiliatibus suis octo habitacula extrueret,frugū omniū tertiā partē exciperet,seruaretq́. Cęteri uero octo seminarent & meterent,frugesq́ colligerent nono,& suis eas locis reconderet. Concilia & omnes cōuentus atq; conuiuia in urbibus uoluit celebrari,in quibus extruendis die noctuq́ operā dabant,quatenus in pace discerent, quid cōtra hostes in necessitate facere debuissent. Vilia aut nulla extra urbes fuere mœnia. Tali lege ac disciplina quū ciues assuefaceret, repēte irruit super Sclauos,qui dicuntur Heuelli,& multis eos prælijs fatigās,demū hyeme asperrima castris super glaciē positis,cepit urbem quæ dicit Brennaburg,fame,ferro,frigore. Quūq́ illa urbe potitus, & omni regione:signa uertit contra Dalmatiam, aduersus quā iam olim reliquit ei pater militiā: & obsidens urbem quæ dicit Grona,uigesima tandem die cepit eam. Præda urbis militibus tradita,puberes omnes interfecti,pueri ac puellæ captiuitati seruatæ. Post hæc Pragā adito cum omni exercitu, Bohemorū urbē regemq́ eius in deditionē accepit:de quo quædā mirabilia prædicant,quæ quia nō probamus,silentio tegi iudicamus. Frater tamen erat Bolizlaui,qui quandiu uixit,Imperatori fidelis & utilis mansit. Igitur rex Bohemias tributarias faciens, reuersus est in Saxoniam. Quumq́ uicinæ gentes à rege Henrico factæ essent tributariæ, Abotriti, Vulzi, Heuelli, Dalmatæ, Bohemi, Redarij,& pax esset: Redarij defecerunt à fide,& congregata multitudine, impetū fecerunt in urbem quæ dicit Vuallisleui,ceperuntq́ eam,captis & interfectis omnibus habitatoribus eius,innumerabili uidelicet multitudine. Quo facto,omnes barbaræ nationes erectæ iterū rebellare ausæ sunt. Ad quarū ferocitatē reprimendā traditur exercitus cum præsidio militari Bernhardo,cui ipsa Redariorū prouincia erat

Fulradus

Ottonis potentia

Militum delectus

Sclaui

forte, Brandenburg.

Atbas clam anno 954.

Pragā tributaria regi Romano

al. Ribuarij

cia erat sublegata, additurq; legato collega Thiatmarus, & iubent urbē obsi
dere, quæ dicit Lunkini. Quinto obsidionis die uenēre custodes exercitū bar
barorū nō longe esse adnunciantes, & quia nocte contigua impetū in castra
facere decreuissent. Quūq; plures eadē confirmarent, populus fidem paribus
dabat dictis: & quū conuentus esset populi circa tentoria, legatus eadē hora
collega dictante præcepit, ut per totā noctem parati essent, nequa forte irru-
ptio barbarorū in castra fieret. Quū aūt dimissa esset multitudo in castris, ua
riauēre mœsticia pariter atq; lætitia, alijs bellū formidantibus, alijs aūt desi-
derantibus, & pro qualitate morū inter spem metūq; uersabant bellatores.
Interea dies transit, & nox solito tenebrosior cum ingenti pluuia adest nutu
diuino, quatenus consiliū pessimū impediret barbarorū. Vt ergo iussum est,
tota nocte illa armati erāt Saxones, & primo diluculo dato signo, sacramen-
toq; accepto, primum ducibus, deinde unusquisq; alteri operā suā sub iura-
mento promittebat ad præsens bellum. Orto aūt sole, nam post pluuiā clara
rediji serenitas, erectis signis procedebant. In prima quidē fronte legatus in
barbaros impetū faciens: sed quū pauci nō præualerent aduersus innumera-
biles, reuersus est ad exercitum, referens quia barbari non plures haberent
equites, peditū uero innumerabilē multitudinē, & nocturna pluuia intantū
impeditā, ut ab equitibus coacti, ad pugnā procederent. Igitur sole cadente,
in humida uestimenta barbarorū fumum ascendere fecit usq; in cœlū, spem
fiduciamq; præstans dei populo, cuius faciei claritas atq; serenitas circumful
sit illos. Igitur dato signo, & exhortante legiones legato, cum clamore ualido
irruunt in hostes. Quumq; nimia densitate iter pertranseundi hostes nō pa-
teret, dextra læuaq; ferro erumpentes, quoscunq; à socijs se sternebant, neci
dabāt. Quumq; iam bellū† grauaret, & multi hinc atq; inde caderent, & ad- *forte, ingrauesceret*
huc barbari ordines tenerēt, legatus collegā ut legionibus auxilio esset expo-
stulat. Ille uero præfectū cum quinquaginta armatis lateri hostili immisit, &
ordines cōturbauit: ex hoc cædi fugæq; tota die hostes patebant. Quū ergo
per omnes agros cæderent, ad urbē uicinā fugere tentabant. Collega autem
hoc eis præcauente, proximū mare ingressi sunt, & ita factū est, ut omnis illa
nimia multitudo, aut gladio consumeret, aut in mari mergeret. Nec peditū
ullus superfuit, equitū rarissimus, deponiturq; bellū cum casu omniū aduer-
sariorū. Ingens interea oritur lætitia ex recenti uictoria, dum omnes laudant
duces, unusquisq; uero militū prædicat† euangeliū alium ignauū quoq;, ut in *forte, Euangelum uexilliferum, aut bene gnauum*
tali fortuna solet fieri. Postera autē luce mouent signa urbi præfatæ, urbani
uero arma deponūt, salutē tantūmodo deposcūt ac merent. Inermes igit ur-
be egredi iussi, seruilis aūt conditio, & omnis pecunia cū uxoribus & filijs, &
omni supellectili barbarorū regis captiuitatē subibant. Ceciderūt etiā ex no-
stris in illo prælio duo Liutharij, & alij nobiles uiri nonnulli. Igit legatus cū
collega & alijs principibus Saxoniam uictores reuersi, honorifice à rege sunt
suscepti, satisq; laudati, qui paruis copijs diuina fauente clemētia, magnificā

perpetrauerint uictoriã. Nam fuere qui dicerent barbarorum cc.milia cæsa, captiui omnes postera die ut promissum habebant obtruncati. Itaq; recentis uictoriæ læticiam augebant nuptiæ regales, quæ eo tempore magnifica largitate celebrantur. Nam rex dedit filio suo Oddoni cõiugem filiã Ethmũdi regis Anglorum sororẽ Adalstani, quæ genuit ei filium nomine Liudulfum uirum magnũ, meritoq; omnibus populis carum: filiã quoq; nomine Liudgardã, quæ nupserat Conrado Francorũ duci. Rex autẽ quum iam militem haberet equestri prælio probatũ, contra antiquos hostes uidelicet Vngaros præsumpsit inire certamen. Et conuocato omni populo tali ratione eos est affatus, Olim ex omni parte confusum, à quantis periculis imperiũ uestrũ modo sit liberũ, uosipsi melius nostis, qui ciuilibus discordijs & externis bellis toties attriti laborabatis. At nunc propicia nobis summa diuinitate, nostro labore, uestraq; uirtute pacatũ collectumq; cernitis, barbaros superatos & seruituti subiectos. Quod superest necesse habemus, ut contra cõmunes hostes Auares pariter simul consurgamus. Vos hucusq;, filios filiasq; uestras expoliaui, & ærariũ eorũ repleui: nunc templa templorũq; ministros ut expoliẽ cogor, absq; nudis corporibus nulla nobis alia remanẽte pecunia. Consulite igitur uobisipsis, & quid super hac re nobis sit faciendũ eligite, thesaurum diuinis officijs sanctificatũ tollãmne, & dabo pro nostra redemptione dei inimicis? an certe addã cultui diuino pecunia honorẽ, ut ab ipso potius redimamur, qui uere noster extat creator pariter & redemptor? Ad hæc populus leuauit uoces in cœlũ, inquiens se à deo uiuo & uero redimi omnimodis desiderare, quia fidelis & iustus sit in omnibus uijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Operã suã deinde promittẽs regi cõtra gentẽ acerrimã, dextris in cœlũ eleuatis, pactũ firmauit. Tali itaq; pacto cum populo peracto, dimisit rex multitudinẽ. Post hæc legati Vngarorũ adierũt regẽ pro solitis muneribus: sed ab eo spreti, in terrã suã uacui sunt reuersi. Hæc audientes Auares, nihil morati, cum graui hostiliq; manu festinant intrare Saxoniã. Et iter agentes per Dalmatiã, ab antiquis opem petunt amicis. Illi uero scientes eos festinare ad Saxoniã, Saxonesq; ad pugnandũ cum eis paratos, pinguissimum pro munere eis proijciunt canẽ. Et quũ non esset iniuriã uindicandi locus, ad aliã pugnam festinantibus, cum ridiculosa satis uociferatione longius prosequuntur amicos. Igit̃ q̃ potuerunt repentino impetu intrant fines Thuringorũ, illã totam terram hostiliter peruagantes. Ibiq; diuisis socijs, alij ad occidentẽ pergebant, ab occidente & meridie Saxoniam quærentes intrare. Sed Saxones pariter cum Thuringis cõgregati, inito cum eis certamine, cæsis ducibus, cæteros illius exercitus occidentalis per totã illã regionẽ errare fecerũt. Quorũ alij fame cõsumpti, alij frigore dissoluti, alij aũt cæsi uel capti, ut digni erant miserabiliter perierũt. Qui autẽ in oriente remãsit exercitus, audiuit de sorore regis quæ nupserat Vuidoni Thuringo (erat nanq; illa ex concubina nata) quia uicinã urbẽ inhabitaret, & multa pecunia ei esset auri & argenti, unde

Ottonis nuptiæ, DCCCCXXX

Bellum cũ Vngaris, DCCCCXXXIIII

Soror regis

unde tanta ui urbē expugnare cœperāt, ut nisi nox uisum pugnātibus impediret, urbē caperēt. Ea uero nocte audiētes de casu sociorū, regisq́ super eos aduētu cū ualido exercitu: nā castra metatus est rex iuxta locū qui dicit Riaede, timore perculsi, relictis castris, more suo igne fumoq́ ingēti agmina diffusa collegerūt. Rex uero postera die producēs exercitū, exhortatus est, ut spē suā diuinæ clementiæ cōmitterent, diuinū sibi auxiliū quemadmodū in alijs prælijs adesse nō dubitarent. Cōmunes omniū hostes esse Vngaros, ad uindictā patriæ parentumq́ solummodo cogitarēt. Hostes cito terga uertere uisissent, si uiriliter certando persisterent. His optimis uerbis erecti milites, Imperatoremq́ in primis, medijs, & ultimis uersantē uidentes, coramq́ eo Angelū, hoc enim uocabulo effigieq́ signū maximū erat insignitū, acceperunt fiduciā magnamq́ cōstantiā. Rex uero ueritus est, quemadmodū euenit, ut hostes uiso milite armato, fugæ statim indulsissēt, misit legionē Thuringorū cum raro milite armato, ut inermes prosequerent, & usq́ ad exercitū protraherentur. Actumq́ est ita, sed nihilominus uidentes exercitū armatū fugerunt, ut peracto miliario uix pauci cæderent uel caperent. Castra uero inuasa & om̄is captiuitas liberata est. Rex uero uictor reuersus, modis oībus gratiarūactiones diuino honori, ut dignū erat, soluebat ꝑ uictoria de hostibus sibi diuinitus cōcessa. Tributūq́ qd' hostibus dare cōsueuit, diuino cultui mācipauit, & largitionibus pauperū deseruire constituit. Deinde pater patriæ, rerū dn̄s, Imperatorq́ ab exercitu appellatus, famā potētiæ uirtutisq́ cūctis gētibus & regibus lōge lateq́ diffudit. Vnde & aliorū regnorū proceres eū adierūt, gratiāq́ in conspectu eius inuenire quærentes, fidē talis ac tanti uiri probatā habentes dilexerūt. Inter quos Hiribertus gener Hugonis, quū ei aduersaret Ruodolfus contra ius fasq́ omne rex cōstitutus, ut ei apud dn̄m suū præsidio esset supplicauit. Ipse enim rex talis erat, qui nihil negaret amicis. Perrexit igit in Galliā rex, regē alloquit, & perfecto negotio reuersus est in Saxoniā. Quūq́ esset in exaltando gentē suā, ratus fuit aut nullus nominatorū uirorū in om̄i Saxonia, quē preclaro munere aut officio, uel aliq̄ quæstura nō ꝑmoueret. Et quū ingēti polleret prudētia sapiētiaq́, accessit & moles corporis regiæ dignitati, omnem addens decorē. In exercitijs quoq́ ludi tanta eminētia superabat oēs, ut terrorē cæteris ostentaret. In uenatione tam acerrimus erat, ut una uice quadraginta, aut eo amplius feras caperet: & licet in conuiuijs satis iocundus esset, tamen nihil regalis disciplinæ minuebat: tantum enim feruorem pariter & timorē militibus infundebat, ut etiam ludenti non crederēt ad aliquā lasciuiā se dissoluendos. Quū autē omnes in circuitu nationes subiecisset, Danos qui nauali latrocinio Fresones incursabant, cum exercitu adijt, uicitq́, & tributarios faciens, regem eorum nomine Nubam, baptismum percipere fecit. Perdomitis itaque cunctis circumquaque gentibus, postremo Romam proficisci statuit, sed infirmitate correptus, iter intermisit. Quum que se iam grauati morbo sensisset, conuocato omni populo,

Castra ad Mersburg & Riaede

Angelus uexillum

Henrici maiestas

Heribertus ꝓ auxilio ad Hēricum

als. donaret

designauit filium suũ Oddonẽ regem,cæteris quoq; filijs prædia cum thesau ris distribuens:ipsum uero Oddonẽ qui maximus & optimus fuit, fratribus & omni Francorũ impio præfecit. Testamẽto itaq; legitime facto, & rebus oĩbus rite cõpositis,defunctus est ipse rerũ dñs,& regũ maximus Europæ, omni uirtute animi corporisq; nulli secundus, relinquens sibijpsi maiori fi lioq; magnũ latũq; imperiũ, non à patribus sibi relictũ, sed per semetipsum

a. xvii. acquisitũ,& à solo deo concessum. Erant aũt dies quibus regnauit[†] xvi. Anni

Henrici mors uitæ aũt ferè lx. Translatũ est aũt corpus eius à filijs suis in ciuitatem quæ di

vi. Non. Iulij citur Quidelingeburg, & sepultum in basilica sancti Petri ante altare cum

Dccccxxxvi. planctu & lachrymis plurimarum gentium.

EPISTOLA AD REGINAM.

INgens opus cœpturus, uel certe iteraturus: nam magna ex parte peractũ est,tua gratia fulciat,quæ domina esse dinosceris iure totius Europę:quãq; in Africã Asiamq; patris tui iam potestas protendat. Spero enim quicquid in eo inuenitur minus idoneum, gloriosa tuæ clementiæ lenitate subleuetur, permaneatq; ea deuotione dedicatum qua est inceptum.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS,aliorumq; succedentium Imperatorum,liber secundus.

EFVNCTO itaq; patre patriæ,& regum optimo maximo Henrico,omnis populus francorũ atq; Saxonum iam olim designatũ regẽ à patre filiũ eius Oddonẽ elegit sibi in principem. Vniuersalisq; electionis notantes locũ, iusserunt ad Aquasgrani palatij. Est autẽ locus ille proximus Iulo à conditore Iulio Cæsare cognominato. Quũq; illò uentũ esset, duces ac præfectorũ principes, cum cætera principũ militũ manu cõgregati, in sistorio basilicæ magni Caroli cohærenti collocarunt nouũ ducem, in solio ibidẽ constructo, manus ei dantes, ac fidem pollicentes, operamq; suã cõtra oẽs inimicos spondentes, more suo fecerunt cum regẽ. Dum ea gerunt à duci bus ac cætero magistratu, põtifex maximus cum uniuerso sacerdotali ordine & omni plebe infra in basilica præstolabatur processionem noui regis. Quo procedente, pontifex obuius læua sua dexterã tangit regis, suaq; dextera lituum gestans, linea indutus stola plantaq; infulatus, progressusq; in mediũ usque phani subsistit: & reuersus ad populũ qui circunstabat: nam erant de ambulatoria infra supráque in illa basilica in rotundum facta, quo ab omni populo cerni posset, En, inquit, adduco uobis à deo electum, & à domino rerum Henrico olim designatum, nunc uero à cunctis principibus regem factum Oddonem, si uobis ista electio placeat, dextris in cœlum leuatis, significate. Ad hæc omnis populus dextras in excelsum leuans, cum clamore ualido,

Iulus locus Aquisgrani

Hildebertbus Mogũt. archiepiscopus

ualido, imprecati sunt prospera nouo duci. Proinde procedit pontifex cũ rege, tunica stricta, more Francorũ induto ponè altare: super quod insignia regalia posita erant, gladius cum balteo, chlamys cũ armillis, baculus cũ sceptro ac diademate. Eo quippe tẽpore erat summus põtifex nomine Hildibertus, Franco genere, monachus professione, nutritus uel doctus in Vuldo monasterio, & ad id honoris merito progrediens, ut pater eiusdẽ loci constitueretur, deinde summi pontificatus Mogonciacę sedis fastigiũ promeruisset. Hic erat uir miræ sanctitatis, & præter naturalẽ animi sapientiã, literarũ studijs satis clarus. Qui inter cætera gratiarũ dona spiritũ prophetiæ accepisse prædicatur. Et quũ quęstio esset pontificũ in cõsecrando rege, Treuerẽsis uidelicet & Coloniæ Agrippinæ: illius, qa antiquior sedes esset, & tanq̃ à B. Petro apostolo fundata: istius uero, quia eius ad diœcesim pertineret locus: & ob id sibi conuenire arbitrati sunt huius cõsecrationis honorẽ. Cessit tamen uterq; eorum Hildiberti cunctis notæ almitati. Ipse aũt accedens ad altare, & sumpto inde gladio, cum balteo, conuersus ad regẽ ait, Accipe, inquit, hunc gladiũ, quo eijcias oẽs Christi aduersarios, barbaros, & malos Christianos, autoritate diuina tibi tradita, omni potestate totius impẽrij Francorũ, ad firmissimã pacẽ omniũ Christianorũ. Deinde sumptis armillis, ac chlamyde induit eũ. His cornibus humetenus dimissis, inquit, moncaris quo zelo fidei ferueas, & in pace tuenda perducere usq; in finẽ debere. Exinde sumpto sceptro baculoq;. His signis, inquit, monitus, paterna castigatione subiectos corripias, primũq; dei ministris, uiduis ac pupillis manũ misericordię porrigas, nunquãq; de capite tuo oleũ miserationis deficiat, ut in præsenti & in futuro sempiterno præmio coroneris. Perfusus itaq; oleo sancto, & coronatus diademate aureo, ab ipsis põtificibus Hildiberto & Vuichfrido, ac omni legitima cõsecratione cõpleta, ab eisdẽ pontificibus ducitur ad soliũ, ad quod per cocleas ascendebatur, & erat inter duas marmoreas miræ pulchritudinis columnas constructũ, unde ipse omnes uidere, & ab oĩbus ipse uideri posset. Diuina deinde laude dicta, sacrificioq; solẽniter celebrato, descendebat rex ad palatiũ, & accedens ad mẽsam marmoreã regio apparatu ornatã, resedit cum pontificibus & omni populo: duces uero ministrabant. Lothariorũ dux Giselbertus, ad cuius potestatẽ locus ille pertinebat, oĩa procurabat: Euerhardus mensæ præerat: Herimãnus Frãco pincernis: Arnulfus equestri ordini, & eligẽdis locãdisq; castris p̃erat. Sifridus uero Saxonũ optimus, & à rege secũdus, gener q̃ndã regis, tũc uero affinitate cõiunctus, eo tẽpore ꝓcurabat Saxoniã, ne q̃ hostiũ interim irruptio accidisset, nutriẽsq; iuniorẽ Henricũ secum tenuit. Rex aũt post hæc unũquẽq; principũ iuxta munificentiã regalẽ cõgruẽti sibi munere honorans, cũ omni hilaritate dimisit multitudinẽ. Interea barbari ad nouas res moliendas defæuiunt, percussitq; Bolizlaf fratrem suum uirum Christianũ, & ut ferunt, dei cultura religiosissimũ, timensq; sibi uicinũ subregulũ, eo quod paruisset imperijs

Fulda

Hildiberti laus

Forma ungendi regem Ro.

Aquis, & insigniorum explicatio

Regis familiares

Bohemicum bellum

imperijs Saxonū,indixit ei bellū. Qui misit in Saxoniā ad expostulāda sibi auxilia. Mittiť autē ei Æsic cum legione Mersaburiorū, & ualida manu Hassiganorū,additurq; ei exercitus Thuringorū. Erat nanq; illa legio collecta ex latronibus. Rex quippe Henricus quū esset satis seuerus extraneis,in omnibus causis erat clemens ciuibus: unde quemcūq; uidebat furē aut latronē manu fortē,& bellis aptum,à debita pœna ei parcebat, collocans in suburbano Mersaburiorū,datis agris atq; armis:iussit ciuibusquidē parcere,in barbaros autē inquantū auderent,latrocinia exercerent. Huiuscemodi ergo hominum collecta multitudo,plenā in expeditionē produxit legionē. Bolizlaf autē audiens de exercitu Saxonico:& quia Saxones seorsum, & seorsum Thuringi irent contra se:diuisis & ipse socijs sicuti erant, acerrimus consilio utriq; exercitui occurrere disposuit. At Thuringi ut hostes improuise sibi occursitare uiderunt,fuga periculū deuitauerūt. Æsic autē cum Saxonibus & cæteris auxiliarijs nihil cunctatus,in hostes ruit,maximāq; partē ex eis armis fudit,cæteros fugere cōpulit,uictorq; ad castra reuersus est. Et quū ignorasset de exercitu qui insequutus fuerat Thuringos, minus caute usus est uictoria perpetrata. Bolizlaf aūt uidens exercitū nostrum dispersum, & alios in extrahēdis spolijs cæsorū,alios in suis corporibus reficiendis,alios in paleis equorū congregandis occupatos,fugatū reuersumq; coadunans exercitū,super inprouisos ac recēti uictoria securos subito irruit, & ducē cum omni nostro exercitu deleuit. Pergensq; inde ad urbē Subreguli,primo eam impetu cepit, & usq; in hodiernū diē solitudinē fecit. Perdurauitq; illud bellū usq; ad quartumdecimū regis imperij annū,ex eo regi fidelis seruus & utilis permansit. Rex aūt audito huiuscemodi nūcio, minime turbať, sed diuina uirtute corroboratus, cum omni exercitu intrat terminos barbarorū, ad refrenandā illorū sæuitiā. Datū quippe erat illis & antea à patre suo bellū, eo quod uiolassent legatos Thancmari filij sui,de quo in sequentibus plenius dicturos arbitramur. Placuit igiť nouo regi nouū principē militiæ constituere. Elegitq; ad hoc officiū uirum nobilē & industriū,satisq; prudentē,nomine Herimannū. Quo honore nō solū cæterorū principū,sed & fratris sui Vuichmanni offendit inuidiā. Quapropter & simulata infirmitate,amouit se ab exercitu. Erat nanq; Vuichmannus uir potens, & fortis,magnanimus,belli gnarus,& tātæ scientiæ,ut à subiectis supra hominē plura nosse prędicareť. Herimānus aūt quum esset in prima acie,in introitu regionis in hostiū pugnā incidit,eosq; fortiter uicit: & ob hoc maiori inuidia inimicos accendit, inter q̄s Ekkehardus filius Liudulfi,q intantū ægre passus est fortunā Herimanni,ut sese ꝓmitteret maiora factutū,aut uiuere nolle. Vnde collectis ex om̄i exercitu fortissimis uiris,iter/dictū regis rupit,& paludē quę erat inter urbē hostiū & castra regis,cū socijs transijt,statimq; hostes offendit,& ab his circūfusus, cū omnibus suis perijt. Erant aūt qui cum eo occiderāt,electorū ex omni exercitu uirorum decem & octo,

Aesic dux belli in Bohemiā

Legio latronū

Saxonū ingens clades

Herimannus

Vuichmanni laus

octo. Rex autẽ cæſa hoſtiũ multitudine, & cæteris tributarijs factis, reuerſus eſt in Saxoniã. Acta ſunt autẽ hæc vij. Kalen. Octob. Poſt hæc antiqui hoſtes Vngari uenere uirtutẽ probare noui regis. Intrantes aũt Franciã, ſtatuerũt ſi poſſent, ab occidentali plaga inuadere Saxoniã. Rex aũt audiẽs, nihil moratus, cũ exercitu ualido occurrit illis, fugauitq; & à terminis ſuis abegit. Ceſſantibus aũt bellis externis, ciuilia oriri cœperũt. Nã Saxones imperio regis facti glorioſi, dedignabant̃ alijs ſeruire nationibus, quęſturasq; quas habuere ullius alius niſi ſolius regis gratia habere cõtẽpſerũt. Vnde iratus Euerhardus contra Bruningũ, collecta manu ſuccendio tradidit ciuitatẽ illius uocabulo Elueri, interfectis omnibus eiuſdem ciuitatis habitatoribus. Qua præſumptione rex audita, condemnauit Euerhardũ centũ talentis æſtimatione equorũ, omnesq; principes militũ qui eum ad hoc facinus adiuuabant, dedecore canũ, quos portabãt uſq; ad urbẽ regiã quã uocitamus Magadaburg. Eodẽ tempore tranſtulit rex reliquias Innocentij martyris in eandẽ urbem. Ipſe autẽ rex ut erat clementiſſimus, dũ turbatores pacis merita caſtigatione afflixit, ilico cum pietate ſuſcepit, & unumquẽq; eorũ regio munere honorãs, dimiſit in pace. At illi nihilominus duci ſuo hærebant ad omne nephas: quia ille quidẽ erat iocundus animo, affabilis, mediocris in rebus, largus in dãdo. Et his rebus multos Saxonũ ſibi aſſociauit. Ea tempeſtate defunctus eſt Arnulfus Baioariorũ dux, & filij eius in ſuperbiã elati, regis iuſſu contẽpſerũt ire in comitatũ. Illo quoq; tempore defunctus eſt Sisfridus comes, cuius ditionẽ quũ ſibi uindicaſſet Thancmarus, eo quod ꝓpinquus ei eſſet: nã mater eius filia matertetæ erat Sisfridi, de qua genuit rex Henricus Thancmarũ: & regali dono ceſſiſſet Geroni comiti, afflictus eſt Thancmarus triſticia magna. Rex aũt tranſiuit in Baioariã, & rebus ibi rite cõpoſitis, reuerſus eſt in Saxoniã. Diſſenſio aũt quæ facta eſt inter Euerhardũ & Bruningũ, ad hoc peruenit, ut cædes publicæ fierẽt, depopulationesq; agrorũ agerent̃, & ab incẽdijs nuſq; abſtinerent. De legum quoq; uarietate facta eſt & contentio, fuereq; qui dicerẽt quia filij filiorũ nõ deberent cõputari inter filios, hæreditatẽq; legitime cum filijs ſortiri, ſi forte patres eorũ obiſſent auis ſuperſtitibus. Vnde exijt edictũ à rege, ut uniuerſalis populi conuẽtio fieret apud uillã quæ dicit̃ Stela, factumq; eſt ut cauſa inter arbitros iudicaret̃ debere examinari. Rex aũt meliori conſilio uſus, noluit uiros nobiles ac ſenes populi inhoneſte tractari, ſed magis rem inter gladiatores diſcerni iuſſit. Vicit igit̃ pars qui filios filiorũ cõputabant inter filios: & firmatũ eſt ut æqualiter cũ patruis hæreditatem diuiderẽt pacto ſempiterno. Ibi quoq; pacis turbatores facti ſunt manifeſti, qui hactenus ſe negabãt contra regiã poteſtatẽ aliquid feciſſe, ſed iniuriã tantũmodo in ſocios uindicaſſent. Rex aũt ſe contemptũ ab eis animaduertẽs: neq; enim ad placitũ iuxta iuſſũ uenire dignati ſunt: arma diſtulit, uenię locũ dedit, ꝓxima ſibi ſemꝑ ſolitus clemẽtia. Sed hęc dilatio ad maiorẽ perniciem

Hungarici bellum

Inteſtina Saxonum bella

Nepotũ hereditariũ ius

sic l. filii et l. liberorum ff. de verb. sig.

perniciem multos pertraxit. Fiebant preterea multa nepharia à seditiosis, homicidia, periuria, depopulationes, incendia: æquū prauūq́; sanctū periuriūq́; illis diebus parum procedebant. Iunctus est autem & Thancmarus Euerhardo, collectaq́; ualida manu, oppugnat præsidium quod dicit Badilici, in quo erat Henricus iunior, dataq́; præda urbis suis cōmilitonibus abijt, secū abducens Henricum quasi uile quoddā mancipium. Interfectus est autem ibi Geuehardus Vdunis filius fratris Herimanni ducis: ob cuius necem deo omnia ordināte, duces Francorū inter se sunt diuisi. Tātis igit spolijs Thancmari milites ditati, iam ad omia parabant. Post hæc cepit urbē quæ dicitur Heresburg, & collecta ualida multitudine, sedet in ea, multa inde exercens latrocinia. Euerhardus aūt secum tenuit Henricū. Eo quoq; tempore occisus est Dendi ante portas urbis quæ dicitur Larun, in qua erant milites Euerhardi. Vuichmannus aūt, qui se primū alienauit à rege, audiēs tantū facinus seditiosorū, conuersus pacē fecit cū rege, quia prudentissimus erat, & utilis ac fidelis in finē permansit. Thancmarus autē filius Henrici regis natus erat ex matre nobili, manu promptus, acer ingenio, bellandi peritus: sed inter arma honesta minus pudicitia usus. Erat aūt mater eius multā habens possessionē, qui licet à patre alijs pluribus sit ditatus, materna tamen se hæreditate priuatum ægre ualde tulit: & ob hanc causam arma sumpsit, ad perniciē sui suorumq́; contra dominū suū regem. Rex autē licet inuitus, uidens rem ad tam ingens periculū procedere, ad edomandā Thancmari insolentiā, cum multo comitatu perrexit ad Heresburg. Ciues aūt urbis illius cognoscentes de rege, quia super se cū ualida manu appropinquasset, apertis portis introduxerunt exercitū qui obsederat urbē. Thancmarus autem fugit in ecclesiā, à Leone papa beato Petro apostolo dedicatam. Exercitus aūt persequutus est eum usq; in templū, & maxime satellites Henrici, dolentes ac uindicare contendētes iniuriam domini sui. Nec ueriti ianuas ferro incidere, cū armis ingressi sunt sacrā ædem. Thancmarus aūt stabat iuxta altare, depositis desuper armis cum torque aurea. Quūq́; ex aduerso telis urgeret, Thiatboldus quidā notus Cobbonis cum conuicijs uulnus ei inflixit, ilicoq́; ab eo recepit quo uita cum terribili insania in breui caruisset. Quidā autē militū Maincia uocabulo per fenestrā altari contiguā lancea à tergo perfossum, ibi secus arā extinxit Thancmarum. Ipse autē fraternæ fautor discordię, in Biertanico postea bello uitam cum auro ab altari nequiter rapto miserabiliter perdidit. Earū rerū rex ignarus, & absens quū audisset, super temeritate militum indignatus est: sed feruente adhuc bello ciuili nō potuit eos contristari. Miseratus autē fratris fortunam, suiq́; ingenij ostendens clementiā, pro laude eius ac industria pauca loquutus, Thiadericū & tres amitæ illius filios, qui Thancmaro manus uinxerant, lege Francorū damnatos strangula fecit deficere. Inde uertit militem auidū pugnæ, & præda urbis ditatū in lares. Illi autē urbis præfecto autore,
acriter

acriter resistentes, lapides lapidibus,tela telis obijcere nō cessabant. Aggrauatiq́ꝫ bello super consulto ducis inducias deposcunt. Quibus concessit:ducis eis præsidium non negatur. Vnde urbe egressi potestati se regiæ tradidere. Ea pugna Dammo pincerna,multis alijs rebus bene gestis olim famosus,factus est clarus. Euerhardus autē audiens de nece Thancmari, & defectione suorū militum, fractus animo prosternitur captiuo suo, ueniam petit, ac nequiter promeretur. Henricus aūt erat eo tempore nimis adolescens animo,& nimia regnandi cupiditate illectus:eo pacto crimine soluit eum, quo coniuratione secum facta,contra regem dominū suum & fratrem, sibi regni diadema si possibile foret imponeret. Fœdus itaq́ꝫ inuicem percussum. Inde liberaliter Henricus ad regem reuersus puriori fide ac caritate ab eo est susceptus quàm ingressus. Suasione quoq́ꝫ optimi imprimis uiri,& omni religione probatissimi Frithurici successoris Hildiberti archiepiscopi,Euerhardus adijt regem,supplex deposcit,se suaq́ꝫ omnia ipsius arbitrio tradens. Ne igitᵉ ingēs scelus inemendatū maneret, quasi in exiliū in Hildenensem urbē à rege dirigitur. Sed nō post multum temporis in gratiā clementer recipitur, & honori pristino redditur. Dum ea interea loci geruntur, antiqui hostes nostri Vngari subitò irruunt in Saxones, & castris super littus Badæ fluminis collocatis,inde in omnem regionē diffundūtur. Dux aūt missus à castris cum parte exercitus,eo die ad uesperam signa mouit circa urbem quæ dicitur Stedierburg. Vrbani autē uidentes hostes,& ex itinere & ex pluuia quæ ingēs erat, seniores audacter erumpunt portas, & clamore primū territantes:demū repente in aduersarios irruentes,plurimis ex eis cæsis,& copiosa equorū multitudine cum aliquibus signis capta,cæteros fugere compulere. Vrbes quas obuias habuere,illorum fugā animaduertentes, armis eos omnibus locis urgebant,& maxima ex eis parte prostrata,ducem ipsum in quendam luti puteū cogentes oppresserūt. Alteræ autem partis exercitus ad Aquilonem uersus, & arte cuiusdam Slaui in locum qui dicitur Thrimining deductus, difficultate locorum ac manu circumfusus armatorū perijt,timoremq́ꝫ nimium cæteris incussit. Dux aūt illius exercitus cum paucis elapsus comprehēditur,& ad regem deductus precio magno redimitur. His auditis castra hostiū omnia turbata,fuga salutem quæsiere,nec ultra per triginta annos in Saxonia apparuere. Post hęc Henricus ardens cupiditate regnandi,celebre parat conuiuiū in loco qui dicitur Salaueldum. Quumq́ꝫ esset magnus ac potens maiestate & potestate regali,plurimis plurima donat, & factionis huiuscemodi plurimos ob id sibi associat. Fuere tamen multi qui rem cælare potius arbitrati sunt, ad hoc tantum, ne regi fraternæ discordiæ inuenirentur. Dabant tamen consilium quo facilius bellum solueretur, ut uidelicet ipse relinqueret Saxoniam sub præsidio militari, ut sese inferret Lotharius generi hominum imbelli:& ita factū est,ut primo impetu eos rex deuinceret,& uno certamine

Euerhardus Henrico supplex

Fridericbus malo in Ottonē animo

fatigaret. Commilitonum itaque consultu Saxoniæ uel in Thuringorum terra præsidio militari tradito, ipse cum amicis Lotharios adit. Cuius rei fama undique omnes perculsi, quia tam subitaneæ recessionis à rege, ac repentini belli causam penitus ignorabant. Rex autem audita huiuscemodi fama, primum non credidit: postremo certum de belli negocio probans, nihil moratus, cum exercitu prosequutus est fratrem. Et ut appropiat urbi præsidijs fratris munitæ, quæ dicitur Throtmanni, milites qui erant in ea non immemores fortunæ Thancmari, nequaquam sunt ausi inibi regem expectare: sed egressi urbe, tradiderunt se ipsos regi. Erat autẽ Agina, qui illam urbem ad manum Henrici procurare deberet. Hic à rege uehementi iuramento constrictus, quatenus si posset, dominum suum à bello ad pacem & concordiam reuocaret, uel certe ipse ad regem reuerteretur. Ita dimissus adijt dominum suum. Ductus autem exercitus à rege, peruenit usque ad littora Rheni fluminis. Eo tempore quo erat bellum Euerhardi cum rege, missus Hadaldus, qui erat super cubiculum regis, ad Giselberthũ pro concordia & pace: quum nec dum ad neutram partem palàm declinaret, indigne suscipitur, & responsio de die in diem differtur. Ipse autem simultates ducis sentiens, nec ultra talibus uersutijs contentus, Imperium tibi, inquit, regale facio, præsente populo, tribunali regis condicto die præsentari, aut certe hostem te scias iudicari. Simili modo & pontificem Bernhardum à rege missum inhonoratum, & responsi incertum à se dimisit. Fertur etiam & regalium literarum sæpius sigilla corrupisse. Post hæc ueto uerba legatum melius cœpit habere, & cum honore transduci fecit. Igitˀ copias belli patantes Henricus & Giselberthus, decreuerunt ad Rhenum occurrere regi. Agina quoque memor iurisiurandi, præcedens exercitum, transito Rheno regi sese præsentauit. Et salutato eo uerbis humillimis, ait, Frater tuus dominus meus saluum te & incolumem magno latoq; imperio diu regnare exoptat, tuumq; ad seruitium demandat se quantocyus festinare. Rege autẽ intertogante de eo, pacem bellum'ne cogitasset, prospiciens, uidit multitudinem nimiam, erectis signis tractim procedere, & ad sui partem exercitus qui iam Rhenum transierat tendentẽ. Et conuersus ad Aginam, Quid nam uult, inquit, illa multitudo, aut quæ est? At ille satis ociose, Dominus meus, inquit, est frater tuus. Si meæ suasioni dignaretur animũ inclinare, aliter uenisset. Modo ut ipse iuraui ueni. Rex autẽ his auditis, dolorem animi motu corporis non cælabat, eo quod non adessent naues, per quas Rhenum transcendere posset, & ingens flumen aliud iter non præbebat, nec tempus subitanei certaminis in ulteriori ripa constitutos aliud sinebat cogitare, nisi aut coram hostibus cadere deberet, aut certe armis uitam defenderet. Vnde ad deum supplices expandens manus, rex ait, Dominus, inquit, omnium rerum autor & rector, respice populum tuum, cui me præesse uoluisti, ut ereptus ab inimicis, sciant omnes gentes ullum

Tretmont, quæ nunc Tremonia

Giselbertus Lotharingiæ dux, regis sororius

Bernardus episcopus

Ottonis ad deum oratio

ullum mortalium tuæ dispositioni contraire non posse, qui omnia potes, & uiuis & regnas in æternum. Qui autem erant in ulteriori ripa, sarcinas & impedimenta quæcp transmittunt in locum qui dicitur Sanctum. Ipsi uero parati hostes expectant. Quumcp esset piscina inter nostrates & hostes, Saxones diuisis socijs, pars una ex aduerso ruit in hostes, altera pars à tergo insequit, in medijs hostes opprimens, pauci plures uehementer urgebant. Necp enim nostratium supra centum armatos fuisse perhibetur, aduersariorũ uero magnus satis exercitus. Sed quum à fronte pariter & à tergo urgerentur, qua parte potissimum cauere debuissent, in promptu non erat. Ex nostris etiam fuere, qui Gallica lingua ex parte loqui sciebant, qui clamore in altũ Gallice leuato, exhortati sunt aduersarios ad fugã. Illi socios huiuscemodi clamasse arbitrati, fugam ut clamatum est inierunt. Eo die ex nostris multi uulnerati, aliqui etiam cæsi, inter quos Albertus qui cognominatus est Candidus, telo ducis Henrici uulneratus, non multis interiacentibus diebus defunctus est. Hostes autẽ omnes aut cæsi, uel capti, uel certe fugati, sarcinæ omnes, & omnis hostium supellex inter uictores diuisa. Ex parte Lothariorum bene pugnasse prædicabatur illo certamine Godofridus Niger cognominatus. Sed & Maincia, cuius supra mentionẽ fecimus, eo die cecidit. Dadi autem Thuring mandauit ad præfectos urbium qui erant in oriente partis ducis Henrici, de uictoria regis, & quia ipse dux in bello cecidisset: egitcp callide, ut omnes se traderent regiæ potestati. Henricus autem hoc factum, nequaquam reliquit inultum. Ipsi autem duæ tantummodo ex omnibus remanserant urbes, Mersburg & †Scithingi. Regiam autem post uictoriam iussum est persequi fratrem suum generumcp. Audiens uero de defectione urbium suarũ, fractuscp recenti regis uictoria, cum nouis tantũ armatis iter arripuit, Saxoniamcp iam tardius adiens urbem Mersburg ingressus est. Quo rex comperto, & ipse reuersus est Saxoniam, urbemcp in qua frater erat, cum exercitu obsedit. Sed quum non posset fortiori ac maiori resistere, post duos fermè menses tradita urbe egressus est Henricus ad regem. Datæ sunt autem ei induciæ triginta dierum, quatenus cum militibus sibi cohærentibus secederet à Saxonia: Si cui uero illorum regem adire placuisset, locum ueniæ haberet. Quieuitcp Saxonia post hæc ab intestinis bellis paucis diebus. Barbari autem labore nostro elati, nusquam ab incendio, cæde, ac depopulatione uacabant: Geronemcp quem sibi rex præfecerat, cum dolo perimere cogitant. Ipse dolum dolo præoccupans, conuiuio claro delibutos ac uino sepultos, ad triginta ferè principum barbarorum una nocte extinxit. Sed quum non sufficeret contra omnes nationes barbarorum: eo quippe tempore Abotriti rebellauerant, & cæso exercitu nostro, ducem ipsum nomine Haicam extinxerunt: ab ipso rege sæpius ductus exercitus, eos læsit & in multis afflixit, & in ultimam penè calamitatem perduxit. Illi uero nihilominus bellum quàm

Sanctum | *Alberti Candidi interitus* | *Godofridi Nigri laus* | *al. Schidingẽ forte, sororiũ* | *Gero* | *Haico*

Sclauorum mores

pacem elegerunt, omnem miseriam caræ libertati postponentes. Est nanque huiuscemodi genus hominum durum, & laboris patiens, uictu leuissimo assuetum, & quod nostris graui oneri esse solet, Sclaui pro quadam uoluptate ducunt. Transeunt sanè dies plurimi, his pro gloria & pro magno latóque imperio, illis pro libertate ac ultima seruitute uarie certantibus. Multos quippe illis diebus Saxones patiebantur hostes, Sclauos ab oriente, Francos à meridie, Lotharios ab occidente, ab Aquilone Danos, itemque Sclauos: proptereáque barbari longum trahebant certamen. Fuit quidam autem Sclauus à rege Henrico relictus, qui iure gentis paterna successione

Tugumir perfidia

dominus esset eorum, qui dicuntur Heueldi, dictus Tugumir. Hic pecunia multa captus, & maiori promissione persuasus, professus est se prodere regionem. Vnde quasi occulte elapsus, uenit in urbem quæ dicitur Brandenburg, à populóque agnitus, & ut dominus susceptus, in breui quæ promisit impleuit. Nam nepotem suum, qui ex omnibus principibus gentis superstat, ad se inuitans, dolo captum interfecit, urbemque cum regione ditioni

Odora flu.

regiæ tradidit. Quo facto omnes barbaræ nationes usque in Odoram fluuium simili modo tributis regalibus se subiugarunt. Henricus igitur disce-

Forte, sororio

dens à Saxonia, Lotharios iterum adijt, & cum †genero suo, duce scilicet Isilbertho, cum suis militibus aliquandiu moratus est. Iterum ducitur exercitus à rege contra Isilberthum, & omnis regio Lothariorum illius imperio sub-

Kiuermont, id est, mons capræ

iacens igni traditur. Obsessusque in urbe quæ dicitur Kieuermont, elapsus inde proficiscitur. Et quum obsidio difficultate locorum parum procederet, uastata undique regione, rex in Saxoniam reuertitur. Sciens autem comi-

Immonis calliditas

tem Giselberthum uersutum & callidum nimis, nomine Immonem, artibus illius melius arbitratus est pugnare quàm armis. Ille uero ut erat astutissimus, meliori ac maiori se subdens, arma sumit contra ducem: quod ipse dux omnium laborum grauissime tulit, quia eum sibi aduersum sustinere debuisset, cuius consilio ac fidei hactenus se maxime credebat. Augebat quoque indignationem duci grex porcorum, ab Immone callide captus. Nam subulci ducis quum cōtra porcos urbis transirent, Immo porcellum pro porta agitari fecit, & omnem gregem porcorum apertis portis intra urbem recepit. Quam iniuriam dux ferre non ualens, coacto exercitu, obsedit Immonem. Ille autem plurima apum examina habuisse fertur, quæ frangens proiecit contra equites. Apes autem aculeis equos stimulantes in insaniam uertebant, ita ut equites periclitari cœpissent. Quo uiso Immo, prospiciens de muro, eruptionem cum socijs minitatus est. Huiuscemodi igitur artibus sæpius dux ab Immone delusus, soluit obsidionem. Discedens uero, fertur dixisse, Immone mecum sentiente, omnes Lotharios facile captos tenui, modo ipsum solum cum omnibus Lotharijs capere nequeo. Tractum tamdiu bellum Euerhardus considerans, ultra non quiescit. Quin contempto

rege.

rege, & iure spreto iuramentorum, ut initio, conserta manu, cum Iselbertho ad incentiua bellorum pariter conspirant. Nec contenti regno occidentali solummodo, in Rheni orientalem agrum depopulandum cum exercitu demerguntur. Hęc quum audiuntur in castris regis: nam ea potestate rex erat pugnans contra Briseg, & alias urbes, quæ erant Euerhardi ditionis: multi se castris eruebāt, nec ultra spes erat regnandi Saxones. Rex uero in ea turbatione tanta constantia ac imperio usus est, licet coram milite constiparetur, ac si nihil ei difficultatis obuiasset. Nam summi pontifices relictis tentorijs, & alia qualibet supellectili, ipsi etiam defecerunt à fide. Defectionis causam edicere, & regalia mysteria pandere super nos est. Verum historiæ satisfaciendum, arbitramur quicquid in hac parte peccemus, ueniabile sit. Summus pontifex missus ad Euerhardum, pro concordia & pace, quum esset earum rerum desideratissimus, pacto mutuo suum interposuit iuramentum, & ideo ab eo non posse deficere fertur narrasse. Rex autem per pontificem officio suo congruentia dirigens responsa, nil ad se pertinere uoluit quicquid episcopus egisset, sine suo imperio. Quare, quia contra autoritatem regi quasi præcellenti noluit subijci, sed recessit ab eo in Hommaburgnensem urbem, quasi in exilium destinauit, Ruodhardū episcopum uero nouam Corbeiā direxit. In breui uero utrisq; clementer ignoscit, in sui gratiam suscepit, & honori pristino reddidit. Ad coërcendā igitur ducum præsumptionē, missus Herimannus cum exercitu, inuenit eos super littus Rheni, magnamq; partem exercitus abesse, eo quod iam Rhenum cum præda transissent. Circumfusus itaque dux ipse Euerhardus militum armis, multis uulneribus acceptis, ac uiriliter redditis, perfossus tandem telis corruit. Giselbertus autem fugiens, nauem cum pluribus ascendit, quæ onere prægrauata, succumbens mergitur: ipseque dux cum cæteris mersus, nunquam est inuentus. Rex autem audita uictoria suorum militum, ac morte ducum, gratias egit omnipotenti deo, cuius sæpius auxilium expertus est opportunū. Præficiensq; regioni Lothariorū Oddonem, Ricuinis filium: & ut nutriret nepotē suum, filium Giselberti optimæ spei puerulum nomine Henricum, reuersus est in Saxoniam. Mater autem pueri copulata est coniugio Luthouuico regi, & Henricus frater regis discedens à Lotharijs, secessit in regionem Caroli. Necem ducum aspertima hyems, hyememq; sequuta est fames ualidissima. Post hæc Immo uera nescio an falso arma sumit contra regem, & media hyeme circundatus exercitu, se pariter cum urbe tradidit, ac deinceps fidelis & utilis permansit. Nepotes quoque Giselberthi, seruituti regiæ se subijciebāt, urbibus quas tenebant nihilominus retentis, Kieuermont etiam ab Anfredo & Arnoldo adhuc tenebatur, ad quos Immo mandatum huiuscemodi dirigens ait, De me non sentio

Brisa cum

Ruodhardus episcopus Argentinensis

Ducis Sueuorum castra ad Aldernacum

Immo

processit, ut coniuratione ualida facta, in paschali festiuitate quę erat proxima, quum ipse Henricus ad palatium adijsset, regem occidere cogitassent: ipsi uero regni diadema imponerent. Earum rerum dum non esset publicus proditor, semper se protegente summa diuinitate, notæ factæ sunt regi insidiæ modicum ante pascha. Qui fidelium militum uallatus manu die ac nocte, nihil'que decoris uel maiestatis regiæ coram populo ea solennitate minuens, nimium hostibus intulit timorem. Post diem uero solennem consilio maxime Francorum, qui eo tempore maxime sibi astabant, Herimanni scilicet, Vdonis, atque Chuonradi, qui dictus est Rufus, secrete proditos iubet comprehendi, uel certe occidi. Inter quos erat primus, in cæteris omnium bonarum uirtutum rebus absq; hac noxa fortissimus optimusq; Erik. Hic quum armatos ad se properasse intellexisset, conscius causarum, equum ascendit, arma sumit, circumfususq; hostium turmis, memor pristinæ uirtutis ac nobilitatis elegit mori, quàm inimicorum dominationi subijci. Nam lancea perfossus occubuit, uir omni uirtute ac industria ciuibus carus atq; clarus. Cæteri autem insidiarum conscij, in alteram hebdomadam differuntur, & secundum leges sceleribus suis meritas pœnas soluentes, capite cæduntur. Henricus autem fugiens regno cessit. Eo anno, & portenta quædam apparuere, scilicet cometæ. Nam à quintadecima kalendas Nouembres, usque in ipsas kalendas uisæ sunt. Quibus uisis, multi mortales territi, aut nimiam pestilentiam, uel certe regni mutationem metuebant. Quomodo quidem ante regis Henrici excessum, multa prodigia monstrata sunt, ita ut solis splendor forinsecus aëre absque nubilo penè nullus appareret, intrinsecus autem per fenestras domorum rubeus, tanquam sanguis infunderetur. Mons quoque ubi ipse rerum dominus sepultus est, fama prodidit, quia multis in locis flammas euomeret. Hominis etiam cuiusdam manus sinistra ferro amputata, post annum ferè integrum restituta est ei dormienti, qui pro signo miraculi sanguinea linea loco coniunctionis notabatur. Sed cometas inundatio nimia, inundationem'que boum pestilentia subsequuta est. Defuncto autem† Vdone Lothariorum preside, ac regis nepote Henrico, ducatus regionis conceditur Chuonrado, cui & unicam filiam suam rex desponsauit, qui erat adolescens acer & fortis, domi militiæq; optimus, commilitonibus suis carus. Illis diebus Bertholdus frater Arnulfi procurabat Baioariam, pugnansq; contra Vngaros, uictorq; existens, triumpho celebri factus est clarus. Rex autem de die in diem proficiens, paterno regno nequaquam est contentus, sed abijt Burgundiam, regem cum regno in suam accepit potestatem. Hugonem alterum armis edomuit, ac sibi subiectum fecit. Cuius fibulam auream regni dono

Erik

Prodigia ante Henrici mortem

† for. Oddone

Aurea fibula Corbeia

concessam, gemmarum uarietate mirabilem uidemus in altari protomartyris Stephani rutilantem. Igitur quum omnia regna coram eo silerent, & potestati ipsius omnes hostes cederent, monitu & intercessione sanctæ matris eius, recordatus est multis laboribus fatigati fratris, præfecitque eum regno Baioariorum. Bertholdo iam defuncto, pacem & concordiam cum eo faciens, qua usque in finem fideliter permansit. Erat autem ipse dominus Henricus copulatus matrimonio filiæ ducis Arnulfi, fœminæ egregiæ formæ, mirabilisque prudentiæ. Fratrum uero pax atque concordia deo acceptabilis, hominibusque amabilis, toto orbe fit iam celebris, dum unanimes respublicas augent, hostes debellant: ciuibus paterna potestate

Henrici fortia facta præsumit. Ducatu igitur Baioariorum accepto, nequaquam desidia torpuit: sed abiens, Aquilegiam cepit, Vngaros duabus uicibus armis superauit, Ticinum transnatauit, & præda magna intra regionem hostium capta, exercitum incolumem in patriam reduxit. Talium igitur & tantorum mores, habitum formamque, quos summa clementia mundo ad delicias, omnémque decorem destinauit, nostrum non est omnimodis exponere. Verum deuotionem quam erga eos habemus, penitus cælare nequimus. Ipse denique dominus rerum fratrum natu maximus, optimus in primis,

Ottonis mores pietate erat clarus, opere omnium mortalium constantissimus: præter regiæ disciplinæ terrorem semper iocundus, dandi largus, dormiendi parcus, & inter dormiendum semper aliquid loquens, quo eum semper uigilare æstimes: amicis nihil negans, & supra hominem fidelis. Nam quosdam audiuimus accusatos, & peccati manifestos, ipsum eorum aduocatum & intercessorem, & criminis nullo modo credulum ab eo posthabitos, tanquam nihil unquam in eum peccassent. Ingenium ei admodum mirandum: nam post mortem Edidis reginæ, quum antea nescierit literas, intantum didicit, ut pleniter libros legere & intelligere nouerit. Præterea Romana lingua Sclauonicáque loqui sciebat: sed rarum est quod earum uti dignaretur. In uenationibus creber: tabularum ludos amat, equiratus gratiam regia grauitate interdum exercens. Accessit ad hæc & moles corpo-

Ottonis imago ris, omnem regiam ostendens dignitatem, capite cano, sparsus capillo, oculi rutilantes, & in modum fulguris cita repercussione splendorem quendam emittentes: facies rubicunda, & prolixior barba: & hæc contra morem antiquum: pectus leoninum, quibusdam sparsum iubis: uenter commodus: incessus quondam citus, modo grauior: habitus patrius, ut qui nunquam sit peregrino usus. Quotiescunque autem sit opus corona portanda, ieiunium

Henrici mores semper præcedere pro uero traditur. Henricus uero morum grauitate pollebat, & ob id ab ignotis minus clemens iocundusque prædicabatur, cōstanti admodū animo: fidelis & ipse amicis, ita ut mediocris substantiæ militem

coniugis

coniugis suæ sororis matrimonio honoraret, socium sibi amicumq́ꝫ faceret. Erat corpore præstanti, & qui in adolescentia omnem hominem egregia forma ad se inclinaret. Iunior uero fratrū dominus Bruno, magnus erat ingenio, magnus scientia, & omni uirtute ac industria. Quem quum rex præfecisset genti indomitæ Lothariorum, regionem à latronibus ita purgauit, & intantum disciplina legali instruxit, ut summa ratio, summaq́ꝫ pax illis in partibus locum tenerent. Igitur quum bella intestina externaq́ꝫ cessarent, leges diuinæ atque humanæ autorali uigore pollent. Grauisq́ꝫ persequutio monachis oritur in diebus illis, affirmantibus quibusdā pontificibus melius arbitrari paucos uita claros, q̄ꝫ plures negligentes inesse monasterijs oportere: obliti, nisi fallor, sententiæ patrisfamiliæ prohibentis seruos zizania colligere, sed utraque crescere oportere, zizania & triticum usque ad messem. Quo factum est, ut plures propriæ infirmitatis conscij, deposito habitu, & relictis monasterijs, graue onus sacerdotum deuitarent. Fuerunt autem quidam, qui summum pontificem Friderichum hoc non pure sed ficte fecisse arbitrati sunt, quatenus uenerabilem uirum, regiq́ꝫ fidelissimum abbatem Hadumarum quoquo modo posset dehonestaret. Ipse enim erat uir magnæ prudentiæ ac industriæ. Sub eius temporibus templum famosum Uuldense igne consumptum est, & ab eo restauratum, & multo maiori decore perfectum est. Hic pontificem sub custodia tenuit, secunda coniuratione culpabilem: primum honorifice, sed quum literas ab eo scriptas reprehendisset satis seuere. Pontifex uero dimissus, dum ultionem quærit contra tantum uirum, leges non præualent, humillima monasteria autoritate tentauit, ut ad excellentissima æqualiter procederet. Sed huiuscemodi simulationes incassum profusæ. Nam abbas in gratia & amicitia regis permansit, & causis intercurrentibus pontifex quod cogitauit non impleuit. Soror autem regis Lothouuico regi genuit tres filios, Carolum, Lotharium, & Carlomannum. Ipse autem Lothouuicus rex à ducibus suis circumuentus, & à Nortmannis captus, consilio Hugonis Lugdunum missus custodiæ publicæ traditur. Filium autem eius natu maiorem Carolum Nortmanni secum duxerunt †Rothum, ibi & mortuus est. Audiens autem rex, super fortuna amici satis doluit, imperauitq́ꝫ expeditionem in Galliam contra Hugonem in annum secundum. Eo tempore quum moraretur in campis syluestribus uenationem agens, obsides Bolizlaui uidimus, quos populo rex præsentari iussit satis super eis lætatus. Ille annus notabilis casu calamitoso totius populi, de morte scilicet beatæ memoriæ Edidis reginæ, cuius dies extrema septimo kalendas Februarij celebrata est cum gemitu & lachrymis omniū Saxonum. Hæc nata ex gente Anglorum, non minus sancta religione quàm regali potentia pollentium stirpe claruit. Decem annorum regni consortia tenuit, undecimo obijt, Saxoniam uero decem & nouem annis inhabitauit.

Bruno archiepiscopus Coloniensis

Monachorum persequutio

Hadumarus abbas Fuldensis

al. Rotho magum

Edidis mors

Anno 941

Reliquit

Reliquit filium nomine Liudulfum, omni uirtute animi & corporis, ea ætate nullo mortali ſecundum. Filiam quoque Liutgardam nomine, quæ nupſerat Chuonrado duci. Sepulta eſt autem in ciuitate Magatbaburg, in baſilica noua latere Aquiloni ad orientem.

EPISTOLA VVITICHINDI AD REGINAM MAthildim Ottonis Imperatoris filiam.

Vemadmodũ cœli terræꝗ facies, hominum uoces, uultus ac mores mille modis concordi diſcordia uariantur, ſed ad unius luminis ſenſusꝗ ducatum, dei cuncta regentis prouidẽtia coguntur: ita publicis ac priuatis rebus intentis imperiale decus, quod te ut ſereniſſimum ſplendorem, gemmamꝗ lucidiſſimam mundo effudit, unum iuſticiæ moderamen eſt normáque rectitudinis. Vnde laboris noſtri opus quod à diuerſis moribus diuerſe accipitur, eo quod ingenij ſermoniſꝗ claritate egeat, ſinu glorioſæ clementiæ tuæ ſuſcipiatur, nec in ea noſtra inſipiẽtia, ſed maior conſideretur deuotio, humiliter depoſco.

VVITICHINDI MONACHI BENEDICTINI DE REBVS GESTIS SAXONVM AC OTTONIS, aliorumꝗ ſuccedentium Imperatorum, liber tertius.

OST EXCESSVM EDIDIS reginæ, omnem amorem maternum transfudit rex in unicum ſuum Liudulfum. Factoꝗ teſtamento, creauit eum regem poſt ſe. Ipſe autem tener adhuc erat adoleſcens, ætatis nõ habens amplius quàm ſedecim annos. Rex uero in Galliã proficiſcens expeditionem, coacto apud Camaracam urbem exercitu, feſtinat intrare regnum Caroli, uindicandæ cauſa iniuriæ generi ſui Lothouuici. Quo audito Hugo miſſa legatione, iurat per patris ſui animam, qui iam olim perijt, deo regiꝗ proprio repugnando, quia tanta ſibi eſſet copia armatorum, quantam hactenus rex nunquam uidiſſet, addiditꝗ contemptum, uane tumideꝗ ſuper Saxones loquendo, quia imbelles eſſent, & quia facile poſſet una potione telorum Saxonicorum ſeptem abſorbere. Ad quod rex famoſum ſatis reddit reſponſum: ſibi uero eſſe tantam multitudinem pileorum fœninorum, quos ei præſentari oporteret, quantam nec ipſe nec pater ſuus unquam uideret. Et reuera quum eſſet magnus ualde exercitus, triginta ſcilicet duarum legionum, non eſt inuentus qui fœnino non uteretur pileo, niſi † Corbeius abbas nomine Bouo cum tribus ſuis ſequacibus. Hic erat uir ſapiens ac clarus, à deo nobis oſtenſus, non conceſſus. Huius patris auus Bouo Græcas literas coram Chuonrado rege legendo factus eſt clarus: & huic eiuſdem

Hugonis contumax faſtus

Pilei fœnini Saxonum in æſtate

alij, Fuldenſis

vide ut commentat li. 16 ... anno 930. Et ... 941 ... 937.

eiusdem nominis auus erat, ut natu maior omni uirtute ac sapientia potior. Sed & ipse nepos erat Vuarini, qui ex milite factus est monachus, & primus omnium apud nouam Chorbeiam regulariter electus est in patrem. Qui quum esset admirandæ sanctitatis, ad augmentum uirtutum suarũ, beatæq; memoriæ Saxoniæ preciosum attulit thesaurum, reliquias uidelicet preciosi martyris Viti. Dimissus igitur Lothouuicus regi occurrit, iungitq; cum socijs exercitui illius. Rex autẽ cum exercitu Lũgdunum adijt, eamq; armis tentauit, inde Parisiũ perrexit, Hugonemq; ibi obsedit, memoriam quoque Dionysij martyris digne honorans ueneratus est. Ductus inde exercitus contra urbem Remensem, ubi erat nepos Hugonis contra ius fasq; omne subrogatus episcopus, legitimo pontifice adhuc superstite. Armis autem urbem capiens, iniuste constitutum expulit sacerdotem, legitimum ecclesiæ sediq; propriæ restituens. Exinde collecta ex omni exercitu electorum militum manu, Rothun Danorum urbem adijt, sed difficultate locorum, asperiorisq; hyeme ingruente, plaga eos quidem magna percussit: incolumi exercitu, infecto negocio post tres menses Saxoniam regressus est, urbibus Remense atque Lugduno cum cæteris armis captis Lothouuico regi concessis. Hugo autem expertus potentiam regis, uirtutemq; Saxonum, non passus est ultra terminos suos hostiliter intrare, sed pergenti in eandem expeditionem anno sequenti, occurrit iuxta fluuium qui dicitur Car, manus dedit, iuxtaq; imperium regis pactum inijt, utilisq; proinde permansit. Vidẽs autem rex filium suum Liudulfum uirum factum, dedit ei coniugem diuitijs ac nobilitate claram, ducis Herimanni filiam nomine Idam. Quam quum accepisset, in breui post hæc socer moritur, cum ducatu omni ei possessione relicta. Accepta autem potestate, animũ tranquillum quem in puero gessit, exuit, armatũq; militem in Italiam ducens, aliquantis ibi urbibus captis, & sub custodia traditis, ipse reuertitur in Franciam. Eo tempore usurpato imperio, regnauit in Longobardia homo fortis & auarus, & qui omnem iusticiam pecunia uenderet Berngarius. Veritus autem singularis prudentiæ reginæ uirtutem, à Lothouuico rege relictæ, in multis eam afflixit, quo tanti decus splendoris extingueret, uel certe obscuraret. Illo tempore rex proficiscitur in militiã contra Bolizlauum regem Bohemorum: & quum capienda esset urbs quæ nuncupabatur Noua, in qua clausus obsidebat Bolizlaui filius, prudẽti rex consilio diremit prælium, ne miles in rapiendis hostium spolijs aliquod periculũ incideret. Cõsiderata itaq; uirtute regis, ac innumera multitudine exercitus, Bolizaf urbe egressus, maluit tantæ maiestati subijci, q̃ ultimã perniciẽ pati. Sub signisq; stans, & regẽ audiẽs, respõsaq; reddẽs, ueniã tandẽ promeruit. Inde plena uictoria gloriosus factus rex Saxoniã regressus est. Quũq; cum uirtus præfatæ reginæ nõ lateret, simulato itinere Romam proficisci statuit. Quũq; in Longobardiã uentũ esset, aureis muneribus amorẽ reginæ super se probare

als. Rothomagum

Lundum

Car. flu.

Berngarij III in Italia tyrannis

Lotharius mono... Adrian's ... zeitungen...

Boleslai re bellio

probare tentauit. Quo fideliter experto, in coniugiũ sibi eam sociauit, cumq́ ea urbem Papiam quæ est sedes regia, obtinuit. Quod quum uidisset filius eius Luidulfus, tristis à rege discessit, profectusq́ in Saxoniã, aliquandiu morᵉ ratus est in loco consilijs funesto Salaueldun. Rex uero in Italia celebratis iuxta magnificentiã regalem nuptijs, proficiscit̃ inde cum noui matrimonij claritate, acturusq́ proximũ pascha in Saxonia, læticiam patriæ magnamq́ gratiã conferens. Persuasus quoq́ rex Berngarius à Chunrado duce cui Papia cum præsidio militari relicta erat custodienda, regem subsequutus est in Germaniam, pacem cum eo facturus, & omnibus quæ imperauisset obtemperaturus. Cui regiæ urbi appropinquanti, occurritur miliario ab urbe à ducibus & præfectis, Palatinorumq́ primoribus, & regaliter susceptus, ductus in urbem, iussus est in hospitio sibi præparato manere. Neq́ enim faciem regis intra tres dies uidere promeruit. Quod ægre ferẽs Chuonradus qui eum adduxerat, unumq́ cum eo sentiens filius regis Luidulfus, suspectum super hac causa Henricum fratrem regis habentes, quasi antiqua stimulatum inuidia deuitauerunt eum. Henricus autẽ sciens adolescentẽ maternis destitutũ suffragijs, contemptui eum cœpit habere, in tantum, ut à conuicijs ei quoque non parceret. Interea rex regem alloquitur, in gratiamq́ regis ac reginæ susceptus, deditionis sponsionẽ dat, fœderis spontanei diem apud urbem Augustam designans. Vbi quum conuentus fieret, Berngarius manus filij sui Adelberti suis manibus implicans: licet olim Hugonem fugiens, regi subderetur: tunc tamen renouata fide coram omni exercitu famulatui regis se cum filio subiugauit. Et ita dimissus in Italiam remeauit cum gratia & pace. Ibi miræ magnitudinis lapis grandinis tonitrui ac tempestate turbulenta de cœlo iactus, ingens miraculum multis uisentibus præbuit. Nati sunt autem regi filij ex serenissima regina, primogenitus Heinricus, secundus Bruno, tertius Otto, paterni nominis maiestate designat̃, quem iam post patrem dominũ ac Imperatorem uniuersus sperat orbis. Filiam quoq́ sanctæ matris eius uocabulo insignitam, de qua non præsumimus aliquid dicere, quũ eius claritas præcellat omne quod dicere aut scribere ualeamus. Enimuero rex quũ regiones Francorum urbesq́ circuiret, audiuit quia ei insidiæ pararentur à filio generoq́, quapropter summus pontifex reuocatus, ubi austeriorem uitã more solito cum eremitis & solitarijs ante pascha agebat, suscepit regem Mogontiæ, ibi ei aliquandiu ministrans. Nephanda cõsilia prodita, á filio generoq́ animaduersa, purgandi locum criminis cum consilio pontificis petierunt, & impetrant. Qui licet sceleris manifeste arguerentur, paruit tamen rex eorum sententijs in omnibus, locorum temporumq́ angustia. Et quum apparatus paschalis apud aquas fieri oporteret, comperit quia nihil sibi dignum ibi paratum esset. maternis gaudijs & officijs decenter curatur, regemq́ quem in Francia penè perdidit, in patria magnifice recepit. Nam cõfortatus amicorũ

gentisq́

Salaueldia cõiurationibus nefasta

Lapis cœlitus delapsus

gentisq; propriæ præsentia irritum fecit pactũ, quod coactus inire confessus est: edictumq; est filio generoq;, autores sceleris puniendos tradere, aut certe se publicos hostes nosse. Pactis pristinis pontifex intercessit, tanq; paci & cõcordiæ cõsulturus: ob id regi fit suspectus, amicis regalibus, consiliarijsq; omnimodis spernẽdus. De eo necessariũ arbitramur nequaq; aliquid temere iudicare: sed quod de eo probamus, q̃a magnus erat oratione die noctuq;, magnus eleemosynarũ largitate, præcipuus uerbo prædicationis, nõ silere dignum duximus: cæterum de accusatis causis qui iudicat dominus est. Earum rerũ dum ibi finis non fieret, uniuersalis populi conuentus esse iubetur apud uillam quæ dicitur Fridesleri, super his causis discutiendis. Vbi quũ frater regis Henricus adesset, multas ac graues causas summo pontifici obijciebat: proptereaq; regis totiusq; penè exercitus offensam incurrit, dum eum penitus culpabilem ex illis dictis censerent. Propterea rex sæuiorem animum gerens ex recenti iniuria, eminentissimos uiros, ac sibi quondã charos, & in Britannico bello fideles, traditos exilio damnauit, dum accusati rationem redderent, & se purgare non sufficerent. Hi erant Thuringi genere, potestatis præfectoriæ, Dadanus & Vuilhelmus nomine. Hoc facto, multi scelerum conscij perterriti. Soluta concione, multitudine dimissa, sese rex in orientales partes contulit. Lotharij autem quum regem duci Cunrado sensissent offensum, quum iam olim ei infesti essent, eo q; ducatum super eos administraret ipsis inuitis, arma contra eum sumunt. Ille uero imperterritus leoninum exercens animum, signa signis contraria inuexit, & incredibilem multitudinem ex eis propria manu fudit, dum sanguine amici quem in prælio amisit, Cunradi scilicet Euerhardi filij, ut fera sæuissima acueret. Itaq; illi fortissimo suppetente fortium militum manu, aduerso exercitui dum nouus semper additur, à meridie usq; in uesperum protrahitur bellum: nocte prælium dissoluitur: nullus uictoria lætatur. Rex autem circa Calendas Iulias moto exercitu armis filiũ generumq; quærere tentauit: obuias urbes partis aduersæ aut armis cepit, aut in deditionem accepit, quousq; Mogonciam perueniret, quam filius cum exercitu intrauit, patremq; miserabilius armatus expectauit. Ibi plus quàm ciuile, & omni calamitate acerbius bellum cœptum: multæ machinæ muris admotę, sed ab urbanis destructæ uel incensæ: crebræ ante portas pugnæ, raro forinsecus stationes fusæ: cunctando enim res uniuersæ uariauere, dum dominatorẽ regni foris, intus successorem metuebant. Obsidio itaq; dum sexaginta dies fermè excederet, sermo fit de pace: unde datus est obses in urbem consobrinus regis Ecbertus, quo libera uia cuilibet pateret in castra crimen purgandi, de pace atq; concordia tractandi. Filius cum genero castra ingressi, regalibus uestigijs prosternunt, pro scelere omnia sustinere paratos fore, saltẽ ut amici auxiliatores in fide suscepti, nihil aduersi paterentur. Rex autẽ non inueniens quomodo meritas pœnas filio inferret, fautores insidiarũ ex-

Fridenrichus regi suspectus

Exules

Lotharij rebelles

Ecbertus obses

postulat. Illi autem iuramentis uicarijs obligati, & quodammodo arte anti qui hostis cōstricti, hoc omnino negabant. Ingens interea oritur lætitia in castris, & à castris circūquaq; fama diffusa, nunq; urbe egressuros, nisi omnibus essent à rege imperatis obtemperaturi. Ex spes incassum cōceptæ: nam quū obedirent edictis regis, motus Henricus aduersus adolescentem, Nihil te, inquit, iactitas contra dominum meum regem fecisse, & ecce omnis exercitus usurpatorem te regni inuasoremq; nouit. Ipse ergo si accusor reus criminis, si culpabilis existo, quare non contra me legiones ducis? Signa aduersum me moue: & festucā de terra sumens, Huius, inquit, precij à me meaq; potestate rapere nō poteris. Quid tibi uisum est sollicitare huiuscemodi rebus patrem tuum? contra summam diuinitatē agis, dum domino patriq; tuo repugnas. Si aliquid scis uel uales, in me furorem tuum euome, ipse enim tuam non timeo iram. Ad hæc adolescens nihil respondit, sed audito rege cum suis urbē ingressus est. Consobrinus autem regis Ecbertus, quum obses datus esset in urbem, suasibilibus corruptus uerbis, regi fit auersus, quum & antea ei iratus esset, eo quod argueret incepti certaminis, ubi oculum perdidisset. Dum hæc agerētur, proxima nocte Boidarij comites fratris regis, relicto eo iuncti sunt Liudulpho: qui pergens cum eis cepit urbem regiā, quæ dicitur Reinesburg cum cæteris in ea regione munitissimis, omnemq; pecuniam ducis suis militibus diuisit: coniugem cum filijs patrui & amicis non solum urbe, sed & regione excedere cogit. Hæc omnia à deo credimus acta, ut qui serenissimū regem plurimis populis ac gentibus præficere uoluit, disceret parū in se, in deo uero omnia posse. Erat autem iunior Arnulphus cum fratribus, qui tale consilium machinatus est contra Henricum, eo q; paterno regno subrogaretur, ipse autem honore patrio priuatus esset. Porrò exercitus diutino labore fatigatus, missionem petit & accipit, rege cum paucis admodum filium in Baioariam subsequente: ipse nanq; erat patiens laborum supra quàm quod credi possit de homine ab adolescentia delicate nutrito. Multitudine deniq; deficiente à fide, rari admodum erant qui partes regis adiuuarēt: inter quos erat quidam Adelbertus, & alij cum eo admodum pauci. Militāte aduersus Mogunciam rege, Herimannus dux Saxoniam procurabat. Quum nouus exercitus à Saxonia ad supplementum ueteris mitti debuisset, Thiedericus iuniorq; Vuicmannus ei præfuere. Attingentes terminos Francorum à Liudulpho duceq; Cunrado subito circumfusi, in desertum quoddam coguntur castellum. Quod quum oppugnare nituntur, iactu rotę signifer ante portā brachium perdidit: quo facto bellum est sedatum, induciæq; concessæ trium dierum in Saxoniam reuertendi. Thiedericus à Liudulpho magnis promissionibus est tentatus, Vuicmannus autem admodum corruptus, patruum exin arguere, paternæ hæreditatis raptorem dicere, & suorū thesaurorū prædonē uocare cœpit. Ipse autē consilij nequaq; ignatus, quanta sapientia, quantaq; prudentia

Henrici cum Liutbolfo expostulatio

Ecbertus rebellionis particeps

Herimannus saxoniæ præses

prudentia contra propinquos & hostes manifestos uigilauerit, difficile est o/mnimodis edicere. Iungitur quippe Ecbertus Vuigmanno, eademq; senten tia consurgunt in ducem, nullumq; ei dant quietis ocium. Ille autē nobili pa/tientia iuuenum furorem frangens, cauet tumultum aliquē rege absente illis in partibus accrescere. Baioarij repētino regis aduentu nec ad pacē uertunt, nec bellum publicum præsumunt, sed clausi muris grandem exercitui laborē suæq; regionis solitudinem parant: unde minus procedente negocio, à ma/nibus exercitus à nulla re abstinebat, sed omnia uastabat. Summus pontifex interea, ut ipse aiebat, timore regis officio pontificali amisso, eremiticā cū soli tarijs ducebat uitā. Non minima quoq; cæteris pontificibus cūctatio erat in Baioaria, dum fauēt partibus nunc regi assistendo, nūc alias partes adiuuan do: qa nec sine periculo alienabant à rege, nec sine detrimento ei adhærebāt. Agēs tres menses integros, à Mogoncia recedēs rex in illis regionibus: demū circa Cal. Ian. infecto negocio, amissis duobus principalibus uiris, ac potesta te claris, Immede & Mainuuerco, quorū uterq; ictu sagittarū perijt, alter Mo gonciæ, alter in itinere, Baioariā pgentibus, reuertitur in Saxoniā. Causas di centibus corā rege Hetimanno suisq; nepotibus, omnes iusti tenaces senten/tiam ducis laudauere, adolescentes castigandos iudicantes. Rex autem amās parcebat illis sub custodia militari, tantum intra palatium tradens Vuigman num. Interea audit quia Auares intrantes Baioariā, iungerent aduersarijs, di sponerentq; publico bello eum tentare. At ille satis impterritus tali necessita te, nunq; se gratia dei dominū ac regem oblitus est: sed collecta ualida manu obuiam procedit acerrimis hostibus. Illi aūt diuertetūt ab eo, acceptisq; du cibus à Liudulfo omnem Franciam puagati sunt, & tantā stragem dederunt primū amicis, ut cuidam Ernesto uocabulo, qui erat partis aduersæ, sui iuris familias supra millesimū numerū captiuassent, deinde cæteris omnibus, ut di ctu fidē excedat. Dominica ante pascha Vormaciæ eis est publice ministra tū, & muneribus auri & argenti plurimū donatū. Inde in Galliā profecti, per aliam uiam in patriā reuertunt. Baioarij ciuili exercitu externoq; fatigati: nā Vngaris egressis exercitu regali premuntur, coacti sunt de pace tractare: fa/ctumq; est ut pax daretur usq; in XVII Cal. Iul. & locus esset apud Cinnā rationis dandæ, & responsionis reddendæ. Ad condictū locum dum uniuer/salis populi conuentus fieret, talem rex orationē exorsus est. Paterer, inquit, si indignatio filij mei, cæterorumq; insidias tendentiū me solum torqueret, & non totum Christiani nominis populum pturbaret: parū esset urbes meas more latronum inuasisse, regiones à mea potestate rapuisse, ni propinquorū meorum ac charissimorū comitum sanguine satiarent. Ecce sine filijs sedeo or batus, dum filium grauissimū hostem patior: quem plurimū amaui, & à me diocri loco ad summum gradum summumq; honorē prouexi, unicum filiū meum habeo aduersum me. Tolerabile hoc totum foret, si nō dei hominūq; inimici his causis introducerent. Modò regnum meum habent desolatum,

Fridenrichus eremita

Ernestus peri clitatur

Cinna

Ottonis ora tio

populum captũ uel interfectum,urbes destructas, tẽpla succensa, sacerdotes extinctos:adhuc madent sanguine plateæ:auro meo & argento,quibus filiũ generumq; ditaui, hostes Christi sedes suas remeant referti. Quid ergo superfit sceleris,quid perfidiæ,excogitare nequeã. His dictis tacuit rex.Henricus laudans sententiã regis,subiũxit quia hostes secundo uicti publico certamine maligne ac pessime conducerent, quo uia eis iterum lædendi aperiret, omnem calamitatẽ, omnemq; laborem consultius uelle pati,quàm cõmunẽ hostem unq; in fidem susciperet. His dictis Liudulfus procedens ait. Conductos aduersum me pecunia fateor: obtinui, ne me mihiq; subiectos læderẽt:si in hac parte culpabilis prædicor, sciat me omnis populus hoc nõ uoluntatie,sed ultima necessitate coactum fecisse.Postremũ pont.summus rationẽ redditurus intrauit,pmittens se quocunq; rex imperauisset iudicio significatutũ,nunq; cõtra regem sensisse,uel uelle,uel fecisse, timore coactũ à rege discessisse:offensum sibi eum,quia intellexisset innocentẽ grauissimis accusationibus obrutũ:de cætero iuramentorũ omnibus iuramentis fidem seruaturũ. Ad hæc rex, A uobis non exigo iuramentum,nisi pacis & cõcordiæ: consiliũ in quantũ possitis adiuuetis.Et hoc dato,in fide ac pace eum dimisit. Pontifex cum duce Cunrado quũ adolescentẽ nõ possent inclinare,quatenus patri subderetur, eiusq; sententiã sequutus sustineret, discesserũt ab eo,deo regiq; se iungẽtes. Proxima nocte Liudulfus cum suis à rege discedens, urbem Reinesburg cũm exercitu intrauit. Rex aũt sequens filium, urbẽ offendens quæ dicitur Horsedal,obsedit eam.Facta autem pugna,durius certamen circa murum nemo unq; uiderat mortalium.Multi ibi ex utraq; parte cęsi,plures sauciati: noctis tenebræ præliũ diremere.Saucius ancipiti bello postera luce ducitur exercitus inde: diutius ibi non morari nisum ad grauiora tendentibus. Trium dierum itur proinde ad Reinesburg. Castrorũ loca occupata, munitionibusq; circumsepta, obsidio urbis diligenter est incepta. Sed quum multitudo machinas muris applicari non sineret,satis dure interdum ab utrisque pugnatũ pro muris:diu tracta obsidio cogit clausis belli negocijs aliquid acti tare.Arbitrati sunt enim fame peius torqueri,si ad id cogerentur, quàm in acie fortiter mori.Iussum itaq; occidentali porta erumpere equites,quasi impetum in castra facturos, alios naues ascendere, & per fluuium urbi contiguũ, dum equestri prælio pugnaretur,castra armatis deserta inuaderent. Vrbani signo nolæ congregati condicta peragere, quod in castris usu non ignotum: quapropter & ipsi non segniter præparant.Morã facientibus in erumpendo equitibus clausis ab urbe longius elabunt: exilientesq; de nauibus irruũt in castra,offendentesq; armatos,dum trepidi fugæ cõsulunt,circumfusi undiq; cędunt.Alij naues ingredi nõ timore perculsi deuiantes flumine absorbent: alij naues plus æquo ingressi dimergunt, factumq; est ut uix pauci de pluribus superessent. Equites uero ab equitibus fatigari deuictiq;,plures saucij in urbẽ cogũtur.Miles regius uictor in castra reuersus,unum solummodo letali

uulnere

Liudolfi purgatio

forte, Regenspurg

Horsedal obsidio

Fames audaces facit

uulnere percussum,pro portis secū reuehunt. Pecus omne urbis loco herboso delatū,qui erat inter †Rein & Danubium fluuios,sed à fratre regis Henrico captū,& inter socios diuisum est. Vrbani crebris prælijs triti, fame quoq; periclitari cœperunt. Vnde egressus urbe Liudulfus cum principalibus uiris pacem postulat,sed non impetrat,quia patri obedientiā negat. Ingressus uero urbem, portā orientalem obsidentē armis tentat Geronem, tot uictorijs quot prælijs clarum. A tertia hora usq; in nonā acriter pugnatū est ante portam urbis. Equo cadente ascensor Arnulfus armis exutus,ilicoq; telis persossus occubuit. Post biduum à muliere famem urbis fugiente,mors illius notificatur,dum antea incertum esset. Cuius morte urbani satis cōfusi,iam de pace tractabant. Interuentu proinde principum iterum Liudulfus cum socijs urbe egressus,dum mense integro & dimidio obsideretur,pacem obtinuit usq; ad condictum diem,dum de his causis dijudicaret,locusq; consilij apud †Fridesleri notabat. Rex redit inde in patriā: Hericus uero Nouāurbē obtinuit: Reinespurg penè omnis proxima nocte arsa. Exercitandi gratia uenationē agens rex in loco qui dicitur Suueldun, filius patri nudatis plantis ꝓsternit, intima tactus pœnitentia:oratione flebili patri primum,deinde omniū præsentium lacrymas extorquet. Amore itaq; paterno susceptus in gratiā,spondet se obtemperaturū,consensurumq; omni paternæ uoluntati. Interea summus pōtifex ægrotasse nunciatur ac desperari. Quapropter regis placitū modice est dilatatū. Finem summi pontificis qui interfuere satis laudabilem prædicant. Defuncto pontifice uniuersalis cōuentus populi celebratus: Mogoncia post annū & dimidiū regi tradita cum omni Francia: filius ac gener in gratiā suscepti,qua & in finē usi sunt fideliter. Eo anno Sclaui,qui dicunt Vchri, à Gerone cùm magna gloria deuicti,quum ei pręsidio esset dux Cunradus à rege missus. Præda inde ingens ducta: Saxoniç lætitia magna exorta. Proximum agens pascha rex cum fratre,ducit post hęc exercitū cōtra Reinespurg, iterum armis machinisq; urbem torquens. Dum præsidio Saxonū destituit ac fame uexatur, portis urbani egressi, cum urbe tradiderūt semetipsos regi. Qui principes exilio damnans,reliquæ multitudini parcit,uictoriaq; gloriosus remeauit in patriā,omni regione Baioarica fratri restituta. Ingressusq; Saxoniā circa Cal. Iul. obuios habet legatos Vngarorū, tanq; ob antiquā fidē ac gratiā eum uisitantes,re autē uera,ut quibusdam uidebat,euentū belli ciuilis cōsiderantes. Quos quum secū aliquot diebus retinuisset,& aliquibus munusculis donatos remisisset in pace,audiuit à nuncijs fratris, ducis scilicet Baioariorū: quia ecce Vngari diffusi inuadunt terminos tuos,statuuntq; tecum inire certamen. His auditis rex quasi laboris oblitus,quē præterito bello tolerauisset, cœpit ire contra hostes,sumptis secum paucis admodum ex Saxonibus,eoq; iam bellum Sclauonicū urgeret. Castris positis in cōfinijs Augustanæ urbis,occurrit ei exercitus Francorū Baioariorūq;: cū ualido quoq; equitatu uenit in castra Cunradus dux: cuius aduentu erecti milites,iam optabāt

Regus nunc & Regol flu.

alš Frislariā

Fridenrichi mors DCCCCLIIII

Geronis uicto ria de Sclauis

Ottonis inde fessa fortitudo

non differre certamen:nam erat natura audacis animi,& quod rarũ est auda
Cunradus gener regis cibus,bono consilio,& dum eques,& dum pedes iret,in hostẽ bellator intole
rabilis,domi militiæq; socijs charus.Igitᵋ ab utriusq; exercitus latrocinãtibus
agminibus notificabatᵋ,nõ longe exercitus ab altero fore.Ieiunio in castris in
dicto,iussum est omnes in crastinũ paratos esse ad bellũ.Primo diluculo sur
gentes,pace data & accepta,operaq; sua primũ duci,deinde unusquisq; alteri
cũ sacramento ꝓmissa,erectis signis ꝓcedunt è castris,numero quasi octo le
gionũ.Ducitᵋ exercitus per aspera & difficilia loca,ne daretur hostibus copia
turbãdi sagittis agmina,quibus utuntᵋ acerrime,arbustis ea ꝓtegentibus.Pri
mã & secundã,tertiamq; legionẽ direxerũt Baioarij,quibus præfuerunt præ
fecti ducis Henrici: nam ipso bello interim aberat,eo q; ualetudine corporis
laborasset,qua & mortuus est.Quartã uero ordinauere Franci,quorũ ꝓcura
tor & rector erat dux Cunradus.In quinta,quæ erat maxima,quæ & diceba
tur regia,ipse princeps uallatus lectis ex multis militũ milibus alacriq; iuuen
Angelus signum regis militare tute,coramq; eo Angelus,penes quẽ uictoria,denso agmine circũseptus. Se
xtam & septimã construxerũt Sueui,quibus præfuit Burcardus,cui nupserat
filia fratris regis. In octaua erant Bohemi electi milites mille, armis potius
instructi quàm fortuna,in qua & sarcinæ omnes ac impedimẽta quæq;,qua
si ipsa esset tutissima, quæ esset nouissima. Sed aliter res acta est ac arbitra
batur: nam Vngari nihil cunctantes Lech fluuiũ transierunt, circũeuntesq;
exercitũ,extremã legionẽ sagittis lacessere cœperũt: & impetu cum ingẽti uo
ciferatione facto,alijs cæsis,alijs captis,sarcinis omnibus potiri,cæteros legio
nis illius armatos fugere cõpulerunt.Similiter septimã ac sextã aggressi,plu
rimis ex eis fusis,in fugã uerterunt.Rex aũt quum intellexisset bellum ex ad
uerso esse,& post tergũ nouissima agmina periclitari,misso duce cũ quarta le
gione captiuos eripuit,prædam excussit,latrocinantiaq; hostiũ agmina per
turbauit.Fusis latrocinantibus undiq; aduersariorũ agminibus,signis uictri
cibus dux Cunradus ad regẽ reuertitᵋ:mirumq; in modũ cũctantibus uetera
nis militibus,gloria uictoriæ assuetis, cũ nouo milite, & ferè bellandi ignaro
triumphũ peregit. Dum ea geruntᵋ in Baioaria, uarie pugnatũ est à præside
Thiederico aduersus barbaros.Quum capere uisus esset quandã urbẽ illorũ
usq; introitũ portæ persequutus est aduersarios, cogens illos intra murũ,op
pido porito & incenso,& omnibus quæ foras murum erant,captis uel interfe
ctis.Quũ iam incendio extincto reuerteretᵋ,& paludẽ quæ erat adiacens,me
dietas militũ transisset, Sclaui uidentes nostros in arcto sitos ob difficultatẽ
loci,nec copiã habere pugnandi,nec locũ adeo fugiendi,insequebanᵋ à tergo
reuertẽtes clamore magno.Peremerũt ex eis ad quinquaginta uiros, fœda fu
ga nostrorũ facta. Ingẽs interea pauor omnẽ Saxoniã trepidam pro rege &
Portenta exercitu eius pro hac re aduersam inuasit. Terrebant nos præterea portenta
inusitata.Templa deniq; plerisq; in locis tẽpestate ualida cõcussa,uisentibus
& audientibus horrorẽ nimiũ incussere: utriusq; sexus sacerdotes ictu fulmi
nis interie

nis interierũt,& alia multa illo tẽpe cõgerũt dictu horrẽda,& ꝑpterea nobis prætereũda. Totũ põdus prælij ex aduerso iã adesse cõspiciens rex, exhortandi gratia allocutus est socios suos hoc modo: Opus esse nobis bonis opibus in hac tanta necessitate, milites mei, uosipsi uidetis, qui hostẽ nõ longe, sed corãm positũ toleratis. Hactenus enĩ impigris manibus uestris ac armis sempꝫ inuictis gloriose usus, extra solũ & impiũ meũ ubiqꝫ uici: & nũc in terra mea & regno meo terga uertã? Superamur scio multitudine, sed nõ uirtute, sed nõ armis: maxima enim ex parte nudos illos armis oĩbus penitus cognouimus: & quod maximi est nobis solatij, auxilio dei. Illis est sola pro muro audacia, nobis spes & ꝓtectio diuina. Pudeat iã nunc dños pene totius Europę inimicis manus dare. Melius, bello si finis adiacet, milites mei gloriose moriamur, quàm subiecti hostibus uitã seruiliter ducamus, aut certe more malarũ bestiarũ strangulo deficiamus. Plura loquerer milites mei, si nossem uerbis uirtutẽ uel audaciã animis uestris augeri. Modò melius gladijs quàm linguis colloquiũ incipiamus. Et his dictis arrepto gladio & clypeo, ac sacra lãcea, ipse primus equũ in hostes uertit, fortissimi militis ac optimi Imp. offitiũ gerens. Hostiũ audaciores primũ restitere, deinde ut socios uiderũt terga uertere, obstupefacti, nostrisqꝫ intermixti extinguunť. Cæterorũ uero alij eqs fatigatis, uillas ꝓximas intrãt, circũfusiqꝫ armatis cum mœnijs pariter cõcremanť: alij flumen contiguũ transnatãtes, dum ripa ulterior ascendẽtes nõ sustinet, flumine obuoluunť & pereũt. Eo die castra inuasa, captiuiqꝫ omnes erepti: secũdo die ac tertio à uicinis urbibus reliqua multitudo in tantũ cõsumpta est, ut nullus aut ratus euaderet. Sed nõ adeo incruẽta uictoria fuit de tã sæua gente: Cunradus quippe dux fortiter pugnãs, animi feruore solisqꝫ ardore, qui eo die nimius erat, accẽsus æstuat, uinclisqꝫ solutis, dũ aurã captat, uulnere sagittæ aduerso gutturis defixæ cadit: cuius corpus iuxta regis imperiũ honorifice collectum transportatur Vormaciã, ibiqꝫ sepeliť uir omni uirtute animi & corporis magnus atqꝫ famosus, cum fletu & planctu omniũ Francorũ. Tres duces gentis Vngariæ capti, ducique Henrico pręsentati, mala morte, ut digni erant mulctati: suspendio nanqꝫ crepuerũt. Triumpho celebri rex factus gloriosus, ab exercitu pater patriæ imperatorqꝫ appellatus est: decretis proinde honoribus & dignis laudibus summæ diuinitati per singulas ecclesias, & hoc idem sanctæ matri eius per nuncios demandãs, cũ tripudio ac summa lętitia Saxoniã uictor reuersus à populo libẽtissime suscipiť: neqꝫ enim tãta uictoria quisquã regũ intra CC annos ante eum lætatus est: nam ipsi bello Vngarico aberant, Sclauonico certamini reseruati. Igitur ut supra retulimus, quũ deficeret in ratione reddenda cõtra suum patruũ, Vuicmannus intra ꝑalatiũ custodiť. Quum igitur rex in Baioariã proficisci uellet, simulata infirmitate ipse iter negauit, unde monitus ab Imperatore quia destitutus à patre & matre loco filiorum eum assumpserit, liberaliterqꝫ educauerit, honore paterno promouerit, rogatqꝫ ne ei molestiã inferret, quum alia plura †grauareť. Ad hæc nihil

Concio regis ad milites

Hungari Lechomergũtur

Cũradi mors DCCCCLV

Ottonis triumphus

al. causaretur

utile audiens imperator discessit, cõmendato eo Iboni comiti. Aliquantis diebus cum eo degens, petit post hæc uenandi gratia syluã intrare liceret: ibiq; absconditos socios secũ sumens perrexit in patriã, & occupatis ibi aliqbus urbibus, iuncto sibi Ecberto, arma sumit contra Imp. Industria autẽ ducis Herimanni facile eos oppressit, trans Albimq; coëgit. Illi quũ se sensissent duci resistere non posse, sociauerunt sibi duos subregulos barbarorũ, Saxonibus iam olim infestos, Naconẽ & fratrem eius. Ductus exercitus à duce repti sunt in urbe quæ dicitur Suuithleiscranne: & penè erat ut caperenẽ cũ urbe, ni clamore cuiusdam excitarenẽ, & ad arma ꝓsilirẽt: cæsis tamen ante portã urbis ad XL. armatis, cæsorumq; spolijs potitus dux Herimannus discedit. Erant aũt qui eum adiuuarent Henricus pręses cum fratre Sigifrido, uiri eminentes & fortes, domi militiæq; optimi. Facta sunt autem hæc in initio quadragesimalis ieiunij. Barbari uero post proximũ pascha irruũt in regionem, ducem habentes Vuigmannũ ad facinus tantũ, nõ ad imperiũ: nullam morã agẽs, sed & ipse dux Herimannus cum præsidio militari adest, uidensq; exercitũ hostium grauem, sibiq; paruas admodum belli copias adesse, ciuili bello urgente, arbitratus est consultius differre certamen in dubijs rebus constitutis, multitudiniq; imperare, quæ maxima in unã urbem cõfluxerat, dum cæteris diffiderent, quoquo pacto possent pacem expostularent: quod tamen consilium milites ægre ualde tulerũt, & maxime Sigifridus, qui erat bellator acerrimus. Faciũt tamen ciues Cocarescemiorũ, ut dux imperarat, pacemq; eo pacto obtinent, quo liberi cum uxoribus & natis supra murũ inermes ascenderent, conditione seruili & omni supellectili in medio urbis hostibus relicta. Quum intra urbẽ irruerent barbari, quidam illorũ suum mancipiũ agnoscit in cuiusdam liberti uxore: quã quum rapere de manu uiri niteref, ictum pugni accipit, irritumq; pactũ ex parte Saxonũ ꝓclamitat: unde fit ut omnes ad cædem uerterent, nullumq; relinquerent, sed omnes perfectæ ætatis neci darent, matresq; cum natis captiuos ducerent. Quod scelus imperator ulcisci gestiens, uictoria iam de Vngaris parta, regiones barbarorũ hostiliter intrauit. Consultum de Saxonibus qui cum Sclauis conspirauerant, iudicatumq; est, Vuigmannũ & Ecbertum pro hostibus publicis habere oportere, cæteris uero parcere, siquidẽ remeare uoluissent ad suos. Aderat & legatio barbarorũ, tributa socios ex more uelle ꝓsoluere nuncians, cæterum dominationẽ regionis uelle tenere: hoc pacto pacẽ uelle, alioquin pro libertate armis certare. Imperator ad hæc respondit, pacẽ quidem eis nõ negare, sed omnimodis dare non posse, nisi iniuriã perpetratã digno honore ac emendatione purgarẽt, omniaq; uastando & incẽdendo per illas regiones duxit exercitũ, donec tandem castris positis super Raxã fluuiũ ad transmeandum paludibus difficillimũ, ab hostibus circumfunditur: à tergo nanq; arborũ robore obstruiẽ, eademq; armatorũ manu uallaẽ: ex aduerso fluuius, fluuioq; cõtigua palus, & cũ ingenti exercitu Sclauos bellatores & ab opere & ab itinere prohibẽs.

Vexatur

Naco

Sigifridus

Sclauorum seuitia

Raxa flu.

Vexatur autem & alijs incômodis exercitus, morbo pariter ac fame. Dum ta lia agerent per plures dies, mittitur ad principē barbarorū, qui dicebať Stoi nefgero comes, quatenus imperatori se dedat, amicum per id adepturū, non hostem experturū. Erant quippe in Gerone multæ artes bonæ, bellandi peri tia, in rebus ciuilibus bona consilia, satis eloquentiæ, multum scientiæ, & qui prudentiā suā opere magis ostenderet quàm ore: in acquirendo strenuitas, in dando largitas, & quod optimū erat, ad cultum diuinum bonum studiū. Igitur præses super paludem & flumen cui palus adiacens erat, barbarū salu tabat. Cui Sclauus æqualia respondit. Ad quem præses, Satis tibi esset, si bel lum gereres contra unum nostrûm de seruis domini mei, & non etiam cōtra dominum meum regem. Quis tibi exercitus, quæ arma, ut talia præsumas? Si aliqua uobis uirtus assit, si artes, si audacia, date nobis locū ad uos transfe undi, siue nos uobis huc ueniendi: & æquato loco fortitudo appareat pugna totis. Sclauus barbarico more frendens, & multa cōuicia euomens, irrisit Ge ronē imperatoremq;, & omnem exercitū, sciens eum multis molestijs aggra uatum. Gero ad hæc cōmotus, ut erat animi ardentissimi, Crastinus, inquit, dies declarabit, tu & populus tuus fortes uiribus sitis, an non: ctas enim nos uobiscū congredientes ꝓculdubio uidebitis. Gero deniq; olim licet multis ge stis insignibus clarus haberet, iam tamen magnus ac celebris ubiq; prædica bať, eo ꝙ Sclauos, qui dicunť Vchri, cū magna gloria cepisset. Gero reuersus in castra retulit quæ audierat. Imp. uero de nocte consurgens iubet sagittis & alijs machinis ad pugnā prouocare hostē, & quasi ui flumen paludemq; transcendere uelle. Sclaui autem hesterna cōminatione nihil aliud arbitrati, ad pugnam pariter cōspirauere, iter totis uiribus defendentes. At Gero cum amicis suis miliario fermè uno à castris discedens, hoste ignorante, tres pon tes celeriter construxit: & misso nuncio ad imp. totum exercitum reuocauit. Quo uiso barbari & ipsi obuiare legionibus contendunt. Pedites barbarorū dum longiorem uiam currunt, & certamen ineunt, fatigatione dissoluti militi bus citius cedunt: nec mora, dum fugæ præsidiū quærunt, obtruncanť. Stoi nefgero autem colle eminenti cum equitibus euentum rei expectabat: socios inire fugā cernens, fugit & ipse, lucoq; quodā cum duobus satellitibus repert tus à uiro militari, cuius uocabulum erat Hosed, certamine fatigatus, armisq; nudatus, capite cæsus est. Satellitum alius uiuus captus, imperatoriq; cum ca pite & spolijs reguli ab eodē milite præsentatus est. Ex hoc Hosed clarus & insignis habitus: merces tam famosi gesti donatiuū ipiale cū reditu uiginti mansuum. Eo die castra hostium inuasa, & multi mortales interfecti uel ca pti: cædes in multam noctem protrahebatur. Postera die caput Subreguli in campo positum, circaq; illud septuaginta captiuorum capite cæsi, eiusq; con siliarius oculis erutis lingua est priuatus, in medioq; cadauerum inutilis reli ctus. Vuigmannus uero & Ecbertus scelerum conscij in Galliam profecti ad Hugonem ducem fuga elapsi sunt. Crebris uictorijs imperator glorio sus factus

Geronis laus

Geronis in di cēdo libertas

Sclaui

Victoria de Sclauis

Hosed cele bre facinus

Hugo [illegible]

sus factus atq; famosus, multorū regum ac gentiū timorem pariter & fauorē promeruit: unde plurimos legatos suscipit, Romanorū scilicet & Græcorum Saracenorumq;, per eosq; diuersi generis munera, uasa aurea & argentea, ærea quoq; & mira uarietate operis distincti uitrea, uasa eburnea etiā, & omni genere modificata stramenta, balsamū & totius generis pigmenta, animalia Saxonibus antea inuisa, leones & camelos, simias & struthiones: omniumq; circumquaq; Christianorū in illo res atq; spes sitæ. Luidulfus aūt filius imperatoris, quum fidem uult seruare amicis, patria cessit, Italiamq; cum eis adijt:
Luidulfi mors quo agente annū ferè totum, diem extremū obijt, toti Francorum imperio relinquens suo uulnere uulnus durum. Funus autē eius à militibus debito honore curatum, & ab Italia Mogonciā corpus translatum, in basilica Albani martyris sepultū est, cum luctu & planctu multorū populorū. Reliquit post se filium patris uocabulo insignitum. Literę autem obitus eius allatæ sunt im-
Redarij peratori, quum esset in militia qua militauit contra Redarios: qui satis plurimum lacrymarū pro filij interitu fudit: de cætero, qui adhuc ordinauit imperium suum, rectori omnium deo fideliter cōmisit. Eodem tempore Vuigmannus sciens Saxoniā bellatoribus uacuā, à Gallia profectus Saxoniā occulte intrauit, domum coniugemq; reuisit, inde se iterum alienigenis immersit. Ecbertus uero interuentu magni pontificis Brunonis in gratiā recipit. Ductus exercitus cōtra Vuigmannū tertia uice, uix obtinuit ut in fide Geronis filijq; sui susciperet, ipsiq; apud imp. obtinerent, quo patria coniugisq; patrimonio
Vuigmanni iusiurandum cum gratia imperiali frueret. Iniussus sacramentū terribile dedit, se contra imperatorē, imperatorisq; regnum nunq; aliquid inique cōsilio aut actu facturum. Ita fide data in pace est dimissus, & bonis promissionibus ab imp. ere-
Cruces in uestibus ctus. Peracta cæde barbarorū, eo anno prodigiosæ res apparuere, notæ scilicet crucis in uestimentis plurimorū. Quibus uisis plurimi salubri timore perculsi, aduersa formidabant: ijdemq; uitia multa ex parte emendauerunt. Fuerunt & qui lepras uestiū interpretarent, eo q; subsequēs lepra multos mortales corrumperet. Sapientiores autē signum crucis salutem uictoriamq; præfigurasse prædicabant: quibus & nos fidelem assensum præbemus. Eo tēpore imp. & ipse ægrotare cœpit, sed meritis sanctorum, quibus fidele iugiter obsequiū præbet, maximeq; patrocinio inclyti martyris Viti, cui aperuit os suum, de infirmitate cōualescit, & mūdo ut sol lucidissimus post tenebras ad omnē decorem & delitias condonatur. Rebus igitur rite compositis per omnem Franciam Saxoniamq; & uicinos circumquaq; gentes, Romā statuens proficisci, in Longobardiam perrexit. Ergo qualiter regem Longobardorum Berengarium duobus annis obsessum, cum coniuge & filijs captum in exilium destinauerit, Romanos duobus prælijs uicerit, Romam expugnauerit, duces Beneuentorum subiecerit, Gręcos in Calabria Appuliaq; superauerit, in terra Saxonia uenas argenti aperuerit, imperiūq; cum filio quammagnifice dilatauerit, nostræ tenuitatis non e stedicere; sed ut in initio historiæ prædixi, in-

xi,in tantum fideli deuotione laborasse sufficiat. Cæterũ erga tuam claritatẽ serenitatemq́ꝫ, quam patris fratrisq́ꝫ celsitudo patriæ ad omnem honorẽ nobisq́ꝫ ad solatium reliquit,magna deuotio opus humile magnificet. At finis ciuilis belli terminus sit libelli. Enimuero donatus patriæ Vuigmãnus,æqua nimirer se continuit,donec imperatoris aduentũ sperauit. Quum eius reuersio differret,ad aquilonares partes se contulit,quasi cum rege Danorũ Haraldo bellum ab integro machinaturus. At ille mandauit ei, si ducem necasset, uel aliũ quemlibet principũ,nosset sine dolo quũ sibi sociare uellet, aliter rem fraudulenter agitasse non dubitaret. Interea ab emptore prætereunte latrocinia eius produnt̃,sociorumq́ꝫ alij comprehensi, & tanq̃ꝫ contra publicã rem agentes,à duce damnati strangulo uitam ꝑdiderunt. Ipse aũt cum fratre uix euasit. Dani antiquitus erant Christiani, sed nihilominus idolis ritu gentili seruientes. Contigit autem altercationẽ super cultura deorũ fieri in quodam cõuiuio rege præsente, Danis affirmantibus Christum quidem esse deũ,sed alios eo fore maiores deos,q̃ppe qui potiora mortalibus signa & ꝓdigia per se ostenderẽt. Contra hæc clericus quidã,nũc uero religiosam uitã ducens,episcopus,nomine Poppa,unum uerũ deum patrem cum filio unigenito domino nostro Iesu Christo & spiritu sancto, simulacra uero dæmonia esse & nõ deos,testatus est. Haraldus aũt rex,utpote qui uelox tradit̃ fuisse ad audiendum, tardus ad loquendum, interrogat si hanc fidẽ per semetipsum declarare uelit. Ille incunctanter uelle respõdit. Rex uero custodire clericũ usq́ꝫ in crastinum iubet. Mane facto ingentis põderis ferrum portare iussit. Confessor Christi indubitanter ferrũ rapit,tam diuq́ꝫ deportat, quo ipse rex decernit: manũ incolumem cunctis ostendit: fidem catholicã omnibus probabilẽ reddit. Ad hæc rex conuersus,Christum deũ solum colendum decreuit,idola respuenda subiectis gentibus imperat,dei sacerdotibus & ministris honorẽ debitum deinde præstitit. Sed & hæc uirtutibus merito patris tui ascribunt̃, cuius industria in illis regionibus ecclesiæ sacerdotũq́ꝫ ordines in tantũ fulsere. Gero igit̃ comes nõ immemor iuramenti,quũ Vuigmannũ accusari uidisset, reũq́ꝫ cognouisset,barbaris à quibus eũ assumpsit,restituit. Ab eis libenter susceptus longius degentes barbaros crebris prælijs contriuit. Miscã regem, cuius potestatis erant Sclaui,qui dicuntur Licicauiki,duabus uicibus superauit, fratremq́ꝫ ipsius interfecit,prędam magnã ab eo extorsit. Eo quoq́ꝫ tempore Gero præses Sclauos,qui dicunt̃ Lusiki,potentissime uicit,& ad ultimã seruitutẽ coëgit,non sine sui tamen graui uulnere,nepotisq́ꝫ optimi uiri casu, cæterorũ quoq́ꝫ quãplurium nobiliũ uirorũ. Erant duo subreguli Herimanno duci, inimicitiæ à patribus uicariæ relictæ:alter uocabat̃ Selibur,alter Mistau. Selibur pręerat Vuaaris,Mistau† Addritis. Dum inuicẽ accusant̃ quãsępe,uictus randem ratione Selibur,condemnatus est XV talentis argenti à duce. Eam damnationẽ grauiter ferens, arma sumere cõtra ducem cogitauit: sed quum ei belli

Haraldus ad rebellionem sollicitatur

Altercatio super fide Christiana

Misca

Sclaui

† Abotritis

ei belli copiæ non sufficerent, missa legatione postulat præsidiū à Vuigmanno contra ducem. Ille nihil iocundius ducens, quàm aliquam molestiam inferre patruo, cito cum socijs adest Sclauo. Vt autē suscipitur in urbem Vuigmannus, statim urbs obsidione uallatur ab inimico. Ductus quoq; exercitus à duce, urbem obsedit: interim casu nescio an prudenti cōsilio, Vuigmannus cum paucis urbem est egressus, quasi ad extrahenda sibi de Danis auxilia. Pauci dies intererant, dum uictus bellatoribus & pabulum iumentis defecerant. Fuerunt etiam qui dicerent Sclauum speciem quidem belli gessisse, non uerum bellum: incredibile omnimodis fore, hominem à puero bellis assuetū bellicas res tam male præparatas habuisse: sed id consilij machinatum ducē, ut quoquo pacto posset nepotem uinceret, ut saltem in patria salutē recuperaret, quam inter paganos penitus perdidisset. Fame itaq; urbani ac fœtore pecorum aggrauati, urbe egredi sunt coacti. Dux Sclauum austerius alloquens, de perfidia & nequam eius actibus arguit: hoc quoq; ab eo responsi accepit, Quid me, inquit, de perfidia arguis? ecce quos nec tu, nec dominus tuus imperator uincere potuistis, in ea perfidia inermes assistunt. Ad hæc dux conticuit, eum suæ ditionis regione priuans, filio ipsius, quem antea obsidem accepit, omni ipsius potestate tradita. Milites Vuigmanni uarijs pœnis afflixit: urbis prædam suis militibus donauit: simulacro Saturni ex ære fuso, quod ibi inter alia urbis spolia reperit, magnum spectaculum populo præbuit, uictorq; in patriam remeauit. Audiens autem Vuigmannus urbem captam, sociosq; afflictos, ad orientem uersus iterum se paganis immersit, egitq; cum Sclauis, qui dicuntur Vuloini, quomodo Misicam amicum imperatoris bello lacesserent: quod eum minime latuit. Qui misit ad Boluzlauum regem Bohemorum: gener enim ipsius erat: accepitq; ab eo equitum duas acies. Quumq; contra eum Vuigmannus duxisset exercitum, pedites primū ei immisit. Quumq; ex iussu ducis paulatim coram Vuigmanno fugerent, à castris longius protrahitur, equitibus à tergo immissis, signo fugientes ad reuersionem hostium mouet. Quum ex aduerso & post tergum premeretur Vuigmannus, fugam inire tentauit. A socijs igitur arguitur sceleris, quia ipse eos ad pugnam instigauerit, fidensq; equo quum necesse fuerit fugam facile inierit. Coactus itaq; equo cessit, pedestris cum socijs certamen inijt, eoq; die uiriliter pugnans armis defenditur. Ieiunio autem & longiori uia, qua per totam noctem armatus incessit, mane cum paucis admodum areā cuiusdam fessus intrauit. Optimates autem hostium quum eum reperissent, ex armis agnoscunt, quia uir eminens esset, interrogatusq; ab eis quisnam esset, Vuigmannū se esse professus est. At illi arma deponere exhortati sunt: fidem deinde spondent, saluum eum domino suo præsentari: hocq; apud ipsum obtinere, quatenus incolumem imperatori restituat. Ille licet in ultima necessitate sit constitutus, non immemor pristinæ nobilitatis ac uirtutis, dedignatus est tali-

Saturni simulacrum eneū

Vuloini
Misica

est talibus manum dare: petit tamen ut Misacæ de eo annuncient, illi uelle arma deponere, illi manus dare. Dum ad Misacam ipsi pergunt, uulgus innumerabile eum circundat, eum acriter impugnant. Ipse autem quamuis fessus, multis ex eis fusis, tandem gladium sumit, & potioti hostium cum his uerbis tradidit. Accipe, inquit, hunc gladium, & defer domino suo, quo pro signo uictoriæ illum teneat, imperatoriq; amico transmittat, quo sciat aut hostem occisum irridere, uel certe propinquum deflere. Et his dictis conuersus ad orientem, ut potuit patria uoce dominum exorauit, animamq; multis miserijs & incommodis repletam pietati creatoris omnium effudit. Is finis Vuigmanno, talisq; omnibus ferè, qui contra imperatorē arma sumpserunt. Imperator itaque acceptis armis Vuigmanni, de nece eius iam certior factus, scripsit epistolam ad duces & præfectos Saxoniæ in hunc modum. *Misacas* *Vuigmanni mors*

Otto diuino nutu Imperator Augustus, Herimanno & Thiederico ducibus, cæterisq; publicæ rei nostræ præfectis, omnia amabilia. *Epistola Ottonis*

Deo uolente salus omniaq; prospera plane succedunt. Cæterum nuncij Constantinopolitani regis, dignitate satis insignes, nos adeunt, pacem ut intelleximus admodum quærentes. Quoquo modo tamen res agatur, bello deo uolente nullo modo nos tentare audebunt. Appuliam & Calabriam prouincias, quas hactenus tenuere, nisi conueniamus dabunt. Si uero uoluntati nostræ paruerint, ut præsenti æstate coniugem cum æquiuoco nostro in Franciam dirigentes, per Fraxinetum ad destruendos Sarracenos deo comite iter arripiemus, & sic ad uos disponemus. Præterea uolumus, ut si Redares, sicut audiuimus, tantā stragem passi sunt: scitis enim quàm sæpe fidem fregerint, quas iniurias attulerint, nullam uobiscum pacem habeant. Vnde hæc cum Herimanno duce uenrilantes totis uiribus instate, ut in destructione eorum finem operi imponatis. Ipsi si necesse fuerit, ad eos ibimus. Filius noster in natiuitate domini coronam à beato Apostolico in imperij dignitatem suscepit. Scripta XV Cal. Febr. in Campania iuxta Capuam. *Otto II. filius regis* *Redares*

His literis lectis in conuentu populi, in loco qui dicitur Vuerla, corā principibus & frequentia plebis, uisum est pacem iam datam Redarijs oportere stare, eo quod tunc bellum aduersum Danos urgeret, & quia copiæ minus sufficerent ad duo bella pariter conficienda. Græcorum itaque legatis imperator satis credens, partem exercitus cum plerisque principalibus uiris direxit ad condictum locum, quo eis secus sponsionem legatorum puella traderetur, & cum honore filio adduceretur. Græci uero ad artes paternas conuersi (nam erant ab exordio ferè mundi plurimarum gentium domini, & quos uirtute nequibant, arte superabant) subito super improuisos, & nihil aduersi suspicantes irruunt, castra diripiunt, plures occidunt, plures capiunt, quos & Constantinopolim imperatori suo præsentant. Qui uero effugere poterant, reuersi ad imperatorem quæ acta sunt nunciabant. At ille super his *Græcorum perfidia*

commotus, ad hoc dedecus diluendum cum graui manu uiros eminentes, domesticis & externis rebus iam sæpe claros factos, Guntharium & Sigifridum mittit in Calabriam. Græci autem præterita uictoria elati, & minus cauti, ceciderunt in manus eorum: ex quibus innumera multitudine cæsa, quos supererant capientes, obtruncatis naribus nouam Romã remeare permiserunt. Tributum in Calabria & Appulia à Græcis extorserunt, taliq́ue uictoria illustres facti, & spolijs hostium ditati, ad imperatorem reuersi sunt.

Nicephori interitus Populus autem Constantinopolitanus à suis audiens male pugnatum, con surrexerũt aduersus imperatorem suum, & machinatione coniugis propriæ cuiusdam militis insidijs occiderunt, locoq́ue domini militem in imperio designantes. Constitutus autem rex continuo captiuos absoluit: puellam cum magno exercitu, & claris muneribus ad imperatorem destinauit. Quã ipse

Ottonis II. nuptiæ statim filio tradidit, celebratis'que magnifice nuptijs, omnem Italiam super hoc & Germaniam lætiores reddidit. Eo tempore quo hæc intra Italiam gerebantur, summus pontifex Vuilhelmus, uir sapiens & prudens, pius & cunctis affabilis, à patre sibi commendatum regebat Francorum imperium. Cuius mater licet peregrina, nobili tamen genere erat procreata. Hic quùm audisset ægrotare cœpisse matrem imperatoris, miræ sanctitatis fœminam, no

Mathildæ lau. & mors mine Mathildam, dumq́ue eius expectat funus, proprio funere ipsius funus præcedit. De cuius laude si aliquid dicere cupimus, deficimus: quia omne argumentum ingenioli nostri superat uirtus tantæ fœminæ. Quis enim digne possit explicare eius uigilantiam erga cultum diuinum? Omnis nox omnibus modis, & omni genere cellulam suam diuinorum carminum melodia implebat. Erat enim ei cellula ecclesiæ proxima, in qua modice requiescebat, de qua omnibus noctibus consurgens intrat ecclesiam, nihilominus cantoribus & cantatricibus intra cellulam & pro foribus, & in uia triformiter constitutis, qui diuinam clementiam laudarent atque benedicerent. Ipsa intra ecclesiam in uigilijs & orationibus perseuerans, missarum solennia expectabat. Deinde infirmos ubicunque audiuit in uicino uisitauit, necessaria præbuit, deinde pauperibus manum porrexit, deinde hospites, qui semper aderant, cum omni largitate suscepit: neminem sine affatu blando dimisit, nullum sine munusculis ferè uel necessarijs adiumentis uacuum reliquit. Sæpe uiatoribus, quos longius de cella prospexit, necessaria transmisit. Talia opera licet ualde humiliter diebus ac noctibus exerceret, tamen nihil de honore regio minuebat: & sicut scriptum est, Quamuis sederet tanquam regio circũstante populo semper & ubique, tamen erat mœrentium consolatrix. Domesticos omnes famulos & ancillas uarijs artibus, literis quoque instituit: nam & ipsa literas nouit, quas post mortem regis lucide satis didicit. Ergo si omnes uirtutes eius uelim narrare, hora deficeret: facundia Homeri uel Maronis mihi si adesset, non sufficeret. Igitur plena dierum, plena omni honore, plena

te, plena operibus bonis & eleemosynis: cunctis diuitijs regalibus distri-
buris seruis dei, & ancillis, ac pauperibus, secundo Idus Martias animam
Christo reddidit. Illo quoque tempore Bernhardus, ut ab omni populo *D. Bernardi*
prædicabatur, suis temporibus sacerdotio dignissimus, diem finiuit extre- *mors.*
mum. Piam famam super his nemo nos uituperet prodidisse, dum uero pe
riculo non succumbimus. Audiuimus enim a quodam solitario, in spiritu
nescio an manifesta uisione, animam reginæ & episcopi infinitam multitu-
dinem angelorum cum gloria ineffabili cœlos deferre uidisse. Igitur Impe-
rator audita morte matris & filij, cæterorumq; principalium uirorum (nam
& Gero uir magnus & potens, iam antea defunctus erat) iudicauit ab expe
ditione Fraxineti abstinere, & dispositis in Italia rebus patriam remeare. *Fraxinetum*
Pulsauit quoque fama eum, quasi plerique Saxonum rebellare uoluissent:
quod quia inutile erat, nec relatione dignum arbitramur. Egressus itaque est
de Italia cum magna gloria, capto rege Longobardorum, superatis Græ-
cis, uictisque Sarracenis, cum uictricibus alis Galliam ingressus est, inde
Germaniam transiturus, & proximum pascha loco celebri Quidilingeburg DCCCC
celebraturus: ubi diuersarum gentium multitudo conueniens, restitutum pa LXXIIII
triæ cum filio cum magno gaudio celebrant. Manens autem ibi decem & se
ptem diebus, non amplius, descendit inde ad ascensionem domini apud
Merseburg celebraturus. Tristis autem illa loca perambulabat, obitu opti-
mi uiri ducis Herimanni, qui prudentiæ ac iustitiæ, miræque uigilantiæ in *Herimanni*
rebus ciuilibus & externis, cunctis retro mortalibus æternam reliquit me- *mors*
moriam. Post susceptos ab Aphrica legatos eum regio honore & munere
uisitantes, secum fecit manere. Tertia autem feria ante pentecosten loco de
uenit qui dicitur Mimileuu. Proxima nocte iuxta morem diluculo de le- *Mimleuu*
cto consurgens, nocturnis & matutinis laudibus intererat. Post hæc pau- *locus*
lulum requieuit. Missarum deinde officijs celebratis, pauperibus iuxta mo
rem manus porrexit, paululum gustauit, iterumq; in lecto requieuit. Quum
autem hora esset processit, lætus & hilaris ad mensam resedit. Peracto mi-
nisterio uespertinis laudibus interfuit. Peracto cantico Euangelij æstuari at-
que fatigari iam cœpit. Quod quum intellexissent principes circumstantes,
sedili eum imposuerunt. Inclinantem autem caput, quasi iam defecisset, re-
focillauerunt, expetitóque sacramento diuini corporis & sanguinis, & acce-
pto sine gemitu cum magna tranquillitate ultimum spiritum cum diuinis of- *Otto Nonis*
ficijs pietati creatoris omnium tradidit. Transportatur inde in cubiculum; *Maij mortuus*
& quum esset iam sero, nunciatur populo mors eius. Populus autem pro e- *anno. 983.*
ius laude & gratiarum actione multa loquutus, memorauit eum paterna
subiectos rexisse pietate, ab hostibus eos liberasse, superbos hostes Aua-
res, Sarracenos, Danos, Sclauos armis uicisse, Italiam subiugasse, delu-

 bra deorū

HENRICVS DEI GRATIA IMP. RO. AVG. ARCHIEPISCOpis, episcopis, ducibus, comitibus, cæterisq; regni principibus, gratiam & dilectionem, dignantibus ea recipere.

Rogamus filium nostrum, & uos multum precati sumus, ut dimisso exercitu ordinaretur, quomodo possemus conuenire, ut de iniuria nostra & pace componenda ad honorē regni possit digne & decenter definiri. Placuit uobis remandare, Vnde nobis longe grauior priori oritur querimonia, quod dimissa obsidione Coloniæ uultis super nos & fideles nostros sub specie colloquij cum exercitu uenire, datis inducijs octo dierum: quæ nunq; datæ sunt homini alicuius conditionis, ut bene scitis, usq; ad hanc diē pro legitima definitione alicuius minoris negocij, nedum pro tanta re, secundum legem diuinam uel humanā, uel etiam secundum usum hominū. Oportet enim nos habere, si uobis placeret, saltem tales inducias, intra quas possemus conuocare, & precibus inuitare ad hanc eandē causam, ut sint uobiscum, Moguntinū, & Treuirensem, & Bremensem archiepiscopos, Frisingensem, Augustensem, Curiensem, Basiliensem episcopos, ducem magnum cum duce Theoderico, & ducem Bohemicū, & comitē Flandrensem cum comite Burgundiæ, & alios, qui ad præfatum negociū, ut bene scitis, sunt ualde necessarij. Quapropter sicut prius, rogamus & obnixe precamur, quatenus pro deo & anima uestra, & pro appellatione domini Ro. pontificis Paschalis, & Rō. ecclesiæ, & pro honore regni dignemini apud filium nostrū efficere, ut dimisso exercitu cesset nos persequi, & ordinetur quomodo secure & absq; omni ambiguitate possimus nos cum cæteris supradictis ad agendum de nostra iniuria, & pace in regno componenda, quiete & pacifice conuenire. Quod si nullatenus cessare uoluerit, proclamationem inde fecimus, & semper facimus deo, & sanctæ Mariæ, & beato Petro patrono nostro, & omnibus sanctis, & omnibus Christianis, & uobis maxime, omni deuotione precantes, ut dignemini cessare eum persequi ad persecutionē tantæ iniuriæ, & uos eum imitari. Appellauimus, & tertio appellamus dominū Ro. pontificē Paschalem, & sanctam & uniuersalem sedem & Ro. ecclesiam. Quod si hoc tantum nobis, & ad hoc, ut ipse cesset nos persequi, prodesse nō poterit, committimus nos omnipotenti patri, & filio, sanctoq; spiritui paracleto, & beatæ Mariæ perpetuæ uirgini, & beato Petro & Paulo, & sancto Lamperto, omnibusq; sanctis, ut diuina miseratio, omniumq; sanctorum intercessio humilitatem nostram respicere, nosq; contra tantum, tamq; iniuriosum imperium defendere dignetur. Amen.

EPISTOLARVM HENRICI IIII. CAES. AVG. FINIS.

CONRADI

CONRADI VECERII

REGII SECRETARII LIBELLVS DE REBVS GESTIS IMPERATORIS HENRICI VII.

ISTORIAM quisquis aggreditur scribere, eam maxime uirtutem tacite polliceri uidetur, uti fide nitatur assertio: pusillumq; interest, munus'ne commemorandi res gestas, integritatis suæ conscius ultro quis suscipiat, an publicandorũ potestatẽ actorum Cæsaris permissu nanciscatur. Atq; eo magis quod hunc quum seligit princeps, non illud agit ut bonum grauemq; uelit efficere (quis enim præter immortalem deum, cuiquam probitatem conferat?) sed quo ueracem uideri iniunctione mandati testetur. At historicus ut primum res memorandas cõmendare posteritati decreuerit, primum omnium de moribus suis ipse uidetur iudicium facere, seq; eum promittere, qui & fideliter & accurate cogitata prompturus sit. Has res ego mecum etiam atq; etiam reputans, quanquam nõ ignorabam propensiorem ilico fore lectorẽ ad carpenda quæq; recentia, quàm comprobanda: sperare tamen cœpi, fieri posse, ut quum singularem regem describendi causa iustis rationibus assumptum cognouisset, institutũ nostrum boni consuleret. Nanq; & res dignæ uidebantur quæ referrentur in literas, & extabat qui ante nos id fecisset nemo, quod equidem nouerim. Tum necessitudo patriæ me uel maxime impulit, non ea quidem, ut principis nostri facta plus æquo prædicarem, sed quæ apud uarias sparsim gentes & barbaris linguis, & per partes legi compereram, in corpus libri cuiuspiam Latini possem redigere: omni interim soli natalis affectione seposita: alioquin nec ueterum cuiusquam acceptanda esset industria: qui quum regum res maximis uoluminibus posteritati traderent, eorum ipsorum tamen quos perscribebant, & clientes & populares habebantur: adeo quæ ex officio gerimus, ab ĳs quæ forte priuatimq; fiunt, distinguuntur. Nunc ad inceptũ redeo. Qui maiores imperatori Henrico, aut omnino parentes fuerint, quãuis curiosa uestigatione cognoscere nõ potui: sed & uxor illi quæ cuiasq; fuerit, itidem propè in ambiguo est. Ipse, quod constat, Luceburgiæ comitatũ hæreditate obtinuit, Romã profectus, & Baldeuino fratri Treuirensis ecclesiæ archiepiscopatum confecit, & summis antistitibus ac bono cuiq; sapientiæ & comitatis ingens argumentum edidit. Fuit olim Luceburgia Treuirorum portio, idq; ut credam, propinquitate locorũ adducor. Hanc postmodum Henricus Romano admotam imperio, ducariç dignitatis insignibus exornauit. Situs eius ab Arduennæ syluæ termino, quatenus hodie appellationẽ obtinet, ad Mosellam fluuiũ, cuius amnis Burdegalensis Ausonius carmine satis prolixo meminit.

Luceburgia

minit,finitimatum ditionum his limitibus cingitūr,Gallico,Lotharingo,Metensi,Treuirico,Iuliaceno,Leodio.Oppida nō amplius nouem,maior quondam numerus.Sed eum & pia,ut aiunt,Henrici liberalitas,tribus municipijs Sarcburgo,Vitelliaco,& Treuirotum maximo templo donatis,& Gallica bella coarctarunt.Gens potiore ex parte Germanica,regione tamen Gallicā spectante,eius quoqȝ nationis moribus linguaqȝ utens. Hæc de Henrici origine patriaqȝ tametsi pauxilla,tenuitatē confesso præmittere placuit. Quanquam non me præterit,circumferri iampridem libellū uernacula lingua conscriptum,de fœminæ Melyssinæ præstigijs, octauo quoqȝ die pubetenus in anguem commutari solitæ. Quam inter maiores septimi nostri cōnumerare nituntur.Eum ut nec approbare,ita nec refellere animus est.Quur enim non ueneficia fieri posse concesserim,dum si tradantur ut ueneficia. Quis enim non illa fascina legens obstupescat,neqȝ tamen protinus tanquam conficta repudiet? Scylla uenit, inediaqȝ tenus descenderat aluo, Quum sua fœdari latrantibus inguina monstris Aspicit,ac primo nō credens corporis illas Esse sui partes,refugit,& Cerboreos rictus ꝓ partibus inuenit illis. Sed à fabulante poëta eos uersus exaratos obijcies.Historiā accipe. Hæc se carminibus promittit soluere montes, Quas uelit ast alijs duras immittere curas. Sistere aquam fluuijs,& uertere sydera retro, Nocturnosqȝ ciet manes,mugire uidebis Sub pedibus terrā,& descendere montibus ornos. Alius quoque eiusdem professionis scriptor hunc in modum cecinit, Mens hausti nulla sanie polluta ueneni, Incantata perit. Libet & testimonium quanquam non admodum diffinitum,unius è nostris sapientibus afferre in mediū,hæc uel falsa sunt,inquit diuus pater Augustinus,uel tam inusitata, ut merito non credantur. Firmissime tamen credendum est omnipotentem deum omnia posse facere quæ uoluerit,siue iudicando siue præstando: nec dæmones aliquid operari secundum naturæ suæ potentiam(quia & ipsa angelica creatura est,licet propior sit uitio maligna)nisi quod ille pmiserit,cuius iudicia occulta sunt multa,iniusta nulla. Nec sanè dæmones natura creant,si aliquid tale faciunt,sed specietenus quę à deo uera sunt creata,cōmutant &c. Quid an nō consonantia de ortu maximorū quondam principum aliorum traduntur? Alexandrum nempe Macedonem complexu Olympiæ matris, draconisqȝ genitum,ideoqȝ appellatum fuisse Hammonem? Scipionē Affricanum & diuum Augustū,eiusdē superstitionis interuentu conceptos? Quin & in oceani Gallici insula quadam nouem Gallicenas illas fuisse,tradunt authores,quum alijs artibus præditas,tum uertendi se in quas formas liberet. Quibus ex locis ortam fuisse Melyssinam non est absurda coniectio.Sed de his aliàs. Certe prænobiles,tum in Gallijs,tum apud inferiores Germanos scio familias,& patriæ nostræ deferentes prænomen,& in Galleato imaginū apįce (cuius stemmatis diligētissima ac minime perfunctoria cura fuit ueteribus)id

Melyßinæ fascinamenta

Ouid.14. Metam.

Vergil.4 Georg.

Lucanus 6

10. de ciuitate dei

bus)id monstrum cuppæ balneatoriæ insidens. Sed & turrim ingentẽ medio ciuitatis nostræ sitam, paulo supra ætatem nostram bona ex parte prolapsam uetustate comperi, in qua uanitatem illam fuisse peractam fama per manus traditur. Postremo Carolũ felicissimũ seculi nostri principem nondũ pubescentem, quum de nuptiarũ fœdere cum Renata Ludouici Gallorum regis filia incundo tractaretur (quanquam illi larga potestas erat è subiectis alijs gentibus titulum assumẽdi) totis tamen tabulis haud alia quàm Lucenburgiæ appellatione fuisse denotatũ, non in minima gloria posuerim usque adeo, ut nisi alijs uitijs supradictum opusculum laboraret, quippe in quo parum uerisimilia referuntur, interdum aduersa, nonnunquam dissonantia, non difficile fidẽ mihi faceret. Enimuero quo cõmodius ad ipsius Henrici res nostra fetatur oratio, & rectum uisum est & necessarium, pauca prius de statu temporum illorum supra repetere.

Carolus Hispaniæ rex

ANno à Christo saluatore genito M. CCCII. Francorũ rex Philippus cognomento pulcher, graue aduersum pontificem maximum Bonifacium octauum conceperat odium, tum Gibellinæ factionis studiosiorẽ existimans, tum quod fidem temere præuaricatũ contenderet. Promisisse enim sibi paucis ante annis, quum alia quædam, tum de summa Romani imperij potestate ab Germanis ad Gallos traducenda, atq; adeo Carolum fratrem diserte fuisse in conuentis nominatum, cui id decus primum assignaret. Hæc uidelicet pollicita nũc cecidisse ad nihilũ, Alberto Austrino Theutonico principe palàm nuper decretis eius comprobato. Eas rex causas grauius secũ considerans, rationem irarum exequendarum perquirit. Neq; difficilis mox uia Bonifacij irritandi inuenta. Columnia gens Romæ opibus & clientelis insignis octauo inter comitiorum arcana suffragij iure, ne legeretur obstiterat. Itaq; eis quoq; Bonifacius per speciem expilati thesauri ecclesiæ effecerat, ut & ædes & suburbana familiæ publice diruerentur, & qui eorum cardinales iam essent, uenerãdo collegio excederẽt. Interea Stephanus ex ea gente profugus in Gallia agitans, idoneus Philippo uisus est, per quem initia malorũ fierent. Cœptus comiter humaneq; haberi, liberaliusq; quàm fortuna exulantium est. Ad hoc Philippus ne quid impotentiæ prætermitteret, sacerdotales Galliarum titulos à pontificibus antea pro decretis, proq; more sanctæ matris ecclesiæ componi solitos, ipse ordinare citra consensum præsidis Romani statuit. Quæ ubi summus antistes intelligit, grauissime tulit iniuriam, pessimi exempli, id quod erat, existimans, si uel antecessorum recte cõstituta temere rescinderentur, uel autoritatem pontificiam laicus princeps prophanasset. Augebatur indignitas ipsius Bonifacij, supra quàm dici potest ambitiosa magnitudine animi, & contumeliarum insolentis. Itaq; quo partes suæ iustiores uulgo noscerentur, lege potius agere quàm armis instituit. Pręlatos Gallicos maiores cõuenire Romam uniuersos iubet, ad publicam synodum celebrandam,

Columnenses

celebrandam. Hi ne regno decederent, Philippi prohibitione intercludunt. Quibus rebus ad Octauum delatis, increpatur rex primum per literas, dein de quum castigationem contumaciæ paruipęderet, factorum participatione arcetur. Neqꝫ eo minus pręlatis regni ipse Lutetiam accersitis, causam quoqꝫ suam approbare nititur. Pontifex ne nullam nõ rationem coërcendi Pulchri tentaret, Flandrorum partes tueri aggreditur. Ea tum gens, quod superbius imperatum sibi diceret, Gallicum iugum detrectabat. Cum superis quoque Germanis amicitiam interiorem coniungit, iusso Alberto quibuscũqꝫ posset uiribus, fines Belgarum quatenus Philippici iuris essent, incursare. Sed nihil ea Gallum à consilio dimouerunt. Missi clanculum in Italiam qui Campanos, si qui forsan priuatas ob itas infensi essent Antistiti, corruptos auto traherent in sententiam, cæteraqꝫ comprehendendi eius idonea mature appararent. Neqꝫ euentus infando commento defuit. Anaginæ agens pontifex, à Sarra Columnio duce Gallicæ multitudinis nõ prouiso irrumpente summa luce circumuenitur, liberæqꝫ custodiæ traditũ oppidani immodice (ut æquũ erat) funesto scelere conturbati, triduo demum elapso, receptis animis exemerũt. Ipse Romam regressus, dum uindictæ modos altius inuestigat, morbũ, ut creditur, ex ægritudine nactus, interijt. Vndecimus Benedictus Octauũ, Clemens quintus Benedictũ, munere summi pontificatus insequitur. Reyterandum Gotthonem quoad priuatus erat, appellabant Burdegalensem Archiflaminem. Is enim uariantibus nonnihil patrum sententijs, inter alios duos Pulchro ab suarum partium cardinalibus nominatus extiterat, quẽ rex quoniam id temporis plurimũ poterat, si ita sedisset, solenniter nuncuparet. Philippus insperatæ dignationis lætitia gestiens, Reytetandum accersit, in suaqꝫ manu papalia Comitia prolatis epistolis cardinaliũ, reposita edocet, cæterum postulata quædam sex capitibus comprehensa recipi sibi prius q̃ res confici posset, oportere. Gottho nihil minus quàm quæ iactabantur, uel sperans, uel cogitans, illudiqꝫ sibi existimans, cunctari primũ: ubi serio agere principem comperit, actis in præsens gratijs, capita se regiæ petitionis pręstiturum promittit. Data acceptaqꝫ fide placita curantur. Raymundum cardinales Gallici duodecim summum ecclesiæ Romanæ sacerdotem in gratiam regis consalutant. Italicos statim patres, ut idem facere uellent, epistolis, nunciisqꝫ celerrimis adhortati. Gottho ut primũ quæ ab rege acta de se fuerant, Italis quoqꝫ probari cognouit, senatũ statim Cardineum uniuersum, regesqꝫ Transalpinos aliquot conuenire Lugdunum iuber, ad peragenda inaugurandi solennia. Id edictum tametsi prælatis Ausoniæ non perinde arrideret, pontificiam aulam trans alpes concessurã gementibus: coiere tamen in ciuitatem designatam non infrequentes, ibi declaratus ex more maximus ecclesiæ Christianorum episcopus, quintiqꝫ Clementis appellationem sortitus, mox Philippum censuris (namqꝫ id primum postulatorum caput extiterat)

Flandria *Germani superiores* *Sarra Columnius* *Benedictus 11.* *Clemens 5.*

quibus innexum à Bonifacio diximus, exoluit, reliqua promissorum tempestiue se effecturum affirmans. Sed nec ea Philippus posthabenda ratus, Pictauos in conuentum accersito Clemente de cæteris desiderij sui partibus referri iussit in medium. Summa petitio erat de abolenda in perpetuũ memoria Bonifacij. Neq; prætextu caruit flagitatio impudens, articulis quadraginta ingenio causidicorum excogitatis, quibus Octaui mores, præter alia facinora de hæretica impietate suggillabantur. Hic uero hærere æstuareq; Clemens, quid nam consilij in re tam inexplicabili caperet. Nanq; inde occurrebat sacramenti interuentu firmata promissio, hinc innocentia Bonifacij, qui ut neque forsan insons prorsus criminum haberetur, ita non ullum extare de obiecto admisso indicium: quin exemplis, decretis, constitutionibusq; declaratum abunde reliquisse, quanto studio, quantáque fide gubernacula culminis apostolici procurasset. Sollicito inter has curas Quinto, opportune Nicolaus cardinalis Pratensis interuenit: cui, quod arbiter omnium arcanorum haberetur, nudantur ordine omnia. Is ut erat ingenio ad subita etiam quæque moderanda dexterrimo, primum confirmato pontificis animo, scire se quid potissimũ illi consilij profuturum speraret affirmat, regias in primis spes ali dissimulanter augeriq; placere, tum doceri cupidum principem, quo magis rata fiant: quæ ad Bonifacij cineres attinent, uideri futurum consultius, si tanta res non nisi publici consilij senatusconsulto firmetur. Quã sententiam ubi Gallus approbauerit, sedem conuentui Viennam inter Allobroges deligat, aliámue ciuitatem quampiam & liberam, & ad excedendũ regijs finibus opportunam. Placuit Quinto cardinalis suggestio. Itaq; de uolũtate Philippi Viennam maximo Christianorum conuentu edicto, Octauoq; de opposita impietate ex sententia patrum absoluto, ipse ibi paucos commoratus dies, Auenionem in Roberti regis prouinciam sese contulit. Nunc tandẽ ad Henricum nostrum deflectat oratio. Anno à Christo M. CCCVIII. rege Romanorum Alberto per insidias nepotis occiso, nunciatũ est principes, quorum legendi Cæsaris ius est, de sufficiendo Imperatore parum conuenturos. Philippus discordiam Germanorum cœptis suis optime conducturam existimans, secretiorum modo consiliorum arbitros coire iussos de noua dispositione interrogat. Venisse aliquãdo tempus suo quoq; seculo exornandi regni Gallici: sextum antea postulatorum caput, quod ad eum diem cõsulto noluisset Clementi prodere, id uero nunc exprimere statuisse, de Carolo fratre substituendo in imperium, deq; ea dignitate per senatusconsultũ in perpetuum transponẽda in Galliam. Esse Clementem iampridem in potestate, posseq; rem & iure & exemplo nixam facile transigi. Cui enim fiat iniuria, si uacantis imperij permutet̃ conditio? Idem fecisse pontifices olim alios. Deniq; fatorum seriem conuenire cum eiusmodi proposito, ut quemadmodum principatus ille de Græcis quondam in Francos, sicut ei uidebatur, deq; ea

Card. Pratensis

Henrici rerũ primordia

gente

gente ad Italos,ac poſtremũ ad Theutones tranſlatus crederetur, ita rurſus ad Francorum poſteritatẽ remigret. Mouit uniuerſos proceres relatio regia, laudatoq; nobilitandi Gallorũ regni deſiderio de conſilij ſentẽtia decretum fit,& ut Philippus & Carolus primo quoq; tempore ante etiam quàm Germani irent in ſuffragium, Clementem numeroſo comitatu adeant, rumore quidem diſperſo,quaſi ad perſequendam Bonifacij criminationem ueniant, reuera autẽ ut protinus quàm Auenionem inierint, pontificem de ſexta & ad id tempus ignota petitione cõmonefaciant. Eam occultationẽ nihil fuiſſe aliud,quàm de Imperatorio apice publice tranſponendo in Celtas. Abdere uero rem placuiſſe eatenus,quam apud Bonifacium quoq; tentauiſſent,ut ne uiuum regnantemq; Albertum affeciſſe uideretur iniuria. Nec repugnaturũ Clementẽ quantumuis audaci flagitationi, uidelicet iam inſtructo exercitu uerius quàm famulitio territum. Edicto per uniuerſam ditionem dimiſſo, generoſi clientes ad regium iter apparati conueniunt, equitum ſex milia fuiſſe traduntur. Enimuero ſicuti recte inſtitutis diuinus fauor arridet,ita improbe conſulta iuxta Sexti Pythagorici ſententiam,funeſtus inſequitur exitus. Permanauit certe ad pontificem quamuis latitantis conciliabuli aſtutia. Quare denuo accerſito Pratenſe intimorum,ut diximus,omnium ſocio, ac iam ante exoſo Philippum ob inſectationem Bonifacianæ memoriæ, quæ ſi tolleretẽ è medio,& acta quoq; illius,in quibus Cardinalatus cenſebatur,quẽ Octauius illi contulerat, conuulſum iri uerebatur, nouam huiuſmodi ambiguitatẽ aperit. Ille ad innatam ſapientiam uerſus, quàm maximis itineribus,inquit, & antequam Gallicæ petitionis mentio in ſenatu fiat,nunciandũ in Germania cenſeo,de ſucceſſore quammaxime mature ſurrogãdo. Quum Clemens quem igitur præcipuum crederet, tantæq; ſucceſſioni idoneum quæſiuiſſet, Pratenſis eccleſiarũm ne libertatis reſpectu, an ſtudio Gibellinarum partiũ, an conſuetudinis in urbe quondã inſtitutæ memor, Henricum ait Lucceburgiæ comitem nulli Germaniæ principũ cedere arbitror, ſiue religionem, ſiue fidem, ſeu certe magnitudinẽ animi ſpectaueris. Neq; dubiũ,ſi eò celſitudinis benignitate tua prouectus fuerit,nulla non re uel pontificijs obtemperaturum iuſſis,uel immunitatẽ eccleſiæ propugnaturũ. Sane clanculum & diſſimulanter cuncta fieri oportet, ne ſi publico ſenatu in patrumq; conſpectu cogitata retexeris, qui cardinales Philippo ſtudẽt,proditis illico rebus, uota noſtra conturbent. Itaq; quas ipſe literas dabis in Alemanniã, puſilla modo formula placet obſignari, quaſi non ſcriptas de rebus grauiſſimis. Ego ſeorſum prolixas de tota re alias exarabo. Iuuit aſſertionem Cardineam Henrici quoque integritatis gloria, quam ex rebus fortiter probeq; geſtis fama iam pridem exorta ad Clementem quoq; pertulerat. Delatis ad Germanos epiſtolis,req; intellecta, Comitiorũ ſolennia maturantur, ualuereq; adeo pontificiæ cardinaliſq; literæ (qui & illud adiecerat, niſi bonis conſilijs protinus

Pratenſis conſilium

h 3 obſcuen

obſecundaret, Cæſarei faſtigij apicem, iure ne an iniuria, relicto Rheno tranſiturū in Galliā) ſed & maxime ſpectata uirtus Henrici profuit, uti cunctorū ſuffragijs, ac ne uno quidē repugnāte, Romani regni ſceptra florenti iuueni deſerrentur. Autores habeo Luceburgi tranſacta fuiſſe comitia. Quod aſcribendū putaui magis ne ignorauiſſe eam rem crederer, quàm ut morē locūq; uetuſtū tam tumultuario præſertim tempore prætermiſſum exiſtimarē. Ille ut cōtra opinionē hominū per Celtas, perq; comitatū pontificis renunciatus rex fuit, Pulchellus qui iam feſtinabat compellare Clementē, illuſum ſe animaduertens, domū irritus ſpei repetijt, nunquā poſtea bene de eo pontifice ſentiens. Luceburgius, qui nihil minus quàm Cæſarea gubernacula ſibi credenda cogitauerat, omniū primū gratias immortali deo lectoribusq; agendas cenſuit. Mox ad ea quæ & tempus & res & maleuolorū conatus ferebāt conuerſus, mittit in oram Narbonenſem, qui à Clemente poſtulēt, uti ratam ſibi facere ſurrogationē pro more dignaretur. Principes legationis, Sabaudię comes (nomen ut in plerisq; ſequentibus nō traditur) & Guido Namurcæus Flandri comitis frater, ambo ex propinquis regijs: hi à Clemēte, totoq; cætu Cardineo comiter humaneq; habiti, mēſe Aprili, comprobationē actorum in Germania cauſa cognita impetrarunt. Decretū uti è cardinalibus Pratēſis & Fliſcus prima quaque occaſione in Italiam proficiſci maturarent, gentibusq; cis alpes habitantibus, apoſtolica uice præciperent, ne qd impedimēti moraúmue quo minus poteſtas nouo regi petendæ urbis foret, aſtruerent, quin obedienter atq; hoſpitaliter aduentū illius curarent excipere. Sunt qui legem adiectam fuiſſe probationi affirment, ut intra primū bienniū ad motus Italiæ compeſcendos Romam ſolita expeditione properaret, ſimul ipſe ſummos Imperatorij nominis faſces acciperet, quū tres proxime antecedentes principes eum honorē prætermiſiſſe conſtaret. Sabaudo reuerſo, uoluntateq; Clemētina perſpecta, conuentus Aquiſgranū indicitur. Coiere anno inſequente ad id concilium inter alios proceres dux Brabantiæ, comes Flandriæ, & comes Raynaldus. Ibi peractis ſolennibus generoſo uertici regium diadema archiepiſcopus Agrippinæ more maiorū ad octauū idus Ianuarij impoſuit. Quem diē & conſtitutiones eccleſiæ celebrari ob memoriam Magorum iuſſerunt, & tum publica lætitia celebriorē reddidit. Anno à Chriſto genito M. CCCIX. ad diem vi. idus Maij, cœlum ardere uiſum, diſcurrente flammæ uortice è plaga Boreali in Meridiem. Quo typo aduentū Henrici portendi Italorum multi crediderunt. Interea Carolus Siciliæ rex ſecundus, Gallicæ originis cis fretum regnans, rebus humanis exceſſit. Plures huic filij, nempe maior natu Carolus, Martellus cognomine, & Robertus. Martellus uiuo etiamdū patre mortem, ſed filio relicto, obijt. Qua in ſpecie, exq; facto ipſo, larga diſputandi materia Iureconſultis eſt nata, Nepós ne antecedere iure poſſit patruū in ſucceſſione auita. Sed & reſponſis prudentū & pontifi-

Henrici electio

Prodigium

cia pronuo

cia pronunciatione quadā Robertus annixus, compendiū hæreditatis obti/
nuit,paternaq́ʒ nece cōperta,mox Auenionē properat. Ibi nullis non modis
Clemētis amicitia cōparata,adeo promouit,ut & rex utriusq́ʒ appellaret Sici
liæ,& quicquid præterea alieni æris patri, auoq́ʒ per belli quondā tēpora ec/
clesia Romana crediderat,illi ferretur acceptū:summa aureorū sex milia supe
rauisse putat. Tantis beneficijs Robertus se obnoxiū sentiens,actis ad tēpus
gratijs,operā curāq́ʒ Clementi omnē gratitudinis ostendendæ pensandæq́ʒ
dignationis detulit. Hic Quintus qui Luceburgiū, ut supra tetigimus,paulo *Clementis in*
ante regē Romanū declarauerat,siue suspectā habens Henrici potentiā,siue *constantia*
contractæ amicitiæ Vasconico more pertesus, Siculū Romandiolæ comitē
facit.Eamq́ʒ Robertus prouinciā Gilibetto Zantillio Vicecomiti demanda
uit.Quę res perpulchrā Gibellinis Impetatorij iugi detrectandi potestatem
tribuit,uel tantula rebellandi occasione gestientibus.Luceburgius nihil eorū
negligendū ratus, quæ ad amplitudinē Augusti principatus pertinent,sum/
ma ope annisus est,ut q̄ celerrime documentū aliquod præberet, quātus &
q̄ propensus sibi esset animus pontificiæ dignitatis excolendæ.Dimisso edi
cto p prouincias, ut quisquis nobiliū Augustale beneficiū obtineret, die con
stituto uellet adesse;solennemq́ʒ profectionē Romanæ mitræ capiēdæ causa
pro cōditione,proq́ʒ consuetudine sua curaret exornandā.Ipse uniuersa Ger *Ioan. filius*
mania Ioanni filio demandata,cum nō adeo grandi comitatu iter ingressus, *Henrici*
alpibusq́ʒ propinquās, Lausani cōstitit,reliquā exercitus partē opperiēs. Eò
mox legationes ex Italia salutandi causa certatim occurrūt.At Guelphorum
factio in Hetruria, cis alpinaq́ʒ degentiū, quā semper antehac Theutonicæ
felicitati aduersatam constar,in multō maximū metū incidit, & fama nume/
rosi exercitus, & reliquæ Italiæ ptoniore consensu: præcipue uero Florētini, *Florentinorū*
inter spem metumq́ʒ ancipites, hostiliter-ne an deditione fortissimū ducem *rebellio*
exciperent,præualuit tamen sententia,ui potius, q̄ abiecta formidine āgen/
dum censentium.Itaq; quo uel conturbaret inauguratio,uel lentius certe suc
cederet,conscripta per totam ciuitatem iuuentute,accitisq́ʒ militibus alijs uo/
luntarijs,præsidium haud cōtemnendū efficiunt. Ad hoc pecuniā,frumentū;
cæterasq́ʒ res comparant,uel stipendio,uel obsidioni necessarias.Deniq́ʒ fœ/
dus cū Siculo Roberto, ciuitatibusq́ʒ Hetruscis ac cisalpinis aliquot faciunt.
Pisanorū longe diuersa sententia,hi quo sese Gibellinarū partium,atq́ʒ adeo *Pisanorū be*
Cæsarei nominis q̄ maxime studiosos Henrico in ipso Italiæ ingressu com/ *neuolentia*
probarēt,donū regi aureorū milia xl. submiserunt:eo ueluti uiatico p̄ditus
(quippe cuius ærariū,ut ueris agamus,uirtute esset q̄ nūmis instructius)Se-
ptēbris exitu mouit è Lausano, superatoq́ʒ mōte perq́ʒ arduo,Senisiū uocāt
accolæ,Taurinū est inuectus. Illinc decimo die q̄ accesserat, Insubres ingre/
dit.ibi quoq́ʒ magno apparatu acceptus,Astensiū dissidia haud exilia sumā
cura cōposuit.Constabat id temporis regius comitatus equitū duobus mili/

bus, quum residuum perinde expectaretur. Mansit itaque apud Astam toto bimestri atq; amplius, & reliquam, ut diximus, copiarum partem opperiēs, & de ineunda Insubrium ciuitate consultans. Gnidottus Turritus sapientia atque opibus clarus, genti ea tempestate præerat. Is audito in primis aduentu, uereri cœpit, ne diuersæ factionis pars (Gibellini erant, uiolentia illius acti in exiliū) occasione Germani aduentantis in recuperāda dignitate uteretur. Itaque præsidium ad urbis suæ tutelam comparat duorum milium atq; amplius. Ipsi fœdus atque hospitium erat cum toto Guelphorum genere, per Italiam agentium, Sed & operam dabat quibuscunque poterat artibus, ne mœnibus reciperetur Henricus, Gibellinæ scilicet factionis patronū, ut paulo ante scripsimus, futurum metuens. Neque tamen obtinere potuit, quin bona ciuitatis pars regis amantior, simul cardinalis Fliscus, tum legatus Apostolicus, Clementinaq; mandata conficere cupiens, Lucemburgium ultro inuitarent. Rex Romanus, dolentibus Gnidotti oculis, pridie Mediolanum dominici natalis inuehitur, dieq; sequente octauo, Antistes eius diœceseos in Ambrosij beatissimi delubro mysterijs uacantis Henrici uerticem secunda corona redimiuit. Augustæ quoque quam unà secum aduexerat, idem honor habitus. Affuere solennibus omnium ferè Italiæ ciuitatum legati Gibellinarum modo partium, ita ut Fluentini duntaxat oratores desiderarentur. Insubrium quoq; interim discordiam quanta fieri potuit cura sedauit, adeo ut & Maphæum uicecomitem cum sodalibus, & ciuitatis Archiflaminem, cæterosq; proscriptos reductaret in urbem. Eò tum quoque legati frequentes ciuitatum Italiæ gratulatum accedunt, ita ut tota passim Ausonia, Bononiam excipio, & Paduam uicarij Augustales dimitterentur, acciperenturq; comites. Inter hæc Gnidottus exosus felicitatem Maphæi, quibuscunque rationibus poterat, uindicare priscam fortunam molitur. Ac ni sapientia uicecomitis infaustis cœptis fuisset occursum (nanq; rem omnem ordine primoribus regiæ aulæ exposuit) maximus in ciuitate tumultus extitisset, non partibus modo noxius, sed & formidolosus principi, qui iam securior, bonā exercitus partē per finitima loca neglectim disperserat. Sunt qui dicant Maphæū quo certius animū Turriti pnosceret, simulasse societatē partiū, accusauisseq; multis modis supercilium Cæsarum, quod id genus Reipub. principatū nomine, seruitutem re ipsa præseferret. Satius esse æquabilem libertatem omnibus uiribus propugnare, q̄ ingenuos ac fortes animos Germanico iugo supponere, reciperet modo animā, seq; in priscam præfecturā ipse reponeret, nec detrectaturū populū ne nunc quoq; gubernacula quondā sibi cognita. His atq; eiuscemodi dictis peruictum Gnidottum cuncta simpliciter credidisse, promisisseq; Maphæo, & uafro aduersario & restituto in gratiā, quem impēse cauendū esse ueteri docemur adagio. Illū, Gnidotto prodito, fabulā omnē denarrauisse Septimo. Neq; defuisse impię criminationi fidē, ita ut die

dicta

Gnidottus

Maphei calliditas

dicta, Turritoq; adesse iusso, cognitio pataretur. Sed is iudicio consiliorũ intellecto, furtim ad Guelphos transijt. Iisdẽ diebus Cremona, Gnidotti exactione comperta, simul Florentinorum adducta instinctu, rebellis Henrico efficitur, sed & qui Brixianorum Gibellini erant successibus Imperatoris auditis, Guelphos urbe exegerunt. Idem Parmæ factum. Quibus rebus Cæsar cognitis, mittit qui eas quoq; rixas cõsopirent, exulibus reductis in patriam. Sed breui post tempore Guelphica pars Felsineorum Florentinorumq; confisa præsidio, Brixia Gibellinos inuicem depulit, ex professoq; hostis Imperatori efficitur, Anno à Christo genito M. CCC XI. mense Aprili. Imperator Henricus obsessa iamdiu Cremona, Geneuresem episcopum, cognatione sibi deuinctum, cum turmis ad Patauinos coërcendos mittit, quos à Bononiensibus stetisse diximus. Ab eo Vicentia, quæ Paduani iuris erat, bello capitur. Præsidium in arce consistens, fuga dilapsum. Ea uictoria ipsos quoq; Patauinos metu usqueadeo perculit, ut suppliciter sese fidei in primis tradiderint, aureorum milia centum ob contumaciam pendere, Cęsareumq; præfectum recipere iussi. Idem Antistes profectus Venetias, tributum pro uetere consuetudine postulauit. Appulso honor ingens habitus, adnumerataq; in tiaram Romanam, talenta Veneta mille. Eadem in ciuitate ipsum insigne confectum, solido ex auro coronam uarijs maximiq; precij gemmis adornantibus: sellam quoq; argenteam, auroq; circumlitam, fabricatam ibi tradunt. Interea sedente ad Cremonam Henrico, obsessi, quia parum muniti erant ad obsidionem ferendam, simul archiepiscopi Rauennatis interuentu, sese sub conditione tributi pendendi ultro dediderunt. Eidem mandatum Antistiti muros ciuitatis, castellaq; demoliri. Cæsar Cremonensi bello perfecto, ad Brixiam quoque circumsidendam festinat, non aliàs pari instructus exercitu: qui parcissime numerant, equestriũ Germanorum ualidæ armaturæ sex milia fuisse tradunt. Namq; ut rumor per transalpinas quasq; prouincias de Mediolano, cæterisq; ciuitatibus subiugatis increbuit, uix dici potest, quanta & quàm fida multitudo militum certatim adflueret, pars emerendi stipendij studio, cæteri amore uncti regis adducti. Pro certo creditur Henricũ, si in primis abstitisset, relictaq; Brixia processisset in Hetruriam, nõ Thuscos modo, qui recentis defectionis sibi conscij, irã iustissimi uindicis formidabant, sed & quantam aperire non interest, partem Italiæ sub iugũ missurum, quippe qui parũ prouisi essent contra obsidionẽ, quorumq; nutaret iam animi, iustitia clementiaq; noui regis impulsi. Sed is dum cisalpinæ pertinacius imminet, maiorũ rerum occasionẽ prætermisit. Adeo uincere maximos duces promptius scire compertũ est, q̃ uti uictoria. Quippe uirtus attenuata periculis, nullam non in partem de prouidendo circumspectat: eadem rebus sublata secundis, securaq; sui, quæ futura sunt negligit. Eodem anno ciuitates Hetruscæ Guelpharum partium Florentia, Bononia, Senæ, Luca, Pistorium

Gnidotti ad Guelphos fugà

Brixia rebellis Imp.

Tiara & solium

Cremonæ deditio

Brixiæ obsidio

Occasionis neglectus

ftorium fœdus inter ſe aduerſum Henricum ſanciunt. Florentini præſidium equitum Hiſpani generis cccc. quos à Roberto acceperât,miſere Bononiam, itidemq́ꝫ Senam & Lucã, ſi forte ea regione Germanus ſtatuiſſet incedere. Sed & quicquid Gibellinorum in ciuitatibus Guelphis uerſabatur, exactũ. Sub hæc perſtante Cæſare in obſidenda Brixia,uariæ utrinque clades acceptæ:inter cæteros autem proceres, & frater regis & equitum magiſter Vualramus,magnæ indolis, ictu ſagittæ percuſſus interijt. Corpus apud diuum Barnabam cõditur,quod templum nondum ciuitate clauſum fuiſſe, Iacobus philoſophus in ſupplemẽto autor eſt.Eo infortunio,ſublatos pauloante Cæſarianorum animos reſediſſe ob eximij iuuenis necem Brixiani credentes,frequentius iam incautiusq́ꝫ excurſare cœperunt. Etenim die quodam licentius euagantes, intercepti, fuſi,fugatiq́ꝫ ſunt.Cæſorũ numerus ducenti. Capti ex ciuitatis primoribus quadraginta,inter quos Galeaceus,cognomento Bruſatus,obſeſſorum tribunus.Is quia fidem regi non multo ante datã infregerat, quadrigarum uiolentia diuerſam in partem miſerum diſtrahentium corpus perfidiæ pœnas exoluit. Cæteri captiuorũ ſecuri percuſſi.Nihilo magis proficiente ad euincendam contumaciam exemplo ſeueri ſupplicij, quin hoſtes cœleſti quoq́ꝫ fauore adiuti uidebantur, ſtrue cadauerum odoreq́ꝫ diuturni exercitus incubantis,corrupto aëre, ita ut plurimi Theutonũ uarios in morbos inciderent, cogerenturq́ꝫ aut miſeri è uita excedere, aut inglorij, neque id citra diſcrimen,repetere patriam.Procerum ea extinctorũ tabe præcipuus Guido Namurceus,cuius ſupra meminimus, Flandrorum quondam tribunus in Curtracenſi prælio, atque ob id rerum geſtarum claritate ſpectatus. Quam ob luem magna purpuratorum pars Henricum de ſoluenda obſidione ſolicitat. Illo magis intolerabilem ac minime perſeueraturam neceſſitatem hoſtium,quàm laborem exercitus obſeruante, quare decedere nõ niſi compos uoti ſtatuit.Quibus rebus intellectis,obſeſſi effecti ſupplices,cardinalis quoque Fliſci auxilio ueniam conſequuti, ad diem xvi. Kalendarum Octobrium fidei principis ſeſe dediderũt.Rex ciuitate potitus,muriſq́ꝫ protinus ac turribus demoliri iuſſis, tributum aureorum uiginti milium, præterea obſides centum,quos ex omni ciuium multitudine ſelegiſſet,belli iure imperat.Magno ſtetit ea uictoria,nempe uix quarta exercitus parte ſuperſtite. Cremonam hinc ut redijt, incœpit conſultare de componendis rebus in poſterum. Placuit ordinata Longobardia,præſidibuſque per ciuitates impoſitis, Ligures petere, Mediolanum, ut diximus, procurante Maphæo, Veronam comite Scalari, Parmam Giliberto Corregio, Paſcarino Bonopoſo Mantuam. Quæ res parum ſalutaris poſtea ciuibus extitit: quos præfectos legum ſeruandarum cauſa in præſens præpoſuerat,ſuperbe,auareq́ꝫ poſtmodum imperantibus. At illis & in primis occupatio, & aureolorũ copia,ut in perpetuum confirmarentur,quæ temporis cauſa conceſſa fuerant,effecerunt:

Vualrami interitus · *Galeaceus Bruſatus* · *Morbus in caſtra* · *Guido* · *Brixiã deditur*

Guelphorum ciuitates ubi aduentare Henricum accipiunt, obſideri iuſſis iti/
neribus Ligurum, remorari tranſitum illius conabantur. Iiſdem diebus Cle/
mens de reperenda urbe Romana ab Henrico compellatus per literas, ipſe
conſilio eccleſiæ generali diſtentus, Pratenſi cardinali petendæ Italiæ inaugu
randiꝗ regis ſingulari mandato negocium impartitur. Cęſar ad diem unde
cimum Calendarum Octobrium maximo apparatu Genuã eſt inuectus.
Principem dominumꝗ ſolenni more appellantibus: mox componendæ di/
ſcordiæ ratio habita. Itaque Opicino Spinulæ ſocijsꝗ iampridem exulanti/
bus cõfecta reſtitutio. Quæ res ingentem illi dilectionem ciuium peperer ũt.
Ipſi milia aureorum dono data centum, regiæ uero coniugi uiginti. Ea quũ
inſequente menſe grauiter ægrotare cœpiſſet, res humanas reliquit. Elata tu/ *Auguſtæ*
mulatáque ſolennem inter pompam apud beatiſſimi Franciſci cœnobium, *mors*
pudicitiæ ſingularis, religionisꝗ ſpectatæ fœmina. Anno à Chriſto genito,
M. CCCXII. ad diem quartum Calendarũ Martij, Genua profectus Hen
ricus claſſe triremium triginta, Piſas aduehitur. Quæ ciuitas nullo non gene/
re apparatus eo uel exquiſitiſſimo regem accepit, dominum quoque inter pu
blicas acclamationes conſalutans. Cenſebatur tamen in primis exercitus mil *Procerum*
le quingentis tranſalpinis equitibus: præcipui Germanicorum procerum, ar/ *catalogus*
chiepiſcopus Treuirorum Balduinus, cuius ſupra meminimus, Epiſcopus
Eburonum, frater Barri comitis, è propinquis regijs: dux Bauarus, comes
Sabaudus, uterque è propinquis regijs: comes Foreſti, Guido Viennenſis
Delphini frater, Henricus Flandrorum comitis frater itidem è propinquis
regijs, Robertus ipſius Flandrorum comitis filius. Comes Viennæ, Præfe/
ctus prætorio, quem noſtri Aulæ magiſtrum appellant, uir maximi in re
militari nominis. Eodem anno, menſe Aprili, Robertus Siculus, cuius ſu/
pra mentio eſt habita, de Romano Henrici itinere certior factus, quum nul/
la aliunde laceſſendi regis extaret occaſio, ſimul ita facere ab Vrſina factio/ *Vrſini*
ne iuſſus, Ioannem fratrem mittit ad urbem cum equitum ſexcentorum
præſidio. Literis ſubinde ſcriptis ad ciuitates Hetruriæ Guelpharum partiũ,
de ſummittendis opportune Romam auxilijs. Ricardo Lunenſi comiti, quẽ *Inſidiæ Henri*
Robertus Thuſcis impoſuerat, datum negotium Latij mature ineundi, idꝗ *co tenduntur*
cum phalange peditum duorum milium ſexcentorũ. Hi ad diem XVI. Calen
darum Iunij Romã peruecti, Vrſinos conueniunt, moxꝗ de ſententia con/
ſilij Capitolium, Hadriani molem, ac Vaticanum armatis inſederunt, Petro
Sabaudo ſenatore urbis cõiecto in uincula. Columnijs alijsꝗ Cæſarianarũ
partiũ Lateranũ, Mariam maiorẽ, amphitheatrũ, Rotundã, ſanctamꝗ Sa/
binam occupantibus. Inter hęc Piſis Henricus equitibus bis mille, & hoc am
plius conſtipatus, rectà per Thuſcos Romam contendit, Viterbiũ abſꝗ ne/
gocio capit, ibiꝗ dies aliquot cõſtitit, occaſionẽ inuadẽdi Vaticani expectãs.
Poſtquam tempus idoneum uiſum eſt perrumpendis inſidijs, Viterbio pro/
mouet,

mouet, occurrentesq; Vrsinos leuibus prælijs uertit in fugam. Simul popula ribus in ciuitate rem ſtrenue gerentibus, ante diem calendarum Iunij urbem uisenda pompa introijt, protinus de expugnādis Roberti clientium reliquijs consultat. Itaq; missis, qui singula factionis præsidia deturbarent, pro certo creditur quicquid ibi Appulorū Ibericorumq; fuerat, depulsurum, nisi prælio quodam sexto & uigesimo Maij die commisso, quum alij ducum quidā, tum Leodiorū occubuisset episcopus. Hūc enim perfractis (is erat ardor hominis) uiarum custodijs, in castellū Angelicum properantem, Robertini Florali ex area per obliquum progressi circumueniunt, fugant, funduntq;. Cæsarianorum qui capti occisi'ue fuerant, numerus milium duorum traditur. Eburonum, quem iam dicebamus antistitem, in equum ab uictore raptum, uehentemq; inermem Hispanus quispiam conspicatus, cuius paulo ante fratrē Alemani confecerant, quum non aliam fraternæ necis ultionem euenturam speraret, letali percussum uulnere, ut paucis post diebus moreretur, effecit. Eius interitu principis, qui & uirtute & autoritate eminuisset, in regia longe maximus pauor Cæsarianos inuasit, Robertinis econtrario lætitiā tristi casu afferēte. Porrò Luceburgius ne tempus omne urbanis rixis attereret, statuit absoluere res, quarum causa potissimum urbem petiuerat. Itaq; de sententia cardinalium, conuentu in Lateranum ad diem Sextilium Calendarum indicto, Ostiensiq;. Flisco, & Arnoldo Cæsareas infulas sacrato capiti imponentibus, quod felix faustumq; sit, prægrandi apparatu, singulariq; spectantiū gaudio, Augusti nomen, apicemq; fastigij imperialis accepit. Peracta inauguratione, Bauarus cum parte procerum perfunctum se officio comitādi existimans, assumpto commeatu in Germaniam abijt. Ipse Tybur paucis post diebus concedens, multa ibi ueneratione incolarum exceptus, Pisas repetit. Guelphicæ ciuitates Hetruriæ, ubi quæ Romæ acta fuerant, deq; principe decedente intelligunt, iter illius rursum includere nitebantur. Ac ueriti, ne parum instructi, copioso agmini minus resistere ualeant, socios in urbe degentes, per literas commonefaciunt, ut & nouum amplecterentur consilium, & properare mox in Thuscos maturarent. Interim Cæsar Gallia repetita, per agrum Perusinum exercitu infesto progreditur, cunctaq; ferro atq; igne deuastat, Castellionem ui capit, Cortonæ, Aretijq; reuerenter occursum uenienti, portæq; apertæ inde crebris cum Guelphica gente prælijs feliciter gestis, uarijsq; Florentinorum castellis euersis, agrisq; uastatis, inopia pabuli proficisci compellitur. Ad eum Bonatiano in prædio (id loco uocabulū) agentem, legati à rege Siciliæ Friderico mari deportati, donum aureorum milia uiginti adferunt, fœdus, amicitiamq; petentes. Postulatis eorum assensum. Postquam Cæsar Pisas accessit, legibus'que coërcere hostes aggressus, quos bello persequutus fuerat, & asperrima edicta in Thuscos Roberti partium promulgauit, & suos inuicem cliētes pulchris beneficijs deuinctiores effecit.

Ingressus Henrici Romam

Leodien. episcopi mors

Quippe

Quippe Spinulæ, cuius supra mentio est habita, Marchioniq; montisferrati cum alia dignationum genera, tum ius monetæ cudendæ tribuit: tum de Roberto castigando tractatum. Causa cognita, deq; consilij sententia ob læsam maiestatē Romani imperij paterno illum regno, prouincialiq; comitatu excidisse pronunciās. Quæ decreta postmodum defuncto Henrico, Pont. Max. Ioannes XXII pro potestate rescidit: estq; ea res in publica monumēta redacta. Sub idem tempus Henricus Flander magister equitū Cęsaris, Pisanū agrum cum turmis circumuagari cœpit, arcemq; fortissimā Petram sanctam Florentinis & Lucensibus suspectantibus expugnauit. Imperator nihil actū ratus uerbosis sententijs, nisi facta consequerentur, ad hoc Hetrusco bello finem commodissime posse imponi, si ducem caputq; damnandæ audaciæ cōtudisset, traijcere in Campaniam ad ipsum Robertū armis perdomandum statuit. Icto, ut ante diximus, cum Friderico fœdere, missisq; in Germaniam qui supplementum legionum conscriberent, placuit uti die constituta expeditam classem in Ligustico sinu explicaret. Numerus Cæsareani exercitus ad armatorum quatuor milia traditur. Accessit eò & Genuensium classis, triremium septuaginta. A Friderico quoq; Arragone triremibus quinquaginta submissis. Pisis Cæsar Nonis Augusti decessit: quo die Fridericum quoque Messana Rhegium traiecisse postea compertum est: eamq; ciuitatem expugnauisse cum oppidis aliquot alijs. Henricus iter per Hetruriam faciens, ubi ad montem apertum accessit (id nomen loco tribuere accolæ) ægrotare manifestò incipit, tametsi iam inde à relictis Pisis initia morbi irrepentis animaduerterat. Sed ipse qua erat integritate, animiq; magnitudine, ne die dicta temere abfuisse crederetur, fidei quàm ualetudinis rationem habere maluit: inter medicamenta autem balneæ maceratanæ indicata fuere. Itaq; eò loci profectus, procuratoq; de medicorum sententia corpore, sese Bonoconuentum contulit. Ibi mox ingrauescente malo, excessit è uita ad diem nonū Calendarum Septembriū, diuo apostolo Bartholomæo celebrem, anno quàm imperiū accepisset quinto, mense octauo. Defuncto Cæsare, id quod fieri in funere magnorū ducum assolet, luctus incredibilis omnem comitatum perculit. Itaq; familiares defecti principe, pars Theutonicos lares repetijt, cæteri regium corpus protinus Pisas, ut uiuus iusserat, singulari fide ciuitatis adductus deportarunt: ibi quoq; non à socijs modo, sed ab oppidanis quoque maiorem in modum defletus, solenni atq; exquisitissima pompa effertur. Vitam instantissimi principis, qua acceperamus ut puto traditione narrauimus, quem non Italia modo, nullis neq; aduersis frangi potuisse, neq; secundis efferri manifestò cognouerat, sed & barbaros lætitia inuicti ducis extincti obtinuit. Qui eo uiuo nihil prorsus rerum nouarū tentare ausi, defuncto cuncta per Italiam, ut postea constitit, miscuerunt. Neque Pisanis cæterisq; optimatibus dubium erat, nisi maturatus fuisset interitus, regnum Roberto

Henrici mors

Sepultura

Henrici fortitudo

bello ablaturũ, quippe cui perexiles essent ad propugnandum copiæ: ita ut ne signa quidem crederetur collaturus, quin cognito mox imperatoris aduentu, nauigio aduolaturum Narbonam. Quod si Campaniæ obtinendæ facultatem dij tribuissent, infinitum esset quantũ ille rex & opportunitate cõmeatuum, & innata uirtute moliri efficereq́; potuerit. Fridericus, cui fœdus cum Imperatore percussum paulo supra tradidimus, medio agens alto, ut excessisse Cęsarem è rebus humanis accipit, ingenti uidelicet molestia animi consternatur: eratq́; ea constantia Henriciq́; amore, ut quoniam coràm uidere uiuũ nequiuerat, extinctum saltem contemplari exoptaret. Itaq; Pisas non ob aliã rem nauigans, prolatum corpus regium inter uberes lacrymas conueneratus recondi difficile passus est, constantissimi ducis amicitiam immature sibi deplorans ademptam. Sed & Pisanus populus Henrici imitatus iudiciũ, quem ille socium sibi delegerat, hic principem sortiri decreuit, ultro ei ciuitatis delato imperio. Cæterum Fridericus satius existimans parta defendere, quàm nouis implicari, simul aliam sibi esse rationem quàm Lucemburgio fuerat, tuendi patrimonij successionẽ auitam aduentitiæ ciuitatis procurationi actis gratijs duxit præferendam. Pari cautela Sabaudus Henricusq́;, quorũ ante meminimus, usi, delatas sibi quoq; ciuitatis habenas modeste recusarunt: ita ut tam pertinaci repugnatione principũ, Pisanos suspicio metusq́; haud exilis incesseret. Veteranorum Cæsaris pars multo maxima Germaniam repetijt: reliqui uoluntarij nomina Pisano præsidio tribuerunt. Summa eius reipublicæ in subsidium maiorũ principum ad Vgutionem Faiolam delata est: is & imperatoris ante nomine pręfuerat Genuæ, & magnas postmodum res pro partibus Gibellinorũ patrauit. Florentini non imperatoris modo priusquã obiret, exulumq́; formidine, sed & seditione interna pullulante, coacti imperium ciuitatis Roberto publice detulerunt. Ac ne libertati uetustæ noua immutatio noxia forte fieret, legem adijciunt, ut ne supra quinquennium potestas concessa teneret. Idem ferè reliquæ ciuitates Herruriæ Guelphæ fecerũt, ita ut euidenter appareret, eò iam necessitatũ Henrici perseuerãtia redactos aduersarios, uti intra paucissimos dies sub iugũ mitti potuerint. Atqui iam olim uarijs experimentis cognitũ est, cum alijs in rebus humanis, tum in bello primas obtinere partes fortunę ludibriũ: ita Magnus Alexãder tentato ulterius orbe terrarũ quàm domito, sed cui iam rerũ uniuersitas propter felicitatẽ cœptorũ destinaret, in ipsis iuuentæ primordijs excessit è medio. Sic Hannibal Cannensi uictoria nobilitatior quàm prudentior, occasionẽ capiendæ urbis prætermisit. Scipiones in Hispania duo medijs rebus, medijsq́; annis res humanas reliquere. Patrũ quoq; nostrorũ ætate Amorates capto Byzantio Hydrunteq́; direpto, omnẽ sibi iam despondẽs Italiã intercipit. Nuper uero Britannię regẽ Henricũ captis duabus ualidiss. ciuitatibus Galliæ, pterritisq́; ac cõsternatis absq; dubitatione hostibus, sapiẽtiã nõ uita destituit: qui aut cę

Fortunæ ludibria

Mahumetes

cus fuisse

cus fuisse dictus est, aut certe si tantā opportunitatē ꝓuidebat, neq; tamē fortunę suæ obsequebatē, excors. Hos, ut dixi, casus inter fortuita reponebat antiquitas. Nos ad deum optimum maximū publico consensu deferimus, è cuius ęquissimo àrbitrio quicquid rerum humanarū uel fit, uel dicitē, sumit originē. Varia de genere mortis opinio. Nonnulli uenenum malum niueo libello inditum asserunt: quod per ineffabilia mysteria commutatum, quotannis moriturić; libamus. Monachos prædicatorij ordinis, quibus ille ministris utebatur in sacrificijs, horrendi facinoris extitisse autores, eamq; rem Beneuenutus Imolensis seculi eius in literas retulit. Fuisse tamen postea ex ea familia Cartusiensis in fasciculo tradit, qui re delata ad pontificem maximum, decretum causa cognita impetrarint, quo innoxius eius ueneficij ordo uniuersus pronunciatus fuerit. Dominicani qui Luceburgi agunt, hoc amplius cœnobij sui autorē non alium citant quàm Henricum. Neq; ergo fieri potuisse, uti tantum scelus in tam bene meritum perpetratum extiterit. Nobis potius in medio relinquere placet disputationē funestam, quàm de infandæ audaciæ fama certam proferre sententiam. *Varia de Henrici morte opinio*

FINIS.

INVICTISS. ET CLEMENTISS. RO. IMP. CAROLO AVSTRICO, EIVS NOMINIS V. Hispaniarū, Pannoniæ, Dalmatiæ, Siciliæq; regi longe potentissimo, Hermannus à Nuenare, sacri imperij Germanici Comes, perpetuam felicitatem.

Vum nostro æuo rei literariæ studiosi homines, ingenij felicitate & dicēdi copia pollentes, quicquid ad philosophiæ cumulum siue diuinæ siue humanæ facere potuit, abunde persequuti fuerint, uisum est mihi aliquando prudentissimum illud Pythagoræ consiliū amplectendum esse, quo suis discipulis silentij septennalis rationē proponebat: idq; adeo semper apud me obtinuit, ut per annos aliquot in angulum abditissimū recipere me statuerim, ubi cum Abderita Democrito, quantū mihi per fortunam liceret, incognitus delitescerem, sic futurum ratus, ut uel ipsa diuturna meditatio uitæ moderationi coniuncta, fructum aliquem mihi reponeret. Quid enim in tam celebri hominum frequentia, quibus hæc ætas, & hæc natio nunc referta cernitur, nostræ industriæ relictum putabimus? Omnia sunt iam dicta, ut poëta ait, nihilq; prætermissum, unde uel augeri, uel ornari respublica possit. Iandudum siquidem per Germaniā pullulantibus passim ingenijs, mira ubertate res literaria propagari cœpit, ita ut non absurde Horatianum illud Germani de se iactare possint.

Venimus ad summum fortunæ, pingimus atque
Psallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis. *Horatius*

Hæc mihi subinde animo uersanti, nō potuit nō placere taciturnitatis ratio, præsertim quæ hoc tempore nō modo conducens, sed propè necessaria uidetur: quippe quū multos ob loquendi libertatē sæuiens uindictæ procella perdere conet: & quod magis dolendum sit, in libera Germania liberas esse linguas non permittit, quod in qualibet libera ciuitate permittendum M. Cicero iudicabat. Verum ex altera parte mecū dissidens, cogitaui nec sic quidem decorem me seruaturū. Nam faustum illud imperij tui exordium, quo totus ad alacritatem mundus excitatur, omnem socordiam metumq; reprimit, ac ueluti reluctantem cogit in tam publico orbis spectaculo frontem deponere, institutoq; Aristippi blandum quoddam & ciuile uiuendi genus amplecti.

Diogenis dolium

Repente igitur exēplo Cynici illius Diogenis doliū meū uoluere aggrediar, ne in communi omniū occupatione intempestiuius ociari uideat. Vt tamen aliquā audaciæ meæ apologiā prætexam, duo sunt inuictissime Cæsar quæ mihi fiduciam suggerunt tecum per literas loquendi, amor tui & patriæ gloria, quorū alterum mihi cum optimo quoque cōmune iudico, ita ut id ueniā mereri ab omnibus putem, quod nemo non studet facere, nisi pessimus: alterum ut excusatione non egeat, tua innata clementia facile præstabit, quæ procuIdubio tanto uincit cæteras uirtutes, quanto tu omnibus maior es. Habes itaq; summam excusationis meæ, qua fretus hoc rude & incultum historiarū opus, tibi qua possum honoris tui præfatione nuncupo, quod quidē nō quasi nostro ingenio partum sit æstimare debes, quum idipsum è Germanicæ uetustatis penu deprōpserim, quale quiddam ante nos ornatissimus uir Conradus Peutinger approbantibus doctissimis hominibus præstitit. Quare mihi Francorū regum, Pipini uidelicet, Caroli magni, atq; Ludouici res gestas uelut postliminio reuertētes in Germaniā reducere sub tui nominis auspicio liceat: quorum potissimū ope ultra omnes totius Europæ prouincias nostra Germania & aucta & ornata legit, ut non minus Francis debeat ipsa, quàm Romanis olim Italia, & suis docta Græcia Athenis. Hæc est enim illa inter omnes Germaniæ gentes clarissima, meritoq; nominis immortalitate celebranda, quæ Germaniā Germaniæ restituit, quum illa prius tot intestinis cladibus dilaniata, uix sibijpsi constaret: hinc Gothis, Vuandalis, Hunis, Langobardis: illinc Herulis, Turcilingis, Saxonibus, Anglis, Nortmannis, Quadis, Burgundionibus, Alemannis in suam parentem sæuientibus. Hæc Galliam tripartitā toties à nostris maioribus oppugnatam, tandem omni ex parte perdomuit, ipsiusq; non modicam partem in hanc nationem transplantauit, ut ab alpibus, unde Rhenus effundit, usq; ad occiduum oceanū Germanici iuris sit, quod Gallia prius Belgica dicebat. Reliquū autē Galliæ de suo nomine Franciam appellari etiā hoc tempore uidemus: unde constat Gallorum non tam uictores quàm extinctores fuisse. Hæc deniq; Ro. imperiū tanto tempore toti terrarū orbi non formidabile solum, sed etiā onerosum, breui tempo

Peutinger

Belgæ

Gallia Celtica Francia dicitur

tempore contriuit, ipſamq́ Italiam uictricẽ quondam gentiũ uictoris ferre iugũ compulit. Sic Germanorũ uirtuti cedere coacti ſunt Romani, quos neque ferocia Annibalis cum tota Africa, neq; potẽtia Antiochi cum ſua Aſia, nec Pyrrhus, quamuis Græciæ eſſet imperator, frangere potuerunt. Quæ res fortiſſimũ uirum non latuit Fridericum I. cognomẽto Barbaroſſam, quemadmodũ de illo memoriæ tradiderunt Otho Friſingenſis epiſcopus, & Guntherus Ligurinus poëta. Nam hunc ad legatos Ro. ſibi in aditu urbis obuiã factos, uere Germanico quodam uultu dixiſſe ferunt, Ro. imperiũ maiorum meorum Francorũ ſanguine emptũ, eiſdem quibus accepi manibus tueri conabor: quo ſuo eulogio uanam Italorũ contudit arrogantiã, qui ad Germanos ueniſſe imperiũ Stephani papæ donatione aſſerunt, ut precario nos accepiſſe fingant, quod belli iure poſſidemus. Qui ſi uerum dicere uellent, faterentur utiq; Carolum magnũ Italię, à qua per Langobardos eiectus erat, reſtituiſſe papam Stephanũ, nec agnoſcere donum, quo carebat is quem fingunt donatorẽ: faterentur per hunc in Italia regnare pontificẽ Ro. non Conſtantinũ, cuius ſucceſſores uſq; ad Theodèrichi regis Gothorum tempora, & ipſam Romã, & Italiam totã tenuerunt: faterentur hexarchatũ Rauennæ cũ Piceno non fuiſſe unq̃ sub poteſtate Ro. eccleſiæ, niſi poſtq̃ Stephano papæ fuit per Pipinũ collatus. Sed Italorũ hæc commenta relinquamus, & ad Francos reuertamur: hi ſunt enim qui Saxonũ gentem bellicoſiſſimã, & Ro. uiribus inſuperabilem, diuturno bello domuerunt, uictamq́ Chriſti ſacratiſſimam religionẽ profiteri compulerunt. Hi Hiſpaniã prius occupatã Saracenis, Pannonias Hunis, Sarmatiã Sclauis, totũ Balearicũ mare uexatũ Mauris, tam breui tempore ſubegerunt, ut neſcire poſſis, maior'ne felicitas eorum in conſequendis ac retinendis, quàm fortitudo in expugnãdis prouincijs fuerit. Ex hac nimirũ gente tanq̃ ex equo Troiano totius Germaniæ nobilitas proſilijt: neq; enim altius ſuos auos numerat ulla inſignis familia: quum primum ad Anſgiſum Maioremdomus uentũ eſt, ibi uelut ad ancoram ſacram hæret. Nec nos mouet quorundam ſtultitia, ſuam originẽ ad Ro. referentiũ, qui ſi ſcirent nullam in Italia nobilitatẽ eſſe, quam non Germani eò aduexerint, non haurirent aquã è riuulis, ipſo fonte cõtempto. Iam ſatis conſtat, maiores tuos Auſtrię, Burgundiæ, Brabantiæ, Hollandiæq́ principes è Francorum ſanguine fuiſſe propagatos, neq; hoc auguſtũ nomen tuũ fortuito obueniſſe tibi putaueris, quandoquidem hæreditaria quadam ſucceſſione id in te deriuatum ſcire debes. Sed ne multis te detineã inuictiſs. Cæſar, hoc breuiter dixiſſe ſat ſit, uix ullum reperiri tam in Germania quàm Gallia cœnobiũ, quod illorũ munificentia non fuerit uel extructũ, uel ornatũ. Huius itaq; gentis in noſtram nationẽ præclara & immortalia beneficia ſi per obliuionẽ premi patiamur, quis ab ingratitudinis crimine nos abſoluere poterit? Dicere ſolebat magnus uir Eumenes, ſatius eſſe perire, quàm ingratum uiuere: &

fortiter

Italorum de translato imperio commentum

Francorũ fortia facta

Nobilitas omnis à Francis

Probus Aemylius

nos profecto ingratitudinis nota nō carebimus, si quod in priuatos hoies ad mittere nefas putatur, in patriam commiserimus. Accipe igitur iucunda fronte munus exiguū tuo dedicatū nomini, quod etiamsi te dignum minime sciā, non ideo tamen à nobis offerendum non fuit: nam si ad materiā spectes, uix
8. Ethicorum ulla gaza, uix regū atq; tyrannorū opes satisfuerint: recte enim magnus Aristoteles diffiniuit amicitiā id exposcere, quod quis præstare possit, non quod pro dignitate sit: & te quidē inter omnes uirtutes, quibus præditū esse cognouimus, nulla æque decet, ac illa admirabilis animi tui lenitas, quæ potest uel grauiter delinquēti ignoscere: oportet enim te nō minus boni parentis quàm
Chrisanta optimi principis specimen exhibere, queādmodū apud Xenophontē Chrisanta quidam restaē, ὁ ἄρχων ἀγαθὸς ὀδὲν διαφέρει τοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ, hoc est, q bonus princeps nihil differt à bono parente: hæc enim una est in principe laus, qua non potest ulla dari præstantior: ideoq; ueniæ locū apud te mihi certò polliceor: quā si ego nō mereor, ille tamen facile impetrabit Carolus magnus, cuius in gratiā hoc qualecunq; studiū nostrum desudat: dignus ille qui pro me intercedat, dignus cuius tu uitā & mores imiteris: quod si feceris, nunq; sanè te facti pœnituerit: nam illud præclarū exemplar tuum si nō uinces, saltē æquaueris: longe felicior futurus C. Cæsare Ro. potētissimo, qui sibi uelut scopū quendam Alexandri Magni gesta ante oculos cōstituisse fertur, flagitiosus homo dignū suis actibus exēplar cōsecutus. Tu uero huius uiri sanctimoniam imitatus, iure optimo Carolus Max. appellaberis, ut te omnes per orbem terrarū & colant & admirent. Interim te mente & corpore ualere opto, deumq; maximum precor, ut imperiū tuum fausto omine inchoatum, optimo felicissimoq; fine concludat. Vale gloriosissime & clementissime imperator. Ex Colonia Calendis Februarij.

EIVSDEM HERMANNI COMITIS NVENARII BREVIS narratio de origine & sedibus priscorum Francorum.

DE origine & sedibus Francorū priusquā in Gallias eruperint, eorum qui hactenus eius gentis historiam scripserunt, nemo satis fideliter accurateq; tractasse uidet. Quidam enim antiquiores, q seculum illud infelicissimū esset, ad fabulas plerunq; plapsi sunt: quoniā delectū nō habebant, nec sine bonarū literarum cognitione de rebus historiæ exactum poterant pferre iudiciū. Fuerūt enim inter eos qui à Troiano excidio Francorū deducerent gentem, idq; tam aperte astruentes, ut etiā regū nomina adscriberēt, nescio quid græcanicæ pprietatis subolentia. His omnibus prior ansam dedit Hunibaldus, quē uixisse putant non multo post Theodosij imp. tempora: licet mihi non multū fidei faciat autor tam fabulosus & barbarus: quem quū multis ex causis, tum uel maxime ob id suppostitiū putauerim, q Theodosij uel Gratiani temporibus nondum adeo degenerauerat in extremā barbariem Latinus sermo, ut tam abiecto stylo scribere potuisset. Præterea quum, sicut ipse testatur.

testatur, tam uehemens tunc Francorum in Ro. odium uigeret, ut multis in locis ne uestigia quidem Ro. relinquenda putauerint, quo illorum memoriā extirpare è Germania atq; Gallia possent, mihi uerisimile non uidetur, Hunibaldum ea ipsa lingua gentis suæ historiā tradere uoluisse, quam tam acriter insectabantur omnes, sed opinor studiosum aliquem nonnulla ex Hunibaldo collegisse, eaq; suo more sine ordine, sine iudicio sic in uolumen redegisse, quemadmodum nunc apud quosdam habentur. Quod si quis omnino contendat, hunc ipsum esse Hunibaldum non fictitiū, sed uerum, huic libens concedam, modo ne me cogat illi fidem facere in ijs rebus, quæ solent spectatæ eruditionis & doctrinæ uirū expostulare: nō magnopere enim me illi opponerem, nisi Troianos meliores putasset Germanis, & quos Corn. Tacitus atque C. Plinius homines Ro. indigenas semper fuisse pronunciant, eos ipse Asiaticos origine faceret: sed quàm hoc sine omni iudicio facere aggressus sit, alij mecū iudicent: nam si Troianum bellum fuisse aliquando (quod pulcherrimis rationibus negat Dion Prusensis, sacra Ægyptiorū fultus historia) putandum est, certe non facile persuadebit mihi Hunibaldus, tantum hominū numerū sub tam famoso duce furtim abscedere potuisse, cuius rei nullus Græcorum scriptor mentionē faciendam censuisset: neq; enim tanto hominū numero in Italiam Æneas & Antenor profugisse leguntur, quanto Priamū Iuniorem Hunibaldus ad Scythiam uenisse contendit: tamen horum fugā Dares non tacuit, quem nonnulli militasse eo bello putant, & omnes Græcorum historiæ testantur hos solos expugnatę urbis reliquias fuisse, qui in ipso Grecorum insultu fuga salutem quæsiuerint, postmodumq; alter Venetiam, alter Latium inuaserint. At Priami illius iunioris nullus unquam ueterū meminit, eoq; magis admirari cogor eos, quibus pro miraculo est Hunibaldus iste, quasi confingere regum nomina opus sit laboriosum: præsertim ubi earum rerum quas scribit præter ipsum nemo meminerit historicus. Iam uide quam fidem mereatur, quod ait Francorū populum profugū uenisse ad Scythiam, ibiq; ciuitatem construxisse nomine Sicambriā: quis huius unq; ciuitatis autor meminit? An non tam facile nouam urbem confingere sola sua autoritate potuit, quàm ridicule nouam gentem à Troiano deduxit excidio? Nam eos parum admodum curo, qui ipsum sequuti sunt, nempe Gregoriū Turonensem episcopū, & Rheginonē atq; Sigibertū Gallum. Mihi nō probatur aliam esse Sicambriā, quàm illam celebrem Germaniæ prouinciā inter Busacteros paruos & Bructeros Langobardosq;, autoribus Ptolemęo Cornelioq; Tacito, constitutā, ubi etiā abbas Spanheimeñ. putat habitasse Francos, & idipsum mihi à ratione nō uidetur alienum, primo quod uicini fuerint Gallis: cum illis enim perpetuo bella gessisse traduntur, quemadmodum & ipsorum testantur annales: at qui poterant semper bella gerere nisi cum uicinis, utpote quos tantum Rhenus fluuius separaret: ab altera enim parte uel

Bataui,uel Eburones,uel Menapij,uel Vbij erant, quos omnes uicisse Francos constat prius quàm in Celticã & Lugdunensem mouerent. Iam de Sicãbris constat quãto in Gallos odio flagrauerit semper ea gens,adeo ut Octauianus claudere Iani portas non posset,nisi prius traductis in citeriorẽ Rheni ripam aliquot Sicambrorũ milibus: autor est Suetonius Tranquillus. Taceo nũc quod de Francis Hunibaldus scripsit, coma usos,capillitijq́ magnã habuisse curam,ideoq́ deuictis Gallis in signũ seruitutis comã totondisse,ut uictores à uictis eo facilius dinoscerent. Hæc etiam Sicambris optime quadrãt,de qbus initio epigr.Martial. Crinibus in nodũ tortis uenere Sicãbri. Et calamistro ad ornandam comã usos nonnulli Ro.scriptores tradiderunt: nullæ enim aliæ Germanorũ gentes sic à coma prædicant ut Sueui & Sicambri. Porrò q̄ postea nomen mutauerint,id aliquo euentu factũ esse potest,ut quotidie fieri uidemus: qui enim nunc Leodienses, olim Eburones fuerunt: Colonienses Vbij:sic Austria nunc appellat,quæ olim Pannoniæ pars erat: sic Alsatia dicitq́ olim Alemania:sic Occidentale uulgo Lotharijq́ regnũ dicitur nobilis illa Belgicæ pars ab Argentorato usq; ad Treuiros protensa, idq́ tantũmodo ob partitũ Francorum in tres partes regnũ,quarum postrema atq; minor Lothario Cæsari obuenerat, Vuestualia nunc dicitur quę Saxonia olim fuit: quæ breuiter in mediũ attulisse sufficiat,ut nulli mirũ uideat si mutato nomine,qui ante Sicambri dicebantur,postea Franci appellari potuerint. Siue enim Franci à rege eorũ Frãcone,ut autor est Hunibaldus, siue à libertatẽ,quod Gregorius Turonensis & Sigibertus putant, non multum ad rem nostram facit. Ex historijs hoc nomen sub Antonini & Probi Impp. tempora agnitũ reperio. Trebellius Pollio in uita Probi Cæsaris, Testes, inquit,sunt Franci in inuijs siti paludibus. Et sæpe quum Germanorũ enumerat gentes, interserit & Francos. Paludes autem esse nemini ambiguũ est ea in parte Germaniæ,quam nos Sicambriã olim dictã credimus,uidelicet ubi nunc Zutphania urbs sita est,& non longe ab Asciburgo,quam Embricam quidam uocari putant,ingens & famosa palus uersus Vuestualos protendit. Præterea ubi Frisij occidentales,hodie Monasterienses & Traiectenses Gelrensibus & Hollandis contermini sunt. Solum ipsum natura paludosum cernitur. Sic etiã intelligi poterit quod de Francorũ sedibus I. lib. Gothicorũ bellorũ Procopius scribit,cuius uerba quia planè in Germania Francos ponunt, eo libentius subscribam,q̄ sciam quosdam hoc pessime habiturũ,qui nostræ gloriæ semper inuiderunt. Describens enimuero situm locorum, ubi Rhenus in oceanum Germanicum præcipitatur, Hisce,inquit,locis paludes sunt non modicę,ubi primitus Germani habitabãt,gens barbara,nec magni tunc momenti uiri,qui nunc appellant Franci,ijs finitimi Arborichi erãt. Hæc Procopius. Sed quantũ ad loci descriptionẽ,quæ χωρογραφία dicit, attinet,condonandũ aliqd est illis,q̄ de rebus incognitis atq; remotiss. scripserũt. Fuit enim

Procopius

Procopius uir equestris ordinis, qui apud Iustinianum Cæsarem in Græcia militabat. Verissimum est illud Plinij II. Naturalis historiæ libro dictum, locorum situs diligentissime explanari ab ijs qui inde prodissent. Porrò non multū distant Sicambri ab ostijs Rheni, ut homo Græcus facile hallucinari potuerit: uel certe præter Sicambriā, Batauiā atq; Hollandiā quoq; inhabitauerunt. De Arborichis autē quid sibi uelit non satis intelligo, nisi quod insulæ Arborichæ adiacere dicuntur illi prouinciæ, quæ nunc Hollandia uocatur. Idem autor libro tertio scribit Germanos Galliā debellasse, permissuq; Iustiniani Cæsaris possidendam accepisse: unde inquit & Arelatę nunc habitant. Sed de alia Germanorū gente credi hoc non potest, quum Francos eo tempore tota Gallia potitos constet. Primus enim Francorū Clodoueus uniuersam Galliam, eiectis Romanis obtinuisse traditur. Is uero Martiani imperatoris temporibus regnauit: post quem Iustinianus imperauit centū amplius annorum interuallo, & à Clodoueo usq; ad Carolum magnū res Francorum incrementa semper accepit, donec totius ferè Europæ tenerent imperium. Hos igitur inclytos Germanos Procopius notauit, à quibus etiam hoc tempore Imperator Arelatensis regni titulum retinet. Quos in Sicambria olim sedes habuisse, & uera origine Germanos fuisse indigenas, nō Troianos, ut fabulantur quidam, mea fert opinio, quam nō parum promouet q abbas Spanheimensis ait haberi apud Remos insculpta hæc uerba, quibus beatus Remigius Clodoueum baptizandum alloquutus fuerit, Mitis depone colla Sicamber. Neq; Hunibaldus inficiatur hanc Francos inhabitasse prouinciā postq̃ è Scythia digressi sunt, annis ante Christum natū nō minus CCCC. Quare miror magis eorum regum nomina quæ recenset post aduentum eorum in Germaniā non reperiri apud Ro. scriptores, inter quos Strabo Augusti tempore tres nominat Sicambrorum reges, quorum nullus est in catalogo Hunibaldi. Si quis aliter sentiat, illi non obnitar: liberū cuiq; suum esto iudicium. Hoc tamen pro mea interim sententia adducam, gloriæ cupiditate multos olim fuisse inductos, ut antiquissimā originem suam facere conarentur. Qui enim alijs meliores uideri uolunt, hoc potissimum student ut cum alijs nihil habeant commune. Hinc etiam Saxones, qui semper inter Germanos præcipuum locum habuerunt, origine se Macedonas gloriabantur, hac in re nō minus ridiculi quàm Franci: eamq; ob causam res strenue gestas nequaq; communi uocabulo Germaniæ tribuebant, sic suam gloriam uilescere rati: hoc enim & Gothi & Vuandali factitarunt, unde paulatim à uulgo creditum est eos extra Germaniam fuisse. Sed hæc breuiter attigisse sufficiat.

RESTAT aliqua ex ipsorum Francorum monumētis afferre testimonia, idq; tanta breuitate aggrediemur, ut tædium legentibus nullum afferamus, diligentioribus reliqua committentes. Duas Francos habuisse leges ipsorum autores testant, Salicam atq; Ripuariā, quibus nullus regum ante Carolum magnum

Procopius

Clodoueus

magnum adijcere quicq; tentauit. Eæ quum apud ipsos plurimi semper momenti habitæ sint, ac in Latinã linguã posterioribus seculis translatæ reperiantur, eo maiorem aduersarijs autoritatẽ pręstabunt. Ipsarum quoq; penes me exẽplar fuit ipsius Caroli magni temporibus conscriptũ, in quo passim gentis uocabula, quæ Latinis uerbis reddi non potuerũt, uernacula Germanorũ lingua exprimunť, quam rem ex ipsarum legum capitulis probaturi sumus, ut liquidò appareat, nostræ Germaniæ non paruã infligi contumeliã, quum illi sua eripitur gloria, Francorum olim egregijs uirtutibus parta.

Legis Ripuariæ capitulo XV. ubi loquitur de ijs qui interfectum hominẽ cælant, uel in puteũ deijciunt, exponit se hoc modo: quod dicitur ermordet: ermorden enim interficere hominem sonat eo modo quo solent latrones: & est cõuicij uerbum. Itẽ passim pro pecunia qua quis mulctã soluit aut redimit, uuergelta ponit: gelt enim pecunia est Germanis, & uueren defendere.

Cap. XXXVIII. ubi enumerat quædam instrumenta armorũ, Spatham inquit cũ cogilo, pro capulo, & helmum pro galea, & beinbergas pro armis quibus teguntur crura: bein enim crus appellamus. Item fredum appellat compositionem, qua quis pacem à principe impetrat: frid pax.

Cap. LXXXIX. hominem ferbannitum, id est, exilio damnatum.

Cap. XC. Grauionem comitem, qui etiam hodie Grauen dicuntur. Multa insuper quæ enumerare opus non puto, de reliquis lector coniecturã faciat. Quod si quis dicere uelit Ripuariam legem solis Ripuarijs fuisse promulgatam, qui Francorum quidem socij, non de eadem gente erant, opponã illi Salicam, quæ proculdubio antiquissima fuit, secundum quam iudicare solebant Franci.

Cap. primo docet, quomodo quis sit maniendus: ubi manire pro citare.

Cap. VI. canem seusium, id est porcarium, uel doctum ad inuestigandos apros, quod nos ein seusbundt, uel schuuynhundt.

Cap. VII. Sparuuarium pro aue, quem hodie quoque Speruuer dicimus. Scuriam pro horreo. Cap. XXIIII. Slusa de farinario, pro clausura.

Cap. XXVIII. Skellam de caballo, pro instrumento quo uulgo campanellam uocant siue tintinnabulum, quo uruntur equi onerarij. Reffare segetem, pro uellere.

Cap. LIII. Rachtinburgij dicuntur commissarij, ad componendas lites instituti: rachten enim componere, burgen fideiussores.

Cap. LXI. Durpilum exponit liminare domus. Item ex constitutionibus Caroli magni ad Salicam legem adiectis, teste quoq; Eginharto.

Cap. IIII. Faidosum appellat qui hostis est publicus: feed enim bellum significat. . Herbannus multa quæ domino, hoc est, principi debetur. Scaram pro turma. Herbergam pro hospitio,

Cap. LXX sic scribiť: Quicunq; absq; licentia principis de hoste reuersus fuerit,

fus fuerit, quod factū Franci herefclit dicunt, uolumus ut antiqua cōstitutio, id est, capitalis sententia erga illum puniendum custodiatur, ab exercitu quē here uocamus. Cætera, quæ multa sunt, partim iam usu abolita, sed adhuc Germanicam originem testantia, quædam etiam adhuc uulgari consuetudine recepta, consulto præterire statui, ne lectorem ad alia iam properantem detinuisse uidear.

VITA ET GESTA CAROLI COGNOMENTO MAGNI, FRANCORVM REGIS FORtissimi, & Germaniæ suæ illustratoris, autorisq; optime meriti, per Eginhartum, illius quandoque alumnum atque scribam adiuratum, Germanum conscripta.

ITAM & conuersationem, & ex parte non modicas res gestas, domini & nutritoris mei Caroli excellentissimi & merito famosissimi regis, postquā animus scribere tulit, quanta potui breuitate complexus sum, operam impendens ut de ijs quæ ad meam notitiam peruenire potuerūt, nihil omitterem, neq; prolixitate narrandi noua quæq;, fastidientium animos offenderē, si tamen ullo modo uitari potest, ut noua scriptione nō offendantur, qui uetera, & à uiris doctissimis atq; disertissimis confecta monumenta fastidiunt. Et quamuis plures esse non ambigam, qui ocio ac literis dediti, statum æui præsentis non arbitrentur ita negligendum, ut omnia quæ nunc fiunt, uelut nulla memoria digna, silētio atq; obliuioni tradant, potiusq; uelint amore diuturnitatis allecti, aliorū præclara facta qualibuscunq; scriptis inserere, quàm sui nominis famam posteritatis memoriæ nihil scribendo subtrahere: Tamen ab huiusmodi descriptione non existimaui temperandum, quando mihi conscius eram, nullum ea ueracius quàm me scribere posse, quibus ipse interfui, quæque præsens oculata, ut dicitur, fide cognoui, & utrum ab alio scriberentur nec ne, liquidò scire non potui: satiusq; iudicaui eadem cum alijs uelut communiter literis mandata memoriæ posterorum tradere, quàm regis excellentissimi, & omnium sua ætate maximi, clarissimam uitam, & egregios, atque nostri temporis hominibus uix imitabiles actus, pati obliuionis tenebris aboleri. Suberat & alia non irrationabilis causa, quæ uel sola sufficere posset, ut me ad hæc scribenda compelleret, nutrimentum uidelicet in me impensum, & perpetua, postquam in aula eius conuersari cœpi, cum ipso & liberis eius amicitia, qua me ita sibi deuinxit, debitorem que tam uiuo, quàm mortuo constituit, ut merito ingratus uideri & iudicari possem, si tot

si tot beneficiorum in me collatorum immemor, clarissima & illustrissima hominis optime de me meriti gesta silentio præterirē, patererq; uitam eius quasi qui nunquam uixerit, sine literis ac debita laude manere. Cui scribendæ atque explicandæ non meum ingeniolum, quod exile & paruum, imò nullum penè est, sed Tullianam par erat desudare facundiam. En tibi librum præclarissimi & maximi uiri memoriam continentem, in quo præter illius facta nō est quod admireris, nisi forte quod homo barbarus, in Romana locutione perparum exercitatus, aliquid decenter aut commode Latine scribere posse putauerim, atq; in tantam impudentiam proruperim, ut illud Ciceronis putarem contemnendum, quod in primo Tusculanarū libro, quum de Latinis scriptoribus loqueretur, ita dixisse legitur: Mandare quenquam, inquit, literis cogitationes suas, quas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & ocio & literis. Poterat quidem hæc oratoris egregij sententia me à scribendo deterrere, nisi animo præmeditatum esset, hominū iudicia potius experiri, & scribendo ingenioli mei periculum facere, quàm tanti uiri memoriam mihi parcendo præterire

In temere scribentes

VITA CAROLI MAGNI IMP.

Ens Merouingorum, de qua Franci reges sibi creare soliti erant, usque in Hildericum regem, qui iussu Stephani Romani pontificis depositus ac detonsus, atq; in monasteriū trusus est, durasse putatur: quæ licet in illo finita possit uideri, tamen iandudum nullius uigoris erat, nec quicquā in se clarum, præter inane regis uocabulum præferebat: nam & opes & potentia regni penes palatij præfectos, qui Maioresdomus dicebantur, & ad quos summa imperij pertinebat, tenebantur: neq; regi aliud relinquebatur, quàm ut regio tantum nomine contentus, crine profuso, barba submissa solio resideret, ac speciem dominantis effingeret, legatos undecūq; uenientes audiret, eisq; abeuntibus responsa, quæ erat doctus, uel etiam iussus, ex sua uelut potestate redderet, quum præter inutile regis nomen, & precarium uitæ stipendium, quod ei præfectus aulæ prout uidebatur exhibebat, nihil aliud proprij possideret, quàm unam præparui reditus uillam, in qua domū, ex qua famulos sibi necessaria ministrantes, atq; obsequium exhibentes, paucæ numerositatis habebat. Quocunq; eundum erat, carpento ibat, quod bubus iunctis, & bubulco rustico more agente trahebatur: sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conuentūm, qui annuatim ob regni utilitatē celebrabatur, ire, sic domum redire solebat. At regni administrationē, & omnia quæ uel domi uel foris agenda ac disponenda erant, præfectus aulæ procurabat. Quo officio tum quum Hildericus deponebatur, Pipinus pater Caroli regis iam uelut hæreditario iure fungebat: nam pater eius Carolus, qui

tyrannos

tyrannos per totam Franciam dominatum sibi uendicantes oppressit, & Saracenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis prælijs, uno in Aquitania apud Pictauium ciuitatē, altero iuxta Narbonam apud Byrram fluuiū ita deuicit, ut in Hispaniam eos redire compelleret. Eundem magistratū à patre Pipino sibi dimissum egregie administrauit: qui honor non alijs à populo dari consueuerat, quàm ijs qui & claritate generis, & opū amplitudine cæteris eminebant. Hunc quum Pipinus pater Caroli regis ab auo & patre sibi & fratri Carolomanno relictū, summa cum eo concordia diuisum aliquot annis uelut sub rege memorato tenuisset, frater eius Carolomannus, incertū quibus de causis, tamen uidetur quod amore conuersationis contemplatiuæ succensus, operosa temporalis regni administratione relicta, Romam se contulit in ocium, ibiq; habitu permutato monachus factus, in monte Soracte apud ecclesiā beati Syluestri constructo monasterio, cum fratribus secum ad hoc uenientibus, per aliquot annos optata quiete perfruitur. Sed quum ex Francia multi nobilium ob uota soluenda Romam solenniter commearent, & eum uelut dominum quondam suum præterire nollent, ocium quo maxime delectabatur, crebra salutatione interrumpentes, locum mutare compellunt: nam quum huiuscemodi frequentiam suo proposito officere uidisset, relicto monte in Samnium prouinciā ad monasterium sancti Benedicti, situm in arce Cassiana, secessit, & ibi quod reliquū erat temporalis uitæ, religiose cōuersando compleuit. Pipinus autem per autoritatem Ro. pontificis ex præfecto palatij rex constitutus, quū per quindecim annos, aut eo amplius Francis imperaret, finito Aquitanico bello, quod contra Vuaifariū ducem Aquitaniæ ab eo susceptum, per continuos nouē annos gerebatur, apud Parisios morbo aquæ intercutis diē obijt, superstitibus liberis Carolo & Carolomanno, ad quos successio regni diuino nutu peruenerat. Franci siquidem facto solenniter generali cōuentu, ambos sibi reges constituunt, ea conditione præmissa, ut totum regni corpus ex æquo partirentur: & Carolus eam partem, quam pater eorum Pipinus tenuerat, Carolomannus uero eam, cui patruus eorum Carolomannus præerat, regendi gratia susciperet. Susceptæ sunt utrinq; conditiones, & pars regni diuisi iuxta modum sibi propositū ab utroque recepta est: mansitq; ista, quamuis cum summa difficultate, concordia, multis ex parte Carolomanni societatem separare molientibus, adeo ut quidam etiā eos bello cōmittere sint meditati. Sed in eo plus suspicionis quàm periculi fuisse ipse rerum exitus approbauit, quum defuncto Carolomanno uxor eius cum filijs, & quibusdam qui ex optimarum eius numero primores erant, Italiam fuga peteret: & nullis existentibus causis, spreto mariti fratre, sub Desyderij regis Langobardorū patrociniū se cū suis liberis offerret. Carolomannus quidem post administratū communiter biennio regnum morbo decessit. Carolus autem fratre defuncto, consensu omnium Francorū rex

constituitur. De cuius natiuitate atque infantia, uel etiã pueritia, quia neque scriptis usquam aliquando declaratum est, nec quisquam modò superesse inuenitur, qui horũ se dicat habere notitiam, scribere ineptũ iudicans ad actus & mores, cæterasque uitæ illius partes explicandas ac demonstrandas, omissis incognitis transire disposui: ita tamen ut primo res gestas & domi & foris, deinde mores & studia eius, tum de regni administratione & fine narrando, nihil de ijs quæ cognitu uel digna uel necessaria sunt prætermittã. Omniũ bellorum quæ gessit primo Aquitanicum à patre inchoatũ, sed nondum finitũ, quia cito peragi posse putabatur, fratre adhuc uiuo, & auxilium ferre rogato, suscepit: & licet eum frater promisso frustrasset auxilio, susceptam expeditionem strenuissime executus, nõ prius incepto desistere, aut suscepto labori cedere uoluit, quàm hoc quod efficere moliebatur, perseuerantia quadam, perfecto fine concluderet. Nam & Hunoldum, qui post Vuaifarij mortẽ Aquitaniam occupare, bellumque iam penè peractum reparare tentauerat, Aquitaniam relinquere, & Vasconiam petere coëgit: quem tamen ibi consistere nõ sustinens, transmisso amne Garonna Lupo Vasconum duci per legatos mandat ut perfugam reddat: quod ni festine faciat, bello eum se expostulaturum. Sed Lupus saniori usus consilio, non solum Hunoldum reddidit, sed etiã seipsum cũ prouincia cui præerat, eius potestati submisit. Compositis in Aquitania rebus, eoque bello finito, regni quoque socio iam rebus humanis exẽpto, rogatu & precibus Adriani Ro. urbis episcopi exoratus, bellum contra Langobardos suscepit: quod prius quidẽ & à patre eius, Stephano papa supplicante, cum magna difficultate susceptũ est: quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus consultare solebat, adeo uoluntati eius renisi sunt, ut se regem deserturos, domumque redituros libera uoce proclamarent. Susceptũ tamen bellum est contra Haistolfum regem, & celerrime completum. Sed licet sibi & patri belli suscipiendi similis, ac potius eadem causa subesse uideretur, haud simili tamen & labore certatum & fine constat esse completũ. Pipinus siquidem Haistolfum paucorum dierum obsidione apud Ticinum compulit & obsides dare, & erepta Romanis oppida atque castella restituere: atque ut reddita non repeterentur, sacramento fidem dare. Carolus uero post inchoatum à se bellum nõ prius destitit, quàm & Desyderiũ regẽ, quem longa obsidione fatigauerat, in deditionem susciperet, & filium eius Adalgisum, in quẽ spes omnium inclinatæ uidebantur, non solum regno, sed etiam Italia decedere compelleret, omnia Romanis erepta restitueret, Ruodgausum Foroiuliani ducatus præfectum, res nouas molientem opprimeret, totamque Italiam suæ ditioni subiugaret, subactæque filium Pipinum regem imponeret. Italiam intranti quàm difficilis alpium transitus fuerit, quantoque Francorum labore inuia montiũ iuga, & eminentes in cœlum scopuli, atque asperæ cautes superatæ sint, hoc loco describerẽ, nisi uitæ illius modum potius quàm bellorũ quæ

gessit

gessit, euentus memoriæ mandare præsenti opere animo esset propositū. Finis tamen huius belli fuit subacta Italia, & rex Desyderius ꝑpetuo exilio deportatus, & filius eius Adalgisus Italia pulsus, & res à Langobardorum regibus ereptæ Hadriano Ro. ecclesię rectori restitutæ. Post eius finem Saxonicū, quod quasi intermissum uidebać, repetitū est, quo nullum neq; prolixius, neq; atrocius, Francorumq; populo laboriosius susceptū est: quia Saxones, sicut omnes ferè Germaniam incolentes nationes, & natura feroces, & cultui dæmonum dediti, nostræq; religioni contrarij, neq; diuina, neq; humana iura uel polluere, uel transgredi inhonestum arbitranć. Suberant & causæ quæ quotidie pacem conturbare poterant, termini uidelicet nostri & illorum penè ubiq; in plano contigui, præter pauca loca, in quibus uel syluæ maiores, uel montium iuga interiecta, utrorumq; agros certo limite disterminant, in quibus cædes, & rapinæ, & incendia uicissim fieri non cessabant. Quibus adeo Franci sunt irritati, ut iam non uices reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum iudicarent. Susceptū est igitur contra eos bellum, quod magna utrinq; animositate, tamen maiore Saxonum quàm Francorū damno per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat siquidem citius finiri, si Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictu est quoties superati ac supplices regi se dediderint, imperata facturos polliciti sint, obsides qui imperabantur absq; dilatione dederint, legatos qui mittebantur susceperint: aliquoties ita domiti & emolliti, ut & cultum dæmonū dimittere, & Christianæ religioni se subdere uelle promitterēt. Sed sicut ad hęc facienda aliquoties proni, sic ad eadem peruertenda semper fuere præcipites: ut non facile æstimare possis, ad utrum horum faciliores uerius dici possint: quippe quum post inchoatum ab eis bellum uix annus unus exactus sit, quo nō ab eis huiuscemodi facta sit permutatio. Sed magnanimitas regis, ac perpetua tam in aduersis quàm prosperis mentis constantia, nulla eorum mutabilitate uel uinci poterat, uel ab ijs quæ agere cœperat defatigari: nam nunquam eos huiuscemodi aliquid perpetrātes, impune ferre passus est, quin aut ipse per se ducto, aut per comites suos misso exercitu, perfidiam ulcisceretur, & dignam ab eis pœnam exigeret, donec omnibus qui resistere solebāt profligatis, & in suam potestatem redactis, decem hominū milia ex ijs qui utrasq; ripas Albis fluminis incolebāt, cum uxoribus & liberis sublatos transtulit, & huc atq; illuc per Galliam & Germaniam multimoda diuisione distribuit: eaq; conditione à rege proposita, & ab illis suscepta, tractum per tot annos bellum constat esse finitum, ut abiecto dæmonū cultu, & relictis patrijs ceremonijs, Christianæ fidei atq; religionis sacramenta perciperent, & Francis adunati, unus cum eis populus efficerentur. Hoc bello, licet per multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius cum hoste quàm bis acie conflixit: semel iuxta montē qui Osneggi dicitur, in loco Thietmelle nominato: & iterū apud Hasam flu-

Caroli cū Saxonibus bellū

Saxonum perfidia

uium,& hoc uno mense, paucis quoq; interpositis diebus. His duobus prælijs hostes adeo profligati ac deuicti sunt,ut ulterius regem neq; prouocare, neq; uenienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi auderent. Plures ta men eo bello tam ex nobilitate Francorũ, quàm Saxonũ, & functi summis honoribus uiri,consumpti sunt: tandemq; anno tricesimo tertio finitum est: quum interim tot ac tanta in diuersis terrarum partibus bella cõtra Francos & exorta sint, & solertia regis administrata, ut merito intuentibus in dubiũ uenire possit,utrum in eo aut laborum patientiam, aut felicitatem potius mi rari conueniat: nam biennio ante Italicum hoc bellum sumpsit exordium:& quum sine intermissione gereretur,nihil tamen ex ijs quæ alicubi erant geren da dimissum,aut ulla in parte ab æque operoso certamine cessatum est:nam rex omnium qui sua ætate gentibus dominabantur, & prudentia maximus, & animi magnitudine præstantissimus, nihil in ijs quæ uel suscipienda erãt uel exequenda, aut propter laborem detrectauit, aut propter periculum ex horruit. Verum unumquodq; secundum suam qualitatem & subire & ferre doctus,nec in aduersis cedere,nec in prosperis falsò blandienti fortunæ assen tire solebat.Quum enim assiduo ac penè continuo cum Saxonibus bello cer taretur,dispositis per congrua confiniorum loca præsidijs,Hispaniam quam maximo poterat belli apparatu aggreditur: saltuq; Pyrenei superato,omni bus quæ adierat,oppidis atq; castellis in deditionem acceptis,saluo atq; inco lumi exercitu reuertitur: præter quod in ipso Pyrenei iugo Vasconicam per fidiam parumper in redeundo contigit experiri.Nam quũ agmine longo,ut loci & angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, Vascones in summi montis uertice positis insidijs (est enim locus ex opacitate syluarum, quarum maxima est ibi copia,insidijs ponendis opportunus)extremam im pedimentorũ partem,& eos qui nouissimo agmine incedentes,subsidio præ cedentes tuebantur,desuper incursantes in subiectam uallem deijciunt: cõser toq; cum eis prælio, usque ad unum omnes interficiunt, ac direptis impedi mentis noctis beneficio,quæ iam instabat,protecti,summa cum celeritate in diuersa disperguntur.Adiuuabat in hoc facto Vasconas & leuitas armorum & loci in quo res gerebatur situs:econtra Francos & armorum grauitas,& lo ci iniquitas per omnia Vasconibus reddidit impares. In quo prælio Eghar tus regię mensæ pręposítus,Anshelmus comes palatij,& Rutlandus Britan nici littoris præfectus,cum alijs compluribus interficiuntur. Neq; hoc factũ ad præsens uindicari poterat:quia hostis re perpetrata ita dispersus est,ut ne fama quidem remaneret,ubinam gentium quæri potuisset.Domuit & Brit tones,qui ad occidentem, in extrema quadam parte Galliæ super littus ocea ni residentes,dicto audientes non erant:missa in eos expeditione,qua & ob sides dare, & quæ imperarentur se facturos polliceri coacti sunt. Ipse postea cum exercitu Italiam ingressus,ac per Romam iter agens,Capuam Campa niæ urbem

niæ urbem accessit:atq; ibi positis castris, bellum Beneuentanis ni se dederēt comminatus est. Præuenit hoc dux gentis Aragisus, filios suos Rumoldum & Grimoaldum cum magna pecunia obuiam ei mittens,rogat ut filios obsides suscipiat,seq; cum gente imperata facturum pollicetur:præter hoc solum si ipse ad conspectum uenire nō cogeretur. Rex utilitate gentis magis quàm animi eius obstinatione considerata, & obsides sibi oblatos suscepit, eiq; ut ad conspectum uenire non cogeretur,pro magno munere concessit, unóque ex filijs,qui minor natu erat,pro obside retento, maiorem patri remisit: legatisq; ob sacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda atq; suscipienda cū Aragiso dimissis, Romam redit: consumptisq; ibi sanctorum in ueneratione locorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur. Baioaricū deinde bellum & repēte ortum, & celeri fine completū est: quod superbia simul ac socordia Tassilonis ducis excitauit, qui hortatu uxoris, quæ filia Desyderij regis erat, ac patris exilium per maritum ulcisci posse putabat, iuncto fœdere cum Hunis,qui Baioarijs sunt ab oriente contermini, non solum imperata non facere,sed bello regem prouocare tentabat: quorum contumaciam, quia nimia uidebatur,animositas regis ferre nequiuerat,ac proinde copijs undiq; contractis Baioariam petiturus ipse ad Lechum amnem cum maximo uenit exercitu. Is fluuius Baioarios ab Alemannis diuidit. Cuius in ripa castris collocatis, priusquam prouinciam intraret, animum ducis per legatos statuit experiri. Sed ille pertinaciter agere nec sibi nec genti utile ratus, supplex se regi subiecit,obsides qui imperabantur dedit,inter quos & filium suum Theodonem,data insuper fide cum iuramento,quod ab illius potestate nemini defectionem suadenti assentiri deberet.Sicq; bello,quod quasi maximum futurū uidebatur, celerrimus est finis impositus. Tassilo tamen postmodum ad regem euocatus, neq; redire permissus, neq; prouinciæ quam tenebat ulterius præesse, sed comitibus ad regendum commissa est. His motibus ita compositis, Sclauis, qui nostra consuetudine Vuilsi, proprie uero, hoc ést, sua lingua, Vuelatabi dicuntur, illatum est bellum, in quo & Saxones uelut auxiliares inter cæteras nationes quæ regis signa iussæ sequebātur, quanq; ficta & minus deuota obedientia militabāt. Causa belli erat,quod Abotritos,qui cum Francis olim fœderati erant, assidua incursione lacessebant,nec iussionibus coërceri poterant. Sinus quidam ab oceano orientem uersus porrigitur, longitudinis quidem incompertæ,latitudinis uero quæ nusquam centum milia passuum excedat, quum in multis locis contractior inueniatur.Hunc multæ circumsedent nationes. Dani siquidem & Sueones, quos Nortmannos uocamus, & septentrionale littus,& omnes in eo insulas tenent. At littus australe Sclaui & Aisti,& aliæ diuersæ incolunt nationes, inter quos uel præcipui sunt, quibus tunc à rege bellum inferebatur Vuelatabi,quos ille una tantum,& quam per se gesserat,expeditione ita contudit ac domuit, ut ulterius

imperata facere minime renuendum iudicarent. Maximum omniũ quæ ab illo gesta sunt bellorum, prçter Saxonicum, huic bello successit, illud uidelicet quod contra Auares siue Hunos susceptum est, quod ille & animosius quàm cætera, & longe maiori apparatu administrauit. Vnam tamen per se in Pannoniã, nam hanc prouinciam ea gens tum incolebat, expeditionem fecit: cæteras filio suo Pipino, ac præfectis prouinciarum, comitibus etiam atq; legatis perficiendas commisit. Quod quum ab ijs strenuissime fuisset administratum, octauo tandem anno completum est. Quot prælia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur uacua omni habitatore Pannonia, & locus in quo regia Cagani erat, ita desertus, ut ne uestigium quidem in eo humanæ habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas perijt, tota gloria decidit: omnis pecunia, & congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt: neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis ditati & opibus aucti sint: quippe quum usq; in id temporis penè pauperes uiderentur: tantum auri & argenti in regia cõpertum, tot spolia preciosa in prælijs sublata, ut merito credi posset, hoc Francos Hunis iuste eripuisse, quod Huni prius alijs gentibus iniuste eripuerunt. Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt, Ericus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarsaticam maritimam ciuitatem insidijs oppidanorum interceptus, & Gerholtus Baioariæ præfectus in Pannonia, quum contra Hunos præliaturus aciem instrueret, incertum à quo, cum duobus tantum qui eum obequitantem ac singulos hortantẽ comitabantur, interfectus est. Cæterum incruentum penè Francis hoc bellum fuit, & prosperrimum exitum habuit, tametsi diutius sua magnitudine traheretur. Post quod & Saxonicum suæ prolixitati conuenientem finem accepit. Bohemanicum quoq; & Hilinonicum, quæ postea exorta sunt, diu durare non potuerunt, quorum utrunque ductu Caroli iunioris celeri fine completum est. Vltimũ quod contra Nortmannos, qui Dani uocantur, primo piraticam exercentes, deinde maiori classe littora Galliæ atque Germaniæ uastantes, bellum susceptũ est. Quorum rex Godefridus adeo uana spe inflatus erat, ut totius sibi Germaniæ promitteret potestatem. Frisiam quoque & Saxoniam haud aliter atq; suas prouincias æstimabat. Iam Abotritos uicinos suos in suam ditionem redegerat, iam eos sibi uectigales fecerat. Iactabat etiam se breui Aquasgrani ubi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum. Nec dictis eius quãuis uanissimis omnino fides abnuebatur, quin putaretur tale aliquid inchoaturus, nisi festinata fuisset morte præuentus: nam à proprio satellite interfectus, & suæ uitæ, & belli à se inchoati finem accelerauit. Hæc sunt bella quæ rex potentissimus per annos quadraginta septem, tot enim annis regnauerat, in diuersis terrarũ partibus summa prudentia atq; felicitate gessit. Quibus regnum Francorum, quod post patrem Pipinum magnum quidem &

fotte

forte susceperat, ita nobiliter ampliauit, ut penè duplum illi adiecerit. Nam quum prius non amplius quàm ea pars Galliæ, quæ intra Rhenum & Ligerim, oceanumq́ & mare Balearicum iacet, & pars Germaniæ quæ intra Saxoniam & Danubium, Rhenumq́ ac Salam fluuium, qui Turingos & Sorabos diuidit, postea à Francis qui orientales dicuntur, incolitur, & præter hæc Alemanni atque Baioarij ad regni Francorum potestatem pertinerent, ipse per bella memorata primo Aquitaniā & Vasconiam, totumq́ Pyrenei montis iugum, & usq; ad Hiberum amnem, qui apud Nauarros ortus, & fertilissimos Hispaniæ agros secans, sub Dertusę ciuitatis mœnia Balearico mari miscetur, deinde Italiam totam, quæ ab Augusta Prætoria usq; in Calabriam inferiorem, in qua Græcorum ac Beneuentanorū constat esse confinia, decies centum, & eo amplius passuum milibus longitudine porrigitur. Tum Saxoniā, quę quidem Germaniæ pars nō modica est, & ad eam quæ à Francis incolit, latitudine dupla putatur, quū longitudine possit esse consimilis. Postq́ utranq; Pannoniam, & oppositā in altera Danubij ripa Daciam, Histriam quoq; & Liburniā atq; Dalmàtiam, exceptis maritimis ciuitatibus, quas ob amicitiam, & iunctum cum eo fœdus Constantinopolitanū imperatorē habere permisit. Deinde omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenū ac Vistulam fluuios, oceanumq́ & Danubium positæ, lingua quidem penè similes, moribus uero atq; habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias effecerit. Inter quas ferè præcipui sunt Vuelatabi, Sorabi, Abotriti, Boëmanni: cum ijs nanq; conflixit: cæteras, quarū multo maior est numerus, in deditionem suscepit. Auxit etiam gloriam regni sui quibusdam regibus ac gentibus per amicitiā sibi cōciliatis: adeo nanq; Adelfonsum Galatiæ atq; Asturicæ regem sibi societate deuinxit, ut is quum ad eum uel literas, uel legatos mitteret, non aliter se apud illum quàm proprium suum appellari iuberet. Scotorum quoque reges sic habuit ad suam uoluntatem per suam munificentiā inclinatos, ut eum nunquam aliter quàm dominū, seq; subditos ac seruos eius pronunciarent. Extant epistolę ab eis ad eum missæ, quibus huiusmodi affectus eorū erga illum indicatur. Cum Aaron rege Persarū, qui, excepta India, totum penè tenebat orientē, talem habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam eius omniū qui in toto orbe terrarū erant regū ac principū præponeret, solumq́ illum honore ac munificētia sibi colendū iudicaret: ac proinde quū legati eius, quos cū donatijs ad sacratissimū domini ac saluatoris nostri sepulchrū, locūq; resurrectionis miserat, ad eū uenissent, & ei domini sui uoluntatē indicassent, nō solum quæ petebant fieri permisit, sed etiam sacrū illum & salutarē locū, ut illius potestati adscriberet concessit: & reuertentibus legatis suos adiungēs, inter uestes & aromata, & cæteras orientaliū terrarū opes, ingētia illi dona transmisit, quū ei paucos ante annos eum quem tunc solum habebat rogāti mitteret elephantē. Imperatores

etiam Constantinopolitani Nicephorus, Michaël & Leo, ultro amicitiam & societatem eius expetentes, complures ad eum misere legatos: cum quibus tamen propter susceptum à se imperatoris nomen, & ob hoc ei quasi qui imperium eius eripere uellet, ualde suspectum, fœdus firmissimũ statuit, ut nulla inter partes cuiuslibet scandali remaneret occasio. Erat enim semper Romanis & Græcis Francorũ suspecta potentia. Vnde & illud Græcum extat prouerbium, τὸν Φραγκὸν φίλον ἔχῃς, γείτονα οὐκ ἔχῃς. Qui quum tantus in ampliando regno & subigẽdis exteris nationibus existeret, & in huiusmodi occupationibus quotidie uersaretur, opera tamen plurima ad regni decorẽ & utilitatem pertinentia, diuersis in locis inchoauit, quædam etiam consummauit. Inter quæ præcipua ferè non immerito uideri possunt, basilica sanctę dei genitricis Aquisgrani opere mirabili constructa, & pons apud Moguntiacum in Rheno quingentorũ passuum longitudinis (nam tanta est ibi fluminis latitudo) qui tamen uno antequã decederet anno, incendio conflagrauit: nec refici potuit propter festinatum eius decessum: quanquam in ea meditatione esset, ut pro ligneo lapideum restitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: unum haud longe à Moguntiaco, iuxta uillam cui nomen est Ingelheim: alterum Nouiomagi super Vuahalem fluuium, qui Batauorum insulam à parte meridiana præterfluit. Præcipue tamen ædes sacras ubicunq; in toto regno suo uetustate collapsas comperit, pontificibus & patribus, ad quorum curam pertinebant, ut restaurarentur imperauit, adhibens curam ut imperata perficerent. Molitus est & classem contra Nortmannos, ædificatis ad hoc nauibus iuxta flumina, quæ & de Gallia & Germania septentrionalem influunt oceanum: & quia Nortmanni Gallicũ littus atque Germanicũ assidua infestatione uastabant, per omnes portus & ostia fluminum, quã naues recipi posse uidebantur, stationibus & excubijs dispositis, ne quã hostis exire posset, tali munitione prohibuit. Fecit idem à parte meridiana in littore prouinciæ Narbonensis ac Septimaniæ, toto etiam Italiæ littore usq; Romam, contra Mauros, nuper piraticam exercere aggressos, ac per hoc nullo graui damno uel à Mauris Italia, uel Gallia atq; Germania à Nortmannis diebus suis affecta est: præterquã quod Centumcellæ ciuitas Hetruriæ, per proditionem à Mauris capta atque uastata est. Et in Frisia quædam insulæ Germanico littori contiguæ, à Nortmannis deprædatæ sunt. Talem eum in tuendo & ampliando, simul'que ornando regno fuisse constat. Cuius animi dotes & summam in qualicunque, & prospero & aduerso euentu constantiam, cæteraq; ad interiorem atque domesticam uitam pertinentia, hinc dicere exordiar. Post mortem patris cum fratre regnum partitus, tantã patientia simultates & inuidiam eius tulit, ut omnibus mirum uideretur, quod ne ad iracundiã quidem ab eo prouocari potuisset. Deinde quũ matris hortatu filiam Desyderij regis Langobardorũ duxisset uxorem, incertum qua

de causa

de causa post annum repudiauit, & Hildegardim de gente Sueuorum præcipuæ nobilitatis fœminam in matrimonium accepit: de qua tres filios, Carolum uidelicet, Pipinum, & Ludouicum: totidemq; filias, Rotdrudim, Bertam, & Gislam genuit. Habuit & filias tres, Thedradam, Hildrudim, & Rothaidem: duas de Fastrada uxore, quæ de orientalium Francorum, Germanorum uidelicet gente erat: tertiam de concubina quadam, cuius nomen modò memoriæ non occurrit. Defuncta Fastrada, Luidgardim Alemannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. Post cuius mortem quatuor habuit concubinas, Mathalgardim scilicet, quæ peperit ei filiam nomine Rothildim, Gersuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeldrudis nata est: & Reginam, quæ ei Drogonem & Hugum genuit: & Adelluidam, ex qua Theoderichum procreauit. Mater quoq; eius Bertrada in magno apud eum honore consenuit. Colebat enim eam cum summa reuerentia, ita ut nulla unquam inter eos sit exorta discordia, præter in diuortio filiæ Desyderij regis, quam illa suadente acceperat. Decessit tandem post mortem Hildegardis, quum iam tres nepotes suos, totidemq; neptes in filij domo uidisset, quam ille in eadem basilica, qua pater situs est, apud sanctum Dionysium, magno fecit honore humari. Erat ei unica soror, nomine Gisla, à puellaribus annis religiosæ conuersationi mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pietate: quæ etiam paucis ante obitum illius annis in eo quo conuersata est monasterio decessit. Liberos suos ita censuit instituendos, ut tam filij quàm nepotes primo liberalibus studijs, quibus & ipse operam dabat, erudirentur. Tum filios quamprimum ætas patiebatur, more Francorum equitare, armis ac uenationibus exerceri fecit. Filias uero lanificio assuescere, colóque ac fuso, ne per ocium torperent, operam impendere, atq; ad omnem honestatē erudiri iussit. Ex ijs omnibus duos tantum filios, & unam filiam, priusquam moreretur amisit, Carolum, qui maior natu erat, & Pipinum, quem regem Italiæ præfecerat, Rotdrudim, quæ filiarum eius primogenita, & Constantino Græcorum imperatori desponsata erat. Quorum Pipinus unum filium suū Bernhartum, filias autem quinque, Adelhaidem, Atalam, Gundradam, Bertaidem, ac Thedradam superstites reliquit: in quibus rex pietatis suæ præcipuum documentum ostendit, quum filio suo defuncto nepotem patri succedere, & neptes inter filias suas educari fecisset. Mortes filiorum ac filiæ pro magnanimitate qua excellebat, minus patienter tulit, pietate uidelicet qua non minus insignis erat, cōpulsus ad lacrymas. Nunciato etiā sibi Adriani pontificis obitu, quem amicum præcipuum habebat, sic fleuit ac si fratrē, aut charissimum filium amisisset: erat enim in amicitijs optime temperatus, ut eas & facile admitteret, & constantissime retineret: colebatq; sanctissime quoscunq; hac affinitate sibi coniunxerat. Filiorum & filiarū tantam in educando curā habuit, ut nunq; domi positus sine ipsis cœnaret, nunquam iter

sine

sine illis faceret. Adequitabant ei filij, filiæ uero ponè sequebantur: quarum agmen extremũ ex satellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ quũ pulcherrimæ essent,& ab eo plurimum diligerentur, mirum quod nullam earum cuiquam aut suorum aut exterorum nuptum dare uoluit, sed omnes secum usq; ad obitum suum in domo sua retinuit, dicens se earũ contubernio carere non posse: ac propter hoc, licet aliàs felix, aduersæ fortunæ malignitatẽ expertus est: quod tamen ita dissimulauit, ac si de eis nunquam alicuius probri suspicio orta uel dispersa fuisset. Erat ei filius nomine Pipinus, ex concubina æditus, cuius inter cæteros mentionem nullam fecimus, facie quidem pulcher, sed gibbo deformis: is quum pater bello contra Hunos suscepto in Baioaria hyemaret, ægritudine simulata cum quibusdam è primoribus Francorum, qui sibi uana promissione regni illuserant, aduersus patrem coniurauit: quem post fraudem detectam, & damnationem coniuratorũ, detonsum in cœnobio Prumia religiosæ uitæ iamq; uolentem uacare permisit. Facta est & alia prius contra eum in Germania ualida cõiuratio, cuius autores partim luminibus orbati, partim membris incolumes, omnes tamen in exilium acti sunt: neq; ullus ex eis interfectus est, nisi tres tantum, qui quum se ne comprehenderentur, strictis gladijs defenderent, aliquos etiam occidissent, quia aliter coërceri non poterant, interempti sunt. Harum tamen coniurationum Fastradæ reginæ crudelitas causa & origo extitisse creditur: & idcirco in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens, à suæ naturæ benignitate ac solita mansuetudine immaniter exorbitasse uidebat. Cæterum per omne uitæ suæ tempus ita cum summo omnium amore atq; fauore & domi & foris conuersatus est, ut nunquã ei uel minima iniustæ crudelitatis nota à quoquam fuisset obiecta. Amabat peregrinos, & eorum suscipiendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, uerum etiam regno non immerito uideretur onerosa: ipse tamen pro magnitudine animi huiuscemodi pondere minime grauabatur, quum etiam ingentia incõmoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compensaret. Corpore fuit amplo atq; robusto, statura eminenti, quæ tamen iustam non excederet: nam septem suorum pedum proceritatẽ eius cõstat habuisse figuram: apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac uegetis, naso paululũ mediocritatem excedente, canitie pulchra, facie læta & hilari: unde formæ autoritas ac dignitas tam stanti quàm sedenti plurima inerat: quanq; ceruix obesa & breuior, uenterq; proiectior uideret, tamen hæc cæterorũ membrorũ celabat æqualitas: incessu firmo, totaq; corporis habitudine uirili: uoce clara qdẽ, sed quæ minus corporis formæ conueniret: ualetudine prospera, præter quod antequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebat: ad extremũ uno etiã pede claudicaret: & tunc quidẽ plura arbitratu suo quàm medicorum consilio faciebat, quos penè exosos habebat, quod ei in cibis assa, quibus assue-

Fastradæ crudelitas

assuetus erat, dimittere,& elixis assuescere suadebant.Exercebat assidue equi
tando ac uenando,quod illi gentilitium erat: quia uix ulla in terris natio inue
nitur,quæ in hac re Francis possit æquari. Delectabatur etiam uaporibus a-
quarum naturaliter calentium,frequenti natatu corpus exercens: cuius adeo
peritus fuit,ut nullus ei iuste potuerit præferri: ob hoc etiam Aquisgrani re-
giam extruxit, ibiq; extremis uitæ annis usq; ad obitum continue habitauit:
& non solum filios ad balneum,uerum optimates & amicos, aliquando etiã
satellitum & custodum turbam inuitauit,ita ut nonnunq; centum uel eo am
plius homines unà lauarentur. Vestitu patrio,hoc est Francico utebatur: ad
corpus camisiam lineam, & fœminalibus lineis induebatur: deinde tunicam
quæ limbo serico ambiebatur,& tibialia: tum fasciolis crura,& pedes calcea-
mentis cõstringebat: & ex pellibus lutrinis thorace confecto humeros ac pe
ctus hyeme muniebat. Sago Veneto amictus, & gladio semper accinctus,
cuius capulus ac baltheus aut aureus aut argenteus erat: aliquoties & gem-
mato ense utebat: quod tamen nõ nisi in præcipuis solennitatibus,uel si quan
do exterarum gentium legati uenissent, faciebat.Peregrina uero indumenta
quamuis pulcherrima respuebat,nec unquã eis indui patiebatur, excepto q;
Romæ semel Adriano pontifice petente, & iterum Leone successore eius sup
plicãte,longa tunica & chlamyde amictus, & calceis Romano more forma-
tis induebatur.In solennitatibus ueste auro texta,& calceamentis gemmatis
& fibula aurea sagum astringẽte, diademate quoq; ex auro & gemmis orna
tus incedebat: alijs autem diebus habitus eius parum à communi ac plebeio
abhorrebat. In potu & cibo tẽperans, sed in potu temperantior: quippe qui
ebrietatẽ in qualicunq; homine,nedum in se ac suis plurimũ abominabat: ci
bo enim nõ adeo abstinere poterat,ut sæpe quereretur noxia esse suo corpori
ieiunia.Conuiuabat rarissime,& hoc præcipuis tantũ solennitatibus:tunc ta
men cum magno hominũ numero. Cœna quotidiana quaternis tantũ fercu
lis præbebatur,præter assam, quã uenatores ueribus inferre solebant,qua il
le libentius quàm ullo alio cibo uescebatur. Inter cœnandum aut aliquod a-
croama, aut lectorem audiebat. Legebantur ei historiæ, & antiquorum re-
gum gesta.Delectabatur & libris sancti Augustini,præcipue ijs quos de ciui
tate dei inscripsit. Vini & omnis potus adeo parcus in bibendo erat, ut sub
cœnam raro plus ter biberet.Æstate post cibum meridianum pomorum ali
quid sumens ac semel bibens, depositis uestibus ac calceamentis, uelut no-
ctu solitus erat, duabus aut tribus horis quiescebat. Noctibus sic dormie-
bat ut somnum quater aut quinquies nõ solum expergiscendo, sed etiam de
surgendo interrumperet. Quum calcearetur aut amiciretur, non tantum a-
micos admittebat, uerum etiam si comes palatij litem aliquam diceret,quæ
sine eius iussu definiri non posset, statim litigantes introduci iussit, & uelut
pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit. Nec hoc tantum eo tem

pore,sed

pore, sed etiam quicquid ea die cuiuslibet officij agendum, aut cuiquam mini strorum iniungendum erat, expediebat. Erat eloquentia copiosus & exuberans, poteratq; quicquid uellet apertissime exprimere. Nec patrio tantum sermone contentus, sed & peregrinis linguis ediscendis operã impendit: in quibus Latinam ita didicit, ut æque illa ac patria lingua orare sit solitus: Græcam uero melius intelligere quàm pronunciare poterat. Adeo quidem facundus erat, ut etiam didascali munus subijsse appareret. Artes liberales studiosissime coluit, earumq; doctores plurimum ueneratus, magnis afficiebat honoribus. In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconum senem audiuit, in cæteris disciplinis Albinum, cognomento Alcuinum, item diaconum de Britannia, Saxonici generis hominem, uirum undecunq; doctissimũ, præceptorem habuit, apud quem & rhetoricæ & dialecticæ, præcipue tamen astronomiæ ediscendæ plurimum & temporis & laboris impertit. Discebat & artem computandi, & intentione sagaci syderum cursum curiosissime rimabatur. Tentabat & scribere, tabulasq; & codicillos ad hoc in lectulo sub ceruicalibus circumferre solebat, ut quum uacuum tempus esset, manum effigiendis literis assuefaceret. Sed parum prospere successit labor præposterus, ac sero inchoatus. Religionem Christianã, qua ab infantia fuerat imbutus, sanctissime & cum summa pietate ac ueneratione coluit, ac propter hoc miræ pulchritudinis basilicam Aquisgrani extruxit, auroq; & argento, & luminaribus, atque ex ære solido cancellis & ianuis ornauit. Ad cuius structuram quum columnas & marmora aliunde habere non posset, Roma atq; Rauenna deuehenda curauit. Ecclesiã mane & uesperi, nocturnis item horis & sacrificij tempore, quando eum ualetudo permiserat, impigre frequentabat, curabatq; ut omnia quæ in ea gerebantur, cum quammaxima fierent honestate: æedituos cõmonens, ne quid indecens aut sordidum aut inferri, aut in ea remanere permitterent. Sacrorum uasorum ex argento & auro, uestimentorumq; sacerdotalium tantam in eo copiam procurauit, ut in sacrificijs celebrandis ne ianitoribus quidem, qui ultimi ecclesiastici ordinis sunt, priuato habitu ministrare necesse fuisset. Legendi atq; psallendi disciplinam diligẽtissime emendauit: erat enim utriusq; admodum eruditus: quanquã ipse nec publice legeret, nec nisi submissim & in commune cantaret. Circa pauperes sustentandos & gratuitam liberalitatem, quam Græci eleemosynã uocant, deuotissimus, ut qui nõ in patria sua solum & in suo regno eam facere curauerit, uerum trans maria in Syriam & Ægyptum atq; Africam, Hierosolymas, Alexandriam atq; Carthaginem, ubi Christianos in paupertate uiuere compererat, penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere solebat: ob hoc maxime transmarinorũ regum amicitiam expetens, ut Christianis sub eorum dominatu degentibus refrigerium aliquod ac releuatio proueniret. Colebat præ cæteris sacris & uenerabilibus locis apud Romam ecclesiam beati Petri apostoli: in cuius do-

naria

natia magna uis pecuniæ tam auri quàm argenti,nec non & gemmarum ab illo congeſta eſt,multa & innumera pontificibus munera miſſa.Nec ille toto regni ſui tempore quicquam duxit antiquius,quàm ut urbs Roma ſua opera ſuoq; labore ueteri polleret autoritate: & eccleſia ſancti Petri non ſolum per illum tuta ac defenſa, ſed etiam ſuis opibus præ omnibus eccleſijs eſſet ornata ac ditata.Quam quum tanti penderet,tamen intra XLVII annorum quibus regnauerat ſpatium, quater tantum illò uotorum ſoluendorū ac ſupplicandi cauſa profectus eſt. Vltimi aduentus ſui non ſolum hæ fuere cauſæ,uerumetiam quod Romani Leonem multis affectum iniurijs, erutis uidelicet oculis, linguaq; amputata fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Romam ueniens propter reparandum qui nimis conturbatus erat eccleſiæ ſtatum,ibi totum hyemis tempus protraxit. Quo tempore Imperatoris & Auguſti nomen accepit: quod primo tantū auerſatus eſt, ut affirmaret ſe eo die quamuis præcipua ſolennitas eſſet,eccleſiam non intraturum fuiſſe,ſi pontificis conſilium præſcire potuiſſet. Inuidiam tamen ſuſcepti nominis Conſtantinopolitanis imperatoribus ſuper hoc indignantibus, magna tulit patiētia, uicitq; eorum contumaciam magnanimitate,qua eis proculdubio longe præſtantior erat,mittēdo ad eos crebras legationes, & in epiſtolis fratres eos appellando. Poſt ſuſceptum imperiale nomen quum aduerteret multa legibus populi ſui deeſſe(nam Franci duas habent leges,plurimis in locis ualde diuerſas)cogitauit quæ deerant addere & diſcrepantia unire: praua quoq; ac perperam prolata corrigere. Sed in ijs nihil aliud ab eo factum eſt,quàm quod pauca capitula,& ea imperfecta legibus addidit.Omnium tamen nationum quæ ſub eius ditione erant,iura quę ſcripta nō erant,deſcribere ac literis mandari fecit. Item barbara & antiquiſſima carmina,quibus ueterū regum actus & bella canebantur,ſcripſit,memoriæq; mandauit. Inchoauit & grammaticam patrij ſermonis. Menſibus etiam iuxta patriā linguam nomina impoſuit,quum ante id tempus apud Francos partim Latinis,partim barbaris nominibus appellarentur. Item uentos duodecim nominibus proprijs inſigniuit, quum prius non amplius quàm uix quatuor uentorum uocabula inueniri poſſent.Menſium quidem,Ianuariū appellauit Vuinthermonat,Februarium Hornung,Martium Lentzmonet,Aprilem Oſtermonet,Maiū Vuunnemonet, Iuniū Brachmonet, Iulium Heumonet, Auguſtum Aernmonet, Septembrem Herbſtmonet,Octobrem Vuynmonet,Nouembrē Vuyndtmonet,Decembrem Heiligmonet appellauit. Ventis uero hoc modo nomina impoſuit,ut Subſolanum uocaret Oſtrenuuindt,Eurum Oſtſuddren,Euroauſtrum Sundoſtren, Auſtrum Sundren, Auſtroafricum Sunduueſtren, Africum Vueſtſundren,Zephyrum Vueſtren,Corum Vueſtnordren,Circium Norduueſtren,Septentrionē Nordren,Aquilonem Nordoſtren, Vulturnum Oſtnordren. Extremo uitæ tempore quum iam & morbo & ſene-

ctute premeretur,euocatum ad se Ludouicum Aquitaniæ regem,qui solus filiorum Hildegardis superetat, congregatis solenniter de toto regno Francorum primoribus,cunctorum consilio consortem sibi totius regni,& imperialis nominis hæredem constituit,impositoq; capiti eius diademate, imperatorem & Augustum iussit appellari. Susceptum est hoc eius consilium ab omnibus qui aderant magno cum fauore: nam diuinitus ei propter regni utilitatem uidebatur inspiratum: auxitq; maiestatem eius hoc factum, & exteris nationibus non minimum terroris incussit. Dimisso deinde in Aquitaniam filio,ipse more solito,quanq; senectute confectus, non longe à regia Aquensi uenatum proficiscitur:exactoq; in huiuscemodi negocio quod reliquū erat autumni,circa Calendas Nouemb. Aquasgrani reuertitur. Quumq; ibi hyemaret, mense Ianuario febre ualida correptus decubuit: qui statim ut in febribus solebat,cibi sibi abstinentiam indixit,arbitratus hac continentia morbum posse depelli,uel certe mitigari. Sed accedente ad febrem lateris dolore quem Græci pleuresim uocant, illoq; adhuc inediam retinente, neq; corpus aliter quàm tatissimo potu sustentante, septimo postquam decubuit die sacra communione percepta decessit. Anno ætatis suæ LXXII. & ex quo regnare cœperat XLVII. quinto Cal. Febr. hora diei tertia. Corpus more solenni lotum & curatum, & maximo totius populi planctu ecclesiæ illatum atq; humatum est. Dubitatum est primo ubi reponi deberet, eo quod ipse uiuus de hoc nihil præcepisset. Tandem omnium animis sedit, nusquā eum honestius tumulari posse, quàm in ea basilica quam ipse propter amorē dei & domini nostri Iesu Christi, & ob honorem sanctæ & æternæ uirginis genitricis eius proprio sumptu in eodem uico construxit. In hac sepultus est eadem qua defunctus die, arcusq; super tumulum deauratus cum imagine & titulo extructus, cuius hæc ferè sunt uerba.

SVB HOC CONDITORIO SITVM EST CORPVS CAROLI MAGNI ATQVE ORTHODOXI IMPERATORIS, QVI REGNVM FRANCORVM NOBILITER AMPLIAVIT, ET PER ANNOS XLVII FELICITER TENVIT. DECESSIT SEPTVAGENARIVS, ANNO DOMINI DCCCXIIII. INDICTIONE VII. V. CALEND. FEBRVARII.

Appropinquantis finis complura fuere præsagia, ut non solum alij, sed & ipse hoc minitari sentiret. Per tres cōtinuos, uitæq; termino proximos annos & solis & lunæ creberrima defectio, ac in sole macula quædam atri coloris septem dierum spatio uisa. Porticus quam inter basilicam & regiam operosa mole construxerat, die ascensionis domini subita ruina usque ad fundamenta collapsa. Item pons Rheni apud Moguntiacum, quem ipse per decē annos ingenti labore, & opere mirabili è ligno ita construxit, ut perenniter durare posse uideretur, ita tribus horis fortuitu incendio conflagrauit, ut præter quod aqua tegebatur, ne una quidem hastula ex eo remaneret. Ipse quoque

quum

quum ultimam in Saxoniam expeditionem contra Godefridum regem Danorum ageret, quadam die quum ante exortum solis castra egressus iter agere cœpisset, uidit repente delapsam cœlitus cum ingenti lumine facem, à dextra in sinistram per serenum aëra incurrere: cunctisq; hoc signum quid portẽderet mirantibus, subito equus cui insidebat deorsum capite merso decidit, eumq; tam grauiter ad terram elisit, ut fibula sagi rupta, baltheoq; gladij dissiparo, à festinantibus qui aderant ministris exarmatus sine adminiculo leuaretur. Iaculum quoq; quod tunc forte manu tenebat, ita elapsum est, ut uiginti, uel eo amplius pedum spatio procul iaceret. Accessit ad hoc creber Aquensis palatij tremor, & in domibus ubi conuersabatur, assiduus laquearioru crepitus. Tacta etiam de cœlo in qua postea sepultus est basilica, malumq; aureum, quo tecti culmen erat ornatum, ictu fulminis dissipatum, & supra domum pontificis, quæ basilicæ contigua erat, proiectum est. Erat in eadem basilica in margine coronæ, quę inter superiores & inferiores arcus interiorem ædis partem ambiebat, synopide scriptum, continens quis autor esset eiusdem templi, cuius in extremo uersu legebatur princeps Carolus, notatum à quibusdam eodem quo decessit anno paucis ante mortẽ mensibus, eas quæ princeps exprimebant literas ita esse deletas, ut penitus non apparerent. Sed superiora omnia sic aut dissimulauit, aut spreuit, ac si nihil horum ad res suas quolibet modo pertineret. Testamẽta instituit, quibus filias, & ex concubinis liberos ex aliqua parte sibi hæredes faceret: sed tarde inchoata perfici non poterant. Diuisionem thesauroru, pecuniæ ac uestium, aliæq; supellectilis coram amicis & ministris suis annis tribus antequam decederet fecit: contestatus eos, ut post obitum suum à se facta distributio per illorum suffragium rata permaneret: quidq; ex ijs quæ diuiserat fieri uellet, breuiario comprehendit, cuius ratio ac textus talis est.

IN NOMINE DOMINI DEI OMNIPOTENTIS, PATRIS, FIlij, & spiritus sancti, incipit descriptio atq; diuisio, quæ facta est à gloriosissimo atq; pijssimo domino Carolo Imperatore Augusto, anno ab incarnatione domini nostri Iesu Christi, DCCCXI. anni uero regni eius in Francia XLIII. & in Italia XXXVI. imperij autem XI. indictione IIII. quam pia consideratione facere decreuit, & domino annuente perfecit, de thesauris suis atq; pecunia, quæ in illa die in camera eius inuenta est: in qua illud præcipue præcauere uoluit, ut non solum eleemosynarum largitio, quæ solenniter apud Christianos de possessionibus eorum agitur, pro se quoque de sua pecunia ordine atque ratione perficeretur: sed etiam ut heredes sui omni ambiguitate remota quid ad se pertinere deberet liquidò cognoscerent, & sine lite atq; contentione sua inter se competenti partitione diuidere possent. Hac igitur intentione atq; proposito omnem supellectilem atq; substantiã suam tam in auro quàm in argento gemmisq; & ornatu regio, quæ, ut dictum est,

illa die in camera eius inueniri poterat, primo quidem trina diuisione partitus est: deinde easdem partes subdiuidendo, de duabus partibus XXI partes fecit, & tertiam integram reseruauit. Et duarum quidem partium in XXI partes facta diuisio tali ratione consistit, ut quia in regno illius metropolitanæ ciuitates XXI esse noscuntur, unaquæque illarum partium ad unamquanque metropolim per manus hæredum & amicorum suorum eleemosynæ nomine perueniat, & archiepiscopus, qui tunc illius ecclesiæ rector extiterit, partem quæ ad suam ecclesiam data est suscipiens, cum suis suffraganeis partiatur, eo scilicet modo, ut pars tertia suæ ecclesiæ sit, duæ uero partes inter suffraganeos diuidantur. Harum diuisionũ, quæ ex duabus primis partibus factæ sunt & iuxta metropoliticarũ ciuitatum numerum XXI esse noscuntur, unaquæque ab altera sequestrata, semotim in suo repositorio cum superscriptione ciuitatis condita iacet. Nomina uero metropoliticarũ ciuitatum, ad quas eadem eleemosyna uel largitio data est, hæc sunt, Roma, Rauenna, Mediolanum, Forumiulij, Gradus, Colonia, Moguntiacũ, Viuanum, quæ & Saltzburgum, Rotomagus, Treueri, Senones, Vesontium, Lugdunum, Remi, Arelatum, Vienna, Tarantasia, Ebrodunum, Burdigala, Turones, Bituriges. Vnius autem partis, quam integram reseruari uoluit, talis est ratio, ut illis duabus in supradictas diuisiones distributis, & sub sigillo reconditis, hęc tertia in usu quotidiano uersaretur, uelut res quã nulla uoti obligatione à dominio possidentis alienatam esse constaret: & hoc tam diu, quoadusque uel ipse superstes esset, uel usum eius sibi necessarium iudicaret: post obitum uero suum aut uoluntariam secularium rerum abdicationem, eadem pars quatuor subdiuisionibus secaretur: & una quidem earum supradictis XXI partibus adderetur: altera à filijs ac filiabus, nepotibusque ac neptibus suis assumpta, & iusta ac rationabili inter eos partitione diuideretur. Tertia uero consueto Christianitatis more in usum pauperum erogaretur. Quarta simili modo nomine eleemosynæ in seruorum & ancillarum usibus palatij famulantiũ sustentationem distributa ueniret. Ad hanc tertiam totius summæ portionem, quæ similiter ut cæteræ ex auro & argento constat, adiungi uoluit omnia ex ære & ferro, alijsque metallis, uasa atque utensilia, cum armis & uestibus, aliaque preciosa aut uili ad uarios usus facta supellectile, ut sunt cortinæ & stragula, tapetes, fulcra, coria, sagmata, & quicquid in camera atque uestiario eius eo die fuisset inuentum, ut ex hoc maiores illius partis diuisiones fierent, & erogatio eleemosynę ad plures peruenire posset. Capellam, id est ecclesiasticum ministerium, tam id quod ipse fecit atque congregauit, quàm quod ei ex paterna hæreditate prouenit, ut integrũ esset, neque ulla diuisione scinderetur, ordinauit. Si qua autẽ inuenirentur aut uasa aut libri, aut alia ornamenta, quæ liquidò cõstaret eidẽ Capellæ ab eo collata nõ fuisse, hæc qui habere uellet, dato iustæ æstimationis precio, emeret & haberet. Similiter & de libris, quorũ magnã in biblio-

in bibliotheca sua copiam cõgregauit, statuit ut ab ijs qui eos habere uellent iusto precio redimerentur, preciũ in pauperes erogaretur. Inter cæteros thesauros atque pecuniam, tres mensas argenteas, & auream unam præcipuæ magnitudinis & ponderis esse constat: de quibus statuit atq; decreuit, ut una ex ijs, quæ forma quadrangula descriptionem urbis Constantinopolitanæ continet, inter cætera donaria quæ ad hoc deputata sunt, Romam ad basilicam beati Petri apostoli deferatur: & altera, quæ forma rotunda Romanæ urbis effigie insignita est, episcopo Rauennatis ecclesiæ conferatur. Tertiam, quæ cæteris & operis pulchritudine, & ponderis grauitate multum excellit, quæ ex tribus orbibus connexa, totius mundi descriptionem subtili ac minuta figuratione complectitur, & auream illam quæ quarta esse dicta est, in tertiæ illius, & inter hæredes suos atque in eleemosynam diuidendæ partis augmentum esse constituit. Hanc constitutionem atque ordinationem coram episcopis, abbatibus, comitibusq;, qui tunc præsentes esse potuerunt, quorumque hic nomina scripta sunt, fecit atque constituit. Episcopi, Hildeboldus, Richolphus, Arn, Vuolfarius, Bernoinus, Laidradus, Ioannes, Theodulphus, Iesse, Hetto, Vualtgaudus. Abbates, Fridogisus, Adalungus, Engilbertus, Irmino. Comites, Valach, Meginher, Otthulphus, Stephanus, Vnruchus, Burchartus, Meginhartus, Hatto, Richuuinus, Eddo, Erchangarius, Gerholtus, Bero, Gildegern, Rhoculphus. Hæc omnia filius eius Ludouicus, qui diuina ei iussione successit, inspecto eodem breuiario, quamceleritme poterat, post eius obitum summa deuotione adimplere curauit.

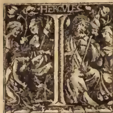
VITAE CAROLI MAGNI PER EGINARTVM DESCRIPTAE FINIS.

I 5

AENEAE

AENEAE SYLVII TITVLI S. SABINAE, S. ROM. ECCLESIAE CARDINALIS.

Senensis, de Bohemorum, & ex his impp. Rom. aliquot origine ac gestis, ad illustrissimum principem & dominum Alfonsum regem Aragonum historia.

NTERITVRA esse quæcunq; nascuntur, atque homines in primis, quos ea de causa mortales appellant, omnes norunt, plurimi damnant. Nam cur hominem natura finxit, cui negata immortalitate, spatiū quambreuissimū uitæ indulsit, cornicibus & ceruis, quorum nihil interetat, longissimum largita est æuum? Sed cui de naturæ operibus iudicare permissum, quā nihil esse aliud, quàm deum uel dei decretū dixerim? Ego illud mihi persuadeo, nisi mors introisset in orbē terrarū, ex duobus alterū fuisse necessarium, aut terræ scilicet quā incoleremus amplitudinem sine fine patuisse, aut humanā generationē interdictā. Nam quis mundi ambitus homines capiat, in horas absq; mortis piculo nascētes? Tot præterea calamitates hominē circūsiliunt, ut mori satius sit, quàm uitā pducere miserā. Optabant fortasse utcunq; uiuere, queis uitæ alterius adēpta spes, quāuis & huiusmodi homines mortem sibi aliquando consciuerint. At homini Christiano, qui deum fabricasse mundum constanter credit, nec dubitat illum gubernare quę condidit, iniquitatē quoq; omnem ab eo alienam putat. Sacri ueteres nouiq; sermones fidem faciūt, qui animas ex corporibus excedentes, in alia loca meare tradunt, in queis præmia pro benefactis, supplicia pro malefactis expendāt: quāuis in hac mortali uita & uiros bonos aduersis rebus oppressos, & iniquos homines sæpenumero blādis fortunæ afflatibus in sublime raptos cernimus: licet in omni gēte, quæ sub cœlo est, hoc uidere: Bohemia tamē testimonio satis fuerit. In qua nostra ętate pessimi hoīes reiecta Ro. ecclesiæ obediētia, cōculcata parentū religione, sacerdotibus Christi occisis, phanis sanctorū dirutis, sine fide, sine bonis moribus, in latrocinijs, in adulterijs, in omni spurcitia uiuentes, aduersus potentissimos reges, innumerabiles populos, peritissimos duces, structissimos exercitus inuicti perstiterūt: ex quibus pleriq; ad hoc æui peruenere delitijs affluentes, pleriq; quū diu ex arbitrio uixissent, non morbo, non gladio ex hac luce, sed naturæ necessitate senio confecti obierunt: ut si nihil aliud quàm præsentis uitæ cursum animo uoluas, beatos iudices, qui tot uictorijs potiti, apud suos ciues charissimi, inter opes quamplurimas inoffensi morbis, quantum homini licet, æuum produxere. Contrà uero infelices dicas ac superis odiosos fuisse, qui pro lege patrum custodienda, pro ueritate, pro iustitia, pro honestate, aut in exilio pau-

peres

peres obiere,aut in medio uitæ cursu rapri,ante ora suorũ miserabili cruciatu necati sunt.Sed uerissima est Christianæ religionis assertio,quę post uitã hu ius seculi patere alterã asserit, his qui religiose uixerũt iucundam ac beatam, reliquis molestam & infelicem. Cui sententiæ & Iudæi & Saraceni & gentiles,& ipsi quoq; philosophi consentiunt,quos ueri conscios,& humanæ uitæ magistros putant.Nemo homo est cui nõ insit aliquid boni:id deus in terra, & in hac transitoria uita remunerat.Neq; enim mole malorum obstante cœlestem conferre lucẽ potest.Vitia apud inferos plectuntur: uiris bonis,queis terra clausa est,cœlum patet.Peregrina in terris uirtus, in cœlo ciuis. Zischa igit,Ciaccho,& Prasco,quos felices Bohemi credidere,tot præliorũ uictores, tanto impio præditos,Coranda quoq; & Iacobellus,quibus uelut apostolis Christi,aut angelis è cœlo missis,populorũ aures patuere,cum Procopijs pu gna cæsis,cum Ioanne ac Hieronymo Constantię in magna synodo igni da mnatis,apud inferos pœnas dant temeratæ religionis,in æternumq; dabũt: eosq; proculdubio Rochezane sequet,& ei qui auscultant,diuinæ legis teme ratores,nisi ante finẽ uitæ suæ resipuerint. Viri constantes, qui uel exiliũ, uel carcerem,uel cædem pro testamento Christi fortiter pertulere, cum rege suo in cœlo regnant,ex aliena uictoria triumphantes,quorum multa milia Bohe mia tulit.Nam sicut Hussitarum insania Bohemicũ nomen labefactauit, ita & fortium uirorũ constantia illustrauit. Nec prouincia est, quæ tempore nostro plures Christi martyres quàm Bohemia produxerit. Inter quos equitẽ fuisse non est ambiguum,nobilibus parentibus ortum, captum ab Hussitis, admotũ ignibus,pedes primũ,deinde tibias,mox genua coxasq;, postremo reliquas corporis partes exuri passum potius, quàm illorum insaniæ consentiret. Admiranda sunt quæ tempestate nostra inter Bohemos emersere, siue pacẽ,siue bellum recenseas.Mihi uero dum ualetudinis causa in balneis Viterbiensibus ago,procul ab negocijs curiæ,haud indigna cura uisa est,res Bohemicas scribere, atq; hominibus nostris ex barbaris, quæ partim uidimus, partim uero auditu accepimus, digna memoratu nota efficere. Sunt enim multa, quæ in communi nosse perutile est.Et dum cogito cuius potissimũ;nomini dedicẽ,tu primus occurris,qui seculum nostrũ nõ doctrina solum ac bonis moribus,sed splendore quoq; rerum gestarũ exornas, & quasi clarissimũ quoddam sydus illustras. Tibi ergo Bohemicã historiam dedico: nam tuo nomini inscripta,facile cum rerum tuarũ notitia, quas doctissimi celebtarũt, ad posteros transferetur:nam ego ab origine gentis in hanc usque ætatem,si deus dabit,producã:in qua etsi uetera digna sunt memoria,illustriora tamen noua existimo,quæ tum certa,tũ admirabilia sunt.Nec mea sententia regnũ ullũ est,in quo æuo nostro tot mutationes,tot bella,tot strages, tot miracula emerserint,quot Bohemia nobis ostẽdit.Hæc ego tuę maiestati libẽs pandã. Vale: & qđ ab hoĩe deditissi.tibi mittit,quodcũq; est legito bóniq; cõsule.

Temere

DE SITV REGIONIS BOHEMIAE, DE FLVMINIBVS EIVSdem & ciuitatibus, ac de Bohemorũ moribus. Cap. I.

Bohemia in solo barbarico trans Danubiũ sita, Germaniç portio est, Aquilonis flatibus tota fermè exposita. Cuius ad orientẽ uergens latus Morauí obtinẽt & Slesitarũ natio: septentrionẽ ijdem Slesitæ ac Saxones, qui & Misnenses & Thuringi appellanť. Ad
als, indicum occidentẽ † Aduocatorũ terra est Baioariorũq; regio. Meridionalẽ plagã tũ
Bauari nunc Baioarij, tum Australes habent, qui ripas Danubij utrasq; accolunt, nec alia Bohemiæ quàm Theutonũ terra coniungiť. Regionis longitudo latitudoq; penè par: nam formã rotundã ferũt, cuius diametrũ trium dierũ itinere expedito pateat. Sylua uniuersam claudit, quã ueteres Hercyniã uocauere, cuius & Græci scriptores & Latini meminerũt. Flumina quæ terrã irrigãt uniuersa
Albis flu. in Albim exonerant. Hic in mõtibus oriens qui Bohemiã Morauiamq; disterminat, mediã fermè prouinciã perlabiť, primo in occidentẽ, deinde septentrionẽ uersus, ubi ꝓuinciã relinquit, per angustias montiũ, & abrupta conuallíũ præceps Saxoniã petit, quã duas in partes dirimens in oceanũ ferť, ubi q; à Rheno flumine ęquo tertarũ spatio distãs. Quod plerịq; Germaniç termi
Odera nũ Sarmatiæq; quondã dixere: sed nostra ætate Oderã fluuiũ, qui Slesiã intersecat, & ipsum Viscellã Prutenorũ amnẽ Germania prætergressa Albim in alueo continet. Amnes alij quos Bohemi memorant, Orlioze, quod Aquilam signat: Egra, qui ex nomine oppidi quod alluit uocitať, in terra Aduoca-
Multauia torũ exoriẽs apud Littomeritiã Albi misceť. Sed cunctos Multauia excedit, qui metropolim regni Pragã influit: hic Saczanain & Lusmiciũ & Misam &
Praga Albim secũ trahit. Oppida toto regno memorabilia, Praga regi Pontificiq; honesta sedes, neq; minor, neq; ignobilior Ethrusca Florentia, treis in partes diuisa, queis nomina indidere, paruã Pragam, ueterẽ, ac nouã. Parua sinistrũ latus Multauiæ fluminis occupat, colliq; cõiungiť in quo sita est regia, ac sancti Viti pontificale augustumq; tẽplum. Vetus Praga in plano iacet, uniuersa magnificis operibus adornata. Inter quæ prætoriũ & forũ & lætam curiã, & collegiũ Imp. Caroli mirificis efferũt laudibus. Iungitur aũt minori Pragæ lapideo ponte XXIIII arcuũ. Nouam ciuitatẽ à ueteri fossa disiungit, ꝓfunda, utrinq; munita muro, & in quã facile fluminis aqua deriuari poteſt. Hæc quoq; ciuitas ampla est, & ad colles usq; ꝓtendiť, quorũ alterũ S. Caroli, al-
als, Vicegradum terũ S. Catharinæ appellant, tertiũ † Vissegradum, in arcis modũ exædificatum, ubi & collegiũ est, cuius præpositum & cancellariũ regni & principẽ uocant. Post Pragã Litemesce, altera in Bohemia pontificalis ciuitas, uicina Morauis. Cuthma quoq; haud parui nominis habeť, ubi argẽti inexhaustæ uenæ suffodiunť: quãuis nostra ætate sępius capta exhaustaq; fuerit, & in ipsas argenti fodinas pluuiales aquæ deriuatæ. Nec Buduiciũ contemnere oportet
als, Cadanum æque splendidũ & munitũ, habet etiã nomen Slagenuerdiũ. † Eaduũ, Luna, & utraq; Broda, altera Bohemica, altera Theutonica: Budinge colonia Lito-

mericium,

meticiū,& qđ reginis dotale dicūt,Greziū,pons insuper Nouadomus Neuburgia,Poggiebraciū,&diutina obsidione memorabilis Pelzma,Zaziorūq; ciuitas,& si Bohemię dederis Iglaria, quà iter est in Morauiā. Postremo arx hęreticorū asylūq; Thabor,memoria nostra ex ruinis alterius Hauschæ,diffi cili loco conditū oppidū,& ab Sigismundo Cæsare ciuitatis honore donatū. Gelida prorsus regio,pisce atq; armentis abundās,cū uolucre ferisq;,frumēti ferax. Sicera pro uino utiť:illi ceruisiā uocāt, quasi ex cerere factū. Ager toto regno optimus.Circa Zazium colles, apud Litomericiū consiti uineis. Vinū quod nascić acerbū:ditiores ex Austria atq; Hungaria importato utunť. Sermo genti & Dalmatis unus.Mos uetus in hanc usq; diem seruať:In templis sermone Teutonico plebes docēt,in cœmeterijs Bohemico,ubi secularių presbyterorū collegia sunt,aut monachorū prædia possidentiū.Solis mendicantibus libertas fuit,qua uellent lingua populum instruere.Quæ res palàm indicat, regionē ipsam olim Teutonicā fuisse, sensimq; subintrasse Bohemos. Quod Strabonis testimonio confirmare licet,cuius hæc uerba septimo commentario inuenies: Senones,Sueuorum natio,ut superius dixi,partim intra, partim extra syluam habitant, Getarū contermina genti. Sueuorū quidem gens amplissima:è Rheno siquidem usq; ad Albim puenit fluuiū: eorū etiā portio trans Albim loca depascić, quemadmodū Emondori & Lancosargi. Hæc Strabo. Plebs toto regno bibula,& uentri dedita,superstitionumq; sequax,& auida nouitatū. Quoties Cretense uinū caupones uenale proponūt, inuenies quāplures qui iuramento adacti nunq; cellam uinariā egredientur, nisi exhausto dolio.Idem efficiūt in electis Italiæ uinis. Qui paulo excellunt, atq; inter plebem nobilitatēq; medij sunt,audaces, uersuti, ingenio uario,lingua præcipiti,rapinarū auidi sunt,&qbus nihil satis esse possit. Nobilitas gloriæ appetens,belli perita, periculorū contemptrix,ac promissi tenax: quāuis eius ingluuiē explere difficillimū.At uniuersum simul si expendas populum, non est qui religioni aduerseť.Sed profecto in omni gente,qualis rector,talem inuenies & populū.Quomodo autē & unde hoc genus hominū in Germaniā uenerit, scripsi iam pridem integerrimo & præstantissimo patri Dominico cardinali Firmano,tuæ serenitati amicissimo: id hoc loco repetere nō grauabor,quando historiæ quam teximus omnino quadrat.

Thabor

Sicera

Strabonis locus

Bohemorum mores

De origine gentis Bohemorum. Cap. II.

BOhemi sicut cæteri mortaliū,originē quamuetustissimā ostendere cupientes,Sclauorū se prolem asserunt.Sclauos autē inter eos fuisse,qui post uniuersale diluuiū condendæ famosissimæ turris Babel autores habenť,atq; ibi dum linguæ confusæ sunt,Sclauonos,id est,uerbosos appellatos,propriū idioma sumpsisse. Relicto deinde campo Sennaar,ex Asia in Europā profectos,eos agros occupasse,quos nunc Bulgari,Serui. Dalmatæ,Croaci,& Bosnenses incolunt.Nondum ego quempiā legi autorē, cui fides adhibenda sit, qui tam altæ gentis suæ initium reddiderit,Hebræos excipio,omnium mortalium

talium primos. Multi ex Germanis satis se nobiles arbitrantur ex Romanis ortos, Romani ex Teucris originem ducere gloriosissimũ putant. Franci, qui & Germani fuerunt, Troianum se sanguinẽ esse dixerunt. Eadem Britannis gloria satis est, qui Brutum quendam exilio profectum, generi suo principiũ dedisse affirmant. At Bohemi longe altius orsi, ab ipsa confusionis turre se missos iactitant. Cæterum nec qui tunc principes fuerint, nec quem regẽ habuerint, nec cuius terræ cultores extiterint, nec sub quo duce, nec quibus periculis in Europam uenerint, nec quo tempore, tradunt. Fuisse illic Sclauonos aiunt, dum labiũ uniuersæ terræ confusum est. Vana laus, ac ridenda. Quod si qui Bohemos imitari uelint, nobilitatem generis ex ipsa uetustate quærentes, non iam ex turri Babylonica, sed ex arca Noë, atq; ex ipsa deliciarum paradiso, primisq; parentibus, & ab utero Euæ, unde omnes egressi, facile sibi principia uendicabunt. Nos ista tanq; anilia deliramenta prætermittimus.

Scite Omnes reges ex seruis ortos, omnes seruos ex regibus, scripsit Plato. Veram nobilitatem sola atq; unica uirtus gignit. Multa sunt quæ de Bohemis uera ac memorabilia traduntur: ad ea nugis omissis festinat calamus.

De Zechio, primo duce Bohemiæ. Cap. III.

Zechius Croatinus haud obscuris parentibus ortus, gentem Bohemicã condidit, qui homicidio domi perpetrato iudiciũ ultionemq; fugiẽs, in regionẽ eam uenit, cui nunc Bohemia nomen est, ac montẽ incoluit Chezip uocatũ, quod uocabulum latine, respiciens, interpretatur: surgit enim ex medio camporum æquore, fluuios intuens, qui præcipui Bohemiã irrigant, Albim, Multauiã, atq; Egram. Terram incultã fuisse tradunt, nemoribus atq; sentibus asperã, ferisq; quàm hominibus aptiorẽ. Credimus id quidem: nam prisci Germani, qui ea loca tenuerunt, pastoralem uitam agentes, agrorũ culturam neglexerunt, ac more Nomadum alimoniã ex pecoribus trahentes, domesticum in carris tollentes instrumentũ, quocunq; sors tulit & opinio, cum suis armentis conuertebant. Non assentimur Bohemorũ historiæ, quæ Zechium illum, omnemq; familiam suam, nam frater cognatiq; fugæ comites erant, glandibus ac syluestribus pomis tantũ uitam duxisse affirmat, oblitterato iam tum glandium usu: nec post diluuiũ ex his fuisse hominibus uictũ crediderim. Illud mihi persuasibilius fuerit, Zechium paucos inuenisse cultores, quos lacte ac uenatu uiuentes arare terram, triticum serere, fruges metere nesciq; pane docuerit: atque ita sibi rudes homines, ac penè feros, ad usum mitioris uitæ redactos subiecerit. Nec rursus apud me pondus habet, omnia tum fuisse cõmunia, atque tam uiros quàm fœminas incessisse nudos. Neq; enim illa regionis temperies est, ut hominẽ asseruare nudum queat ex Dalmatia uenientem, ubi non defuit uestis usus: nisi fortassis in argumentũ quis

Adamitæ aduexerit Adamitas, qui nostra tempestate apud Bohemos emersere, communione rerum omnium, nuditateq; gaudentes, quos breui deletos constat. Zechio frater fuit nomine Leches, paupertatis & exilij comes. Hic ubi Germanum

manum agris ditatum,bobusq; potentem animaduertit,ad orientem profe ctus in magna campotũ planicie sedem collocauit,Poloniamq; nomen ex lo co dedit: nam planicies Sclauonica lingua pole nominatur:cuius hæredes in numerosam multitudinem breui coaluerunt,ac Rusiam,Pomeraniam, Casu biamq; sui generis hominibus impleuerunt. Zechij quoq; familiam:Bohe mos,id est,†diriuos appellant,mirũ in modum germinantes,non solum pro uinciam à se dictam, sed Morauiam Lusatiamq; pulsis ueteribus incolis oc cupatunt. Dum uixit Zechius nihil temere,nihil tumultuose actũ,eius im perio sine controuersia obtemperatum. At eo uita functo, quum sibi quisq; principatũ uendicaret,diu seditionibus agitata prouincia est, sine principe,si ne certa lege,iudicio tantum multitudinis gubernata. Postremo quũ poten tiores imbecilles opprimerent, & serum atq; incertum esset populare reme dium,ex re uisum est rectorem assumere, qui omnibus præsidens imbecilles ac potentiores pari iure gubernaret. †al. diuinos

De Croco, secundo Bohemorum duce. Cap. IIII.

ERat per idem tempus apud Bohemos uir nomine Crocus, iustitiæ opi nione insignis, ac propterea magnæ apud uulgus autoritatis: hunc sibi principem deligunt,summamq; ei rerum committunt. Cuius tanta modera tio fuit,ut non aliter quàm pater à prouincialibus coleretur:neq; enim ad suam uoluptatẽ, sed pro subditorum utilitate ac quiete prouinciã rexit, ferocemq; populum non tam imperio,quàm beneuolentia quietum continuit. Hic arcẽ apud Stemnã condidit, quã de suo nomine Cracouiã nominauit. Moriens aũt tres filias reliquit,Brelam,quæ castellũ Brelum ædificauit,herbarũ ac me dicinæ peritã: Therbã,siue Therbizam augurẽ & sortilegã. Tertiã Libussam quę ut natu minor fuit,ita diuinarũ humanarumq; rerum scientia maior.

De Libussa filia Croci,quæ pluribus annis rexit Bohemiã. Cap. V.

LIbussa autem uelut una ex Sibyllis habita,post obitũ patris fauente po pulo pluribus annis prouinciã gubernauit:& priusquã Praga ædificaret arcem Vissegradensem cõmuniuit: fuitq; suum imperiũ patribus plebiq; iu xtà gratũ. Postremo non crudelitate aliqua, non tyrannide aut secordia usa, sed rectum iudiciũ faciens popularem fauorem amisit. Contendebant corã ea duo ex optimatibus de possessione agrorũ. Sententia ex bono & æquo di cta,potentior humiliori damnat. Ille tanq; iniuria esset potentiorẽ in iudicio succumbere,populares appellans, indecorũ esse indignumq; ait,tantum po pulum,tot proceres,tantum imperium unius fœminæ subesse arbitrio. Ad cu ius uocẽ excitata multitudo, muliebre regimen accusare, uicinarũ gentiũ mo res in medium adducere,uirũ qui sibi dominetur expetere. Libussa indicto silentio, desiderium se populi animaduertisse dicit, neq; se illos eo frustratu ram: imperium subditis, non sibi post patris obitum tenuisse. Iubet ad diẽ posterum redeant, Obtemperatum est, itum, atq; reuentum.

De Primislao

De Primiſlao tertio Bohemorum duce. Cap. VI.

Libuſſa in concione ubi adeſſe multitudinem uidit, Ego uobis,inquit,Bohemi in hanc uſque diem placide molliterq́ʒ, ut mulieribus mos eſt, imperaui,nulli quod ſuum eſſet eripui,nullum læſi: matrem experti eſtis, nõ dominam. At uobis meum regimen ingratum, more humani ingenij mecum agitis: nihil diu placet homini: pium iuſtumq́ʒ principem deſiderant populi magis quàm ferunt. Eſtote ergo iudicatu meo liberi: uirum qui uobis præſit, quiq́ʒ ſuo arbitratu capita ueſtra iudicet, ſicut optaſtis,dabo. Ite, equum meum albicantem ſternite,atq́ʒ in campos late patentes adducite, liberũ effrenemq́ʒ ibi dimittite,ſequentes eum quocunq́ʒ ierit. Curret equus aliquandiu:deniq́ʒ ante uirum ſubſiſtet in menſa ferrea comedentem. Ille mihi coniunx erit, uobis princeps. Gratus ſermo concioni fuit. Emiſſus equus decem milia paſſuum percurrit. Poſtremo ad flumen Bieli ante aratorem conſtitit, nomine Primiſlaum. Sequuti proceres populareſq́ʒ,poſtquã ſtantem equũ & aratori blandientẽ adulantemq́ʒ uiderunt, accedentes propius, Salue, inquiunt,bone uir,quem nobis ſuperi dederunt principem.Solue boues,atque aſcenſo equo nobiſcum uenito:Libuſſa te uirũ,Bohemia ducem poſcit.Agrũ colere,gregem paſcere,nauim regere,texere,ſuere,ædificare,multi ſe ignorare fatentur: magiſtratũ in urbibus agere,regem gerere, gentibus ac nationibus imperare,quod eſt difficilimũ, nemo ſibi à natura negatum dicit: etſi pleriq́ʒ ſiue laboris odio,ſiue ocij amore,oblatis regnis abſtinuere. Primiſlaus quãuis agreſtis,nuncios benigne excipit,facturumq́ʒ poſtulata reſpondit: tanta eſt mortalibus regnandi cupido: nemo ſe regno indignũ putat. Solutos boues,ut fabuloſa eſt omnis antiquitas,eleuatos in aëra ferunt,& in altiſſimam præſciſſæ rupis ſpeluncam delituiſſe,nunquam poſtea uiſos.Stimulum uero quo boues urgebantur, terræ defixum mox fronduiſſe, ac treis corili ramos emiſiſſe:ex quibus duo ſtatim exaruerunt,tertiam in arborem eiuſdem generis proceram excreuiſſe. Non recipio ad me ueri iſtius periculum:apud autores iſta quærant. Vidi tamen inter priuilegia regni literas Caroli quarti Romanorum imperatoris,diui Sigiſmundi patris: in quibus hæc tanquam uera continent. Villæq́ʒ illius incolæ,in qua hæc geſta creduntur, libertate donantur:nec plus tributi pendere iubentur, quàm nucum illius arboris exiguã menſuram. Sed nec mihi Carolus fidem facit: nam reges plerunq́ʒ creduli ſunt,nec quicquã non uerum putant,quod generis ſui claritatem aſtruit. Primiſlaus igitur audita legatione, inuerſo uomere, pane caſeoq́ʒ appoſito, uiã quaſi grandem facturus,cibum ſumpſit.Ea res Bohemorum animos conſortauit, menſam ferreã,de qua Libuſſa uaticinata fuerat, in uomere cognoſcentes.Stupentes edentem circumſtant,ſaturum equo imponunt,iubentq́ʒ feſtinare. Inter eundũ, quid ſibi uult ſtimulus frondens? interrogant:& cur duo rami mox aruerunt? Ille qui diuinandi peritiã calleret, treis ſibi liberos naſcituros

Tres tantum liberi uſq; hodie 1513

Menſa ferrea

turos ait, ex quibus duo funere immaturo deficiant, tertium nobiles fructus editurum. Quod si ager totus exaruisset ante uocationem, genus eius masculinum perpetuò regnaturũ fuisse: quum ante tempus accersitus sit, eam spem ademptam. Interrogatus, quur nam calceos, querno robore factos secum afferret? seruandos in arce Vissegradensi respondit, ostendendosq; posteris, ut scirẽt omnes primũ qui principatũ inter Bohemos accepisset, ex agro fuisse uocatum: necq; insolescendum esse, qui ex humili fortuna solium ascenderit. Seruati calcei diu apud Bohemos, religiose habiti, ac per sacerdotes templi Vissegradensis ante reges delati, dum pompa coronationis educitur. Quum Vissegradum appulisset Primislaus, ingenti fauore plebis atq; honore exceptus est, Libussamq; sibi matrimonio iunxit. Nec diu moratus, Pragense oppidũ aggere atq; muro cinxit: de cuius nomine dum disceptaretur, iussit Libussa ex artificibus, qui primo occurreret, rogari quid ageret: ac ex primo uerbo eius uocari oppidũ. Interrogatus faber lignarius quispiam: limen se agere dixit, quod Bohemice praha dicit; indeq; nomen urbi datum: sed corrupto uocabulo posteri Pragam dixere. Exinde leges conditæ, quibus Bohemi longo tempore usi, prouincia pace & ocio fruens, opibus aucta est. Et Libussa castellũ Libus ædificauit, non longe ab Albi flumine: quod morienti sepulchrũ fuit. Qua mortua, imperium ad Primislaum solum rediit, quod uiuente coniuge eius maximo consilio administrauit: fœminarũ, quæ illa uiuẽte plurimũ poterant, autoritas extincta.

Calcei è querno robore

Praga unde dicta

Libus

De puella Valasca, quæ principatum Bohemiæ more Amazonum, septennio potenter obtinuit. Cap. VII.

SEd fuit inter uirgines, quæ Libussæ ministrare solebant, Valasca puella ingẽtis spiritus, & Amazonicæ mentis, quæ clanculũ accersitis comitibus: heram, inquit, ô sorores perdidimus, quæ nos à uirorum contumelia uindicauit, nec passa est seruire uiris: contrà, uiri eiusdem imperium subiere, nos reginarum honore fungebamur. Nunc iugum asperum & miserrimũ ferre oportet: nisi libertatẽ nobisipsis uendicemus, uilissima mancipia sumus. Quod si uobis id animi est quod mihi, facile pristinam autoritatẽ obtinebimus. Ego secretorum Libussæ conscia, Therbicę quoq; sortes noui, herbarum uires nõ minus quàm Brela calleo: quod tres habuere sorores, hoc mihi soli datũ est. Assistite audenti, uobis imperiũ in uiros polliceor. Probant singulæ Valascæ consilium: coniurant, poculũ recipiunt, quo uirile genus odissent. Interea loci Primislaus uirginem sibi per quietem sanguinem ministrare potum uidet. Territus somnio, ac malum quod erat futurũ suspicatus, primores terræ admonet, ne tantum licentiæ fœmineo sexui præbeatur. Mos enim uirginibus erat equos ascendere, fatigare cursu, flectere in gyrum, hasta contendere, gestare pharetram & arcum, sagittare, iaculari, uenari, nihil officij uirilis omittere. Quod Primislao tum periculosum, tum bonis aduersum motibus uidebatur.

m

batur. At proceres ridere ptincipem, fœmineum sexum nil ausurũ magni crẽ
dere. Mirari tanto maius atq; amare puellas, quanto agiliores ac doctiores
Mulicbris au dacia dicerentur. Valasca monere interdiu noctuq; conspirationis socias, spem bo
nam facere, audaciam augere, poculis atq; carminibus mẽtes earum à uirorũ
amore auertere, dietim plures allicere, prouinciã uniuersam ueneno inficere.
Vbi iam uirginum ac nuptarũ satis conuenisse arbitratur, mandat omnibus,
suos uiros, parentes, germanos, filios, mares, omnes somno uinoq; sepultos
noctu occidãt, armis equisq; arreptis, in campũ prodeant, nõ longe à Praga
monstratum. Maturatur scelus, uirorum quantum imperatum erat interfi-
citur: ueniũt in campum armatæ fœminæ, prostratoq; uirorum exercitu, quĩ
parricidas insequebatur, ducem in arce Vissegradensi obsident. Quã quum
expugnare nequirent, castellum sibi haud procul inde in præerupto undique
Dieuizum colle, naturaq; munitissimo ædificant, quod Dieuizum appellant, quasi uir-
ginũ castrum. Dieuizæ nanq; eorũ lingua uirgines nuncupant. Res uisa pa-
tribus plebiq; perniciosissima, tum propter admissum scelus, tũ quod illarũ
exemplo reliquas adduci fœminas uerebant, & hostem cuiq; domi esse for-
midabile fuit. Hortantur itaq; principẽ, puellas bello coërceat, se cum copijs
affuturos promittunt. Primislaus se à dijs admonitum ait, perituros omnes
qui puellas armis lacessant, tempus aliud expectandum. Illi spreto consilio,
coacto sine principe exercitu, castra ad Dieuizum ponunt, puellasq; cingere
obsidione pergũt. Valasca nil territa in maiori discrimine maiorem adhibet
Fortiter animum, comites ne mente labantur, plena fiducia hortatur, aduenisse tem-
pus affirmat, quo toti Bohemiæ leges imponant, uidere se omnes prouinciæ
optimates in suam potestatem uenisse: uires tantum acuant, uictoriã in ma-
nibus esse. Neq; nouum uiros mulieribus obedisse, Amazones sibi Asiam
uectigalem fecisse, pugnasse ad Troiam, Thesei atq; Herculis arma contem-
psisse. Si consilium atq; animus mulieribus adsit, uires haudquaquã deesse:
nullius Bohemi consiliũ suo præferre. Vbi persuasam multitudinẽ animad-
uertit, palantes hostes, & nil tale uerentes aggreditur. Fit trepidatio in totis
castris. Mox fœda orit fuga, instant uirgines, uirosq; passim trucidant. Neq;
aliter pugnatũ est, quàm si muliebres uiri animos, uiriles fœminæ induissẽt.
Pauci ex ea pugna euaserunt, quos uelocitas equorũ, non sua uirtus à morte
redemit. Singularis audaciæ in hoc prælio septem puellas fuisse memorant,
Maladam, Nodcam, Suataciam, Vorastam, Radgã, Zastanam, Tristanã.
Reginam sua manu septem uiros interemisse. Spolia ingẽtia capta, præmia
pro meritis reddita: septem quæ uirtute præstiterant, torquibus aureis atq;
armillis donatas, Valascam ueluti deam habitam: neq; post id prælium Bo-
hemis aduersus puellas audaciam fuisse. Illæ populari agros, abducere præ-
das, rapere, occidere, uillas incendere, potentiã indies augere, fingere interdũ
se uirorum amore teneri, amatorias epistolas nobilibus adolescentibus mit-
tere,

tere,detestari fastum atq; insolétiam Valascæ,simulare fugã, rogare in syluã potenti manu uenirent, ac se raperent. Iuuenes qui puellarũ facinora magis admirarentur quàm odissent,uicti blandicijs,captiq; nonnullarũ specie(erãt enim pleræq; pulcherrimæ)imperata facessunt. Sed ingressi syluas, insidijs circumuenti, trucidantur. Alij noua fraude in arcem uocantur, Valascã ueluti per traditionem comprehensuri. Qui mox intromissi,ad unum necanẽ. Vbi iam nulla fides uirginibus est,commentum inauditum excogitant.

De puella Sarca,quomodo dolose nobilem Stiradum deceperit, mortiq; tradiderit Caput VIII.

SArca erat inter puellas admodũ honesta facie, sed animo impuro, & ad omne scelus parato. Hanc in altissimo nemore strictis pedibus ac manibus arbori alligãt,tubamq; uenatoriam, ac uasculum medone plenum iuxtã ponunt:ipsæ in insidijs haud procul delitescunt. Solebat hàc iter sæpe facere Stiradus nobilis eques inter Bohemos opibus & autoritate potens, & qui puellarum tyrannidem præ cæteris abhorreret atque persequeretur. Is ergo quum syluam pro suo more uenaturus intrasset,puellamq; uinctam conspicatus esset,miserabundus quid sibi ea res uellet percontatur. Cui Sarca, Nosti,inquit,quot scelera his in regionibus Valasca perpetrarit,dum sibi potentiam regnumq; uendicat. Ego quoq; pariter in furorem acta,insaniã eiusdẽ aliquãdiu sequuta sum. Peccaui fateor, pœnituit me tamen tot ineptiarum, cogitauiq; quo nam modo scelestã relinquere uitã possem: statui ab iniqua discedere domina: sed dum comitẽ fugæ quæro, prodita captaq; huc deducor:hic de me sumere statuerat suppliciũ sanguinaria carnifex. Interea dũ ligor,dumq; mihi ultima uerba dicuntur,ut auditus est tuorũ canum latratus, atq; hinnitus equorum, illæ meæ lamiæ salutem pedibus quæsiere. At ego te uir clarissime, quem unum perfida turba metuit, per nobilitatẽ tuam oro miserere infelicis fœminæ. Solue me obsecro atq; abducito:aut si hoc nõ placet,iugula me potius quàm hic uiuam deseras:namq; ubi abieris,mox aderit iniqua uirginũ cohors,meq; diris lacerabunt modis: iuuat tua manu perire. Stiradus lacrymis motus muliebribus, puellæq; forma captus,equo desiliẽs uincula soluit,rogatq; medonis uasculum,simulq; tuba apposita quid sibi uelint. Tum Sarca, Medonem,inquit,optimum carnifices attulerunt,quo inter cruciandũ uterer:hunc iam læta securaq; bibam:& hausto sumpto, quod reliquum fuit,Stirado propinauit,qui pariter bibit. Erat autem potus suauissimus,quem Bohemi ex albo melle conficiũt: sed quàm mulieri saluber, herbis & carminibus adhibitis, tam uiro pestilens:qui mentem Stiradi prorsus alienauit. Exinde tuba hæc,inquit, mea fuit dum uenarer, quam mihi mortuæ ad collum suspendere statuerant pessimæ,quasi uenatricis signum:inflabo ut intelligant me uiuentem,suisq; manibus ereptam esse. Moxq; tuba cecinit. Valasca ubi sonitum audiuit, ex composito cum armatis puellis adest, Medo

Stiradum incautum capit, comites eius obtrūcat. Ferunt dum hæc agerent, auditum tota sylua ingentem ueluti ridentium strepitum: ubi dum esset hominum solitudo, creditum dæmones de puellarū facinore ac fallacia cachinnatos: illas uero instructo exercitu Stiradum cathenis uinctum, in conspectū arcis Vissegradēsis deduxisse, ibiq; prospectante Bohemorum principe nobilem uirum rotæ supplicio, quod est inter Germanos atrocissimū ac miserrimum, peremisse. Post hæc iam plane regionis dominas uiros sibi asciuisse, ex quorum complexu nouis fœtibus Rempub. sustentarēt, sancitumq; lege, ut natæ fœminæ diligenter asseruarentur, masculis dextri oculi eruerentur, amputarenturq; pollices, ne uiri facti aut arcus tēdere, aut armis uti ualerēt. Idq; aliquandiu factitatū. Septem annis ea pestis Bohemiā afflixit, tributariaq; magna ex parte prouincia uirginibus fuit. Qui detrectauere imperiū, intra mœnia clausi, nusq; exire audentes, magnis incommodis affecti sunt. Deniq; quum necessaria deessent, eoq; perducta res uideretur, ut coactos fame deditionem facere oporteret, tumultuarie principem adeunt, dirum puellarum bellum deplorant, ignauiam ducis accusant, malle se fœminis obedire, quàm petire inedia dicunt, aut populum tueatur, aut meliori cedat: probris & contumelijs minas adijciūt. Primislaus tot angustijs circumuentus, quum non tam armis, quàm fortibus ualeret, plebē paucos adhuc dies expectare hortatur, id si faciant, puellarum excidium imminere. Patet multitudo. Ipse medio tempore scribit Valascæ, iniussu suo optimates prouinciæ arma in eam sumpsisse: placere sibi eos subijsse pœnas: se illam filiæ loco amare: neq; inuidere principatum, quæ coniugis suæ Libussę discipula extitisset: imperiū uirtuti suæ deberi, quæ Bohemiā uirili audacia bello attriuisset: senium suum regno ineptum, neq; filio impuberi gubernationem credendam, monere ut arcem Vissegradēsem ex manibus suis accipiat, sic Bohemiam totam in potestatem eius uenturā: filio quam uelit partem faciat: sibi priuato quod restat ætatis, uiuere libeat, atque in agrum reuerti, quem reliquisset inuitus. Potestatem quam sibi fœmina tradidisset, iure optimo se fœminæ restituere. Capitur Valasca suis artibus, missaq; puellarum cohorte, tradi sibi arcem postulat. Intromissæ uirgines, apud principē opipare epulantur. Interea prosilientes ex insidijs iuuenes armati, puellas omnes trucidant: nec morati, castellum Dieuizum cum exercitu petūt. Valasca re cognita, furore amens, cum paucis obuiam egreditur, consertoq; prælio priusquam comites adsint, dum strenue pugnat, inter confertissimas hostiū turmas occiditur. Subsequutæ uirgines, ubi dominam cecidisse cognoscunt, non tam spe uictoriæ, quàm ultionis ardore certamen instaurant. Pugnatum est aliquandiu, nunc huc, nunc illuc uictoria inclinante: ad extremū infeliciter præliantes fœminæ, cæsis quampluribus, fugæ se commiserunt. Subsequuti hostes, uno agmine, uictores cum uictis castellum irrupere: potitiq; arce, quicquid fœminei sexus inuentū est, ferro

Stratagema

ferro extinxere,atq; hoc pacto magnanimi iuuenes dominatū fœmineo Bohemiam liberarunt. Valasca inter fœminas clarissimas numeranda,plus ausa quàm sexui suo congrueret, insepulto cadauere iacens, feris ac uolucribus esca fuit.

De Nimislao quarto, ac Mnata quinto, Vordioq; sexto, necnon Vinslao septimo Bohemorum ducibus. Cap. IX.

PRimislao ex Libussa tres filij nati,duo immaturo rapti funere,tertius morienti seni hæres dictus,Nimislaus nomine,quod nihil excogitans interpretatur.Fuit enim stupidi ingenij, & prorsus iners:inter scorta & cōcubinas ocio marcens.Molliciem eius fortuna confouit,quæ pacem illi perpetuam dedit,nullo uicinorum arma mouente,nec seditionibus studente populo,quem diutina uirginum bella prorsus extenuauerant.Hunc Mnata filius subsequutus est.Mnatam Vorcius,cui duo fuerunt filij,Vinslaus & Vratislaus. Inter quos moriens partitus est terram. Vinslao Praga & ducatus Bohemiæ cessit,Vratislao Lucensis principatus,qui postea Zazensis dictus est.

De Grezomislao,qui & Nedam dictus est,octauo Bohemorum duce.Et graui bello quod gessit cum patruo suo Vratislao. Caput. X.

EX Vinslao natus est Grezomislaus, qui & Nedā dictus est,unicum timoris & pauoris exemplū. Cuius ignauiā animo uoluens patruus,optimum instrumentum ad subigendam sibi Bohemiam ratus, arma mouens plura aduersus eum bella feliciter gessit. Quibus magnificatus & auctus,urbem condidit inter duos montes Mednā & Pubechā, quam de suo nomine Vratislauiam nuncupauit.Neq; contentus prioribus uictorijs,nouū nepoti bellū indicit,capitalē pœnam subditis suis interminans,qui gladij longitudinem æquātes in prælio deessent. Iubet quoq; purpuratos suos falcones atq; accipitres secum afferant, quos humana carne pascere uelit:nō ad pugnam, sed ad cædem iturus.Postremo se nulli ætati parsurum dicit,ipsosq; lactentes pueros ab ubere matrum rapi atq; confodi mandat,mammasq; mulierū pullis equorum sugendas tradi. Insolens sanè ac superbissimus, & fortasse crudelior quàm si uicisset.Parte alia,Nedam uit muliere corruptior,trepidare atq; pauere,nihil consilij,nihil spei habere, ultimam uitæ suæ diem aduenisse putare,nō gladium intueri,nō milites affari posse,alieno tamen ductus consilio,se pugnæ interfuturum dicit.Et accersito clàm Sclerico nobili equite, figura corporis sibi perquam simili,animi uero fortitudine & corporis robore dissimillimo.Fuit enim manu promptissimus,& audaci animo, atque in primis rei bellicæ peritissimus.Hunc suis armis indutum ac insignibus principalibus honestatum,quàm paucissimis rem scientibus, obire ducis munia iubet. Multa interim uatum præsagia,fœminarū quoq; spiritu,ut aiunt,pythonico imbutarum uaticinia exquiruntur. Ex quibus una placandos deos humana

hostia respondit, sic enim uictoriam repromitti. Cui Nedam, plus religioni quàm armis fidens, cæso quem sortes designauere iuuene, morem gessit. In alia parte mulierem fuisse tradunt, quæ priuigno bellum petituro, Vratislaum in pugna casurum, maioremq́ populi partem cum eo interituram prædixerit: posse tamen euadere iuuenem, si sibi crederet. Adolescenti se credere, atq; imperata facturum respondenti, iussisse ut pergeret, quando remanere domi capitale esset, primumq́ qui obuius fieret occidere, atq; utrasq; aures cadenti amputare, & in pera recondere. Exin gladio inter priores equi pedes signum crucis in terram facere, qua deosculata, equum ascendentē fugam maturare. Pugna in campo cui Thusco nomen est cōmittitur, concurrunt acies, magnis utrinq; uiribus ac clamoribus certatur. Stat belli fortuna diu anceps, multi hinc atq; inde uulnerantur, prosternuntur, occiduntur. Ad ultimū Bohemi qui non pro gloria, aut ampliando imperio, sed pro uita, pro focis, pro aris, pro uxoribus ac liberis in aciem uenissent, desperatione in uirtutē uersa, audacibus animis, inuicto robore præliantes, uictoria potiuntur, non sine Sclercij magna laude & summa gloria: cuius in hoc bello, tū ars, tum uirtus plurimum ualuit. Occiditur tamen inter præliādum, & ut iusserat, in eo campo sepultus est, ubi prælium gestum, suaq́ morte uitam ducis, & patriæ libertationem redemit. Ex hostibus cæso principe, quàm paucissimi euaserunt.

Victoria ex desperatione

Præstigium

Aiunt adolescentem, qui nouercæ iussioni paruerat, domum redeuntē, uxorem suam quam unice amauit, interemptam reperisse, ambabus carentem auribus, pectusq́ confossam, & quas hosti amputauerat aures, coniugis suæ fuisse, stupentem tristemq́ cognouisse. Tantum præstigia possunt, aut ueneficarum carmina mulierum.

De infidelitate Duringi, qui Vratislai filium sibi commissum interfecit, pœnamq́ condignam dedit. Cap. XI.

Bohemi parta uictoria, occiso Vratislao, terram eius ferro atque igne deuastant: inuentumq́ Vratislai filium impuberem, principi tradunt. Qui misertus ætatis, patruelem educandum Duringo, ad Egram fluuium imperium possidenti, Vratislao gratissimo quondam comiti tradidit. Qui cæca cupidine captus, tanquam initurus principis gratiam, puero supra Egram, qui tum glacie constrictus erat, perfracto gelu pisces quærenti, gladio caput abstulit, secumq́ Pragam deferens, ubi ad Nedam introductus est, proferens cruentum caput, Solium, inquit, tuum hodie firmaui: aut perire hoc, aut te oportuit. Securus in utramuis aurē post hac dormies, æmulo regni sublato. Motus haud aliter q̄ par erat princeps tam diro spectaculo: perfidiam, ait, nulla beneficia uincunt. Vt aleres puerum, non ut occideres, credidi. Te neq; meum imperium, neq; amici memoria, neq; innocentis pupilli miseratio retraxit ab scelere? At mihi quietē parare uoluisti. Tui ergo meriti hæc sumito præmia. Ex tribus mortibus, quam malueris optionem habeto: aut gladio

teipsum

teipsum cōfodito, aut laqueo perstringito guttur, aut ex Vissegradensi rupe præceps ruito. Duringus accepta sententia, in alni arbore, quę propinqua fuit sese suspendit: alnus postea quamdiu remansit, arbor Duringa dicta est.

De Nostirico nono, & Borsiuoio decimo Bohemorum ducibus. Qui & ultimus Paganorum ducum fuit, & tandem cum uxore sua fidē Christi suscipiens, baptizatus est. Cap. XII.

NEdam uero moriens,[†] Nostiricū maiorem natu filium hęredē instituit, *al. Hostiuicū* Dipoldo prouinciā Surimensem testamento dimisit. Nostirico Borsiuoius filius successit, ultimus Paganorū ducum: qui tamen & ipse imperante Arnulfo Cæsare, à beato Methodio Morauorum archiepiscopo, cum Ludmilla cōiuge ad baptismi gratiā perductus est D. CCCCXCV. anno post Christi saluatoris nostri ortum. Ludmilla sancta mulier habita, etiā miraculis claruisse fertur.

De situ Morauiæ, & Suatocopio, penultimo rege eiusdem. Qui & primus Christianus inter reges Morauiæ fuit. Cap. XIII.

SVatocopius eo tēpore Morauis imperabat, Christianę religionis cultor, & dignus cuius memoriā ad posteros referamus. Morauia trans Danubium iacet, cui ad Orientē Hungari Poloniq́ue regnū possident, Moraua dis iuncti amne, qui nomen regioni dedit: occidentē solem Bohemi excipiūt, Australes Meridianū: Septentrionale latus Slesitæ occupant. Ager uini frumentiq́ue ferax, gens rapinis assueta: nulli tutum iter nisi armato, potentioriq́ue præbet. Hic multos annos regnatū. Hūgarij, Bohemi, Russani, Poloniq́ue, Morauorū principi paruerūt: princeps ipse Rom. imperio. Caput regni ciuitas Volegradensis.[†] Suatocopius regū penultimus, quū aliquandiu feliciter regnasset: tandem Arnulpho Imperatori tributū pendere recusans, cōmisso prælio, *al. Suatoplupus* quū suos cadere animaduertisset, clàm sese pugnæ subtraxit: atq; ut erat mutata uestē incognitus, salutē solus fuga quęsiuit. Quumq́ue ad montē uenisset, cui Sambri nomē est, abiectis armis, equo dimisso pedibus iter fecit, & tanq́ue uiator inops, uastissimā ingressus eremum, tam diu pomis arborū atq; herbarū radicibus uitā sustentauit, donec tris eremi cultores obuios habuit: quibus sese adiungens, usq; ad extremū uitæ perseuerauit incognitus, patienter ac sedato animo incōmoda quæq; ferēs. Vbi uero obitus affuit, accersitis eremitis: nondū, inquit, quis fuerim, nouistis. Rex ego Morauorū, prælio uictus ad uos cōfugi, & regiā uitā & priuatā expertus morior. Nulla regni fortuna *Scitē* est tranquillitati eremi præferenda. Hic securus somnus, dulces herbarū radices atq; undas efficit: ibi curæ atq; pericula nullū cibū, nullū potū non amarū reddunt. Quod uitæ mihi fata dederūt, apud uos felix peregi: in regno quicquid eius transactū est, mors uerius quàm uita fuit. Sepelite me hic postquā anima corpus reliquerit, Morauiamq́ue deinde petentes, filio meo, si adhuc uiuit, hæc nunciate. Atque his dictis uita excessit. Arnulfus interea uictoria

potitus, regnum Morauiæ Suatocopij filio, quem de sacro fonte leuauerat, possidendum reliquit. Is ab eremitis edoctus de fortuna patris, quem cecidisse in prælio existimauerat, corpus eius ex eremo defossum, Volegradum retulit, atq; in sepulchris maiorum condidit. Fuit autem Suatocopij filius, quanquam Christianorum sacris imbutus, minus tamen q̃ decuit, sacerdotes dei ueneratus. Qui uenationem aliquando facturus, archiepiscopo Methodio imperauit, ne ante suum reditum diuina perageret. Expectauit Methodius ad meridiem usq;, tandem negligi rem diuinam ueritus, deo sacrificium cœpit offerre. Interea reuersus princeps. ubi se neglectũ animaduertit, sacrã ingressus ædem, multitudinem canum intromisit, tubasq; clangere iubẽs, ad altare usq; progressus, cõuicia multa ingerẽs, uix manus à uiolatione sacerdotis abstinuit. Ob quam rem, paucis post diebus Methodius in Bohemiam fugiens, regem extra ecclesiam fecit, regnoq; sacris interdixit. Quo facto, non solum archiepiscopalis sedes in Morauia defecit, sed in seipso quoq; regnum extinctum est. Mortuo nanq; paulo post excommunicato rege, imperij Morauorum partem Theutones ac Bohemi, partem Poloni, atq; Hungari diripuerunt. Methodius in Bohemia aliquandiu moram traxit, deinde Romam se contulit, ubi fratrem suum Cyrillũ comperit, qui baptizato quondam Suatocopio, Morauis Christiana sacra crediderat, multasq; alias Sclauorum gentes ad fidem Christi conuerterat. Ferũt Cyrillum quum Romæ ageret, Romano pontifici supplicasse, ut Sclauorum lingua, eius generis hominibus quam baptizauerat, rem diuinam faciens uti posset. De qua re dum in sacro senatu disceptaretur, essentq; nõ pauci contradictores, auditam uocem tanquam de cœlo in hæc uerba missam, Omnis spiritus laudet dominum, & omnis lingua confiteatur ei: Indeq; datum Cyrillo indultum

De Spitigneo undecimo, ac Vradislao duodecimo Bohemorum ducibus. Caput XIIII.

Borsiuoius autem, coniunxq; Ludmilla, Christianam ueritatẽ amplexi, fidem catholicam inter Bohemos magnopere ampliarunt. Ludmilla filia fuit comitis Slamborij castelli Bizeniæ, quod postea Melinca dictũ est. Ex qua tulit Borsiuoius duos filios, Spitigneum & Vradislaum. Primus patri succedit: sed moriens sine filijs, fratri principatum reliquit. Coniunx Vradislai† Drabonucia, mulier audax, & ad scelus prona, duos pariter filios uiro peperit, Venceslaum & Boleslaum: priorem Ludmillę tradidit educandum, alterũ ipsa enutriuit. Alumni ex nutricibus mutuati mores, Venceslaus pietatem colere, mansuetudinem præferre, Christiana sacra uenerari, elargiri multa pauperibus, nulli noxius esse: Boleslaus idolorum sectari culturã, honores ambitiose quærere, adulterari, rapere, occidere, in scelera cuncta prolabi.

† al. Drabomicia

De sancto

De sancto Venceslao martyre, tertiodecimo, & fratre suo Boleslao quartodecimo Bohemorum ducibus. Cap. XV.

PAter suprema ordinans, Ludmillæ, cuius integritatẽ prudentiamq; optime nosset, quousq; liberi adoleuissent, gubernationem prouinciæ dimiserat. Id ægre Drahomiciæ fuit, quæ Tymã & Simonẽ nepharios homines submittens, socrum in castello Thetim strangulari iussit: ipsa deinde imperium accepit. In omnes crudelis, in Christianos sæuissima & intolerabilis, ac propterea Venceslao etiam filio infesta, cui præferre fratrem non dubitauit. *Venceslaus* De Venceslao hæc referuntur. Potus cibiq; parcissimum fuisse tradunt, corporis maiestate decorum, uirginitatem ad ultimum uitæ seruasse: diuina in templis officia, diurna nocturnaq; nunquam neglexisse: & noctis quidẽ tempore nudis pedibus super glaciem ac niuem iter agentẽ, uim frigoris minime sensisse: Podium uero eius comitẽ, quũ caligatus obriguisset, iussum uestigia Venceslai pedibus premere, concaluisse. Postera die cruenta sancti uiri uestigia inuenta: inisse eum populo perurgente, adhuc uiuente matre, principatũ. Duci uero Curinensi, nulla iniuria lacessito, cum exercitu in Bohemiam ingresso, atq; agros uastare conanti, armatum cum copijs occurrisse, uocatoq; in colloquiũ, singulare certamen obtulisse. Accepta ab aduersario cõditione, ubi manus conseri debuit, angelos uisos, qui Venceslaum protegentes arma ministrarent: territum ea nouitate Curinensem, ex equo prolapsum ueniam petiuisse. Bohemum libenter humiliato pepercisse, monuisseq; ne deinceps aliena peteret. Similem angelorũ comitatum uidisse aiunt Imperatorẽ, quũ Venceslaus adolescens in eius curia obuersaretẽ, eamq; ob causam brachium sancti Viri dono ei dedisse, in cuius honore cathedralis ædes in Praga constructa est. Ferunt tunc Bohemiã sub episcopo Ratisponensi fuisse, ac propterea quum Venceslaus Volgangũ præsidem, qui postea inter sanctos relatus est, ad cõsecrationẽ eius basilicę summis precibus inuitasset, respondisse pontificem, coram deo iam templum suum dedicatum esse, quod futurã metropoliticã cerneret, missurũ se tamẽ, qui sua uice Venceslao satisfaceret. Creuerat iam Venceslai nomen, miraq; populi charitate atq; admiratione celebrabatẽ. Sed quanto cæteris acceptior erat, tanto acrius in se odiũ fratris matrisq; concitabat, ac propterea licet dimittere seculum, & in monachum tonderi destinasset, non potuerunt infelices animæ sancti uiri propositum expectare, sed impatientes moræ, piam principis intentionem scelere præueniunt. Fit conuiuium apud Boleslaum, matre iubente, uocatur Venceslaus. Qui & si mortem instare prædixerat, facta tamen cum sacerdote de peccatis suis ex more Christiano confessione, fraternam domum ingreditur, ibiq; statim Boleslai manu percussus interijt. Dicat aliquis homicidam suspicius *Venceslai mors* Venceslaum fuisse, negetq; cœlo dignum, qui certæ se morti obtulerit. Nos Gotthorum instante procella, plurimas Romæ fuisse puellas legimus,

quæ

quæ pudicitiæ suæ uim inferri timentes, & ne in manus hostiles inciderēt, in Tyberim sese præcipitauerunt: quæ postea miraculis coruscantes, sanctorū honores meruere. Venceslai sanctitati qua die cæsus est Christum deum testimonium præstitisse, memoriæ prodiderunt, qui regi Daciæ per uisum apparens, suo martyri ædem construi mandauit. Ipsum autem Venceslaum multis miraculis claruisse, atq; inter sanctos martyres ab ecclesia receptū tradunt. Drahoniciā paucis post diebus fatis suis trahentibus, ultionemq; parricidij exigentibus, hiatu terrę apud arcem Pragensem absorptam, Boleslaū multis sceleribus nobilitatum, morbo absumptum duos filios reliquisse, Boleslaum paternum nomen referentem, & Stratiquatem.

De Boleslao quintodecimo Bohemorum duce. Cap. XVI.

Boleslaus imperio potitus, patrui magis quàm patris æmulator extitit. religionē enim Christi extollens, uiginti ecclesias erexit. Huic soror fuit Milada eximia specie uirgo, sacris imbuta literis, & multa pollēs eruditione. Quæ quum Romam orationis causa petiuisset, à Ioanne pontifice maximo benigne excepta, ipsius autoritate monasterium sancti Georgij in arce Pragensi construxit, ibiq; sacerdos consecrata est. Eadem quoq; sancti Viti ędē, à Venceslao fundatam, in pontificalem eleuati obtinuit. Ditimarus natione Saxo, & opinione sanctitatis insignis, primus ibi episcopus consecratus, cui Adelbertus successit, nobili genere apud Bohemos natus. Stratiquas, Boleslai frater, relicto seculo apud Ratisponam Baioariæ ciuitatē, in cœnobio sancti Emeramimi, monasticā uitam elegerat. Quem Pragam forte aduenientē, aggressus Adelbertus, pontificalē ei cathedrā offert: q quū esset regis frater, ex rege natus, facile populū sub religione continere posset: nam sibi non esse facultatem eius regendæ plebis, quæ rapinis & adulterijs assueta, ius fasq; omne contemneret. Stratiquas mundanas dignitates quasi malas pestes esse fugiendas esse respondit, monasteriū sibi & præsentē uitam suauē præstare, & futurā promittere meliorē, in eo se uiuere moriq; uelle. Scribunt autores, Adelbertū his auditis, prophetico spiritu plenū Stratiquati dixisse, Poteras modo pontificali honore cum salute defungi: at quod nūc recusas, in perniciē tuam uehementer expetes. Abijsse deinde Romam, ac cum fratre suo beatæ uitæ Gaudentio in monasterio sancti Alexij tamdiu delituisse, donec iussu pontificis maximi suas oues repetere iussus est. Quibus quū esset prorsus ingratus, in Hungariam profectū, regem Stephanum baptizasse, quem inter sanctos relatum aiunt. Exinde Poloniā ingressum, Gaudentiū fratrem, in ecclesia Gnesnensi prædicaturum Euangeliū, pontificem ordinasse. Postremo Prutenos adijsse, apud quos dum Christi legē prædicat, gladio cæsum, martyrio uitam finisse. Interea Stratiquatem mutato proposito, Pragensem ecclesiam poposcisse, neq; repulsum, fraterno regioq; fauore adiutū. Sed dum apud Maguntinum archiepiscopum agit, sacris de more imbuendus, inter duos

Milada

Ditimarus

Stratiquas

duos episcopos iacentē pronum, diabolico spiritu arreptum, tamdiu uexatū, donec animā exhalauit, Adeodato natione Teuthonico, ecclesiā cōmissam.

De Boleslao sextodecimo Bohemorum duce. Cap. XVII.

Boleslaus duobus & triginta annis imperio potitus, ex uita decessit, relicto successore filio sui nominis Boleslao tertio: Huic Mescho Polonorum princeps Cracouiam per fraudem eripuit. Bello deinde orto, uastatis agris, induciæ demum dictæ, statutumq; uti ambo duces apud Cracouiam conuenirent. Boleslaus accepta fide eò pergit, atq; in conuiuio captus, luminibus priuatur, comites eiusdem crudeliter necati, exceptis Vrisbuicensibus insidiarum cōscijs, scelerisq; participibus. Qui domū reuersi, tanquam magno ex periculo euasissent, publicam fidem atq; iusiurandū & iura hospitij à Polono uiolata queruntur. Vbi fides habita, Ianurem Boleslai fratrē dolo necare conantur. Cocherem inter Vrisbuicenses consilio, opibus & autoritate maior, adolescentē sub specie uenationis in syluā tractum, ad stipitē arboris alligatū, sagittis confodi iussisse fama est: diuum Ioannē baptistā ab eo precibus exoratum, hirsuto tegmine sagittas excepisse, uxoremq; eiusdem per uisum cōmonuisse, peridiranti uiro opē ferret. Interea famulū principis Ouerā nomine, ex periculo prolapsum, proditionē populo exposuisse, illum tanta nouitate cōmotum, correptis mox armis in syluam procurrisse, captisq; proditoribus atq; occisis, ducem saluum reduxisse. In eo loco ubi hæc acta sunt, monasterium ordinis sancti Benedicti, quod Velifcam appellatur constructum, & aram maiorem ibi sitam, ubi arbor religatum Ianurem tenuit. Mescho autem coacto exercitu, longe lateq; Bohemorum populatus agros, Pragam deniq; obsidione cinxit, eamq; biennio fame laborantem obtinuit, excepta arce Vissegradensi, quæ in fide Ianuris permansit.

De Vdalrico, septimodecimo Bohemorū duce. Cap. XVIII.

Fuerat & alter Boleslao frater, Vdalricus nomine, quē pater Henrico Imperatori nutriendum dederat. Is audita Meschonis proditione, clàm ab Imperatore dimissus, castellum Dicuizum natura & arte munitū ingreditur. Exin collecto raptim milite, colles occupat, qui Pragæ supereminēt, tubasq; clangere iubet. Mox alta uoce præconem Pragensibus nunciate, uictos prælio Polonos fugam cepisse, uictorem principem cum exercitu adesse. Qua uoce accepta Polonorum præsidium quod urbem tenebat, metu perculsum excessit. Pragēses aucti animo insequuti, complures in fuga captos necauere. Mescho cum paucis in Poloniā se recepit. Vdalricus Pragam ingressus, germano suo, siue proditoribus suggerentibus, siue quod ætatis beneficio illum sibi præferri uidebatur, effodi oculos iussit. Multa huius facinora referuntur, partim reprehensione, partim laude digna. Inter cætera & illud narratur, redeuntem ex uenatione, puellam uidisse in uilla quadam, iuxta puteum uestimenta lauantem, nomine Bozenam, quod Beatricem interpretatur, eleganti

eleganti forma, & moribus supra q̃ par esset agresti uenustis, captum specie & alloquio modesto, quamuis amici aduersarentur, coniugẽ accepisse: Bizetislaum ex ea natũ. Is quum adoleuisset, Iutham Imperatoris Ottonis Rufi filiam, quæ apud Ratisponam in monasterio nutriebat̃, quamuis nunquam uidisset, sola fama commotus, ui rapuit, solusq; cum illa ad patrem perrexit, comitibus uelocitatem eius insequi nequeuntibus, ab Imperatore ex fuga retractis atq; occisis. Non improbauit pater factum, sed admiratus audaciam, tantum se filium genuisse gauisus, matrimonium cum rapta in Morauia celebrari mandauit: tanto præstantiorem filium æstimans, quanto nobilius est, Imperatoris quàm uillici filiam amauisse. Imperator ea contumelia motus, iureiurando affirmat exercitum in Bohemiam ducturum, terram malis affecturum, sibiq; sedem in medio regni collocaturum. Statimq; cum exercitu Bohemiam instar torrentis cuncta secum rapientis, ingreditur. Cõtrà Vdalricus filiusq; castra mouent. Iam duo exercitus ad iactum teli conuenerant, tum Iutha, cuius ex iniuria bellum ortum, crinibus sparsis, scissa unguibus facie, uicto periculorum magnitudine muliebri pauore, ausa telis sese inferre uolantibus, inter primas acies prosiliens, patris alloquium priusquam furor ardeat amplior, exposcit. Quo impetrato, Fateor, inquit, pater, iustum te bellum mouisse, cuius filia rapta est, illumq; pœna dignum, qui te contempsit, nisi compulisset amor, cuius cæca consilia sæpe ueniam meruere. Sed age obsecto, pone ante oculos quem armis insequaris: gener tuus, mihi maritus, cui tantopere irasceris, & fortasse nepos tuus, eius filius, in uẽtre meo conceptus est. Parce oro filiæ, parce nepoti: patrem illi, mihi uirum, dimitte. Non est degener maritus, nec solui consummatum matrimoniũ Romana ecclesia sinit: nec tibi uictoriæ potestas est: utriq; uires, utriq; belli artes suppetunt: Mars dubius casum respicit. Ne obsecro pater, mei causa tantam militiam morti obijcito: parce, cui ego prior læsa, peperci. Illacrymatus pater, audita filia: facturumq; se quod illa uellet, nisi obstaret iuramentum. Tum Iutha, Et maritus, inquit, meus iureiurando astrictus est Theutoniam armis lacessere: sed uana religio, quæ sceleri locum facit. Vim criminibus sacramenta non addũt. Et promissorem maleficij diuina maiestas odit, factorem exterminat. Inueni tamen si libet, uiam, qua te simul promisso, uirumq; soluam. Veniet cum patre gener ad pedes tuos, ueniam commissi petet: te regem, te dominum profitebitur: neq; impedimento erit, quo minus sedem in medio Bohemiæ colloces, ibiq; ius dicas. Postremo curiã tuam in Teuthonia petens, uillas aliquas quas iusseris inter equitandum maritus diripiet. Placuit Imperatori cõsilium filiæ, atq; in eius uerba fœdus ictum, exercitus consalutati, & in Boleslauia, quæ umbilicum tenere Bohemiæ creditur, sedes Imperatoris lapidea erecta, perpetuum rei monumentum principibus terræ insigne datum Imperialis aquilæ. Exin Bisetislaus Morauiã ex paterno indulto rexit, Polonosq; qui

magnam

Marginalia: Iuthæ elegãs oratio — Grauiter — (manuscript) Sic fecit (...) lib. 4. c. 19.

magnam eius partem occupauerant, bello deleuit, eorúmque multa milia, ligatis post tergum manibus, in Hungariam uenundandos misit.

De Bisetislao decimo octauo Bohemorum duce. Cap. XIX.

DVm hæc aguntur, anno post Christi ortum tricesimo ac millesimo, Boleslaus apud Cracouiam excæcatus interijt. Vdalricus quoque frater eius uita functus est. Qua re cognita Ianur & ipse cæcus, Pragam ueniens, ducatū gētis suopte ingenio nepoti dimisit. Bisetislaus ea re cognita, animo auctus, quāuis nulla iniuria lacessitus, exercitū in Hungariā duxit, magnamque inde prædam retulit. Quinque ei ex Iutha fuerūt filij, Spitigneus, Vratislaus, Conradus, Iaronurus, & Otto: quorū fiducia plenus, etiam Polonos ulturus, auū pulsare bello non timuit, Cracouiamque armis captam funditus euertit. Gnesenium quoque metropoliticam urbem diripuit, multorumque martyrum sacratissima inde corpora asportauit, & crucem aureā ccc. pensantē libras. Quod quum Imperator Henricus, eius nominis secundus accepisset, indignatus iniussu suo Poloniam uastatam esse, Bisetislaum aut resarcire Polonis damna, aut bellum expectare iussit. Ille nihil se Imperatori nisi tributum debere respondit à maioribus institutum. Pendebat autē dux Bohemiæ Romano imperio quotannis centum & uiginti boues, & argenti puri centum quinquaginta marcas: id se neque neglexisse hactenus, neque neglecturum. Si quid amplius iusserit Imperator, à bono & æquo recedere, se libertati gentis nihil detracturū. Imperator his auditis, ex Ratispona in Bohemiā copias traducit: Othardo Saxonum duce ex altera parte cum exercitu properare iusso. Ingressus syluam, qua Bohemiam cingi diximus, præcisis arboribus iter interceptum reperiens, milites uiam securibus aperire iubet. Magnus hic labor equiti, erāt enim uastæ magnitudinis arbores, multaque robora incidenda, priusquam iter pateret. Ob quam rem, quum iam opere peracto ad interiora peruenissent, nec hostis in conspectu usquam daretur, fessi ac sitibundi proiectis armis flumina petunt. Bisetislaus ex insidijs prodiēs, palantes atque inermes aggressus, stragem haud paruam effecit. Imperator repentino commotus malo, multis suorum desideratis, fuga salutem petit. Othardus uero iam fines Bohemiæ ingressus, Septentrionalem prouinciæ partem longe lateque populatus, his cognitis cum præda domum reuertitur. Procopius comes Bilciensium, cum parte copiarū aduersus eum missus, fortuna parum prospera usus, tanque pecunia corruptus, effossis oculis, manibus pedibusque obtrūcatis in flumine Bicline demersus est: nec tamen eo pacto quies Bohemiæ data. Nam sequenti anno Henricus Imperator, & Othardus, maioribus collectis copijs redeuntes, transmissa sylua ferro ac flamma cuncta uastarunt: Bisetislaum armis diffidentē intra Pragæ mœnia clausum obsederūt. Seuerus tūc episcopatū urbis gerebat, iureiurādo Imperatori obnoxius, ex cuius indulto pontificali sede præerat. Is noctu cū pluribus ad Henricū confugit, obtinen-

n dæque urbis

[Margin notes: 1030 — Gnesna — Sub anno 1002.]

dexcę urbis uiam oſtendit. Quare fractus animo Biſetiſlaus, errati ueniā pe-
tijt: dictæ ſunt pacis leges quas uoluit Imperator, & trium annorū tributum
penſum: Sleſia ſub annuo tributo, auri triginta, argenti cl. marcarum Bohe-
miæ principi tradita: ſecūdo & quinquageſimo anno poſt milleſimū à Chri-
ſti ſaluatoris aduentu, pace cum Imperatore compoſita, Hungariā ſibi ſubi-
gere Biſetiſlaus aggreditur: cuius populus ſuis utens legibus, Romanorū im-
perium contemnebat. Sed ingreſſus hoſtilē prouinciam, mox ardenti febre
correptus, ultimū inſtare diē intelligens, uocatis Bohemiæ primoribus, Spi-
tigneū primogenitū ſucceſſorē ſuum deſignat, reliquos filios Morauia inter
eos diuiſa, parēre fratri iubet. Atq; his demandatis, uita decedit, quarto Kal.
Maij. Corpus eius Pragam tranſlatum apud parentes ſepultum.

1052 mala supputatio. si cum aliis conferas erat Henrici 2. tpe

De Spitigneo decimonono Bohemorum duce. Cap. XX.

Spitigneus ut regnum primum potitus, omnes Theutonici generis Bohe-
mia excedere iubet, nec matri poteſtatem manendi facit. Exinde Mora-
uiam infeſtis petens armis, fratres bello aggreditur. Vratiſlaus audito ger-
mani aduentu, relicta in Olomucio cōiuge, ad regem Andreā in Hungariā
confugit. Conradus & Ottho fratri ſe dedunt. Vxor Vratiſlai capta, aliquā-
diu in uinculis habita. Poſtremò ſuadēte Seuero epiſcopo dimiſſa, dum uirū
in Hungaria petit, uicina partui in itinere decedit. Mœſtus ea re coniunx, ab
Andrea rege conſolationem accepit, qui filiā ſuam Adilheidam nuptam ei
tradit. Quod quū Spitigneus accepiſſet, ueritus ne uires Hungaricas in ſe fra-
ter armaret, miſſa legatione, ſine cauſa illū ex Morauia abijſſe dicit, nihil ho-
ſtile timendum fuiſſe. Nam quur frater fratrē oderit, ſecundo poſt ſe loco ge-
nitum? Seruaſſe ſe abeunti bona, non abſtuliſſe: redire eum ad ſuos debere,
cuncta ei ſalua eſſe. Nec fruſtratus eſt fratrē, redeunti quæ armis abſtulerat,
cūcta reſtituit. Iutha uero à filio deiecta, quū ſecūdo nupſiſſet, breui mortua
eſt: cuius corpus in Bohemiā tranſlatū, in ſepulchris principū condidere.

De Vratiſlao uiceſimo Bohemorum duce Cap. XXI.

Spitigneo uita defuncto, Vratiſlaus ſucceſſit. Qui Morauia rurſus inter
fratres diuiſa, Iaronurū, quem pater eccleſiæ dedicatum exortem regni fe-
cerat, in diaconū uel inuitum ordinari iuſſit. Is relicto Chriſti habitu, ad Po-
loniæ duces confugiens, militarē diſciplinam ſectatus eſt. Fuerunt Vratiſlao
ex Adilheide tres liberi, Biſetiſlaus, & duæ fœminæ, Ludimilla, & Iuditha.
Verum Adilhiede mortua, uxorem alterā ex Polonia duxit, nomine Suata-
nam, ex qua Boleslaum, Borziuislaum, Vladislaum, Sobeslaumq; ſuſcepit.
Inter hæc Seuerus epiſcopus, qui Bohemiam Morauiamq; ſacerdotio tenuē-
rat, Ioanne in Morauorū eccleſia ſibi ſubſtituto, iam grauis ſenio ex uita de-
cedit. Ob quam rem Conradus & Otto, Vratislaum precibus onerant: Iaro-
nuro fratri ut eccleſiam Bohemiæ ab Imperatore impetret. Annuit Vratiſ-
laus, neq; Imperator aduerſatus eſt. Iaronurus ex Polonia reuocatus, relicta

militia,

militia,episcopus ordinatur,ac mutato nomine†Gebardus appellatur. Qui mox spiritu superbiæ inflatus Morauiã non minus sibi q̃ suo antecessori debitam dicit,illum exterũ,se ciuem:illum infimo loco natũ,se regia stirpe ortũ. Ingressus Morauiã,Ioannẽ episcopum qui cedere nollet,contumelijs & uerberibus afficit. Vratislaus,qui Ioannẽ amaret,ea re cõmotus,Romanũ pontificem contumaciã Gebardi uti corripiat,scriptis hortatur. Missus est in Bohemiam Rodulphus cardinalis,qui causa cognita delictũ puniat. Is uocatũ Gebardũ,quũ minime pareret,sacerdotio abdicauit. Sed rogatus à clero,dignitatẽ ei restituit,iubens & ipsum & Ioannẽ intra annũ coram summo sacerdote se exhibere. Paruerũt ambo. Sacerdos maximus ambobus auditis,Gebardum amouere sacerdotio statuit:fecissetq́,nisi preces interuenissent Mathildis uirginis, filiæ Bonifacij ducis Lucani, quæ tum Romæ fuit,ex Bohemorũ sanguine nata. Hæc est illa Mathildis,fama inclyta,& apud historicos late memorabilis, quæ à Radicofano Senensis agri oppido, usq; Ceperanũ interiacentẽ terram donauit ecclesiæ:posteri patrimoniũ sancti Petri appellarunt. Huius ergo interuentu, Romanus præsul utrunq; sacerdotẽ sua diœcesi contentum esse,ac remissis iniurijs,in patriam reuerti iussit. *al. Gerardus* *Mathildis*

Vratislaus dux Maguntiæ,in regem creatur per Henricũ Imperatorẽ quartum,regnoq́ Bohemiæ,Poloniã,Slesiam,Lusaciã, Morauiamq́ adiecit. Cap. XXII.

INter hæc Leopoldus Austriæ marchio,Morauiã latrocinijs magis quàm iusto bello infestam reddit,nec Conradi aut Otthonis,qui tunc prouinciæ præsidebant,preces audit. Illi fraterna solatia expetunt. Vratislaus collecto raptim exercitu, Austriã ingressus, instar horridæ tempestatis obuia quæq; prosternit:occurrentẽ Leopoldũ prælio uictũ, in fugã conuertit,ipse onustus spolijs domum reuertitur. Post hæc anno sexto & lxxx. supra mille,ab ortu saluatoris Christi,apud Maguntiã in concilio principũ ab Imperatore Henrico,eius nominis quarto,Vratislaus rex declaratur, Morauorũ regno,quod supra extinctũ diximus,in Bohemiã translato:Polonia,Slesia,Lusacia,Morauia,Bohemorũ imperio adiectę. Gilbertus Treuirorũ archiepiscopus cum eo Pragã missus,qui coram prouincialibus regem inungat,regalibusq́ adornet insignibus. Id eodem anno factũ,ac clamante populo,Vratislao regi salus,honor atq; uictoria. Suatana quoq; regina cũ eo coronata. Mortuus est per idem tempus Ioãnes Morauorum episcopus,cuius ecclesia,instante Gebardo Pragensi,unita est. Quæ res illi maioris insolentiæ fomentũ fuit:adeo, ut præsente rege interesse diuinis minime dignaretᷣ. Ob quam causam Vratislaus,indulgẽte Alexandro papa iij. natione Senen̄. collegium canonicorũ regulariũ in arce Pragensi erexit:in quo dum res agitur diuina, non præpositus tantũ,sed decanus & sacerdos, diaconusq́, & subdiaconus, rem diuinã facientes,episcopalibus ornamentis utuntᷣ. Et præpositus quidẽ cancellarius *1086.* *Primus Bohemorum rex*

regni appellatus, principis honore defungitur. In fundatione aũt eius ecclesiæ, regem suis humeris duodecim cophinos lapidum gestasse ferũt. Religiosum principem, dignumq́ue qui primus inter Bohemos regio diademate uteretur, Gebardum uero in dies magis atq; magis insolescentem, ac propterea à Morauorum plebe repulsum, dum per Hungariam ad Romanũ pontificẽ questum iniurias proficiscit̃, apud Strigonium morbo correptũ interijsse, Cosmumq́ue illi suffectũ. Fuerũt Vratislao & cum Saxonibus, & cum germano, qui Morauiam obtinebat, inimicitiæ. Illos per filium uicit: germanũ ipse ex Morauia armis expulit, urbemq́ue Olomucensem possidendã filio tradidit.

De Conrado uicesimoprimo, Bizetislao uicesimo secundo, ac Boleslao uicesimotertio, necnon Borziuislao uicesimoquarto Bohemorum ducibus. Cap. XXIII.

VIta functus Vratislaus, non filium sicut optauerat, sed Conradũ fratrẽ habuit successorem. Qui septimo mense potitus imperio, morbo correptus, nepotibus ex fratre locum fecit. Quinque eos fuisse diximus, qui sibi inuicem pro natiuitatis ordine successere. Duos ex his Vtbuicenses, perpetui regum hostes, fraudibus interceptos necauere.

De Vladislao uicesimoquinto Bohemorum duce, & rege secundo Caput XXIIII.

PEnultimus Vladislaus nomine, ex Bisetislao fratre nepotẽ sui nominis, cum ccc. galeatis equitibus auxilio Hẽrici[†] sexti Romanorum Imperatoris Romam misit, qui plurimas inde reliquias sanctorum reportauit. Inueni in historia Bohemorũ post Vratislaum primũ regem, pluribus annis interregnum fuisse. Nam Conradum fratrem eius, ac deinde Vratislai filios non regis nomine, sed ducis tantum usos, tanq; regni decus homini, non prouinciæ datũ fuisset. Vladislaum uero quarto loco Vratislao natum, à Friderico primo, sibi & posteris regiam dignitatẽ obtinuisse, & quũ in expugnatione Mediolanensi egregiam operã nauasset, Imperatori mirifice gratum, leonẽ rubeum bifurcatæ caudæ, in clypeo albi coloris insigne regium accepisse: candelabrum quoq; Salomonis ex Mediolano asportatũ, in ecclesia sancti Viti Pragensis recondisse. Pontẽ super Multauiam, quo uetus Praga minori iungeretur, magni operis ædificasse, quem Ratisponẽsi præferunt, in quatuor & uiginti arcus, ut antea diximus protensum.

[†] al. quinti

De Sobieslao uicesimosexto, & Friderico uicesimoseptimo, nec non Conrado uicesimooctauo, ac Bizetislao uicesimonono, atq; Venceslao tricesimo Bohemorum ducibus. Cap. XXV.

POst eum Sobieslaum quinq; annis ducatu functũ, à prouincialibus exactum, in exilio interijsse. Exin Fridericũ Vladislai filium successisse, post Conradũ, qui apud Apulos in Italiam sequutus Imperatorẽ, decessit. Conradũ Bisetislaus sequit̃, qui & Henricus dictus est. Et quũ esset Pragensis epi

scopus.

ſcopus xvi.annis pontificatũ ſimul & principatũ Bohemiæ tenuit.Poſt eum ducatũ obtinuit Venceſlaus frater eius.Hos quoq; regis nomine abſtinuiſſe conſtat,ſiue quia magis ui quàm iure imperauerunt, ſiue quod Imperatoris Ro.indultũ ſumendæ coronæ,more maiorũ obtinere non ualuerunt.

De Primiſlao triceſimo Bohemorũ duce,& rege tertio. Cap. XXVI.

VEnceſlaum tribus menſibus ducali autoritate functũ, Primiſlaus Vladiſlai ſecundi regis filius,armis deiecit, & à Philippo Ro. Imperatore Friderici ſecundi fratre, quem Romana eccleſia non accepit,tertio loco inter Bohemos reges coronatus eſt.

De Venceſlao Bohemorum rege quarto,& de Othocaro Bohemorum rege quinto. Caput XXVII.

PRimiſlao duo fuerunt filij, Venceſlaus & Othocarus: Venceſlao regnũ Bohemiæ ceſſit: Othocaro marchionatus Morauiæ. Fuit autẽ Venceſlaus unoculus,& ſine liberis decedẽs,regnũ Othocaro reliquit:qui & alio nomine Primiſlaus appellatus eſt,inter Bohemiæ reges v.belli appetẽs,& magnorũ operũ effector,cui nec animus in rebus arduis,nec conſiliũ defuit.Imperiũ quod à fratre ſuſceperat,ex mari Baltheo,quod falsò pleriq; oceanũ putauere(eſt enim mediterraneus ſinus)uſq; ad Danubiũ protenſum,ad internum noſtrumq; mare, quod Adriaticũ dicimus, extendit. Nam quũ obiiſſet Fridericus dux Auſtriæ ſine liberis,ſoror eius Margarita hæreditatẽ accepit. Nupſerat hæc olim Henrico Imp.Friderici ſecundi filio,eoq; ſine ſobole uita functo,in patriã redierat.Eadẽ iam anus Othocarũ ſibi uirũ aſciuit, qui non tam coniugis ætatẽ,q̃ dotẽ animo uoluens, ſterile matrimoniũ contraxit,& principatũ nobilẽ cõſequutus,more humano,quãto plura poſſedit,tãto maiora cõcupiuit. Vlricus eo tẽpore Carinthiorũ principatũ tenebat. Qui quũ uirili ſobole careret, accepta ex Othocaro pecunia, Carinthiã illi, Carniolã, Marchiã,Sclauonicã,& portũ Naonis,tradidit. Veronenſes,exinde Feltrenſes,Taruiſini, & multi ex Foroiulij, ultro ſeſe ei ſubmiſerunt. Bellũ Hungaris indixit,cõmiſſoq; prælio,uictor ingentẽ prędã reportauit,Stiriamq; prouinciã illis ademit. In Pruſſia, quam ueteres †Vlinrigiã uocauere,ſuperatis Tartaris urbẽ condidit,quam Cuniſpergiũ,id eſt,montẽ regiũ uocãt. *al. Vlmerigiã* Sed quantum aucta eius potentia eſt,tantũ etiã inſolentia creuit.Qui uiuente legitima uxore,& quæ ſibi tantũ imperiũ adiecerat,alterã ſuperduxit Cunigundã regis Maſchoriæ filiã. Vocatus per principes electores ad imperiũ,cõtẽpſit: palam inter ſuos iactitans,pluris Bohemiæ regẽ,quam Ro.Imperatorẽ eſſe. Rodolphus itaq; Habsburgi comes, qui magiſter curiæ Othocari fuiſſet,nõ minus belli q̃ domi clarus,Chriſtianę Reip.pręfectus eſt. *Rodolphus in Imp. electus* Is miſſis ad Othocarũ legatis, Auſtriã & Carinthiã;cæteraſq; uicinas Italiæ prouincias tanq; iuris imperij repetit, quando nec Auſtria muliebre feudum eſſet, nec Carinthiã iniuſſu Cæſaris Vlricus uenundare potuiſſet. Renuit Othocarus,& im-

profecto,Bohemis an Theutonibus imperiũ debeať. Sũt Poloni,sunt Saxones ac Francones,qui nostra signa sequunť,sunt Slesitæ,Morauiq́;,& uerebimur belli tentare fortunã? Vtinã aut tibi meus animus fuerit,aut mihi obedientia quam te habere animaduerto,sentiret profecto Rodolphus,neq; uires aduersus dominos ualere,neq; dolos.Othocarus,qui uxoris charitate teneretť,eamq́; uera loquutam animaduerteret,simulq́; animi magnitudine irrogatã contumeliã ferre nõ posset,accersitis regni primoribus, collectisq́; nouis copijs,Rodolpho qui dolo secũ egisset,bellum indicit: neq; ille certamen detrectat. Conueniunt ambo cum exercitibus in campis Austriæ,trans Danubium cõmissum est atrox præliũ,diuq́; Marte dubio depugnatũ,.quũ Bohemi multitudine ac robore,Sueui quibus Rodolphus maxime fidebat, ordine ac arte superiores essent. Cecidere quamplurimi ex utraq; parte, maior tamen strages Bohemorũ ædita . Ad extremũ relictus à suis Othocarus,dũ fortiter pugnat, inter confertissimas hostiũ acies occidiť. Ferunt Stirienses duos domi nobiles, quorũ frater ab Othocaro per iniuriã extinctus fuisset, eum toto prælio quæsitũ, quũ certis indicijs cognouissẽt, in ultionẽ fraternæ cædis obtruncauisse. Corpus eius,permittẽte Rodolpho,in Bohemiã translatũ regio honore sepultum . Prælium ipsa die B. Ruffi peractũ,anno ab incarnatione uerbi VIII. & LXX. post ducentos & mille. A populatione Bohemiæ Imperatorem abstinuisse,quæ genero deberetur.

Othocari interitus

1278

De sancto Venceslao Bohemorũ rege sexto. Cap, XXVIII.

VEnceslaũ Othocari filiũ vij. annos natũ,ab Othone marchione Brandeburgẽsi,in Franconiã abductũ, regnũq́; tutorio nomine ab eo v.annis gubernatũ,reuersũm puerũ sub impio matris fuisse. Illã Zauisiũ quendã ex baronibus potentẽ amasse,cuius nuptias adeptã,multas regni opes ad eũ contulisse. Sed ipsa breui morbo extincta, Zauisiũ captũ, neciq́; traditũ: regnũ deinde ex Venceslai arbitrio ordinatũ. Quo regnante,eo ipso anno quo Ptolemaida à Saracenis occupata , in hancusq; diẽ teneť, Pragã fermè uniuersam igne familiari exustã, liberalitate regis, ciuiumq́; diligentia atq; impẽsa ita instauratã, ut felix incẽdiũ fuisse uidereť. Rodolpho Albertus filius successerat Impator. Huic nõ minores inimicitiæ cũ Vẽceslao q̃ inter parentes eorũ fuere. Has Iutha Venceslai coniunx atq; Alberti soror, mulier uito cautior,magno labore diremit. Charissimus apud Vẽceslaũ Alexius quidã, pontificio iure consultus habitus est. Qui multa de Rom.nobilitate cũ eo locutus, usq; adeo animũ regis illexit, ut Iuthã filiã admodũ paruulã , in clara Vrsinorũ familia gentili cuidã matrimonio spoponderit. Hinc sequuta inter Vrsinos & Bohemiæ reges amicitia, quæ apud Matthæũ eiusdẽ familiæ cardinalẽ plurimi fuit. Is enim rogatus à Venceslao, Gotiũ Vrbeuetanũ,utroq; iure cos.in Bohemiã misit,q̃ regnũ sub leges reduceret. Sed impediuere principes,qbus incerta esse oia lucrũ. Huius Vẽceslai soror,noie Agnes,Rodol.

 nupsit,

nupsit Imperatoris Rodolphi filio,q Pragę moriens ibi sepultus iacet.Ex ea natus est Ioan. qui Albertū Cęsarē patruū suum circa flumen Rhenum non longe ab oppido Schaffhausen,dum simul amice iter agerent, sua manu interfecit. Deinde pœnitentia ductus, Clementē quintū pontificē maximum, qui sibi purgationē indulgeret,apud Auenionē adijt. Pontifex Imperatoris occisorē ab Imperatore iudicandum ait. Venit igitur Pisas Ioannes, ubi tum Cæsar Henricus vij. eius nominis Imperator considebat, à quo iussus religionē ingredi eremitarū sancti Augustini, in eaq; perpetuo pœnitere nō recusauit. Mortuus est tandē in eadem urbe,& in æde sui ordinis sepultus. Tumulum eius nos eo anno uidimus, quo iussi ab Imperatore Frederico tertio sponsam eius Leonorā ex Portugallia uenientē,sororis tuæ filiā cum alijs collegis ducturi Senas excepimus. Mater eius Ioānis cordata mulier fuit,& ingenio feroci. Quæ quū accepisset germanū suum contentū regno Bohemiæ, delatū imperiū recusasse. At ego,inquit,si rerū potiar, glebaq; una mihi modo desit,aut quod reliquū est subijciā, aut imperio excidam. Ferunt in coronatione Venceslai nō minus noué ducēta equitū milia apud Pragā ex regia curia cibos accepisse: peditū uero infinitā multitudinē pastam. Subiecisse & Polonos sibi Venceslaū, à quibus inuitatus,in ciuitate Gnesno diadema susceperit. Filiū quoq; sui nominis xiij.annos natū, petētibus Hungaris regem dedisse. Sed quū Bonifacius pontifex maximus, Carolū adolescentē, Caroli regis Siciliæ filium eò misisset,& Hungarorum animi nutarent, filium suum Albæ coronatū, & sacram simul coronā ad se recepisse, nec diu postea,tertio & tricesimo ætatis suæ anno,ex tabe obijsse. Mortem eius Bohemos magno mœrore prosequutos. Fuerat enim mansuetus & clementissimus princeps,& admirandus opinione sanctitatis, quæ postea uel miraculis confirmata traditur. Ioanni Brixineñ. episcopo,si uera est fama, per quietē apparens, quū eum flentē tristemq; repperisset,interrogauit quę nam esset causa mœstitiæ. Dicenti se mortem eius æquo animo ferre nō posse, incredulitatē exprobrauit,qui sacris eloquijs fidem nō adhiberet,in quibus hæc uerba potuisset aliquando legisse. Quum te consumptū putaueris,orieris ut lucifer, & habebis fiduciam proposita tibi spe,& defossus securus dormies. Requiesces,nec erit qui te exterreat,& deprecabunt faciē tuā plurimi: subiungensq; paruam esse eius fidem atq; inanem, si mortē sanctorū miserā putaret: repente disparuit. Episcopus excitatus,uerba quidem sibi dicta memoriter tenuit: sed ubi nam scripta essent in sacro codice penitus ignorauit. Euoluto aūt concordantiarū libro, xi.apud Iob capitulo,quod quærebat inuenit. Ad tumulum autē eius insignis latro quum accessisset,exprobrans mortuo uitam,lapideæ statuæ super sepulchrum iacenti colaphū incussit: nec mora, cæcitate percussus impietatis suæ pœnam dedit. Statua postmodū in sacrario erecta est,& alia ænea loco eius reposita,Ioannis Brabantini egregij statuarij nobile opus.

Albertus Imperat. occisus

Ferociter

Venceslai laus

De Venceſlao Bohemorum rege ſeptimo. Cap. XXIX.

VEnceſlao filius eius ſucceſſit, quãuis eodẽ nomine,moribus tamen lõge diſpar. Qui quũ ebrietati,& turpiſſimę parti corporis dies noctesq; in/dulgeret,& aliorũ bona diriperet,aliorũ uxoribus illuderet,apud Olomuciũ Morauiæ ciuitatẽ, dum ſolus in domo decani pontificalis ædis perambulat, tribus uulneribus confoſſus,duodeuiginti natus annos interijt. Ignoratus eſt necis autor,quamuis Conradus eques Thuringus,cruentũ geſtans pugionẽ, exire regiã uiſus fuerit. Nã is prius obtruncatus eſt populari tumultu,quàm crimen confiteret.

De Rodolpho Bohemorũ rege viij. Cap. XXX.

VEnerat forte eo tẽpore Pragã dux Carinthiæ Henricus, cui altera ex ſo roribus regis,nomine Anna,natu maior,iam pridẽ nupſerat. Hũc Bo/hemi regẽ ſibi deligunt. Id ægre fert Albertus Imp. Qui repente coactis co/pijs,Bohemiã ingreſſus,Henricũ regno deturbat, Rodolphumq; filiũ ſuum regem cõſtituit,Elizabet ſenioris Venceſlai relicta in matrimoniũ ei tradita, quo regnũ eius ſolidius eſſet. Qui quum magna Bohemorũ ſpe regnare cœ/piſſet,ſubitaneo morbo correptus,primo regni ſui anno abſq; liberis deceſſit.

De Henrico Bohemorum rege nono. Capur XXXI.

POſt obitũ Rodolphi diſſentientes inter ſe Bohemi,alij Fredericũ Rodol phi fratrẽ,alij Henricũ,quẽ deiecerant petierũt. Vicit Henrici factio: tru/cidatis alterius partis autoribus. Et quãuis Albertus Impator, cũ magnis co/pijs Bohemiã ingreſſus,regionẽ lõge lateq; afflixerit, Henricũ tamen regno deijcere nõ potuit,prius à nepote,ut ante diximus,occiſus,q; meditata in Bo hemos exequeret. Succeſſit Alberto Henricus vij. de quo paulo ante mẽtio nẽ fecimus,comes Luzelburgenſis, cõſilio & animo iuxtà potens. Hic Eliza/beth alterã Vẽceſlai ſororẽ,xviij. annos natã,clàm iuſſam ad ſeuenire,apud Spiram Galliæ ciuitatem Ioanni filio ſuo iiij.annis minori, matrimonio con iunxit. Eodẽ quoq; tempore,tribus cõparatis exercitibus,unũ ipſe in Italiam duxit aduerſus Brixinenſes,quos armis uictos,imperata facere cõpulit, Lom bardosq; oẽs in poteſtatẽ accepit. Alterũ aduerſus comites Vuirtenbergen/ſes direxit,ſacro imperio rebelles, quibus ex octoginta caſtellis & munitiſſi/mis oppidis quæ obtinebant,duo & lxx. armis expugnata ademit. Tertiũ ex Franconibus ac Baioarijs comparatũ, duce Petro archiepiſcopo Magũtino, cũ filio in Bohemiã miſit. Hic eſt ille Henricus,q Ro. coronatus renitẽte Ro/berto rege Neopolitano Florẽtiã obſidione arctiſſima cinxit,Piſas,Senasq; in poteſtate habuit,& apud Bohemicũ cõuentũ in agro Seneñ,hoſtili fraude ueneno extinctus ferẽ. Cuius corpus in uetuſto ac nobili Piſarũ tẽplo,ſubli/mi loco poſt arã maiorẽ amici condiderunt. Pugnatũ eſt in Bohemia pluri/bus locis,quũ alij Bohemorũ Ioannẽ regnare cuperẽt,alij Hẽrico ſtuderẽt,q iã cũ tribus Imperatorũ filijs de regni poſſeſſione cõtendiſſet. Obſeſſa eſt de niq; Praga regni caput,diuq; oppugnata: quũ Hẽricus & marchio Miſnẽſis haud

Extat contractus sub anno 1327 3. Nov. ... Tyrolis quo Henricus rex Bohemie et Polonie Carinthie dux Tyrolis ... Sabaudie pro ... Beatrice eius sorore ... anno sequenti 1328 ... Iulii

haud pigre mœnia tuerentur. Ad extremũ tamen oppidanorum proditione Ioanni tradita, hostis in arcem sese recepit: nec multis post diebus Henricus in Carinthiã profugit. Ex eo tempore usq; ad Imperatorẽ Sigismundũ, Bohemia in potestate Lutzelburgensiũ, fermè centũ uiginti sex annis fuit.

De Ioanne Bohemorũ rege decimo. Cap. XXXII.

IOannes potenti manu regnum gubernauit, & patre in Italia agente apud Germanos uicario nomine administrauit imperiũ. Patre uero defuncto, quũ plurimæ Italiæ ciuitates ei sese dedidissent, penetrauit alpes cũ exercitu, easq; nõ paucis annis tutatus est: tũ Fridericus Austriæ, & Ludouicus Baioariæ principes, de Ro. imperio inter se contendunt. Fuerũt ei & cũ coniuge graues dissensiones: Baronibus regni reginã à rege subtrahentibus, tanq; Bohemorũ inimico, q Theutones in primis haberet acceptos. Ventũ est ad arma, affectũ magnis calamitatibus regnũ. Vix tãdẽ cõpositæ lites. Post hæc Egra à Ioanne recepta est: Vratislauiensiũ ciuitas quam dux Slesiæ occupauerat Hẽricus, Legniciũ quoq;, & quãplures aliæ Slesiæ ciuitates Ioãni subijciunt. Geritˀ & aduersus Australes bellũ, in quo uictor Ioannes suos milites præda nõ modica ditat. Quũ regnũ Poloniæ quiete obtinere non posset: Casimiro acceptis xx. milibus marcarũ argenti, ius suũ cedit. Cracouiã tamẽ obsidione cingit: sed deficientibus cõmeatibus, abire compellitˀ. Cæcus effectus à rege Francorũ aduersus Anglicos in auxilium accersitus, cum lectissima equitum manu consanguineo solatiũ tulit, prælioq; memorabili & cruentissimo se immiscuit, in quo cum multis milibus cæsus interijt: quũ regnasset xxxv. annis. Bellum in celebritate sancti Ruffi gestũ. Hinc ea dies apud Bohemos atra atq; innominabilis habita, quæ duos reges hostili gladio abstulisset.

De Carolo Bohemorum rege undecimo. Qui & postea Romanorũ Imp. factus, Carolus quartus dictus est. Cap. XXXIII.

VNum & triginta annos agebat Carolus tum filius eius, ex Elizabeth cõiuge natus. Is uiuente patre, aduersus Tartaros feliciter dimicauit: ciuitates Lombardiæ à patre acceptas, armis tutatus est. Pugnauit adolescens cũ Veronensibus, eosq; prelio fudit: in ea pugna bis equo deiectus, nõ dubitauit tertiũ conscendere, facinoraq; fortissimi militis ædere. Ferunt eum iuueniliter lasciuientẽ, quũ Parmę ageret alienos thoros, nõ paucos polluisse, neq; increpatũ à patre abstinuisse. Fuisse per idẽ tẽpus Delphino Franciæ, cũ principe Sabaudiæ bellũ, cui quũ rogatus Ioannes, auxiliũ ferre statuisset, nocte quę decretũ iter præcessit, uisũ esse in somnis Carolo, iuuenẽ forma cõspicuũ, militati manu raptũ, eminẽtiq; loco, unde uideri ab oibus posset uestimẽtis exutũ, moxq; uirilia ei executa: quæsiuisse Carolũ ex proximo adolescẽte qui specie supra humanã uenerabilis astabat, eaq; sic geri mãdauerat, quisnã hic iuuenis esset tam crudeliter acceptus, & quur eo supplicio afficeretˀ: interroganti responsum datũ, Delphinũ esse regis Francię primogenitũ, qui talibus modis

de Bello Aymonis comitis Sab. in Gaydunem delphinum sub anno 1332

modis acciperet, sic plectendos esse qui aliena matrimonia uiolarent. Experrectum Carolū summo mane patri somnium recitasse, rogasseq; ne frustra exercitum fatigaret, Delphinū enim nō egere auxilio quem interemptū esse nō dubitaret. Contempsisse patrē uerba filij, somnijsq; nihil inesse ponderis respondisse, duorumq; dierū itinere cū exercitu profectū, certū accepisse nunciū, Delphinū in obsidione cuiusdā castelli, sagitta in incertū missa, confosso inguine expirasse, copias eius dissipatas esse. Carolum in uilla Terentij Parmensis agri, quo in loco uisum uiderat, in honore beatæ Mariæ uirginis collegiatam ecclesiā erexisse, magnificeq; dotasse, quæ adhuc extat. Patronus eius est præcentor ecclesiæ Pragensis, quēadmodū eiusdē Caroli literæ attestantur, quas nos uidimus legimusq;. Nomē huic Carolo in baptismo Venceslaus fuit, quod in confirmatione à Carolo Francorū rege mutatū est, apud quem pueritiæ rudimenta peregit. Fuit aūt hic Carolus uir magnorū operū, qui regnū Bohemiæ, tum religionis cultu, tum legū ac bonorū morū disciplina illustrauit. Nā schola liberaliū artiū ab eo in Praga erecta est, noua ciuitas mœnibus cincta, palatiū regiū magnificentissime exędificatū, monasteria multa fundata, arces cōstructæ admirabiles, pax toti regno reddita. Adeptus imperiū, rursus Italiā ingressus, Longobardos in potestatē accepit: Gibellinos qui iam pridē Florentia exulauerant, eiectis Guelphis, in suū locū restituit: reliquis Hetturiæ partibus pro suo arbitrio leges dedit. Coronatus Romæ magnifico apparatu, nouatores rerū qui aduersus ecclesiā sentiebant, Romano pontifici iudicandos tradidit. Ioāni fratri suo Morauiā possidendā concessit: Vissegradum nouis muris ac propugnaculis cōmuniuit, corpus sancti Viti Pragā detulit. Pontē Multauiæ, qui exundationibus corruerat, in Praga restaurauit: ecclesiā Pragensē ad metropoliticū decus erexit, quū antea Maguntino pontifici subiecta esset. Clarus profecto Imperator, nisi Bohemici regni gloriā magis q̃ Ro. imperij quæsiuisset. Illud quoq; nomini suo nō paruā inussit maculā, quod Venceslaū ex filijs suis natu maiorē, in imperio sibi successorē adhuc uiuens ordinare conatus est, idq; pecunia. Nam quum principes electores, haud facile ad eam rem trahi possent, quod uirtute obtinere nō potuit, precio comparauit, promissis cuiq; electori centū milibus aureis. Quos quū repræsentare non posset, publica illis Rom. Reip. uectigalia obligauit: perpetuū imperij malū. Hinc Romana potestas ad nihilū redacta, nec posthac extollere caput imperiū potuit, quū principes electores omnia sibi retinerent: Imperatoremq; iureiurando adegerūt, ne pignora reuocaret. Sigismundus alter Caroli filius à rege Hungariæ Ludouico in spem regni adoptatus est: ibiq; tandē coronā adeptus, pugnauit feliciter contra Turcas, xxxij. Turcarū regulos securi percussit. Tumultu populari captus, ac uiduæ cuius uirū occiderat, in custodiā traditus, beneficio linguæ libertatē adeptus, regnū armis recuperauit. In quo fortunā utrāq; expertus, inter uiros claros enituit.

De Venceslao

apud Oxoniam Angliæ ciuitatem literis studens, quum Ioannis Vuicleui libros offendisset, quibus De realibus uniuersalibus, titulus inscribitur, magno pere illis oblectatus, exemplaria secũ attulit. Inter quæ de ciuili, deq; iure diuino, de ecclesia, de diuersis quæstionibus, contra clerum pleraq; uolumina uelu ti preciosum thesaurum patriæ suæ intulit. Imbutus iam ipse Vuicleuitarum ueneno, & ad nocendum paratus, tum quod erat familiæ suæ cognomen pu tridum piscem, id est, fœtidum uirus in ciues suos euomuit. Commodauit au tem scripta quæ attulerat his potissime, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos Ioannes eminuit, obscuro loco natus, ex uilla Hus, quod anserem significat, cognomentũ mutuatus. Hic quum esset ingenio peracri, & lingua diserta, multũq; dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, aui de admodum Vuicleuitarum doctrinam arripuit, eaq; Teutonicos uexare magistros cœpit, sperans eo modo confusos Teutones scholam relicturos. Quod quum succederet, à Vuenceslao impetratum, ut Pragense gymnasium ritu Parisiensis gubernaretur. Ea res magistratum scholæ Teutonibus abstulit. Quam ob causam commoti magistri ac discipuli Teutonici generis, iureiu rando adacti, uno die supra duo milia Pragam reliquere: nec diu pòst circiter tria milia sequuti, apud Lipsicam Misnæ ciuitatem, trium dierum itinere à Praga distantem, uniuersale studium erexere. Bohemis scholæ suæ guber natio libere patuit, quorum princeps est habitus Ioannes Husʃ, lingua potens, & mundioris uitæ opinione clarus. Qui ubi satis fidei comparatum sibi existimauit, uenenum quod iam pridem occulte conceperat, palàm euomuit. Fundauerat opulentus quidam ciuis in urbe Pragensi sub nomine sanctorum Matthię & Matthæi haud ignobile templum, quod Bethleem appellauit, redditibus additis, ex quibus duo prædicatores alerentur, qui festis pro festis'que diebus uerbum dei Bohemico sermone plebibus insinuarent. Horum alter Ioannes assumptus est. Qui quum se libenter audiri animaduerte ret, multa de libris Ioannis Vuicleui in medium attulit, asserens in eis omnem ueritatem cõtineri, adijciensq; crebro inter prædicandum, se postquam ex hac luce migraret, in ea loca proficisci cupere, ad quæ Vuicleui anima per uenisset, quem uirum fuisse bonum, sanctum, cœloq; dignum nõ dubitaret. Sequebantur Ioannem clerici ferè omnes, ære alieno grauati, sceleribus ac seditionibus insignes, qui rerum nouitate euadere pœnas arbitrabantur. His & nõnulli doctrina celebres iuncti erant, qui quum in ecclesia consequi digni tatem non potuissent, iniquo animo ferebant, sacerdotia maiorum censuum his committi, qui quamuis nobilitate præirent, scientia tamen uiderentur inferiores. Excæcauit eos inuidia, ut qui uiderant nõ uiderẽt, & qui intellexerãt, non intelligerent. Proruperunt in blasphemias, & quũ aliquibus ignauis for tasse ac uitiosis maledicere possent, in omnes latrare sacerdotes cœpere: & ab ecclesia catholica recedentes, impiam Valdensium sectam atq; insaniam am

o plexi

Io. Hus

Caute

plexi sunt. Huius pestiferæ, ac iàpridem damnatæ factionis dogmata sunt: Ro. præsulem reliquis episcopis parem esse. Inter sacerdotes nullum discrimen. Presbyterū non dignitatē, sed uitæ meritum efficere potiorē. Animas è corporibus excedentes, aut in æternas euestigio pœnas mergi, aut perpetua consequi gaudia. Purgatorium ignem nullum inueniri. Vanum esse orare pro mortuis, & auaritiæ sacerdotalis inuentum. Dei & sanctorum imagines delendas. Aquarū palmarumq; benedictiones irridendas. Mendicantium religiones malos dæmones inuenisse. Sacerdotes pauperes esse debere, sola contentos eleemosyna. Liberam cuiq; prædicationem uerbi dei patere. Nullum capitale peccatum, quantumuis maioris mali uitandi gratia tolerandū. Qui mortalis culpæ reus sit, eum neq; seculari, neq; ecclesiastica dignitate potiri, neq; parendum ei. Confirmationē, quā chrismate pontifices inducunt, & extremā unctionē inter ecclesiæ sacramēta minime contineri. Auricularē confessionem nugacem esse: sufficere sua quemq; deo in cubili suo confiteri peccata. Baptisma fluuialis undæ, nulla interiecta sacri olei mixtura recipiendū. Cœmiteriorum inanem usum, quæstus causa repertum: quacunq; tegantur tellure humana corpora, nil distare. Templum dei late patentis ipsum mundum esse: coarctare maiestatem eius, qui ecclesias, monasteria, oratoriaq; cōstruunt, tanquam propitior in eis diuina bonitas inueniatur. Sacerdotales uestes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, uasaq; huiusmodi nil habere momenti. Sacerdotem quocunq; loco, quocunq; tempore sacrū Christi corpus conficere posse, petentibusq; ministrare: sufficere si uerba sacramentalia tantum dicat. Suffragia sanctorum in cœlis cum Christo regnantium frustra impetrari, quæ iuuare non possunt. In canonicis horis cantandis dicendisq; frustra tempus teri. Nulla die ab opere cessandum, nisi quæ dominica nūc appellatur. Celebritates sanctorū prorsus reijciendas. Ieiunijs quoq; ab ecclesia institutis, nihil inesse meriti. Subinco, cognomine Lepus, claris parētibus apud Bohemos ortus, per idē tēpus Pragen. ecclesiā pōtificio retinebat, cōsilio & animo illustris. Qui orienti calamitati obuiā ire cupiēs, priusq; amplius debaccharetur, libros Io. Vuicleui ad se ferri, omnesq; doctorū uirorum consilio adhibito publice cōcremari iussit. Supra CC uolumina fuisse traduntur, pulcherrime conscripta, bullis aureis tegumentisq; preciosis ornata. Ioanni prædicatio interdicta, & adiectæ minæ, si quādo priores in populū errores uulgare auderet. Ipse Praga excedens, apud uillam unde sibi origo fuit ac cognomen, pmittente loci domino, qui eius insaniæ fauebat, uocare plebes, ac docere non destitit: multa in Rom. præsulem, multa in reliquos ecclesiæ pontifices maledicta congerens. Vtq; populi animos sibi magis ac magis cōciliaret, decimas haud aliter quàm eleemosynas sacerdotibus debitas, liberum esse prædia possidentibus, si uelint eas dare: si nolint, nullo iure cogi posse. Nondum error de sacramento altaris irrepserat, sed attulit nouam pestem Petrus Dresensis (id oppidum Misnæ super Albim situm) qui

Hußitarum dogmata

Subinco

hec a Luthero ... perniciose renouata.

qui cũm alijs Teutonibus paulo ante Bohemiam reliquerat. Cognitus inter suos, quia Valdensi lepra infectus esset, patria pulsus uelut hæreticorum asylum Pragam repetijt, puerorumq́ue docendorum curam accepit. Apud ecclesiam sancti Michaëlis per id temporis populum prædicando instruebat Iacobellus Misnensis, literarum doctrina & morum præstantia iuxtà clarus. Petrus hunc aggressus, mirari se ait doctum & sanctum uirum, qui diuina eloquia plebibus exponeret, errorem illum non animaduertisse cõmunionis eucharistiæ, qui iam pridem ecclesiam pessundasset, in qua sub una tantũ specie dominicũ corpus populo ministraretur, quũ apud Ioannẽ euangelistam & apostolum Christo dilectissimum, sub duplici specie, panis uiniq́ue sumi iubeatur, dicente apud eum saluatore: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis uitam in uobis. Commotus his Iacobellus, quum perquisitis uetustis sanctorum doctorum codicibus, Dionysij præsertim & Cypriani, communionem calicis laudatam inuenisset, prohibitus apud sacellum archangeli Michaëlis prædicare, in tẽplo maiore sancti Martini cathedram sortitus, publice commouere populum cœpit, ne deinceps cõmunionem calicis, sine qua saluari nemo posset, quoquo pacto negligerent. Huic omnes hæretici consenserunt, haud modica gestientes lætitia, quod articulum inuenissent in euangelica lege fundatum, per quem Romanæ sedis uel ignorantia, uel nequitia coargui posset. Odioso quãuis hæc animo rex intelligeret, desidia tamen corruptus, & inertia torpens, impune debacchari sinebat hæreticos. Subinco archiepiscopus ubi nullum aduersus tantum emergens malum in Venceslao præsidium inuenit, ad Sigismundũ Hungariæ regem confugit, obsecrans atque obtestans, ut negligentiam fratris emendet, neq; labefactari orthodoxæ fidei sacramenta permittat. Dat fidem Sigismundus, petiturum se breui Bohemiam, ecclesiæ catholicæ consulturum. Sed quum dies die ducitur, Subinco apud † Postinium in Hungaria moritur, & Albicus ei sufficitur, natione Bohemus, arte medicus, & Sigismundo propterea charus, unicum extremæ auaritiæ barathrum. Qui claues cellæ uinariæ nulli alteri quàm sibijpsi credidit, & animalia uiuentia dono accepta mox uendidit. Et quia sumptuosos esse coquos didicerat, abiectam anum popinæ suæ præfecit. Interrogatus aliquando, sonorum omnium quem molestius audiret: Maxillarum, inquit, ossa frangentium. Idoneus profecto pontifex, qui surgenti fomentum hæresi daret. Infestabat ea tempestate Romanã ecclesiam Ladislaus rex Neapolitanus, aduersus quem Ioannes papa tertius & uicesimus bellum decernens, plenariam peccatorum remissionem indulsit his, qui ad tuendam ecclesiã arma induerent. Recitabatur in ecclesia Pragensi decretũ pontificis. Quod quum quidam sordidæ artis homines audissent, Ioannem papam antichristum esse magna uoce clamauerunt, qui crucem cõtra Christianos decerneret. Eos e uestigio senatus in carcerem rapi iussit: po-

Petrus Dresensis

Subinco

† al. Posonium

Albici sordes

pulus uero susceptis armis dimitti omnes petijt. Sed placatus oratione sena tus, tanquam uita captiuorum in tuto esset, suam quisque domum rediere: de illis clàm supplicium sumptum. At quum sanguis extra prætorij ianuam defluens indicium necis fecisset, iterum accurrens populus interemptorum corpora rapuit, & aureo circumuoluta panno per omnes urbis ecclesias detulit, clamantibus eiusdem sectæ sacerdotibus: Isti sunt sancti, qui pro testamento dei sua corpora tradiderunt. Exin cadauera in sacrario apud Bethleem reposita, quasi martyrum reliquiæ aromatibus condita.

De Ioanne Hus & Hieronymo hæresiarchis, in Constantiensi concilio igni traditis. Cap. XXXVI.

1415. DVm hæc aguntur, generale concilium apud Constantiam Sueuorum urbem cogitur. In quo de rebus Bohemicis sermo habitus, patrũ mentes ingenti cura confecit, uoluentium animo quonam modo sanari prouincia posset. Placuitque tandem, Sigismundo imperatore suadente, Ioannẽ & Hieronymũ ad synodum euocari, qui tum cæteris eiusdem regni doctiores, tum populi ductores, ac hæresum principes habebant. Venerunt ambo, non tam uerecunde aliena discere, quàm sua impudenter ingerere parati: docẽdi quippe quàm discendi cupidiores, & popularis amantes auræ. Auditi sunt in consessu patrum. Ioannes ætate & autoritate maior habitus, doctrina ac facundia superior Hieronymus. Lecti ex omni natione patres, diuini atque humani iuris doctores: sæpe cum his colloquium habuere: dogmata eorum à lege diuina aliena esse monstrarunt, neque bonis conducere moribus. Rogauerunt ne plus sapere quàm ecclesia uellent, sed saperent ad sobrietatem: peregrinas opiniones relinquerent: ingenia sua, quæ quidem essent nobilissima, Vuideuitarum insania ne fœdarent: eloquentiã qua præditi essent, in corroborandis ecclesiæ institutis, non euertendis: in edocendis populis, non dedocendis exercerent: posse eos & in conspectu dei, & in ecclesia militante sublimẽ consequi locum, si reiectis nouitatibus patrũ uestigia sequerentur, inuentionesque suas uniuersali concilio submitterent. Stetere in proposito pertinaces Bohemorum animi, neque uicti rationibus uinci uoluere. Se ueraces, se sancti euangelij æmulatores, se Christi discipulos esse: Romanã ecclesiam, cæterasque per orbem dispersas, longe à traditionibus apostolorum abijsse, quæ opes ac delitias sectarentur, dominatũ in populo, & primos in conuiuijs accubitus exquirerent, canes, equos alerent, ecclesiarum bona, quæ Christi pauperibus deberentur, per lasciuiã luxumque consumerent: aut nescire prorsus diuina mandata, aut scientes contemnere. Primores magnæ synodi, ubi pertinaciam & immutabiles animos perditorum hominum animaduerterunt, membra ecclesiæ putrida, quæ sanari non poterant, ne reliquum corpus inficerent, resecanda censuerunt. Lata est in consessu patrum aduersus contumaces sententia: Cremandos esse qui doctrinã ecclesiæ respuerent. Prior igitur Ioannes

combustus

8 Julii 1415. Joes hus combustus. anno sequenti Altera

combustus est. Hieronymus diu postea in uinculis habitus, quum resipiscere nollet, pari supplicio affectus. Pertulerunt ambo constanti animo necem, & quasi ad epulas inuitati ad incendium properarunt, nullam emittentes uocẽ quæ miseri animi posset facere indicium. Vbi ardere cœperũt, hymnũ cecinere, quem uix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo philosophorũ tam forti animo mortem pertulisse traditur, quàm isti incendiũ. Pogius Florentinus, ætatis nostræ nobilis scriptor, de morte Hieronymi ad Nicolaũ Nicolai conciuem suum elegantẽ scripsit epistolam: quamuis paululum sua consuetudine in mores cleri inuectus uideatur. Cineres exustorũ ne raperentur à Bohemis in lacũ proiecti. Discipuli eorum ex eo solo terram abstulere in quo ignis fuit, eamq; ueluti sacram secum attulere in patriã. Ioannes ac Hieronymus apud Bohemos martyrũ honores meruere, nec minores quàm Petrus ac Paulus apud Romanos habiti. Nunciatis enim in Bohemia quæ Cõstantiæ gesta fuerunt de Ioanne ac Hieronymo, discipuli eorum sequacesq; omnes in unum conuenientes, memoriam in primis defunctorũ consecrant, celebrandamq; quotannis decernunt. Exin per amicos nonnullas sibi ecclesias à rege tradi extorquent, in queis suæ prædicare plebi, sacramentaq; ministrare libere possint. Neq; hoc modo contenti, apud † Sclauoniam nobile monasterium fratrum Prædicatorũ extra mœnia oppidi situm, à fundamentis deijciunt: eaq; prima ecclesiarũ ruina in Hussitarũ nouitate facta: decurritur in ecclesias monasteriaq; passim: nobilissima superis dicata templa ferro atq; igne uastantur. Nullum ego regnum ætate nostra in tota Europa tam frequentibus, tam augustis, tam ornatis templis ditatum fuisse quàm Bohemicum reor. Templa in cœlum erecta, longitudine atq; amplitudine mirabili, fornicibus tegebant' lapideis, altaria in sublimi posita, auro & argento quo sanctorum reliquiæ tegebantur onusta, sacerdotũ uestes margaritis textæ, ornatus omnis diues, preciosissima supellex: fenestræ altæ atq; amplissimæ cõspicuo uitro & admirabili opere lucem præbebant. Neq; hæc tantũ in oppidis atq; urbibus, sed in uillis quoq; admirari licebat. Fuit inter cætera monasterium aulæ regiæ apud ripam Multauiæ, quà Mosa fluuius illi iungitur, situm, in quo regum corpora condebantur, singularis excellentiæ: nam præter ædem, magni & memorabilis operis amplum dormitoriũ, cæterasq; monachorũ officinas magnifice constructas, quadrata porticus fuit, quæ nõ paruũ cõclusit hortum, ambitũ uocauere. In huius lateribus uetus nouumq; testamentũ ab initio Genesis usq; ad Apocalypsim Ioannis literis maiusculis in tabulis scriptum continebatur, notis quo altius iret paulatim crescentibus, ita ut à summo usq; deorsum facilis lectio præberet. Sed hoc decus post Vuenceslai mortem Hussitarum rabies deleuit. Qui postq; ecclesias quãplurimas deiecerunt, monasteria incenderũt, castellum petentes cui Bechingne nomen est, octauo ferè miliario ab oppido quod nunc Thabor appellãt, triginta citer

† als Glaconiã

citer milia hominum conuenere,atque ibi trecentas mensas in patentibus cam pis erexere, ex quibus populo sacramentum calicis ministrarunt. Terruit ea congregatio Vuenceslaum, uerentem ne tumultu facto in se arma conuerterent,regnumque sibi adimerent. Nec sua res periculo caruit. Vuenceslaus ei saluti fuit cognomento Coranda singulari facundia presbyter, & in plebibus auditus. Qui dum populum de rep. admoneret, inter cætera quæ loquutus est,Quanquam,inquit,uiri fratres,ebriosum atque inertem sortiti regem sumus, si tamen cæteros expendere principes pergimus,nemo est quem nostro regi anteferamus,quem recte omnium regum specimen dixerim,quietum, benignũ,nostri amantem:nam quis eo regnante nos lacessere audet? licet nobis ex uoto uiuere nostro. Si non est eadem sibi quæ nobis de religione sentẽtia, ritũ nostrũ neque ipse perturbat, neque alios perturbare sinit. Quibus ex rebus par esse arbitror preces pro eo ad deum fundamus, utque singuli ei uitam rogemus,cuius desidia,nostra salus,nostra quies est. Quod quum ab exploratoribus rex cognouisset,quieto animo fuit,& factus ex tepido frigidus, Corandam inter amicos habuit. Per idem fermè tempus surrexit & alius pseudosacerdos apud Pragam,Ioannes quidam ex ordine Præmonstratensium impius monachus,& ad omne scelus audax: qui quum prædicaret apud sanctum Stephanum in Piscina,neque bene sapere uideretur,inde amotus monasterium Carmelitarum inuasit. Hoc suasere hæretici,ut suam potentiã ostentarent. Singulis fermè diebus sacram eucharistiam per suas ecclesias circũuectabãt:quas quum paucas esse dicerent, ductore Nicolao uiro nobili eius loci domino, unde Io. Hus originẽ trahere diximus, in regiã tumultuarie prorũpentes, Vuenceslaũ orauere,sibi ut ampliores ecclesias elargiretur,qui iam populi maiorẽ partem obtinerent. Audiuit rex benigne Nicolaum pro multitudine loquentem,utque in posterum diem redirent iussit. Deinde misso populo,ad Nicolaum qui remanserat conuersus, Tu,inquit,qua me regno eijcere orditus es telam: at ego laqueũ inde efficiam quo te postea strangulem. Ille è regis conspectu abiens,populares magis ac magis incendit. Rex in arcem Vissegradensem urbi uicinã,paruoque tantum fluuio disiunctam,sese recepit,& paulo post in castellum nouũ quod ipse construxerat,quinto distans lapide,cum paucis abijt, missis ad fratrem oratoribus, qui eius auxilium implorarent. Consulibus autem nouæ ciuitatis Pragensis,ne ulterius ab hæreticis dominicum corpus in pompa deferri sinerent,imperauit.

Corande oratio

Io. Premonstratensis

De morte Vuenceslai regis. Cap. XXXVII.

AT hæretici pridie Cal. Iulij apud ecclesiam Carmelitarũ conuenientes, ad ædem sancti Stephani eucharistiã per plurimas plateas atque ecclesias armati circumtulere, ibique domum sacerdotis suis ineptijs nõ consentientis diripuere: & sublato clamore ingenti,furentes prætoriũ petiere. Consules XI metu perculsi fuga saluati sunt:septẽ qui remanserãt, & cum his iudex urbis,atque alij nõnulli ciues raptim intercepti,ex altissimis fenestris in forũ præcipitati,

cipitati,lanceis ac ueribus irati populi excepti,dirũ spectaculũ dilaniati præbuere,stante in foro Ioanne monacho,& sacrum Christi corpus sanguinario populo ostentante. Camerarius regni,qui cũ trecentis equitibus ad sedandũ tumultũ accurrerat,ubi furentem plebem animaduertit, de sua uita solicitus, fuga sibi consuluit. Ea quum regi nunciarentur, cunctiq; circumstantes atto niti facinus detestarent̃. At ego,inquit pincerna,futura hæc præscierã. Quem rex indignatus correptum repente ante pedes suos prostrauit,& arrepto pugione conatus est interficere. Sed impeditus à circũstantibus, ægre illi uitam dimisit:nec mora,paralysi correptus ægrotare cœpit,atq; infra XVIII dies signatis nominibus hæreticorũ,quos neci destinauerat,fratrẽ assidue uocitans & amicorũ auxilia anxius expectãs,ante uita excessit quàm uocati principes adessent,quũ regnasset annis LV. uixisset duobus amplius. Consueuerũt corpora regũ apud Bohemos priusq; sepelirent̃ octo diebus aromatibus cõdita per sacraria urbis circũferri plangiq;, & sequentibus amicis ac Baronibus conclamari. Hoc in Vuenceslao neglectũ, non audente regina nouã ingredi ciuitatẽ. Delatũ est cadauer ad ecclesiã S. Viti in arce,& inde ad aulam regiã, de qua paulo ante meminimus, ibiq; conditũ in sepulchro quod ipse sibi delegerat. Sed postea quum monasteriũ ipsum ab hæreticis diriperet̃, & sepulchra regũ effringerent̃,cadaueraq; abijcerent̃,pisciculos quispiã cognomine Musca, Vuenceslao uẽdere solitus, regis quẽ amauerat corpus clàm collegit, & in loculo apud se domi condidit. Interiecto deinde tẽpore,rebus in meliorem formã redactis,quũ Vuenceslai corpus inquireret̃,acceptis XX aureis illud reddidit,tumq; circũgestatio ex more facta,& iustũ regi funus exhibitũ. *Venceslai mors*

De Ioanne Zischa,hæreticorum Hussitarum capitaneo, in armis strenuissimo ac uictoriosissimo. Cap. XXXVIII.

Recens obierat Vuenceslaus,quum Io. Zischa nobilis genere,ex loco cui Trosnouia nomen, censu tenui, in curia regis à puero enutritus, & bellis exercitatus, uno carens oculo, quem strenue pugnans iampridem amiserat, infectus Hussitarum ueneno,& rapinarum auidus, collecta perditorũ hominum multitudine,in ecclesias quæ restabant impetũ fecit,simulachra sanctorum & imagines magni dei perfregit: monasterium Carthusiensium Pragæ uicinum inuasit,& direptum incendit: monachos eius ordinis tanquã populo inutiles,qui ueluti sues in claustro saginarentur,migrare aliò iussit. Venere per idem tempus ex montibus Pragam CCCC circiter uiri cum mulieribus lepra Hussitarum infecti, atque in foro sedentes, cibum ex magistratibus petiere. Consulatus metu plebis, quæ aduenarum miserabatur, cibaria eis publicitus ministrauit. Zischa hos sibi adiunxit, & arcem Vissegradensem, quæ negligenter custodiebatur, inuadere cupiens, ad locum quem Cruces appellant, profectus est. Ibi supra quadraginta milia uirorum ex hæreticis conuenere. Qui suam multitudinem conspicati, animum ad omne facinus audacem sumpsere. Multa ibi aduersus Sigismundum Cæsarem, quem

regni hæredem suis conatibus infensum notant, excogitata atque decreta. Exin Zischa, duce Coranda, de quo supra meminimus, Pelzinam, ubi com plures esse suæ factionis amicos non ignorabat, raptim contendit, eamq; ur bem in potestatē receptam ualido præsidio munijt: qui apud Cruces reman serant, arcem Vissegradensem inuasere. Sophia interim anxia quo se pacto tueret, crebris nuncijs ac literis Sigismundum uocare, uicinorū auxilia petere atq; in oēs partes mentē dirigere. Sigismundū malo usum cōsilio, in Turcas, qui se iam pridē castris exuerant, arma prius mouere quàm Bohemiā petere libido incessit. Quod si mox exercitū Pragam duxisset, anteq; uires hæretico rū cōcaluissent, nunq; ea incēdia quæ postea uidimus, Germaniā exussissent. At dum ille Turcas lacessere parat, Bohemiā amisit, & Hungariā non defen dit. Ea propter quū serum esset eius auxiliū, regina cū Cenchone Vuartenber gensi regnū gubernans, ex thesauro regio copias cōparauit: arcē Pragensem & minorē ciuitatem quæ arci adiacet, præsidio firmauit: ponti Multauiæ, ne trāsitus illàc esset hæreticis, ligneas turres ac ianuas adiecit. At illi passim per regnū conuentus agitare, sollicitare populos, hos minis terrere, illos blandi cijs allicere, implere nouam ciuitatē suis hominibus, dies noctesq; consultare quibus modis summam sibi rerum acquirerent. Cum quibus Petrus Sterem bergius apud insulam Benedicti confligens, æquo Marte prælium diremit. In Praga aucta hæreticorū colluuie, pro ponte pugnatū, multisq; utrinq; ca dētibus, pons deniq; in potestatē Hussitarū factus, & pars decliuior Pragæ minoris: fideles in altiorē sese partem receperunt, atq; inde conuersi acribus animis instaurauere certamen. Pugnatū est die noctuq; cōtinuis quinq; die bus, sæuissimis ac crudelibus ausibus: multi utrinque cæsi, magnificæ domus exustæ, prætorium infimo loco situm, incensum atq; deletum.

De Sigismundo Bohemorū rege XIII. & Ro. Imp. Cap. XXXIX.

QVum hic esset rerū status, legati Sigismundi superuenere, qui regni gu bernationē accipientes, cum ciuitate Pragensi ea lege inducias fecere, ut arce Vissegradensi reddita, liceret ciuibus ad Sigismundū oratores mittere, deq; re sua cum eo transigere. Zischa Pelzinam, Piestam, & alia quæ occupa uerat, loca restitueret. Conditionibus acceptis atq; completis, externi hæretici urbem reliquere: cōsulatus ex prisco more gubernationē inijt, quietior reddi ta ciuitas: nō tamen catholici qui excesserant, redire ausi. Expectabant enim Sigismundi aduentū, cuius præsentia sese tutos fore arbitrabant. Sed interru perūt spem omnē literæ ab eo missæ, in quibus scriptū erat, ipsum breui uētu rū, regnūq; eo modo gubernaturū, quo pater Carolus prouinciā gubernasset. Quibus ex uerbis intellexerūt hæretici sectā suā exclusum iri, quæ regnante Carolo nondū ortū habuisset: proinde magis ac magis indignari. Sigismun dus aūt ad festum natiuitatis dominicę Brunnā, quod est Morauiæ oppidū, petijt. Ibiq; Pragensibus ueniam petētibus ea lege pepercit, ut catenas & re pagula

pagula tota ex urbe deponerent, suosq́ magistratus acciperēt. Paruit attonita ciuitas, quum primores regni eleuatis in cœlum manibus aduentum noui regis gratulabundi exposcerent, eiusq́ rectores sine controuersia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium uidebatur quin tota Bohemia Hussitarum labes excessisset, si ex Brunna Sigismundus rectà se Pragam contulisset. Sed diuertit ille, ut fortasse in fatis erat, Vratislauiamq́ Slesię caput accessit. Quo in loco populus urbanus non diu antea consulatum à Vuenceslao fratre suo constitutum per seditionem obtruncauerat, cuius sceleris autores securi percussit. Quod ubi Pragæ renunciatū est, diffisi de uenia ciues, exemplum Vratislauiensium ueriti, manifestò desciuerūt. & allecto præmijs Cenchone, qui arci Pragensi præerat, in totum regnum literas dedere, ne quispiā Sigismundo aditum præberet, qui Dalmaticæ linguæ hostis esset, nec alia cura teneretur, quàm regni perdendi, qui †antiquā Prutenorū ciuitatē ordini iure pignoris obligasset, Brandenburgēsem autē à corona Bohemica alienasset, Ioannē ac Hieronymū in Constantiensi cōcilio cremari nō solum ꝑmisisset, uerūetiā ꝓcurasset: dogmata fidei quæ ipsi sequerenť, totis conatibus impugnaret. *al's, Marchiā nouam Prutenorum &c.*

De ciuitate Thabor & extructione eius, fratribusq́ Thaboritis. XL.

Zischa dum hæc aguntur, relicta ex fœdere Pelzina, bis à fidelibus inuasus, bis uersutijs usus, ex penè uicto uictor euasit. Erant aspera loca, in quibus pugnare oportuit, hostes in equis, milites sui omnes pedites: nec certamen committi nisi pedestre potuit. Vt ergo desiliere ab equis aduersarij, mulieres quæ de more suum exercitum sequebantur, proijcere pepla in terrā iussit: quibus implicati per calcaria equites, prius extincti sunt quàm pedes expedire ualerent. *Stratagema* Ipse deinde Auscam petijt, oppidum ad Lusinitium amnē in ripa situm, ex quo Procopius & Vlricus fratres, ueræ fidei cultores, eiusq́ loci domini, non paruam populi partem eiecerant cum hæreticis sentientem. Id Zischa prima Quadragesimæ nocte aggressus armis expugnauit, diripuit, incendit. Sed & Litium castellum, ab eo loco mille passuū distans, quò se Vlricus receperat, ui cepit: Vlricū familiamq́ suam gladio occidit, uni tantum uita retenta, qui reliquos obtruncaret. Quumq́ ciuitatem quam incoleret, muro cinctam non haberet, locum natura munitum ad eundem amnem elegit, uix octo stadijs ab Ausca separatum. Hunc mœnibus cinxit, & ut quisque tentoria fixerat, ita ædificare sibi domos imperauit, ciuitati Thabor indidit nomen: nam & comites eius, fratres Thaboritæ appellabantur, tanquam cum tribus apostolis saluatoris Christi transfigurationem in monte uidissent, indeq́ suas opiniones mutuati essent, quas fidei ueritates appellant. *Thabor* Ciuitas quamuis altis defensa rupibus, muro tamen & antemurali cincta est. Lusinitius amnis maiorem urbis partem alluit: quod reliquum, torrens non modicus ambit. Qui quū rectà in Lusinitiū tenderet, saxeo colle impeditus quàm longa est ciuitas flectere ad dexterā iter coactus, in fine urbis

maiori

maiori fluuio miscetur. Spatium quo per terram acceditur (nam peninsulam duo amnes efficiunt) uix pedes XXX protenditur. Hic fossa profunda manu facta & triplex murus ea crassitudine, quæ nullis effringi machinis queat. Turres in mœnibus crebrę, & propugnacula quæ ipsi Thaboritę, expugnandarum urbium magistri, excogitauerunt, locis opportunis constructa. Hic refugium omnium hæreticorum, arcemq́ue Zischa primus erexit: qui eum sequuti sunt, pro suo quisq́ue ingenio munimenta urbis auxerunt. Nos qualem uidimus ciuitatem descripsimus. In amne Lusinicio auri grana reperiuntur, ciceris æquantia magnitudinem, quæ nullo egent purgamento. Nondum equites apud Thaboritas militauerant, quum essent omnes fermè infimæ plebis homines, & qui non tam nouam fidem sequuti, quàm iudicia & carceres fugisse uidebantur. Nicolaus magister monetæ, quem Sigismundus ad res curandas in Bohemiam miserat, primus omnium equorum copiam Thaboritis fecit, qui cum mille equitibus in uico cui Vogize nomen est, nouis Zischæ motibus occursurus consederat. In hunc nocte ipsa parasceues Zischa ex improuiso prorumpens, omnes illi equos ademit, arma surripuit, uicum incendit: milites suos equos ascendere, saltare, currere, flectere in girum docuit, neq́ue posthac absq́ue alis equitum copias duxit. Nicolaus in arce saluatus est.

De Adamitis hæreticis. Cap. XLI.

Inter hæc & alia apud Bohemos nefanda & inaudita prius emersit hæresis. Pichardus quidam ex Gallia Belgica, transmisso Rheno per Germaniam in Bohemiã penetrauit, qui pręstigijs quibusdam fidem sibi concilians, breui tempore non paruam mulierum uirorumq́ue plebem ad se traxit, quos nudos incedere iubens, Adamitas uocauit: & occupata insula quadam, amne Lusinicio cincta, filium dei se dixit, & Adam uocari. Connubia eis promiscua fuere: nefas tamen iniussu Adam mulierem cognoscere. Sed ut quisq́ue libidine incensus in aliquam exarsit, eam manu prehendit, & adiens principem: in hanc, inquit, spiritus meus concaluit. Cui princeps: Ite, respondit, crescite & multiplicamini, & replete terrã. Aiebat quoq́ue cæteros homines seruos esse, se uero, & qui ex eis nascerent̃ liberos. Ex ijs quadraginta uiri insulam exiere, & intrantes uicinas uillas, euaginatis gladijs super ducentos agrestes interfecere, quos diaboli filios asserebant. Zischa ijs auditis, quamuis sceleratus, scelus tamen exhorruit: habet enim hoc natura hominũ, ut aliena magis quàm sua quisq́ue uitia perhorrescat: neq́ue summa mala diu inulta manent: ultoremq́ue mali sæpe malum cernere licet. Duxit igitur in eos exercitum, expugnataq́ue insula Adamitas omnes gladio deleuit, duobus tantũ reseruatis, ex queis generis superstitionem cognosceret. Audiui ego ex Vlrico Rosensi præstanti regulo quũ agerẽ in Bohemia, fuisse apud se uiros & mulieres eius sectæ captiuos, & mulieres quidẽ palàm dixisse, nõ esse liberos qui uestibus, & pręsertim femoralibus uterent̃, easq́ue in carcere apud se pepisse: quas quũ anno elapso simul

Pichardus

simul cũ uiris igni tradidisset,ridẽtes cantãtesq; flammarũ incendia ptulisse.

Quomodo Sigismundus Bohemiam ingressus coronam regni accepe rit,minusq; feliciter pugnauerit. Cap. XLII.

Sigismundus interea cõuocatis Slesię ducibus,ingressus Bohemiam, Greciũ, exinde Cuthnã infesto exercitu petit. Cenchonẽ ut arcẽ Pragensem sibi reddat magnis sponsionibus allicit:equitum quatuor milia qui urbem lacessant ibidem collocat. Cencho bina proditione insignis domũ reuertitur. Pragenses Zischam accersunt,qui cum Thaboritis nihil moratus,urbem accepit in potestatẽ. Duo tantũ ex Baronibus,Hilco Crussina Lituburgensis, & Hilco Valdestenensis,ac pauci nobiles,Pragensium signa sequebanť: reliqua multitudo ex plebe collecta.His primũ studium fuit arcem oppugnare: locus ipse natura munitus,nõ aliter quàm fame uinci posse apparebat.Clausi aditus, ne quid cõmeatus importareť. Sigismundus ferro iter aperuit, obsessisq; necessaria præbuit:nec diu postea ciuitatẽ ipsam,accersitis ex imperio auxilijs, obsidere decreuit. Fuerunt in castris eius Saxoniæ duces, Marchionesq; Brandenburgeñ.& gener eius Albertus Austrię princeps. Oppugnata est ciuitas sex hebdomadibus. Ipse uero Sigismũdus in ęde metropolitica quæ in arce sita est,regni coronam accepit. Conradus natione Vuestualus archiepiscopus, qui postea in hæresim prolapsus est,sacris solennibus rite peractis, diadema ei imposuit. Albicus enim iampridem dignitate cesserat, quũ familiam edentem bibentemq; ferre non posset,& minori contentus officio, auaritiæ seruiebat. Oppugnabatur summis uiribus hæretica ciuitas. Medio tempore reguli Rosenses,& Chrageri Thaboritæ castra tenentes,à Nicolao Hus, quem Zischa cũ parte copiarũ eò miserat, prælio uicti castris exuunť. Greciũ quoq; reginæ ab hæreticis expugnatũ. Imminet urbi Pragensi sublimis mons,quem Videchonis appellant, hunc ne hostes occuparent,Zischa præsidio munierat.Cum queis Marchio Misnensis congressus,magnam militum suorũ partem amisit. Misnenses enim quũ iam montis cacumen occupassent,in partem coacti quæ prærupta erat acrius oppressi,ubi retinere impetum non ualuere,alij cæsi sunt,alij ex monte deturbati per abrupta dilapsi perierũt.Sigismundus obsidione dimissa Cuthnã se recepit.Per idem tẽpus uulgauerant hæretici,ipsa die pentecostes ignẽ de cœlo casurũ,q urbes Bohemicas oẽs exureret: ob quã rem magna ex parte ciuitatũ mœnia relicta,populariter in agris erratũ.Sed quũ dicta die imbres tota fermè Bohemia uehemẽtes fuissent,religio in risum cõuersa,multũ opinionis hæreticis detraxit: uicit tamen obstinatio eorũ,quos rapinarũ cupido magis quàm fidei scelus pellexerat. Zischa apud Pragenses degẽs,ex cõsilio suorũ sacerdotũ omnes basilicas delere adorsus est,quæ sanctorũ nominibus dicatę fuerãt:neq; enim fas dicebãt,alteri quàm soli deo templa sacrari. Hinc plurima monasteria & nobiles ecclesiæ uno impetu in ciuitate disiectæ. Id Pragensibus ægre fuit, quibus seruandum ædificiorum decus uidebatur. Orta dissensione,iurgioq; sensim

sensim obrepente, Zischa cum suis abijt, & ad Thaboritas reuersus multa fidelium loca expugnauit. Inter quæ Pragatini præpositi Vissegradensis oppidum diripuit, in quo uiros ac mulieres cum pueris & infantibus cunctosq; loci sacerdotes in ecclesia conclusos immisso igne combussit.

De Orebitis hæreticis. Cap. XLIII.

FVit & alia in Bohemia hæreticorũ factio, fratrum Orebitarũ appellata, quæ territoriũ Gresense uicinasq; gẽtes Ro. ecclesiæ cultũ obseruãtes magnis affecit cladibus, pestifera atq; immanis, neq; Thaboritarũ crudelitate ulla ex parte inferior. Aduersus quam Martinus V. Pont. Max. nominatim crucẽ decreuit, neq; tamẽ in plures annos extirpari potuit. Huius sectæ homines quotiẽs sacerdotes nostros intercepere, aut igne cremauerũt, aut nudos rigẽti hyeme super glaciẽ colligatos dimisere: quos parui momẽti existimarunt, desectis uirilibus abire permiserũt. A Pragensibus inter hæc summis uiribus arx Vissegradensis oppugnat. In qua quũ cætera abessent, equinæ carnes aliquandiu pro cibo fuere. Ad extremũ, nisi ad certum diem Sigismundus auxiliũ ferret, deditio promissa: uerũ ea lex adiuncta, ut ueniente Sigismundo Vissegradenses protsus quiescerent. Affuit inter diem dictum imperator, ignarusq; conditionis locum ingressus arctum sub arce, in quo facile ab obsessis defendi poterat: quum illi datam fidem obseruassent, inuasus repente à Pragensibus, ingentem perpessus stragem, rebus infectis retro abijt. Ceciderunt ex Morauis XIIII proceres, ex Hungaris cæterisq; gentibus quamplurimi, arx Pragensibus dedita.

De multis prælijs & uictorijs Ioannis Zischæ. Cap. XLIIII.

ZIscha dum hæc fiunt, Booslaum regulum, cui Cygneo cognomen fuit, qui multis antea cladibus hæreticos affecerat, in oppido suo munitissimo ui cepit, & in hæresim suã pellexit. Qui ad Rhetium paucis post annis in Austria dum hæreticorũ copias ducit, uulneratus interijt. Erant in territorio Pelzinensi cõplura cœnobia, opibus & structuris insignia, ex quibus Zischa quinq; combussit. In monasterio uero Claronensi, quod munitius fuit, præsidium posuit. Huc Sigismundus exercitum admouit. Zischa autem in eum copias ducente, turpi fuga recessit, nec diu postea Bohemiam quoq; reliquit. Zischa ad Pelzinam duxit. Sed quum ciuitatẽ egregie defensam expugnare desperaret, inde soluens Comitauiam petijt, nõ parui nominis oppidum. Quo ui capto, populares cum sacerdotibus in ædibus ligneis reclusos frustra ueniã petentes exussit. Quum uero ante oppidum, cui Rabi nomen est, conuocatis fratribus Thaboritis & Orebitis castra teneret, obsessosq; summa ui oppugnaret, oculum quo uno lumen cœli uidebat, sagitta confossus amisit. Inde Pragam ad medicos uectus, quamuis ex uulnere curatus uitã retinuit, lucem tamen haudquaquam recuperauit. Nec propterea castrensem laborẽ aut rei militaris curam omisit. Cæco populo cæcus placuit ductor: res apud

posteros

posteros plus admirationis habitura quàm fidei. Pragenses autem Veronã, ubi magnum inerat Sigismundi præsidium, armis ceperunt: & paucis uita reseruatis, puberes utriusq; sexus interemerunt. Expugnarunt & Brodam Teutonicam, interfecto præsidio: mox Cuthnam pluresq; alias ciuitates dedentibus oppidanis in potestatẽ acceperunt. Quum uero ad oppidum cui Pons nomen est, & à Misnensibus possidetᷓ, copias ducerent, occurrẽtibus Saxonibus non audentes congredi redierũt. Post hæc Sigismundus principibus electoribus diẽ statuit, ut in celebritate diui Bartholomæi ad occidentalẽ plagã Bohemiam cum copijs ingrederentur, ipse ad orientale latus cum Hungarorum exercitu aggressurus. Venere Moguntinus archiepiscopus, Comes Palatinus Rheni, Saxoniæ duces, Marchio Brandenburgẽsis, & plurimi ex Alemania pontifices, cæteri suos misere. Castrametati ad oppidum Sozium munitissimum locum expugnare non potuete. Vastatus est undiq; per circuitũ ager, continuata obsidio ad festum usq; sancti Galli: tumq; soluta quum Sigismundus ad præmissum diem non adesset. Ille autem collecto ex Hungaris, Australibus ac Morauis exercitu, circa solennia dominicę natiuitatis Bohemiã intrauit, & aliquot oppida ui cepit, Cuthnenses per deditionẽ accepit. Sed irruente in se Zischa quamuis cæco, pauidus trepidusq; multis ex suis interfectis nobilibus, & amissis impedimentis effugit. Prius tamen Cuthnã exussit, quam Thabotenses propter argentifodinas crumenam Antichristi uocabant. Zischa itinere unius diei imperatorem sequutus, magna fugientiũ præda ditatus est: & oppidum Brodam, quod Teutonicorũ uocatur, ui captum incendit, quod postea XIIII fermè annis sine habitatore permansit. Imperator amnem Iglariam ponte transmisit. Piso Florentinus, qui equites in eam expeditionem XV milia ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit: quæ multitudinis pondere dissoluta multos mortales in profundum rapuit. Hac uictoria elatus Zischa magis ac magis in ecclesias desęuit: nec iam amplius ullam pati aut statuã sanctorum, aut picturam poterat: nec tolerandum esse putabat, qui prisco more sacerdotalibus indutus uestibus rem diuinam conficeret. Ob quam rem maiores quàm prius inter eum & regni proceres inimicitiæ obortæ. Consules uero Pragenses insolentiam Ioannis apostatæ Præmonstratensis iniquo ferentes animo, eum in prætorium uocauere, & nouem simul scelerum principes tanquam de republica cum his aliquid acturi, intromissos statim gladio percussere: & quasi nihil actum esset pacatam ciuitatem arbitrati, domos quisq; suas petierunt. Sed ministri parũ cauti, dum atriũ aqua proluunt, cruorem interemptorũ per aquæductum in forũ transmisere. Eo uiso non latuit populum res gesta. Tumultus e uestigio factus, expugnato armis prętorio, undecim primarij ciues, qui rei autores putabantur, occisi: collegiũ Caroli direptum, & nobilis bibliotheca disiecta. Mulieres, quæ Ioannẽ monachum ueluti diuinum habebant, caput eius interci- *Io. Præmonstratensis*

p pientes

cipientes, pluribus diebus ululantes, per urbis ecclesias circumtulerunt, beatum uociferantes, sanctum & deo plenum uirum, qui pro ueritate & patrum traditionibus occubuisset. Contrà uero sacrilegos, nepharios, deo atque hominibus odibiles, qui sacro & optimo sacerdoti manus iniecissent: postremo inter sacras reliquias aromatibus conditum seruari Ioannis caput obtinuere.

Purgellinum Per idem tempus castellum Purgellinum, in quo paruum Sigismundi erat præsidium, & quò multi Pragenses rectæ fidei cultores cum liberis & uxoribus confugerant, per incuriam arsit: qui superfuerunt incendio, Pelzinam se contulere. His actis nonnulli Bohemorum reguli, & consulatus Pragensis legatos ad Vitoldum Lituaniæ ducem misere, eumq́ sibi regem asciuerunt, aduersante Zischa, eiusq́ factione, qui liberis hominibus regem habendum esse negabat, & eum potissime qui gentium ritu uiueret. Vitoldus Sigismundum Coributum cum duobus milibus equitum in Bohemiam misit: qui apud Pragenses magnis exceptus honoribus, ciuitatē breui ad meliorem formam redegit: nobilibus & qui quiete uiuere uellent, blandus atq; amicus: in insidiosos atque facinorosos asperrimus uindex. In huius aduentu munitissimum castellum in mōte situm oppugnare placuit, quod lapidem Caroli uocant. Hic Sigismundus IIII centurias militum præsidio liquerat. Castra tribus locis posita sunt: obsidio sex ducta mensibus, neque diu neque noctu omissa oppugnatio: quinque balistæ maiores ingentia saxa per omnes horas intra mœnia iactauerunt: uasa circiter duo milia cadaueribus & humano excremento plena in hostes emissa, tantum miseris obsessis fœtorem attulere, ut omnibus infectis dentes aut deciderent aut nutarent: tolerauerunt tamen forti animo, & in hyemem usque protraxerunt certamen, accepto clàm ex Praga medicamento, quo dentes contineri possent. Fons erat extra mœnia in medio præruptæ rupis, unde aquam oppidani necessariam hauriebant: & turris desuper uetusta, qua tuerentur aquantes. Hanc Pragenses diruere machinis conabantur. Fama est, in potestatem obsessorum primarium quendam inter Pragenses ciuem casu factum, eum'que in turris culmine deligatum, dato per irrisionem in manum flabello, quo lapides balista missos quasi muscas abigeret: parsuros quippe conciui suo Pragenses arbitrabantur. Illos nulla misericordia flexos, saxa ingentia quamplurima proiecisse: Hominem uero, quum diem integram intactus perseuerasset, hostium magis misericordia, quàm ciuium suorum humanitate seruatum. Interea Fridericum seniorem, Brandenburgensem principem, magnis copijs Bohemiam ingressum, longe latéque prædas agentem, Pragenses ab obsidione discedere compulisse: Vitoldum uero rogatu Vladislai, Poloniæ regis, qui cum Sigismundo Cæsare in finibus Hungariæ conuenerat, patruelem suum Coributum ex Bohemia reuocasse. Putauit ea re Sigismundus hæreticos externis auxilijs destitutos, mox imperata facturos.

Fœtor dentibus inimicus (margin note beside "lere, ut omnibus infectis dentes")

sed

sed longe deceptus est. Nã illi magis ac magis insolescentes, subactis intra regni fines catholicæ fidei cultoribus, exercitũ extra Bohemiã duxere, uicinas late gentes populati. Ferunt Zischam in Austriam profectum, quũ agrestes armenta quæq; nauibus in insulam Danubij transportassent, uitulos, suesq; nonnullos per negligentiã in uillis dimissos, ad ripam fluminis tamdiu deuerberasse, donec pecus insulam depascens, mugitũ grunnitumq; audiens, desiderio similis animantis fluuium transnatauit, eoq; modo magnã prædã abactam. Per idem tempus Sigismundus Imperator Alberto duci Austriæ genero suo Morauiam, ne defensore careret, dono dedit: quamuis iam plerique illius prouinciæ proceres ad Hussitarum insaniam defecissent. Eo quoq; tempore Ericius rex Daciæ, & infans Petrus regis Portugalliæ germanus, Iacobi cardinalis sancti Eustachij excellentis & clarissimi uiri pater, Imperatorem accedentes, ambo rei militaris peritissimi, exercitũ eius & copijs & auxilijs auxere. Ob quam rem castra ad Lutempergam Morauiæ oppidũ, Hussitarum peste infectum, statim posita: obsidio tribus mensibus eo loco ducta. *Stratagema*

Eques apud Pragenses cognomento Aqua, satis opulentus fuit, & inter suos ciues autoritate præditus. Is sororis filium nomine Procopiũ quũ sobole careret in suum adoptauit, eumq; grandiusculum, ad Galliã, Hispaniam, Italiã, demũ Hierosolymam secũ adduxit, reuersus in presbyterũ ordinari curauit. Qui, surgente in patria Hussitarum nouitate, Ziscæ adhæsit, & quum esset robustus, & manu promptus, nulliusq; fugax laboris, magno loco apud eũ habitus, primos ductauit ordines, malus malo aptissimus. Hic est ille Procopius, qui postea ob res fortiter gestas Magni cognomen obtinuit. Huic prouincia Morauię cõmissa est, & Lutemburgensiũ defensio. Qui nõ parua militum manu accepta, inuitis obsidentibus, cõmeatum in obsessum oppidum importauit, irritamq; Sigismundo fecit obsidionẽ. Dederat Imperator Marchionibus Misnẽsibus pontem & Auscam super Albim fluuium: ut eas ciuitates præsidio tuerentur. Obsederunt Auscam Zischa simul cum Pragensibus: Fredericus marchio Misneñ. pater eorum qui modo prouinciam regũt, & frater eius Lantgrauius Thuringiæ, collecto ex Saxonia, Thuringia, Misna, & utraq; Lusacia milite, obsessis auxilium ferre statuerunt. Commissum est ante urbem præliũ: incerta diu uictoria pependit, quum fortissimi utrinq; caderent, & nunc illi, nunc isti uicti uictoresq; uiderentur. Ad extremum cæca cædes sequuta penes hæreticos fuit. Burggrauij Misnenses & † Chirpogenses, & comites Glichenses, multiq; nobiles in eo prælio ceciderũt. Ex quibus plerique proiectis armis, flexis genibus frustra uitam supplices petierunt. Nouem milia ea pugna ex fidelibus cæsa: Ausca capta, & funditus deleta. Elatus ea uictoria Zischa, insolentius indies agere, ecclesias passim delere, si quæ restabant: sacerdotes qui more maiorũ sacra peragerent, crudeliter persequi: nobilibus infensus esse, ciuitatibus grauia imperare tributa: Pragensium qui *Procopius* *al. Chiburgenses*

detrectatant eius imperium, uicos & uillas incendere. Ob quas res Pragenses Baronum auxilio freti, aduersus eum copias eduxere. Ille quum se armis imparem animaduerteret, ad Albim usq; profugit, eratq; penè comprensus, nisi pater Georgij eius qui nunc regno potit', per Poggiebraciũ oppidũ transitum sibi præbuisset. Nec sic sua res tuta facta est. Patuerũt & hostibus alio loco pontes, per quos Albim transmiserũt: sed Pragenses fugientis ultimum agmen insectati, complures Thaboritas necauere. Peruentum est deniq; ad montes, ubi Zischa uallem ingressus, quum loci angustias eas esse nosset, in quibus explicare hostes suas acies minime possent, stare signiferũ iussit. Exin commilitones pro tempore hortatus, pugnæ copiam fecit. Certamen atrox commissum, uictor Zischa tria milia Pragensium cecidit, reliquos in fugam uertit. Nec moratus, Cuthnam à Pragensibus instauratam iterum ui cepit, atq; incendit, & qui Pragenses inerant, eodem igne cõsumpsit. Mox successu rerum tumens, infestis signis Pragam petijt, & ad sagittæ iactum castrametatus obsidere urbem cœpit. Erãt & in ciuitate & in exercitu plurimi, qui hoc dissidium detestabantur, & alij Zischam, alij Pragenses accusabãt. In castris quoq; tumultuatum est, dicente milite, indignũ esse eam urbẽ armis premi, quæ caput regni esset, neq; de religione secum dissentiret, casuram breui Bohemorum potentiam, si se hostes diuisos norint. Materiam belli satis magnã à Romano Imperatore præberi, stultũ esse consilium in se arma uertisse. Accepit Zischa quæ uulgo dicebantur, & aduocata in concionem multitudine, uas uinarium quod forte aderat conscendens, Nolite, inquit, amari super me fieri fratres, & hominem accusare, qui uobis salutem peperit. Recentes uictoriæ sunt, quas me duce consequuti estis, nunquam ego uos in aliquem locum duxi, unde uictores nõ redieritis. Vos clari, uos diuites facti: ego uestri causa lumen amisi, & iã in tenebris ago, nil mihi ex tot bellis feliciter actis, nisi nomen inane superest. Vobis pugnaui, uobis uici: nec laborũ pœnitet, nec mihi cæcitas dura, nisi quod rei uestræ priore ex more consulere nequeo. Nec ego Pragenses mei causa persequor, ipsi uestrum sanguinẽ, non meũ sitiunt. Parũ eis fuerit me iam senẽ & utroq; cassum lumine perdidisse: uestras illi manus timent, & feroces in periculis animos. Aut uos certe, aut illos perire oportet, qui dum mihi parant insidias, uestras animas expetunt. Domestica uobis arma timenda magis quàm externa, ciuiles auferre seditiones oportet. Pragam prius expugnabimus, seditiososq; ciues exterminare licebit, quàm Sigismundo diuisionis nostræ nuncius afferri possit. Cum paucis eiusdẽ animi tutius Imperatorem expectabimus, quàm si nobiscum dubij Pragenses in castris militent. Verum ne me amplius accusetis, liberam uobis consulendi facio potestatem. Si libet Pragensibus pacem dare, nõ abnuo, insidiæ modo absint. Si bellum decernitis, præsto assum. In utramuis partem declinaueritis, Zischa uestri consilij adiutor erit. His dictis, mutati militum animi, bellũ

Zischæ oratio ad pop.

decreuere,

decreuere, multitudo arma capere, festinare, muros adire, prouocare hostem, pro portis urbis pugnam ciere, egredientes ciues in urbem repellere, Zischa ad oppugnationē urbis cuncta parare.

De Ioanne Rochezana presbytero hæretico. Cap. XLV.

Oppidum est Pragensis ecclesiæ, nō longe à Pelzina, cui Rochezana est nomen. Ex hoc loco puer obscuris parentibus, cēsuq; tenuissimo natus Ioannes nomine, Pragam uenit, mendicatuq; uictum quærens, grammaticā & dialecticam didicit. Quum adoleuisset, nobilis cuiusdam pueri pædagogus factus est: & quum ualeret ingenio, linguaq; promptus esset, in collegio pauperum receptus, auditor Iacobelli fuit. Postremo presbyter ordinatus, prædicare uerbum dei Pragensibus cœpit, ex oppido unde ortum habuit, Rochezanæ cognomen ducens. Et iam nomine & autoritate ualebat, quum Zischa Pragā obsideret. Exijt ergo consentientibus ciuibus, & in castra profectus, ciuitati Zischam conciliauit.

De morte Ioannis Zischæ. Cap. XLVI.

Sigismundus autem ubi Zischæ cuncta ex sentētia cedere animaduertit, & iam illum esse unū, ex quo res Bohemiæ penderēt, clàm sibi eum conciliare tentauit, gubernationē sibi totius regni, militiæ quoq; ducatū, & ingens auri pondus quotannis promittens, si se regem nominaret, & in uerba sua ciuitates iurare cogeret. In magnā profectò regiæ maiestatis ignominiā, & imperialis gloriæ dedecus, atq; infamiam Reipub. Christianæ sempiternam, Sigismundum pluribus regnis præfectū, ex Imperatoribus natū, & ipsum Imperatorem, cuius nomen Italia, Gallia, Germania, & omnis Europa ueneratā est, quem barbaræ nationes timuerunt, supplicem uidit nostra ætas homini ex parentibus haud admodum nobilibus nato, seni, cæco, hæretico, sacrilego, & in omne scelus audaci, pecuniā & summos honores offerre, ut suarum esse partium dignaretur. Sed auertit diuina pietas eam pestem, & tantū malum è medio Christianorum eripuit. Nā Zischa cōditionibus annuens, dum conuenta completurus Sigismundum petit, inter eundum apud castellū Priscouiam, diuinitus, ut par est credere, peste tactus, expirauit: monstrum detestabile, crudele, horrendum, importunum: quod postquam manus humana conficere nō ualuit, digitus dei extinxit. Ferunt illum quum ægrotaret interrogatum, quo nam loco mortuus sepeliri uellet, iussisse cadaueri suo pellem adimi, carnes uolucribus ac feris obiectari, ex pelle tympanum fieri, eoq; duce bella geri: arrepturos fugam hostes, quamprimum eius tympani sonitum audierint. Thaborenses, qui reliquas picturas abominantur, Zischæ tantummodo, & angeli cuiuspiam calicem manu tenentis effigiem supra portam urbis pinxere, eiq; sacra quotannis agunt.

De Orphanis hæreticis, qui se post mortem Zischæ separauerũt à Thaboritis. Caput XLVII.

ZIscha mortuo ingens mœror inuasit exercitum, trepidare, lamentari milites, accusare fortunam, quæ ducem inuictum, morti uincendum dederit. Nec mora, duæ factiones exortæ. Altera Procopiũ magnũ, quem rasum quoq; uocauere, cuiusq; supra meminimus, sibi ducẽ præfecit. Altera nullum inueniri posse dictitans, qui iure Zischæ succederet, selectis paucis qui communi cõcilio bellum administrarent, sese Orphanos appellauere: inter quos potior habitus est Procopius, cognomento minor. Atque ita Thaboritæ in duos exercitus diuisi, alij uetus nomen retinuere, alijs Orphanorum, ut diximus, ob mortem ducis, inditum nomen. Qui & si aliquando inter se dissentirent, ubi tamen extrinsecus uis ingruit, iunctis uiribus in unis castris sese defenderunt. Muro circundatas urbes nisi necessariorum emendorum gratia perraro ingredi, cum liberis & uxoribus in castris uitam agere. Carros quam plurimos habere, his pro uallo uti. Procedentes ad pugnam, duo ex his cornua facere, in medio peditatũ claudere, alæ equitum extra munitiones prope adesse. Vbi congredi tempus uisum, aurigæ qui cornua ducerent, ad Imperatoris signum, comprehensa sensim qua uoluerunt hostiũ parte, ordines quadrigarum contrahere: intercepti hostes quibus sui subuenire nõ possent, partim gladio à peditatu, partim missilibus ab his q erãt in carris, uiris ac mulieribus necari. Equitatus extra munimenta depugnare, quẽ si forte hostis oppressisset fugientem, mox aperti currus excipere, indeq; uelut ex ciuitate mœnibus cincta defendi, eoq; modo uictorias quamplurimas cõsequi, quũ eam pugnandi peritiam uicinæ gentes ignorarẽt, & ager ille Septentrionalis late patens, ad explicandos bigarum quadrigarum'ue ordines peridoneus haberetur. Egrediebantur duo exercitus, alter Slesiam, alter Morauiam populabatur, uicinasq; regiones assiduis excursionibus infestabant. Theutones per circuitum habitantes, alios Philisteos, alios Idumæos, Moabitasq; uocabãt, Bohemiam terram promissionis esse dicebant. Quumq; in proximam prouinciam exissent, prius cum præda depopulatis agris reuertebantur, quàm hostis cognouisset aduentũ. Erat & tertius exercitus, quem fratrum Orebitarũ appellari diximus. Huic ductor fuit Bedricus presbyter Strasmicensis, natione Morauus, qui bellis assiduis Slesiam affectauit. Hic etiam hodie uiuit, & urbem Coloniã appellatã possidet. Qui spreta religione Christiana, calcatoq; pontificio iure uxorem publice duxit, & illa mortua alteram ex Polonia superduxit, ex qua filios suæ nequitiæ sectatores sustulit. Quum obsiderent Suetlam oppidum in Austria, Thaboritæ simul & Orphani duabus noctibus & una die absq; intermissione mœnia oppugnauere. Superueniẽte autem Alberto eius terræ principe cum exercitu, ut auxiliũ oppidanis afferret, pugnatũ est quatuor fermè horis, nutante hinc atq; illinc uictoria. Ceciderunt ex

derunt ex utraq; parte primi bellatores. Postremo ita discessum est, ut currus Thaboritæ suos amitterent, Albertus castris exutus abiret, quod negligentia Roperti Vallensis factum credidere, qui tum ductor exercitus fuit. Rediijt tamen paulo post Procopius rasus, & oppidum Retium in Austria celebri obsidione cinxit. Pragenses eius signa sequuti, & Boheslaus Cygneus, cuius supra meminimus, qui eo loco sagitta confossus interijt. Retium ui captum, direptum atq; exustum, in quo multi mortales periere, Burchgrauius Maldeburgensis, loci dominus, captus, & Pragã ductus in carcere diem obijt. His gestis, uocati ab Imperatore Bohemorum principes, ad eum usque Posonium profecti sunt. Id oppidum Hungariæ, in finibus Austriæ, atq; in ripa Danubij situm. Neque ingressi mœnia, in tentorijs è regione urbis mansere. Egressus ad eos Sigismundus, multa de iure suo loquutus, paternum atque auitum regnum repetere, si qua essent quę prouincialium mentes ab sese alienarent, ea ablaturum, Bohemis ex quibus natus esset, pacificum, benignũq; regem futurum. Illi se armis ab eo sine causa impetitos dicere, ciues suos in Constantia contra publicam fidem exustos inauditos, Bohemiæ primores tanquam hæreticos à Romana ecclesia damnatos, regnum sacris contumeliose interdictum: non esse tam exiguam Bohemorum potentiam, quæ suo nequeat honori consulere. Responsum à Sigismundo benigne datum ad obiecta, oblatumq; generale concilium, in quo suam innocentiã Bohemi ostendere possent, si se uniuersalis ecclesiæ iudicio submittere uellẽt. Bohemos quí armis uincere consuesset, uerbis uinci nõ tulit, infectisq; rebus domũ abijt.

De expeditione in Bohemiam, contra hæreticos & rebelles, per Martinum papam quintũ instituta. Et de infelici pugna contra eosdem. Caput XLVIII.

AT Martinus pontifex maximus, ubi armatam hæresim crescere indies animaduertit, priusquam pestis amplius inualesceret, cardinalem Vintoniensem natione Anglicum, regia stirpe natum, in Germaniam proficisci iussit, qui contra Bohemicam labem uicinas gentes in arma conciret: cui & Imperator adiumento fuit. Instituti sunt tres exercitus. Saxoniæ duces, & quas uocant, stagnales ciuitates, in primo militauere: secundum ex Franconibus constitutum, Marchio Brandenburgẽsis ductauit: tertio præfuit Ottho Treuerensis archiepiscopus, quem Rhenenses sequuti sunt: Baioarij quoque, & ciuitates Sueuorum Imperiales. Ingressi Bohemiam tribus locis: postquã syluam penetrauere, iuncti simul, ante Misnam castrametati sunt. Hãc urbẽ †Prichicho Elenotensis, inter hæreticos quantũ doctior ac facũdior, tantũ crudelitate ac perfidia nequior, præcedenti nocte ex fideliũ manibus eripuerat. Erat igitur consiliũ exercitus, hanc urbẽ prius recuperare, q̃ ultra procederent. Sed quũ hæretici collecto raptim milite, in eos properare nunciarentur, non

1429

al. Prierchko Clenouensis

uisum hostem fugerunt: Thacouiamq́ petentes, instrumenta bellica cũ præda ibi dimiserunt. Nondum cardinalis in exercitu fuerat: sed ad Thacouiam fugientibus occurrẽs, admiratus est tot ducum, tot fortium uirorum pauidã fœdamq́ fugam: magnis precibus ut redirẽt in hostem, omni ex parte debiliorem hortatur. Quod quum frustra niteretur, & ipse turpis fugæ comes effectus. Vix syluam ingressi erant, quum superuenientes Bohemi postremũ agmen lacessere cœperunt. Facta est profusior ac pauidior fuga, nec prius Theutones fugere, quàm Bohemi persequi destiterunt. Hostes impedimentis direptis, Thacouiam expugnantes, machinisq́ bellicis potiti sunt. Exin Misnam populati, quum per Franconiam redirent, ne Bambergeñ. agrum Normbergensemq́ uastarent, pecunia placati diuitẽ exercitum reduxere. Sigismundus his cognitis, Normbergã profectus, noua principũ auxilia comparat. Martinus quoq; pontifex maximus Iulianum cardinalem sancti Angeli, literis ac moribus excellentem, cum ea legatione in Theutoniam mittit, ut Bohemis bellum inferat, & adueniente tempore in Basiliensi cõcilio, quod propediem futurum erat, nomine apostolico præsideat. Is Germaniã ingressus, mox Normbergam ad Sigismundum se confert: quo in loco frequentes Germanorum reguli conuenerãt. Decreta est noua in Bohemos expeditio, ad viij. Kalen. Iulij. Dux belli Fredericus marchio Brandenburgensis declaratus, qui cardinalem sequeretur. Ingressus est Bohemiã, per uiam quæ ducit ad Thopã. Institutus Albertus Austriæ princeps, suas copias per Morauiã ducere iussus est. In ea expeditione Albertus & Christophorus Baioariæ, & Fredericus Saxoniæ duces fuere. Ioannes & Albertus Brandenburgenses principes cum patre, quem penes belli summa erat, Herbipolensis, Bambergensis, Eistetensis episcopi, Societas Sueuorũ quam sancti Georgij uocãt, & imperialium ciuitatũ magistratus, Maguntinus, Treuerensis, & Coloniensis antistites, auxilia miserũt, & cum his prouinciarũ suarum primores, supra xl. milia equitum fuisse traduntur. Peditũ minor erat numerus. Nam Germani patentibus freti campis, equestres plerũq; pugnas agitant. Promiserat & Renatus Lothoringiæ princeps in eam expeditionẽ sese uenturum. Sed domestico bello implicatus, dum comitem Videmontẽsem oppugnare nitiť: neq; promisso satis fieri potest: neque comes Palatinus Rheni, qui Videmontẽsi opem tulit, aduersus Bohemos ire permittitur. Cardinalis dum eos opperiť, ad Kalendas usq; Augusti profectionem suspendit. Albertus interea ex Austria ducens, quũ ad dictum diem adesse cardinalem minime intelligeret, impar Bohemicæ potentiæ retrocessit. Ingressus deinde cardinalis, numerosum exercitum ductans, multas hæreticorum uillas incendit, oppidaq́ diripuit, in quibus non auaritia tantũ, sed crudelitas etiam militũ grassata est, qui mares cũ fœminis obuios, senes puerosq́ passim necauere. In extremis tamẽ regni partibus ea calamitas desæuit, quũ duces copiarũ interiora petere formidarẽt.

Bohemi

Bohemi qui iampridē hostem affuturum acceperant, expeditas in armis legiones coegerant, & ubi fidelium domicilia reperiebāt, ea ferro atq; igne uastabant. Inter quæ Stiltiuergium oppidum ab Orphanis expugnatū ac direptum, puberes ad unum necati. Interea siue proditio in exercitu fidelium fuit, quod plurimi putauere, siue inanis sua sponte mentes hominum pauor inuasit, totis castris trepidatum est, & prius quàm hostis ullus in conspectu daretur, fœdissima cepta fuga. Mirari Iulianus unde hic timor, quæ ratio tantum exercitum fugere suaderet, ambire duces, hortari arma expedirent, aciem instituerent, forti animo hostem expectarent. Nō de regni gloria, aut agrorum possessione certari: de uita, de religione, de Christi honore, de animarum salute bellum geri. Turpe Germanis esse, quorum nobilitatem uirtutemq; totus orbis celebraret, ex prælio fugere: mori satius, q̄ hosti nondum uiso cedere. Neq; securos intra mœnia habitare posse, qui cāpos hosti relinquerēt, arma uiros non muros tegere. Nisi gladijs modo libertatem suā tuerentur, aut casuros breui hostili ferro, aut seruitutem morte miseriorē laturos. Sed frustra apud eos cohortatio fuit, quorum pudorem metus euicerat. Ablata sunt raptim signa, & tanquā nullus esset in exercitu ductor, tumultuose quisq; non expectato imperio, nō salutato comite, multi etiā proiectis armis non aliter quàm si hostis à tergo instaret, rapido cursu fugam maturauere. Quibus & cardinalis inuitus sese comitem dedit. Hostis paulo post ex metu alieno factus audax affuit, impedimentisq; omnibus, quibus per syluam nō erat facilis exitus, & ingēti præda potitus est. Albertus tamen quū accepisset intrasse Bohemiā cardinalē, & ipse iterum raptim ex Austria coactis copijs, in hæreticos duxit, Præzorouiamq; munitum oppidum oppugnare adorsus est. Sed fuga cardinalis cognita, ab incepto destitit, & per Morauiam, quæ nondum ei parebat, infesta signa circumferens, supra quingentas uillas ferro atq; igne deleuit. Oppida multa ui cepit atq; diripuit, mortalium maximam cædem fecit: adeoq; gentē illam afflixit, ut iugum eius accipiens, parēre sibi ea lege promiserit, ut circa religionem id sequi teneretur, quod Basiliense concilium decerneret.

Iuliani ad fortitudinē orat.

De inchoatione Basilieñ. concilij, & uocatione Bohemorum ad ipsum conciliū, ut fidei suæ rationem redderent. Cap. LXIX.

EXactus ex Bohemia legatus, Basileam se contulit, ibiq; concilium celebrauit Sigismundus, qui per tempus expeditionis Normbergæ se continuerat. Ad coronam imperij Romæ suscipiendam iter ingressus, primoribus regni Bohemiæ literas dedit, in queis scriptum erat, se natione Bohemum, nulli genti magis quàm suæ affectum, Romam non aliam ob causam petere, quàm coronæ suscipiendæ gratia. Id decus Bohemorum genti accedere, cuius honestandæ sibi maxima semper cura fuerit. Cœptum esse iam sua opera Basileæ concilium, hortari eos qui se audiri de religione cuperent eò

Sigismundi literæ ad Bohemos

rent cò proficiſci,nec plus ſapere uellent quàm mater eccleſia catholica:auditurum benigne conuentũ rationes eorũ, tantum operam dent,ut cum ſynodo de religione conueniant,ſibiꝗ; redeunti pacatum regnum referuent: neꝗ; enim ſe arbitrari Bohemos eius imperiũ fugere,cuius frater,pater,auus apud eos regnauerint: nec ſe alia lege egnaturum quàm cæteri Chriſtiani reges. Scripſit & ipſa Baſilienſis ſynodus Bohemis,ut legatos mitteret qui fidei ſuę rationem oſtenderent, ſecuritatem itineris & dicendi quæ uellent libertatem promittens. Fuerunt inter Bohemos duæ ſententiæ: Orphani & Thaboritę & plebes fermè omnes,eundum eſſe negabant,Ioannis & Hieronymi exemplum in medium afferentes, qui Conſtantiã ad ſynodum profecti,ſub fide Sigiſmundi publice combuſti fuiſſent. Nobilitas uero Mainardum ſequuta principem Nouæ domus, uirum cordatũ & ingenio dextro, petendum eſſe concilium prorſus aiebat, nec tolerandos uideri, qui nouas peregrinás ue de fide ſententias,nouumꝗ; ritũ religionis inueniſſent, niſi dictorũ factorumꝗ; rationem uniuerſali eccleſiæ redderent,& quę uulgò inculcauerant,coram doctis defenderent. Vicit hæc ſententia. Legatio CCC equitum Baſileã miſſa: cuius principes fuere, Gulielmus Coſca,non tam equeſtri dignitate,quàm eccleſiarũ direptione inſignis: Procopius cognomento Raſus,idemꝗ; magnus multis uictorijs,magniſꝗ; ſceleribus nobilitatus: Ioannes Rochezana, pſeudo Pragenſium apoſtolus:Nicolaus Galecus Thaboritarum ſacerdos,& Petrus Anglicus patria profugus,ac ſolis elenchis in diſputatione cõfidens. Effuſus extra mœnia urbanus populus, ex ſynodo quoꝗ; complures aduentũ fortiſſimæ,& iam fama celebratiſſimę gentis pro portis expectauere. Alij frequentes in plateas quà tranſitus eſſet conuenere: matronæ,pueri,puellæ feneſtras atꝗ; tecta complere:alij hunc,alij illum digito deſignare:peregrinos habitus,non uiſa prius ueſtimenta mirari: horribiles hominũ facies, truces notare oculos: non eſſe alienum dicere ab ea hominum ſpecie facta, quæ fama prodiderat: in unum tamen cuncti Procopiũ defigere lumina,illum eſſe qui toties fidelium fudiſſet exercitus,qui tot oppida ſubuertiſſet, tot hominũ milia neci dediſſet,quem ſui pariter atꝗ; hoſtes metuerent:inuictum ducem,audacem,intrepidum,neꝗ; labore,neꝗ; timore ſuperandum.

Bohemorum legatio (margin, beside "ctis defenderent")

Procopius (margin, beside "prodiderat")

Oratio Iuliani Cardinalis ad Bohemorum legatos, reſponſiuaꝗ; eorundem, Cap. L.

Exceptos Bohemorum legatos hoſpitaliter,poſtridie in concione accerſitos Iulianus Cardinalis benigne alloquutus,& longa & luculenta oratione,quæ adhuc extat,ad ea quæ pacis & unionis eſſent cohortatus eſt: eccleſiam Chriſti ſaluatoris ſponſam omnium fidelium matrem eſſe dictitãs, claues ligandi atꝗ; ſoluendi habere, candidam ſine ruga, ſine macula, in his quæ neceſſaria ad æternam uitam eſſe creduntur, errare non poſſe: qui eam contempſerit,alienum,prophanum,& quaſi ethnicum publicanumꝗ; cenſendum:

dum: eam nusquam melius quàm in generali concilio repræsentari. Statuta conciliorum ecclesiæ placita existimari: concilijs non minus quàm euangelijs credi oportere, quorum autoritate & ipsa sacrarum literarum eloquia recepta sunt: Bohemos, qui se filios ecclesiæ dicerent, uocē matris audire debere, quæ filiorum obliuisci non potest: eos iampridem seorsim à matre uixisse: neq; id nouum esse. Complures aliquando fuisse qui matrem reliquere, redijsse tamen qui salutē optauere: regnante diluuio omnes perijsse qui extra arcam remansere: dominicum agnum in unis ædibus comedendum: extra ecclesiam nō inueniri salutem: hanc esse conclusum hortum, signatumq; fontem, cuius aquam si quis biberit, non sitiet in æternum. Ex re sua fecisse Bohemos, qui eius aquæ fluenta apud conciliū requisierint, matremq; tandem audire statuerint. Facessere iam odia debere, ponenda esse arma, omnemq; belli materiam procul abijciendam: audituros benigne patres quæcunq; Bohemi pro sua causa dicere uelint: tantum parati animo sint, ne bene consulta sanctæ synodi consilia respuant: quibus non Bohemos tantum, sed omnes Christi fideles conquiescere oportet, si modo æternæ uitæ participes esse uelint. Audita est Cardinalis oratio summo patrum consensu. Bohemi pauca respondere, quibus par facundia non esset: Se neq; concilia neq; ecclesiam contempsisse: aduersus inauditos sententiam Constantiæ latam: nihil de religione Christiana detrahere: incorruptam apud se patrum autoritatē manere: quodcunq; Bohemi asserant, sacris literis atq; euangelio confirmari: uenisse ut innocentiam suam uniuersali ecclesiæ patefaciant, peterecq; publicam audientiam, in qua laici quoq; adsint. Neq; id negatum. Interrogati quænā illa essent, in quibus à Romana ecclesia dissentirent, quatuor articulos propo suere. De communione diuinæ eucharistiæ, quam sub specie panis & uini sumendam his qui salui esse uelint necessario affirmabant. De ciuili dominio, quod clericis interdictum diuina lege dicebant. De prædicatione uerbi dei, quam liberam permissamq; passim omnibus arbitrabantur. De publicis delictis, quæ nulla ratione toleranda putabant, etiam maioris mali uitandi gratia. Nam quamuis plurima sint quæ Hussitarum perfidia aduersus catholicæ fidei ueritatem astruere ac prædicare non dubitat, coram concilio tamen doctorumque patrum cœtu, hæc tueri tantummodo posse arbitrati sunt, eáque regni nomine dicta. Verū quum legatus alia quoq; de Bohemis accepisse se affirmaret, quæ Christianas aures offenderent: inter quæ illud esset, quod religiones mendicantium inuentum esse diabolicum prędicarent: assurgens Procopius, Neq; hoc falsum est, inquit: nam si neque Moyses, neque ante eum patriarchæ, neque post eum prophetæ, neque in noua lege Christus dominus, neq; apostoli mendicātes instituēre, quis nō intelligit diaboli tenebrarūq; opus esse? Excepta est ingenti auditorū cachinno Procopij uox: legatus uero ut erat mansuetissimus pater, argumentationem indocti hominis placidē

Bohemorum responsio

nis placide dissoluit: neq; enim patriarcharũ prophetarumq; placita, & quæ Christus instituit, quæ sanxerunt apostoli, duntaxat à deo esse docuit, uerũ ecclesiæ quoq; decreta, quæ sancto dirigente spiritu ducit, opera dei esse monstrauit: quãuis & aliunde mendicantiũ uita ex euangelio sumpta uideri posfit. Selegerunt Bohemi quatuor magistros, qui suos articulos ex diuina lege sumptos ostenderent. Qui eos confutarent, ex cœtu patrum totidem assumpti uiri præstantes, & ad dicendum parati. Disputatũ est quinquaginta diebus: multa in utranq; partem adducta. Postremo quum uicta Hussitarum perfidia uinci nollet, ad tractatus uentũ: tentatũq; si fortasse amice trahi possent. Missi & oratores ex concilio in Bohemiam uiri doctissimi, & qui gentis uersutiam nossent. Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus.

De uictoria Bohemorum fidelium, & debellatione morteq; Procopij, ac aliorum hæreticorum. Cap. LI.

DVm hæc aguntur, Thaboritæ & Orphani Mainardo cæterisq; nobilibus infensi esse cœperunt, eorumq; suspectas actiones habere, tanquã concilio auscultarent. Neq; uana opinio. Conuenere nanq; sæpe inter se Barones, errorem suum recognoscere, miseros se dicere: qui quum regis imperiũ abdicauerint, Procopij iugum ferant: illum dominum esse, illum pro sua libidine prouinciã regere, uectigalia exigere, tributa imponere, delectum habere militum, exercitũ quò uelit ducere, rapere, spoliare, occidere, nullum pati qui suis consilijs aduersetur, nobiles iuxtà atq; ignobiles ei mancipia esse, nullum hominum genus infelicius esse Bohemis, quos semper in castris uersari oportet: æstates atque hyemes sub diuo agere, in duro iacere solo, arma in omnes horas uersare, nunc ciuilibus bellis, nunc externis agitari, aut bellum geri, aut belli metum impendere. Excutiendum tandem crudelis tyranni iugum, neq; ferendum ut qui cæteras gentes armis uicerint, Procopio seruiant. Placet accersire publice conuentum procerum & ciuitatum, in quo regni status reformetur. In eo Mainardus ei regno bene esse dicit, in quo neq; per ocium marceant homines, neq; per bellum atterantur. Bohemos hactenus expertes fuisse quietis, attritum assiduis calamitatibus regnum: periturum breui nisi occurratur: incultos iacere agros: homines atq; armenta sensim deficere: id accidere, quod omnia in potestate unius sita essent, qui sine consilio procerum ciuitatumq; pro suo arbitrio rem gereret. Illi salubre bellum esse: nam si paci locus sit, imperium eius statim casurum. Deligendum unum esse ex nobilitate ducem, cuius potestas annua sit, nonnullosq; ei adiungendos, quorum consilio domi belliq; rempublicam administret. Ne uero usurpare sibi Barones imperiũ uiderentur, ex media nobilitate assumendum ducẽ consuluit. Itum est fauente conuentu in sententiam Mainardi, Alscio Risemburgensis, antiquæ nobilitatis homo, sed tenui censu, dux gentis declaratus, quẽ capitaneũ uocauere.

Pulchre

Alscio

uocauere. Cæterũ maiestatis insignia penes eum fuere, autoritas apud Mainardum extitit. Procopius his cognitis, Orphanos & Thaboritas in expeditionem ducens, ad urbem Pelzinam, quam fideles incolebant, castra ponit: atq; undecim continuis mensibus pertinaci obsidione, crebrisq; oppugnationibus urget. Oppidani extrema omnia passi, ac iam fame pereuntes, ad synodum Basiliensem misere oratum, ne fidelem urbem in manus hæreticorũ peruenire sinerent. Patres, quibus non esset publicum ærarium, ex priuato argento symbolum dedere, auri octo milia numûm Mainardo mittentes, qui collecto exercitu subueniret obsessis. Per idem tempus, ea pars Pragæ quæ Nouaciuitas appellatur, ab Orphanis imposito præsidio tenebat: cuius præfectus erat presbyter Lupus Rochezanæ infensissimus: aduersus quem prædicando plebem incitabat. Ille in ueteri ciuitate, apud ædem sanctæ Mariæ ante lætam curiam habitabat, Lupumq; suis & ipse sermonibus probrosisq; maledictis lacerabat. Ob quam rem crescentibus odijs, clauserũt Orphani aditus ueteris ciuitatis in nouam: turresq; ligneas pluriũ tabulatorũ erexere, quibus oppidanos in aduersa ciuitate missilibus infestarent. Ea occasione usus Alscio, conuocata nobilitate, nihil esse imperium suum dicit, quod Thaboritæ Orphaniq; contemnant, regnum mature periturum, nisi magistratibus parcatur. Rogat proceres in medium consulant. Placet omnibus cum ea manu militum quam Mainardus comparauerat, Pragam peti. Nec morati, ueterem ciuitatem ingrediuntur, ligneas turres amoueri, parereq; omnes Alscioni iubent. Negant Orphani ducem esse, quem neq; ipsi, neq; Thaboritæ suscepissent. Fit tumultus, cõmittitur in urbe prælium. Lupus ubi suos cedere animaduertit, pluresq; cadere, salutem pedibus petijt. Disiectæ turres ciuitatis omnes, in potestatem Alscionis factæ. Pelzinenses re cognita, Procopio è muris illudere, hortari suis ciuibus opem ferat, alienos ne lacessat. Stultũ esse eum qui sua tueri nequeat, infestare aliena: nisi suopte ingenio ab obsidione discedat, uenturos breui proceres qui nolentem cogant. Ficta ea Procopius credere, atq; oppidanis ad ferendam fortius obsidionem blandimenta oblata. At ubi certum nuncium de gestis Pragensibus accepit, soluta mox obsidione, plenus irarum, cum omnibus copijs uersus Pragam iter dirigit. Properanti cõmunes amici occurrunt, de pace inter eum & nobiles agunt, diuisum inter eos regnum stare non posse, consulendum cõmuni quieti, neq; concordiã sine uiribus, neq; uires sine concordia sufficere: ciuitatibus eius populi inexpugnabile munimẽtum esse, qui concordibus animis arma tractaret: lites ex arbitrio ducis componi posse, delectis ex utraq; parte pari numero uiris, quorum consilio leges pacis dicerentur. Procopius demum ita se pacem habiturum respondet, si noua Praga sibi restituatur, si munitiones deiectæ reficiantur, si Pelzina eo in statu reponatur, in quo fuerat ante dissolutam obsidionem: nam cõmeatus iam eò importati fuerant. Nobiles ubi res factu dif-

ficilimas peti uident, Procopiumq́ uincula, uerbera, cædes minari, quum alia uia pax inueniri non posset, armis decertare constituunt. Relicta itaque ciuitate, cuius nutare animos non ignorabant, obuiam hosti pergunt. Ventum est ad locum inter Brodam Bohemicam & Burim, quatuor milibus & quingentis passibus à Praga distantem, in agris late patentibus. Ibi currus contra currus incurrunt, & sublato clamore, alteri alteros contumeliose compellant. Decreuerat Procopius haudquaquã pugnæ copiam facere, nisi ex occasione prærogatiua daretur. Erat ei animus recta uia Pragam petere, ubi non dubitabat nouam ciuitatem sibi portas aperturam. At equitatus nobilium munitiones eius prætergressus, dum forte ultimam partem apertam uidet, raptim ingreditur, cædemq́ magnam facit. Hostes improuiso malo præuenti, quid agant nesciũt. Trepidatur totis castris: insolita res terrorẽ auget. Neq; enim intra munitiones currũ intrasse prius equites aliquando uiderant. Cædunt passim pedites, fit fuga aperta ex altera parte mole quadrigarũ. Instant nobiles, sternuntur ubiq; fugientes. Procopius ubi suos retinere non potest, nec audire hortamenta periculum metusq́ sinit, inter confertissimos hostes dilapsus, cum cohorte quam sibi ex fortissimis magis quàm amicissimis delegerat, aliquandiu hostis impetũ sustinet: multisq́ cæsis, uictoriã penè hostibus eripuit. Sed circumuentus multitudine equitum, nõ tam uictus quàm uincendo fessus, telo in incertũ misso transfodit. Pari modo & alter Procopius, quẽ minorem appellari diximus, in eodem globo fortiter pugnans occũbit. Atq; is finis duobus illis perniciosissimis ac deterrimis monstris fuit. Sic Thaboritarum & Orphanorũ scelerati exercitus, inuicti prius, uicti ac deleti sunt. Procopium rasum quis occiderit ignoratum est, quamuis Coscha, de quo supra meminimus, id facinus honestũ dignumq́ præmio suũ dixerit, qui tum partes nobilium sequebatur. Primus eius uictoriæ autor habitus est Mainardus, post eũ Ptarsconis magna uirtus uisa. Coapcho uero qui Thaboritarũ equitatum ductabat, rei militaris apprime peritus, & qui multis aliquando damnis Prutenos affecerat, & à rege Poloniæ uocatus, usque Gedanum & mare Baltheum, uictorem exercitũ duxerat, ex hoc prælio fuga dilapsus, cum magna parte equitatus in Coloniam sese recepit. Confecto bello quũ multa milia captiuorum essent, Mainardus concilio procerũ accersito, perdere pessimam plebem statuit, quæ nutrita in armis omnem ætatem in castris egerat, nec sub legibus uictura crederet, rapinis, & cædibus, atq; adulterijs assueta. Qua stante, pacatum regnum stare non posset. Sed ueritus ne simul innocentes interficeret, qui ex agris coacti ad pugnã uenerant, uoce præconis edici iubet, nondum bellum peractum esse, fugisse Coapchonem, Coloniam expugnari oportere, uicinasq́ per circuitũ gẽtes quę regnũ popularent, armis domandas. Ad eam rem necessarios, qui sub Procopijs militassent, uiros fortes, & in bello exercitatos: decretũ eis ex publico stipendiũ, donec regnũ pacaret.

Procopiorum interitus

Proinde

Proinde omnes qui stipẽdia facere uellent, in horrea sese proxima reciperẽt, cauerent,ne rudes inexpertosq́ꝫ belli,secum admitterẽt: illos sua rura,suosq́ꝫ lares repetere posse. Introierunt horrea quæ apud Bohemos in uillis ex maceria culmo tecta, frequentia sunt, pleraq́ꝫ Thaboritarum & Orphanorum milia,homines nigri, ad solem & uentum indurati,aspectu tetri atq́ꝫ horribiles,& qui circa fumum in castris uixissent,aquilinis oculis, impexo crine, promissa barba, corporibus proceris,membris hispidis, cute adeo dura, ut ferrũ quasi lorica repulsura uideret. Clausa sunt cõfestim ostia,& ignis immissus horreis,quo fex illa & colluuies hominũ, ignominiosum agmen,post multa quæ patrauerat scelera, exusta,contemptæ demũ religionis pœnas dedit.

Quomodo Sigismundus Romæ coronatus, post multas dissensiones & bella cum pace & gaudio à Bohemis suscipitur. Cap. LII.

Sigismundus interim ab Eugenio Pont. Max. Romæ coronatus, Basileã petierat, dissidioq́ꝫ patrũ quod tũc erat cum Eugenio ad tempus sedato, Vlmam se cõtulerat.Ea est Sueuiæ ciuitas, ad ulteriorẽ Danubij ripam sita: Licius amnis qui Sueuos à Baioarijs disterminat, eregione urbis in maiori flumine exoneratur.Hic audita Thaboritarũ Orphanorumq́ꝫ clade,legatos in Bohemiã mittit, regni proceres cõmendat, qui uiros nocentes deleuerint, hortatur regni quietem procurent, seq́ꝫ regem suscipiant, quem fratri successorem ius gentium dederit.Illi magno numero apud Ratisponam eum conueniunt,regemq́ꝫ suum salutant. Venerunt & seorsum,Cõapcho & Ioannes Rochezana,de suis rebus acturi.Legati quoq́ꝫ Basilienses,qui Pragæ fuerãt, & cum Bohemis certo modo conuenerant,eò se contulere.Sigismundus auditis quæ de religione in cõmunione placuerant,conuenta probauit, eaq́ꝫ seruari mandauit. Exin poscentibus Hungaris, nauibus per Danubiũ uectus, Budam perijt,ubi reformato rerum statu, uocatis ad se Bohemorum principibus, in Alba regali sexaginta milia numûm inter eos distribuit, pecorũq́ꝫ maximum numerum.Dicta die qua uellet Bohemiam ingredi, nõ moratus Iglauiam uenit. Vbi concilio cum Bohemis habito,conuenta legatorũ synodalium iterum comprobauit firmauitq́ꝫ. Ea huiuscemodi fuere. Bohemis ac Morauis ecclesiasticam unitatem,pacemq́ꝫ complectentibus,seq́ꝫ in cæteris omnibus,præterq́ꝫ in usu cõmunionis utriusq́ꝫ speciei, uniuersalis ecclesiæ fidei ac ritui conformantibus,autoritate domini nostri Iesu Christi, & ecclesię sponsæ suæ,sub duplici specie panis scilicet ac uini,his qui consueuissent, diuinæ eucharistiæ cõmunicare licebit. An uero ex præcepto dei id fieri debeat, generale concilium in Basilea congregatum diffiniet,& quod utilitati fideliũ salutiq́ꝫ congruat,lege in perpetuũ ualitura constituet. Quo facto,si perseuerauerint Bohemi in eiusmodi communionis desiderio, idq́ꝫ missa legatione petierint,sacer conuentus Bohemiæ ac Morauiæ sacerdotibus cõmunicandi sub utraq́ꝫ specie personas sibi subiectas,& in annis discretionis constitutas,

Vide Diploma Sigismundi cesaris datum Vlme 4ta feria post festum sancti Bonifacii anno Imperii 2. qui erat 1435. quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliis principibus quos certos facit de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Baronos [illegible] habitum contra Taboritas et fautores eorum. In [illegible] de [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] et eorum [illegible] et [illegible] [illegible]

& quæ id reuerenter postulauerint,libertatẽ impartietur:ea conditione adiecta, ut inter communicandũ plebem publice instruant, non sub specie panis carnem Christi tantum,nec sub specie uini solum sanguinẽ, sed sub qualibet specie totum & integrum contineri Christum. Breuis concordiæ notula,uerũ tot sententiæ, quot uerba,quibus peregrinæ de fide sententiæ, diuersiq́ de religione ritus eliminari iubentur : & quod ecclesia uniuersalis credit, quod seruat,genti Bohemorũ credendũ seruandumq́ præcipitur:circa cõmunionem tantum permissa nouitas. Cæterum inter Bohemos & Imperatorẽ aliæ pactiones interuenere, quibus ecclesiarũ prædia occupatoribus iure pignorum relicta sunt,donec certa pecunia redimerent. Religiosis utriusq́ sexus,qbus adempta monasteria essent, exulibus quoq́ spes reditus interdicta, Rochezanæ Pragensis ecclesiæ præsulatus promissus:de disponendo ecclesiarũ Bohemicarũ regimine,summo pontifici facultas oblata. His sic constitutis, Rochezana cum alijs quatuor presbyteris, nomine totius cleri sibi adhærentis, sedente Sigismundo pro tribunali in foro ciuitatis erecto, assistente Alberto genero,magnaq́ procerum & oratorũ circunstante corona, obedientiã Romanæ ecclesiæ sese præstare professus est. Sequẽti uero die,haud absimili solennitate absoluti sunt ab anathemate,cæterisq́ censuris hæretici,& in ecclesiam per concilij legatos introducti. Vbi quum diuina celebrarent, Rochezana perfidiæ suæ non immemor, altare accedens : diuina re peracta, uni quem iusserat ex laicis adesse, sacramentum ex calice dedit. Et quamuis Ioannes Polomor,alter ex concilio legatus in aliena ecclesia id sibi non licere assereret,eumq́ prohiberet,in proposito perstitit. Ob quam rem penè in irritũ conuenta ceciderunt. Composita tamen lis est,ex eo cõuentionis capite, quo sancitũ erat,ne paucis pacta uiolantibus, cõmunis cõcordia rumperetur. His compositis,Sigismũdus vi.kal. Septembris,anno vi.& xxx.supra millesimũ & quadringentesimũ ab ortu saluatoris domini, Pragã uenit : ubi,qui paulo ante Bohemorũ hostis,ex adulterio natus,antichristi filius,sacrilegus,publicis hominũ uotis perdendus censebat,extremis honoribus exceptus est. Barones ac ciuitates in eius uerba iurauerunt,& magistratus suos quos ipse constituit acceperunt, certantes inter se, quis alter alteri suo regi obsequentior uideretur, ut est humanũ ingenium utranq́ in partẽ immodicũ, siue persequi, siue obsequi malit. Philibertus episcopus Constantiensis, natione gallicus,& collegæ sui ex Basilea missi, ecclesiasticos introducere ritus, sacerdotes instituere,ex missarũ solennibus uulgaria uerba,cantilenasq́ detrahere,sanctorũ imagines reducere,aquam benedictã in ædibus sacris reponere, baptismatis fontes sacrare,altaria ornare,spurcitias omnes abolere. Paruere complurimi, quibus mens sanior fuit. Rochezanæ complices resistere, obloqui, blasphemate,plebem modis omnibus auertere. Ipse quoq́ incentor malorũ ex parochia sanctæ mariæ ante Lætam curiã, quam propria temeritate inuaserat, amoueri

amoueri minime potuit: neque laniare sermonibus suis inter prædicandū Romanam curiam prætermisit, legatisque sæpe necem per insidias machinatus est. Sigismundus autem quum ecclesias pollutas intrare nollet, templum sancti Iacobi quod fratrum minorum fuerat, & in quo machinæ bellicæ tum servabant, restitui sibi poposcit. Annuit ciuitas, & aliquot monachi introducti sunt, qui uerbum dei prædicarent. Id olim ne Zischa subuerteret, armati carnifices defendere, sepulchris maiorum consulentes. Redierunt & alij mendicantes, tum Celestini, Sclaui, serui sanctæ Mariæ, Theutones, Hierosolymitani, & nonnullorum monasteriorum abbates. Sacerdos quoque sancti Georgij in arce Pragensi, quæ principis honore defungit, & pastorali baculo utit, sacris præfecta uirginibus, ab exilio remeauit. Hæc ex ueteri more quorannis in celebritate sancti Viti nouellum regi panem offerre tenet. Restituti sunt & cathedralis ecclesiæ canonici, ac uicarij & mansionarij, ornaměta altaribus reddita, diuinum officium instauratum. Legati Basileam missi, qui declarationem super articulo cōmunionis expeterent: quumque nulli essent ecclesiæ redditus, ex quibus ali templorum ministri possent, iussit Imperator ex fisco regio per singula canonicorum capita hebdomadatim aureum numum distribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annuę aureorum sex milia apud ecclesiam cathedralē absumpsit. In alia quoque templa donaria collata. Noua iam facies urbis, nouus populus, uetus rediisse religionis cultus apparebat. Quibus ex rebus liquet, Imperatorem, quæ fœdera cum hæreticis percussit, necessitate magis admisisse quàm uoluntate: uoluisse illum paternā hæreditatem quoquo modo intrare, sensimque regni possessione accepta, more maiorum sub ueram Christi religionem prouinciam reducere. Iam reges ei populique Christiani de regno recuperato congratulabantur, eiusque nomen in omni ecclesia magnum erat. Eugenius quoque pontifex maximus auream rosam indicem suæ lætitiæ ad eum misit. Thaboritæ qui superioribus cladibus superfuerant in oppido conseruati, ea lege in gratiā recepti, ut quinquennio toto suis moribus uiuerent, religionis cultum mutare nō cogerentur, iura ciuitatis haberēt, signū ferrent, in sigillis rubra cera uterentur, tributi nomine singulis annis sexagenas decem penderent. Sed quum nephandas eorū consuetudines Sigismundus accepisset, quibus illi circa rem diuinam uterentur, quinquenniū haudquaque expectaturū se dicere, correpturū propediem scelerataæ ciuitatis insaniam, Rochezanam hortati, Romanę ecclesiæ se subijceret, sic posse pontificatum ei cōmitti: superbienti, & aliena de fide sapienti, ascensum desperandum esse, quin uel cōsecratus episcopus eijci deberet. Ille mente superba, & opinione sua inflatus, dietim peior, dietim uenenosior effici, monachorum reditum ægerrime ferre, quorum sermones nō minus quàm suos acceptum iri uerebatur. Ob quam rem occurrente inter prędicandū sermone de monachis, Veniunt, inqt, noui dietim ad nos dęmones, quos monachos

uocant. His ſtudium eſt eijcere nos de ueritate: at ſi uiri fuerimus, prius ſan-
guinem effuderimus. Id Sigiſmundus ubi accepit, Imò nos, inquit, Rocheza-
næ ſanguinem nõ inuiti ante aras libabimus. Nõ latuit Rochezanam Sigiſ-
mũdi ſermo, qui ex amicis cõmonitus clàm aufugit. Eius eccleſia Rapuſconi
bono & docto uiro cõmiſſa, quem nos poſtea exulem, perturbatis iterum re-
bus, in noua domo uidimus, priuſquã Bohemiã intraſſet Sigiſmũdus. Ioan-
Rohacius nes Rohacius, nobili loco natus, ingenio malo, mente peſſima, non longe à
montibus Cuthnis, intra ſyluas in ædito colle caſtellũ exędificauit, uocauitq́
montem Sion, aſſerens ex eo loco ueritatẽ aliquando exituram, quæ gentem
Bohemicam libertate donet. Euntibus ad Iglauiam cæteris nobilibus Impe-
ratorem ſuſcepturis, ipſe domi manens, uicinis infeſtus prædas agitat, inſti-
gantibus nonnullis baronibus, quibus pax noxia, bellum ſalubre uidebatur.
al's, uina Sigiſmundũ quoq; laceſſit, armenta boum & † ouium quę illi aduehebantur
ex Hũgaria rapit. Itinera quæq; inſecura, infeſtaq́ reddit, neq; à purpuratis
regibus abſtinet. Sigiſmũdus Henricũ Ptarſconẽ qui hominẽ corripiat, cum
exercitu mittit: obſidio quatuor ducta mẽſibus, caſtellũ ſumma ui occupatũ.
Sed in cacumine montis ſitum, uallo, foſſa, murisq́ opportune munitum, dif-
ficile ſuperatu erat. Eriguntur turres, quæ munitiones murosq́ ſuperent, tela
intra iaciuntur, multi utrinq; cadunt, obſidentium plures, in quos tela haud
fruſtra cadebant. Acceſſum ad muros altior foſſa prohibebat, quæ licet aqua
caruit, laborioſum tamen periculoſumq́ militi erat, ſagittis undique cadenti-
bus in eam deſcendere, atq; inde rurſum uallum quo muri præcingebantur
aſcendere. Cuniculis igitur aditus in foſſam paratur, relicto terræ aliquanto,
ne fraus intelligi poſſet inſtar oſtij ante foſſam. Expectatur uentus qui ex ca-
ſtris in caſtellum ſpiret. Is ubi uehemens datus eſt, armati aditũ ingrediunt̃,
tormenta ænea quamplurima ſimul incenduntur, uentus fumum in caſtellũ
rapit, milites aperto cuniculorum repagulo in foſſam proſiliunt, & admotis
ſcalis uallũ aſcendere nitunt̃. Prandebat tum forte Rohacius, pauci qui pro
muris excubabant, clamorem attollunt. Fit tumultus, concurritur undiq; ad
defendẽdum uallũ. Rohacius quoq; relicto cibo, ſumptis armis auxilio ſuis
ex arce aduolat: pugnatur eodẽ tempore pluribus locis acerrime. Vbi Roha-
cius adeſt, hoſtis ex alia parte uallum ſuperat, ſtragemq́ late faciens caſtellũ
ingredit̃. Rohacius dum redire in arcem feſtinat, pręcluſo itinere capitur: arx
quoq; ui rumpit̃, latronibus qui eò confugerant interceptis, Sacerdotiq́; Huſ-
Rohacij in- ſitarum ueſaniæ participi, qui ſacramenta miniſtrabat hæreticis, indita uincu-
teritus la: ducti omnes Pragam, ſuſpẽdio uitam finiere. Furcarum, quibus damnati
pœnas dedere, triplex differentia fuit: è ſublimiori Rohacius pepẽdit, imam
tenuere latrones circiter nonaginta: media ſacerdotem arripuit nomine Me-
dium: atq; ita Medius, in medio furcarum, damnatam animam deuotamq́
ſatanæ reddidit.

De morte

De morte Sigismundi Imperatoris,& quem reliquerit in testamento hæredem. Caput LIII.

AEgrotare interea Sigismundus cœpit, exaugente morbum senectutis incommodo. Barbara imperatrix de retinendo imperio solicita, Henricum, Ptarsconem, Sterenbergium, Georgium Poggiebracium, & alios plerosq; barones, quorum autoritas apud Bohemos potior, clanculum ad se uocat, Sigismundum breui moriturum asserit, futuras in regno turbas, nisi rei suæ quàm celerrime consulant: quietis unicam uiam esse, si se uiduam rex Poloniæ ducat uxorem. Id ei suasu facile. Nam quis matrimoniũ renuat, quod dotalia duo regna sequantur, eaq; maxima, & opulẽtissima? Suo nomine & in Hungaria & in Bohemia oppida munitissima custodiri, comites Ciliæ alterum fratrem, alterũ neporẽ, auxilia præbituros, multosq; in Hungaria proceres suas partes complexuros. Placet Bohemis imperatricis consiliũ, datisq; dextris fœdus ineunt. Mulier iam anus, nouum coniugiũ mente complexa, filiam quæ in spem regni creuerat, & Alberto duci Austriæ nupserat, ex animo dimouet, nec aliud, quàm noui concubitus gaudia meditatur. Inexhaustam fœminæ libidinem, quæ tumulo quo propior est, eo genitalis thori, nuptialisq; facis cupidior & curiosior redditur. Non latuerunt Imperatorem furentis fœminæ excogitatus. Qui postquam referentibus medicis moriendũ sibi esse cognouit, ex Bohemia cuius sibi dubia fides erat, in Morauiam se uehi iussit, uisurus filiam priusquam uita excederet. Illa cum uiro ad eum in ciuitatem uenit, quam Snoima uocant. Ibi mox Barbara uirum sequuta, custodiæ tradiẽ. Vlricus Ciliæ comes præmonitus, fugam arripuit. Imperator uocatis in cubiculum Hungariæ ac Bohemiæ primoribus, aduentasse resolutionem sui corporis, nec iam amplius se uiuere posse affirmat, iturum se patrum uiam. Cæterum priusquam oculos claudat, de salubri statu regnorum suorũ uelle cum eis agere. Albertũ Austriæ ducem, generũ suum esse, & uirtute præstantẽ, & generis nobilitate sublimem, eum se non minus amare quàm filiũ: successorem itaq; suũ nominare, rogare supremã uoluntatẽ suam exequantur, beatum id regnum futurũ, cui Albertus imperauerit. Exin legatos nominat, qui se mortuo Bohemiam petẽtes, in conuentu procerum testamentũ suum patefaciant. Inter quos Gaspar † Slik princeps fuit, matre Italica ex comitibus alti collis agri Taruisini, patre Theutonico natus, ex familia Lazana prouinciæ Franconiæ, ingenio dextro, facundia suaui, doctrinæ cultor, ad omnia genitus quæcunq; ageret. Quem usqueadeo fortuna & uirtus extulit, ut quod erat prius inauditum, trium Cæsarum successiue regnantium cancellariæ præfuerit, unus ex ducibus Slesiæ filiam sibi in matrimonium tradere nõ recusauerit. Sigismundus illi Egram & Cubitum, & alia in Franconibus oppida dono dedit. Albertus in Hungaria Calesium, & Albam ecclesiam. Fredericus in Austria Grecium. Versatile profecto ingenium, & naturæ

Barbara

In anilem libidinem

al. Silichius

bonitas singularis,quæ inter tot Imperatores,moribus prorsus dispares,pari gratia uiuere potuit.Nos huius amicitia in curia Frederici Cæsaris usi,si quid profecimus,quod scimus quàm tenue est,adiumento eius consequuti sumus: episcopatum certe Tergestinum,unde reliquæ dignitates prouenere, ipse no bis primus cōmitti curauit. Mortuus est Viennæ ex apoplexia, & apud carmelitas cum coniuge sepultus. Sigismundus supremis suis ordinatis,inter amicorum manus defecit.

De sepultura Sigismundi Imperatoris. Cap. LIIII.

ALbertū barones qui aderant ex Hungaria & Bohemia,cōcordibus animis regē salutauere. Ipse missis in Bohemiā suis à Sigismundo delegatis,uersus Posoniū iter flexit. Miserabile spectaculum, & humanarum rerū singulare documentū,imperatrix captiua,& Imperatoris cadauer unà uehit. Occurrunt lugubres Hungari,nec tenere lachrymas in tanta rerum nouitate possunt.Hinc defuncti regis corpus fletum elicit:inde reginæ uincula cōmiseratione excitant.Solatur tamen miseros noui regis electio,cuius uirtutis multa extabant documenta. Duo inter se pugnantes curæ occurrebant, altera sepeliendi regis,plena mœroris:altera coronādi,læta iocundaq;. Iusta prius defuncto regi persoluta,corpus eius in Varadino, ut in ultima uoluntate placuerat,sepultum. Albertus in Alba regali,cum coniuge sua Elizabeth, kalendis Ianuarij summo consensu & applausu populi coronatus est.

De Alberto Bohemorum rege quartodecimo,& etiam Romanorum rege. Caput LV.

LEgati in Bohemiam profecti,uulgato Sigismundi testamento, Albertū uicinum,potentē,nobilem,uirtute præstātem, Bohemis amicum,regem assumi petunt. Ioannis,Caroli,Vencessai,& ipsius Sigismundi erga regnum merita cōmemorant. Natā ex eorū sanguine Elizabeth, nō esse paterna hæreditate priuandā. Inter Bohemiæ reges & Austriæ principes fœdus extare, procerū cōsensu & imperiali autoritate firmatū,ut deficientibus in altera domo masculis hæredibus,altera regnum accipiat. Defecisse masculos in Bohemia regiæ stirpis, successorē ex Austria uocandū. Neq; alium regno idoneū uiderent,quàm Albertum,qui & uxoris,& suo iure,& soceri iudicio,præferendus sit. Futurū eum regem, quem Bohemi ex cœlo missum putent:Hungari quem cupide regem acceperint,Bohemis haud aspernandum. Flectitur his Bohemorum conuētus: Albertus pridie nonas Maias rex designatur. Verū proceres qui cum Barbara conspirauerant,non alio pacto in Albertum consentiūt,q̄ si postulatis suis mos geratur. Alscio Sternenbergius eorū nomine Albertū adijt:sed frustra eius preces fuere. Albertus ea fermè Bohemis,quæ socer affirmauit. Interea Barbara,dimissis quæ possidebat in Hungaria inexpugnabilibus castellis,libertati reddita est, duodecim milia auri numûm,locis patentibus,quoad uiueret ei singulis annis constituta. Ptarsco de uolun-

tate

tate Alberti ab Alscione certior factus, accersitis ex factione sua primoribus, quorum pars potior hæretica fuit, Hussitarum sequax erroris, Casimirum regis Poloniæ germanũ, tredecim annos natum, regem appellat, missisq́ oratoribus auxilia petit, quibus nobile regnum ei conseruari possit. Inter hæc & electores imperij apud Francfordiã conuenientes, rem Romanã Alberto cõmendant. At illi acceptare imperiũ iniussu baronũ Hungariæ haudquaq́ licebat. Id enim eis promiserat, quũ se regem accepere. Vocati primores regni, negabant ex usu esse Hungariæ regi, Theutonicis cæterisq́ gentibus imperare: dum Sigismũdus Romanæ rei consulturus, Italiã, Germaniã, cæterasq́ prouincias pagraret, Hũgariã Turcarũ direptioni patuisse. Multa in utrãq́ partẽ dicta. Postremo uicti precibus Frederici ducis Austriæ tunc adolescentis, assensum dedere: imperium summa Germanorũ congratulatione ab Alberto susceptũ. Nec mora, legati ad regẽ Poloniæ, nomine gentis Bohemicæ missi, Ioannes Rabensteinus, & Hẽricus Placius, orarũ ne fratrẽ turbare Bohemiæ regnum patiat́, meminerit inter Bohemos ac Polonos ueteris amicitiæ. Albertũ ex Sigismundi testamento, & prouincialiũ decreto, regẽ esse, nõ potuisse paucos qui Casimirũ uocauere, ius regni in alterũ transferre. Si pergat alienũ regnũ fratri parare, caueat ne de suo certare cogat́. Polonus ad ea, Bohemos sibi amicos esse fatet́, cupere beneuolentiã perpetuo stare: at fratri quem primarij barones regem uocauerint, ius auferre non posse: Polonis ac Bohemis unã esse linguã, & unã utriq́ genti originẽ: cum Theutonicis nihil Bohemis esse cõmune: nihil prouincialibus incõmodius, q̃ sui regis uocẽ nõ intelligere, atq́ in omni colloquio interpretis egere. Regnũ sibi suũ satis tutũ fidũq́ esse, neq́ se externã uim ullã timere. Proinde orare ut fratrẽ potius ipsi recipiant, q̃ ipsi ab eo recipiant́: donatosq́ preciosis pellibus, ut est mos gentis, oratores dimisit. Legatis autẽ alterius partis, missurũ se propediem auxilia pollicitus: Albertus medio tempore Iglauiam petit, quo in loco ab Vlrico Rosensi, Mainardo, plurimisq́ Bohemiæ proceribus percupide expectabatur. Ptarsco uero per nuncios eum rogat, ne prius regnum ingrediatur, q̃ sibi factioniq́ suæ faciat satis. Neq́ enim passurum se regem esse, quem ipse nõ elegisset. Albertus quod maior pars regni statuisset, id ratum esse debere respondit: hortari ne regni quietẽ interturbet. Inuenturũ benignũ regem, si paci consulat: sin pergat res innouare, plus belli reperturũ q̃ uelit. Exin motis castris Cuthnam occupat, quam Ptarsco sine præsidio reliquerat. Petenti Bragam frequens populus occurrit, atq́ ut hostium uictori congratulantur. Et quamuis iterum Ptarsconis factio conuentum peteret, prius q̃ rex coronaretur, reiectis precibus, tertio Kalendas Iulij solenni pompa coronam accepit. Ptarsco uero Coloniam, & alias suæ factionis ciuitates impigre muniuit. Quumq́ duo milia equitum ex Polonis ad eum uenissent, populari eorum agros cœpit, qui regem introduxerant: & tanquam diu Bohemia quieuisset,

Albertus imperfectus

uisset, nouo exultans bello, adeo gloriabundus in campos exijt, ut captiuos nobiles quos forte interceperat, ea conditione iuratos dimitteret, ut se non prius repræsentarent, quam castra muris Pragensibus admouerentur. Albertus & si auxilia ex Austria Hungariaque asciuerat, illis tamen nō expectatis, hosti copiam pugnandi fecit. Quam Poloni detrectantes, per montes Cuthnæ, & Sobeslauiam, ad Thaboritas se contulere, amicam sibi ciuitatem, castrisque ante urbem positis, Albertum expectauere. Ipse cum copijs egressus, per Benescauiam ad eos festinans, legatos præmisit, qui Polonis dicerēt, Inter Casimirum, cuius causam agerent, seque belli præmium Bohemiam esse, cauerent ne incendia agitarent. Experirentur prælio, cuius prouincia esset: cultā potius quam desertam mallent: sese moram minime facturum, quin pugna litem regni definiat. Poloni ad hæc huiuscemodi responsum dedere. Æquo se ferre animo Alberti arrogantiam pugnam petentis: nam superos superbis infensos esse. Venturū, non defuturū prælium, Polonos faciem hosti, non terga ostentare solitos. Lætus eo nuncio Albertus, quadrato agmine in conspectum hostis aduolat. Quo intra castra se continente, & ipse castra sua è regione Thabor ad iactum lapidis tormentalis metatus est. Pugnatum singulis diebus in campo, qui medius inter bina castra iacebat: nunquam totis uiribus in fortunam belli uentum, Polono non tam facile egregia manu facinora ædente, quàm uerba magnifica ore iactante. Erant in castris Alberti, Christophorus Baioariæ princeps, qui postea regno Daciæ potitus est, Fredericus Saxoniæ dux, & Albertus marchio Brandenburgensis, cuius nomen ab eo tempore cultum, magnūque fuit. Triginta milia militū Alberto parebant: Polonis quatuordecim milia, quorum castris iuncta ciuitas, magno adiumento erat. Tormenta quoque ænea in utrisque castris plurima, maiora apud Albertum fuere. Ex quibus uni quod erat maximū, ignē admoueri iussit, cuius lapis emissus miræ magnitudinis, quū præter opinionē in castra hostiū cecidisset, multos mortales interemit. Vidisses passim corpora sine capite iacentia, capita quoque, pedes, membraque sine corpore in cruore fluitare, iumēta humi procumbere mortua. Neque enim primo ictu duntaxat, sed multiplici saltu pluribus in locis decidens saxum stragem fecit. Quare cōsternati Poloni, relictis castris intra urbem se recepere. Georgius Poggiebracius per idem tempus quū Thaboritas peteret, nam & ipse Ptarsconi iunctus erat, in alam quandā Alberti equitū forte incidens, cōmisso prælio hostē prostrauit, atque hinc primum homini nomen datum. Albertus uero quū expugnari Thaboritę aliter quam fame nequirent, soluta obsidione, Bragam redijt: Poloni exhausti argento, amissis equis, pedibus in patriā abiere. Fredericus Saxonū princeps, dimisso rege domum rediens, hostiū insidias incidit. Sed nihil improuisa re motus, ordinata raptim acie, ea constantia, eaque fortitudine pugnā inijt, ut penè uictus captusque uictores uicerit, cæsisque quāpluribus, captos abduxerit. Rex Poloniæ nondum

nondum cognitis quæ in Bohemia suis acciderāt, cum duobus magnis exer/citibus Slesiam ingressus, in Bohemiā properabat. Sed intellecta suorū fortuna, populatis hostiū agris domū rediit. Albertus autem relicto qui regnū gubernaret Vlrico comite Ciliæ, per Slesiam Gorlicium uenit. Vratislauiensibus uero, ea est ciuitas nobilis ac præpotens, & Slesitarū caput: Albertum marchionem Brandenburgensem petētibus belli ducem dedit, qui Poloniā sæpe infesto exercitu petens, longe lateq; prædas egit. Non multis post diebus actum de cōcordia. Rudericus Burgensis episcopus, natione Hispanus, doctrina ac uirtute præstans, arbiter litis ex Basiliensi concilio missus, Albertum conuenit. Disceptatum est inter legatos partium: non conuenientibus, induciæ belli dictæ, conuentus in aliam diem apud Vratislauiā statutus. Eò ueniens Albertus, ex gradu forte prolapsus, grauiter læsus, pluribus diebus ægrotus decubuit. Exin claudus effectus, infecta pace, per Morauiam in Austriam rediit. Interea comes Vlricus, qui Bohemiæ præerat, inter barones de uendicādo sibi regno agere cœpit. Albertus cognito eius studio, properatim stipendia subtraxit, gubernationē dimisit. Ille materia adēpta, qua Bohemorū animos sibi conciliabat, ex prouincia discessit: nec ultra remissus est, regni cura Mainardo & Vlrico Rosensi cōmissa. Per idem tempus Despotus Seruiæ, quā Rasciā uocant, cum sacerdotibus & nobilibus in Hungariā profugerat, Turcarū impetū ueritus, uno tamen relicto filio, q castellū Sinderouiā in ripa Danubii sitū, & à Turcis obsessum, tueret. Albertus ab Hungaris inuitatus, obsessis opē laturus, Budam petiit. Interea Georgius Palotius, Strigoniensiū pontifex, diem obiit, qui coronā regni, diuitemq; regum supellectilē in arce seruauerat. Qua re cognita, Albertus eò se confert: arx reginæ dedit. Quę dum thesaurū regni coram baronibus ad eam rem selectis recognoscit, coronam beati Stephani regis, quam sacrosanctam putant, clam surripuit, anuiq; custodiendam tradit, cætera obsignatis occludit arcis.

De morte Alberti inclyti regis. Caput LVI.

Albertus Budam reuersus, non expectatis auxiliis, aduersus Turcas exercitum ducit: castra inter Titiam amnem ac Danubiū collocat. Interea Turcarum Imperator euicto castello, excæcatoq; Despoti filio, cuius sororē in matrimoniū duxerat, domum abiit: crudelis, qui neq; coniugii affectum sensit. Verum Turcis matrimonii necessitudo leuis, apud quos singuli pro opibus plures uxores habent: regibus eo amplius nubere licet. Ita animus multitudine distractus, nullā pro socia, pariter omnes uiliter habet. Albertus ubi expugnatā Sinderouiam, Turcas abiisse cognouit, dimisso exercitu, Budā rediit. Sed insolito feruentis Augusti calore uexatus, dum peponibus nimiū oblectat, in uentris solutionē incidit, sentiensq; periculū, moriturus in patria, Viennā repetere statuit. Iter ingressus, quū iam Strigonium præteriisset, in uilla quæ Longa dicit, condito testamēto vi. kal. Nouembris

decessit, princeps liberalitate ac fortitudine clarus, & qui cæteris rebus longe religionis studium antepofuit.

Quomodo Bohemi post mortem Alberti, eligunt in regem Albertū Baioariæ ducē, sed electioni consentire noluit. Cap. LVII.

BOhemi qui Alberti regis causa inter se dissidebant, cognita morte, apud Pragam cōuenientes, unum totius regni corpus efficiunt, atq; ad eligendum nouum regem ad viij. Kalendas Maias diem statuūt. Rochezana qui dudum apud Grecium exulauerat, domum reuertitur, suoq; more infaniens, Romanam ecclesiam, cardinalesq;, patriarchas, cæterosq; per orbem episcopos blasphemans, apud solos Bohemos incorruptæ ueritatis inueniri sacramenta dicit: preciosissimum Christi sanguinem paruulis ac dementibus præbet. Sacerdotes suæ temeritati aduersantes, domo pellit: popularibus cōmunionem sub specie uini recusantibus, ecclesiasticam sepulturam interdicit. Redeunt damnata tempora, suumq; placitum, suum quisq; ingenium recepit. Regina Elizabet iam filium ex Alberto pepererat viij. Kalen. Martij, Ladislaum nomine, atq; Hungarorū ei coronam imposuerat. Mittuntur ad eam legati, qui dicant ad eligendum regem diem statutā: si quid iuris in regno Bohemiæ ad se spectare confidat, oratores mittat, qui rem suam agant. Regina natum ex Alberto filium in cunabulis ostendit, rogat ne paterna hæreditate pupillum exuant. Tempus mittendi legatos arctum esse, neq; enim amplius quàm dies quindecim supererant. Si prorogetur terminus, missurā qui pueri iura edisserant. Erat inter legatos Procopius Rabensteinus nobilis eques, doctrina ac morum lenitate præstabilis, cuius nos amicitia pluribus annis oblectauit. Is quum Alberto seruisset, habiturum se curæ ait quæ regina mandaret. Reuersus in Bohemiam, eos primū adijt, qui partes Alberti fouerāt. Exponit reginæ desiderium, suadet proferri cōuentum. Res digna exauditione uidetur. Verum Ptarsco, & qui Alberti recusarant imperium, quum iam Pragæ conuenissent, regno consulendum quantocyus esse dixere, reginam spernere, instare, properare, uocare absentes: Illi diē ex die consulto proferre, moræ causas nectere. Interea legati ab regina ueniunt, fit frequens conuentus. Intromissi oratores proceres rogant, Sigismundi & Alberti suorum regū meminerint, nepotem filiumq; ne respuant: contra ius gentium paternam hæreditatem puero ne adimant, fœdera cum Australibus percussa ne uiolent, pupilli atq; orphani misereantur. Sunt nō pauci qui læto fauore legatorum postulata suscipiunt. At qui Albertum oderant, filium regem negare, cuius patri tanquam regi non paruissent. Infantem regno inutilem esse, regē à regendo dictum: qui regendus sit, regem uocari non posse. Antequam Ladislaus adolescat, longum tempus effluxurū posse, interim regem assumi qui per se regat. Satis esse Ladislao, si post quatuor & uiginti annos ad regnum uocet: medio tempore locum alteri faciat. Reges regno dari, non regna regibus.

Fridericum

Fredericum Austriæ ducem, iam Romanorũ regem electũ, Bohemis indulsisse, uti quem uellent regẽ sibi asciscerent. Vicit hæc sententia. Albertus itaq; Baioariæ dux, maiore procerum uoto rex declaratur, qui apud Venceslaum quondam nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur ad eum primores regni, inter quos Vlricus Rosensis, homo semper se tempori accómodans, princeps fuit, qui licet Alberti partes olim defenderit, huius tamen sentẽtiæ suasor extiterat. Quibus ea res indigna uidetetur, hi Procopium ad Fridericum Cæsarem clàm ire iubent, rogantes nobile regnum ne pupillo negligat, cuius tutelam susceperit. Iam enim Elizabet Hungarorum inconstantiam uerita, qui ad Poloniæ regem defecerant, Ladislaũ ad eum miserat educandum. Fredericus audito Procopio, missis ad Albertum Baioariorum nuncijs, hortatur ne regnum sibi alienum usurpare præsumat: quod quũ difficile, tum ignominiosum fuerit Bohemis, quibus defuncti regis hæres esset, non licuisse alium eligere, neq; se potestatem eam dedisse, quemadmodum in Bohemorum conuentu nõnulli ementiti fuerant. Procopium uero in Bohemiã remittit, qui ius Ladislai haudquaquam se neglecturum asserat. Albertus ea uirtute atq; animi moderatione usus est, quæ postquã reges esse cœpere, rarissima semper fuit. Nam uenientibus ad se Bohemorũ legatis, amplũ & nobile regnum offerentibus gratias egit, qui se unum ex omnibus elegissent, cui parére uellent, dignumq; tanto imperio iudicassent. Multa se idcirco debere Bohemis, neq; id unquam beneficij obliuioni daturum. At quum regis Alberti soboles extet, indecorum esse cum alterius iniuria regnum quærere, paternam hæreditatem nulli auferendam: qui pupillos suo iure dispolient, dijs atq; hominibus inuisos pœnas aliquando patrati sceleris dare: cognouisse se non uano rumore fœdus antiquum inter Bohemos & Austriales extare, deficiente mascula sobole principem ne foris assumant: fidem seruare pulchrũ, ne cui temere noceatur cauendum. Scelestam execrabilemq; uocem illorum, qui regnandi causa ius uiolandum astruunt. Atq; ita maiorẽ se spreto regno monstrauit, & si uerum fateri licet, clarissimum egit regem. Nam regnũ apud eos est qui spernunt, non qui cupiunt. *Alberti modestia*

De Ladislao infante Bohemorum rege XV. Cap. LVIII.

BOhemi ab Alberto repulsi, iterum conuenientes, legatos ad Cæsarem mittunt, petentes tutorio nomine uti regnũ accipiat. Is in Belgiam se iturum dicit, coronę suscipiendæ gratia: quum redierit, de re ipsa transacturum. Reuersum potẽtissimi ex Bohemia proceres adeunt, inter quos Ptarsco quũ esset Alberti filio infensus, seorsum Fredericum alloquitur, regem ut seipsum faciat hortatur, facile id futurum, si tutelam pupilli reijciat. Nam quum cęteri desint, Bohemos suopte ingenio regnum sibi oblaturos, cui ex fœdere tanq; seniori Austriæ principi debeať. Negauit Fredericus orphani cuius tutelam gereret, hęreditatẽ se quoquo pacto inuasurum. Nec tamen Bohemiam tu-

torio nomine administrare uoluit, quam sine profusione magna pecuniarũ retinere non poterat. Nã Bohemi nisi ex regibus quotidiana munera accipi ant, ab officio recedũt. Neq; regnum est cuius fiscus abundat: regię possessio nes in priuatas manus peruenere, argentifodinæ unde opes regiæ in immen sum creuere, maiore ex parte perierũt. Distracti cẽsus, uectigalia prorsus ex tincta: nisi populares in sumptus regios pecuniam conferant, quam uocant

Berna bernam, aut rapere unde uiuat regẽ oportet, aut precario segẽtem mẽdicare. Suasit igitur imperator ipsi per se prouinciam regerent, donec pupillus ado lesceret: donatosque oratores à se dimisit. Domum reuersis gubernatores eli gere placuit, inter quos Ptarsco & Mainardus priores habiti. Stetit aliquan diu cõcordia disçors. Nam licet Mainardo Ptarsconiq; factionum capitibus parum conueniret: & alter cõuenta cum concilio habita seruanda esse diceret catholicarum tutor partiũ: alter sperneret, Rochezanæ amicus: ab armis ta men abstinuere, mediumq; quoddam temperamentũ inuentũ est, quo par tium cuique suo uoto liceret uiuere. Verũ Ptarscone ui morbi repente extin cto, Mainardi potestas aucta est, cui quũ Pragenses, tum potiores regni ci uitates paruere. Id ægre fuit aduersæ parti, quæ Ptarscone defuncto ad Ge orgium Poggiebracium se contulerat, eumq; sibi ducem elegerat, iam tum rei militaris peritia, rebusq; strenue gestis insignẽ. Orare igitur ne iacere suas partes sinat, Mainardum indies crescere, Pragam in potestate habere regni Metropolim, sacerdotes qui Romanum ritum introducant magnificare, qui ueritates patrum sequerent̃ persequi. Occurrendum temeritati hominis, qui peregrinos mores patriæ anteponat, Pragam ei auferendam, neq; id esse dif ficile: ciuibus nõ placere Mainardi regimen, Rochezanã multos habere ami cos, qui excitato tumultu arma capessant: audendum esse fortibus uiris, for tunam ipsam aperire uictoriam. Georgius ipse qui suapte natura magna cu peret, collaudatis suasoribus nonnullos in urbem ire iubet, qui pertentatis ci uium animis quæcunq; inuenerint ad se referant. Postquam multi aures ad hibent, coniuratione facta, inuadendæ urbis dies constituit̃. Coniurati incen dium in parte urbis admodum remota excitant, concurritur ad restingendũ

Praga per proditionẽ capta ignem. Interea Georgius ex aduersa parte cum copijs muros inuadit: nec mo ra, proditores in instanti portas aperiunt: extollit̃ clamor ut in capta urbe so let. Hinc tremor suprema timentium, inde exultatio uictorũ exaudiri. Truci

Mainardi mors dantur passim resistentes. Mainardus in eo tumultu captus in arcem conie ctus, ibiq; tandem obijt, siue tædio diutini carceris, siue ut plerìq; putauerũt, exhausto ueneno. Ex illo tempore Praga sine controuersia in potestate Ge orgij fuit, neq; posthac aduersari palàm uoluntati eius ex baronibus quisq; præsumpsit, quibus potestas suspecta uisa, durum imperium, in concionibus laudare hominem, probare regimen, blandiri, adulari, unum eum esse dicere, qui tandem regni calamitatibus modum imponat. Id nulla uia rectius fieri posse,

posse, quàm si rex in regnum ueniat, precari, numen obtestari, id patriæ non deneget, legatos ad Cæsarem mittat, instet, urgeat, facturum tutorem deniq; quod in pupilli rem sit: si pergat aduersari, nihil Bohemis imputandũ alium regem quærentibus. Sententia quamuis ingrata Georgio, accepta in auribus populi refelli non potuit. Missi ad Cæsarem oratores nihil impetrauere: pupillaris ætas excusationẽ præbuit, quanq; sæpius idem tentaret. Venere plurimi ex Bohemis ad Fredericũ uisendi regis gratia. Inter quos Georgius nomine Giscra, armorum gloria clarus, qui partes eius unus fermè defenderat in Hungaria, quum rex Poloniæ regnũ inuasisset, † prædones sæpe acie fuderat: Ioannẽ Huniadem bis castris exuerat: rebellantes Hũgaros magnis cladibus affecerat. Is ubi ad conspectum regis intromissus est apud nouam ciuitatem, quo in loco tunc aderamus, astantibus plurimis illachrymans, Ladislai manum exosculatus, in hunc modum uerba fecit, Video te tandẽ teneoq; mi rex, si scires quæ pericula propter te adiui, quibus me laboribus implicui, quot aduerso corpore uulnera accepi. En cicatrices testimonio sunt, patri ego tuo tibiq; uitam deuoui. Nulla uis est, nulla fortuna, quæ alienare animum à te meum possit, officia mea sola tibi auferet mors. Sed tu hæc per ætatẽ non intelligis. Et subridens, Quod ergo, inquit, mihi præmiũ fidei ac laboris erit? & quod das militi tuo stipendiũ? Sextum tũc annum agebat Ladislaus: qui postq̃ Giscra finem dicendi fecit, oculos huc atq; illuc circumuoluens, loculos Ioãnis magistri cameræ suspiciens ex phylacterio pendẽtes, qua ille numos more Theutonico pauperibus erogandos asseruabat: hanc tacitus arripuit, æraq; sex tantũ, neq; enim plura inuenit, illinc deprompta Giscræ dono dedit. Admirati omnes pueri factum, & prouidum & liberalem futurum iudicauere. Giscra innexos postmodum auro numos è collo suspendit, regiæ gratitudinis monumentum. Hungari qui mortuo Alberto regem Vladislaũ ex Polonia uocauerãt, diu imperium Ladislai obtrectauere, bellumq; aduersus Turcas infeliciter gessere, in quo Vladislaus fortiter pugnãs obtrũcatus est. In conuentu deinde ciuitatum procerumq; Ladislaus rex appellatus: missa legatio ad Fredericũ Cæs. in qua regni primores fuere, decretũ electionis exposuit, Ladislaum in Hungariam mitti coronãdum postulauit. Responsum est recte Hungaros egisse, qui regem tandem suum recognouerint, electione tamen haudquaq; opus fuisse in eo, quem natura regẽ dedisset, neq; coronandum esse, qui semel coronatus sit. Puerum adhuc egere tutore, nullius tutelã salubriorẽ ei esse, quàm Frederici Imperatoris & proximi consanguinei: Expectarent ætatem regno idoneam, interea per se regnum administrarẽt. Diu inter Hungaros & Imperatorem ob negatũ regem inimicitiæ fuere, & armis quoq; tentata res est. Ioannes Huniades infestis copijs Austriam ingressus, quamuis ferro atq; igne agros uastauerit, regem tamen coronamq;, & quæ repetebat in Hungaria castella, obtinere non potuit. Pugnauit iterum cõtra

Giscra

† als, Polonos

Turcas, à quibus magno prælio uictus, humilior factus, Cæsaris beneuolentiam & petijt & impetrauit. Ob quam rem quãuis sæpe & ab Hungaris & à Bohemis Ladislaus peteretur, res tamen ad duodecimũ eius annũ protracta est. At quum Fredericus imperialis coronæ suscipiendæ gratia Italiã petere statuisset, rursus Bohemi, Hũgari, & Australes, legationibus seorsum missis, Imperatorem fatigauere, Ladislaum reposcẽtes: postulata omnibus negata sunt. Ad Bohemos, qui ea de re conuentum Pragæ habituri erant, ac ferocius agere uidebãtur, regem alium electuri, nisi mos eis gereretur, legatos mittere placuit, quibus & nos additi sumus. Prouinciales, quibus apud Pragam dies statuta fuerat, grassante illic peste, in Beneschauia cõuenere, quos in frequẽti conuentu, præsidente Georgio Poggiebracio, in hunc modum alloquuti sumus.

Legat. imp. oratio

Petiuistis ex Cæsare uiri Bohemi, Ladislaum regis quondam uestri filium ad uos mitti: idem Hungari, idem Australes, importunis precibus exigunt. Si uobis mos geritur, illos offendere necesse est: si preces aliorum audiantur, contemnere uestras oportet: si necessarium sit alterum ex duobus, uestram amicitiam præferet Imperator. Vetus est enim maiorum suorum cum Bohemica gente fœdus, & acceptorum ultro citroq; beneficiorum memoria recens. Sin uirtus claritasq; pensitanda est, quis Bohemico nomini non inuideat, cuius uictorias tempestate nostra plures numerare licet, q̃ reliquæ gentes omnibus seculis comparare potuerint? Verum Cæsari hoc tempore in hanc electionem descendere haudquaq; necessariũ uidetur, quando ea pueri ætas est, quæ neq; uobis neq; Hungaris usui esse potest. Esto, ueniat in Bohemiam Ladislaus, quod inde regno emolumentum cedet? Illé ne ius litigantibus dicet? statum Reipub. reformabit? aduersus hostes copias ducet? belli, pacis'ue munia obibit? Nihil horũ præstare potest, cui recte tutela opus est. Illud in primis eius aduentus faciet, Regis pompa ducenda est, ornanda regia, adhibendi ministri, curia more progenitorum apparanda. Ad hæc grandi pecunia opus. Vobis nullum ærarium esse audio, nullos census, nulla uectigalia publica. Ad uestras igitur opes recurrendum, uos præstare sumptus, uos regem alere, uos inexplebilem curiam & insatiabiles ministros explere oportebit. Video præterea inter uos non paucos esse proceres, consilio, autoritate, atque opibus penè pares. Cura regis uni committenda erit, non omnibus: ille dominus, ille rex uester iudicabitur, qui regis corpus in potestate habebit. Et quis uestrum est, qui non eum honorẽ sibi quàm alteri malit? Semina inter uos discordiarum petitis, nisi prius in unum cõueneritis, qui regis curę pręsit. Vos his incõmodis Fredericus liberat, qui suo sumptu pupillũ regnum gubernans, dissensionũ uobis fomitem aufert. Nec uos latet, quandoquidẽ tenera regis ætas est, corpus eius in potestate Cæsaris rectius esse, quàm in alterius cuiuspiam. Ille enim consanguineus est, ex eadẽ familia natus, & Imperator. Et quis pupillo regi conuenientior tutor detur, q̃ princeps

principumq;

principum: Si sit inter uos & Hungaros contentio coram extraneo iudice, de custodia corporis regis, par causa uestra atq; illorũ iudicabitur. Vtriq; regem petitis, utrique fidelitatis documenta præstatis. Verum in hoc illi superiores erunt, quia natũ apud se regẽ, coronatũq; dicent. Apud Cæsarẽ uestra causa longe iustior est, q̃ Hungarorũ: seipsum tamen in cura patruelis uobis præfert. Curate regnum, pupillum sibi dimittite, quem postquam pubes fuerit, uobis in primis credet. Quod uero oratores uestri dixere, alium regem accersiendum à uobis esse, id magis terroris incutiendi causa dictum Imperator existimat, quàm quod animo uestro ea sententia sedeat. Neq; enim uestra fides incorrupta prius, hoc repromittit, neq; progenitorũ Ladislai in uos collata beneficia hoc exigunt, nec innocens eius ætas quicq; demeruit. Cæterũ uoluire animo prius ut sapiẽtes decet, quem nam Ladislao præferre possitis: cuius sanguinẽ, si matris originem memoria tenetis, quatuor Romanorũ Imperatores produxere. Si paternam prosapiam exquiritis, quinquies imperatoria dignitas in australi domo resedit. Obscuritatem quærat necesse est, cui tanta claritas non satisfacit. Addite potentiã, amicitias, clientelas. Austriã uobis uicinã possidet, Morauia, Slesia illi parent, Hungari & si res nouas moliri uideantur, ab officio tamen non recedent. Imperator à quo regnũ uestrũ dependet, sanguini suo nõ deerit, nec ius familiæ suæ negliget. Baioariæ Saxoniæq; duces, marchiones quoq; Brandenburgenses, & oẽs fermè Germaniæ principes, Ladislaum propinqua necessitudine attingũt. Nõ potest hic pupillus offendi, nisi & tota Germania lædatur. Hæc superflue uobis cõmemorari non ambigo: uerum ita iussit Imperator. Ille in Italiam pupillum secum adducet: reductum, puberemq; factum, si perstiteritis in fide, ad uos primum mittet. Vos interea pro grauitate integritateq; uestra, quod in rẽ Bohemici regni, pupilliq; sit, cõsulere admonet. Verisimilis oratio uisa, neq; sine fauore excepta est: acceptioreq; Procopius noster collega reddidit, q patrio sermõe, latinæ linguæ ignaris uerba nostra interpretatus est. Iussi sumus ex conuẽtu paululũ abire, mox reuocatis responsum datum. Redditæ Imperatori gratię, qui eam legationẽ misisset, atq; in dimittendo rege, Bohemos præferret cæteris. Accipere se bene consulta consilia, missuros ex nobilitate sua primarios iuuenes, qui Cæsarem Italiã petentẽ sequanť, eiq; ministrẽt. Expectaturos quiete reditũ, quem felicem faustumq; superùm benignitate futurũ exoptẽt.

De morte Barbaræ imperatricis, uxoris Sigismundi. Cap. LIX.

APud Grecium Barbara imperatrix ea tempestate decedit, inexhaustæ libidinis mulier, quæ inter concubinos illaudatũ æuum publice agitãs, sæpius uiros petijt quàm peteretur, neq; Christianæ neq; alteri cuipiam religioni astricta, quippe quæ superos inferosq; ullos esse negabat. Ferunt eam ancillas suas sæpe orantes ieiunantésue increpasse, quæ corpus suum frustra macerarent, fictumq; cœli numen placari uerbis crederẽt. Viuendũ suauiter, *Barbaræ impietas*

dum uita suppetit, fruendumq́ue uoluptatibus. Id tantum homini datū, cuius anima cum corpore simul extinguitur: somniare, qui alteram uitam sibi promittunt. Congrua moribus sentētia. Nam qui relicto animi cultu, uoluptati corporis se dedere, grauati uitiorū sarcina, non quibus explicent, uitamq́ue corrigant, sed quæ cœptum iter approbent, ea dogmata facile imbuunt. Neque inquinatis mentibus solamen ullum ualentius, quàm si totū extingui morte hominē opinentur. Vna salus desperanti cœlum, inferos nō timere. Corpus Barbaræ quamuis infidelis fœminæ, Bohemi Pragam tulere, peractoq́ue funere, in sepulchris regum cōdidere. Nec defuere sacerdotes, qui prophanum cadauer ecclesiastico ritu sepelirent. Nō sunt regibus scriptæ leges, nec in Bohemia quicquam non permissum. Fredericus postquā quieturos Bohemos intellexit, quorū motus in primis uerebatur, reclamantibus Hungaris & Australibus, assumpto secum Ladislao rege, Italiam ingressus, Augustalē coronam à Nicolao quinto Pont. Max. Romæ accepit. Exin uisitato apud Neapolim rege Alphonso, cuius tum opes florentissimæ fuerūt, cuiusq́ue neptem in matrimonium duxerat, Leonoram regis Portugalliæ† filiam, moribus ac forma præstantem, domum rediīt. In eo itinere Ladislaus sæpe fugam molitus est, consilio pędagogi fretus, cum quo postea captus, usque in hunc diem custoditur in uinculis.

†*als, sororem*

Quomodo Australes Ladislaum regem ab Imper. petentes, non exauditi, bellum mouent, Nouamq́ue ciuitatē obsident. Cap. LX.

Australes interea, suasore Vlrico Eizingero, sumptis armis præsides prouinciæ à Friderico institutos ui pellūt, gubernatores ex seipsis duodecim eligunt, summā rerum Eizingero cōmittunt. Incentorem quoq́ue noui tatū, alterū Vlricū Ciliæ comitē in societatē accipiunt, auxilia ex uicinis gentibus accersiunt, reuersum Imp. missis legatis, aut regem Ladislaū tradere, aut bellū expectare iubent. Postulatis non tam reiectis q̄ suspensis, impatientes magis moræ q̄ belli, infestis signis Nouā ciuitatē petunt. Cōmittitur primo aduentu atrox pro portis prælīū: nullus sagittis modus, cadunt sine numero tela. Bombardæ stragem hostium horrendā ædunt. Miserabile uisu, disiecta passim membra equorū atq́ue hominum cernere, cruorem late fluentem aspicere. Quà densissima fuit, unus perfregit aciem lapis emissus, idem alius atq́ue alius fecit, prostratis quicunq́ue occurrēre, inermibus atq́ue armatis: nec tamen intermissa pugna. Conglobati hostes, magis ac magis institere. Vbi res gladio geri cœpit, ac uit uirum manu prehēdit, equus equū impulit, pugnatum est aliquandiu æquo marte. Postremo Cæsarianorū acies nō tam uirtute q̄ multitudine superata, terga dedit, atq́ue in urbem trepide se recepit, unius militis Andreæ Poumkircher, postea à Cæsare ad Baronatū suffecti audacia ciuitatem turata est. Qui ne uictores cum uictis uno agmine irrūperent, tādiu pro porta solus impetum tenuit, donec cōuersi fugientes, globo facto, ex loco

Poūkircher

difficili hoste repulso ianuam clausere. Firmata est deinde obsidio, & oppugnata machinis mœnia. Ex Bohemis solus Henricus Rosensis cum ducentis equitibus, peditibus fermè octingentis in castris fuit. Hungari nondum uenere. Neq; enim per inducias bellũ inferre Cæsari licebat. Australes circiter duodecim milia milites expeditos in armis habuere. Georgius Poggiebracius Cæsari, cuius erat amicus, opem laturus, † sedecim milia militũ cõgregauerat: sed audita concordia, in agrum regulorum Rosensium exercitũ duxit, uillasq; late populatus est. Imperator enim interuentu Caroli marchionis Badensis, Sigismundiq; Salczburgensis archiepiscopi, Ladislaũ e manu sua dedit, Australibus multa promittentibus, quæ postea barbara fide negauerunt. Inter cætera cõuentum erat ad iij. † idus Nouembris conuentum Viennæ habere, in quo uocati utriusq; partis consanguinei, Bohemi quoq; atque Hungari, de tutela regis nondum puberis iudicarent, Ladislaum interea in potestate comitis Ciliæ extra Viennam degere, nihil prius administrare q̃ consilij decretum fieret. Verum puer postridie in urbem ductus, summis nouisq; honoribus exceptus, euestigio magistratus in ciuitate creauit: præfecturas tota prouincia instituit: sacerdotia donauit: regio more curiã erexit. Hungari ad eum uenere, inter quos Ioannes Huniades fuit, qui tum comitatum Histricensem regia beneficẽtia consequutus, haud aliter quàm principes consueuere, nouæ dignitatis insignia suscepit. Accersiũt & regem suum Bohemi, cum Georgio Poggiebracio, quibus non minora Ladislaus pollicitus, quàm pater atq; auus promiserant. Postquam dies affuit cum Imperatore constituta, Ludouicus Baioariç, & Gulielmus Saxoniæ duces, Albertus quoq; marchio Brandenburgensis, Carolus Badẽsis, & multi ex Germania prælati ac principes aduenere. Frequens conuentus habitus. In quo præsidente Ladislao, oratores Imperatoris, inter quos & ipsi fuimus, ita auditi sunt, ut uicti apud uictorem. Frustra æquitas, frustra honestas, in mediũ deducta. Cuncta ex arbitrio comitis gerebant. Ipse pro rege uerbum facere ac respondere, qui neq; leges neq; pacta uictorem obligare posse aiebat. Fredericum & iure simul & bello excidisse, armatis ac fortibus iura fauere. Postremo infectis rebus conuentus dissolutus. Nicolaus cardinalis sancti Petri, doctrina & uitæ integritate conspicuus, ad componendam pacem apostolico imperio missus, ab Australibus reiectus est. Ladislaus quamuis rex appellaretur, alieno tamen arbitrio ductus, in regnis suis triumuiratum deduxit. Ioãnes Huniades Hungariam rexit, Poggiebracius Bohemiam, Vlricus Austriam. Penes hũc maior autoritas, qui regem in potestate habens, illis quoq; imperare posse usdebat. Promiserat Vlricus & Hungaris & Bohemis regẽ ad eos propediem uenturũ. Hungaris primum satisfacere statuit, diem illis apud Pozoniũ cõstituit, eoq; regem ducit. Conueniunt frequẽtes Hungari, res ibi pro uoluntate Huniadis ordinantur. Potentiori omnia parẽt. Vlterius regnũ ingredi neq;

Margin notes: † al. xi. — † al. Kal. — Ladislai inauguratio — Triũuiratus

regi neq; comiti uisum. Fit reditus in Viennam. Bohemis dies statuitur, qua regem coronandum Pragæ suscipiant. Erat inter Bohemos Ioannes Smiricheus, homo nobilis, & facundiæ gratia inter primos constitutus. Is postquā regem Bohemiam ingressurū cognouit, literas huiuscemodi ad eum dedit,

Smirichei fortuna Ioannes Smiricheus Ladislao regi salutem. Venturum te quamprimum in regnum tuum probo, si modo imperaturus ueneris, non pariturus. Inermem impotentem'que intrare non laudo, nisi bicipitem mater peperit, ut ex duobus capitibus unum Viennæ apud amicos dimittas, alterum Bohemorū dubiæ credas fidei. Vale. Epistola comiti reddita est, qui cognito tenore Georgio eam remisit. Ille accersito procerum concilio, inter quos Ioannes nō in postremis erat, literarū sensum suppresso scribētis nomine recitat, quid mereatˀ scriptor percunctatˀ. Dignū morte primi iudicāt: nec Ioannes suo loco sententiam dicere iussus, aduersari audet: proditorem & ipse patriæ, afficiendumq; summo supplicio censet, qui ea scripsit. Proferˀ mox epistola eius manu conscripta, & impressum annuli signum recognoscitur. Damnatus ore suo, comprehenditur: duarum horarū tempus datur, in quo, si uelit, & animæ suæ saluti, & domesticis rebus consulat. Nec diutius uitæ dimissus, gladio percutiˀ. Sic uit magis eloquens q̄ cautus, dū alienā seruare uitā studet, perdidit suā.

De eiectione comitis Ciliæ, & priuatione administrationis suæ. Caput LXI.

COmes interea, ut quàm splendide regem in Bohemiam duceret, haud ignaue operam dabat: ad eam rem non parum auri necessarium erat. Publicum ærarium exhaustū, qui eam summā crederent, neq; negociatores, neq; proceres inueniri. Mos est Australibus, quoties repentina principi necessitas ingruit, ex subditis pro modo facultatum pecuniam exigere, quam

Steura uocant steutam. Id tamen iniussu prouincialiū haud permissum. Huc ergo recurritur. Conuocantur apud nouum Triniciburgū pro ueteri consuetudine quatuor ordines, sacerdotes, barones, nobiles, ciuitates. Ibi comes præsente rege conuocationis causam edicit. Iter in Bohemiam regi necessariū ostendit, qua pecunia sit opus exponit, principi suo ut subueniāt hortatur, neq; inopē mendicantiq; similem ad coronā suscipiendā ire permittant. Conuentus deliberandi copiam petit. Ibi Eizingerus, qui iampridem à comite spretus, extra regis gratiam eiectus, occasionē qua se uindicaret expectabat, idoneum nactus tempus, uocatis seorsum primoribus, quos sibi fidos, comiti infensos

Eizingeri oratio credit, ita loquutus fertur, Quid agimus uiri Australes, semper ne Ciliensis mancipia erimus? Imperatoris iugum excussimus, ut comiti seruiremus? Moderatius certe illius regnum fuit, tolerabilior dominatio: Ille in austria natus, nostrorum principum sanguis erat: & si uerum fateri libet, nostri domini dominus. Quia tamen ex te sua magis quàm principis nostri prouinciam rexerit, arma sumpsimus, præfectos eius eiecimus, regem nostrum uindicauimus.

Hic ille

Hic alienigena nostra demũ ætate principatus honore donatus, nos omnes pro seruis habet. Cui nostrum de Repub. consilium creditur? Iniussu nostro rex in Hungariam ductus est, superis gratia qui remiserunt incolumẽ. Nunc nescientibus nobis promissus Bohemis, Hungarica Bohemicaq; negocia solus comes pro libidine sua ducit. Neq; contentus duorum regnorũ gubernatores uectigales sibi fecisse, Austriam solus exhaurit. Nam quota portio est, quam regius sumptus accipit? Quicquid reliqui est, comiti cedit. Maior ei q̃ regi familia seruit. Taceo concubinã instar reginæ cultam, cuius uirũ conciuẽ nostrum O Vienenses interfecit. Plena prædonibus & meretricibus domus eius, inter hos regias opes effundit. Magistratus, præfecturas, sacerdotia uendit: ubi non sufficiunt publica furta, ad priuatas facultates manus admouet. Quicquid olim peccauere opulenti, hodie plectitur: nulla uetustas impunitatem criminis habet. Neq; tuta innocentia est, inconuicta puniuntur scelera. Et offendisse maiestatem conuincit, quisquis diues habetur. Nemo suæ substantiæ certus dominus. Equi, serui, liberi, coniuges uestræ, pro libidine comitis auferuntur. omnia ei licent, neq; pauciora uult quàm potest. Nunc sumptus regij petuntur, quibus in Bohemiam pergat. Fateor non iniqua postulatio est, si fraus absit. Cautiorem me comitis artes ac uersutiæ reddunt. Sibi hæc pecunia, non regi quæritur: nouum aliquod bellum, nouum argentũ pariet. Nostris alitur malis, sua quies, pax eius, nostrum bellum est. Insecurum facit nostra securitas. Pudet me patientiæ nostræ, qui si uiri essemus, facile opprobrium hoc è nostris oculis eijceremus. Sed fuit hactenus prohibita conuentio: nunc simul congregatis Reipub. licet consulere. Resumite alacres spiritus, amicos quisq; uestros cõmonitos reddite, ad imperium præsto cum armis adsint. Accingimini mecum, aut uobis libertatem, aut mihi mortem parabo. Illud in primis mihi ex usu uidetur, multitudo ne regi postulata deneget, paucos ex primoribus eligat, qui regẽ adeuntes, semotis arbitris prouinciæ necessitates exponant. Non dubium quin uobis mihiq; id muneris demandetur. Ego, si regis alloquendi facultas detur, exclusurum me comitẽ nequaquam ambigo. Placet Eizingeri consilium, dant inuicem dextras, iureiurando se astringunt, alterum alteri non defuturum, donec comes eijciatur. In conuentu prouincialium quæ uolunt ex sententia ordinant. Nec morati, regẽ adeuntes, daturos argentum prouinciales offerunt: esse tamen quæ soli sibi mandata perferant, Rempub. Austriæ concernentia. Iussis exire cæteris, soli apud regem manent. Ibi Eizingerus regem Australi sanguine natum dicit, nullos sibi fideliores Australibus esse. Imperium eius illis naturale, cæteris uiolentum. Consilium ab his recipi oportere qui amant. Moleste ferre Australes, principis sui negocia non bene administrari, expilari prouinciam, uexari subditos, uicinorum odia prouocari. Comitem ditare suos, regem ad inopiam redigere: Ladislaum regem uocari, comitem regnare, bellum

Tyrannidis imago

Eizingeri accusatio

bellum ab eo cum Imperatore nutriri. Gubernatorem autem Hungariæ an/
nua quatuor & uiginti milia numū regi pendere, comiti duodecim milia. Id/
ipsum reliquos prouinciarū præsides facere, omnes comiti uectigales esse. Ni
hil dubium quin ea mens hominis ad regnum quoq; aspiret: amouendum
eum priusquam meditata perficiat. In atrocibus delictis etiam cogitationes
plectendas esse. Posse haud difficile comitem eijci, uerum taciturnitate opus.
Aperto consilio postquā regi cuncta placent, intromisso comite deliberatio
conuētus exponitur: promissa pecunia dicitur. Viennā tamen dum exigitur
esse petendam, ordinandam ciuitatem, ne quid in absentia regis turbarum
exoriatur. Ficta pro ueris plerique referunt. Commendat deliberata comes.
Eizingerus Viennam præcurrit, senatū de mente regis edocet, cuius reditus
ciuitati iucundissimus fuit. Nihil prima die actum. Postera summo mane Ei/
zingerus regiam adit, collocatis in proximo diui Augustini templo mille ar/
matis, qui præsto ad signum erumpant, alios tectis armis intrare palatiū iu/
bet. Conueniunt frequentes consiliarij, regem in cubiculo salutant, proceres
exiturum in aulā expectāt. Ex familia comitis nemo intromittitur. Vltimus
omniū adest ipse comes, qui apud concubinā dormierat: nec tā cito uenisset,
nisi uocatus ab amicis in palatio nouas res in palatio parari accepisset. Pulsāti
fores non patuere, donec furens calcibus insultauit. Vbi ad regem uentū est,
silentium aliquandiu seruatum. Deinde Eizingerū innuente rege ita loquutū
accepimus: Ab hac hora comes regiam tibi curiā interdictam scito, abi quò
libet gentium. Neq; posthac gubernatoris nomen, neq; consiliarij, neq; regij
familiaris usurpes. Hæc me tibi dicere rex iussit. Ad ea comes, nihil mutato
uultu, forti & constanti animo indignum se cui talia dicerentur respondit. Ae
mulorum suorum ea esse, non regis: solere principes qui de se benemeriti es/
sent, his meliora referre: se patri Alberto, se matri Elizabet, se ipsi Ladislao
summa fide seruiuisse, pro eo prius fudisse sanguinem quàm nasceretur. Bel/
la eius causa difficilima confecisse, fuisse in carceribus, patrimonium profu/
disse, Imperatoris odium incidisse, ut regnum ei conseruaret, scire se benignū
regem habere, & accepti beneficij memorem. Quæ dicta essent uerba, mori/
bus suis nō conuenire: Eizingerum ea excogitasse, qui iampridem sibi fuisset
infensus, quoniam pro sua libidine expilare regis bona non potuisset. Orare
ne plus inimicorum odia quàm sua merita ualerent: ne bonitatē regiam ad/
uersariorum malignitas uinceret. Fit silentium loquuto comite: nō satis certo
senatu, an rex in sententia persisteret, & mutatum eius animum ratione co/
mitis uerebantur, inclinaturi quò ille se uerteret, ex cuius nutu pendere uicto/
riam norant. Eizingerus de statu suo solicitus, nihil cunctandū ratus, priusq;
rex comiti responderet ita inquit, Ego mandāte rege uerba feci, nihil de meo
loquutus sum: ipse adest, ipse me iudicet. Dabo merito pœnas, si meam tibi
comes, non regis uoluntatem exposui. Effare tandem rex optime, nec nos
ultra

ultra suspensos teneto. Tum rex placide, ut cõsueuit, Ex mea, inquit, intẽtione ac uoluntate loquutus est Eizingerus: atq; his dictis subticuit. Vidisses erectas Australium mentes, & iam comiti tanquã uicto eiectoq; insultãtes. Ille ad proceres exiens, quos in aula congregatos diximus, eiectionis suæ contumeliã exposuit, consilium atq; auxilium expetens. Quibus in uoluntate regis omnia sita respondentibus, ad sororẽ regiam se contulit: ab ea præter lachrymas & muliebrem eiulatum nihil extorquet. Et iam undiq; per palatium ire armatos animaduertit. Cedendum itaq; potenti inuidiæ censuit, neq; parũ putauit ex inimica ciuitate saluũ corpus educere. Clientes eius audita rei nouitate, sibi quisq; fuga consuluerant. Tacitus igitur & cõfuso similis cum quatuor tantum comitibus ex aula discedens, in patriam suã concessit. Albertus marchio Brandenburgensis ne populares saxa in eum iacerent, ad portam usq; tutũ iter fugienti præbuit. Verum queis prohibitæ manus fuere, linguæ libertate usi probrosa in abeuntẽ maledicta omnis generis cõgessere. Inconstantis fortunæ singulare documentum. Nam qui paulo ante tutor regis & secundum in Austria caput erat, in quem omnium oculi respiciebãt, qui belli pacisq; munia solus agebat, unico regis uerbo potestate priuatus, inops consilij, & animo confusus abijt.

De coronatione regis Ladislai. Caput LXII.

Rex paulo post magnificentissimis apparatibus Bohemiã petijt, atq; in Praga summos consequutus honores, regni coronam accepit. Bohemi in eius sumptus suorũ quisq; censuũ tertiam partẽ contulere. Ex ea pecunia coronationis solennia peracta sunt, supportata curiæ onera, & nonnulla coronæ castra redempta, quæ uel Georgio Poggiebracio, uel amicis eius cõmisere. Mansit ibi non paruo tempore Ladislaus, nec unquam hæreticorũ ecclesias quãuis sæpe rogatus intrauit, neq; sacris eorũ interfuit. Presbyter quidã ex factione Rochezanæ, in sacello arcis rem diuinam facturus, sacerdotali ueste ornatus ad altare conscẽderat. Rex eo in loco sacra quibus interesset, celebrare iusserat. At ubi hæreticũ id muneris occupasse, nec uelle alteri locũ facere didicit: misso magistro militũ, prophanũ sacerdotẽ nisi abiret, rapi extra sacellum, & de proxima rupe præcipitari iussit. Illi charior uita quàm contumacia fuit. Rochezanã in celebritate corporis Christi sacram eucharistiã per urbem deferentem ex fenestra conspicatus, nullum reuerentiæ signum præbuit. Percunctantibus amicis, ut quid sacramentum inhonestasset? Non me latet, inquit, diuinissimum Christi corpus dignius esse, q̃ per me satis honorari possit, nec mea reuerentia gloriã eius auget, neq; dehonestatio decus imminuit. Verũ mihi cauendũ fuit, ne dũ Christũ honoro, sacrilegũ presbyterũ Rochezanam popularibus approbasse uidear, quorum plerunq; mores ex principe pendent. Nec illi me deũ contempsisse putabunt, cuius sacratissimũ corpus in catholici presbyteri manu summis me semp honoribus prosecutũ uidere,

uidere. Grauis hæreticæ factioni iam mora regis in Bohemia esse cœperat, cuius sacraměta ab eo & à cæteris principibus dietim cõfluentibus cõtemnebant. Et iã qui decepti errabãt, aliorũ cõtẽplati mores, suas ineptias cognoscentes, relicta Hussitarum perfidia, ad ecclesiam reuertebantur. Ob quam rem cupientem in Austriam reuerti regem, nullus hæreticorũ est aduersatus. Prius tamen quàm rediret, Vratislauiam nobilem urbem reuisit Slesitarum caput, Ibi quum diuinis interesset in æde pontificali, frequentesq; principes conuenissent, Poggiebracius quoq; proximus regi astaret, fama est, eaq; per

Chilianus histrio uulgata, Chilianũ quendam parasitum ex his qui stultitiam simulãtes alios stultos faciant, Poggiebracium his uerbis compellasse, Quo uultu sacra nostra inspicias plane aduerto: animum non intueor. Fare obsecro, nónne satis nitida tibi nostra uidetur religio? Vidés ne quàm multi & magni principes, & ipse rex noster unum ritum sequantur? Quur non his potius quàm Rochezanæ cõsentis? An plus sapere paucos Bohemos quàm reliquã Christi ecclesiam censes? Quin relicta incõdita plebe, nobilitati te iungis nobilẽ?

Poggiebracii grauis oratio Ad quẽ Poggiebracius: Si tua hæc sunt uerba, inquit, non es quem simulas, tibi tanquam prudẽti respondeo. Sin aliena, satisfacere me illis oportet: audi ergo. Ecclesiasticas ceremonias sua quisque pro fide gerit, Sacrificia ea facimus, quę credimus deo grata. Neq; nostri arbitrij est credere quod uelimus. Victa magnis rationibus mens humana, uolens nolensq; capitur: utq; natura instituta est, altera facile trahitur, altera elabitur. Mihi persuasa est meorũ sacerdotũ religio. Si tuam sequar, homines fortasse fallam, animæ meæ contrarius: deum qui corda inspicit, nequeo fallere. Neq; me tui similem esse decet, Aliud histrioni, aliud uero nobili conuenit. Hæc uel tibi habeto si sapis,

Comitis Ciliæ purgatio uel his referto, qui te submisere. Comes Ciliæ dum hæc geruntur, fractus animo, & omni spe reliqua destitutus, ab eo petere salutem coactus est, cuius saluti fuerat insidiatus. Ad Fredericum igitur confugiens, malo se usum consilio dicit, qui dominum suum reliquerit atq; impugnauerit, recepisse se patrati sceleris pœnam, regia curia deiectum, & in alienis hospitijs auxilia mẽdicare coactum. Pœnitere quamuis sero prioris uitæ, dignus tamen cuius Cæsar misereatur, qui non tam nocuisse quàm prodesse possit. Restituturum Austriam, si suo consilio fides sit: nam secum primores prouinciæ sentirent. Petit errati ueniam, & in posterum magna pollicetur, si pristinam in gratiam recipiatur. Cæsar cui uerba dare difficillimum esset, multa se comitis defectione passum damna commemorat, eaq; resarciri expostulat. Neque Austriam sibi promitti sufficere, quæ non esset in comitis potestate: si sua quæ possideret comes traderet, posse reconciliationem sequi, Sin minus, non placere pœnitentiam, quæ non sentiret pœnã. Diu res agitata est. Postremo quũ Fredericus facta cuperet, comes uerba tantũ offerret, infecto negocio discessũ est. Erat per idem tempus inter Franciscũ Sfortiã Mediolani ducẽ, & Rempub.

Venetorum

Venetorum, graue atq; attox bellum. Alphonsus Siciliæ rex Venetos adiu uabat:atq; ob eã causam Florentinos Francisci amicos armis premebat, eũq; Senenses sequebantur. Nec dubium erat quin Francisci conditio multo inferior uideretur. Quod quũ ipse aduerteret, externa ex Gallis auxilia accersiuit, conducto grãdi stipendio, Alphonsi æmulo, Renato Lothoringiæ duce, qui paulo ante ex regno Siciliæ fuerat expulsus. Huius aduentu magna fortunæ inclinatio facta est:& Venetorũ exercitus loco pulsi, debiliores uisi sunt. Sensit hæc Ciliæ comes, atq; hunc suæ miseriæ finem sperare cœpit. Missisq; ad Venetos legatis, uenturũ se cum ingentibus Bohemorum copijs auxilio pollicitus est, & finem bello impositurũ, si stipendia darentur. Neq; id erat difficile, nam Bohemi nouarũ rerũ cupidi, & in armis educati, nullo imperio domi teneri queunt, si quis militantibus mercedem offerat. Adhibuerunt aures Veneti. Sed quũ longinqua militia multum auri exposceret, oblatam potius cũ hoste pacem accipere, quàm dubiũ emere bellum uoluerũt. Frustratus ijs comes, postq; foris nullum exilij sui præsidiũ reperit, per amicos reconciliari Ladislao quærit. Neque amplius aduersata fortuna est. Inuisus Baronibus Eizingerus, quorũ auariciæ atq; rapinæ obsistebat, conseruare gratiã regis nequibat: quũ illi modo per seipsos, modo per filios, qui regi diu noctuq; astabãt, Eizingerum criminarentur, & indigne pulsum comitem dicerent, regi propinquũ, & qui sibi regnum restituisset. Libuit igitur ab exilio reuocare comitem.

De reductione Vlrici comitis Ciliæ & restitutione amministrationis sibi factæ. Caput LXIII.

COmes Ciliæ ijs gestis, per amicos clàm regi reconciliatur, reuersurusq; Viennã magno & splendido apparatu, mille ducens equites expeditos armis, adit: uenienti rex obuiam extra urbẽ factus est. Proceres, nobiles, populares, omnes secuti, salutare, amplecti, laudare comitẽ: certare inuicem, contumeliosius eiecerint, an magnificentius reuocauerint. Mira rerum mutatio. Qui pauloante mœstus in exilium ierat, in triumphantis modũ reuertitur. Eizingherus, qui culmem potentiæ consecutus eum deiecerat, quod in alium statuit, in seipsum pati cogitur. Intrante nanq; urbem comite, ipse cũ amicis egreditur, spontaneũ exilium eligens. Lubricus apud reges primus est locus, nec solida potestas, unius uolũtate subnixa. Ferunt comitẽ, Eizingheri cognito recessu, laudasse hominẽ, qui fortunæ ludibrio se subtraxerit: paratam ei turpissimam fuisse mortem, si iudicium expectasset. Vsurũ optimo consilio, si curiales procellas perpetuo declinauerit. Nec etiam sibijpsi curiæ mores placere, fluxa incertaq; omnia esse, omnibus horis instare pericula, acceptam superiori anno ignominiã menti suæ semper hærere, semper ante oculos esse turpem eiectionem, cõtumeliosum exilium, probrosa uerba: mirari quod nõ peiora pertulerit. Deo gratias agere, qui pristinum sibi statũ reddiderit: satis

Comitis restitutio

Eizingeri exilium

s factum

factum honori suo esse, nec plura cupere. Mansurũ tamdiu apud regem, do/nec eiectionis infamiam gloriosi reditus rumor extinguat: potentiam deinde & regis amicitiã, & populares aures malle se dimittere quàm perdere. Non tam fortiter ea fecit, quàm dixit sapienter. Potentiam qui consequutus fuerit, nemo tam facile deponit, quàm damnat. Retinent amici, implicat gloriæ cupido, obstat inimicorũ metus: semper est quod crastinare compellat. Facilius Gordij famosum in Asia nodum quis soluerit, quàm potentiæ regniq; blandicijs sese explicarit.

De dolo comitis Ciliæ, Ioannem Huniadem ab administratione regni Hungariæ cupientis amouere. Cap. LXIIII.

HVngari postquã regem in Austriam redijsse accipiunt, legatos ad eum e uestigio mittunt, utq; in Hungariam ueniat, suum regnum uisitatum petunt. Ioannes Huniades per idem tempus Hungariam ferè uniuersam in potestate habuit, regiæ arces in manu eius fuere, equestres pedestresq; copiæ uni ei paruere. Id nonnullis regni baronibus inuidiosum ac molestum erat, atq; in primis comiti Ciliæ, qui locum eius optabat, nec post electionẽ ab eo promissum acceperat aurũ. Criminari ergo Ioannem, regi odiosum efficere, illum regem esse, non Ladislaum, uectigalia ad eum cuncta deferri, munitissima regni oppida, arces, equos, arma in potestate eius esse. Nihil dubiũ qn regni coronam quærat, si nequeat per Christianos, conaturum per Turcas, quibus bis magnos Hungarorũ exercitus prodiderit. Palàm Turcis infestũ uideri, clanculũ esse amicum. Bis fidem ab eo uiolatam, reginam Elizabet, introducto rege Poloniæ, contra ius fasq; repulsam, Polonũ quem accersierat, in bello desertum. Si pergat in Hungariam Ladislaus, eius manu aut ui, aut ueneno periturũ. Id solum quæri, dum regis in Hungariam transitus petitur: qui prouincias ex arbitrio suo regunt, eos sine fraude dolisue superioris præsentiam nõ expetere, insidias proculdubio in caput regis paratas esse. Præueniendum facinus, & in autorẽ uertendum scelus: promittendum in Hungariam iter, prius tamen Ioannem sub specie pacandi regni ad curiam euocandum, uenientem capiendum atque necandum: sic Ladislaum paterno regno perfrui posse. Tutissimũ illud consilium ac salubre uisum: compositis insidijs, Ioannes ad regem uocatur. Ille ab amicis de fraude certior factus (difficulter enim res magnæ silentur) pariturum se regi in Hungaria respondit, iturumq; quocunq; iusserit: extra regni fines non esse obnoxium. Mittuntur igitur ad eum primores curiæ cum comite Ciliæ, qui secum in finibus Hungariæ con-

als, Gorze ueniant ad oppidum† Coziæ, conenturq; Viennam abducere: si nequeant, intra oppidum arte tractum interficiant. Ioãnes ad iactum teli cum duobus milibus equitum constitit, colloquiũ in campis offerens. Comes Ciliæ se regis uicem gerere ait: gubernatori eos adire qui regis mandata perferãt. haud indecorum esse, neq; se ita ignobilẽ, ut cedere Ioanni debeat, colloquiũ intra

oppidum

oppidũ & quietius & honestius haberi posse. Ioãnes legationẽ ad se missam dicere, legatos ei cedere ad quẽ mittantur: de nobilitate non esse in præsentia certandum. Cæterũ in Hungaria, comites Ciliæ regni gubernatorẽ sequi so/ litos: postremo munita se oppida minime ingressurum, nisi præsidium intus habeat, æque ut comes. Ita rebus infectis discessum. Noua deinde fraus exco gitata. Vicerũt Ioannẽ cõmunes amici: aduentus eius in Viennã promissus, si modo rex principesq; nominati suis literis securitatẽ facerent. Oblata sunt omnia quæ optauit. Ille ad octo milia passuum Viennæ appropinquauit. Ad quem Lambergius nobilis eques, iussu comitis egressus, properare eum festine iussit: iam enim rex magno comitatu obuiã exisset, & cum eo comes, qui literas publicę fidei afferret. Motus eo nuncio Ioannes, triginta fermè sta dia uersus urbem profectus est, inspiciẽsq; late campos, quum neminẽ exire obuiam cerneret, in propinqua uilla consedit. Tantisper moratũ, comes cum quadraginta tantum equitibus adijt, & ne regem occurrentem moraretur, equum repente ascendere, festinareq; iussit. Cui Ioannes: Late, inquit, campi patẽt, neq; ego uel regem uel alium quempiam uideo uenientẽ. Tum comes æstum causatus, regem intra uineas & arbores expectare in umbra dixit. In/ terrogatus de literis, apud regem eas esse respondit. Intellexit fraudem inesse Ioannes, seq; uerbis incassum duci. Conuersus ad Lambergium, Recte, in/ quit, mentitus es mihi. Cui Lãbergius, Quæ iussit comes, ea dixi: si quis error inest, eum argue. Ipse suam causam agat, qui mandauit: mihi parẽre necessa/ rium fuit. Rursus Ioãnes comitẽ intuens: Siccine ludificare homines pergis? Fraude me appetis? ego te ui possem perdere. Incideras in foueam quam fo/ disti, si uellem. Quis prohibere potest, quin ego de te hodie ultionẽ accipiã, dignaq; tuis factis præmia reddam? Reuerentia regis te saluum facit, illi tuã uitam dono, non tibi: caue posthac meos ante oculos ueneris. Atque ita rur/ sum cõueniendi spes adempta. Multa post hæc inter Hungaros & regẽ agi/ tata sunt: & cum ipso Ioanne pactiones habitæ, arces nonnullæ regi redditę, rex ipse Budam profectus. *Magnani/ miter*

De cruce signatis, & pugna eorundem contra Turcas, uictoriaq; apud Albam in Hungaria. Cap. LXV.

INterea mortuo Romæ Nicolao quinto Pont. Max. qui Eugenio quarto successerat, Calixtus tertius Petri cathedram est adeptus. Qui cognita Ma humetis Turcarum Imperatoris uoluntate, Hungariam sibi armis subijcere cupientis (iam enim Cõstantinopolim Græciæ culmen expugnauerat) Ioan/ nem cardinalem sancti Angeli, uirum industrium ac magnanimum, cum le/ gatione in Germaniam misit, septẽtrionis uires in Turcas concitaturũ. Coa/ ctus est exercitus nõ tam armatus quàm fidelis. Vulgus incompositũ, popu lares, inopes, arma sumpsere, quos æternæ uitæ præmia cõmouerunt: opulẽti homines, præsenti rerum statu contenti, domi mansere. Odiosus plerunque

potentibus sermo diuinus: quibus desunt facultates, leuis in cœlum uolatus. Mahumetes aũt Constantinopolitana uictoria superbus, cõgregatis ingentibus copijs, in Thracia per tribulos in Hungariã properans, centũ quinquaginta milia pugnatorum ducere ferebatur. Et inflatus opinione sui, tantoq; tumens exercitu, nil dubitare, qn deuicta Hũgaria, Illyricos penetrare sinus, atq; intima rura, Regna Liburnorũ & fontẽ superare Timaui, rerumq; caput Italiam atq; Romam uno impetu subigere posset. Verũ parua urbs, & alioquin ignobilis, tantos eius conatus retinuit, Taurinum appellauere maiores, nostra ætas aliam uocat Albam, ad confluentes Danubij Sauiq; sitam. Hãc primã oppugnare statuit, propter opportunitatẽ transeundi fluminis. Ioannes Capistranus ordinis Minorũ professor, uitæ sanctimonia clarus, ea tempestate Hungaros in arma publicis sermonibus excitabat. Qui ubi appropinquare Turcas accepit, nihil moratus, in Albam se contulit, haud paruam crucesignatorũ manum adducens. Ioannes quoq; Huniades contractis raptim copijs, eò profectus est. Cardinalis Budæ remansit, auxilia undiq; ciens. Rex ubi aduenisse Turcas cognouit, nec uires Hungaris esse, quæ tantã uim ferre possent, mobiles gentis animos ueritus, neq; satis tutam Budæ morã arbitratus, sub specie uenationis urbem egressus, in Austriã propere se recepit. Turca interim apud Albã castrametatus, summis uiribus eam urbis partẽ oppugnare adoriẽ, qua planus patuit aditus, dispositisq; tormentis æneis raræ atq; insolitę magnitudinis, priores muros aperuit. Vacuũ haud paruũ spatiũ intus erat usq; ad murũ alterũ. Hic crucesignati stationes habuerũt. Parũ tecta armis acies, gladijs hastisq; tantũ hispida, uerũ ferocitate animi, & cœlesti auxilio tuta. Ingressi per muri ruinas Turcæ, atrox cum his præliũ commisere. Capistranus ex turri clamitans, Christianos hortari, uexillum crucis ostendere, opem de cœlo promittere, maledicere hostibus, dei præsentiã implorare. Huniades modo huc, modo illuc cum globo militum currere, instaurare ordines, pro fessis ualidos, pro saucijs integros sufficere, Imperatoris ac militis officium exequi. Pugnatũ est summa utrinq; ui, modo nostri, modo Turci pedẽ referre. Hinc uincentiũ clamor, inde morientiũ exaudiri gemitus. Audaciores, primiq; bellatores confossi gladijs cadere, sup cadauera passim strata belligerari: pulsi extra mœnia hostes, instante suo Imperatore, urgẽte, atq; acriter castigante, Turcæ iterũ irrumpere, iterũ pugnare, Christianos in ultimũ discrimen adducere. Postremo Christiana uirtute repulsi, denuo periculi magis q̃ pudoris anxij, oppidũ fœda fuga relinq̃re. Rursus sequẽtibus crucesignatis, extra muros pugnã instaurare. Mox ex proposito fugere, ut q̃ remotissime ab oppido Christianos protraherẽt. Interim aciem à latere immittere, quæ reditum in urbem egressis intercipiat: furẽtes nostri, ac uictoria exultantes, in quod pręcipitarent discrimen nõ aduertere, paululũ ꝓcessuris, & à fronte & à tergo periculũ imminere. Vidit ex muris Capistranus transuersam

Taurini obsidio

Capistrani uirtus

Prælium atrox

uersam hostiũ aciem, insidiasq; cognoscens, reuocare suos cœpit. Quũ parũ exaudiretur, tympanis ac tubis confundentibus uocem, præceps in pugnã di labitur: atq; inter duas acies, inter tela uolantia percurrens, clamoribus ac sig nis crucesignatos redire coëgit: apud quos nulla erat Huniadis uel fides uel autoritas, quorũ magna pars Theutonica fuit, Hũgarico infensissima generi. Fraudati magna spe Turcæ in castra redierunt: quũ quatuor & uiginti horis interdiu noctuq;, nunc muros quatientes, nunc manu pugnantes præliũ pro traxissent. Multi ex utraq; parte cecidere, plurimi ex Turcis, & hi quidẽ præ stantiores. De cæsis hostibus uaria sententia est. Quidã supra quadraginta milia perijsse tradiderunt: nõnulli uiginti milia, alij ad summũ quatuor milia cæsa esse affirmant: quod nobis infra uerum fuisse uidetur. Neque enim in tanto exercitu uideri clades ea occidio potuisset. Maior profecto iactura tan tum Imperatorem fugere compulit, qui sequẽti nocte incensis castris ac ma chinis, cum toto exercitu trepidus abijt. Nec tam audax superbusq; uenerat, quàm timidus dimissusq; fugam arripuit. Traditum est sub papilla confos sum salutem desperasse, uulnus eius obsidioni finem dedisse: inter fugiendũ plures quàm in acie perijsse. Victoribus ea tantum præda relicta est, quæ nõ potuit ignis absumere, tormenta scilicet ænea, & arietes ferro graues, machi narumq; ingens uis. Huniades & Capistranus huic bello interfuere, uterq; rẽ gestã scripsit, neq; alter alterius mẽtionẽ fecit, alteruter solidã sibi rei gestæ laudẽ usurpauit. Ingens dulcedo gloriæ, facilius contemnenda dicitur, quàm contemnitur. Spreuerat Capistranus seculi pompas, fugerat delitias, calcaue rat auaritiam, libidinem subegerat; contemnere gloriã non potuit. Qui sum mo pontifici bellum atq; exitum belli describens, nulla Huniadis, nulla car dinalis facta mentione, totum suum esse dixit, quod gestum erat, quamuis deum in primis uictoriæ confessus fuerit autorẽ. Nemo est tam sanctus, qui dulcedine gloriæ non capiatur. Facilius regna uiri excellentes quàm gloriam contemnunt. Verum paulo post & Huniades & Capistranus alter morbo, alter senio obiere. Felices animæ, quibus tam claro peracto prælio, tanto po pulorum fauore quæsito, ægra relinquere corpora datum est.

Capistrani ambitio

al. partiuntur

De interfectione comitis Ciliæ per Ladislaum Huniadis filium patrata. Caput LXVI.

Ladislaus audita Huniadis morte, suadente Ciliæ comite, in Hungariã rediit, duobus ut sibi uidebatur æmulis liberatus, altero qui fraude, altero qui ui suũ regnũ appeteret. Comiti non minus Huniadis obitus, q̃ Turcarũ cõflictus cordi fuit, qui sublato aduersario Hungariã iam sibi parere nõ du bitabat. Cæca humanæ mẽtis iudicia, sæpe læta pro tristibus, pro lætis tristia ducunt: futuri nulla homini certitudo. Nemo nouit quid serus uesper uehat, nemo tã superis amicus est, ut crastinã sibi lucẽ promittere possit. Multi dũ se credidere deiectos, in sublime rapti sunt, multos exilia claros fecere, & op

Humana fragilitas

 tata

tata consequutis sæpenumero exitio turpitudiniq; fuerunt. Comiti multo sa lubrius fuerat Huniadem uixisse, qui Hungariam suæ neci destinatam clausisset. Nunc metu uacuus, regē in Albam ducit, hostium spolia recogniturū, & campos uisurum ubi prælia gesta, ubi barbara castra fuere. Eam urbē Ladislaus Huniadis filius ualido præsidio retinebat. Qui uenienti regi purpuratus togatusq; portas aperuit, armatorū circiter quatuor milia ab ingressu prohibuit. Hic dum mora trahitur, rem diuinam spectante rege, consilium de more in abdito conclaui proceres ineunt. Vocatus eò comes, an iret aliquandiu hæsitauit. Exin diploide uix penetranda ferro indutus, proficiscitur. Venientem Ladislaus proditorem compellat, qui patri sæpe necem parauerit, infensumq; sibi regem reddiderit, nunc diem uenisse quo scelerū pœnas luat. Sunt qui comitem prius arguisse Ladislaum dicant, tanquam regi rebellem, qui eius armatos intrare oppidum uetuisset. Illud constat, comitem arrepto ex manu armigeri gladio, Ladislai caput petentem, nonnullos interiectæ manus digitos amputasse: exorto clamore, Hungaros irrupisse, defendentemq; se magno animo comitē, multis confossum uulneribus obtruncasse: nec moratos, ea nouitate regem perculsum adeuntes, occisum regni hostem dixere, digna meritis præmia reddita. Regi nihil timendum esse, cūcta eius imperio parere: nunc regnum eius incipere, prius apud comitem fuisse. Rex quanquam uehementer cōmotus erat tam atroci facinore, supra tamen quàm eius ferebat ætas, dolorē atq; itam compressit: nec dubitauit ui cæsum comitem profiteri. Amicis uero circunstantibus, ferendumq; quodcunque id esset dicentibus: atqui sic necessitas, inquit, exigit. Ferendum est quicquid uitari non potest. Ademptā comiti uitam reddere non possumus. Ille suo fato functus est, nos nunc nostra manent, quæ deus Opt. Max. meliora faxit. Iussitq; defuncti cadauer plaustro impositum Ciliam deferri, atq; in sepulchris maiorum condi.

De laude Ioannis Huniadis per regem Ladislaum pronunciata. Caput LXVII.

IPse autem rex, Alba relicta, comitante Ladislao, Budam repetere statuit: inter equitandum ad oppidum Huniadum peruenit. Ibi coniunx Huniadis obuiam facta est, ob mortem mariti lugubri ueste induta, puellæq; quæ circa eam erant, deiectis in terram uultibus, pullis amictibus mœrorem præ se ferebant. Rex matronam complexus, Indigna sunt, inquit, hæc uestimēta, quæ ob mortem uiri tui deferas. Ioannes Huniades de morte transiuit ad uitam. Ille Hungariam Christo, mihi regnū seruauit: Christiani nominis hostes fudit, fugauit, perterruit, pacem Hungaris peperit, salutem cunctis fidelibus aperuit. Fortia eius facta etiam hostes admirati sunt, & uitam & mortē posteritas consecrabit. In prælio strenuus, domi mitis: in bello uicit hostes, in ægritudine seipsum superauit. Consilio ac manu suas acies sustētauit, per- *Luctus solatium*

fregit

fregit hostiles. Vbi adesse extremũ uitæ tempus agnouit,& urgere uim mor/bi,non est passus dominicum corpus ad se deferri: neq; enim dignum existi/mauit seruum à domino uisitari,surrexit è lectulo,quãuis labentibus mẽbris: & quũ deficiente uirtute,suis pedibus ire non posset, in ædem se uehi sacram iussit. Ibiq; de more Christiano, si qua extabant humanarum uestigia sor/dium, confessione detersit, & sacrosanctam accipiens eucharistiam, inter sa/cerdotũ manus terrena fastidientẽ animam exhalauit. Et quò illũ migrasse credimus,nisi ad eum pro quo tot bella depugnauit? Ad Imperatorẽ suũ per rexit fortis miles,cum Christo regnat,qui pro Christo tot periculis se obiecit. Iampridem debitũ sibi cœlum tenet, non est quur diuinitate fruentẽ lugere oporteat. Congaudere gaudenti æquius censeo. Facessant intempestiuæ la/chrymæ, superuacaneiq; luctus, absit omnis mœror atq; inprimis lugubres habitus,pullasq; uestes exuite. Atq; his dictis,purpureas tunicas auro distin ctas afferri iussit, easq; uiduæ ac filijs dono dedit. Puellas quoq; pro sua digni/tate donatas,mutare habitũ imperauit, totumq; diem lætitiæ dari. Cõuiuia deinde splendide apparata, inter epulas & uina saltatum cantatumq;, quasi celebres nuptiæ per luxum & iocum actæ.

De captiuitate filiorum Ioannis Huniadis,& decollatione Ladislai filij eiusdem senioris. Caput LXVIII.

HIs blandimentis allecti Huniadis filij,nihil iamdudum ex cæde comitis in caput suum uerti posse confidebant. Itaq; posito metu, regem usque ad Budam sequuti sunt, aulamq; in primis æstimati cultiq; frequentabant. Verũ amici comitis regias aures dietim pulsare, illustrẽ principẽ auunculum regium sine causa necatũ conqueri,maiestatẽ grauissime læsam dicere. Inultũ tam atrox scelus relinquendũ non esse,corrigendũ audacem iuuenẽ,ac teme/rariam audaciam nisi mature coërceatur, in furorem uerti. Nullum inueniri clementem uirum,qui iuuentutẽ crudelitate insigniuerit. Arma in manus ne/pharij adolescentis periculosa esse,ausurũ proculdubio etiã in regem,qui regi proximũ obtruncauerit. Iam illi regnandi spem factam: patrẽ eius idem con cupiuisse, animum seni,nõ uoluntatẽ defuisse: grauiorem ætatem discrimina quæq; metiri:iuuenem quocunq; libuit factu facilimum credere, per æqua & iniqua ad regnum tendere. Occurrendum priusq; malum amplius serpat. In Ladislao & facta & meditata inueniri facinora ultimo supplicio digna. Rex siue ijs motus,siue suapte natura incensus, designata hora qua filij Huniadis ambo in regiam cõcessissent, armata iuuenũ manu portas claudi iubet,ado/lescentesq; captos in carcerem rapi. Cum quibus & Ioannes episcopus Va/radinensis, ratæ uirtutis ac facundiæ, & plerique alij comprehensi sunt, tan/quam cædis comitis, & insidiarum quæ regi pararentur, conscij. Ladislaus quatuor & uiginti natus annos, egregio corpore adolescens, flauis de more crinibus super humeros passis, reuinctis post tergum manibus, talari atque

aurea ueste indutus, & eadem fortasse quam sibi paulo ante rex donauerat, in publicum producitur. Erecta ceruice oculis huc & illuc spectantibus, impauidus atque intrepidus ad suppliciũ pergit. Vbi ad locum uentum est, quo ceruix amputanda erat, iussus genua flectere, pauca prius pro sui excusatione locutus, carnifici paruit. Præco cui damnatorũ crimina publicare mos est, impetrato silentio, nihil aliud dixit, nisi eo modo corrigi, qui domino suo infideles essent. Carnifex religata Ladislai coma, ne collum impediret, iussus percutere reum, nutans labansque, uix tandem quatuor ictibus candidã ceruicem abscidit: atque ita nobilis adolescẽs occiso comiti parentauit. Frater eius in uinculis retentus est. Episcopus Varadinensis, multũ instante cardinale sancti angeli, qui tum legatũ apostolicum agebat, Dionysio episcopo Strigonensi, eidem quoque cardinali & pari legatione fungenti, secundum canones iudicandus traditur. De cæteris captiuis suspensum iudicium, qui tamen paulo post effractis carceribus euasere. Rex Budæ nõ diu moratus in Austriã se recepit, Mathiam Huniadis filium coæuum captiuũ ducens. Quum per Strigoniũ iter faceret, uocatum ad se Ioannem Varadinensem præsulem, bono animo esse iussit, his uerbis usus: Quũ essem Budæ, feci quod uoluere barones, neque enim mei iuris eram. Quod te cepi, illorum fuit: quod te supplicio culpaque libero, meũ est. Spectata mihi tua uirtus, nihil de te sinistrũ credere sinit. Abi, & quem gessisti hactenus episcopatum, gere.

De coniuge regi tradenda. Caput LXIX.

IN Austria de coniuge regi tradenda diu agitatum, multæ uirgines offerebantur, tantum coniugium expetentes. Verum nobilissimo regi quæ coire merito posset, nulla dignior uisa est† Magdalena, Caroli regis Franciæ filia, tum propter ætatem conuenientem, egregiam formam, pudicos mores, tum propter sanguinis excellentiã, raramque nobilitatẽ, & maiorũ eius late uulgatã gloriã. Placet legatos mittere qui sponsam petãt: de loco nuptijs eligẽdo contentio exoritur: Hungari Budam, Australes Viennam, Bohemi Pragam tantæ celebritati deputandã aiunt. Diu res trahitur nutante rege. Ob eam caussam Georgius Poggiebracius cum octingentis expeditis equitibus in Austriam usque ad Danubium proficiscitur, magna se habere dictitans, quæ regi pandat. Tranare iussus atque urbem ingredi, Viennam sibi suspectam ait. Rogatus per nuncios quæ uelit pandere, negat se alteri quàm regi arcana dicturum: non esse ab re trans fluuium regem pergere. Eundũm ne fuerit, aliquantisper hæsitatũ. Senatui non placebat tantum licentiæ dare subditis, insolentes eo modo fieri, & maiestatẽ uilescere. Ladislaũ gubernatoris mouebat autoritas, & aliquod subesse arduũ existimabat. Neque latebat eum honestatem utilitati cedere, ac tempori seruiendum esse. Perrexit igitur inermis ad armatum, tria milia equitũ sequuta, togatus magis quàm loricatus exercitus. Tentoria in ulteriore Danubij ripa protensa, dimisso spacio inter bina castra, &

taberna-

† Margarita

tabernaculum in medio collocatum, in quo rex cum gubernatore cōueniret. Quatuor diebus colloquium productum est: rex per noctē in urbem rediit. Primus cōgressus publicus fuit, in quo salutatio de more facta, & honos regi habitus. In altero atque item altero, duo tantum sermoni testes adhibiti. In quarto semotis arbitris, solus cum rege Georgius tabernaculum introiuit: uerba inter eos habita non sunt prodita. Ex iis tamen quæ postea sequuta sunt, manifestū, de transitu regis in Bohemiā fuisse tractatū. Vbi sermone sæpius habito, nō coiere uoluntates, indignabūdus Poggiebtacius, minabundusq; retro in Morauiam iter flexit. Regi haud salubre consiliū uisum est, dimisisse hominē male pacatum, quē penes regni potestas esset, qui nocere pariter ac minari posset. Misit ergo primos ex curia proceres, qui placatum retraherēt: sin minus, facturū postulata regē promitterent. Inuentus in itinere, nec de reditu uerbū fieri passus est, nec de sententia sua quicquā detraxit. Promissus itaq; in Bohemiā regis transitus, & nuptiarum solennitas Pragæ destinata. Nec dicto fides defuit. Ordinatis Austriæ rebus, etiam ante diem dictā ingenti rex apparatu Bohemiam petiit. Intranti pragam, Rochezana cum sacrilego presbyterorū comitatu pompā ducens, obuiā uenit: & habita oratione, pro fausto fœliciq; reditu cōgratulatus est. Vix admonente Poggiebracio, rex gratias egit: hæreticum ac pestiferum toruis oculis clerum inspiciens. Vbi uero maioris ecclesiæ sacerdotes sacra ferentes occurrerunt, Hos, inquit, dei ministros agnosco: atq; ab equo prosiliens, consalutatis omnibus, sacram crucem osculatus est. Erāt enim Romanæ fidei sectatores, qui pro testamēto dei exiliū longo tempore passi, Sigismundi tandem uocatione sua loca recuperauerant. Hæc Ladislai pietas multorū offendit animos, qui Rochezanæ studebant ineptiis. Suppressum tamen ac dissimulatum odium. Inde duæ legationes missæ, altera ad Imperatorē Fredericū de pace actura, in qua princeps fuit Eizingherus: altera ad Carolum Franciæ regem, eius filiā petitura. In hac primas partes gessit Vlricus Patauiensiū præsul, moribus ac doctrina præditus, quem tradunt octoginta equos albicantes duxisse. In ea legatione septingenti equites profecti sunt, quadrigæ auratæ, matronæ ac uirgines splendido apparatu, quę sponsam ducerent: uestes præterea donaq; tanto matrimonio digna missa. Tertia quoq; legatio ad Calixtū Pont. Max. decreta erat, quæ controuersias de religione dirimeret, regnumq; Bohemorum Ro. ecclesiæ coniungeret. Super his quarta cura regis urgebat animū, comparandi cōtra Turcas ualidi exercitus, quo tandē nostra ætate, scelerata Mahumetis superstitio pelli ab Europa posset. Iam de concordiæ formula cum Frederico cōuenerat, instruebantur regiæ nuptiæ maximo sumptu, splendidissimo apparatu, Imperator & Augusta uocati, ambæ regis sorores cum uiris eam celebritatē accessuræ ferebantur, Saxoniæ, Baioariæ, Slesiæ, Franconiæ, Rheni principes: multi quoq; ex Gallia reguli uenturos se promiserant,

non

nō solum nuptias ornaturos sua præsentia, uerumetiam de tuenda Repub. Christiana contra Turcas acturos. Sed hos tantos cogitatus, has spes pulcherrimas, tantum rerum ordinem immatura mors ac repentina regis inter rupit. Incertæ uanæq; cogitationes hominū: futurū quicqd cæca caligine deus occuluit, ipse sibi gubernacula retinet uniuersi. Nihil sine suo nutu mortales agitant. Sapienter ab eo iusteq; cuncta reguntur, sæpe in conspectu eius æquissima sunt, quæ nobis uidētur iniqua. Nihil perperā, nihil temere diuina maiestas agit: nos cæci uersamur in tenebris, minimū est quod cernimus. Ad regimen animæ nostræ liberū nacti sumus arbitriū: ad saluādas animas lux reddita Christianis. De regimine ciuitatum, de mutatione regnorū, de orbis imperio, minimū est quod homines possunt, magna magnus disponit deus.

Prouidētia diuinæ uis

De infirmitate & morte Ladislai regis. Cap. LXX.

Ladislaus igit x. kal. Decēb. hora circiter xij. noctis, ægrotare cœpit. Sunt qui ulcere pestifero percussū inguine dicūt, pleriq; nullū pestilētiæ signū apparuisse. Verū ita mihi res cōscripta est ab his, qui diligēter quū medicos, tum cubicularios audiuere. Sed erat in iudicio rex, quod de nobilitate inter Poggiebraciū & Cernhaorā Morauū magnis contentionibus agebat, ita ut alter alterū ad duellū prouocarit. Neq; de more suo indutus prodierat, linea tantū indumenta susceperat, & desuper Persicū habitū, quā uocāt schubam. Neq; toto auditorio ridere uisus, tristē uultū notauere omnes. Id signū pręsagiētis ægritudinis iudicatū. Dimisso tribunali, cœnauit inter purpuratos, composito ac graui sermone usus. Post multā noctē in cubiculū ductus, oblatas rapulas, quæ apud Bohemos dulcissimæ sunt, auidè comedit, siceraq; bibit: sermonesq; haudquaq; tristes inter cubicularios miscuit. Priusq; lecto decūberet, orationem de more ad superos habuit: qua finita, grauatū se dixit, & stomachū uehementer dolere. Cui unus ex cubicularijs natione Bohemus: Ascende, inquit, stratū, dolorē somnus excludet. Paruit rex, quietiq; se tradidit. Quūq; ad horā dormiuisset, uocato iterū cubiculario, uim doloris qui sensim cresceret, intolerabilē esse ait. Ille de se iudiciū faciēs, nihil somno melius affirmare, sic dolorē cessurum dicere. Iam noctis hora xiij. fermè effluxerat, regi nulla quies dabatur. Ne tamen cubicularijs molestus esset, dolorem in diem tacitus pertulit. Tum medici accersiti, quod suarum partium erat, desperata salute fecerunt. Georgius & ipse uocatus, percunctari ex rege quut doleret, quid morbi esset, spem bonam præbere, ne sibiipsi deesset hortari, peteret quęcunq; uellet: omnia in arbitrio suo posita, mandaret parēre cupientibus. Ad quem rex, Tua mihi Georgi iampridem cognita fides, spectataq; uirtus est, p te Bohemus usq; in hanc diē me regē appellauit. Speraui me potiturū regno, quod ipse paraueras: nunc contrà superi iubent. Mihi moriendū est, regnū in tua manu erit. Duo ex te peto: alterū, uti prouinciales iuste regas, pupillis, uiduis, imbecillisq; rectum iudicium patrociniumq; ne subtrahas: alterum,

Schuba

Ladislai pia oratio

terum, ut qui me sequuti sunt ex Austria, cæterisq; prouincijs, in patriam suam inuiolatos remittas. Hoc mihi supremum beneficium ne deneges. Prę maturas regis cogitationes Georgius esse respondet. Futurum breui sospitē, ex suo arbitrio regnaturū, desineret ea proloqui quę & sibi incōmoda & alijs forent molesta. Tum rex apprehēsa manu: Aie, inquit, promitte quod cupio: nam me mori certum est. Si feceris quæ iubeo, deum propitium tibi reddam. Neq; enim ita uixi, ut cœlū mihi negari putem: pro cœlestibus terrena relinquo, tu caue postulatis aduersere. Non potuit tenere lachrymas Poggiebracius, deditq; fidem facturū quod rex impetasset. Finito sermone, intromissis sacerdotibus, de curatione animæ actum: Christiano more sacramenta exhibita. Rex ornamenta sua Pragensi ecclesiæ legauit, iussitq; crines in auri modum fulgentes, ne qua superesset uanitas, amputari. Id ministri causas moræ nectentes neglexere. Vbi anima ægra amplius demorari non potuit, sacram candelam petijt, eamq; manu prehendit, & intuens saluatoris imaginē crucifixi, orationem dominicā dicere orsus ad finem usq; perduxit. Pronunciatisq; ultimis uerbis: Sed libera nos à malo: nihil amplius loquutus, non extrema pati, sed quietem arripere uisus, mortalis uitæ lumen reliquit. O imbecillē humanæ naturæ conditionem, ô inanem mortaliū gloriam, ô cæcas hominū mentes, quid iactamur, quid extollimur? Quid est quod dignitates, opes, potentiam tantopere flagitamus? Perpetuo his frui, cui datū? Ladislaus nobilissimus adolescēs, duo de uiginti natus annos, in ipso ætatis flore, in ipso gloriæ culmine, tot regnis, tot gentibus imperās, tot delitijs atq; opibus affluēs, inter tot auxiliantium manus, intra sex & triginta horas postquam ægrotare cœpit, extinctus est. Ladislai mors

De opinione & causa infirmitatis, & mortis regiæ. Cap. LXXI.

MOrtem eius alij morbo, alij ueneno imputauere. Medici Theutones, quorum potissima corporis cura fuit, in Austriā reuersi palàm dixere, quamprimum ægrotare rex cœpisset, se uocatos, manifesta mortis ac ueneni signa comprehendisse, neq; ausos in aliena terra manifestare quæ uiderant, timuisse potentiā eorū, quorū scelere rex perijsset, regi clàm aperuisse omnia: respondisse illum, nō ignorare toxicū datū: silentiū imperasse, ne regiæ morti suam adijcerent. Senatus Vienensis ubi uulgari eam famam animaduertit, medicorum sermonem prohibuit, ne Bohemorum aduersus se ferociam prouocarent. Qui uiolentā mortem dicunt, Poggiebracium & Rochezanam criminantur. Poggiebracium iam tum regi fuisse infensum, quū ad Danubium usq; profectus, Viennā ingredi noluit, nō sine causa suspectū ei regem fuisse. Conscias mali mētes metū implere: queis integer est animus, his omnia tuta uideri: ab eo tempore regiæ uitæ paratas insidias. Rochezanā nunquā regi placuisse, idq; palàm factū, quū sicut ante diximus, sacra ferentē contempsit. Nec me latet fama uulgatū esse, idcirco regem apud Pragā nuptiarū celebrationem

tionem decreuisse,ut concurrentibus eò catholicis principibus potenti manu hæreticos comprehenderet, finemq́ tandem Hussitarum insaniæ daret. Id præsensisse Rochezanam & Poggiebracium,necemq́ regi pro sua salute ma chinatos. Mihi quid horum uerius uideatur non facile dixerim,neq́ incerta pro certis ausim affirmare. Aliorum dicta recenseo,& plura scribo quàm cre/ do. Illud constat,præter Rochezanam,cui regiam mortem nemo non accep tissimã iudicauit,& Georgium, reliquos regni proceres extincto rege in ma/ gno mœrore fuisse,& publicum toto regno luctũ,qui ad vij. Kalend. Decem bres cõtinuatus est. Tũc regia pompa peractis exequijs, defuncti corpus in sinu proaui sui diui Caroli quarti Romanorum Imp. sepultũ: circumuectio per urbem more maiorum neglecta. Dum hæc scribo, Alphonsi regis Ara/ gonum,cui præsentem historiam dedicaueram,multis formidatus, pluribus expectatus,mihi quidem acerbissimus nunciatus est obitus: v. Kalend. Iulij. clausisse oculos traditur, Hispaniæ atq́ Italiæ rebus aliam formam prębitu/ rus,lugẽdumq́ Camenis fatum,& ingens disertis iactura uiris. Vtinam suc/ cessori par cura uirtutis sit, minorq́ seculo nostro calamitas ingruat q̃ time/ mus. Nos operi quod iam finẽ requirit, summã admoueamus manũ. Geor gius ea die quę inter mortẽ Ladislai & funeris eductionẽ media intercessit,ac ceřsitis proceribus gubernationem suam non expirasse regis obitu dixit, pro uinciam usq́ ad pentecosten commissam sibi fuisse affirmans. Arma tenenti nemo finitum morte mandantis imperium obijcere ausus, Pragenses guber/ nationi suæ nihil morati se commisere. Matthias Huniadis filius ex Vienna ductus qua die rex obijt Pragam applicuit,atq́ in potestatẽ Georgij factus est. Nec diu postea rex Hungariæ designatus, magnis sponsionibus dimis/ sus,è carcere uolauit ad regnum. Aduenę qui Ladislaum sequuti fuerant,suã quisq́ domum petiere.

Regis Arago nũ laus,mors

De Poggiebracio rege Bohemorũ sextodecimo. Cap. LXXII.

EXinde constituta die qua nouus rex eligeret,multi tractatus habiti, Ca rolus rex Franciæ,qui filiam Ladislao desponderat, regnũ alteri ex filijs suis petere,aut ei †cõmitti,cui filiam tradere nõ dedignaretur. Casimirus rex Poloniæ sororem defuncti regis sibi nuptam esse aiebat, eiq́ regnũ deberi. Pari ratione Gulielmus Saxoniæ dux utebatur,cui soror natu maior nupsis/ set. Fridericus Imperator eiusdem regni ordinationem suam esse affirmabat, in qua feudi solennia neglecta fuissent. Nec sine spe Sigismundus & Alber/ tus Austriæ duces fuere,qui deficiente rege Bohemię sine uirili sobole ex Au stria uocandum ueteri fœdere principem norãt. Rochezana uenenorũ sator, crebris sermonibus usurpare,aut regem suæ professionis eligendum esse,aut si nemo tanto fastigio dignus uideretur, Hebraico more iudices assumẽdos, ueteris legis exempla cõmemorans. Vbi dies constituta illuxit, auditis lega/ tionibus in conuentu procerum, utilitate regni discussa, Georgius Poggie/ bracius

als,comiti

bracius rex pronunciatur,militiæ domiq; apprime clarus,cui ad res gerẽdas nec cõsilium nec ætas deesset. Ea res necati regis suspicionem maxime auxit. Ipse ex prætorio primũ in ædem beatæ Mariæ ubi Rochezana præsidet,solenni pompa deductus deo gratias egit, ibiq; nouello regi publica salutatio exhibita.Mira rerum mutatio,& nouus syderum influxus.Duo potẽtissima regna eodem tempore rege orbata ex nobilissimo atq; altissimo sanguine ad mediocris generis homines peruenere. Sic deo placuit:ludere fortunã dixisset antiquitas.Nos diuinæ prouidentiæ cuncta tribuimus. Vtriusque regis electionem nonnulli calumniantur,uim adhibitam dicũt,neq; iure ualere quod metus extorserit.Nobis persuasum est,armis acquiri regna,nõ legibus.

BREVIS DE VITA AENEAE
Sylui commemoratio.

SEna urbs Hetruriæ est,octingentis stadijs à Roma seiungitur.In qua Æneas Syluius ortus, ingenue educatus, bonas literas grauiter amplexus est,in quibus strenue adeoq; feliciter se gessit,ut Delphicam laureã hisce mereretur.Hinc ob eruditionem uitæq; integritatem,in patriæ suæ Senæ episcopum electus est. Inde Romanus pontifex eum cardinalitio galero donauit.Postremo in sedem apostolicam exaltatus est,ac Pius papa secundus appellatus. Vixit post ortum seruatoris circiter annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum septimum,quo tempore regnabat Georgius Poggiebracius,Bohemorum rex decimussextus.

t

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, AD REVERENDVM PATREM RAIMVNdum Liberitanæ ecclesiæ in Hispania episcopum,

PRAEFATIO.

EVERENDO totiusq; sanctitatis pleno domino Raimundo Liberitanæ ecclesiæ episcopo, Liuthprandus Ticinẽsis ecclesiæ, suis non meritis, Leuites, salutem. Biennio ingenij paruitate petitionẽ tuam pater charissime distuli, qua totius Europæ me Imperatorũ regumq; facta, sicut is qui non auditu dubius, sed uisione certus, ponere cõpellebas. Hæc siquidẽ res animum deterruere meum, ne id inciperem, copia (cuius sum penitus expers) dicendi, & detractorum inuidia: qui supercilio tumentes, lectionis desides, ac (secundum eruditi uiri Boetij sententiam) philosophiæ uestis particulam habentes, totamq; se habere putantes, hæc mihi sunt insultantes dicturi: Tanta maiores nostri scriptitarunt, ut multo amplius lectores q̃ lectiones deficiãt. Illudq; Comicũ garrient, Nihil dicetur quod nõ fuerit dictũ prius. Quorum latratibus hoc respondeo, quod philosophi more hydropicorũ, qui quo amplius bibunt, eo ardentius sitiunt: quo sæpius legunt, eo auidius noua quæq; perquirunt. Qui si perplexa facundi Tullij lectione fatigãt, apertis saltem næn ijs animẽtur. Nam, ni fallor, sicut oculorũ obtutus nisi alicuius interpositione substantiæ solis radijs reuerberatus obtunditur, ne pure, ut est, uideat: ita planè mens Academicorũ, Peripateticorũ, Stoicorumq; doctrinarũ iugi meditatione infirmatur, si non aut utili comœdiarum risu, aut heroum delectabili historia refocillatur. Quod si priscorum ritus execrabilis paganorum, non solum inquam non proficuus, uerum auditu ipso non parum nocuus, Thronus memorandus inscribitur, quid istorum Imperatorum facta, Iulij, Pompeij, Hannibalis, fratrisq; eius Hasdrubalis, ac Scipionis Aphricani insignium Imperatorum, laudibus coæquanda silebuntur? quũ præsertim insit his domini nostri Iesu Christi, dum sancte uixerint, bonitas recitanda: dum quid deliquerint, salubris ab eodem correctio memoranda. Nec moueat quempiam, si eneruatorũ facta regum principum'ue effœminatorum, huic libello inseruero. Vna est enim iusta omnipotentis dei patris scilicet filijq; & spiritus sancti uirtus, quç hos iuste suis pro sceleribus comprimit, illos dignis meritis extollit. Hæc inquam est uera domini nostri Iesu Christi sanctis facta promissio. Obserua & audi uocem meam, & inimicus ero inimicis tuis: & affligentes te affligam, & præcedet te angelus meus. Per Salomonis quoque os, Sapientia (quæ est Christus) clamat, Pugnabit pro eo orbis terrarũ contra insensatos. Quod quotidie etiam qui stertit, animaduertit.

Thronus

De Fraxineti

LIVTHPRANDI TICI NENSIS ECCLESIAE LEVITAE, RERVM AB Europæ Imperatoribus ac regibus gestarum, historiæ liber primus.

De Fraxineti oppidi in confinio Italiæ situ, & eius à uiginti Saracenis piratis occupatione & munitione cum Mauro monte, deq; Saracenorum incrementis per inuidiam & factionem uicinorum Christianorum inter se. Caput I.

T AVTEM euidēs ex innumeris subdat̃ exemplum, me tacente loquatur oppidum uocabulo Fraxinetũ, quod in Italicorum prouincialiumq; confinio stare manifestum est. Cuius ut cunctis liquido pateat situs (quemadmodũ tuam pater prudentiam latere minime reor, imò me melius scire, sicut ab ipsis qui uestri sunt tributarij regis Abderahamenis, potestis cõijcere) mari uno ex latere cingit̃, & in cæteris densissima spinarum sylua munit̃. Quam si ingressus quispiam fuerit, ita sentium hamis tenetur, & acutissimis aculeis perforatur, ut neq; progressionis neq; reditus nisi cum magno labore habeat facultatem. Sed occulto, & (quoniam secus esse nõ potest) iusto dei iudicio uiginti tantum Saraceni lintre parua ex Hispania egressi, nolentes istuc uento delati sunt. Qui piratæ noctu egressi, uillamq; clàm ingressi, Christicolas, proh dolor, iugulant, locumq; sibi proprium uendicant, montemq; Maurũ uillulæ cohærentẽ contra uicinas gentes refugium parant: spineã syluã hoc pacto maiorẽ & spissiorẽ sua pro tutione facientes: ut si quis ex ea uel ramũ incideret, mucronis percussione hominẽ exiret. Sicq; factum est, ut omnis præterq; unius angustissimæ uiæ aditus demeret̃. Loci igit̃ asperitate confisi, uicinas gentes circumquaq; perlustrant. Accersitũ com plures in Hispaniã nuncios dirigunt, locũ laudant, uicinasq; gentes nihili se habere promittunt. Centũ deniq; tantũmodo Saracenos secum mox reducunt, qui ueram rei huius caperent assertionem. Interea prouincialium qui illic consederant, uicinorũ inuidia cœpit ìntra sese dissidere, alius alium iugulare: substantiam rapere, & quicquid mali excogitari poterat facere. Sed quia pars partẽ ut inuidia & dolor postularãt, satis sibi subigere nõ poterant: hos quos prædiximus Saracenos nõ minus callidos quàm perfidos in auxilium rogant, cumq; his sibi proximum quisq; conterit. Nec iuuat solũmodo proximum trucidare, uerum terrã fructiferã in solitudinẽ reddere. Sed uideamus quàm iusta secundũ quendam profuerit inuidia, quam ita describens ait, Iustius inuidia nihil est, quæ protinus ipsum autorẽ rodit excruciatq; suũ. Quę

Fraxinetum capiunt (margin)

Inuidia (margin)

dum decipere conatur, decipitur: dum extinguere molitur, extinguitur. Quid igitur? Saraceni quum hoc suis uiribus minime possent, alterã alterius auxilio partis debellantes, suasq; copias ex Hispania semper augentes, quos primo defendere uidebant, modis omnibus insequuntur. Sæuiunt itaq; exterminant, nil reliqui faciunt. Trepidare iam uicinæ cæteræ gentes, quoniam secundũ prophetã horum unus persequebat mille: & duo fugarunt decẽ milia. Ex qua re? Quia deus suus uendidit eos, & dominus conclusit illos.

Quis ea tẽpestate papa, & qui principes terrarũ fuerint, & quid gesserint Leo & Basilius, quẽ Michaël Imperator ex famulo monachi in sociũ assumpsit imperij, & quomodo ab eo interẽptus est, & Christus Basilio apparuit minabũdus, qui in pœnitentiã ædem diuo Michaëli extruxit. Cap. II.

Leo Imp. HAc autẽ tempestate Leo Porphyrogenitus, Basilij Imperatoris filius, Constantini huius pater, qui nũc usq; superest & feliciter regnat, Con*Simeon Bulgarorũ rex* stantinopolitanæ ciuitatis regebat imperium. Simeon fortis bellator Bulgaris prçerat, Christianus, sed uicinis Græcis ualde inimicus. Hungarorũ gens, cuius omnes penè nationes expertæ sunt sæuitiam, quæ miserante deo sanctissimi atq; inuictissimi regis Othonis potentia, ut latius dicturi sumus, mutire nõ audet exterrita, nobis omnibus tunc tẽporis habebat ignota. Quibusdam nanq; difficilimis separata à nobis erat interpositionibus, quas clusas nominat uulgus, ut neq; ad meridianam neq; ad occidentalẽ plagam exeũdi *Arnulfi potentia* habuerit facultatẽ. Per idem tempus Arnulfus rex potentissimus defuncto Carolo prænomine Caluo, Baioarijs, Sueuis, Francis, Theutonicis, Lotharingis, audacibusq; principabatur Saxonibus, cui & Zuuentebaldus Marauanorũ dux uiriliter repugnabat. Berengarius & Vuido Imperatores ob re*Formosus papa* gnum Italicũ cõflictabant. Formosus Portuensis ciuitatis episcopus Romanæ sedis summus & uniuersalis papa habebat. Sed nũc quid sub unoquoq; horũ gestũ sit prout breuius possumus explicemus. Leo igitur Grçcorũ pijssimus Imperator, cuius supra fecimus mentionem, Constantini scilicet huius Porphyrogeniti pater, undiq; pace habita sancte & iuste Græcorũ regebat *Porphyrogenitus unde* imperium. Porphyrogenitũ aũt nõ in purpura sed in domo quæ Porphyra dicitur natum appello. Et quoniã res processit in mediũ, quod de huius Porphyrogeniti genesi audiuimus proferamus. Constantinus Imperator Augustus, ex cuius nomine Cõstãtinopolis est sortita uocabulũ ciuitas, domũ istam ædificari iussit, cui Porphyra nomen imposuit, uoluitq; successurã nobilitatis suæ sobolẽ istic in lucem prodire, quatenus qui suo ex stemmate nascerentur luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarent. Vnde & hunc Constantinũ Leonis Imperatoris filium ex eius sanguine nonnulli di*Basilij origo* cunt originẽ ducere. Veritas aũt rei huius, ita se habet. Basilius Imperator Augustus auus huius, Macedonia humili fuerat prosapia oriundus, descenditq; Cõstantinopolim τ̃ πενίας ζυγῷ, quod est paupertatis iugo, ut cuidã

seruiret

ſeruiret abbati. Igitur Imperator Michael qui tũc tẽporis erat, quũ orationis *al. ἡγουμένῳ*
gratia ad monaſteriũ iſtud in q̊ hic miniſtrabat deſcẽderer, uidit hũc forma
præ cæteris egregia, accitũq; ad ſe abbatẽ rogauit, ut ſe donaret hoc puero.
Quẽ ſuſcipiens in palatio cubicularij donauit officio. Tantæ deniq; poſt pau
lulum poteſtatis effectus eſt, ut alter ab omnibus Imperator ſit appellatus.

Verũ quia omnipotens deus ſeruos ſuos iuſte uiſitat, quacunq; uult cen-
ſura, hunc Imperatorẽ Michaẽlẽ ſanæ mentis ad tempus nõ eſſe permiſerat,
ut quo eũ grauius premeret in infimis, eo miſericordius remuneraret in ſum-
mis. Nã, ut fert, huius tempore paſſionis, familiares etiã capitis iuſſerat dam
nari ſententia. Quos tamen ad ſe rediens hoc pacto requirebat, ut niſi quos
iugulari iuſſerat redderent, pari ipſi qui hoc effecerant, ſentẽtia damnarent.
Hoc igit terrore quos damnari iuſſerat ſeruabant. Sed quum hoc ſæpius &
iterũ Baſilio faceret, huiuſmodi à ſibi obſequẽtibus, proh nephas, accepit con
ſiliũ, ne forte inſana regis iuſſio aliq̃ndo ex induſtria à te nõ diligẽtibus imò
odio habentibus impleat, eũ tu potius occidito, atq; imperialia ſceptra ſuſci-
pito. Quod ſine dilatione, quũ terrore cõpulſus, tum etiã regnandi cupiditate *Michaelis Im*
deceptus compleuit. Hoc itaq; interfecto factus eſt Baſilius Imp. Denique *peratoris*
paruo tranſacto tẽpore, huic dñs noſter Ieſus Chriſtus ꝑ uiſionẽ apparuit, *mors.*
dñi huius Imperatoris, cuius hic necis extiterat autor, dexterã tenẽs, eũq; ita
conueniens, Vt quid interfeciſti regẽ, hoc eſt, dñm tuũ Imperatorẽ? Experge
factus itaq;, tanti ſe reũ nouit eſſe reatus: moxq; ad ſe rediens, quid ſuꝑ hoc
faceret cogitabat. Confortatus itaq; hac dñi noſtri Ieſu Chriſti per ꝓphetã
ſalubri & uere acceptabili promiſſione, In quacũq; die peccator ingemuerit, *Baſilij pœ-*
ſaluus erit, cum lachrymis & gemitibus ſe peccatorẽ, ſe reũ, ſe ſanguinis inno *nitentia*
centis effuſorẽ eſſe confitebat. Bono aũt accepto cõſilio, amicos ſibi de mam
mona iniquitatis effecerat, ut quos hic temporalibus ſubſidijs conſolaretur,
eorum precibus ab æterno gehennæ incendio liberaret. Fabricauit autẽ pre-
cioſo & mirabili opere iuxta palatiũ, orientẽ uerſus eccleſiã quã νέαν, id eſt,
nouam uocant, in honore ſummi & cœleſtis militiæ principis archangeli Mi
chaelis, qui Græce ἀρχιστρατηγός appellatur.

De Conſtantinopoleos nominibus, ſitu, & circumhabitantibus, deq; ui-
gilia nocturna ibidẽ conſtituta à Leone Imp. cuius ut fidem & diligentiam
experiret, in habitu iuuenis laſciui illapſus in duas cuſtodias, eas muneribus
corrupit, à tertia in carcerem ductus, priores exilio mulctauit, poſteriores opi
bus & honore extulit. Caput III.

NVnc aũt nõ pigeat libellulo huic res duas quas eiuſdẽ Baſilij filius me-
moratus Leo Imperator Auguſtus memoria ſua dignas fecit, inſerere.
Conſtantinopolitana urbs quæ prius Byzantiũ, noua nũc dicit Roma, inter
ferociſſimas gentes eſt conſtituta: Habet quippe ab Aquilone Hungaros, Pi
zenacos, Chazaros, Ruſſios, quos alio nomine nos Nortmannos appella-

mus, atq; Bulgaros nimiū sibi uicinos. Ab oriente Bagdas. Inter orientem & meridiem, Ægypti, Babyloniæq; incolas. A meridie uero Aphricā habet, & notam illā uicinā sibiq; contrariā insulā Cretē. Cæteræ uero quæ sunt sub eo climate nationes, Armenij. s. Persæ, Chaldæi, Auasgi huic deseruiunt. Incolę deniq; ciuitatis huius, sicut memoraras gentes diuitijs, ita & sapientia superexcellunt. Moris quippe eorū est, ne à uicinis gentibus opprimantur, singulis quibusq; noctibus p totius ciuitatis biuiū, triuiū, quadriuiūq; armatos milites causa custodiēdæ ciuitatis qui eā inuigilēt ponere. Fitq; ut si post crepusculū quenq̄ deambulantē aliquò custodes offenderint, captus prius, uerberibusq; cæsus, custodia peruigili cōpedibus in carcere strictus, usq; in crastinū in publicū producendus seruet. Hoc deniq; pacto nō solū ab hostibus, uerū & à latronibus illæsa ciuitas custodit. Leo itaq; Imp. uigilum fidem constantiamq; probare uolens, solus post crepusculum è palatio descendens ad primā peruenit custodiā. Quē ut uigiles fugientē, & quasi metu declinantē uiderūt, comprehensum quis esset interrogauerūt, quò ue pergeret. Qui è multis unū se esse, & lupanar petere dixit. Cui mox, cæsum te acriter, inqunt, compedibusq; strictū usq; in crastinū reseruabimus. Quibus respondit, nequaq; fratres, nequaq;, accipite quod potto, permittite ire quò uolo. Qui xij. aureis acceptis, eū dimiserūt. Inde uero transiens ad secundam uenit custodiā. Qua quemadmodū & in prima captus, datisq; uiginti aureis, est dimissus. Ad tertiā deinde dū uenisset est captus: uerū nō ut à prima ac secūda datis aureis est dimissus: sed ablatis oībus, cōpedibusq; grauiter strictus, pugnis, flagrisq; uerberatus, custodia usq; in crastinū producēdus seruat. His itaq; discedentibus, custodē carceris Imp. ad se uocās, Amice mi, inquit, Leonē Imp. nosti? Quomodo, infit, noscere possim, quē uidisse me nō meminerim? Ad publicū sane quanq; raro dum procedere à longe, quia prope nequeo, eum intueor: mirabile quiddā, & nō hominē uidere uideor. Dare aūt te operā quo illæsus exeas, q; id percontari tibi cōmodius est. Non æque uos, te quidē in carcere, illum autē in aureo tricinio fortuna fouet. Patua sunt hæc, grauiora addant uincula, ne sit spatiū de Imp. meditandi. Cui ille, Desine, inquit, desine, Imp. enim ipse sum Leo Augustus, qui de palatij dignitate nō bono omine prodij. Carceris autē custos sperans nō uera esse quæ dixerat, Egon', inquit, hominē impurū, bona sua cum meretricibus abligurientē Imp. credā? Quoniā tete tu neglexisti, p te ego despiciā mathesim. Mars trigonus, Saturnus Venerem respicit, Iupiter quadratus, Mercurius tibi iratus, sol rotundus, luna in saltu, mala fortuna te premit. Imp. uero, ut uera, inquit, probes esse quæ dico, dum maturinale dederint signum: ante enim nō ausi sumus, mecum ad palatium potiori q; ego descenderim omine uenito: si me ut Imp. non istic recipi uideris, occidito. Nō minoris quippe criminis erit me Imp. dixisse si non sim, quàm aliquē occidisse. Si uero te ob id mali quicq; pati formides, hoc faciat mihi

Excubiæ

Leo uigilū fidem explorat

mihi deus,& hoc addat,si non potius præmiũ pro hac re sumes ꝙ supplicium. Igitur carceris custos credulus effectus, Dato, Imperator ut dixerat,matutinali signo,cum ad palatiũ usq; comitat̃. Quumq; eódem uenisset,uenerabiliter sicut à se noscentibus susceptus, comirẽ suum exanimatũ nimia admiratione reddidit. Sanè dum huic omnes dignitates occurrere, laudes reddere, adorare,soccos detrahere, alia atq; alia pro se quemq; facere cõtemplaretur, emori ei satius tunc esse duxit ꝙ euiuere. Cui Imp. Conteplare,inquit,nunc mathesin,& si uere quo huc adueneris omine dixeris,ueram te augurandi scientiam habere probabis. Prius tamen quæso quid morbi sit proferas, quod te tam pallidum reddidit. Cui ille,Parcarum,infit, optima Clotho iam nere desinit: Lachesis uero in torquẽdo amplius laborare nõ cupit, sæuissima aũt harum Atropos solam imperij tui sententiã expectat,ut fila contrahens abrumpat. Palliditatis autem uultus mei causa hæc est,animam à capite descendisse,secumq; in inferiorem corporis partem sanguinẽ perduxisse. Subridẽs igitur Imperator, Recipe,inquit,animã, recipe,& cum hac bis binas aureorũ libras assume,nulliq; de me nisi aufugisse respondeas. His ita gestis,Imperator uigiles qui se captum dimiserant, quiq; cæsum custodiæ manciparant,uenire præcepit. Quibus & ait, Vigilantibus uobis,custodiãq; ciuitati præbentibus,nunquid fures aliquando adulterosq; offendistis? Qui precio eum dimiserant,nil se uidisse responderunt: qui uero cæsum illum custodiæ manciparant,ita responderunt, Præcepit δεσποτεία σου ἁγία, id est, dominatio tua sancta, ut si uigiles post crepusculũ quenquã aliquò deambulantẽ offenderent,captum protinus,uerberibusq; cæsum custodiæ traderent. Tuis itaq; nos parentes iussionibus dominator sanctissime, hac quæ præsentem præcessit diẽ, nocte quendã lupanaria petentẽ cepimus,flagellauimus, carceriq; impositum imperio tuo producendum seruauimus. Quibus Imperator cito inquit, ut in medium proferatur, potestas imperij mei etiã atq; etiam imperat. Nec mora,uinctus ut ducatur,percurrunt. Quem dum aufugisse audirẽt, semiuiui ad palatiũ sunt reuersi. Quod quum nunciassent Imperatori,mox Imperator se exutum,nimisq; cæsum ostendens, Venite,inquit,nolite formidare,ipse ego sum quẽ flagellastis, quẽq; è carcere nũc aufugisse formidatis. Scio enim,& uere credo,quod non Imp. sed Imperatoris inimicum tundere cogitastis. Hos qui non ut Imperatorem me,sed ut latronem,uitæq; meæ insidiatorem dimisere,morte tenus uerberatos,urbe expelli, bonisq; omnibus priuari mea non solum cupit,uerum & iubet autoritas. Vos autem nõ solum meis,sed & horum peruersorũ diuitijs dono. Quod quàm prudenter egerit paternitas tua, in hoc aduertere poterit: quoniam cæteris extũc ciuitatem diligentissime custodire,hũc etiam absentem quasi præsentem sperare necesse erat. Sicq; factum est, ut Imperator amplius de palatio non descenderet,& sui omnia fideliter custodirent.

Parcæ

Animaduersio in uigiles

De altero Leonis Imp. ludo, quo uigiliā unius è xij. corporis sui custodibus remunerauit, cæteris elusis ob somnolentiam. Caput IIII.

ALterum quem ipse gessit ludum, silentio tegi absurdum esse dijudico. Constantinopolitanū palatiū ob Imperatoris salutē multorum præsidijs militū custodit: Custodientibus uero uictus censusq; quotidie non paruus impenditur. Contigit itaq; duodecim post corporis refectionem in ipso feruore diei una in domo quiescere (Mos quippe Imp. erat cunctis quiescentibus totū perreptare palatium.) Qui quū die quadam eódē quò duodecim memorati lethæo sese dederant sopori, peruenisset, ligno modico ut nō incallidus, ostij pessulo proiecto ingrediendi sibi aditū fecit. Vndecim uero dormientibus, ut ars artē falleret, duodecimus peruigil stertere ceu dormiens cœperat, contractisq; in faciē brachijs, totum quod Imperator faceret diligentissime considerabat. Imperator igiť ingressus dum obdormire cunctos perspiceret, aureorū numismatū libram pectori uniuscuiusq; apposuit, moxq; clam egressus ostiū ut prius fuerat clausit. Eò autē hoc egit, quatenus excitati & de lucro gratularentur, ac qualiter hoc acciderit admirarentur. Deniq; discedēte Imperatore, qui uigil solus extiterat, surrexit, dormientiumq; numos aureos sibi assumpsit atq; reposuit. Postea uero quieti sese reddidit. Imperator igiť de hoc ludo solicitus, post nonā, xij. hos quos nominauimus, ad se uenire præcepit, eosq; ita cōuenit, Si forte nestrum quempiā somnij uisio deterruit, aut hilarem reddidit, ut in medium proferat, mea iubet autoritas: nec minus & si quid nouitatis expergefactus quisq; uidit ut detegat imperat. Hi itaq; quem admodū nihil uiderāt, nihil se uidisse responderūt. Magis aūt super hoc admirati, conticuere, intentiq; ora tenebant. Existimans Imp. eos non rei ueritate, sed calliditate aliqua reticere, succensus est, atq; magis cœpit nōnulla terribilia reticentibus cōminari. Quod qui omniū cōscius erat ut audiuit, huiusmodi humillima & supplici uoce Imperatorem cōuenit. Humanissime Imp. hi quid uiderint, nescio, ego tamen delectabile atq; utinā quod persæpe contingeret, uidi somniū. Vndecim his cōseruis meis & hodie uere, sed omnino mihi opportune dormientibus, uisus sum quasi non dormiens uigilare. Ecce aūt magnitudo imperij tui, quasi occulte ostiū referans, clanculūq; ingressa, librā auri apposuit supra singulorū pectus. Quūq; imperiū tuum quasi repedare, sociosq; hac uisione stertentes cernerē, cōtinuo ceu lætus exurgens, xi. dormientium tuli libras aureorum numismatū, meoq; marsupio in quo una erat apposui, quatenus ob transgressionē decalogi, ne solū xi. uerū ad memoriā apostolorū mea una adhibita, & ipsæ essēt xij. Visio hæc pater Auguste, bonū sit nescio, usq; modo me nō deterruit, sed hilarē reddidit. O utinā interpretatio alia impio tuo nō placeat. Nā & me diuinū & somnij uenditorē esse liquido patet. His auditis, magno est cachinno Imp. inflatus, uerum prudentiā eius atq; solicitudinē plus admiratus, protinus infit, Antehac te neq; diuinum,

Leo uigiles pertētat miro astu

diuinum, neq; somnij uenditorem esse audiui. Hanc uero rem nūc ita aperte dixisti, ac si nulla circumitione usus esses: sed quia uigilandi facultatē sine auspicandi scientia habere non posses, nisi diuino esset tibi munere traditū, seu uerum sit ut speramus, imò credimus, seu falsum: fertur enim de quodam, q; dormiens multa reperit, à gallo excitatus nihil inuenerit: tu tamen quicquid uideris, quicquid repereris, tuum sit. His auditis quanta cęteri sint confusione repleti, quantoq; is gaudio sit plenus, eorum quisq; in se personas suscipiens, animaduertere poterit.

De Arnulfi, qui per Hungaros Zuuentebaldum uicit, stolida temeritate, quum genti perniciosæ ad Christianos subiugandos aditum munierit. Cap. V.

ARnulfus interea earū quæ sub arcturo sunt gentiū rex fortissimus, quū Zuuentebaldū Marauanorū ducem quem supra memorauimus, sibi uiriliter repugnātē debellare nequiret: depulsis his, proh dolor, munitissimis interpositionibus, quas uulgo clusas nominari prædiximus, Hungarorū gentem cupidam, audacē, omnipotentis dei ignarā, scelerū omniū non insciā, cædis & omniū rapinatū solūmodo auidā, in auxiliū conuocat, si tamen auxiliū dici potest, quod paulo post eo moriente tum genti suæ, tū cęteris in meridie occasuq; degentibus nationibus, graue periculū imò excidiū fuit. Quid igit? Zuuentebaldus uincit, subiugat, fit tributarius: sed dño solus. O cæcam Arnulfi regis regnādi cupiditatē, ô infelicē amarūq; diē. Vnius homūcionis deiectio, fit totius Europæ contritio. Quot mulieribus uiduitates, patribusq; orbitates, uirginibus corruptiones, sacerdotibus populisq; dei captiuitates, ecclesijs desolationes, terris inhabitatis solitudines, cæca ambitio paras? Legisti obsecro ipsius ueritatis uerba dicentis, Quid prodest homini, si totū mundū lucraret, animæ uero suæ detrimentū patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Quod si te ueri iudicis nō terruit seueritas, ipsa saltem furorē tuū humanitatis temperaret cōmunitas. Etas enim inter homines homo, si dignitate sublimis, nō tamen natura dissimilis. Flebilis heu miserabilisq; conditio, quū illa bestiarū serpentiumq; seu alitū genera, quæ intolerabilis sæuitia ac letale uirus ab hominibus separata esse facit, ut sunt basilisci, qui latine reguli, uel rhinocerotes seu gryphes quæ & aspectu suo cunctis perniciosa esse uident: inter se tamen pro originis ipsius affinitatisq; cōsortio pacata & innoxia perseuerant. Homo autē quum sit ad imaginē & similitudinē dei formatus, legis dei conscius, rationis capax, nō solum proximū non amare potest, sed & odisse plurimum ualet. Videamus igit quid Ioannes nō quilibet, sed uirgo ille egregius cœlestis secreti conscius, cui Christus in cruce matrem uirginē uirgini cōmendauit, super talibus dixerit, Qui odit fratrem suū, homicida est, & scimus quod omnis homicida non habet uitam æternā in se manentē. Sed redeamus ad rem. Deuicto nāq; Zuuentebaldo,

Hungarorū impietas

Ambitionis mala

Marauanorum duce, Arnulfus pace habita regno potitur. Hungari interim obseruato exitu, contemplatiq; regionem cordibus, malum quod postmodũ in propatulo apparuit, machinabantur.

De Vuidonis (quẽ alij Guidonẽ, alij Hugonẽ uocant) & Berengarij ducũ confœderatione: ita ut mortuo Carolo Caluo, Vuido se Franciæ Romanæ regẽ inungi curauerit: Berengarius Italiæ. Franci aũt iam Odonẽ regẽ consti tuerant. Et de causa leui, quur Franci Vuidonẽ reiecerint. Cap. VI.

DVm hæc aguntẽ, rex Galliç Carolus, qui cognominatus est Caluus, prę sentem moriendo mutauit uitã. Cui dum uiueret, duo ex Italia præpo tentes principes seruiebant, quorũ alter Vuido, alter dictus est Berengarius. Hi sane tanto sunt amicitiarum fœdere conglutinati, ut sibi hoc iureiurando promitterẽt, quod si regi Carolo superstites forent, alterius alter ordinationi conniueret, simul ut Vuido quam Romanã dicunt Franciã, Berengarius ob tineret Italiam. Sed quum sint nonnulla incerta & instabilia amicitiarum ge nera, quæ diuersis modis humanũ genus dilectionis societate connectunt, ut quosdã præcedẽs cõmendatio postmodũ amicitiæ inire facit cõmercia, alios negociationis seu militiæ uel artis ac studij similitudo, quæ & sicut ex diuer sis uel lucri uel libidinis uel necessitudinũ uariarum societatibus acquiruntur: ita intercedente qualibet diuortij occasione soluuntur. Hoc tamen est, hoc in quam amicitiæ genus, quod multis experimẽtis est sæpissime comprobatũ, nullo modo eos qui amicitiarum fœdus coniurationis iniere principio, indi ruptam quiuisse seruare concordiã. Sanè quidẽ callidissimus ille humani ge neris inimicus, ut homines sui præuaricatores faciat sacramenti, celerius saga ciusq; ad irrumpendã amicitiã laborat. Quod si animos rectè sapiẽtũ de ue ro amicitiarũ genere percontamur, respondebimus concordiã ueramq; amici tiã nisi inter emendatos mores eiusdemq; uirtutis & propositi uiros stare nõ posse. Cõtigit itaq; utrunq; Vuidonẽ atq; Berengariũ Caroli regis funeri deesse. Cuius tamen interitũ Vuido ut audiuit, Romã profectus est, & absq; Francorũ consilio totius Franciæ unctionẽ suscepit imperij. Franci itaq; Odo nẽ, quoniã Vuido aberat, regẽ constituunt. Berẽgarius uero Vuidonis consi lio, quẽadmodũ ei iureiurãdo ꝓmiserat, Italici regni suscepit imperiũ. Vuido aũt Franciã petit. Quũq; Burgundionũ regna transiens, Franciã quam Ro manã dicũt ingredi uellet, Francorũ nuncij ei occurrũt, se redire nunciãtes, eo ꝙ longa expectatione fatigati, dũ sine rege esse diutius nõ possent, Odonem cũctis petẽtibus elegerũt. Fertur aũt hac occasione Frãcos Vuidonẽ regẽ sibi nõ assumpsisse. Nã dum ad Metensem uenturus esset urbẽ, quæ potẽtissima in regno Lotharij claret, præmisit dapiferũ suum qui alimẽta illi more regio præpararet. Metẽsis uero episcopus, dum cibatia ei multa secundũ Francorũ consuetudinẽ ministraret, huiusmodi responsa à dapifero suscepit. Si equum saltem mihi dederis, faciam ut tertia obsonij huius parte sit rex Vuido con tentus.

Amicorũ ua ria genera

Vuidonis re pulsa

tentus. Quod episcopus audiens: Non decet, inquit, talem super nos regnare regem, qui decē drachmis uile sibi obsoniū præparat. Sicq; factū est, ut Vuidonem desererent, Odonem autem eligerent. Francorum igitur legationibus non parum rex Vuido perturbatus, nonnullis cœpit cogitationibus æstuare, tam ex Italico regno Berengario iureiurādo promisso, quàm ex Francorū, præsertim quod penitus illud se non posse sciuerat adipisci. Inter utrāq; autem æstimationem quoniam Francorum rex esse nequibat, frangere quod Berengario fecerat iusiurandum deliberat: collectoq; prout potuit exercitu, traxerat sanè & à Francis quandam affinitatis lineam, Italiam'que concite ingressus, Camerinos atq; Spoletinos fiducialiter ut propinquos adijt, Berengarij etiam partibus fauentes, ut infidos pecuniarum gratia acquirit: itaq; Berengario bellum parat. Copijs deniq; utraq; ex parte collectis, iuxta fluuium Teruiam, qui quinq; à Placentia miliarijs distat, ciuile bellum parant, in quo quū partibus ex utrisq; caderent multi, Berengarius fugam petijt, triumphū Vuido obtinuit. Nec mora, diebus paucis interpositis, collecta Berengarius multitudine, in Brixiæ latissimos campos Vuidoni bellum parat: ubi quum maxima strages fieret, fuga sese Berengarius liberauit. *Vuidonis perfidia*

Berengarius Arnulfum in auxilium pollicitationibus pellicit in Guidonē, qui quum alteram fluuij ripam teneret, & congredi nequirent, Baioarius quidam Arnulfi eques Italos ad certamen insolentius prouocauit, & ab Hubaldo quodā uictus occubuit, Arnulfiq; nothus bello decessit. Berengarius autem Arnulfum rursum promissis onerat, qui rediens multas urbes subiugauit. Cap. VII.

IAm uero Berengarius, quum Vuidoni resistere copiarum paucitate nequiret, potentissimū quem prædiximus, Arnulfum regem in auxilium rogat, promittens se suosq; eius potentię seruituros, si uirtutis suæ adminiculo Vuidonē superaret, regnumq; sibi Italicū uendicaret. Huius plane tantæ promissionis gratia accitus rex Arnulfus filium suū Zuuentebaldū quem ex concubina genuerat, ualido cū exercitu, huius in auxiliū dirigit, ueneruntq; pariter omni sub densitate Papiam. Vuido uero ita fluuiolū qui Papiā alluit, Veruāuolum nomine, tam sudibus q̄ exercitu munierat, quatenus altera alterā ipso medio discurrente, pars partē oppugnare nequiret. Vnus & uicesimus dies transierat, quū sicut prędiximus, altera pars alteri nocere non posset, & Baioariorū unus quotidie agminibus exprobrans Italorū, imbelles eos, atq; equitandi inscios clamabat. Ad augmentum etiā dedecoris inter eos prosilijt, hastamq; uni ex manu excussit, sicq; lætus in suorū castra repedauit. Hubaldus igit Bonifacij pater, qui pòst nostro tēpore Camerinorū & Spoletinorū extitit marchio, tantū gētis suæ cupiēs dedecus uindicare, clypeo accepto, obuiā mox prędicto Baioario tēdit. Is aūt triūphi præteriti nō solū nō imemor, sed eo factus audacior, ceu de uictoria iam securus hunc contra properat lætus. *Hubaldi uirtus*

Cœpitq;

Cœpitq́ꝫ uertibilem equum modo impetu uehementi dimittere, strictis modo habenis retrahere. Memoratus uero Hubaldus rectà eum cœpit adire. Quumq́ꝫ in eo esset, ut mutuis se figerent uulneribus, more solito Baioarius equo uersili uarios flexosq́ꝫ per anfractus cœpit discurrere, quatenus argumentis posset Hubaldū decipere. Verū quū hac arte terga uerteret, ut mox rediens Hubaldum ex aduerso percuteret, equus cui Hubaldus insederat, uehementer calcaribus tunditur, & per scapulas antequā reuerti posset, Baioarius lancea ad cor usq; perforatur. Hubaldus igitur freno Baioarij præripiens equum, ipsum in medio fluuioli alueo exutum homine reddidit: sicq́ꝫ suorū iniuriæ ultor de triumpho ad suos rediјt hilarior. Hoc sanè factum non mediocrē Baioarijs terrorē, Italicis audaciam intulit. Inito quippe Baioarij consilio, nōnullisq́ꝫ Zuuentebaldus à Vuidone argenti acceptis ponderibus in propria remeauit. Igitur Berengarius dum ubi prospera inimico, sibi aduersa prospiceret, cum Zuuentebaldo pariter Arnulfi regis adijt potentiam, orans ac pollicens, ut si ipsum adiuuaret, se totam Italiā, ut ante promiserat, ditioni eius suppositurum. Qui tantæ promissionis gratia excitus copijs collectis, cominus Italiam adit, Cui Berengarius, ut promissioni suæ daret fidē credulitatis, arrabonem clypeum portat. Susceptus itaq; à Veronensibus, ad urbem proficiscitur Pergamum, ubi dum firmissima loci munitione confisi, imò decepti homines ei occurrere nollent, castrametatus ibidem belli fortitudine urbem capit, incolas iugulat, trucidat. Ciuitatis etiam comitem Ambrosiū nomine, cū baltheo & armillis, cæterisq́ꝫ preciosis indumētis suspendi ante portæ ianuam fecit. Quod factum, cæteris omnibus urbibus, cunctisq́ꝫ principibus terrorē non paruū attulit. Quicunq; enim hoc audierat, utraque auris eius tinniebat. Mediolanenses igitur atq; Ticinenses hac fama perterriti, eius non ausi sunt præstolari aduentum: uerum præmissa legatione, iussioni suæ se obtemperaturos esse promittunt. Othonem itaq; Saxonum potentissimum ducem huius gloriosissimi atq; inuictissimi regis Othonis qui nūc usq; superest, & feliciter regnat, auum Mediolanum dirigit gratia defensionis, rectà ipse Ticinum petit.

Pergamum capitur

Ambrosius suspensus

otho Saxonū Dux cesaris gener

De Vuidonis à facie Arnulfi fuga, Arnulfi metrica ad suos concione: postquam urbs Roma capta est. Et de Formosi papæ ab Rom. persequutione & causa simultatis, Sergijq́ꝫ antipapæ postmodum intrusi in eum defunctū immaniras: & miraculosa Formosi sepultura. Cap. VIII.

Vuidonis fuga

DEniq; Vuido huius impetum ferre non ualens, Camerinū Spoletumq́ꝫ uersus fugere cœpit. Quem sine dilatione acriter rex insequitur, urbes & castella omnia sibi resistentia debellās. Nullū siquidē castrum fuerat natura etiā ipsa tam munitū, quod uirtuti huius saltē resistere molitetur. Quid autē mirum, quū ipsa ciuitatū omniū regina magna scilicet Roma, huius impetū ferre nequiuerit. Enimuero dum à Romanis ingrediēdi urbem huic fiducia negaretur, cōuocatos ad se milites ita conuenit. Magna-

Magnanimi proceres & clari marte secundo, *Arnulfi concio*
Arma quibus studium fuluo radiare metallo,
Romulidæ sueti uacuis quod condere sceptris,
Sumite nunc animos, uobis furor arma ministret.
Non Pompeius adest, non Iulius ille beatus,
Qui nostros domuit proauos mucrone feroces.
Indolis en huius summam deduxit ad Argos.
Protulit in lucem quem sancta†Ritanica mater, *†Brita̅nica*
Bis torta studium pingues captare Siluros
Cannabe, non clypeos manibus gestare micantes.

His heroës dictis animos accensi uitam auiditate contemnunt. Clypeis deniq; cratibusq; cateruatim operti muros adire contendunt. Plurima etiam bellorum parauerant instrumenta, quum inter agendū populo cõsiderante contigit lepusculum clamore eius exterritum urbem uersus fugere. Quē dum populus exercitusq;, ut assolet, impetu uehementi sequeretur, Romani putantes se impugnari, de muro sese projiciunt. Quod populus cernens, sagmatibus sellisq; quibus equis insederant, iuxta murum proiectis, per eorū aceruū muros ascendunt. Populi uero pars quædam, accepta mox trabe quinquaginta pedum procera longitudine, portam quatiunt, & Romam quam Leonianam dicunt, in qua beati Petri apostolorum principis preciosum corpus quiescit, ui capiunt. Cæteri uero qui trans Tyberim erant, hoc timore compulsi, huius dominatui colla submittunt. Hoc in tempore Formosus papa religiosissimus à Romanis uehementer affligebatur, cuius & hortatu rex Arnulfus Romam aduenerat, in cuius ingressu ulciscendo papæ iniuriā multos Romanorū principes obuiam sibi properantes, decollari præcepit. Causa autem simultatis inter Formosum papā & Romanos hæc fuit. Formosi prædecessore defuncto, Sergius quidā Romanæ ecclesiæ diaconus erat, quem Romanorum pars quædam papam sibi elegerat. Quædā uero pars non infima nominatū Formosum Portuensis ciuitatis episcopū pro uera religione diuinarumq; scripturarum & doctrinarum scientia papam sibi fieri anhelabat. Nam dum in eo esset, ut Sergius apostolorum uicarius ordinari debuisset, ea quæ Formosi partibus fauebat pars, cum non mediocri tumultu & iniuria Sergium ab altari expulit, & Formosum papam constituit. Descenditq; Sergius in Thusciā, quatenus Adelberti potentissimi marchionis auxilio iuuaretur: quod & factum est. Nam Formoso defuncto, atq; Arnulfo in propria reuerso: is qui post mortem Formosi papa constitutus est, expellitur, Sergiusq; papa per Adelbertū constituitur. Quo cõstituto, ut impius doctrinarumq; sanctarū inscius, Formosum è sepulchro extrahere, atq; in sedem Romani pontificatus sacerdotalibus indumentis indutum collocare præcepit. Cui & ait, Quū Portuensis esses episcopus, quur ambitionis spiritu Romanā

Leporis omen

Roma capitur

Papæ & ciuium Ro. discordia

Sergius antipapa

uniuersalē sedē usurpasti: His expletis sacratis mox exutū uestimentis, digitisq; tribus abscisis, in Tyberim iactare præcepit, cūctosq; quos ipse ordinauerat, gradu proprio depositos iterū ordinauit. Quod quàm male egerit pater sanctissime, in hoc animaduertere poteris, quoniam & hi qui à Iuda domini nostri Iesu Christi proditore ante proditionem salutem seu benedictionem apostolicam perceperant, ea post proditionē proprijq; corporis suspensionem minime sunt priuati, nisi quos improba forte defœdarāt flagitia. Benedictio siquidem quæ ministris Christi impenditur, non per eum qui uidetur, sed qui non uidetur sacerdotem infunditur. Neq; enim qui rigat est aliquid, neq; qui plantat, sed qui incrementum dat deus. Quantæ autem autoritatis, quātæq; religionis papa Formosus fuerit, hinc colligere possumus, quoniam dum à piscatoribus postmodum esset inuentus, atq; ad beati Petri

Miraculum apostolorum principis ecclesiam deportatus, sanctorum quædam imagines hunc in loculo positum uenerabiliter salutarunt. Hoc nanq; à religiosissimis Ro. urbis uiris persæpe audiui. Sed his omissis ad narrādi ordinē redeamus.

De Firmi per Arnulfum obsidione, & per astum uxoris Guidonis quæ potionem sopotiferam Arnulfo ptopinandā curauerat, solutione, de causa mali in Arnulfo, eiusq; insolētia & templorū prophanatione. De Arnulfi cōsilio in Berengarium cæcandū. Eiusq; deinde contemptu: de seditione & cæde Ticini, quæ nunc Papia dicit̄, facta. De Anscarij metu: & Arnulfi tetro exitu. Cap. IX.

REx Arnulfus desiderij sui compos effectus, persequi Vuidonem nō desijt, profectusq; Camerinum, castrum uocabulo & natura Firmum, in quo Vuidonis uxor erat, obsedit. Vuido autem in incertis latuit locis. Præfa

Firmi obsidio tum igitur castrum nomine & natura Firmum, uallo circundatur, omnia bellorum instrumenta quibus capi posset preparant̄. Quumq; Vuidonis uxor magnis undiq; angustijs premeretur, & euadendi spes illi omnis negaretur, causas mortis regiæ uiperina cœpit calliditate exquirere. Accitum nanq; ad se quendam Arnulfi regis familiarissimū magnis eum muneribus rogat, ut se adiuuet. Qui quum se nō aliter posse testaretur, nisi ciuitatem domini sui traderet ditioni: illa etiam atq; etiam magna auri pondera non solum pollicens, uerum in præsentiarum tribuens, orat, ut quodam poculo ab ea sibi collato dominum suum regem potaret: quod non periculum mortis daret, sed mentis feritatem mulceret. Quæ etiam suis ut fidem dictis præberet, ante illius præsentiam hoc unum suorum potat seruorum. Qui unius horæ spatio conspectu huius astans, sanus abscessit. Verum ueridicam Maronis illius sententiam in medium proferamus.

Aen. 3 Quid non mortalia pectora cogis,
Auri sacra fames?

Potio sopori fera Sumptum nanq; letale poculum festinus regi propinat. Quo accepto, tanta hunc

hunc cõfestim somni uirtus inuasit, ut totius exercitus strepitu triduo excitatus euigilare nequiret. Fertur aũt quoniã dum familiares hũc, modo strepitu, modo tactu inquietatent, apertis oculis nil sentire, nil loqui potuisse perfecte. Positus tamen in mentis excessu mugitum reddere, non uerba ædere uidebatur. Huius autem rei actio repedare omnes compulit, non pugnare.

Credo autem Arnulfum regem iusta seueri iudicis censura huiusmodi pestem incurrisse. Secundæ enim res dum imperium huius ubique magnificarent, uirtuti suæ cuncta tribuit, non debitum omnipotenti deo honorẽ reddidit. Sacerdotes dei uincti trahebantur, sacræ uirgines ui opprimebantur, coniugatæ uiolabantur. Neque enim ecclesiæ confugientibus poterant esse asylum. In his nanque symbola faciebant, gestus turpes, cantus ludicros, & debacchationes. Sed & mulieres eódem publice prostituebantur. Deniq; redeuntem Arnulfum regem cum magna multitudine, paulatim rex Vuido persequitur. Quumq; Arnulfus Bardonis montem conscenderet ibi suorum consilio definiuit quatenus Berengarium lumine priuaret, sicq; securus Italiam obtineret. Cognatorum uero Berengarij unus qui non parua Arnulfo regi familiaritatis gratia inhærebat, huius consilium ut agnouit, absq; mora Berengario patefecit, qui mox ut sensit, lucerna, quam ante Arnulfi regis præsentiam tenebat, alij tradita fugit, atq; Veronam percitus uenit. Omnes exrunc Italienses Arnulfum floccipendere, nihili habere, unde quum Ticinũ ueniret, non modica orta est in ciuitate seditio, tantaq; istic strages exercitus facta est, ut cryptæ ciuitatis, quas alio nomine cloacas dicũt, implerentur hominum cadaueribus. Quod Arnulfus cernens quoniam per Veronam non potuit, per Hannibalis uiam quam Bardum dicunt, & montem Iouis, repedare disposuit. Quumq; Iporegiam peruenisset, Anscarius marchio istic aderat, cuius exhortatu ciuitas rebellabat. Verum hic Arnulfus iureiurando promiserat, nunquam se à loco eodem discessurum quàm præsentiæ suæ repræsentarent Anscarium. Is autem ut erat homo formidolosus ualde, ei omnino similis qui à Marone canitur, Largus opum, lingua melior, sed frigida bello dextra, de castello exijt, & iuxta murum ciuitatis in cauernis petrarum latuit. Hoc eò fecit, quatenus licite possent regi Arnulfo iureiurãdo satisfacere Anscarium in urbe non esse. Itaq; iusiurandum istud accepit rex, atq; iter quod cœperat peragens abijt. Profectusq; in propria turpissima ualetudine expirauit. Minutis quippe uermibus quos pedunculos aiunt, uehementer afflictus spiritum reddidit. Fertur autem quod præfati uermes adeo scaturirent, ut nullis medicorum curis minui possent. Vtrum uero pro tam immenso scelere, Hungarorum scilicet emissione, secundum prophetam duplici sit contritione attritus, an ut ex præsenti supplicio consequeretur ueniam in futuro, solius dei scientiæ dimittamus: quod & Apostolus dicit, Nolite ante tempus iudicare, quoad usq; ueniat dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarũ,

Nemesis / *Arnulfi insolentia* / *Consilium de excæcãdo Berengario* / *Arnulfi contemptus* / *Clades Ticini facta* / *Anscarij metus* / *Arnulfi interitus*

& manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique a deo.

De Vuidonis obitu, Berengarij in regnum receptione, sed mox Lanthberti filij Vuidonis coronatione, populi in eum fauore & principum odio. Nam Maginfredus Mediolaneñ. comes in eum grassabatur: sed uictus capite punitus est: & Adelbertus diues in eum mouit. Cap. X.

IVstus autem deus, uxori Vuidonis quæ huic parauarat mortem, parat uiduitatis dolorem. Sicut enim præfati sumus, dum redeuntē Arnulfum rex Vuido e uestigio sequeretur, iuxta fluuiū Tarum defunctus est. Cuius obitū Berengarius ut audiuit, uenit festinus Papiam, regnumq; potenter obtinuit: fideles uero fautoresq; Vuidonis, ueriti ne ab eis illatam Berengarius ulcisceretur iniuriam, & quia semper Italienses geminis uti dominis uolunt, quatenus alterum alterius terrore coërceant, Vuidonis regis defuncti filiū nomine Lanthbertum elegantem iuuenem adhuc ephebum minusq; bellicosum regem constituunt. Cœpit deniq; hūc populus adire, Berengarium deserere. Quumq; Berengarius Lanthberto cum exercitu magno Papiam tendenti, copiarum paucitate occurrere nō auderet, Veronam petijt, isticq; securus degit. Non post multum uero temporis Lanthbertus rex quum esset uir seuerus, principibus grauis est uisus. Vnde & legatos Veronam dirigunt, & regē Berengarium ad se uenire, Lanthbertum uero expellere petunt. Maginfredus prætera Mediolanēsis urbis comes quinquennio huic rebellis extiterat, qui nō solum urbem in qua rebellis erat, Mediolanum scilicet defenderat, uerum & uicina circumquaq; Lanthberto loca seruientia depopulabať. Quod factum rex non passus abire inultum, psalmographicum illud persæpe ruminans: Quum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Nam post paululum capitis hunc iusserat damnari sententia. Quæ res terrorē cunctis Italiensibus non minimum incussit. Deniq; hoc eodem tempore Adelbertus illustris Thuscorū marchio atq; Hildebrandus præpotēs comes huic nisi sunt rebellare. Tantæ quippe Adelbertus erat potētiæ, ut inter omnes Italiæ principes solus ipse cognomēto diceretur Diues. Huic erat uxor nomine Berta, Hugonis pōst nostro tempore regis mater: cuius instinctu tā nepharia cœpit ipse facinora. Nam collecto exercitu, cum Hildebrando comite constanter Papiam tendere festinat.

Vuidonis mors

Lanthbertus rex fit

Maginfredi rebellio

Adelbertus diues Lanthberto rebel.

De Lanthberti strenua uictoria in Hildebrandum quem fugauit, & Adelbertum quem cepit, & cauillo illusit post multorum stragem. Caput XI.

LAnthbertus interea rex harum rerum inscius, in Marinco iam aliquantis diebus uenationi uacabat. Quumq; Adelbertus marchio & Hildebrandus comes cum diuerso & inualido Thuscorū exercitu Bardonis montē transirent, Lanthberto regi medio in nemore uenanti ut sese res habuerat, nunciatur. Is uero sicut erat animi cōstans, uiribusq; potens, suos nō passus

est milites præstolari, sed collectis quos secum habebat centũ ferè militibus, cursu præpeti eis occurrere festinat. Iamiam Placentiã uenerat, quum iuxta fluuiũ Sesterrionem ad Burgum in quo sanctissimi & preciosi martyris Do minici corpus positum ueneratur, castra metasse nunciant. Ignorantes igitur quid superuentura nox pareret, temulẽti post nõnulla inutilia τραγῳδίσματα, id est, cantilenas, somno sese dedere, stertere: nauseam alij sumptus intem perantia facere. Rex igitur animi ferox, tum ingenio callẽs, in ipso eos noctis conticinio opprimit, dormiẽtes ferit, oscitantes iugulat. Ventũ est deniq; ad illos qui ductores huius exercitus erant. Quũq; eis nõ ex multitudine alius, sed rex ipse præclari huius facinoris nuncius esset, non solum pugnandi, sed & fugiendi terror ipse abstulit facultatem. Verum Hildebrandus fuga elapsus, Adelbertum intra animalium præsepe latitantẽ dereliquit: qui dum repertus, atq; ante regis præsentiam ductus esset: rex eum ilico ita conuenit: Si byllino spiritu uxorem tuam Bertam prophetasse credimus, quę te aut scientia sua regem aut asinum facturam se promisit. Verum quia regem noluit, aut, ut magis credendũ est, non potuit, asinum ne mentiretur effecit: dum te etiã cum Archadiæ pecuaribus ad præsepe declinare coëgit. Præter eum autem & alij cum ipso nonnulli capiuntur, uinciuntur, Papiam ducuntur, custodiæ mancipantur.

Strages

Salse

De mortis Lanthberti duplici opinione, quarum uerior putatur, quod ab Hugone Mediolanensi cæsus sit, quod conqueritur. Caput XII.

HIs ita gestis, rex Lanthbertus iterum præfato in loco Marinco uenationibus occupatur, quo ab omnium principum decreto quid super captis agendum esset deliberaret. Sed ô utinam uenatio hæc feras caperet, non reges. Aiunt sane hunc regem, dum sicut moris est, apros effreni consectaretur equo, cecidisse, collumq; fregisse. Verum assertioni huic fidem præbere absurdum esse duco. Est enim alia mortis huius quæ mihi uerisimilior uidet, atq; ab omnibus populis narratur, assertio. Maginfredus Mediolanensis urbis comes, cuius superius paulo fecimus mentionẽ, dum pro scelere in Rempub. atq; in regem commisso capitis iudicio damnaretur, unicum possessionis uicarium Hugonẽ filium dereliquit. Quem dum Lanthbertus rex tum forma egregia, tum animi audacia nonnullos superare uideret: non paruum pro patris morte dolorẽ collatis uisus est beneficijs mulcere quamplurimis. Vnde & eum præ cæteris familiaritatis dilexerat priuilegio. Factũ est autem dum Lanthbertus rex nominato in luco Marinco uenaretur (est enim ibidẽ miræ magnitudinis & amœnitatis lucus adeo uenationibus aptus) huc illucq; cunctis ut moris est discurrentibus, hoc cum uno scilicet Hugone ipsum solummodo inibi remansisse. Quum q; rex aprum in transitu præstolaretur, diuq; multum remorante longa expectatione lassaretur, paululũ sese quieti dedit,

Hugo Mediolanensis

uigiliæ custodiam huic infido quasi fido committens. Absentibus igitur cunctis, Hugonis mens custodis, imò proditoris atq; carnificis collatorum beneficiorum immemor, plurimū patris mortem animo cœpit reuoluere: non considerauit genitorem suum iustam incurrisse necem, iusiurandum quod fecerat regi uiolare non metuit, uicarium se Iudæ domini nostri Iesu Christi proditoris appellari non timuit. Verum conamine toto uirium, ligno non modico dormienti collū fregit. Gladio quippe ferire timuit, ne peccati huius autorem res eum manifesta probaret. Eò nanq; mens peruersa ira egit, ut non gladij cicatrix, sed ligni manifesta collisio, hæc reperiētibus fidem daret equo cecidisse, colliq; fractione hominem exiuisse. Latuitq; res per annos quamplurimos: sed dum processu temporis Berengarius rex nullo sibi resistente, regnum uiriliter obtineret, ipse reatus proprij sicut fuerat autor, extitit & proditor. Impleuitq; illud quod propheta canit, Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniqua gerens benedicitur. Sed aliter fecisse minime potuit: propter hæc ipsius ueritatis uerba dicentis, Nihil opertum quod non reueletur: & occultum quod non in publicum ueniat. His itaque gestis quū Berēgarius ampliori ac pristina dignitate regia honoraret, Adelbertus marchio & cæteri ad propria destinantur. Iuuat autē pater charissime tanti huius obitum regis & deflendo scribere, & scribendo deflere. Inerat nanque illi honesta morum probitas, sancta & formidolosa seueritas, & quem iuuentus ornauerat in corpore splendida, mētis canicies decorabat sancta. Planè plus ille reipublicæ quàm respublica decoris ei contulerat. Quod si non cita mors hunc raperet, is esset qui post Romanorum potentiam totum sibi orbem uiriliter subiugaret.

Hugo Lanibertū necat

Lanibberti deploratio

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, HISTORIARVM LIBER SECVNDVS.

De Ludouico Arnulfi filio, cuius tempore Hungari Baioariā inuadentes, eam immanissime uastauerunt. In quos Ludouicus bellum parat iuxta Lemannum lacum. Caput. I.

OSTQVAM uitalis calor Arnulfi regis membra deserēs, corpus reddidit exanime: eius filius Ludouicus rex cunctis à populis ordinatur. Tanti denique casus uiri uicinos Hungaros (sicut nec in toto orbe degentes) latere non potuit. Siquidem leti huius fama fuit ipsis omni festiuitate iocūdior, gratijs omnibus præstantior. Quid igitur? Primo mortis huius, natiq; eius ordinationis anno, permagno collecto exercitu, Marauanorum gentem, quam uirtutis eorum adminiculo rex Arnulfus subdiderat, sibi uen

ſibi uendicant, Baioariorum etiam fines occupãt, caſtra diruũt, eccleſias conſumunt, populos iugulant, & ut magis magiſq; timeantur, interfectorũ ſeſe ſanguine potãt. Hungarorum immanitas Ludouicus itaq; rex, gentis ſuæ depopulationem, illorũq; intelligens crudelitatem, ſuorum omnium animos hac formidine inflãmat, ut ſi bello eodem quenquam quod tum acturus eſſet, deeſſe contingeret, laqueo proculdubio uitam finiret. Innumerabilis deniq; illa gentis peſſimę collectio copijs huius obuiam properare feſtinat. Nec uideas ſitientem animã ardentius hauſtum laticis gelidi quàm prælij diem gentem hanc crudelẽ appetere. Neq; enim haud aliud quàm dimicaſſe iuuat. Vt autem ex libro qui de origine Hungarorum inſcribitur didici, horum matres mox pueris editis, ferro acutiſſimo faciem ſecant, ſcilicet, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, uulnerum tolerantiam ſubire cogantur: dant huic aſſertioni fidem uulnera quæ pro deficientium dolore propinquorum, uiuorum corporibus infliguntur: ſanguinem neq; prout ἄθεοι καὶ ἀσέβειοι ἀντὶ τῶν ἀκόντων, id eſt, Sine deo, ſine pietate pro inuitis fundunt. Iamiã rex Ludouicus collecta multitudine, Auguſtam uenerat, quæ eſt in Sueuorum, Baioariorum, ſiue orientalium Francorum confinio ciuitas, quum inſperata magis, nõ autem optata gentis huius nunciatur uicinitas. Augusta Sequẽti igitur die Lemanni ſecus fluminis campos Martio operi capacitate ſua aptos utræq; acies conuenere.

Hungari poſitis inſidijs Ludouici copias uincunt & delent, uotiq; compotes, Francorum, Saxonum, Sueuorumq; terras deprædant. Cap. II.

PRius itaq; ac titani croceum linqueret aurora cubile, Hungarorum gens necis ſitiens, belli auida, hos uidelicet Chriſtianos adhuc opprimit oſcitantes: nonnullos nanq; ſpicula priuſquam clamores euigilarũt. Citius enim ab eis ſpiritus receſſit quàm ſomnus. Grauis itaque hinc inde oritur pugna. Verſi terga ſeu in fugam Hungari directis acriter belis, id eſt, telis plurimos ſternunt. Nubibus omnipotens Heloim quum condere phœbi, Lumina Chryſocomi uenerandus cœperit atris. Vertice quumq; polum ſummo clamore remugit. Alios uero cubilibus confoſſos, neq; ſtrepitus neq; uulnera excitarunt. Fulgura crebra uolant ſolio demiſſa tonantis Ignea: mox trepidant qui nigrum in candida uertunt: Conſcia tunc metuunt ſcelerum ſulcare ſuorum Pectora: iudicio pariter ruitura ſuperno. Haud ſecus è uacuis uolitant concuſſa pharetris Spicula ſcinduntur, ualidæ queis tergo loricæ Concutit ipſa ruens ſegetes cum grando ſuperba, Fit ſonitus clangorq; ſimul per tecta ſonorus. Sic galeæ ſtrictis reboant tunc enſibus ictæ. Corpora ſicq; cadunt mutuis confoſſa ſagittis. Iam deſcendens ſeptimam phœbus occupauerat horam, & ſerenus adhuc Ludouici partibus Mars fauebat: quum Turci ſicut non incallidi, poſitis ex aduerſo inſidijs, fugam ſimulant. Quos

lant. Quos dum regis populus doli ignarus impetu ualidissimo insequeretur, omni ex parte prodeūt insidiæ, quasi uicti ipsi uictores interimūt. Rex ipse è uictore se uictum esse miratur: fitq; illi non opinatus grauior casus. Videres equidem saltus, agros passim cadaueribus stratos, riuos & flumina sanguine permixta rubere: tunc hinnitus equorum, clangorq; tubarum, fugiētes etiam atq; etiam terrere, persequentes magis magisq; hortari. Hungari præterea compotes uoti sui effecti, Christianorū hac tam immensa nece propriæ non satisfecere nequitiæ: sed ut rabiem perfidiæ satiarent, Baioariorum, Sueuorum, Francorum omnia deflagrando regna percurrerunt. Nec quisquam erat qui horū præsentiā, nisi labore nō paruo, naturâue munitissimis præstolaret in locis, factusq; est per nōnullos annos populus hic tributarius.

De Adelberti comitis rebellione, & capitali sententia in eum circumuentum Hattonis archiepiscopi insidijs lata. Cap. III.

HVius tempore Adelbertus quidam non fortunæ mediocris, sed ex primatibus magnus ille heros simultatem non modicam in castello Bauenburg contra Rempub. exercebat. Sæpe rex Ludouicus cōgregatis omnibus super eum irruerat. Cui nominatus heros non iuxta castellum, ut à plærisq; assolet, sed procul à munitione præparat bellum. Regis itaq; milites priusquam re ipsa huius audaciam mirarentur, regem præeuntes pugnæ prælu dio hunc extra castrum illicere atq; interficere cogitabant: Adelbertus prælu dij huiusmodi non solum gnatus, uerum etiam debriatus, his obuiam tam longe à castro processerat, ut non hunc milites eo usq; ex aduersarijs esse cognoscerent, quo ad eorum ceruices istius mucro cædis impatiens desæuiret. Sed quum septennio fermè Adelbertus heros rebellionem huiusmodi exerceret, sciens Ludouicus istius audaciæ fortitudinē haud quaquam se nisi tergiuersatione quadam posse deuincere, Hattonem Maguntinæ sedis archiepiscopum quid sibi super hac re faciendum esset consuluit. Qui, ut erat uersutiæ plenus: Desine ait, ego te securum meis solicitudinibus reddam, ego ut ad te ueniat prouidebo, tu ne redeat curato. Hatto itaque animi confidentia qua nōnullas res ex infortunio secūdas effecerat animatus, Bauenburg quasi Adelberto compassurus adijt. Cui & ait, Si non & aliam uitam præter instantem putares, tamen iniuste faceres quod domino tuo rebellis existeres, præsertim quum & quod agis, facias gratis: eo enim quo ferocitatem animi uinceres, quantum ab omnibus, & præcipue à rege diligaris non intelligis. Consulenti itaque mihi, fidem admitte, iusiurandum accipe, quo sine animi uacillatione de castello exire ualeas & redire. Si sacerdotij mei promissionibus minime credis, iuramento saltem ne diffidas, quoniam ut te saluum & incolumē de castello eduxero, ita & reducere procurabo. Adelbertus igitur huius melle dulcioribus elogijs delibutus, imò deceptus iusiurandū ab Hattone accepit, eumq; ut secum pranderet, protinus inuitauit. Hatto uero tergi

Hattonis uersutia

uersationis

uersationis quã exercere post paululum cupierat, non immemor, eódem se haudquaquam pransurum omnimodis interdixit. Nec mora, Hatto de castello egreditur, cuius Adelbertus dexterã tenens mox eum insequitur. Quẽ quum extra castellum cõspiceret. Pœnitet, infit, me heros egregie quia secundum tuum consultum, præsertim quum longum iter immineat, corpus edulio aliquo non refecerim. Ignorans deniq; Adelbertus quantum incõmodi, quantúmue infortunij hæc scientia habebat. Reuertamur, ait, domine mi, & ne ieiunij maceratione tabescas, cibo saltem paululum te recreato. Conniuẽs itaque eius petitionibus Hatto, per quam eum eduxerat uiam repedauit, & reduxit dexteram tenens. Haud mora, cibus sumitur, atq; ab eisdem die eadem usque ad regem properatur. Clamor in castris oritur, fit tumultus non modicus, quoniamquidem Adelbertus regi aduenisse nunciatur. Rex præterea huius ob aduentum non parum exhilaratus proceres ad se uenire, atque in iudicio residere præcepit. Quibus & ait, Iam ferè septennio Adelbertus quantas strages dederit, quas nobis turbationes egerit, quot rapinarum & incendiorum infortunia nobis intulerit, re ipsa potius quàm fama deferente percepimus. Vnde & sententiam uestram pro hoc tanto scelere quid recompensationis impræsentiatum accipiat expectamus. Qui omnium decreto secundum priscorum instituta regum, maiestatis reus adiudicatus capite truncatur. Verum dum uinctus traheretur ad mortem, Hattonem intuitus: Periurij, infit, reus eris, si me necem incurrere finis. Cui Hatto, Sanum te, inquit, è castro eductutum, ita & reductūrum promisi: quod me tunc implesse intellexi, quum te è castello eductum, saluum & incolumem mox in castellum reduxi. Tunc se istuc aduenisse dolens, & Hattonis dolum tarde intellexisse suspirans, tam inuitus spiculatorem sequitur, q̃ libenter uiueret si liceret. *Hattonis fraudulentia* *Adelbertus capite cæsus*

De Hungaris, collecto innumerabili exercitu, Italiam petẽtibus, & exploratoribus eorum quale consilium dederint, & quare territi ab Italiæ ingressu sunt reuersi, sed mox reparatis uiribus Italis occurrerint. Caput IIII.

PAucis uero interpositis annis, quum nullus esset qui in Orientali ac Australi plaga Hungaris resisteret. Nam Bulgarorum gentem atq; Græcorum tributariam fecerãt, ne quid inexpertum his esset, quæ sub meridiano atq; sub orientali degerent climate nationes uisere satagunt: immenso itaq; innumerabiliq; collecto exercitu miseram petunt Italiam. Quumq; iuxta fluuium Brennam defixis tentoriolis, imò centonibus, triduo exploratoribus directis qui terræ situm gentisq; multitudinem seu raritatem considerarent, repedantibus nuncijs huiusmodi responsa suscipiunt. Planicies hæc nonnullis plena colonis, uno ut cernitis ex latere montibus asperrimis atq; fertilibus, altero mari cingitur Adriatico: oppida uero tum nonnulla, tum munitissima: gentis quanq; ignoretur imbecillitas aut fortitudo, immẽsa tamen conspicitur

spicitur multitudo. Neque enim hanc tam paucis copijs inuadere hortamur: uerum quum nonnullæ sint res quæ nos pugnare compellant, triumphus scilicet assuetus, animi fortitudo, pugnandi scientia, opes præsertim quarũ desiderio fatigamur, quę hic tot insunt, quot toto in orbe nec uidimus nec uidere sperauimus: nobis tamen consultis, neq; enim longum arduúmue remeandi iter est, quod decem potest & eo minus diebus perfici, reuertamur quatenus uere omnibus gentis nostrę collectis fortissime redeamus, sitq; his tum in fortitudine, tum nostra in multitudine terror. Nec mora, his auditis, ad propria reuertuntur, totamq; hyemis asperitatem in fabricandis armis, in acuendis spiculis, in docẽdis iuuenibus belli notitiam ducunt. Sol necdum piscis signum deserens, arietis occupabat, quũ immenso atq; innumerabili exercitu

Hungarorum in Italiam irruptio. collecto Italiam petunt, Aquileiam & Veronam pertranseunt munitissimas ciuitates, & Ticinum quæ nunc alio excellentiori uocabulo Papia uocatur, nullis resistentibus ueniunt. Rex igitur Berengarius tam præclarũ nouumq; facinus satis mirari non potuit: antehac enim neque nomen gentis huius audierat. Italorum igitur Thuscorum, Volscorum, Camerinorum, Spoletinorũ quosdam libris, alios nuncijs directis, omnes tamen in unũ uenire præcepit, factusq; est exercitus triplo Hungarorum ualidior.

Qur rex Berengarius contra Hungaros non ierit, & qur Hungari Italos fugerint, & quomodo fugientes pacem petierint, & de præludio prælij, in quo prius uicerunt Hungari, post fugerunt. Et quomodo propter defatigatos equos ad Brennam fluuium à Christianis deprehensi, pacem ab eis petierunt, quam non obtinuerunt. Caput V.

QVumq; sibi Berengarius tot adesse copias cerneret, superbię spiritu inflatus, magisq; triumphum de hostibus multitudini suæ quàm deo tribuens, solus cum paucis quodã in oppidulo degens, uoluptati operam dabat. Quid igitur? tantam mox ut Hungari cõtemplati multitudinem animo consternati, quid facerent, deliberare non poterant, præliari penitus formidabant, fugere omnino nequibant: uerum inter utramq; hanc æstuationẽ fugere magis quàm præliari iuuat: persequentibus Christianis, Abduam fluuium natando ita ut nimia festinatione plurimi submergerentur, transeunt.

Hungari denique consilio non malo accepto per internuncios Christianos rogant, quatenus præda omni cum lucro reddita ipsi incolumes remeare possent. Quam petitionem Christiani funditus abdicantes, his proh dolor insultabant, potius'que uincula quibus Hungari uincirentur, quàm arma quibus necarentur exquirunt. Quumq; pagani Christianorum animos hoc pacto mulcere nequirent, uetus rati consilium melius, cœpta sese liberare fuga satagunt, sic'que fugiendo in Veronenses campos perueniunt.

Christianorum primi horum iam nouissimos insequuntur, sit'que eôdem pugnæ præludium, in quo uictoriam habuere pagani: ualidiore uero propin-

propinquante exercitu fugæ non immemores,cœptum iter percurrunt. Veneruntq; Christicolæ cum idololatris iuxta fluuium Brennam: equi enim nimium defatigati fugiendi copiam negabāt Hungaris. Simul igitur utræq; acies cōuenere,memorati tantūmodo fluuij alueo separatæ. Hungari deniq; nimio terrore coacti, omnem supellectilem,captiuos,arma omnia,equos,singulis tamen quibus cum remeare possent retentis dare promittunt:hoc præterea in honorē suæ petitionis adiungunt,ut si uita tantum comite datis omnibus illos remeare permitterent, se nunquam Italiam amplius ingressuros, filijs suis obsidibus datis. Verū heu Christiani superbiæ tumore decepti,minis paganos ceu iam uictos insequuntur, eisq; continuo huiusmodi apologiam remittunt.Si contraditum nobis,præsertim à cōtraditis iamq; canibus mortuis munus reciperemus,fœdusq; aliquod iniremus, insanos capite non sanus iuret Orestes.

De consilio Hungarorum ex desperatione inito,& uictoria eorū in Christianos per insidias circumuētos, quam uictoriam docet ob Christianorum peccata,non illorum merita adeptos. Cap. VI.

HAc igitur legatione Hungari desperantes,collectis in unum fortissimis, tali sese mutuo sermone solantur. Si hac quæ in præsentiarum cernitur, luce perdita,nihil est,quod deterius prouenire possit hominibus, & quia locus precij nullus,fugiendi spes omnis ablata, colla submittere mori est, quid uerendum est nobis tela inter ipsa ruere,morte mortē inferre? Nunquid non fortunæ & nō imbecillitati casus deputandus noster? Viriliter enim pugnando occumbere,non est mori,sed uiuere. Hanc famam tantam,hanc κληρονομίαν, id est, hæreditatē ut à patribus nostris accepimus,etiam relinquamus hæredibus. Nobis debemus,nobis saltem credere expertis,qui copiarū paucitate nonnunquam plurimos strauimus. Inualidæ plæbis sanè congregatio plurima ad cædē tantū est exposita. Sed & fugientem sæpissime mars perimit:dimicantem fortiter protegit. Hi enim qui nobis supplicantibus non miserentur, ignorant, neque mente percipiunt, quia uincere quidem bonū est, superuincere nimis inuidiosum. Hac itaq; exhortatione utcunque animos recreati, tres in partes insidias disponunt,rectà ipsi fluuium transeundo hostes in medios ruunt. Christianorum enim plurimi longa propter internuncios expectatione defatigati, per castra ut cibo recrearentur descenderant, quos tanta Hungari celeritate confoderunt, ut in gula cibum transfigerent, alijs quibusdam fugam equis negarent ablatis. Eòque illos leuius perimebant, quod sine equis eos esse conspexerant. Ad augmentum sanè perditionis Christianorum non parua inter eos erat discordia. Nonnulli Hungaris non solum pugnam non inferebant, sed ut proximi caderent anhelabant, atque hoc ipsi peruersi peruerse fecerant, quatenus dum proximi caderent, soli ipsi liberius quasi regnarent. Qui dum proximorū necessitatibus subuenire

Audacia ex desperatione

Discordia ciuilis exemplū

subuenire

ſubuenire negligunt, eorumq́ necem diligunt, ipſi propriam incurrunt. Fugiunt itaq; Chriſtiani, ſæuiuntq́ pagani, & qui prius placare muneribus nequibant, ſupplicantibus poſtmodum parcere neſciebant. Interfectis deniq; fugatisq́ Chriſtianis, omnia Hungari regni loca, ſæuiendo percurrũt. Neq; erat qui eorum præſentiã niſi munitiſſimis forte præſtolaretur in locis. Illorũ ſanè adeo præualuerat uirtus, quatenus eorum pars quædam Baioariã, Sueuiam, Franciam, Saxoniam, quædam uero depopularetur Italiam. Neque tamen hoc eorum meruerat uirtus, ſed uerus domini ſermo terra cœloq́ durabilior mutari non poterat, quemadmodum per Hieremiam prophetã omnibus nationibus in perſona domus Iſraël cõminatur dicens, Ecce ego adducam ſuper uos gentem de longinquo, gentem robuſtam, gentem antiquam, gentem cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quaſi ſepulchrum patens, uniuerſi fortes, & comedet ſegetes tuas, & panem tuum deuorabit, filios tuos & filias tuas comedet, gregem tuum & armenta tua, comedet uineam tuam & ficum tuam, & urbes munitiſſimas, in quibus tu habes fiduciam, gladio conteret. Veruntamen in diebus illis ait dominus deus, non faciam uos in conſummationem.

Hungarorum irruptio.

Hier. 5

De Ludouici obitu, & Conradi coronatione, & qui principes ſub eo fuerint, inter quos Henricus dux Saxoniæ, qui regi rebellantes ab eo uicti ſunt, fugiente Arnoldo Baioario in Hungariam. Et quomodo Conradus moriturus, principes omnes de pace inter ſe, & ut Henricũ Saxonẽ regẽ conſtituant exhortatur, tranſmiſſis ad eum regalibus ornamentis. Cap. VII.

Cõradus rex

HAc autẽ tempeſtate Ludouicus rex moritur. Conradus ergo Francorũ ex genere oriundus, uir ſtrenuus, bellorumq́ exercitio doctus, rex cunctis à populis ordinatur. Sub quo potentiſſimi principes Arnoldus in Baioaria, Burcardus in Sueuia, Euerhardus comes potentiſſimus in Francia, Giſilbertus dux in Lothoringia erant. Quos inter Henricus Saxonũ, & Thuringorũ dux præpotens clarebat. Secundo itaq; regni huius ſuſceptionis anno memorati principes huic præſertim Henricus, rebelles extiterãt. Quos Conradus rex tam ſapientiæ uigore quàm fortitudinis robore ſuperauit, ſuamq́ ad fidelitatẽ perduxit. Arnoldus aũt nimio eius terrore coactus, cum uxore & filijs ad Hungaros fugit, fuitq́ ibidem quoad uitalis aura Conradi regis rexerat artus. Septimo denique regni ſui anno, uocationis ſuæ ad domini tempus agnouit. Quumq́ memoratos principes ſe adire feciſſet, ſolũmodo Henrico nõ præſente, ita conuenit. Ex corruptione ad incorruptionẽ, ex mortalitate ad immortalitatem uocationis meæ tempus agnoſco, & ut cernitis præſto eſt: proinde pacem concordiamq́ uos ſectari etiam atq; etiam rogo. Me hominem exeunte nulla uos regnandi cupiditas titillet, nulla præſidendi ambitio inflammet. Henricum Saxonum & Thuringorum ducem prudentiſſimum regem eligite, dominum conſtituite. Is enim eſt & ſcientia pollens,

& iuſtæ

& iustæ seueritatis censura abundans. His itaq; prolatis, propriã coronã nõ auro quo cuiuscunq; ordinis penè principes pollent, uerum gemmis preciosissimis non solum inquam ornatam sed grauatam, sceptrum & cuncta quæ regalia sunt indumenta, in medium uenire præcepit, ac prout ualuit, huiusmodi uerba effudit. Hæredem regiæq; dignitatis uicarium regalibus meis ornamentis Henricum constituo, cui ut obediatis non solum consulo, sed & oro. Quam iussionem mox sequitur interitus: & interitum est obedientia prosequuta. Ipso nanq; mortem obeunte, memorati principes coronam, cũctaq; regalia indumenta Henrico duci contulerunt: atq; ut rex Conradus dixerat, cuncta per ordinem narrauerũt. Qui regiæ dignitatis culmen & prius humiliter declinauit, ac paulo post non ambitiose suscepit. Verũ nisi pallida mors quæ pauperum tabernas, regumq; turres æquo pulsat pede, Conradũ regẽ citissime raperet, is esset cuius nomen multis mundi nationibus imperaret. *Cõradi mors* *Henricus fit Imperator*

Hoc eodem tempore Arnoldus cum uxore & filijs ab Hungaria rediens, honorifice à Baioarijs atq; ab orientalibus suscipitur Francis: neq; enim solũ suscipitur, sed ut rex fiat ab eis uehementer exposcitur. Rex Henricus quum obtemperare suis omnes iussionibus, Arnoldumq; solum resistere cerneret, perualido collecto exercitu, in Baioariam tẽdit. Quod Arnoldus ut audiuit, eius non passus est in Baioaria præstolari aduentum. Verũ collectis quibus ualuit copijs, huic obuiam properat. Cupierat sane & ipse rex fieri. Quumq; in eo essent, ut bellum pariter inire deberent, sicut uir sapiens, & deũ timens rex Henricus cogitãs, ex utraq; parte irrecuperabile posse damnum accidere, Arnoldo quatenus cum solo solus loquatur denunciat. Putans igitur Arnoldus, quod singulari se acciret certamine, ad condictũ solus hora statuta peruenit. Quem sibi obuiam properantem rex Henricus tali est sermone aggressus. Insana domini iussis quid mẽte resistis? Quod populus regem me cupit esse scias, Imperio Christi quo constat machina mundi, Tartarus hunc metuit, hunc phlegeton timuit. Conterit hic nitidos reges dudumq; tremẽdos, Sublimesq; uolens erigit hic miseros. Quo meritas laudes domino per secula soluãt. Tu ne superbe, reus, perfide, dure, ferox Inuidiæ stimulis sæuaq; cupidine tactus, Corpora Christicolũm perdere ualde sitis? Si regem populus cuperet præponere temet. Protinus is fierẽ quem magis is cuperet. Hoc igit quadrifario dicẽdi genere copioso scilicet breui sicco & florido rex Henricus ut erat animo prudens, Arnoldi animum mulcens, ad suos rediit. *Arnoldi rebellio* *Hẽrici ad Arnoldũ oratio*

Arnoldus uero quum suis omnia retulisset, huiusmodi ab eis audiuit ἀπόκρισιν, id est, responsionem. Sapiens prompsit illius sapiẽtiæ ueræ sententiã, quæ ait, per me reges regnant, principes imperant, & prudentes iustitiam decernunt. Qui huic resistit, illum dei ordinationi resistere quis ambigit? Neq; enim in huius electione totius populi posset animus esse unus, si à trinitate summa quæ deus unus est, ante mundi constitutionem non esset electus. Si

bonus fuerit, diligendus erit, deusq; in eo laudandus: si uero malus, æquanimiter tolerandus. Subditorum nanque plerunque exigunt merita, quatenus nonnunquam à prælatis grauentur, non regantur. Æquum autem iustumq; nobis uidetur, ut à cæteris non dissentiens hunc regem eligeres. Ipse uero te ut tam fortunatum & prædiuitem uirum hoc pacto bearet, animiq; tui feritatē mulceret, ut quod prædecessores non habuere tui, tibi concedat, scilicet quatenus totius Baioariæ pontifices tuæ subiaceant ditioni, tuæq; sit potestatis uno defuncto alterum ordinare. Conniuens igitur Arnoldus huic optimo suorum consilio, Henrici regis miles efficitur, & ab eo ut iam dictum est, concessis totius Baioariæ pontificibus honoratur.

De Arnoldi Baioarij ex Hungaria reditu, & bellico in Henricū apparatu. Sed suorum exhortatu Henrico deditus, eidem militat. De Hungaris, audita morte Conradi, Saxoniam inuadentibus. Quibus Henricus quamuis infirmus occurrit, & suos exhortatus est, uotumq; uouit. Cap. VIII.

PEr idem tempus dum Conradi regis interitum, atq; Henrici in regni successionem Hungari audirent, tali sese mutuo sermone sunt aggressi. Rex forte nouus nouis uti legibus cupit. Copijs igitur collectis nō minimis, ascendamus, scrutemurq; debita utrū Hēricus rex uelit tributa persoluere. Quod si non ut credimus, regibus dissentit à cæteris, regnum eius cæde atq; immensis depopulemur incendijs: non Baioariorum, sed Saxonum ubi rex ipse est, primo fines occupemus, ut si forte quod nō speramus congregare exercitum uelit, neq; de Lotharingia, neq; de Sueuia, neq; de Baioaria, ei mature possit occurrere. Sed & Saxonum ac Thuringorum terra facile depopulatur, quæ nec montibus adiuta, nec firmissimis oppidis est munita. Rex Hēricus grauissima ualetudine detinetur, & Hungarorū ei aduentus proxime nunciat. Vix finetenus uerba nunciātis audierat, quū directis per Saxoniam nuncijs, post triduum quotquot poterat capitali sententia se adire præcipit. Validissimo igitur per quatriduū collecto exercitu (est enim Saxonum mos laudandus atq; imitandus, quatenus annum post unum atq; duodecimum, nemini militum bello deesse contingat) & si corporis inualidus uiribus, tamen mentis uigore animatus, prout ualuit equum ascēdit, atq; collectis in unum copijs, huiusmodi uerbis ad pugnandi rabiem excitauit. Inclyta Saxonum ceu leo frendens Bella per innumera gens erat olim. Restitit hæc Carolo ense cruento. Qui sibimet totum strauerat orbem. Fugit & hic uictus uictor ubiq;. Quod sibi nos rediēs subdidit omnes, Id domini pietas gessit ob hoc quod Participes uoluit esse salutis. Nūc mala Turcorum nescia Christi Gens inimica deo gaudet in omnem, Ecclesiæ populum ducere ferrum. Proh dolor heroës heus mage quod nūc Subdere nostra uolunt colla tributo. Sumite nunc animos more uirili: Membra secare precor, uiq; ferire Sit furor heus ardens: sancta cupido: Hæc stygias referant munera ad undas, Et calidos

Hērici ad milites concio

numerent

numeret igne trientes. Talibus itaq; rex exhortationibus ad pugnam suorum accendi animos uidens, indicto cunctis silentio, hoc iterum diuini munere flaminis tactus adiecit. Priscorum facta regum, sanctorũ scripta patrũ nobis quid agere debeamus insinuant. Non enim deo difficile paucis plures sternere. Si tamen horum qui id agere cupiunt fides meretur: fides inquam non professionis tantum, sed operis: non solummodo oris, sed etiam cordis. Voueamus itaq;, ac secundum psalmistam uota reddamus. Ego inquã, ego prius, qui dignitate uideor & ordine primus. Simoniaca hæresis deo inuisa, & à beatissimo apostolorũ principe Petro damnata, quæ ab antecessoribus nostris hactenus est temere custodita, modis omnibus à nostro sit regno expulsa. Connectet inuicẽ charitas unitatis, si quos diuisit calliditas dæmonis.

De nuncio, qui Hungaros in Meresburgo esse nunciabat omnia deuastantes. Et de exploratoribus quos Hungari à captiuis moniti mittebãt. Item de pugna cõmissa cum Hungaris. Et de bono consilio Henrici regis & uictoria. Et ubi sit ipsa uictoria depicta. Caput IX.

Rex nonnulla his similia dicere cœperat, quum uolipes nuncius Hungaros in Meresburgo, quod castrum in confinio Saxonum, Thuringorũ, & Sclauorum, esse nunciabat. Adiecerat etiam eos non modicam paruulorũ ac mulierum habere prædam, uirorũ uero immensam fecisse stragem. Condixerat enim à decimo & deinceps anno neminẽ esse superstitem relicturos: quatenus per hoc terrorem nõ paruum adhiberet Saxonibus. Rex igitur, ut erat animi constans, talibus nõ terretur, uerum magis magisq; ut pro patria pugnare, ac laudabiliter, si necesse sit, occumbere uelint exhortatur. Vinctos interea Hungari si impugnari debeant sciscitantur. Quumq; ab his nõ aliter posse fieri testaretur: exploratoribus directis, si hoc uerum esse possit exquiritur. Profecti deniq; exploratores, Henricum regem immenso cum exercitu iuxta præfatum oppidũ Meresburgum contemplantur. Deniq; uix ad suos poterant repedare, aduentũ exercitus nunciaturi. Neq; enim his fuerat alius, uerum rex ipse belli nuncius. Haud mora, bellũ incipitur, atq; ex Christianorum parte sancta mirabilisq; uox κύριε: ex eorum turpis & diabolica hui hui frequenter auditur. Dederat autem rex Henricus suis ante belli inchoationem huiusmodi sapiens ac salubre consilium: quum ad martis præludium cœperitis properare, nemo socium ueloci ori quanquam habeat, attẽtet equo præire: uerum clypeis altrinsecus operti, primos super scuta sagittarum ictus recipite: deinde cursu rapido, impetuq; uehemẽtissimo super eos irruite, quatenus non prius nobis sagittarum ictus, secundo possint emittere, quoad uestrorum sibi armorum sentiant uulnera peruenisse. Saxones igitur admonitionis huius saluberrimæ non immemores ordinata æqualiter acie, currunt, nec est qui ueloci ori transeat equo tardiorem: uerum clypeis ut rex dixerat, altrinsecus cooperti, sagittarum super clypeos recipiũt ictus innocuos: deinde

ut prudentissimus uir dixerat, super hos cursu præpeti ueniunt adeo, ut eorũ prius uita cum gemitu fugeret, quàm secundo iaculorũ fulmina mitterentur. Fitq; diuini muneris pietate, ut potius hos fugere q̃ præliari iuuet. Velox tunc sonipes gaudet pigro queritante. Phalerarũ præterea decor, armorũq; honor nõ Hungaris tutelæ, sed oneri erant. Abiectis quippe arcubus, demissis spiculis, phaleris etiam, quo expeditius equi curreret proiectis, fugæ solũmodo operam dabant. Verum omnipotens deus, qui eis pugnandi audaciã abstulerat, fugiendi etiam copiam omnino negabat. Cæsis igitur fugatisq; Hungaris, immensa captiuorũ turba dissoluitur, atq; in lætitiæ cantum uox gemitus permutatur. Hunc uero triumphum tam laude q̃ memoria dignũ, ad Meresburgum rex in superiori cœnaculo domus per ζωγραφίαν, id est, picturã notari præcepit, adeo ut rem uerã potius q̃ ueri similem uideas.

Vngarorum fuga

De Ludouico quodã, quem Itali super se regnare inuitabant: & cur Adelbertus marchio hoc fecerit, qui gener erat Berengarij. De Adelberti ex bono in malum mutatione. De eodem Ludouico in uerba Berengarij iurante, & Adelberto eundem instinctu uxoris ad rebellionem solicitante. Qui contra iusiurandum reuersurus, Berengarium Verona expulit: & Lucam profectus, honorifice ab Adelberto illic suscipitur. Cuius conspecta potentia, inuidiæ stimulis agitatur, ob quã rem ab eius fide Adelbertus mox discessit. Caput X.

DVm hæc aguntur, Italienses penè omnes Ludouicum quendam Burgundionum genitum prosapia, nuncijs directis inuitant ut ad se ueniat, regnumq; Berengario auferat, sibi obtineat: huius uero tam turpis sceleris autor Adelbertus Iporegiæ ciuitatis marchio erat, cui & idem Berengarius filiam suam nomine Gislam coniugio copulauerat, ex qua filium genuerat, cui & aui sui uocabulum dederat. Iste est, inquam, iste Berengarius ille, cuius immensitate tyrannidis tota nunc luget Italia, cuiusq; lenocinio à quibuscunq; gentibus premitur, non iuuatur. Sed ut ad rem redeamus, satis nunc dixisse sufficiat. Præterea idem Adelbertus, quod bonis omnibus cauendum est, nequaquam sui similis fuit. Nam dum feruente ætate iuuenilem duceret uitam, miræ humanitatis, miræq; sanctitatis fuit, adeo sane, ut si ei à uenatione redeũti pauper occurreret, aliudq; nõ esset quod illi præstare posset, cornu protinus quod collo eius fibulis aureis dependebat, sine dilatione concederet, rursumq; ab eodem quanti æstimabat acquireret. Tam diræ autem postmodum factus est famæ, ut huiusmodi uera de eo tam à maioribus quàm à pueris cantio diceretur. Et quia sonorius est, Græce illud dicamus, Adelbertus comis cuttis μακροσπαθὴς μικροπιστὴς, quo signatur & dicitur longo eum uti ense, & minima fide. Huius itaq; aliorumq; ac nonnullorum Italiensium hortatu præfatus Ludouicus in Italiã uenit. Cui mox Berengarius ut audiuit, obuiam uenit. Quumq; Ludouicus Berengario sibi obuiam

Adelberti immutatio

uenienti magnas adesse copias, sibi uero paucas cerneret, iureiurando ei hoc terrore compulsus promisit, ut si sese dimitteret, quibuscunque promissionibus accitus amplius in Italiam non ueniret. Fecerat nanque sibi Berengarius pluri-mis collatis muneribus Adelbertum Thuscorum præpotentissimũ marchionem ualde fidelem, atque ideo Ludouicus tam facile est expulsus. Modica uero temporis transcursa intercapedine, rex Berengarius nominato Adelberto grauis est uisus. Cui rei Berta coniunx sua, Hugonis regis qui nostro post tempore in Italia regnauit mater non modice fomitem ministrauit. Vnde factum est ut consulto eodẽ Adelberto marchione, cæteri Italienses principes propter eundem Ludouicum ut adueniret transmitterent. Qui cupiditate regnandi, oblitus iurisiurandi uenit concitus in Italiam. Videns itaque Berengarius, quod Ludouicus tam ab Italiensium quàm à Thuscorum susciperetur principibus, Veronam profectus est. Ludouicus uero cum Italiensibus eum prosequi non desistens, Verona etiam illum expulit, totumque regnum sibi uiriliter subiugauit. His ita gestis, bonum uisum est Ludouico, ut sicut circumcirca uiderat Italiam, uideret & Thusciam. Exiens denique Papia, proficiscitur Lucam, ubi decenter miroque paratu ab Adelberto suscipitur. *Berta*

Quumque Ludouicus in domo Adelberti tot militum elegantes adesse copias cerneret, tantam etiam dignitatem, totque impensas prospiceret, inuidiæ zelo tactus suis clanculum infit, Hic rex potius quàm marchio poterat appellari. In nullo quippe mihi est inferior, nisi solũmodo nomine. Quæ res Adelbertum latere non potuit. Quod Berta ut erat mulier non incallida, audiens, non solum uirum suum ab eius fidelitate amouit, ueruмetiam cæteros Italiæ principes ei infideles effecit. Vnde factum est, ut dum è Thuscia rediens, Veronam pergeret, degeretque ibidem, nihil hæsitans, nihil que mali suspicans, Berengarius dato precio, custodes ciuitatis corruperit, collectisque uiris fortissimis, in ipso noctis conticinio ciuitatem ingressus fuerit. *Adelberti magnificentia*

Descriptio Veronensis oppidi, & Athesis fluuij, & pontis super eum. Vbi Ludouicus corruptis à Berengario ciuibus traditus, & regno & lumine priuatur: Hungaris Italiam laniantibus. Caput XI.

FLuuius Athesis, sicut Romam Tyberis, mediam ciuitatem Veronã percurrit, super quem ingens marmoreus miri operis, miræque magnitudinis pons est fabricatus: à læua autem parte fluminis quę est Aquilonem uersus, ciuitas posita est, difficili arduoque colle munita, adeo ut si ea pars ciuitatis quã memoratus fluuius dexteram alluit, ab hostibus capiatur, ea tamen uiriliter possit defendi. In huius uero collis summitate preciosi operis ecclesia est fabricata, & in honore beatissimi Petri apostolorũ principis consecrata, ubi & propter amœnitatem ecclesiæ, locique munitionem Ludouicus manebat. Berengarius denique ut præfati sumus, noctu ciuitatem ingressus, clàm Ludouico suis cum militibus pontem pertransiens, in ipso auroræ crepusculo hunc usque

aduenit. Qui clamore ſtrepituq; militũ excitatus ſciſcitať quid eſſet, in eccleſiam fugit, nulluſq; eum præter Berẽgarij militum unum ubi eſſet agnouit. Qui miſericordia motus, noluit hunc prodere, ſed cęlare. Timens uero idem, ne ab alijs repertus proderetur, uitaq; multareť, Berengariũ adijt, eumq; ita conuenit, Quandoquidẽ tanti deus te habuit, ut tuum proprias in manus tra deret hoſtem, debes & tu eius monita, imò pręcepta magnifacere: inſit enim, Eſtote miſericordes, ſicut & pa. ue. mi. eſt. Nolite iudicare, & nõ iudicabimini: nolite condẽnare, & nõ condẽnabimini. Intellexit itaq; Berẽgarius, ut uir nõ incallidus, hunc quo ipſe lateret ſcire locũ, eumq; hac ſophiſtica reſponſione decepit. Putás ne me inſulſe quem mihi dominus tradidit hominẽ imò regẽ uelle occidere? Nunquid & Dauid ſanctus regem Saulẽ à deo ſibi in manus traditũ ſeruauit, nõ quod occidere non potuit, ſed quia noluit? His ſermonibus miles inclinatus locum oſtendit, in quẽ confugerat Ludouicus. Qui captus, & ante Berengarij præſentiã ductus, huiuſmodi à Berengario ſermonibus increpatur. Quouſq; tandẽ abutêre Ludouice patientia noſtra? Nũ inficiari potes te illo tempore meis præſidijs, mea diligentia circumcluſum, cõmouere etiã contrà nõ potuiſſe, meq; miſericordia inclinatũ, quæ tibi nulla debebatur, te dimiſiſſe? Senſiſti'ne inquã te periurum in iſtis eſſe uictum? Confirmaſti ſane mihi teipſum nunq; Italiam ingreſſurũ. Vitam tibi ſicut ei qui te mihi prodidit promiſerã, cõcedo: oculos uero tibi auferri nõ ſolum iubeo, ſed cõpello. His dictis Ludouicus lumine priuatur, & Berengarius regno potiť.

Hungarorũ interea rabies quia per Saxones, Francos, Sueuos, Baioarios, nequibant, totam per Italiam nullis reſiſtentibus dilatatur. Verum quia Berengarius firmiter ſuos milites habere fideles non poterat, amicos ſibi Hungaros non mediocriter effecerat. Sed & Saraceni qui ſicut dixi, Fraxinetũ inhabitabant, poſt labefactionẽ prouincialiũ quaſdã ſummas Italiæ partes ſibi uicinas nõ mediocriter laniabant, adeo ut depopulatis pluribus urbibus, *Aquæ urbs* Aquas uenirent, quæ eſt ciuitas xl. fermè miliarijs à Papia diſtans. Quæ etiã propter thermas miro in tetragonũ modo ad lauandũ ibi conſtitutas uocabulum huiuſcemodi ſortita eſt. Tantus timor inuaſerat uniuerſos, ut nullus eſſet, qui horum præſentiam niſi forte tutiſſimis præſtolaretur in locis.

De Maurorum Saracenorũ irruptione in Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, qui Garelianũ montẽ, quem alij Garganũ ſcribunt, pro munitione habebãt. Et qua occaſione ab Aphrica exierint domino id permittente. Cap. XII.

EOdẽ tempore Saraceni ab Aphrica ratibus exeuntes, Calabriã, Apuliã, Beneuentũ, Romanorũ etiã ciuitates ita occupauerunt, ut unamquamq; *al. Garganũ* ciuitatẽ mediã Romani obtinerent, mediã Aphricani. In monte quippe Gareliano munitionẽ conſtituerãt, in quo uxores, captiuos paruulos, omnemq; ſupellectilẽ ſatis tuto ſeruabant. Nemo etiam ab occaſu, ſiue ab arcturo, orationis gratia ad beatiſſimorũ limina apoſtolorũ tranſire poterat, qui ab his

aut non

aut non caperet͛,aut immodico precio dato dimitteretur. Quamuis enim misera Italia multis Hungarorũ & ex Fraxineto Saracenorũ cladibus premeretur, nullis tamen furijs aut pestibus sicut ab Aphricanis agitabatur. Fert͛ aũt eos hac occasione ab Aphrica exiuisse, atq; Italiam adijsse. Leone atque Alexandro Imperatoribus Augustis hominẽ exeuntibus, Romanus (ut latius sumus dicturi) cum Constantino qui nũc usq; superest, leonis Imp. filio Constantinopolitanũ regebat imperium. Et sicut fieri assolet, primo quo Romanus suscepit imperiũ anno, nõnullæ ei gentes, præsertim ἀνατολικαὶ, hoc est, orientales, uisæ sunt rebellare. Factũ est aũt dum Imp. exercitũ ad expugnandas eas transmitteret, Apuliã & Calabriam binas regiones quæ ei tunc tẽporis seruiebãt, huic rebellasse. Quũq; Imp. maximis orientẽ uersus copijs directis exercitus huc multitudinẽ destinare nõ posset: rogauit primo ut ad sui fidelitatẽ pristinã sponte redirẽt. Qui quũ renuerent, atq; hoc se facturos minime dicerent, ad Aphricanũ mox Imp. dirigit regẽ, eum precio rogans ut se adiuuet, uirtutisq; eius auxilio Apuliã sibi atq; Calabriã subdat. Hac ex legatione rex Aphricanus accitus, innumerabiles ratibus copias in Calabriã Apuliamq; direxit, binasq; has regiones Imperatoris dominatui potentissime subdidit. Sed dum processu tẽporis has regiones dimitterẽt, Romã uersus aciẽ gyrauerũt, montẽq; Garelianũ maxima pro tuitione sibi uendicauerunt, multasq; munitissimas ciuitates debellãtes ui ceperunt. Dñs uero noster Iesus Christus coæternus & consubstantialis patri, sanctoq; spiritui, cuius misericordiæ plena est terra, qui neminẽ uult perire, sed oẽs saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire, ne pereant, qui solus deus ante mũdi constitutionẽ præuidit, atq; post omnẽ creaturã quasi dñm cæteris utentẽ, ac dominantẽ creauit hominẽ, quẽq; in fine tẽporis per sui sanguinis effusionẽ uerus homo, uerusq; deus nõ duo sed unus redemit, ad amorẽ sui, propriæq; patrię dilectionẽ quosdã beneficijs inuitat, terroribus alios cõpellit, nõ quo sibi, qui nec augmentũ bonitate nostra, ut propheta testat͛ dicens, Quoniam bonorum meorum nõ eges, nec detrimentũ malicia sumere possit, sed ut nobis prosit. Placuit itaque ei quia beneficijs noluimus, huiusmodi nos ad tempus castigare terroribus. Sed ne Saraceni nobis diutius insultarẽt & dicerẽt, Vbi est deus eorũ? conuertit deus corda Christicolarũ, adeo ut amplior eis pugnãdi quàm fugiendi prius esset cupido.

Romanus Cõstantinusq; impp.

Malorũ cã

De Ioanne Rauennate, qui per nephas summum pontificatum inuaserat, per Theodoram uidelicet meretriculam. Item de quodã iuuene Aphricano, qui ad papam uenit, eiq; consuluit, quomodo cum Aphricanis feliciter pugnare posset, quod eodem duce factum est. Caput XIII.

QVo tẽpore uenerandæ Romanæ sedis Ioannes Rauẽnas summũ pontificatũ tenebat. Hic aũt tam nephãdo scelere contra ius fasq; põtificij culmen obtinuit. Theodora scortum impudens huius Alberici qui nuper

hominem exuit auia (quod dictu etiam fœdissimum est) Romanæ ciuitatis non inutiliter monarchiam obtinebat. Quæ diras habuit natas Maroziam atq; Theodoram sibi non solum coæquales, uerumetiam Veneris exortiuo promptiores. Harũ una Marozia ex papa Sergio, cuius supra fecimus mentionem, Ioannẽ qui post Ioannis Rauennatis obitum sanctæ Romanæ ecclesiæ obtinuit dignitatẽ, nephario genuit adulterio. Ex Alberto autem marchione Albericum, qui nostro post tempore Romanæ urbis principatũ usurpauit. Per idem tempus Rauennatis sedis, qui secundus post Romanũ Archiereum archipræsulatus habebat, Petrus pontificatum tenebat. Qui dum subiectionis officio debitæ nominatũ Ioannẽ papam qui suæ minister ecclesiæ tunc temporis habebatur, Romam sæpius & iterũ domino dirigeret pacæ: Theodora ut testatur uita eius, meretrix impudentissima Veneris calore succensa, in huius speciei decorem uehementer exarsit, secumq; hunc scortari non solum uoluit, uerumetiã atq; etiam post compulit. Hæc dum impudẽter aguntur, Bononień. episcopus moritur: & Ioannes iste loco eius eligitur. Paulopost ante huius diem consecrationis nominatus Rauennas archiepiscopus mortem obijt, locumq; eius Ioannes Theodoræ instinctu priore Bononiẽsi ecclesia deserta, ambitionis spiritu inflatus contra sanctorum patrũ instituta sibi usurpauit. Romam quippe aduenicns mox Rauennatis ecclesiæ ordinatẽ episcopus. Modica uero tẽporis intercapedine deo uocante, qui eum iniuste ordinauerat papa, defunctus est. Theodoræ autem Glycerij mens peruersa, ne amasij ducentorũ miliariorũ interpositione, quibus Rauenna sequestratẽ à Roma, rarissimo concubitu potiretur, Rauennatis hũc sedis archiepiscopatũ coẽgit deserere, Romanũq;, proh nephas, summũ pontificiũ usurpare. Hoc igitur sanctorũ apostolorum uicario cõstituto, Pœni, ut præfatus sum, Beneuentum Romanasq; urbes misere laniabant. Accidit itaq; Pœnorũ quendam iuuenem iniurijs lacessitum, Pœnos deserere, & ad Ioannẽ papam aduenire, tactumq; diuino spiramine papã ita conuenisse. Sacerdos magne, si saperes, populum terramq; tibi subiectã à Pœnis tam grauiter laniari nõ sineres. Elige igitur iuuenes nimia quasi mobilitate uolipedes, qui me Imperatorem, præceptorem, dominũ æquanimiter audiant. Horum neminẽ præter singulas parmas, singulaq; pila, ensesq; singulos & simplices uestes cum exiguitate obsonij habere permittito. Sexaginta deniq; huiusmodi iuuentis, sibiq; traditis aduersum Pœnos properat, latuitq; secus angustas, quà Pœnorum iter erat, uias. Quumq; circumcirca sæpius & iterum Pœni depopulantes redirent, clamore cum maximo ex improuiso atque insperato ex insidijs prosilientes, eos faciliter trucidabant. Clamor ex ore, ictusq; simul à manu processerant. Neque enim Pœni qui quid'ue esset prius scire poterant, q̃ istorum spicula horũ corporibus inhærebant. Hac deniq; fama, hocq; exercitio nonnulli Romanorum acciti, plurimis in locis Pœnos prostrauerant, callidoq;

Theodoræ turpis filiæ turpiores — *Ioannes papa nothus* — *Albericus* — *Theodoræ libido* — *Pœni contra Pœnos consilium*

callidoq; hoc Aphricani cõsilio attriti,ciuitates penitus rupto inter se fœdere deserebant,solumq; Garelianum montẽ sibi pro munitione deligebant.

De consilio Landulfi Beneuentanorũ principis Ioanni papæ dato, ut Imperatorẽ in auxilium aduocaret: cuius auxilijs fretus, feliciter cum Saracenis pugnatum est,diuis Petro & Paulo opitulari uisis. Cap. XIIII.

IOanne itaq;,ut præfatus sum,papa cõstituto,Landolfus uir quidam strenuus,bellorũ exercitio doctus, Beneuentanorũ & Capuanorum omnium princeps clarebat.Pœnis igitur statum Reipub.labefactãtibus, Landolfum hũc principem egregium quid super re huiuscemodi faciendum esset quam Aphricani agunt,Ioannes consulit papa. Quod princeps ut audiuit,papam per internuncios ita cõuenit. Res hæc pater palàm magnis est inuestiganda consilijs:mittito itaq; ad Græcorũ Imp.cuius & ipsi quæ cis mare est terram sicut & nostrã depopulari nõ cessant.Camerinos etiam atq; Spoletinos nostrum ad auxiliũ inuitato,ineamusq; protectore deo cum his bellum.Si uincimus,non multitudini sed deo imputetur uictoria:si uero uicerint Pœni,peccatis nostris, & non inertiæ deputetur. His auditis, papa confestim nuncios Cõstantinopolim dirigit, suppliciter Imperatoris auxilia sibi dari deposcẽs. Imperator uero ut uir sanctissimus,deumq; timens,copias absq; mora classibus aduehendas direxit, Quumq; per Garelianum flumen conscenderent: affuit & papa Ioannes cum Landolfo pariter Beneuentanorum principe potentissimo,Camerinis etiã atq; Spoletinis. Horrida deniq; inter eos pugna exoritur. Verum dum Christianorum partem Pœni præualere conspicerẽt, in Gareliani montis summitatẽ confugiunt, angustasq; tantum uias defendere moliuntur. Ex parte uero illa qua difficilior erat ascensus,Pœnisq; ad fugiendum aptior:Græci castrum die illa constituunt,in quo residentes Pœnos ne fugerent obseruabant,quotidieq; oppugnantes non mediocriter trucidabant. Græcis igitur Latinisq; quotidie confligantibus, deo miserante, Pœnorum ne unus quidem superfuit,qui non aut gladio trucidaretur, aut uiuus cõtinuo caperetur. Visi sunt autem à religiosis fidelibus in eodem bello sanctissimi apostoli Petrus & Paulus,quorũ precibus Christianos credimus meruisse, quatenus Pœni fugerent,& ipsi uictoriam obtinerent.

Landulfus

Consilium bellicum

Præliũ atrox

De Adelberti Thusciæ marchionis obitu,& filij eius Vuidonis præfectura,& matris eius à Berengario captione:& quot suspicati sint Bertham pepe risse liberos Adelberto.De rebellione Mediolanẽ.& causa eius. De comite palatij capto,& Lanthberto non opportune commendato, quem Berengarius frustra requisiuit. Caput XV.

HOc in tẽpore Adelbertus Thuscorũ potẽs marchio morit̃.Filiusq; eius Vuido à Berẽgario rege marchio patris loco cõstituit̃. Bertha aũt eius uxor cũ Vuidone filio,post mariti obitũ minoris nõ facta est q̃ uir suus potẽtię.Quæ tũ calliditate & muneribus, tũ hymenei exercitio dulcis, nõnullos sibi

sibi fideles effecerat. Vnde contigit ut dum paulo post à Berengario simul cum filio caperetur, & Mantuę in custodia teneretur, suas ciuitates & castella omnia Berēgario minime reddiderit, sed firmiter tenuerit, eamq; postmodū de custodia simul cum filio liberarit. Hæc, ut rumor est, tres ex uiro suo genuerat liberos: Vuidonem quem prædiximus, atq; Lanthbertū, qui nūc usq; lumine priuatus superest. Ermengardā etiā natam suam sibi Aphroditi dulcedine coæqualem, quam Adelberto Iporegiæ ciuitatis marchioni Gisila Berengarij regis filia, Berengarij scilicet regis huius matre defuncta, hymenei consortio copulauerat. Quæ ei filium genuerat nomine Anscarium, qui quantæ uirtutis, quantæq; audaciæ fuerit, liber subsequens declarabit. His temporibus idē Adelbertus gener regius, Iporegiæ ciuitatis marchio, atq; Odelricus palatij comes, qui ex Sueuorum sanguine duxerat originē, necnō & Gilebertus prædiues comes, & strenuus Lanthbertus etiā Mediolaneñ. archiepiscopus, nonnulliq; alij principes Italiæ Berengario rebelles extiterant. Causa autem rebellionis huius hęc fuit, Dum Lanthbertus defuncto antecessore suo Mediolaneñ. archiepiscopus ordinari debuisset, nō paruam ab eo rex Berengarius contra sanctorū instituta patrum accepit pecuniam, quantā cubicularij, quantā hostiarij, quantam pauonarij, ipsi etiam altilium custodes accipere deberent. Lanthbertus igitur archipræsulatus amore uehementer animatus, quęcunq; rex posceret, quanto cum dolore tribueret ex hoc intelligere poteris, quod subsequēs lectio declarabit. Odelricum palatij comitē, quem prædiximus, uinctum tunc Berengarius tenebat. Quumq; Lanthbertum archiepiscopum cōstitueret, Odelricum ei donec quid de eo ageret deliberaret, commendauit. Is autem pecuniæ multæ quam pro episcopatu erogarat, non immemor, hoc cū pacto cœpit de eius infidelitate discutere. Paucis deniq; interpositis diebus, rex Berengarius nuncijs directis, Odelricum ad se uenire præcepit. Quos ironica hac responsione conuenisse nō dubium est. Sacerdotis officio penitus carere debeo, si iugulandum quempiam in manus alicuius tradidero. Intellexerunt itaq; nuncij hunc publicè rebellasse, quem à rege sibi traditum absq; eius licentia nouerant dimisisse. Qui regressi protinus ad regem, Terentianum illud pro responsione dederunt. Huic cōmendes si quid recte curatum uelis.

Berthæ liberi

Anscarij ortus

Rebellionis causa contra Berengariū

De Rodulfo Burgundione ad regnū ab Italis accito, & qualiter Hungari Odelricū Berengarij aduersatium occiderint, & Adelbertum ac Gilebertum ceperint: sed Adelbertus astu quodam pro gregario milite redemptus, elapsus sit. Caput XVI.

QVo tēpore Rodulfus rex superbissimus Burgundionibus imperabat. Cui in augmentū potētiæ hoc accessit, ut potentissimi Sueuorū ducis Burchardi filiam nomine Bertham sibi coniugio copularet. Igitur Italienses nuncijs directis hunc ad se uenire, Berengarium uero expellere petunt.

Inter

Inter agendum autem contigit Hungaros Veronã his ignorantibus aduenisse, quorum duo reges Dursac & Bugat amicissimi Berengario fuerant. Adelbertus deniq; marchio atq; Odelricus comes palatij, Gilebertus etiam comes, pluresq; alij dum in montem Brixianæ ciuitatis, quæ quinquaginta miliarijs à Verona distat, conuenticula ob Berengarij deiectionẽ haberẽt: rogauit Berengarius Hungaros, ut si se amarent, super inimicos suos irruerent. Hi uero, ut erant necis auidi, bellandi cupidi, à Berengario mox præduce accepto, per ignotas uias à tergo hos usq; aduenĩũt, tantaq; illos celeritate confodiunt, ut nec induendi sumendi'ue arma spatiũ haberent. Captis igitur cæsisq; multis Odelricus palatij comes, qui se uiriliter defenderat, occidit̃. Adelbertus autem marchio & Gilebertus uiui capiuntur. Verum Adelbertus ut erat uir non bellicosus, sed sagacitatis miræ nimiæq; calliditatis, dũ intuere Hungaros undiq; cerneret, essetq; illi omnis spes fugiendi ablata, baltheum, armillasq; aureas, omnemq; preciosum apparatum proiecit, uilibusq; se militis induit uestimentis, ne ab Hungaris quis esset dignosceretur. Captus igit̃ sciscitatusq; quis esset, militis cuiusdam militem se esse respondit. Rogauitq; se ad uicinum castellum duci uocabulo Calcinaria, in quo parentes qui eum redimerent, se habere asserebat. Ductus igitur, quia nõ agnitus, uilissimo precio comparatur. Emit autem illum suus ipsius miles nomine Leo.

al. Giselbertus

De Giliberto humaniter à rege Berengario dimisso: sed perfide ad Rodulfum profecto, quem in Berengariũ sic reduxit, ut eum præter Veronã regno spoliauerit: deq; pugna in Berengariũ & Rodulfum. Cap. XVII.

Gilebertus autem quia agnitus flagellat̃, uinctus seminudusq; ante Berengarij regis præsentiã ducitur. Enimuero dum ante eum sine femoralibus curta indutus † endromade ductus regis ad pedes cõcitus caderet, genitaliũ ostensione membrorũ ad risum omnes cõmouit. Rex aũt, ut erat pietatis amator, misericordia, quę ei nulla debebat̃, inclinatus ei nõ ut populus optauit, malum pro malo reddidit: uerum cõfestim lotum, optimisq; uestibus indutũ, abire permisit. Cui & ait, Iusiurandũ à te nullum exigo, fidei tuæ teipsum cõmitto. Si malecontra me egeris, rationem te scias deo redditurum.

for. endromate

Berẽgarij misericordia

Hunc deniq; ad propria redeuntem, regis gener Adelbertus, cæteriq; qui cum illo rebelles extiterant, accepti immemorem beneficij ad Rodulfum ut adueniat dirigunt. Profectus itaque eòdem Gilibertus ante triginta dies in Italiam eum aduentare coëgit. Qui susceptus ab omnibus nil Berengario ex omni regno præter Veronam dimisit, totumq; tenuit per triennium uiriliter regnum. Quum duodecim sibimetipsi horis hoc placeat, displiceat hoc, modo diligat illud, mox aspernetur, qui fieri potest, ut omnibus semper æquanimiter placeat? Igitur intra triennium iste rex Rodulfus quibusdam bonus, alijs grauis est uisus. Vnde factum est, ut totius regni media pars populi Rodulfum, media Berengarium uellet. Patant itaque ciuile bellum non modicum;

Ingratitudo

Rodulfi inconstantia

modicum,& quoniam Placentinæ ciuitatis episcopus Vuido Berengarij partibus fauebat,duodecim longe à Placētia miliarijs iuxta Florentiolam bellū parant. Tum perquam horrida pugna oritur ciuilis & atra, heu quater ante Kalendas Sextilis: tamen ipse Dum parat hortendos radios emittere phębus, Buccina martis adest,gnato pater ipse perennem, Infert interitum,peri mitq́ patrem genitura. Proh dolor acer auus letum parat ecce nepoti, Sternendus per eum,furijs pulsatus ab atris, Fratrem qui fodit,fratrem fodit eminus alter. Berengarius ipse ruit medios rex percitus hostes Et properat. fertur ceu cœlo fulgur ab alto Dum coquit arentes cancri graue sidus aristas: Non aliter dirus miserum rex ipse Rodulfus, Deijcit innocuum stricto mucrone popellum.

Prelių atrox

De uictoria quam Rodulfus per Bonifacium cognatum suum obtinuit, & Rodulfi in Italia regno.Et de Flamberto Veronensi,qui Berengariū occidere tentauerat. Cap. XVIII.

DEderat rex Rodulfus Vualdradam sororē suam tam forma q̃ sapiētia quæ nunc usq́ superest, honestā matronā, coniugem Bonifacio comiti potentissimo,qui nostro tempore Camerinorum ac Spoletinorū extitit marchio. Hic collecta multitudine, cū Gariardo comite Rodulfo regi in auxiliū ueniebat, atq́ ut erat uir tam callidus q̃ audax, maluit potius in insidijs positus cum suis rei exitū expectare, quàm primū belli impetum sustinere. Iam Rodulfi penè omnes milites fugerant, & Berengarij dato uictoriæ signo colligere spolia satagebant: quum Bonifacius atq́ Gariardus subito ex insidijs properantes,hos tanto leuius,quanto inopinatius sauciabāt.Pepercerat Gariardus nonnullis,hasta eos & non ferro percutiens,Bonifacius nulli parcens immensam fecerat stragem. Signum itaq́ uictoriæ Bonifacius ceperat, conueniuntq́ qui ex Rodulfi parte confugerant, persequentesq́ Berengaricos fugam illos inire cogebant. Berengarius uero in incognitum à domino Veronæ perrexit asylum.Tanta quippe tunc interfectorum strages facta est,ut militum usq́ hodie permagna raritas habeatur. His ita peractis, regnum sibi rex Rodulfus potentissime subiugauit, Papiamq́ concite ueniens, congregatisq́ omnibus,Quoniam inquit,superni muneris largitate mihi contigit deuictis hostibus regni solium adipisci:nūc cordi est meum uestræ regnū fidei commendare,Burgundiamq́ patriam ueterem uisere.Cui mox Italienses,Si bonum tibi,inquiunt,uidetur, præsto sumus. Igitur post Rodulfi regis abscessum,malo Veronenses accepto cōsilio,uitę Berengarij insidiari moliuntur: quod Berengarium non latuit:autor autem ac repertor tam sæui facinoris Flambertus quidam erat, quem sibi, quoniā ex sacrosancto fonte filiū eius susceperat,compatrem rex effecerat. Pridie uero quàm pateretur,eundē ad se Flambertum uenire præcepit.Cui & ait.

Flamberti perfidia

De pra

De prudenti Berengarij regis ad Flambertum sermone,& poculo aureo quo eum ut placeret donauit. Caput XIX.

SI mihi tecũ hactenus non & multæ & iustæ causæ amoris essent,& quoquo modo quæ dicuntur credi possent,insidiari te uitæ meæ aiunt:sed nõ ego credulus illis. Meminisse autem te uolo,quantæcunq; tibi accessiones & fortunæ & dignitatis fuerunt, eas te nõ potuisse nisi meis beneficijs cõsequi. Vnde & hoc animo in nos esse debes, ut dignitas mea in amore atq; fidelitate tua conquiescat. Neque uero cuiquam salutem ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto,quantæ mihi fuit honos tuus. In quo mea omnia studia,omnẽ operam,curam, industriam, cogitationem omnẽ fixi. Vnũ hoc sic habeto. Si à te mihi seruatã fidẽ intellexero, non mihi tam mea salus chara, quàm pietas in referenda gratia iocunda. His expletis, aureum non parui ponderis poculum rex ei porrexit atq; subiunxit:Amoris salutisq; meæ causa quod continetur bibito,quod continet habeto. Vere autem & absq; ambiguitate post potum introiuit in illum sathanas. Beneficij quippe præsentis & præteriti immemor insomnẽ illam in regis necẽ populos instigando pertulit noctem. Rex autem nocte illa quemadmodum & solitus erat,iuxta ecclesiam nõ in domo quæ defendi potest, sed in tuguriolo quodam manebat amœnissimo. Sed & custodes nocte eadẽ nõ posuerat,nihil suspicans mali.

De Berengarij cæde,perfidia Flamberti peracta,& sanguine eius adhuc in lapide apparente,Et de Milone milite qui Berengarij cædem ultus est. Caput XX.

SE primum quatiens strepit Gallus, quum uigiles facit Mortales,solito sonat Et pulsata deo canit Iam tunc ænea machina: Inuitatq; docens bene Letheum graue spernere. Laudes huic modo reddere: Qui uitam tribuit dedit Et nobis superam bene Sanctam quærere patriam. Hic rex ecclesiam petit, Ac laudes domino canit. Flambertus properans uolat, Quo cum multa simul manus: Vt regem perimat bonum. Rex eorũ uigil inscius Audit dum strepitum,nihil Formidans properat citus Hoc quid uisere sit, uidet Armatas militum manus. Flambertũ uocat eminus. Quid turbæ est ait:en bone Vir quid nunc quid populus cupit Armatas referens manus? Respondit uereare nil. Te non ut perimat ruit. Sed pugnare libens cupit Hac cum parte tuum petit Mox quæ tollere spiritum. Deceptus properat fide Rex hac,in medios simul Tunc captus male ducitur: A tergo hũc ferit impius Romphæa:cadit heu pius. Felicemq; suum deo Commendat pie spiritum. Deniq; quàm innocentem sanguinem fuderit, quàmq; peruerse peruersi egerint, nobis reticentibus lapis ante cuiusdam ecclesiæ ianuam positus sanguinem eius cunctis transeuntibus ostendẽs insinuat. Nullo quippe delibutus aspersusq; liquore discedit. Nutrierat sibi rex Berengarius familiariter lauteq; iuuenem, imò heroem quendã, Milonem nomine, memoria *Lapis sanguine conspersus*

satis ac laude dignum. Cuius si rex fretus consilijs esset, fortunas sibi omnes non tantum aduersari sentiuisset, nisi quia forte & hoc diuinæ prouidentiæ consilium fuit, ut aliter fieri non posset. Is sanè nocte eadem qua rex Beregarius deceptus est, adhibitis sibi copijs, nocturnas ei uigiliarū custodias uoluit exhibere. Rex uero promißionibus Flamberti deceptus, Milonem se nō solum custodire non siuit, uerum etiam atq; etiam uehementer prohibuit. Milo autem sicut uir fidelis & rectus, ac beneficij sibi à rege collati nō immemor, quē defendere quia defuit, nō potuit, cito actiter uindicare curauit. Tertia quippe post regis necem die, Flambertum eiq; in tam nephario scelere conniuentes, ui captos, suspendio uitā finire præcepit. Fuerūt sanè in hoc uiro nōnullæ per sectæq; uirtutes, quæ deo propitio suis in locis uita comite silētio nō tegent.

Milonis in regem pietas

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER TERTIVS, qui Antidosis inscribitur.

OPERIS huius titulū pater sanctifice satis te mirari nō ambigo. Ais forte, Quum uirorū illustrium actus exhibeant, cur Antidosis ei inseritur titulus? Ad quod respondeo. Intentio huius operis ad hoc respicit, ut Berengarij huius qui nunc in Italia non regnat sed tyrannizat, atque uxoris eius Vuillæ, quæ ob immensitatem tyrānidis secunda Iezabel, & ob rapinarum insatietatem lamia proprio appellatur uocabulo, actus designet, ostēdat, & clamitet. Tanta enim mendaciorum iacula, tanta rapinarū dispendia, tanta impietatis molimina in me & domum meam, cognationem & familiā gratis exercuere, quanta nec lingua proferre, nec calamus præualet scribere. Sit igit eis præsens pagina Antidosis, hoc est, retributio, dū pro calamitatibus meis τὴν ἀσέβειαν eorū, id est, impietatem præsentibus futurisq; mortalibus denudauero. Nec minus etiā sanctißimis & fortunatis uiris pro collatis in me beneficijs Antidosis erit. Ex memoratis sanè aut memorandis nullus inuenitur aut ratus, hoc uno Berengario scilicet impio excepto, quorū non beneficijs genitores aut genitus uehemēter gratulemur. Deniq; quod in captiuitate seu peregrinatione libellus hic conscriptus dicat, præsens indicat exulatus. Cœptus quippe in Franconouord, qui est xx. miliarijs locus à Moguntia distans, in Paxu insula nongentis & eo amplius à Constantinopoli miliarijs usq; hodie exaratur. Sed redeamus ad rem.

Liuthprandi exilium

Quomodo defuncto Berengario, & Rodulfo ab Italia discedēte, Hungari Italiam dilaniauerint: & de Papiæ conflagratione, quæ metro describitur, & quomodo deo miserante, capta & deleta non sit. Caput I.

REge Berengario defuncto, atq; Rodulfo absente, Hungarorum rabies Salardo duce totam per Italiam dilatatur, adeo ut muros Papiensis ciuitatis

uitatis uallo circundaret, ac defixis per gyrum tentorijs, exeundi aditum ciui bus prohiberet. Qui quum his uiribus resistere non possent peccatis promerentibus, nec munere mulcent, Clarus ab infuso discedens sydere phœbus Zodiaci primũ solito conscendere sydus Incipit, & gelidas dissoluere colle pruinas, Æolus atq; suos bis binos mittere flatus, Hungrorũ furibunda manus quum gaudet in urbem Flatibus Æolijs adiuta infundere flammas. Spiritibus ualidis paruus diffunditur ignis, Nec iuuat Hungarios solis hos urere flammis, Vndiq; conueniunt mortemq; inferre minantur. Confodiunt telis, calidus quos terruit ignis. Vritur infelix olim formosa Papia, Vulcanusq; suos attollens flatibus artus Templa dei patriamq; simul conscendit in omnem, Extinguunt matres pueri innuptæq; puellæ, Sancta cateruatim moritur catechumena plebs, tunc Præsul in urbe sua hac moritur, sanctusq; sacerdos Nomine qui proprio bonus est, dictusq; Ioãnes. Quod fuerat longo thecis in tempore clausum, En iacet, hoc aliena manus ne tangeret aurum, Atq; per immẽsas dissoluitur igne cloacas. Vritur infelix olim formosa Papia, Cerneres argenti riuos paterasq; micantes, Corpora maiorum passim combusta uirorũ. Iaspidis hic precium uiridis rutiliq; topazi, Spernit̃ & sapphyrus, onyx, pulcherq; berillus. Institor heu faciẽ nullus deflectit ad aurum. Vritur. ut supra. Lucidus immensas seruat, nec fonte carinas Ticinus, sentina simul diffundit̃ igne. Vsta est infelix olim formosa Papia: Anno dominicæ incarnationis D. CCCCXXIIII. iiij. idus Martij, indictione xij. feria, vi. hora iij. Quorum memoriam qui ibidem combusti sunt, uos & quicunq; legeritis faciatis uehementer exoro. Verũ pijssimi omnipotentisq; dei ira, cuius propheta misericordiam & iudicium concinit, cuiusq; misericordia plena est terra, usq; ad consummationẽ non desæuit. Nã & si peccatis promerentibus est exusta, non tamen inimicorum manibus tradita. Impletq; quod rex & propheta canit, Nunqd in æternũ proijciet deus, aut non apponet ubi con. sit adhuc: aut in finẽ m. s. absc. à genera. in generationẽ. aut ob. mi. deus, aut con. in ira. s. misericordias suas. Itemq; & alius propheta dicit, Cũ iratus fueris, misericordiæ re. Reliquiæ igitur quæ supererãt, Hungaris non inuiriliter resistebant, adeo ut lætabundi canerent cum propheta. Hæc est mutatio dexteræ excelsi. *Papiæ ustatio*

Quod Papia beati Syri eiusdem patroni meritis sit liberata. Et quod idem beatus Syrus Papiam ueniens, in spiritu prophetico eius affluentiam & Aquileiæ casum denunciarit. Et cur Ermegarda post Adelberti mariti sui obitum tam potens extiterit. Caput II.

ACcessit ad hoc, magnumq; iuuamen præbuit sanctissimi patris nostri doctorisq; egregij beati Syri, cuius in præfata urbe requiescũt exuuiæ, intercessio gloriosa. Ac ne eius uaticinium falleretur, prædicta urbs Papia ut caderet est impulsa. Verum misericorditer à domino est liberata. Missus si

quidẽ prædicationis gratia à beato Hermagora euangelistę Marci discipulo Papiam beatissimus pater huiusmodi eam prophetiæ spiritus præsagio honorauit. Delectare gaudijs urbs Papia, quia ueniet tibi ab æternis montibus exultatio. Non uocaberis minima, sed copiosa in ciuitatibus. Et ut hoc eius uaticinium firmius crederetur, Aquileiæ non ignotæ ciuitatis casum hac eadem hora sermone huiusmodi nũciauit. Væ tibi Aquileia, quia quũ inter impiorũ incesseris manus, destrueris, nec ultra rędificata cõsurges. Quod ita esse completum uisibus patens ratio manifestat. Aquileia nanq; prædiues, atq; olim ciuitas immensa, ab impijssimo Hunnorum rege Attila capiẽ atq; funditus dissipatur, nec ulterius, ut in præsentiarum cernitur eleuatur. Papia uero, ut uir sanctissimus dixerat, copiosa & appellatur & cernitur: non solum quippe uicinas sed & longe positas præcellit opibus ciuitates. Quid alias memorem, quum ipsa insignis, & toto orbe notissima Roma hac inferior esset, si preciosa beatissimorum apostolorũ corpora nõ haberet? Patet igitur quod hanc intercessio beatissimi patroni nostri Syri eripuit, qui eam tam ueridico ac precioso præsagio honorauit. Exusta deniq; Papia, factaq; per Italiã non modica præda, Hungari ad propria reuertuntur. Hoc eodem tempore defuncto Adelberto Eporegiæ ciuitatis marchione, uxor eius Ermegarda Adelberti præpotentis Thusciæ marchionis & Bertæ filia totius Italiæ principatum obtinebat. Causa autem potentiæ eius hæc erat, quoniam quod dictu etiam fœdissimum est, carnale cum omnibus non solum principibus, uerum etiam cum ignobilibus commercium exercebat.

Vaticinium — *Aquileiæ direptio* — *Papiæ celebritas* — *Ermegardæ libido ac potentia*

Quod regi Rodulfo à Burgundia regresso, Ermegarda paulo post rebellis extiterit, ita ut cum Italiensibus Papiam tenuerit. Et quomodo Rodulfus illuc tetenderit. Et quomodo astu Ermegardæ Rodulfus suos deserens, ad eam noctu ut transfuga uenerit, & quomodo mane à suis quæsitus sit: & te cognita, Mediolanum milites eius fugerunt. Item quomodo Italienses Hugonem accesserunt. Caput III.

PEr idem tempus rex Rodulfus è Burgundia rediens in Italiam uenit: defunctoq; Berengario, regnum potenter obtinuit. Post autẽ aliquot dies Italienses omnes cœperunt inter se dissidere. Zelo quippe non modico propter Ermegardæ pulchritudinem iuxta carnis huius putredinem trahebanẽ, eo quod ea stuprum alijs præbebat, alijs denegabat. Vnde factũ est ut prædiues Mediolanensis episcopus, nonnulliq; alij regis Rodulfi partibus fauerent. Cum Ermegarda uero tot simul rebelles aderant, quot ipsam etiã regni caput Papiam non inuiriliter defenderent. Factum est autem, ut rex Rodulfus collectis copijs, Papiam contenderet, castrametatus quinto miliario ab urbe eo in loco, quo Ticinus simul & magnus ille Padus conueniunt, in cuius laudibus Maro sic canit Fluuiorum rex Eridanus. Idem,
Corniger hesperidum fluuius regnator aquarum.

Ermegarda

Ermegarda, ut non incallida, Rodulfo regi huiusmodi noctu per memorati alueum fluuij mandata transmisit. Si te perdere uellem, iam longo tempore extinctus esses. Tui qppe omnes te deserere, meq; ardēter adire, si meū modo adsir uelle, contendūt. In his enim es locis, in quibus captus uinctusq; esses, si eorum iamdudum consilijs paruissem. Talibus rex legationibus non solum credulus, uerumetiam territus, nuncijs remissis, se acturū quicquid ea consuleret remandauit. Nec mora, sequēti nocte Rodulfus clàm custodibus dimissis omnibus, dimisso tentorio, lecto etiam bene composito, lintrem ingressus suos deseruit, atq; ad Ermegardam quantocyus properauit. Igitur mane facto, magno silentio regis milites tentorium circuibant: uenientibus uero principibus, nō parua inter eos admiratio erat, quur præter solitum rex hora huiusmodi dormitaret. Quūq; strepitu ut spadones quondā Holofernem euigilare niterentur, nullum quemadmodū ipse, dabat responsum. Introeuntibus autem tentorium, nihilq; reperientibus, raptum hunc alij, interfectū alij clamitabant. Nemo tamen quod transfuga fieret, animaduertere poterat. Verum dum hac admiratione fluctuarent, nuncius uenit qui diceret Rodulfum regem super eos cum aduersarijs eorum uelle irruere. Qui mox animo consternati, tam celeri fuga cœperunt discedere, ut nō hos currere, sed si uideres, diceres transuolare. Quumq; Mediolanum, tutum scilicet ad locum peruenissent, consensu omniū Lanthbertus archiepiscopus Hugoni potentissimo & sapientissimo prouincialium comiti mandat, regnū ut Rudolfo auferat, sibiq; potenter obtineat. Erat enim longo ex tempore multis argumentis & ipse perdirans, si forte regnum posset obtinere Italicum. Hic enim Berengarius iam nominati regis tempore cum multis in Italiā uenerat. Sed quia regnādi tēpus nondū ei aduenerat, à Berēgario territus est atq; fugatus.

Quomodo Rodulfus in Burgundiam reuersus, Burchardū socerum suum ad auxilium adduxerit. Et qua ratione idem Burchardus sit Mediolanū profectus, & ibidem honorifice susceptus, & de eius morte tractatum. Qui Mediolano rediens, Nouariam uenit: ubi & ab Italiensibus cum omnibus suis occisus est. Et Rodulfus Burgundiam repetijt. Hugo uero comes prouinciæ Pisas appulsus est, unde Papiam uenit, & rex Langobardorum fit. Vuido autem Berthæ filius Thusciæ præficitur. Caput IIII.

Rodulfus deniq; quum infidelitate suorū prænominatos aduersarios superare nō posset, in Burgundiam profectus, Burchardo Sueuorū duci, cuius sibi filiam coniugio copulauerat, denunciat ut sibi in auxilium ueniat. Qui collectis copijs, cum Rodulfo confestim conuenit in Italiam. Quumq; peruenissent Eporegiam, Rodulfum Burchardus ita conuenit: Ipse ego ut legationis obtentu Mediolanū proficiscar, nō absurdū uidetur. Hac occasionē urbem explorare, atq; eorū potero cognoscere uoluntatem. Profectus itaq; quum iam Mediolanum peruenisset, priusquā urbem ingrederetur, ad beati

preciosiq́ martyris Laurentij ecclesiam orationis gratia declinauit: sed, ut aiunt, non tantū petitionis gratia, quantū alterius rei causa. Dicūr enim quia prope ciuitatem est ecclesia miro atq; precioso opere fabricata, eum ibidem munitionē construere uelle, qua non solū Mediolanenses, sed & plures Italiæ principes coërcere decreuisset. Inde uero exiens quum iuxta murum ciuitatis

Petulanter equitaret, lingua propria, hoc est, Theutonica suos ita conuenit. Si Italienses omnes uno uti tantummodo calcari, informesq́ nō fecero equas caballicare, nō sum Burchardus: fortitudinem siquidem muri huius seu altitudinem qua se muniri confidunt, nihili pendo: iactu quippe lanceæ meæ aduersarios de muro mortuos præcipitabo. Hoc aūt eò dicebat, quoniā neminem aduersariorum suæ ibi linguæ gnarum esse putabat. Verū suo omine non bono quidam istic aderat, quanq; pānosus & despectus, eius tamen loquelæ scius, qui omniū horum Lanthberto archipræsuli celer factus est nuncius: qui ut erat ingenio pollens, Burchardū nō despexit, sed eum alio animo suscipiens, mirabiliter honorauit: sed & inter cætera quasi hoc esset priuilegiū amoris, concessit ceruum, quem is suo in brolio uenaret, quod nulli unq; nisi charissimis magnisq́ concessit amicis. Lanthbertus interea Papienses omnes nonnullosq́ Italiæ principes ad Burchardi necem inuitat, eumq́ tamdiu tenuit, donec congregatos esse omnes speraret, qui eum occidere deberēt. Factū est igit̄ ut Burchardo Mediolano discedēte, Nouariā die perueniret eadem. Quumq́ istic nocte transacta diluculo surgeret, Eporegiam tendens ciuitatē, Italicæ super eum irruentes subito apparuere phalanges. Quas contra non ut uir bellicosus properat, uerū mox fugam inceptat. Et quoniā secundū beati Iob sententiā, terminus eius constitutus præteriri non poterat, & fallax equus ad salutem, in fossam quæ muros circuit ciuitatis, equus decidens eum proiecit: ubi

Burchardi interitus & ab irruentibus Ausonijs confossus lanceis uitam morte commutauit. Sui denique hoc uidentes, quoniam aliò non poterant, intra ecclesiam sanctissimi confessoris Gaudentij confugiunt. Ausonij itaq; ut ex Burchardi minis non mediocriter inflammati atq; indignati, ecclesiæ fores frangunt, omnesq́ in ea repertos, sub ipso etiam altari confodiunt. Quod Rodulfus ut audiuit, Italiam dereliquit, & Burgundiā percitus uenit. Hæc itaq; dū agunt̄, Hugo Arelatensiū seu prouincialiū comes nauim conscēderat, & per Tyrrhenū mare in Italiā festinabat. Deus itaq; qui hunc in Italia regnare cupiebat, prospe

Alphea ris eum flatibus breui Alpheam hoc est, Pisam, quæ est Thusciæ prouinciæ caput duxerat: de qua sic maro. Alpheæ ab origine Pisæ. Quumq́ eòdem peruenisset, affuit Romani papæ Ioannis scilicet Rauennatis nuncius. Affuerunt etiā penè omnes Italienses nuncij, qui hunc ut super eos regnaret inuitabant. Is autē, ut erat longo ex tempore hęc cupiens, percitus uenit Papiā, cunctisq́ cōniuētibus regnū suscepit: post paululū Mantuā abijt, ubi & Ioānes papa ei occurrēs, fœdus cū eo percussit. Quo tēpore Berta matre Hugonis regis mor

gis mortua, Vuido filius eius quē ex Adelberto genuerat,ſicut prædiximus, Thuſciæ marchiā tenebat, qui Maroziā ſcortū Romanū ſibi uxorē accepat.

De plurimis regis Hugonis uirtutibus libidine fœdatis. De duobus filijs eius. De amicitia eius cum Henrico Imperatore. De patre Liuthprādi huius operis autoris ad Imperatorem Græcum ab Hugone miſſo. De duobus canibus Imperatori miſſis,qui eum dilaniare parabant. Et de patre, quot tam magnifice ſit ab Imperatore ſuſceptus. Caput V.

FVit aūt rex Hugo nō minoris ſcientiæ ꝙ audaciæ, nec inferioris fortitudinis q̄ calliditatis,dei etiā cultor,ſanctęq; religionis amatorū amator:in pauperum neceſſitatibus curioſus:erga eccleſias ſolicitus, religioſos philoſophosq; uiros nō ſolū amabat,uerumetiā fortiter honorabat. Qui & ſi tot uirtutibus clarebat,mulierū tamen illecebris eas fœdabat. Hic ex Francorū genere,ex genere Theutonicorū uxorē acceperat nomine Aldā,quæ filiū ei genuerat nomine Lothariū. Habuerat ſane tunc tēporis ex quadā muliere nobiliſſima uocabulo Vuandelmoda filiū nomine Hubertū, qui nunc uſq; ſupereſt,& Thuſciæ prouinciæ potens princeps habet. Cuius acta dn̄o propitio ſuis in locis exponent̄. Hugone igit̄ rege conſtituto,ſicut uir prudentiſſimus quocūq; terrarū cœpit nuncios ſuos dirigere,multorūq; regum ac principū amicitiā quærere:Henrici præſertim famoſiſſimi regis, qui,ut ſupra memorauimus,Baioarijs,Sueuis,Lotharingis,Francis atq; Saxonibus imperabat. Hic etiā Sclauorum gentem innumerā ſubiugauit,ſibiq; tributariā fecit. Primus etiam hic Danos ſubiugauit,ſibiq; ſeruire coēgit: ac per hoc nomen ſuum multis nationibus celebre fecit. Rex igitur Hugo quū reges ac principes amicos circūcirca acquireret, ſtuduit nomen ſuū etiā Archiuis longe à nobis poſitis notū facere. Imperabat uero his tūc tēporis memoria ſatis & laude dignus Romanus Imp. liberalis, humanus, prudens ac pius: cui tū propter morū probitatē,tū ꝓpter linguę urbanitatē genitorē meū direxit nunciū.

Qui quū eōdē perueniſſet,inter cætera quæ Imperatori Romano rex Hugo miſerat munera,duxit duos canes, quales in eadem patria non ſunt alicui uiſi. Qui quū ante eius præſentiā adducti fuiſſent,niſi multorū brachijs conſtricti fuiſſent,eum protinus morſibus laniaſſent. Puto enim quod dū hunc Græcorū more cheriſtro opertum,habituq; inſolito uiderunt indutum,non hominē ſed monſtrum aliquod putauerint. Deniq; magno cum honore ab eodē ſuſceptus eſt Imperatore. Nec tam pro rei nouitate, aut munerum magnitudine, quantū quoniā dum præfatus genitor Theſſalonicā ueniſſet, Slauorū quidā qui rebelles Imperatori Romano extiterant,terramq; eius depopulabantur,ſuper eum irruerunt. Verum dei actum eſt pietate,ut eorū principes uiui nōnullis mortuis caperent̄. Quos dum præſentaret Imperatori,in mēſa affectus eſt lætitia,magnoq; ab eo genitor munere donatus:ad Hugonē regē qui ſe illuc trāſmiſerat redijt lætus. Poſt reditū uero eius paucis interpoſitis

Hugonis laus

Alda

Hubertus

Henrici imp. geſta

Romanus

Liuthprandi pater

positis solibus languore correptus monasteriū petijt, sanctæq́ conuersationis habitum sumpsit, in quo post dies quindecim mortuus me paruulo derelicto migrauit ad dominum. Nunc autem quoniam Imperatoris Romani mentio facta est, quis fuerit, qualitér ue ad imperij culmen peruenerit, hic nō absurdum mihi uidetur referre.

De leone ferocissimo, quem Romanus qui postea imperauit, fortissime peremit, & de socij eius pauore. Cap. VI.

IMperante quoq; Leone Constantini huius genitore, Romanus iste Imperator quanq́ πτωχός, id est, pauper, ab om̄ibus tamen χρήσιμος, id est, utilis habebat᷑. Erat autem ex mediocribus ipsis qui nauali pugna stipendia ab Imperatore acceperant. Qui quū sæpius & iterum εἰς τὴν μάχην, id est, in pugna nonnulla, χρήματα, id est, utilia faceret, à sibi præposito adeo honoratus est, ut primus nauium fieri mereretur. Quadam autem nocte, dum Saracenos exploratum abiret, essetq́ in eodē loco palus, atq; harundinetum non modicū, contigit leonē ferocissimū ex harundineto prosilire, ceruorūq́ multitudinē in paludem demergere, unumq́ eorū capere, sicq́ rabiem uentris mitigare. ῥώμανος δὲ τῶν αὐτῶν, id est, Romanus aūt eorundē sonitum audiens, timuit ualde. Putauit enim mulritudinē Saracenorum esse, qui conspectum se fraude aliqua uellent perimere. Mane autē primo exurgens quū diligentissime omnia consideraret, conspectis uestigijs εὐθέως, id est, cōfestim quid hoc esset agnouit. Leone itaq; in harundineto cōmorante, Romanus Græcū ignem, qui nullo præter q̄ aceti liquore extinguit᷑, undiq; per harundinetum pręcepit iactari. Erat aūt in harundineto aceruus harundinibus plenus, in quem leo confugiens, illo ab igne est saluatus. Ventus quippe contraria ex parte flans, ignem ne ad aceruū usq; perueniret amouit. Romanus prętera post ignis extinctionem, uno tantū cum assecla ensem solum dextera, sinistra autem pallium gestans, locū omnē peragrans lustrat, si forte os ex eo uel signū aliquod reperiret. Iam uero quum in eo esset, ut nihil inueniens repedaret, quid hoc monstri esset quod aceruus ille sit ab igne saluatus, studuit uisere. Quumq́ duo prope assisterēt, secumq́ rebus ex nōnullis fabularent᷑, leo hos tantum audiuit, quoniamquidē ob caligantes oculos διὰ τῷ κάπνῳ, id est, ob fumū uidere nō potuit. Volēs igitur leo animi sui feritatē quam ab igne cōceperat, in hos euomere, saltu rapidissimo quà illorū uoces audierat, inter eos prosilijt. Romanus uero, non ut suus assecla pauitans, sed ea potius mente consistens, ut etsi fractus caderet orbis, impauidum ruinæ ferirent, pallium quod manu gestabat, inter brachia misit. Quod dum pro homine leo discerperet, Romanus hunc à tergo totis uiribus inter cluniū iuncturas ense percussit. Qui dissociatis diuisisq́ cruribus quia stare nō poterat, penitus cecidit. Leone igit᷑ interfecto, Romanus seminecem assectam suū solo stratum eminus uidit, quem & uocare uoce præcipua cœpit. Sed quū nullū daret omnino

Græcus ignis

nino responsum,idem Romanus ptopter eum astitit,pedecp pulsans,Surge, inquit,miser.Qui consurgens præ admiratione dum leonis immanitatẽ con spiceret,non habuit ultra spiritum. Stupebant autẽ omnes de isto Romano hæc audientes. Vnde factum est,ut tam pro cæteris quàm pro præclaro hoc præsenti facinore nõ multo post à Leone Imperatore rãto donaret honore, ut omnes naues ipsius essent in manibus,eiuscp iussionibus obedirent.

De ijs qui Leoni Imperatori successerunt, & Constantini morte, ac Romani per stratagema & astum ad imperium euectione. Cap. VII.

Leo denicp Græcorũ pijssimus Imperator,cuius supra fecimus mentionẽ, corporis humani debitum soluens, uiamcp carnis uniuersæ ingrediens, regni sui hæredem,Alexandrum fratrem germanum, unicumcp filium Constantinum,qui nunc uscp superest, & feliciter regnat,paruulum, & ut Græci aiunt, ἄλαλον,id est, mutum & infantem dereliquit.Quibus ad tuendũ palatium, tutandamcp rem priuatam, ut istic moris est,eunuchum officio†Parachimmenon dedit. Focam uero domesticum maiorem, hoc est, terrestris ducem exercitus fecit. Romanum autem non claro naralium ortu,sed cordis magnanimitate nobilem,naualis exercitus principem ordinauit. Alexander post modicum defunctus,soli Constantino paruulo imperiũ dereliquit. Denicp tempore quo magnus Imperator Leo migrauit ad Christũ,Focas præfatus Domesticus terrestris dux exercitus contra Simonem Bulgarorum regem copias duxerat, eicp Constantinopolim uenire cupienti non inuiriliter repugnabat.Romanus uero ut nõ incallidus, audito Imperatorum, hoc est, Leonis atcp Alexandri interitu, haud longe ab urbe collecto classiũ exercitu fugit,atq; in insulam paruam iuxta Cõstantinopolim, ita ut è palatio uideri penè posset,ratibus collectis aduenit: ad palatium autem minime transfretauit, laudescp iuxta consuetudinem Porphyrogenito minime decantauit. Quæ res eunucho Parachimmeno, cunctiscp Constantinopoleos principibus stuporem timoremcp non paruum attulit. Internuncijs itaque quid hoc monstri sit quod regem non adierit,laudescp debitas nõ soluerit,sciscitantur. His à Romano respondetur,quod propriæ uitæ timens palatium declinarit, & adiecit, quod si Parachimmenos cæteris cum principibus se non adiret,uitamcp iureiurando promitteret,mox se ad Cretensium Saracenorum regem conferret, regnumcp Argiuorum sui auxilij fortitudine debellaret, Quod quàm callide dixerit exitus declarabit. Igitur quod præfati sumus, principes terrore compulsi,ignorantes quod lateret anguis in herba,omnes hunc fiducialiter adeunt,quod mandauerat gratanter cupientes implere.Quos omnes non malo consilio accepto proiectos in sentinam ligat: sicq secutus ad urbem magno cum comitatu festinat, hiscp quos suspectos habuerat,palatiũ purgat,suæ parti parentes ibi collocat: rectorem, magistros,patricios,logotheum,Eparchon, χειτωνίτας cubicularios,protospatharios,spatharios,spatharocan

Leonis mors ac successores

forte, πρὸ κοιμωμένον

Romani dolo se mine

tharocandidatos παραδαλασσίους facit. Cæteros ut diximus abdicat. Qui etiam ut cœptum opus firmius patraret, cum Porphyrogeniti matre Zoizo ne nomine, uenerea est dulcedine iunctus. Tota mox ciuitas coronat, & Romanus pater Basileos appellatur.

De Phoca altero ex principibus aulæ, qui audito quod Romanus esset ad imperium euectus, uictoriam Bulgaris sponte concessit cum multa suorum strage fugiens, quocirca à Romano captus oculis priuatur. De Simeone Bulgarorum rege ex monacho, cuius filius Baianus magica arte homines in lupos uertit. Item de Helena seu Irena, quæ Constantino Imperatori nupsit. Cap. VIII.

CVm Bulgaris præterea pugnanti Phocæ Domestico, qui & ipse pater Basileos ardētet fieri cupiebat, in ipso bello iam de hostibus triumphū tenenti quid à Romano actū sit nunciatur, qui mox animo consternatus, nimio dolore compulsus, uictoriæ signū quo hostes insequebat proiecit, terga uertit, fugam suos inire fecit. Reparant itaq; Bulgari Simeonis hortatu animos, & quos prius aduerso marte fugarat, prospero postmodum insequunt, tantaq; tunc Argiuorū strages efficitur, ut longo post tempore campus plenus ossibus uideretur. Omni deniq; cum festinatione iam nominatus Phocas Domesticus Cōstantinopolim redit, palatium ingredi cupit, & arte fieri pater Basileos satagit. Sed quia cōsilij uis expers mole ruit sua, & ut Flaccus dicit: Dij rem temperatam prouehūt in maius, à Romano Domesticus iste capitur, atq; utroq; lumine priuatur. Bulgaris non minima uis augetur, ijsq; Simeon Græcos depopulandi uicissitudo dupla rependitur. Tunc etenim Simeonē ἡμίαργον, id est, semigræcum esse aiebant, eo quod à pueritia Byzantij Demosthenis rhetoricam, Aristotelisq; syllogismos didicerit. Post hæc autem relictis artium studijs, ut aiunt, cōuersationis sanctæ habitum sumpsit: uerū paulo post regnandi cupiditate deceptus, ex placida monasterij quiete ad seculi procellam transijt, elegitq; potius apostatam Iulianū, quàm beatissimū Petrum cœlestis regni clauigerum imitari. Qui duos filios habuit, unum nomine Baianum, alterum qui nunc usq; superest, potenterq; Bulgaris principatur, nomine Petrum. Baianus autem adeo fertur didicisse magicam, ut ex homine fieri lupum, & quamcunq; uellet aliam cernetes feram. Romanus præterea eodem quo pater Basileos constitutus est anno, filiam suam Helenam Imperatori paruulo suo domino Constantino Porphyrogenito coniugem dedit. Porphyrogenitum autē non in purpura, sed in domo quam Porphyram superius diximus nominatā, appello: ut uidere est libro primo pluribus capitibus. De æde autem sacra quam ædificauit, hoc addi potest, quod ipsam νέαν, hoc est nouam alij uocant: alij uero ἐννέαν, quod lingua nostra nouennalem sonat, appellant: eo quod ibidem horarū ecclesiasticarum machina nouem pulsata ictibus seu uocibus sonet.

Baiani prestigia

De oratione

De oratione Romani ad principes Romanos, postquam Imperator constitutus est. De humilitate prosapiæ Romani, qui Christophorum filium suum inique Constantino Imp. filio in imperij aditione prætulit, quam iniuriam deus morte Christophori ultus est. De Constantini Porphyrogeniti religione & exercitatione, paceq; cum Bulgaris per Irenam facta.

CAPVT IX.

SEcundo itaq; quo pater Basileos constitutus est anno, Romanos conuocatos ad se principes ita conuenit: Romanæ dignitatis ἄρχοντες, id est, principes, quoniam uobis consultis nō solum inquā pater Basileos sum constitutus: uerumetiam sanctissimi Imp. fidelitati γλαυκώπιδος Helenæ, id est, uirides oculos habentis coniunctione sociatus: hic aliquo imperialis ornatus indicio monstrari dignum in corpore reor, quod celebratur à populis ex nomine dignitatis. Iudicatum deniq; à populo, cōmuniq; decretū est consilio, ut quia tantæ erat dignitatis, & λευκώλενον filiam suam Helenā Imp. ei copularat, rubricatarum pellium caligis, ut istic Imperatorum moris est uteretur. Sed ne hoc quidē satis ei uisum fuit. Siquidē post unius anni synaxin quum amplioris iam potentiæ esset, talibus aggreditur eosdem principes sermonibus. Quoniam cōmuni uestro iudicio definitū est imperialibus me uti caligis, περίφαντοι ἥρωες, id est, nobilissimi heroes, uestræ autoritatis beneuolentiæ quæ contulistis, mihimet uidentur preciosa, diligentius uero consideranti risum mouere uidentur: illi enim facile ad risum turbas illiciūt, qui uarijs sese depingunt coloribus. Deniq; risum non solū alijs, sed & mihijpsi mouent, dum pedibus Imperatorem, capite cōmunem uideor imitari plebem. Namq; comœdiæ mimus quisq; melior. Igitur aut coronā præbete, aut caligas quibus ridiculus populo uidear, auferte. Hoc plane dicto, magis autē qua cunctis præerat potestatis autoritate, omniū iudicio coronā recepit, & caligarum decorem minime perdidit. Huius miretur prudentiā nemo, sed laudes referat deo cordis ex intimo, Qui erigit elisos, soluit compeditos, cuius in manu calix uini meri plenus mixto indinans ex hoc in hoc. Is autē humili erat prosapia, ex Armeniorum scilicet gente oriundus, neque solum mente conceperat futurum, se regis in aula esse, nedum imperialia sceptra tenere, sed quod prophetissa Anna dicit, Dominus pauperē facit & ditat, humiliat & subleuat, suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, ut sedeat cum principibus & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ &c. Regi itaque immortali, inuisibili, soli deo honor & gloria per cuncta seculorum secula, Amen.

Romani ad principes Romanos concio

Alia eiusdē concio

Deniq; Romano Imperatore cōstituto, Christophorū quē ante imperij dignitatē habuerat, Imperatorē cōstituit. Post impij uero sui ordinationē uxor eius filiū ei peperit nomine Stephanū. Rursus concepto fœtu aliū ei peperit nomine

nomine Constantinum. Quos omnes Imperatores constituens, contra ius fasq; & secum Christophorum primogenitũ domino suo Imperatori Constantino porphyrogenito præposuit: adeo plane ut procedentes ad publicũ ad sanctam Sophiã scilicet, uel ad ἐλαχόρυας, seu ad sanctos apostolos, Romanus cum Christophoro primogenito præcederẽt: Constantinus porphyrogenitus, & duo cæteri sequerentur. Quod quàm indigne iustus iudex pertulerit, ultio subsequens declarauit. Nam post modicum Christophorus defunctus est. Constantinus itaq; Porphyrogenitus tum orationi tum lectionibus uacans, totum se domino cõmendabat, opere manuum uictum quæritans, sanè τὴν ζωγραφίαν, id est, picturam perpulchre exercebat. Eodem tempore Simeon cum Bulgaris Argos cœpit uehementer affligere. Quem Romanus filij sui Christophori filia filio illius Petro qui nunc usq; superest, uxore data, ab incœpto furore compescuit, sibiq; fœdere placido sociauit. Vnde & puella mutato nomine εἰρήνη Irene, id est, pax est uocata, eo quod per eam inter Bulgaros & Græcos pax sit firmissima constituta.

Constantini studia

De Vualberto & Gezone Papiensibus, qui seditionẽ contra Hugonem regem concitauerunt, & de Hugonis concione. Caput. X.

HIs temporibus Vualbertus & Gezo, prænomine Euerhardus, Papiæ præpotentes iudices erant. Causa autem potentiæ Vualberti hæc erat. Quoniam Cumis ditissimo in loco filium suum Petrum episcopum fecit: Razam uero natã suam Gileberto comiti palatij coniugio sociauerat. Ea tamen tempestate uterq; defunctus erat. Ticinensis itaq; qui & Papiensis populus omnis ad hunc conuenerat, causasq; omnes & controuersias ante eum decidebat. Participatione deniq; huius potentiæ memoratus Gezo prænomine Euerhardus quoniam affinitate quadam ei iungebatur, præpotẽs habebat: qui nobilitatem suam prauis moribus deturpabat. Fuit enim ambitiosus nimis, cupidus, inuidus, seditiosus, iuris corruptor, præceptorum dei immemor. Quod deus nõ passus est abire inultum. Et ne diutius protraham sermonẽ, Catilinæ omnino similis, qui sicut consulem & Reipub. defensorem Marcum Tullium Ciceronem conabatur occidere, ita & hic regem Hugonem morti molitus est tradere. Quadam enim die dum nihil mali suspicans rex Hugo Papiæ cum paucis degeret: hic seditione facta, uoluit super eum irruere: sed Vualberto (qui nõ tam ferocis animi erat) remorante tardatus est. Nec minus etiam eos rex Hugo suis rhetoricis ac melle dulcioribus eloquijs ab incepto furore compescuit. Dum enim seditionẽ super se exortam, atq; in domũ Vualberti cõgregatam esse cognosceret, huiusmodi omnes per internuncios sermone conuenit. Quid est uiri fortes, quod tam subito, tamq; insperate contra dominum, imò & regem uestrum cõmoti estis? Si quippiam quod displiceat actum est, consolidetur. Neq; enim sera emendatio reprehendi potest, præsertim si nulla negligentia prætermissa est. His auditis cuncti animi furorem

Gezonis uitia

Hugonis ad seditiosos concio

rorem mitigarunt. Solus Gezo in qua prius fuerat proteruia manens operā dabat, ut omnes super regem irruerent, eumq́ turpissima morte trucidarēt. Verum disponente deo, affectus eius prauus effectū habere nō potuit. Reuersi igitur ad regem nuncij, prout uiderant & audierant, enarrauerunt.

De Vualberti & Gezonis captorum supplicijs, prudentia Hugonis, & uirtute Samsonis, & fabula Tiresiæ, quur cæci uitales sint, & de Hilduini & Ratherij episcoporum ambitione. Caput XI.

VErum rex Hugo hæc omnia quasi pro nihilo mente subdola ducēs, Papia egressus, longe aliò properare festinat, missisq́ circumcirca literis, milites suos ad se uenire præcepit. Quos inter Samson præpotēs comes aduenerat, qui iam dicto Gezoni inimicissimus erat. Is deniq; ut regem uidit, ita eum conuenit. Solicitum te equidē de urbanis rebus cōtra te tumultuose & moleste his diebus actis intueor. Verum si me audis, mihiq́ obtemperas, suis ipsi capientur laqueis. Alteri enim qui melius cōsilium dare possit quàm ego, non facile potest inueniri: tibi certe nemo melius dabit. Vnum tamen peto, ut dum capti fuerint mea opera, Gezo cum omni sua ὑπόσασι, id est, substantia, meis tradaē in manibus. Quem dum dari sibi à rege audiuit, adiecit, Leo Ticinensis episcopus ciuitatis Vualberto & Gezoni non habetur amicus. Hi sane quibuscunq; possunt ei modis aduersantur. Scitis deniq; moris esse, regi ab alijs locis Papiam tendenti ciues fortiores extra urbem occurrere. Mandate itaque clàm episcopo, ut dum statuto tempore Papiam ueneritis, & ipsi nobis extra urbem obuiam uenerint, portas ciuitatis omnes serari faciat, clauesq́ sibi ipse retineat, ut dum capere eos cœperimus, nec in urbem confugere, nec ab urbe auxilium possint expectare. Quod & factū est. Nam dum statuto tempore rex Papiam tenderet, & memorati ei obuiam exirent, episcopus libenter ut ei imperatum fuerat fecit. Rex itaque omnes capere, ut Samson consilium dederat fecit. Confestim igitur Gezo Samsoni traditus, utroq; lumine priuatur, & lingua quæ in regem blasphemiam dixerat, ei abscinditur. O factum bene, si sicut cęcus, ita & mutus cunctis extitisset temporibus. Sed ô scelus. Quoniā lingua abscissa loquelam nō perdidit, secundum Græcorum fabulas oculorum priuatione uitam sibi protelauit, quæ multis ad perniciem usq; in præsentem diem esse non desinit. Fabulam uero quur cęci plurimum uiuant, secundum Græcorum ineptiam his inseramus, quæ talis est, ζεὺς καὶ ἥρα &c. hæc est interpretatio, Iupiter & Iuno cōtenderunt de amoribus, uter plures libidines haberet in coitu. Et tunc Tiresian Euri filium quæsiuerūt. Ille enim in utrasq; naturas transmutatus erat, quia draconē calcauerat. Hic ergo contra Iunonem pronunciauit. Iuno irata cæcauit eum. Iupiter autem donauit ei multos uiuere annos, & quæcunq; diceret, diuinando dicere. Sed redeamus ad rem. Gezone, ut prædiximus, membris defœdato, substantia illius diripitur. Cæteri complures custodiæ mancipantur. Vualbertus

Samsonis oratio

Gezonis supplicium

Tiresiæ fabula

Vuasberti supplicium — bertus postridie capite truncatur, thesaurus cuius infinitus diripit. Vxor eius capitur, & ut thesauros occultos tradat, diuersis cruciatibus laniatur. Creuit extunc nō solum Papiæ, sed & per omnes Italiæ fines regis timor. Neq; hūc ut reges cæteros flocci pendere, uerum modis omnibus honorauere. Eodem tempore Hilduinus Laudociensis ecclesiæ episcopus propria sede expulsus, ad Hugonem regem, cui affinitatis linea iungebatur, in Italiā uenit. Qui honorifice ab eo susceptus, Veronensem ei episcopatum ad stipendij concessit usum. Factum est autem, ut post paululum Lambertus archiepiscopus moreretur, & hic loco eius Mediolani episcopus ordinaretur. Venerat autē cum præfato Hilduino monachus quidam Ratherius nomine, qui ob religionem septemq; liberalium artium peritiam Veronæ episcopus constituitur: ubi & Milo, de quo supra commemorauimus, comes habebatur.

Hilduini exilium — *Ratherius*

Qualiter Ioannes papa sit captus, custodiæq; in qua moriturus erat traditus. Qua munitione urbs Roma munitur: & quomodo Hugo per Albericū urbe sit eiectus, quod diuinæ dispositioni ascribendum censet, ob peccatum Hugonis regis. Caput XII.

VVido interea Thusciæ prouinciæ marchio cum Marozia uxore de Ioannis papæ deiectione cœpit uehementer tractare, atque hoc propter inuidiam quam in Petrum fratrem papæ habebāt. Quoniam quidem illum papa quasi fratrem proprium honorabat. Contigit itaque Petro Romæ degente, Vuidonem clàm multos habuisse milites congregatos. Quumq; die quadam papa cum fratre, paucisq; alijs in Lateranensi palatio esset, Vuidonis & Maroziæ milites super eos irruētes, Petrum fratrem ipsius ante oculos interfecerūt, eundem uero papam comprehendentes, custodiæ mancipparūt, in qua nō multo post defunctus. Aiunt enim quod ceruical super os eius posuerint, sicq; eum pessime suffocarint. Quo mortuo, ipsum Maroziæ filium nomine Ioannem, quem ex Sergio papa meretrix ipsa genuerat, papam constituunt. Vuido uero non multo post moritur, fraterq; eius Lambertus ipsi uicarius ordinatur. Marozia uero scortum impudens nimis, suos nuncios post Vuidonis mariti sui mortem Hugoni regi dirigit, eumq; inuitat ut se adeat, Romamq; nobilissimam ciuitatem sibi assumat. Hoc autem nō aliter posse fieri testabatur, nisi eam sibi rex Hugo uxorem faceret.

Ioannes nothus fit papa

In Maroziæ libidinē

Quid Veneris facibus compulsa Marozia sæuis?
Coniugis ecce tui spectas tu suauia fratris.
Nubere germanis satagens Herodia binis,
Immemor aspiceris præcepti cæca Ioannis,
Qui fratri uetuit, fratris uiolare maritam.
Hæc tibi Moyseos non præstant carmina uatis,
Qui fratri sobolem fratris de nomine iussit
Edere, si primus nequeat sibi gignere natum.

Nostra

Noſtra tuo peperiſſe uiro te ſecula norunt.
Reſpondes ſcio tu, nihil hoc uenus ebria curat.
Aduenit optatus ceu bos tibi ductus ad aram
Rex Hugo Romanam potius commotus ob urbem.
Quid iuuat ô ſcelerata uirum ſic perdere ſanctum?
Crimine dum tanto ſatagis regina uideri,
Amittis magnam domino tu iudice Romam.

Quod recte eſſe actum non ſolum ſenſata, uerumetiā inſenſata animaduertunt. In ingreſſu Romanæ urbis quædam eſt miri operis, miræq́ fortitudinis conſtituta munitio, ante cuius ianuā pons eſt precioſiſſimus ſuper Tyberim fabricatus, qui primus Romam ingredientibus atq; egrediētibus eſt: nec eſt alia niſi per eum tranſeundi uia. Hoc tamen niſi conſenſu munitionē cuſtodientium fieri nō poteſt. Munitio autem ipſa, ut cætera deſinam, tantæ altitudinis eſt, ut eccleſia quæ in eius uertice uidetur, in honore ſummi & cœleſtis militiæ principis archangeli Michaëlis fabricata, dicatur eccleſia ſancti angeli uſq; ad cœlos. Rex deniq; ob munitionis confidentiam relicto longe exercitu, cum paucis Romam aduenit. Qui decenter à Romanis ſuſceptus, in prædictam munitionem ad prædictæ Maroziæ meretricis thalamum declinauit. Cuius inceſto dum potitus eſſet concubitu, Romanos quaſi iam ſecurus deſpicere cœpit. *Hugonis uecordia.* Habuerat ſanè Marozia filium nomine Albericū, quem ex Alberico marchione ipſa genuerat. Qui dū matris hortatu regi Hugoni uitrico ſcilicet aquam funderet, ubi manus ablueret, ab eo pro correctione in faciem cæſus eſt, eo quod non moderate & prudenter aquam effunderet. Is uero, ut illatam ſibi poſſet ulciſci iniuriam, cōgregatis in unum Romanis, huiuſmodi eos ſermone conuenit, Romanæ urbis dignitas ad tantam eſt ſtultitiam ducta, ut meretricū etiam imperio pareat. *Alberici in Hugonem concio* Quid enim fœdius, quid'ue turpius, quàm ut unius mulieris inceſtu Romana ciuitas pereat? Romanorū aliquando ſerui ſcilicet Burgundiones, Romanis imperent? Si meā priuigni ſcilicet ſui faciem cecidit, quum preſertim nouus habeatur hoſpes, quid uobis iam inueteratum facturum creditis? An Burgundionū uoracitatem atq; ſuperbiam ignoratis? Ipſam enim nominis ſaltem ethymologiam diſpicite: Burgundiones ideo dictos, quoniam dum Romani orbe deuicto ex gente hac captiuos ducerent multos, conſtituerūt eis ut extra urbem domos ſuſtollerent, à quibus & paulo poſt à Romanis ob ſuperbiam expulſi: *Burgūdiones unde dicti* & quoniam ipſi domorum congregationem quæ muro non clauditur, Burgum uocant, Burgundiones quod eſt à Burgo expulſi à Romanis appellati ſunt. Cæterū ſecundum naturale nomen Galli Allobroges nuncupantur. *Allobroges* Ego autē πρὸς φρόνησιν, id eſt, per ſapientiā Burgundiones eos quaſi gurguliones appello, uel quod ob ſuperbiam toto gutture loquātur, uel quod uerius eſt, quod edacitati quæ per gulam exercetur, nimis indulgeant. Nec mora, bis auditis, Hugonem

gonem regem cuncti deserunt, atq; eundem Albericũ sibi dominum eligũt, & ne spatium quidem milites introducendi suis rex Hugo haberet, munitionem confestim oppugnant. Liquet diuinæ dispensationis esse hoc consilium, ut quod rex Hugo tam nephario turpiter cœperat scelere, id eum omni modo obtinere non posse. Tanto quippe est terrore coactus, ut præsertim seipsum ea ex parte qua ciuitatis muro munitio inhærebat, deponens eam desereret atq; ad suos confugeret. Expulsus igitur est rex Hugo, & cum præfata Marozia Romanæ urbis monarchiam Albericus tenuit, Fratre Ioanne suo summi atq; uniuersalis præsulatus sedi præsidente.

Hugonis fuga

Qualiter & quur Hugo rex Lambertum fratrem suum ceperit, & consilio Bosonis eum excæcauerit. Et quod rex Hugo iusiurandum à Rodulfo rege acceperit, & Henricum regem sibi amicum muneribus effecerit. Et de Danorum subiectione. Caput XIII.

Bertæ liberi supposititij

AIunt Bertam Hugonis regis matrẽ Adelberto marchioni uiro suo nullum filium peperisse, sed ab aliis mulieribus clàm acceptos simulato partu Vuidonem & Lambertũ sibi suppsuisse, quatenus post mortẽ Adelberti, Bertæ non deessent filij, quorum adiutorio omnem uiri sui potentiam possideret. Hoc autem mendacium mihi ideo uidetur esse inuentum, quatenus incestum suum rex Hugo tegeret, & infamiæ ὕβριν, id est, contumeliam & uituperium euaderet. Ea tamen quæ nunc narranda est, quur hoc dictum sit, uerisimilior mihi uidet assertio. Lambertus qui post Vuidonis fratris sui mortem Thusciæ marchiam tenebat, uir erat bellicosus, & ad quodlibet facinus audax. Quem ob regnum Italicum rex Hugo suspectũ nimis habebat. Timebat enim ne Italienses se desererent, & Lambertũ regem constituerent. Boso deniq; ex eodem patre regis Hugonis frater, insidiarum huic laqueos parauerat, eo quod ipse marchio Thusciæ fieri uehementer ardebat. Cõsilio igitur huius Lamberto rex Hugo cõminando denunciat, ne se fratrem suum amplius dicere audeat. Is uero, ut erat animi ferocis atq; indisciplinati, nõ moderate, ut debuit, sed effrenate ita respondit, Ne inficiari rex possit me fratrẽ suum esse, nos uno ex corpore eundem per aditum in lucem prodisse, duello cupio cunctis cernẽtibus comprobare. Quod rex ut audiuit, iuuenem quendam Teduinum nomine elegit, qui cum eo hanc ob rem pugnam singularẽ commisit. Deus autem qui iustus est, & rectum est iudicium eius, in quo non est iniquitas, ut amphibologiam dirumperet, ac ueritatẽ cunctis ostenderet, fecit ut Teduinus citissime caderet, & Lambertus uictoriã obtineret. Quamobrem rex Hugo non mediocriter est confusus. Consilio autem accepto, eundem Lambertum tenuit, & custodiæ tradidit. Timuit enim, ne si illum dimitteret, regnum sibi auferret. Hoc igitur capto, Bosoni fratri suo Thusciam contradidit. Et non multo post Lambertum lumine priuauit. His temporibus Italienses in Burgundiam ad Rodulfum mittunt, ut adueniat. Quod Hugo rex ut

Bosonis malicia

Monomachia

Lambertus excæcatur

rex ut cognouit, nūcijs ad eundem directis, omnem terram, quam in Gallia ante regni susceptionem tenuit, Rodulfo dedit: atque ab eo iusiurandum, ne aliquando in Italiam ueniret, accepit. Nec minus etiam Henricum, quem supra memorauimus, regem fortissimum multis collatis muneribus amicum sibi effecerat: cuius ex hoc apud Italos nomen maxime tunc clarebat, quod Danos nulli ante subiectos, solus ipse debellaret, ac tributarios faceret. Est enim gens indomita, sub Septentrione in oceano degens, cuius sęuitiam multarum sæpe gentium nobilitas luxit. Hi aliquando classibus per Rheni fluminis alueum conscendentes, ferro & igne cuncta misere laniarunt. Ipsas insuper nobilissimas ciuitates Agrippinam, quæ nunc Colonia uocatur, atque Treuetos non longe à Rheno positas, nonnullasq; alias in regno Lotharij debellantes ui ceperunt, cunctisq; ablatis, ea quę secum deferre nō poterant, combusserunt. Thermas etiam Grani palatij atq; palatia combusserūt. Verum his omissis, ad nartandi setiem redeamus. *Dani deuicti* *Aquasgrani, nunc*

De Arnoldo duce Baioariorum in Italiam irrumpente, & Hugone illi occurrente, & Baioariorū strage, & Arnoldi fuga. Et de Verona Hugoni restituta. Et de Ratherio capto, & opere quod ipse in carcere de se composuit. Caput XIIII.

ARnoldus Baioariorum & Carentanorum dux, cuius superius fecimus mentionem, quum non multum ab Italia longe distaret, collectis copijs quatenus Hugoni regnum auferret, aduenit. Qui Tridentinam ea ex parte primam Italiæ marchiam pertransiens, Veronam usque peruenit. In qua à Milone comite atque Ratherio episcopo libenter, ut qui eū inuitarant, suscipitur. Quod rex Hugo ut audiuit, collecto exercitu, ei obuiam tendit. *Arnoldi in Italiā irruptio*

Quumq; eódem peruenisset, & †caballicatas, ut uulgo aiunt, circumcirca dirigeret, Baioariorum quædam pars non minima de castro uocabulo Gausefningo egrediens, cum Italiensibus pugnare cœpit. A quibus grauiter confossa, uix ex ea uel qui hoc cęteris nunciaret, euasit. Qua ex re Arnoldus dux nō parua est confusione repletus. Vnde factum est, ut consilio accepto, Milonem comitem uellet capere: atque Italia derelicta, fecit illum in Baioariam ducere, quatenus repatato exercitu, cum eo iterum redire posset, quod Milonem non latuit. Qui diuersis cogitationibus æstuans, quid ageret penitus ignorabat. Hugonem regem plane ut meruerat adire timebat: cum Arnoldo uero in Baioariam duci, non solum mortem, sed infernum putabat. Hac itaque in ambiguitate quoniam regem Hugonem cito misericordia nouerat inclinari, Arnoldum fugere, & ad eum deliberat tendere. Arnoldus uero quo citius potuit, in Baioariam est regressus. Munitionem autem quæ in eadem ciuitate erat prius oppugnans, fratrem Milonis, militesq; eius, qui eam defendere conabantur, secum in Baioariam duxit. Quo discedente Hugoni *id est, equitatus*

Ratherij exilium — regi mox ciuitas redditur, & Ratherius eiusdem ciuitatis episcopus ab eo captus, Papiæ exilio relegatur. In quo faceta satis urbanitate de exilij sui ærumna librum componere cœpit. Quem si quis legerit, nonnullas ibi hac sub occasione res expolitas inueniet, quæ legentium intellectui non minus placere possunt quàm prodesse.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVARTVS.

Pro procemio quarti libri dicit se deinceps quæ uidit scripturũ, quomodo uidelicet Hugo Lotharium filium suum regem constituit, & Romam cum exercitu perrexit, ubi Aldam filiam suam Alberico per dolum despondet, uoto tamen non potitur. Caput I.

HACTENVS quæ dicta sunt sacerdos sanctissime, sicut à grauissimis, qui ea creuerant uiris audiui, exposui: cæterum quæ narranda sunt, ut qui interfuerim, explicabo. Ea siquidem tempestate tantus eram, qui regis Hugonis gratiam uocis mihi dulcedine acquirebam. Is enim εὐφωνίαν magnopere diligebat, in qua me coæqualium puerorũ nemo uincere poterat. Igitur rex Hugo dum prospere sibi cuncta prospiceret, filiũ suum Lothariũ, quem ex Alda uxore sua genuerat, cunctis conniuentibus, post se regem posuit. (Lotharij inauguratio) Quo constituto, qualiter Romam, ex qua eiectus turpiter fuerat, posset acquirere cogitabat. Collecta itaq; multitudine, proficiscitur Romam. Cuius quanquã loca & prouincias circumcirca misere deuastaret, eamq; ipsam quotidiano impetu impugnaret, ingrediendi eam tamen effectum obtinere non potuit. Sperans deniq; calliditate sua Albericum posse decipere, ei denunciat, ut filiam suam Aldam Lotharij regis nati sui germanam sibi coniugio tollat, sicq; pace habita, ut suus ipsius filius securus permaneat. (Alda) Albericus igitur, ut uir haud fatuus, filiã ipsius sibi coniugio iunxit. Romam autem, quam nimis ardebat nõ tradidit, seq; ei minime credidit. Verè tamen Albericum rex Hugo inescasset & cepisset, nisi illius hoc cauisset astutia militum, qui aliquando pacem cum ipso habere non cupiebant. Si quem enim rex suorum uellet corripere, ad Albericũ mox studuit fugere, à quo ob regis metum gratanter susceptus Romæ uixerat honoratus.

De Saracenis, qui Fraxineto relicto, Aquas uenerunt, ubi cõmissa pugna, omnes perierunt. Et de prodigioso sanguinis fluxu apud Genuam, quæ eodem anno ab Aphris capta est. Cap. II.

DVm hæc aguntur, Fraxinetum Saraceni inhabitantes, collecta multitudine, Aquas (qui est locus quinquaginta miliarijs à Papia distans) usq; perueneᐟ

peruenerant. Horum πρόβωλος, id est, prædux Sagitus Saracenus pessimus, impiusq́; extiterat. Deo tamen propitio pugna commissa, ταλαίπωρος, id est, miser cum omnibus suis interijt. Per idem tempus in Ianuensi urbe, quæ est in alpibus Coccijs octingentis stadijs à Papia distans, supra Aphricanum mare constituta, fons sanguinis largissime fluxit, subsequuturã cunctis patentet ruinam insinuans. Eo quippe anno Pœni cum multitudine classium illò perueniunt, ciuibusq́; ignorantibus, ciuitatem ingrediuntur: cunctos, pueris exceptis & mulieribus, trucidantes: cunctosq́; ciuitatis & ecclesiatum dei thesauros nauibus imponentes, in Aphricam sunt reuersi. Genua Prodigium futuræ cladis

De Manassis Arelatensis episcopi cauillo, & friuola ratione, quã se ad exemplũ diui Petri episcopatus sedem mutasse dictitabat. Et de arguta Liuthprandi in eum responsione. Caput III.

HOc in tempore Manasses Arelatensis ciuitatis episcopus, agnita regis Hugonis potentia, à cuius ipse sanguine affinitatis lineam traxerat, deserta commissa sibi ecclesia ambitionis spiritu, multas uiolaturus, imò laceraturus ecclesias Italiam petijt. Hugo autem rex se regnũ securius obtinere sperans, si affinitate sibi coniunctis regni officia largiretur, contra ius fasq́; Veronensem, Tridentinam, Mantuanam, cõmendauit illi, seu quod uerius est, in escam dedit ecclesias. Ac ne his quidem contentus, Tridentinam adeptus est marchiam: quo honore impellente, quum miles esse inciperet, episcopus esse desinit. Libet autem pater ἅγιε, id est, sancte, aliquantulum immorarier, suaq́; ipsius ipsum sentẽtia quur hoc ageret, deo largiente, propria iugulare. Beatus, inquit, Petrus, Antiochena dimissa ecclesia, ad Romanã urbem, quæ potentiæ magnitudine cunctis tunc nationibus imperabat, postmodũ transuolauit: ubi quum disponente deo sanctam toto orbe uenerandam fundaret ecclesiam: discipulo suo beato euangelistæ Marco pristinam Antiochenam simul cõmendauit: ita tamen ut Aquileiensem & ipse primo institueret, atq; Alexandrinam concite peteret. Quod ita factum esse neminem eorum, qui actus apostolicos legerit, nescire cognouimus. Sed ut nobis respondẽtibus ô Manasses, ueta te super his nõ sentire cognoscas, ex nominis tui etymologia parentes tuos uidentes fuisse intelligis. Manasses quippe obliuiosus seu obliuio domini interpretatur. Quid enim uerius aut apertius parẽtes tui hoc nomine uaticinari potuerunt? Ita inquam es oblitus tui, ut nec hominem quidẽ te esse reminiscate. Diabolus quippe scriptutas nouit: & tamen ut peruersus est, peruerse eas interpretatur: & quum his utitur, ad perniciem, nõ ad salutẽ utitur. Scis'ne hunc quũ tenrationum iaculis dominum & redemptorem nostrum Iesum Christũ ausu nephario sauciare conaret, his propheticis male usum uerbis? Quoniã angelis suis mandauit de te, ut in manibus tollãt te, ne unquam offendas ad lapidẽ pedem tuum. Hoc sane ita esse scriptum, ac de Manassis ambitio Manasses quid

de eo dictum, nullus fidelium ambigit. Sed quàm fraudulenter uera hæc Leuiathan ille proferat: ipsius, qui non solum mortalium, sed & angelorum sensus exuperat, responsione animaduertere poteris: Non tentabis, inquit, dominum deum tuum. Vides igitur quod & tu ueris quidem, sed fraudulentis assertionibus uteris, quemadmodū & apostata Iulianus respondisse dicitur Christianis, quos auiditate rapinę censu proprio defraudauit: Nolite, inquit magister uester, possidere aurum neq; argentū. Et illud, Facilius est introire camelum per foramen acus, quàm diuitē intrare in regnum cœlorum. Et itē, Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Cedò igitur, quid peruersius ille, quid'ue fœtidius te dixisse credendum est? Quod enim Petrus ad iusticiam, tu transfers ad culpā. Credo enim te actus apostolorū nō intellexisse, aut quod credibilius est, minime legisse. Ibi planè sic scriptum reperies: quoniā fideles uendebant prædia sua, & ponebant precium ante pedes apostolorū, quibus erāt omnia cōmunia, nec quisq; aliquid suum esse dicebat: diuidebatur autem singulis prout cuiq; opus erat. Si igitur quod in humano censu est preciosius, tibiq; anima tua charius, Petrus aurū, quasi quiddam pestiferum, tangere noluit, qua ratione eum Antiochena deserta: ad Romanam asseris ecclesiam transuolasse? Si latras illum, quod omnino falsum est, quæsiuisse censum: ego animarū lucrum & gloriosum comprobo martyriū. Prædictū quippe ipsi à magistro, imò creatore & redēptore omniū fuerat: Quoniā quum esses iunior, cingebas te, & ambulabas ubi uolebas: quū autē senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum. Deniq; & alio in loco post resurrectionem Petro se quò iret interroganti, respondisse dominus dicitur: Romā, iterum crucifigi. Venit igitur Romam Petrus, non ambitione inflammatus, sed martyrio animatus, non quærens aurum, sed animarum lucrum. O felicem, imò beatum, si talem te tua conscientia testaretur. Nec inficiari quidem potes te Veronensem episcopatum uendidisse, quod Petro non cuilibet, sed apostolo illi nunquam didicimus contigisse. Quare non solum spirituali, uerumetiā corporali honore sensus alienatione te priuatum esse cognouimus. Hæc autem interim dicta ad propositū redeundo sufficiant, quoad largiente deo latius differere suis in locis qualiter Mediolanensem usurpaueris cathedram ueniamus.

Iuliani cauillum

De Berengario, & eius uxore, & fratre Anscario. Et de Theobaldo marchione, qui Græcos à se in prælio captos castrauit. Et de muliere, quæ festiuo commento marito uirilia seruauit. Caput IIII.

EO tempore Berengarius ille, cuius tyrannidem nunc luget tota Italia, Eporegiæ ciuitatis marchio habebatur. Cui rex Hugo neptem suam nomine Vuillam, quam ex Vuilla uxore sua Boso Thusciæ prouinciæ marchio regis frater genuerat, coniugem dedit. Anscarius uero Berengarij

frater,

frater, quem ex Adelberto Ermegarda regis Hugonis genuit soror, uirium *Anscarius*
audacia, potentiaq́ꝫ clarebat. Theobaldus etiam heros quidam proxima
regi Hugoni affinitate cõiunctus, Camerinorum & Spoletinorum marchio
erat. Hic in auxiliũ Beneuentani principis contra Græcos qui eum uehemen
ter oppresserant, abijt. Quibus quũ bellum inferret, uictoria est potitus. Con *Theobaldi in*
tigit deniq́ꝫ multos Græcorum iam non arua, sed castra obtinentium hunc *Græcos seui*
cepisse. Quibus dum uirilia amputaret, talia στρατηγῷ, id est, qui eis præerat, *tia*
nunciauit. Quoniãquidẽ uiro sancto Imperatori spadonibus nil preciosius
esse cognoui, hos studui paruulos sibi uerecunde transmittere: plures quam
primum, deo propitio, transmissurus. Ludibrium autem, imò sapientiam,
quam quędã tunc mulier gessit, his inseramus. Dum enim quadam die Grę
ci cum ipsius terræ hominibus extra castrum quoddã ad pugnam aduersus
Theobaldum memoratum exirent, nõnulli ab eodem sunt capti. Quos quũ *Muliebre strã*
eunuchizaret, eosq́ꝫ in castellum dirigeret, mulier quædam mariti succensa *tagema*
amore, eius pro membris nõ parum solicita, sparsis crinibus de castello exijt
furibunda. Quæ, quum cruentis unguibus ora discerperet, atque ante Theo
baldi tentorium clamosis uocibus fleret: Quid causæ est, inquit, mulier, quod
tam sonoris uocibus quereris? Quæ, quia stulticiam simulare loco, prudentia *Scite*
summa est, ita respondit, Nouum inauditumq́ꝫ facinus est heroẽs, ut bellum
non repugnantibus mulieribus inferatis, nostrarum nulla ex Amazonũ san
guine prosapiam ducit: Mineruæ quippe solum operibus deditæ, armorũ pe
nitus sumus ignaræ. Cui quum Theobaldus diceret, Quis unquam sani ca
pitis heros præter q̃ Amazonũ temporibus, bellum mulieribus intulit? Ea re
spondit, Quod cedò crudelius mulieribus bellum inferre, quid'ue incommo
dius his potestis auferre, quàm ut ea uiris certetis ὀρχίδια, id est, testiculos
amputare, in quibus nostri corporis refocillatio, & quod omnium potissimũ
est, nasciturae spes extat prolis? Dum enim eos eunuchizatis, non quod il
lorum, sed quod nostrum est tollitis. Nunquam armentorum seu ouium
copia, quam mihi ante hos dies abstulistis, uestra me castra adire coẽgit. A
nimalium quæ mihi fecistis dispendia laudo, iacturam hanc tantam, tam cru
delem, tam irrecuperabilem, modis omnibus horreo, fugio, nolo. Sancti dei
omnes talem à me auertite pestem. His auditis, nimio sunt omnes cachinno
commoti, totiusq́ꝫ in eam populi fauor excreuit, ut non solum uirum suũ inte
grum, uerumetiam cuncta quæ sibi animalia ablata fuerant, recipere mere
retur. Quæ quum his receptis abiret, directo Theobaldus post eam nuncio,
interrogauit, quid uiro suo auferret, si ad pugnam amplius contra se de castel
lo exiret. Oculi, inquit, sunt illi, nares, manus & pedes. Si hoc egerit, illi quę il
lius sunt auferat: quæ mea sunt, suæ ancillulæ derelinquat. Verum quia fauo
rem populi prima sibi loquutione adesse per risum & mariti donum intel
lexit, hæc postmodum per directum nuncium remandauit.

De Bosonis

De Bosonis qui consilio uxoris perfidus extiterat, ab Hugone captiuitate, & uxoris eius Vuillæ ab Italia eiectione. Et de balteo precioso impudenter à seruo in loco pudendo comperto. Caput V.

Boso Hugoni fratri rebellis capitur

PEr idē tempus regis Hugonis frater Boso Vuilla uxore sua cupidissima stimulante aduersus regem noua quædā & peruersa molitus est agere. Quod Hugonem minime latuit. Qua ex re captus, custodiæ est continuo traditus. Causa deiectionis eius hæc fuit. Dū Lamberto, quē supra memorauimus, lumine priuato, idem Boso marchiam Thusciæ obtineret, coniunx eius Vuilla φιλαργυρία, id est, amore pecuniæ cœpit flagrare: adeò, ut totius Thusciæ prouinciæ nulla nobilium matronarum, quanti uis se precij ornamentis excoleret. Hæc quum prolem uirilem nō haberet, quatuor habuerat natas, Vuillam, Bertam, Gislam, Richildam. Harū Vuilla Berengarij huius, qui nunc superest, uere marita, hoc effecit ne genitrix sua omnium mulierum esset nequissima. Vt autē non per longas ambages eius acta ponamus, uno turpissimo descripto, quæ & quanta fuerit in cæteris animaduertere poteris.

Vuillæ auaritia

Balteus Bosonis

Vir eius Boso miræ longitudinis & latitudinis, autcū habebat balteum, qui multarū & preciosarum splendebat nitore gemmarū. Hunc quū Boso caperetur, super omnes gazas eius diligenter rex iussit inquiri: sumptisq; diuitijs, uxorem eius quasi prophanam, & sceleris totius auctricem turpiter de regno Italico præcepit expelli, atq; in Burgundiam, de qua oriunda fuerat, duci. Verum quū diligenter omnia perscrutati, balteum non reperirent, cætera nuncij reportantes, ad Hugonē sunt reuersi. Tum rex, Reuertētes, inquit, phalleratū eius omnem apparatū, puluinar etiam, quod equitando premit, euertite. Et si nec ibi quidē balteum poteritis reperire, uestimentis omnibus eam exuite, ne alicubi super se possit occulere: noui enim q̃ callida, quàmq; sit cupida. Igitur illis redeuntibus, regisq; iussioni parētibus, quum requisitis omnibus, nil inuenissent, uestimentis eam omnibus nudauerūt. Hoc deniq; tam turpe facinus atq; inauditum, quū auertentibus oculis proborū nemo conspiceret, seruorū quidam directo obtutu, purpuream secus natium speroidem, id est, curuaturā uidit dependere corrigiam, quam impudenter arripiens, fœditerq; trahens è secretiori parte corporis, eam sequutus balteus est egressus. Seruus itaq; idem nō solū inuerecundus, sed eo ipso facinore turpi hilarior redditus: ha ha he ait, q̃ peritus obstetricandi miles. Rufus puer est natus heræ, quæso ut sit superstes. O me fortunatū, imò omnibus feliciorē, si tales saltem duos uxor mea mihi pareret natos, hos Cōstantinopolim dirigerē nuncios: quoniamquidem ut institoribus narrātibus agnoui, huiusmodi libenter Imperator suscipit. Talibus præterea Vuilla confusa sermonibus, lachrymis effusis, latentem sub corde cunctis aperit dolorem. Seruus autem, ut seruorum proprium est, eius deiectione nō solum non inclinatus, uerumetiā animatus, hæc ad exaggerandum doloris uulnus adiecit.

Scurriliter

Vuilla

Vuilla quid insanis? aurum quur condere cæcis
Incipis in membris? proh non audita cupido,
Allecta à furijs, gemmas in corpore condis?
Matribus insolitum tales producere partus,
Hinc tibi nulla decem tulerant fastidia menses.
Alma parens tales nobis haud desine fœtus
Ædere, qui nati superent te ætate parentem.
Talia cunctanti collum percusserat unus
Impiger, ac uerbis illum culparat amaris.

His ita peractis, balteus regi adducitur, eaq; in Burgundiam destinatur. Veruntamen quæ abscondit, an qui eum inquirere iussit, fœdius egerit, mihi quidem uidetur amphibolum. Liquet tamen, quod uterq; auri gemmarūq; nimia sit cupidine animatus.

De morte Rodulfi regis Burgundionum, cuius uxorem rex Hugo duxit: & filiam filio suo tradidit. Et quomodo ob pellices uxoris uxorem suam despexerit, Cap. VI.

BVrgundionū præterea rex Rodulfus mortē obijt, cuius uiduā nomine Bertam rex Hugo, Alda Lotharij regis filij sui matre defuncta, maritali sibi coniugio sociarat. Sed & filio suo regi Lothario Rodulfi & ipsius Bertæ natam nomine Adelheidā, tum forma honestissimā, tum morū probitate gratiosam coniugē tulit. Quod Græcis omnibus nō uidetur idoneū, scilicet, ut si pater matrē quū sint duo unū, uxorē accipiat: filius filiam non sine reatu ualeat sibi coniugio sociare. Hugo deniq; multarū concubinarum deceptus illecebris, præfatā coniugē suam Bertam maritali non solū non cœpit amore diligere, uerum modis omnibus execrari. Quod q; deus iuste punierit, suis in locis ponere nō pigebit. Verū quū nōnullæ essent cōcubinæ, in tres supra cæteras turpissimo ardebat amore, Bezolam uilissimorū Sucuorum sanguine cretā, ex qua & natum genuit nomine Bosonē. Quē in Placentina post Vuidonis obitum episcopū ordinauit ecclesia. Rozā deinde Vualbetti superius memorati filiam decollati, quæ ei miræ pulchritudinis peperit natam. Tertiā Stephaniam genere Romanam, quæ ei filium peperit nomine Theobaldū, quem postmodum in ecclesia Mediolanensi arhidiaconum ea ratione constituit, ut defuncto archiepiscopo, eius ipse uicarius poneretur. Quid aūt fuerit, quod effectū deus habere hæc non siuerit, uita comite, scribēdus ordo nū dabit. Sed & has tres ob turpis impudicitiæ facinus, dearum nominibus, Bezolam uidelicet Venerē: Rozam Iunonē, ob simultatem & odiū perpetuū: quandoquidem ea secundum pulchritudinē carnis, hæc speciosior uidebat. Stephanam uero Semelen appellabar. Et quoniam non rex solus his abutebatur, earum nati ex incertis patribus originem ducunt.

Concubinæ Hugonis

De morte

De morte Henrici regis,& ubi sit sepultus,& de prudentia eius,qui filium suum Othonem regem constituit,qui Otho ante regni susceptionem sororē regis Anglorum duxerat. Caput VII.

Henrici mors EO in tempore rex Henricus in castello, quod est inter Thuringorum & Saxonum confinia,& dicitur Himeleuna, grauissima ualetudine correptus,migrauit ad dominum.Cuius corpus in Saxoniam deportatum,in nobilissimarum ac religiosissimarum monasterio puellarū,quod in ipsius regis prædio,uocabulo Quintelingaburch situm liquet,intra ecclesiā cum immēsa est ueneratione repositum. Vbi & uenerabilis eius coniunx,regniq́ consors, Mathildis ex eadem gente nomine Mathildis, ultra omnes quas uiderim & audierim matronas, pro delictorum expiatione celebre exequiarū officium, uiuamq́ deo hostiam offerre non desinit. Hæc ante regni susceptionem uiro suo filiū Otho I peperit,quem uocauit Othonem. Iustum inquam,cuius mundi partes Aquilonaris & occidua potentia reguntur,sapientia pacificantur,religione lętanť, iustiq́ iudicij seueritate terrentur. Post regiam autem dignitatem duos peperit,unum quem patris nomine uocauit Henricum,facetia satis ornatum,consilijs prouidum,uultus nitore gratiosum,oculorum uigilantia placidum. Cuius pro recenti funere non mediocres lachrymas adhuc fundimus. Tertium deinde Brunonem nomine,quem pater sanctus,quoniam Nortmanni Traiectensem destruxerant omnino ecclesiam, ob eiusdem recuperationē uoluit militare. Verum istorum actus suis in locis latius explicemus. Quantæ fuerit prudentiæ,quantæq́ rex Henricus scientiæ,hinc probari potest,quod optimum & potissimum,& religiosissimum natorum suorum regem constituit. Imminebat enim rex prudentissime obitu suo totius populi casus, si tantus regiæ dignitati non subiret uicarius. Qua ex re in amborum laudem hos pangimus uersus.

Ipse qui quondam superare gentes
Impias bello solitus cruento,
Nouimus nunc rex dederis popello
Morte quàm magnas propria ruinas:
Turba certatim uiduata charo
Rege iam cesset lachrymare:quando
Alter exurgit similis cluenti
Filius patri uenerandus orbi
Rex Otho:gentes ditione magna
Qui premet,pacemq́ feret beatam.
Quicquid Henrici perijt recessu,
Præstitit claro populis hic ortu,
Blandus & mitis,patiensq́ sanctis,
Pestifer duris,rabidusq́ sæuis.

Bella

Bella nonnullis tibi sunt gerunda:
Ex quibus nomen referens in astra
Cuncta calcabis pedibus per orbem:
Quæ premit tardus radians bootes:
Et quibus nomen dedit hesper almus:
Lucifer rursus uocitatus idem,
Surgit eoo properans corusco,

Duxerat idem rex Otho ante regni susceptionē ex Anglorum gente nobilissimā regis Adelstani fratris filiam sibi uxorem nomine Orgit:ex qua & filium genuit nomine Liutolphum. Cuius ob recentem iacturam quoties memoriam agimus,lachrymis sinum replemus.O si nunquam natus,aut nō tam mature esset defunctus.

Liutpoldus. filius Othonis

De Henrico peruersorum consilio Othoni rebellante.& exclamatione autoris in eum. Caput VIII.

QVo in tempore regis eiusdem frater Henricus quorundam peruersorū instinctu eidem est nimiū aduersatus. Is enim qui post creationis suæ mox clarissimā dignitatem, creatori suo se similem facere uoluit, per auditores suos talibus Henricum contra fratrem, imò regem & dominum sermonibus instigauit. Recte ne patrem egisse rere,in regia tibi dignitate genito,nō in eadem genitum proponendo?Planè non discretionis hoc censura ponderauit,uerum passionis magnitudine aberrauit.Ergo age,neq; tibi deerūt copiæ,fratrem deijce,regnum accipe,sitq; tibi regnandi facultas,cui accidit deo largiente & in eadem dignitate natiuitas.

Regnandi tibi quid iuuenum tam dira cupido
Optime Saxigenum prohibet deus?
Haud pater Henricus dedit his:quia sceptra mouebat
Astripotens bonus ipse deus pius,
Quo sine,nec regnum capitur,nec tempora sistunt.
Quicquid in orbe deus geritur iubet,
Per quem iura duces cernunt,regesq; triumphant.
Fraternas acies nunc nunc male
Conflictare cupis,fallax,crudelis,inique,
Impie Leuiathan Beemoth paras
Antiquum renouare tua iam fraude duellum
Crimine pro cuncto pœnas lues,
Hic reprobum numeris culpans quod peccat in æuo
Improbe supplicium referes simul:
Et quæcunq; malis debentur flammea cunctis
Vincula,parta tibi misero: neq;
Ignicomas erebi iuste demersus ad undas

A Perpetuo

Perpetuo tecum arſuros trahes
Chriſticolas: quia ſiqua ſacro baptiſmate loti
Debita poſt traxere, dei manet
Gratia, quæ lapſos erexit ſanguine gratis.

De Euerhardo, qui Henricum adhuc regi Othoni fratri ſuo fidelem cepit, & in Franciam abduxit. Item qua ratione Euerhardus dictus Gilibertum à regis fidelitate ſeiunxerit, & quomodo Gilibertus & Euerhatdus Henricum carcere emiſerint. Caput IX.

TAnti huius ac tam pernicioſi facinoris illex Euerhardus extitit comes: huius enim primæ rebellionis tempore Henricus fratri ſuo regi & domino, prout, debuerat, adminicula dederat, niſuq; omni aduerſarios fatigabat. Verum quia in curia non ſolum temporalibus rebus, ſed etiam æternis deditis, atq; in ipſa internæ contemplationis uiſione cōſtitutis, lapſum nonnunq; parat, & quod, ut Vegetius Renatus in libro Rei militaris ait: neceſſario amplior ſecuritas, grauius ſolet habere diſcrimen: Henricum in quodam oppido manentem, incautiuſq; ſe tuentem, prædictus Euerhardus collecta multitudine obſedit, ac priuſquam ei frater rex adminiculari poſſet, expugnauit, ſecumq; illum & gazam non paruam in propria transportauit. Rex igitur tantum fratris, imò ſuum cupiens dedecus uindicare, præfatum Euerhardum, ſibiq; conniuentes toro cœpit conamine perſequi. Euerhatdus ſanè Gilibertum Lotharingorum ducem à regis fidelitate ſeiunxerat, cuius adiutorio regi non modice reſiſtebat. Quanquam idem Gilibertus regis ſororē haberet uxorem, maluit tamen ſuſcipiēdi regni ſpe animatus regi obſiſtere, quàm eum, ut debuerat, contra ſuos æmulos adiuuare. Sed quum ſe regi nec ſic conſpicerent poſſe reſiſtere, non incallido ſecundum hominem, ſed fatuo ſecundum deum accepto cōſilio, huiuſmodi uerbis Henricū conueniunt, Si conſilijs noſtris te parere nobis iuramento promittis, non ſolum quia captus es te dimittimus: ſed quod maius eſt, ſi tamen rex uelis fieri, noſtrum te dominum conſtituimus. Hoc autem non eò dicebant, ut facerent: ſed ut eius auxilio regem debellarent.

Vegetij locus

Qua calliditate Euerhardus Henricum & Gilebertum in acquirendo regno decipere uoluerit, & quomodo id iactanter coniugi dixerit. Caput X.

HAbuerat planè rex nonnullas maximas & fortiſſimas copias, & earum duces Hermannum ſcilicet Sueuorum ducem, fratremq; eius Vdonē, atq; Conradum cognomine Sapientem. Qui quanq; affinitatis linea Euerhardo iungerentur, maluerūt tamen iuſte, ſi neceſſitas incubuiſſet, iuſto cum rege occumbere, quàm cum conſanguineo iniuſte triumphare. Henricus igitē præmiſſa iam promiſſione deceptus, proprijs mox collectis copijs, totis uiribus ipſos adiuuare, regemq; cœperat debellare. Verum quia ſcriptum eſt,

Sapienter

Mentita

Mentita est iniquitas sibi, libet paululum immorari, & quemadmodum tūc mentita sit iniquitas sibi, explicare. Euerhardus haud prius Gilebertum à regis fidelitate seiungere ualuit, donec regē eum se facturum esse promisit. Gilebertus autem arte hac Henricū decipere uoluit, ut dum suo adiutorio regē deuinceret, ipsum deponeret, sibi regni solium obtineret. Verū Euerhardus longe aliter disposuerat. Voluit enim regē posse deuincere, regnoq; priuare utrosq;, sibiq; usurpare, quemadmodū ex uerbis ipsius, quæ paulo antequā moreret, uxori suæ dixit, conijcere possumus. Quam dum foueret in sinu, Iocundare inquit, in gremio comitis, breui lætatura in amplexibus regis. Quod nō ita accidisse, & iniquitatē sibi mentitā esse, tēpestas indicat præsens. in Euerhardū

De admirabili uictoria, quam rex Otho orando obtinuit, & de Henrico in brachio uulnerato in eo prælio. Caput XI.

IGitur ut præfati sumus, huiusmodi Henricus promissione animatus, imò deceptus, collecto exercitu, cum Gileberto pariter atque Euerhardo, regi præparat bellum. Quos contra rex properat lætus, non eorum multitudine territus, sed dei pietate confisus. Sed ut scias quàm facile est deo in paucis plures uincere, & quod quisq; in abundantia uirtutis suæ nō saluabitur, audi antiquum à domino renouatum miraculū. Regis milites supra Rhenum ad locum uocabulo Bierzuni peruenerant, Rheniq; alueum transire cœperant, ignorantes quod Henricus cum præfatis comitibus tanta uicinitate eis iam esset proximus. Perpaucis deniq; è nauibus egressis, uix equos ascendere, seseq; armis induere poterant, quum prænominatorū legiones non nunciarē properantes, sed intuitu ipso cernunt præsentes. Tali igitur sese mutuo sunt sermone aggressi: Fluminis huius, ut cernitis, magnitudo socios nostros nobis succurrere, nosq; etiam quamuis uolentes, redire non sinit: nec clàm nobis est, quàm ridiculum nostris præsertim sit nationibus, fortes uiros se hostibus tradere, & non resistendo mortem fugere, uitamq; sempiternis opprobrijs comparare. Quanq; enim euadendi (quæ nunquam hostibus obest) oblata desperatio, & supplicandi opprobrium sempiternum pugnandi nobis fiduciā præstent: ea tamen est quæ nos præsertim ueritatis scilicet & iustitiæ causa pugnare compellit. Si enim terrestris domus nostra resistendo iniustitiæ dissoluatur, æternam non manu factam recipiemus in cœlis. His itaq; dictis accensi, hostes inter præcipiti cursu transeunt. Rex deniq; suorum tantā constantiam non sine diuino instinctu considerans, quoniā fluuio intercedente, corporali præsentia subuenire suis nō poterat, recordatus populi domini, qui repugnantes sibi Amalechitas orationibus Moysi serui dei deuicerat, protinus de equo descendit, seseq; cum omni populo lachrymas fundens ante uictoriferos clauos manibus domini nostri Iesu Christi affixos, suæq; lanceæ impositos, in orationem dedit, quantumq; iusti uiri secundum iusti uiri sententiam Iacobi tunc ualeret oratio, res manifesta probauit. Eo nanq; orante,

A 2 quum

quum ex suis nullus occumberet,hostes sunt omnes in fugam conuersi, non-nulliq; eorum quur fugerent penitus ignorabant:quoniam quidem prę pau citate sese insequentes hostes uidere non poterãt.Cæsis igitur plurimis,Hen ricus est uehementer in brachio percussus,& quanquam loricæ triplicis forti tudo ad carnem usq; ensis aciem non admitteret, pondere tamen percussio-nis acerbæ brachium est adeo in liuorem conuersum,ut nullis medicorum cu ris ita mederi posset, quin subsequente anno dolorem permagnum sentiret. Vnde & pauloposi huius facinoris occasione ipsum fassi sunt hominem ex-uisse.Sed quia lanceæ ipsius sanctæ memoriam fecimus hic,qualiter ad eum peruenerit,inseramus.

Henrici brachium contusum

De lancea dominica per Henricum inuenta,& ad Othonem perlata. Caput XII.

BVrgundionum itaq; rex Rodulfus,qui nonnullis annis Italicis impera-uit,lanceam illam à Samsone comite dono acceperat.Erat enim excepta cæterarum specie lancearum,nouo quodammodo opere, nouaq; elaborata figura,habens iuxta limbum medium utrobiq; fenestras.Hæ pro pollicibus perpulchre duæ acies usq; ad decliuum medium lanceæ extenduntur. Hanc igitur Constantini magni sanctæ Helenæ filij uiuificæ crucis inuētricis fuisse affirmant,quæ media in spina,quam limbum superius memoraui,ex clauis, manibus pedibusq; domini & redemptoris nostri Iesu Christi affixis, cru-ces habet.Henricus itaq; rex,ut erat domini timens,totiusq; religionis ama-tor,audito Rodulfum tam inæstimabile donum habere cœleste, nuncijs di-rectis tentauit,si præmijs aliquibus id posset acquirere,sibiq; aduersus uisibi les,inuisibilesq; hostes arma inuictissima, triumphumq; perpetuum præpa rare. Quod quum rex Rodulfus modis omnibus se nunquam facturum edi ceret: rex Henricus quia mollire hunc muneribus non potuit, minis terrere magnopere curauit.Omne quippe regnum eius cæde atq; incendijs se depo pulaturum esse promisit.Quia uero quod petebatur munus erat quo cœlesti bus terrea deus coniunxerat,lapis scilicet angularis faciens utraq; unum,Ro dulfi regis emolliuit cor,iustoq; regi iusta iuste petenti cominus dedit.Neq; enim pace præsente, simultati locus erat. Nam & eo qui his crucifixus est, à Pilato ad Herodem properante, facti sunt amici in illa die,qui prius inimici erant adinuicē.Quanto aūt amore rex Henricus præfatū inæstimabile donū acceperit,tum in nonnullis rebus,tum in hoc præsertim claruit,quod nō solū eo donantem se auri argentiq; muneribus, uerumetiam Sueuorum prouin-ciæ parte non minima honorauit. Deus autem,qui quo quisq; quid animo peragat intuetur,non muneris quantitatis,sed bonæ uoluntatis inspector ac retributor, quanta ob prælibatam rem mercede æterno in seculo pium dona uerit regem,indicijs quibusdam hoc etiam in tempore prodidit,dum contra se insurgentes hoc uictorifero præeunte signo semper hostes terruit atque fu

gauit.

gauit. Hac igitur occasione, imò dei uoluntate sanctã rex Henricus adeptus est romphæam, quam filio, unde inpræsentiarum nobis sermo est, decedens cum regno hæreditario dereliquit. Qui quanta donum inæstimabile uenera tione coluerit, uictoria non solum indicat præsens, uerumetiam diuinorum, ut prompturi sumus, admiranda largitio munerũ. His itaq; perterritis atque fugatis, rex rediit non tantum de uictoria lætus, quantum de diuina misera tione magnificus.

Probat autoritate sanctæ scripturæ uictoriam Othonis nõ fuisse fortuitam, sed deo ita disponente prouenisse. Caput XIII.

LIbet autem paululum immorari, & quod non fortuitu, sed deo dispo nente hæc ita acciderint enarrare. Quod luce nobis clarius constabit, si domini ac saluatoris nostri Iesu Christi apparitionem, quæ post resurrectio nem mulieribus & discipulis facta est, in medium proferamus. Fidem Petri, dilectionem Ioannis supra pectus domini in cœna recumbentis, Thomas firmiter nouerat, eosq; ad sepulchrum cucurrisse, nihilq; præter linteamina inuenisse audierat: angelorũ etiam uisiones, qui eum uiuere assererent, mulie ribus apparuisse cognouerat. Sed esto, forte mulierum infirmitatem confide rans, mulieribus nõ credebat. Cedò, inquam, sancte Thoma, si duobus disci pulis ad castellum Emaus properantibus, quibus non solum apparuit, sed etiam scripturas quæ de se erant, aperuit, imò etiam secundum consuetũ mo rem panem benedixit, & fregit, ac dedit, non credis: omnibus tamen condisci pulis, quibus ianuis clausis apparuit, quid fidem nõ adhibere contendis? Me ministi'ne, inquam, eundem dominum & præceptorem tuum, cui te commo riturum promittebas ante passionem, hæc omnia prædixisse? Ait nãq;, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabunt omnia, quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagella bitur, & conspuetur: & postq; flagellauerint, occident eum: & tertia die resur get. Quur itaq; eum dubitas resurrexisse, quum gẽtibus traditum, flagellatũ, consputum, crucifixum, sicut prædixerat, uideas? Haud ab re est quod domi num tuum manibus proprijs tractare contẽdis. Ipse dominus nanq; rex no ster, qui operatus est salutem in medio terræ, qui nouit omnia antequã fiant, multos præuidens hoc errore perituros, ut est misericos & clemens, Infer, ait, digitũ tuũ huc, & mitte manũ tuam in latus meũ, & noli esse incredulus, sed fidelis. Confitere Thoma sancte, & tua dubietate omne nostrũ exclude am phibolũ. Dominus, inquit meus, & deus meus. O ambiguũ omni laude di gnissimum. O dubium cunctis seculis prædicandum. Si tu nõ dubitares, ego non tam firmiter crederem. Si mulierum credentium, si condiscipulorũ fidẽ, hæreticis, qui non uero corpore dominum Iesum Christum resurrexisse la trabant, diceremus, multa nobis argumẽta diabolica calliditate opponerẽt. Sed quum dubitantem Thomam corpus tractasse, uulnerum cicatrices teti

gisse, ac mox dubitatione remota, deum & dominum exclamasse audiunt: qui prius erant multisoni, mox ut pisces uidentur insoni, cognoscentes quia & uera caro est, quæ tractari potuit, & deus, qui ianuis clausis intrauit. Et quod Thomas dubitauit, nō fors, sed dei omnipotentis dispensatio fuit. Sic itaq; sic rex pijssime insperata ob militū paucitatē uictoria diuinæ consilium prouidētiæ fuit, uolens mortalibus indicare quàm charus deo esset, qui orando tam immensum cum paucis triumphū obtinere promeruit. Forte enim, imò certe & tu prius ignorabas quàm charus existeres: quod pòst te cognoscere fecit, quū tanta uictoria honorauit. Sancti etenim uiri quid uirtutis habeant, & quanti in conspectu diuini examinis existant, nisi probauerint ignorant. Quod in facto Abrahā filium immolare cupientis, ex uerbis angeli dicentis colligere possumus: ait enim, Ne extendas manū tuam super puerum, neq; facias illi quicq̄, nunc cognoui quod timeas dn̄m, id est, teipsum & posteros cognoscere feci. Nouerat enī dn̄s etiā anteq̄ filiū imolare uellet, quanta Abraham patriarcha sanctus cum charitate diligetet: sed is qui diligebat q̄ perfecte diligeret nō nouit, donec per dilecti filij immolationē apertissime cognouit. Possumus & hanc ex beati Petri promissione approbare: Dn̄e, inquit, tecum paratus sum & in carcerē & in mortem ire. Cui dn̄s, Dico, ait, tibi Petre, nō cantabit in hac nocte gallus, donec ter abneges nosse me. O sancte Petre, melius q̄ tu nouit te, qui fecit te. Tu profiteris quemadmodum putas uerā fidem: sed qui priusq̄ fiant om̄ia nouit, ter se negaturū te esse prædixit. Huius quippe sententiæ nō immemor, quū postmodū te an se diligeres interrogaret, magis ipsi credens q̄ tibi, amorē tuū hac temperata responsione declarasti dicens, Dn̄e tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Conscientia quidem mea plus diligo te q̄ me, nisi quia te diligendo diligo me. Vtrum aūt ut existimo, ita securitas habeat, ipse quàm ego melius nosti, q me ut essem fecisti, & ut te diligerē amore iustissimo inflāmasti. Bone itaq; rex, non ob tuā hoc, sed ob infirmorum actum est fidem, qui uictoriā non nisi multitudine putāt consistere, & humanas res nō nisi fortuitu prouenire. Scimus enim quia si cū duodecim legionibus transires, ac uictoriam obtineres, nō eam dn̄o, sed tibi imputares. Et hæc ratio est, quod cum paucis orando uoluit te deus uincere: ut & in se sperantes ad amorem sui magis accenderet, & te quantum diligeret, nescientibus indicaret. Sed his omissis, ad alia festinemus.

De ijs qui in Alsatia Othonem regem fraude Frederici archiepiscopi defecerunt: & de animoso Othonis ad suos responsio. Caput XIIII.

Brisacum EST in Alsatiæ partibus castellum Briseegaune patrio uocabulo nuncupatum, quod & Rhenus in modū insulæ cingens, & naturalis ipsa loci aspēritas munit. In hac itaq; suorum Euerhardus posuerat multitudinē militum, quorum terrore non solum sibi magnā partem præfatæ prouinciæ uendicabat: uerumetiā circumcirca regis fideles misere laniabat. Rex deniq; bonus, non

non quæ sua,sed quæ suorum erant considerans,collecto exercitu, in Alsatiã ut præfatum castrum obsideat proficiscitur. Quũq; eodẽ peruenisset, Frederici qui cum eo tunc aderat, Moguntiæ sedis archiepiscopi exhortatione, episcoporũ quamplurimi defixis noctu per gyrũ amissis tentorijs cœperũt regẽ deserere,clàmq; ad ciuitates proprias cõfugere: Frederico cum eodẽ subdole permanente. Quod regis milites cõsiderantes,huiusmodi regẽ sunt aggressi sermone, Cõsule rex saluti tuæ,loca hæc deserẽs, & Saxoniã petẽs. Nec clàm te est quod Henricus frater tuus bellum tibi inferre conat', qui si tam paruas tecum esse copias senserit,ita repentinus irruet,ut nec fugiendi quidẽ locus sit. Melius est igit' reparato exercitu redire, quàm aut mori misere, aut turpiter fugere. Quibus rex imperterritus,ut quondã suis Iudas cognomẽto Machabeus, Nolite,ait,nolite talia loqui. Et si appropinquauit tempus nostrum, moriamur omnes in uirtute,& non inferamus crimen gloriæ nostræ. Melius est enim pro uera iusticia mortẽ subire,quàm eam fugiendo turpiter uiuere. Deniq; si illos dei ordinationi resistẽtes auxilium à multitudine sola,& nõ à deo sperantes iniuste præliari, mori,& ad irremissibiles etebi pœnas descendere iuuat,nihilominus nos imò acrius pugnare delectet,qui & præliari pro iusticia securi, & si sors carnis uniuersæ acciderit,securius possumus mori. Nã pro iustitia pugnatores ob copiarum paucitatẽ ante pugnæ experimentũ terga dare,deo diffidere est. His dictis non solum eos à fugæ proposito reuocauit, uerumetiam ut uehementer pugnarent animauit.

Militũ ad regẽ cohortat.

Responsum Othonis

De animoso & prudenti responso Othonis, quo confutauit impudentiã comitis abbatiã in præmiũ auxilij petentis. Cap. XV.

Vnum autem unum pater egregie uelim diligenter attendas,quod quũ audieris,plus eum animi passiones quàm hostes uicisse miraberis. Huiusmodi uincere aduersarios permittente deo nonnunquã & peccatores possunt:inconcussam autem animi tenere uirtutem,prosperis scilicet non extolli, & aduersis nõ frangi,perfectorum solummodo est. Audi igitur in tanta hac fluctuante procella, quo fidei supra petram qui Christus est, sit ardore fundatus. Comes quidam tunc prædiues cum eo erat,cuius multitudo militum regis aciem condecorabat. Hic itaq; uidens quamplurimos ex regis acie desertores ac transfugas fieri, non interiorem, sed exteriorem considerans hominem,tacitus hæc secum uoluere cœpit. Quicquid à rege in hac turbationẽ constituto petiero,sine dubio impetrabo,præsertim quum & acre nobis bellum immineat, ac se ne desetam timeat. Nuncijs itaque directis regi supplicat,ut abbatiam quandam Lautesheim dictam,prædijs ditissimã sibi concedat:cuius possessionibus qđ sibi deerat, militibus suis ministrare præualeat. Rex aũt columbina nõ solũ,sed ut erat uiperina calliditate suffarcinatus,non hoc qd portẽderet minime aduertere potuit:unde & huiusmodi nũcijs apolo

Affectuũ uictoria

geticum dedit: Illi quid super hac re sentiam, uerbis ipse potius explicabo q̃ nuncijs. Quod qui hos direxerat audiens, immẽsa est affectus animi lætitia, sperans se quod poposcerat impetrasse. Vnde & moræ impatiẽs, regẽ adijt, eũq; sententiã super hac re promere postulauit. Cui rex populo circũstante, Obedire, inquit, magis oportet deo quàm hominibus. Quis enim sanum sapiens ignorat te hæc non humilitate petitionis, sed cõminationis autoritate dixisse? Scriptum est enim, Nolite sanctum dare canibus. Quod quamuis à doctoribus spiritualiter intelligendum esse prædicetur, ego tamen satis me dare canibus sanctum censeo, si monasteriorũ prædia quæ à religiosis uiris deo sunt militantibus tradita, tulero, & seculo militãtibus dedero. Tibi uero tam procaciter iniusta petenti sub testimonio totius populi nec hoc nec aliud unquam te à me acceptutum esse testificor, Si cordi tibi est cum cæteris infidelibus auolare, quanto citius, tãto melius. His auditis, quia facies speculum est mentis, cordis uerecundiam uultus rubore nudauit, concitusq; regis ad pedes corruens, se peccasse, se grauiter deliquisse cõfessus est. Perpende itaq; qua constantia dei athleta non solum uisibiles, uerumetiam inuisibiles conterat hostes. Antiquus etenim hostis non ei se nocuisse putauit, dum tot fortissimos principes contra illum surgere persuasit, fratrem etiam qui ei regnũ auferret instigauit, quoniam hæc exteriora esse damna cognouit: quin & præfatum comitem ad expetendam sanctorũ hæreditatem incitauit, quatenus rex eo uelocius offensam dei incurreret, quo seruorũ dei stipẽdia suis iniuste militibus traderet. Verũ quia nequiuit, nunc quantũ rex sanctus ob tentationis huius constantiã deo pro se pugnante creuit, in mediũ proferamus.

Quomodo deo pro Othone rege pugnante, Gilebertus & Euerhardus apud Andernacum sint occisi. Caput XVI.

DAuid sanctus ex persona domini dicit, Si populus meus audisset me, Israël si in uijs meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorũ humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam. Quod in rege hoc dominum audiente, atq; in uijs eius ambulante esse completũ, quam promptiturus sum ratio declarabit. Euerhardus atq; Gilebertus audito rege in Alsatia esse, quoniã neminem qui eis resisteret uerebantur, permagno collecto exercitu, Rheni alueum ad Andernacũ pertranseunt, regisq; fideles circumquaq; demoliti procedunt. Vdo sanè Hermanni ducis Sueuorũ frater, necnõ & Conradus cognomento Sapiens, quos superius regi diximus esse fideles, ipsius in partibus erant, sed quia eorũ copiæ istorũ copijs impares extiterãt, his occurrere trepidabãt. Verũ iubẽte deo, nõ locutionis, sed inspiratiõis modo, hos cũ multis spolijs redeuntes ponè sequunť. Quũq; paululũ processissẽt, quidã eis flẽs & eiulãs obuiã uenit sacerdos. Qui rogatus ab eis quò iret, cur fleret? Ab istis, inq̃t, prędonibus ego uenio, q paupertatis meæ ærumnã uno

quod

quod solum possederam iumento ablato, dilatarunt. Quod quum præfatus Vdo ac Conradus audirent, an Gilebertum atq; Euerhardũ uiderit examussim sunt sciscitati. Quo respondente, quóniã cum præda cunctis penè trans Rhenum missis, ipsi soli cum eorum electis militibus (quod nec bene uertat) capiunt cibum, tanta celeritate super eos irruunt, ut si uideres, nõ eos currere, sed diceres transuolare. Quid plura? Euerhardus gladijs occidit, Gilebertus Rheni undis submergit, quas quoniã exorbere præ multitudine nõ potuit, anima recedente defecit. Cæterorũ uero nullus aufugit, qui non aut uiuus caperetur, aut gladio truncaretur. Vides igitur quemadmodum super regẽ tribulantes dominus manum miserit, quem in uijs suis ambulantẽ cognouit.

De nuncio qui Othoni cædem Gileberti & Euerhardi nunciauit, quum templum peteret: & de pietate eius. Cap. XVII

DVm hæc aguntur, rex in Alsatia horũ inscius, mori potius quàm aduersarios fugere est paratus. Accidit itaq;, ut quemadmodũ ei moris erat, mane primo, quoniam ecclesia longe aberat, super equum consideret, eoq; se munitũ orationibus iret, dum directis procul oculis, obuiare sibi sub nimia celeritate hominẽ uidit: quem ilico nuncium esse intellexit, eo quod subsequuturam lætitiã quodam præludio hilaritatis ostendit. Hoc igitur indicio, quia secunda eum nunciare qui aderant intelligũt, arrectis auribus ut eum audiãt currunt. Quibus moderata huius processio, capillorum ac uestium compositio, honesta salutatio annuerat. Vidit rex populum anhelare, & quod dicẽdi moram nuncius faceret, grauiter ferre. Age ait, ad quod missus es fare, præpostero ordine rem prius exprime, circumstantium metus adime, eorumq; animos gaudio exple: dehinc per longa exorsa, & rhetorum procemia salutationibus nos demulce. Non qualiter, sed quid dicas præsens tempus expectat. Malumus enim rusticana simplicitate lætari, quàm Tulliana eloquẽtia periclitari. His auditis, Euerhardum atq; Gilebertum hominem exutos esse primo impetu nunciauit, uolentemq; qualiter hoc acciderit prosequi, rex manu compescuit, ac mox de equo descendit, seseq; cũ lachrymis deo gratias agẽs in orationem dedit. Qua expleta, surrexit, atque itinere quò cœperat, deo se commendaturus ad ecclesiam tendit. *Scite*

Quomodo Otho rex Bertholdo Baioariorum duci amico suo res lætas denũciauit, & nuptias sororis aut filiæ eius obtulit: & de Frederici episcopi inani contra regem factione. Cap. XVIII.

HOc in tẽpore Bertholdus Baioariorũ dux, Arnolfi ducis frater, uir strenuus, regis partibus toto fauebat conamine. Volens itaq; rex, ut quemadmodum tribulationis præteritæ, ita & lætitiæ præsentis fieret particeps, sequenti die quanta erga eum dominus beneficia egerit, nuncijs directis, aperuit. Cui etiam in augmentum lætitiæ, quoniam coniugali minime connubio tenebatur, demandauit: ac iuramento promittere fecit, ut si sororem suam,

suam scilicet Gileberti uxorẽ habere posset, eã illi coniugio copularet. Quod si minus procederet, ipsius Gileberti ex eadem sorore genitam quam penes se habuerat ferè iam nubilem maritali ei coniugio traderet. Quo audito, Bertholdus immenso est gaudio affectus, elegitq́; nondum nubilem potius filiam expectare, quàm matrem quæ iam nupserat tollere. Fridericus deniq; Moguntiacensis ecclesiæ archiepiscopus, cuius consilio nõnulli episcoporum regem dimiserant, ut quàm occulte gestabat, infidelitas cunctis pateret, decẽ fermè diebus ante prænominatorum interitum regem deseruit, ac Moguntiam concitus uenit, in qua nihil moratus, Metensem urbem adijt. Disposuerat enim regis frater Henricus redeuntibus Euerhardo atq; Gileberto, cum eodem Frederico illic exercitum congregare, sicq; regi in Alsatia degenti bellum maximum præparare. Quumq; illò peruenisset nominatus archiepiscopus, insperate & nõ opportune ei nuncij occurrerũt, qui iam prælibatos principes morte intercedente non uiuere dicunt. Is autem animo consternatus, quid faceret penitus ignorabat.

De eiusdem Frederici archiepiscopi captiuitate. Et de sorore Henrici, prohibente ne in munitiones quasdam contra regem se recipiat. Et quomodo Henricus tandẽ ad misericordiã regis fratris sui se submiserit. Cap. XIX.

Rex interea Alsatiã deserens, Franciam occupabat. Cuius ob metũ Moguntię ciues redeuntem archiepiscopũ intra urbis mœnia nõ suscipiunt. Vnde factũ est ut nõ multo post à regis fidelibus captus, & ante eius pręsentiam adductus, custodiæ sit in Saxoniam traditus, in qua aliquandiu cõmoratus, miseratione regis dignitati pristinæ est restitutus. Henricus denique regis sui atq; fratris terrore compulsus, in castellum Capræmons uocabulo non solum ingenijs hominũ, uerùm natura ipsa munitũ ingredi uoluit: quod eius soror uidua scilicet Gileberti prænoscens, non solum ne id facere posset prohibuit, uerum huiusmodi sermonibus eum conuenit. Proh, non tete miseriarum mearum tædet, quas interempto Gileberto marito perpetior: ni etiã meis in munitionibus te occludẽdo regis iram super regionem uelut aquam effundas? Non feram, non sinam, nõ patiar, non tanta mihi uecordia innata erit, ut ex meis incommodis tua compares commoda. His Henricus auditis, quum aliud quid faceret ignoraret, assumptis secum quorum auxilio iuuaretur quibusdam episcopis, die quadam nudis pedibus regis ad pedes ignorante ipso peruenit, supplexq́; misericordiam implorauit. Cui rex, Indignũ, inquit, facinus tuum misericordiam non meretur. Verum quia uideo te humiliatum coram me, non inducam malum super te. Iussit itaq; rex eum ad palatium suum quod in Francia in loco qui dicitur Inglinheim cõstitutum est, proficisci, solertiq́; illum uigilantia custodiri, quoad iræ remota paululũ ægritudine, quid super eum faceret consilio sapientium definiret.

LIVTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER QVINTVS.

Qualiter Hermannus Sueuorũ dux Liuthulfo filio regis Othonis Idam filiam suam coniugem obtulerit. Et de eclypsi solis ante uictoriam Radamiri in Hispania:& de apparitione cometæ. Item qualiter rex Hugo Romam uexauerit. Caput I.

ACTVM est ut post mortem Euerhardi atque Giliberti, necnon & Henrici fratris regis inclusionem, concurrẽtibus undiq; ad regem cõgratulationis causa proceribus, ueniret etiam uir ditissimus Sueuorum dux Hermannus, qui post congratulationis satietatẽ talibus est regem aggressus sermonibus. Non clàm domino meo est, tum prædiorum latitudine, tum pecuniarum immensitate prædiuitem me absque liberis esse, nec est præter unam paruulam natam, quæ mearum rerum me recedente hæres existat. Placeat itaque domino meo regi filium suum paruulum Liuthulfum mihi adoptare filiũ, quatenus unicæ filiæ meæ maritali commercio sociatus, me migrante, mearum fiat hæreditate rerum magnificus. Hoc itaq; quia placuit regi consilium, quod poposcerat sine dilatione compleuit. Hoc in tempore ut ipse pater bene nosti, sol magnam & cunctis terribilẽ passus est eclypsim sexta feria hora diei tertia. Qua etiam die Abdaram rex noster à Radamiro rege Christianissimo Galitiæ in bello superatus est. Sed & in Italia octo cõtinuis noctibus miræ magnitudinis cometa apparuit, nimiæ proceritatis igneos ex sese radios fundens, subsequuturam non multo post famẽ portendens, quæ magnitudine sua misere uastabat Italiam. Eadem tempestate Hugone rege turpiter expulso, Albericus, ut præfati sumus, Romanæ ciuitatis monarchiam obtinebat. Quem rex Hugo quotannis grauiter opprimebat, gladio & igne quæ poterat uniuersa cõsumens, adeo ut ciuitates præter Romam in qua ipse consederat, omnes auferret. Sed & ipsam sine dubio tum depopulando tum ciues muneribus corrumpendo conquisiuisset, nisi occulta & iusta iusti dei sententia illi prohibuisset.

Hermanni oratio · *Eclypsis* · *Cometa* · *Fames*

De Berẽgario & Anscario fratribus, quorũ posterior marchio Camerinorum & Spoletinorũ ab Hugone cõstituit. Item de Sarlio seu Harlio, quẽ rex Hugo contra Anscariũ noua molientẽ miserit:& de Anscarij uerbis. Item de bono consilio Vuiberti, & malo Archodi regi dato. Cap. II.

PEr idem tempus Berengarius atq; Anscarius in Italia fratres clarebant. Vno quidem patre Adelberto scilicet Eporegiæ ciuitatis marchione, sed non una matre progeniti. Berengarium namq;, uti præfati sumus, Gilla Berengarij regis filia: Anscarium autem Ermegarda Adelberti Thusciæ prouinciæ marchionis, quam ex Berta regis Hugonis filia habuerat, peperit.

Quorum Berengarius consilijs prouidus, ingenio callidus: Anscarius uero ad quodlibet facinus promptus. Quem & rex Hugo nimis suspectū habuerat, ne se occideret, ac regnum sibimet obtineret. Consilio itaq; accepto, quia Theobaldus marchio hominem exierat, Spoletinorum eum ac Camerinorum constituit marchionem, quatenus eo securius uiueret quo longius hunc ab sese esse sequestratū cognosceret. Quò dum profectus esset, uti animi impatiens erat, quicquid ex rege mali mens ei cogitando suggesserat, rerum signis continuo declarabat. Quod regem Hugonem minime latuit. Igitur quod remedium huic ægritudini dare posset excogitans, Sarlionē ad se Burgundionum ex gente progenitum aduocat. Cui & ait, Camerinorū ac Spoletinorum hominum non est mihi fides incognita. Est enim calamo similis, cui si inuisus fuerit homo, perforabit manum suam. Vade itaq; atq; accepta à me pecunia, mentes eorum corrumpe, ab Anscarij dilectione eos amoue, tibiq; coniunge. Te nemo est qui possit facere, tum melius, tum commodius. Habes enim illius Theobaldi nepotis mei defuncti optimi marchionis uxorem, cuius auxilijs fretus cunctus ad te ueniet populus. Profectus itaq; est, & eo annitente haud secus atq; rex prædixerat, Camerinorum ac Spoletinorū populus egit. Congregata itaq; multitudine, ad eam in qua Anscarius erat, ciuitatem properare festinat. Quod quū audisset Anscarius, antesignanum suum nomine Vuibertum talibus adorsus est uerbis,

Sarlius imbellis multorum fisus in armis
Pugnaturus adit: cui fortes pectore & armis
Occursare decet, bellumq; inferre cruentum.
Lecta manus iuuenum bellis exercita multis
Post huc tendentem quæ me comitata patronum
Protinus adueniet fuluo decorata metallo.

His auditis, Vuibertus, ut erat uir non audacia solum, uerumetiam scientia fretus, Mane ait, copias prout potis es cōgregato. Pergraue est enim cum paucis innumeris occurrere. Sed & si quibuscum res agitur animaduertis, heroēs sunt, haud segnius atq; nos bello assuefacti. Iam Anscarius Vuiberto recta sibi consulenti, conniuere decreuerat, directisq; usquequaq; nuncijs, congregare exercitum cupierat, quum Archodus Burgundionū sanguine ortus, Vuibertum sibi consulentem dictis increpabat amaris. Chremeti, inquit, similis es, qui ob Thrasonis metum Thaidi de occludendis ædibus consilium quo aduocatos sibi à foro duceret, dedit: quem quū Thais prohiberet, quod cum salute tua ait cauere possis, stultum est admittere. Malo ego uos prospicere, quàm ulcisci accepta iniuria. Optime Vuibertus inquit, Thrasonis fecisti memoriam militis, qui prius ore desæuiens, quum ad rem ueram uentum esset: Syriscum in dextro cornu, Simalionem in sinistro constituens, ipse sibi locum post principia elegit. Burgundiones enim garrulos esse, uoraces ac imbelles,

Terentij locus festiue adductus

belles,nullus qui eos nouerit ambigit.Sed & quàm fortiter sępe feceris,quas fugiendo declinasti,cicatrices indicant corporis.

De prima pugna inter Sarlionē & Anscarium,in qua Vuibertus letaliter uulneratus est,& Archodus fugit. Item de secundo prælio,in quo Anscarius strennue pugnās,Hattonem comitem hasta occidit,ac postmodum de equo per dolum decidens,ab hostibus occisus est. Capue III.

HViusmodi Anscarius atq; Vuibertus excitati dictis, ubi Sarlionem cū multis esse audiunt,quàm mox cum paucis properare contendunt.Sex Sarlio acies habuerat,quarum tres contra Anscarij unam, in qua ipse Anscarius erat direxerat.Ipse uero fluuio interiecto rei spectans euentum cum tribus remanserat. Verebatur enim,quod nec tanta eum multitudo quiret defendere,si suos in eum Anscarius posset obtutus inducere.Haud mora,bellū incipitur,in quo Archodus quia fugerat non uidetur. Vuibertus morte tenus uulneratur,quoniam quidem mori satius quàm fugere duxit.His itaq; omnibus ab Anscario debellatis,duas in eum iterū Sarlius mittit acies, una solummodo secum retēta. Quumq; Anscarius quis suorum occumberet inquirere ueller,nō suo tantum q̄ aliorū sanguine cruentatus Vuibertus ei occurrit,cui & ait,Duæ contra nos acies perpulchre armis instructæ adueniunt, quas te potius declinare q̄ expectare etiā atq; etiam rogo. Archodus, ut ipse bene nosti,pugnę huius incēsor qualiter aufugerit uides.Ego uero positus in extremis,nō cogito iam de pugna, sed misericordē dominum rogo pro anima,ne mihi imputet quæ ob dilectionē tui hodie cōmerui crimina,multa hominū neci dando corpora.His expletis expirauit. Collectis itaq; Anscarius quos potuit, duabus phalangis occurrens,eas inter furibundus insilijt, stragemq; innumerā dedit. Comes quidē Hatto nomine duabus illis præerat aciebus, qui hac occasione & fiducia Anscario occurrit, quoniā confracta iam lancea, solam in manu eius uiderat hastā. Quem dum intuitus esset Anscarius, Tu ne es,infit, qui contempto crucis & sanctorū iuramento, periurus in nomine dei tui me tuū dominū deseruisti, & ad uulpem Sarliū transfuga ac desertor abijsti? Esse aliquos manes & subterranea regna,in quibus periuri puniantur, Cocytū & Stygio ranas in gurgite nigras, qui usq; modo somniasti, te ipsa experiere. Hæc dicens, hastam quam sine ferro gestabat, per os illius ualide iaciēs, sanguine crebroq; respersam per occipitium duxit:ensēq; abstracto,quoniā multi super se irruerant,dimicare uehementer cœpit.Quūq; nullis sibi adminiculantibus, omniū penè hostium solus impetū sustineret, huc illucq; discurrens,sonipes quo insederat, adeo in scrobem cecidit,ut collo sup posito, cruribusq; & pedibus sursum erectis, eousq; super Anscariū iaceret, donec ab irruentibus hostibus missilibusq; directis occideret.Quo mortuo, Sarlius marchia secure potitur,& rex Hugo gaudio immenso afficitur.

Fortiter

Vuiberti mors

Anscarij interitus

B De missis

De missis ab Hugone Constantinopolim ad Imperatorē pro nauibus & igne Græco contra Saracenos. Item de Berēgarij fuga, qui acceperat regem Hugonem oculis suis insidias parare, & se uelle excæcare: & de uxoris eiusdē fuga. Item de imprecationibus autoris in montes qui illis peruij fuerūt. Item qualiter Hermannus dux Berengarium suscepit, & Othoni regi commendauit. Caput IIII.

DVm hæc aguntur, montana quibus ab occidua seu septentrionali parte cingitur Italia, à Saracenis Fraxinetum inhabitantibus crudelissime depopulantur. Quamobrem Hugo rex consilio accepto, nuncios Constantinopolim dirigit, rogans Imperatorem Romanū, ut naues sibi cum Græco igne transmittat, quas chelandria patrio sermone Græci cognominant. Hoc autē eò fecit, ut dum terrestri itinere ipse ad destruendum tenderet Fraxinetum, eam partem qua mari munitur, Græci obsiderent nauigio, eorumq; naues exurerent, ac ne ex Hispania uictus eis aut copiarum subsidia prouenirēt, diligentissime prouiderēt. Interea Berēgarius memorati frater Anscarij atq; Eporegiæ ciuitatis marchio occulte quædam in regem cœpit moliri. Quod dum regi compertū foret, simulata beneuolentia, dissimulataq; ira, dum ad sese ueniret, luce eum priuare disposuit. Filius uero eius nomine Lotharius, rex & ipse paruulus, & necessariarum sibi rerum adhuc ignarus, quoniā consilijs his interfuit, celare quemadmodum puer haud potuit, uerum destinato ad Berengarium nuncio, quod pater illi suus facere uellet aperuit. Hoc itaque Berengarius ut audiuit, Italiam quàm mox deseruit, ac per montem Iouis in Sueuiam ad Hermannum ducem properauit. Vxorem uero suam Vuillam per aliam uiam ad eandem prouinciam uenire præcepit. Quæ itinere digressionis suæ per montē auium fœta partuiq; uicina, qualiter montes tam aspe ros atq; inuios transire pedibus potuerit, satis nequeo mirari: nisi quia fortunas omnes aduersas mihi fuisse certo scio. Sed ô quod sibi decipulam Lotharius præparauerit, futuri ignarus uidere non potuit. Dum enim Berengario consuluit, qui regnum & uitam auferret sibimet præparauit. Imprecor itaq; mala plurima non Lothario qui leuitate peccauit pueritiæ, idq; amare postmodum pœnituit: uerum montibus illis crudelibus contra insuetū omnibus morem facile eis iter præbentibus. Itaq; libet mihi in eorum contumeliā nūc exclamare. Improbe mons auiū tali Neq; tu nomine dignus: Cōseruas quia nam pestem, Nunc quam perdere possis. Inuius esse soles etiam, Cum sol igneus ardet Tēpore quo Cererē messor Curua falce reposcit Tempore quo radijs phœbi Cancri sydus adurit. Pessime nunc es inaudito Rigidæ tempore brumæ Peruius: atq; utinam possent Mea nūc uota ualere, Protinus in barathrum uulsus Alijs montibus isses. Ecce Berengarium seruat, Sinit & tramite recto Mons transire Iouis, mirum Haud sueros perdere sanctos, Et seruate malos, uocitant Heu quos nomine Mauros, Sanguine qui gaudent hominum.

Berengarij fuga

In montes

minūm, Iuuat & uiuere rapto. Quid loquar? ecce dei cupio Te te fulmine a/duri Conscissusq; chaos cunctis Fias tempore cuncto. Igitur Hermannus Sueuorum dux uenientem ad se Berengarium benigne suscepit, eumq; cum magno honore ante pijssimi regis præsentiam duxit. Quem quanta rex de/uotione susceperit, quantis'ue muneribus eum donauerit, quantumq; hono/rauerit, stilus meus se scribere posse diffidit. Verum quantū poterit designa/tis, cuius sanctitatis, quantæ humanitatis rex fuerit, quantæq; etiam Berenga/rius improbitatis extiterit, facile prudens lector animaduertere poterit.

De legatione Hugonis ad Othonem, ut Berengariū non suscipiat: & de pe cunia illi frustra oblata. Item de legatione Romani Græcorum Imperatoris postulantis nepoti suo Hugonis filiam coniugem. Caput V.

REx Hugo audita Berengarij fuga, nuncios suos regi Othoni direxit, pro mittens se secundum uoluntatis eius deliberationem auri argentiq; co/piam ei daturum, si Berengarium non susciperet, eiq; adminicula non confer ret. Quibus rex apologeticum huiusmodi dedit: Berengarius nō ob dominij uestri deiectionem, uerum, si potis est, ob reconciliationē, nostram adijt pie/tatem, si qua in re adminiculari illi penes dominium uestrum potero, gazas mihi ab illo promissas nō suscipio, uerum illi meas libentissime tribuo: Beren gario uero seu cuilibet nostræ pietatis clementiam imploranti, subsidium nō præbere, summę dementiæ est. Perpende itaq; quāta eum rex pius charitate dilexerit, qui promissum non solum non accipere, sed propriā pro illo uoluit dare pecuniam. Dum hæc aguntur, Cōstantinopolitanus Imperator cum regis Hugonis nuncijs suos dirigit, mandans naues & omnia quæ desidera/ret se ei daturum, si nepoti suo filiam suam coniugem daret. Constantinum autem Leonis Imperatoris, non ipsius Romani filium dico. Tres enim cum Romano hoc imperabāt simūl, eius uidelicet duo filij, Stephanus atq; Con/stantinus, & Constantinus Leonis Imperatoris filius. Rex itaque Hugo au/dita hac legatione, directis iterum nuncijs, Romano denunciat, se legitimam ex coniugio natam non habere: sed si ex concubinarum filiabus uellet, egre/giam ei forma posse præstare. Et quoniam Græci in Genesos nobilitate nō quæ mater, sed quis pater fuerit inquirunt, Imperator Romanus naues con/tinuo cum Græco igne præparauit, munera maxima misit, atq; ut illam ne/poti suo coniungeret mandauit. Quoniam meus uitricus uir grauitate orna/tus, plenus sapientiæ regis Hugonis fuerat nuncius, pigrum non sit mihi inse rere, quod eum de Imperatoris sapientia & humanitate, & qualiter Russios uicerit, audiui sæpius dicere.

Othonis re/sponsio

Græcorum mos

De Nortmannis Russis: & de pugna nauali Romani cum Ingero rege Russorum seu Nortmannorum, quem mirabi/liter uicit, inijciendo ignem.

CAPVT VI.

Nordmanni Russi

GEns quædam est sub Aquilonis parte constituta, quam à qualitate corporis Græci uocant Russos, nos uero à positione loci uocamus Nordmannos. Lingua quippe Teuthonū Nord aquilo: man autē mas seu uir dicitur, unde & Nordmannos Aquilonares homines dicere possumus. Huius

Inger

deniq; gentis rex Inger uocabulo erat, qui collectis mille & eo amplius nauibus Constantinopolim uenit. Quod Romanus Imperator ut audiuit, quoniam naualem exercitum suum directum contra Saracenos, & ad insularum custodiā habuit, æstuare cœpit cogitationibus: Quumq; cogitationibus non paucas insomnes noctes duceret, & Inger cuncta mari uicina diriperet, nunciatū est Romano xv. semifracta se habere chelandria, quæ populus ob uetustatem sola reliquerat. Quod ut audiuit τοὺς ναυπηγούς, hoc est, nauiū fabricatores ad se uenire præcepit, quibus ait, Properātes sine dilatione ea quæ remanserunt chelandria præparate. Sed & argumentum nō solum in prora quo ignis proijcitur, uerumetiā in puppi, insuper in utrisq; lateribus ponite. Compositis itaq; secundū iussionē suam chelandrijs, sapientissimos in eis uiros collocat, atq; ut regi Ingero occurrant denunciat. Profecti deniq; quū in pelago eos impositos rex Inger aspiceret, exercitui suo præcepit ut uiuos illos caperet, & nō occideret. Deniq; miserator & misericors dominus, qui se colentes, se deprecantes, se adorantes, non solum protegere, uerumetiam uictoria uoluit honorare, uentis tunc placidum reddidit mare. Secus enim ob ignis

Ignis nauali prælio euectus

emissionē Græcis erat incōmodum. Igitur in Russorum medio positi ignem circumcirca proijciunt. Quod dum Russi conspiciunt, è nauibus cōfestim sese in mare proijciunt, eliguntq; potius aquis submergi, quàm igni cremari. Alij tunc loricis & galeis onerati, nunquā uisuri ima pelagi petunt: nonnulli uero natantes, inter ipsos maris fluctus uruntur, nullusq; die illa euasit, qui fuga sese ad terram non liberauit. Russorum etenim naues ob paruitatem sui ubi aquæ minimum est transeunt, quod Græcorū chelandria ob profunditatem sui facere nequeunt. Ingenti Inger confusione postmodum ad propria est reuersus. Græci uero uictoria potiti, uiuos secum multos ducentes, Constantinopolim regressi sunt læti. Quos omnes Romanus in præsentia Hugonis nuncij uitrici scilicet mei decollari præcepit.

Vt Hugo Fraxinetū tendens, Græcos eò cū nauibus miserit, qui quū Fraxinetū destruere potuerit noluit, sed cū Saracenis fœdus icit. Cap. VII.

REx itaq; Hugo congregato exercitu, classibus per Tyrrhenū mare directis ad Fraxinetum, terrestri ipse eò itinere pergit. Quò dum Græci peruenirent, igne proiecto, Saracenorū naues mox omnes exurunt. Sed & rex Fraxinetum ingressus, Saracenos omnes in montem Maurum fugere compulit: in quo eos circumsedendo capere posset, si res hæc quam prompturus sum, non impediret. Rex Hugo Berengarium, ne collectis & ex Sueuia & ex Francia

ex Francia copijs super se irrueret, sibiq; regnum auferret, maxime timuit. Vnde non bono consilio accepto, ad propria Græcos mox remisit: ipseque cum Saracenis hac ratione inijt fœdus, ut in montibus qui Sueuiam atque Italiam diuidunt, starent: ut si forte Berengarius exercitū per eos ducere uellet, transire eum omni modo prohiberent. Eo uero loco cōstituti quàm multorum Christianorum ad beatorum apostolorū Petri & Pauli limina transeuntium sanguinem fuderint, ille scit solus numerum, qui eorum nomina tenet scripta in libro uiuentium. Perquam inique tibi rex Hugo regnum defendere conaris. Herodes né terreno regno priuaretur, innocentes multos occidit: tu ut obtineas, nocentes & morte dignos dimittis: atq; utinā ea ratione nocentes illi uiuerent tunc, ne postmodum innocentes interimerent. Puto, seu quod uerius est, credo, te non legisse, imò nec audiuisse, qualiter iram domini incurrerit rex Israël Achab, dum regem Syriæ morte dignū fœderatū dimitteret Benadab. Vnus enim de filijs prophetarū dixit ad Achab. Hæc dicit dñs, Quia dimisisti uirū dignū morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro pop. eius. Quod & factum est: uerū quantū tibi in hac re obfueris, stilus noster suis in locis opportunius enarrabit.

Hugonis cum Saracenis fœdus

In Hugonē

3. Reg. 20

De Amedeo Berengarij milite astuto, qui explorator in Italiam uenit, & de Hungaris ab Hugone in Hispaniam ablegatis. Cap. VIII.

TEmpore quo Berengarius ab Italia fugit, quendā secum Amedeum nomine militem duxit apprime nobilem: &, ut postmodum claruit, non Vlysse calliditate ac temeritate inferiorem. Fortissimus rex Otho quū nōnullis impeditus rebus, tum quotannis ab Hugone rege muneribus immēsis delinitus, Berengario copias parare non posset: ipse quem præfatus sum Amedeus Berengariū ita conuenit, Nec clam te est, inquit, domine, quod inuisum se imperio duro rex Hugo cunctis Italicis effecerit: præsertim quum & cōcubinarum filijs ac Burgundionibus dignitates sit largitus, nec ullus inuenitur Italicus, qui nō aut expulsus, aut dignitatibus omnino sit priuatus. Et quod in regem non aliquid moliuntur, hæc causa est: quoniam quidem quem sibi constituant principem, non habent. Si itaq; nostrū aliquis mutato habitu, ne agnosceretur eò tenderet, eorumq; uoluntatem inquireret, consilium procul dubio nobis bonum exculperet. Cui Berengarius, Te, inquit, tum commodius, tum nemo potest facere melius. Igitur Amedeus mutato habitu, cum pauperibus qui orationis gratia Romā tendunt, Romā quasi profecturus, Italiam petijt, principes cōuenit, & quid unusquisq; cordi haberet inquisiuit: neque enim eodem se omnibus habitu ostendebat: nunc niger alijs, subniueus alijs, maculosus alijs uidebatur. Verum fama malum quo non aliud uelocius ullū Mobilitate uiget, cum in Italia esse auribus regis indicauit. Quē dum diligenter iuberet inquiri, ipse prolixam & pulcherrimam barbam pice adeo defœdauit, capillos subaureos nigredine immutauit, faciē deturpauit,

vide Sigonium lib. 6. de regno Italiae

De Amedeo hoc exploratore

Explorandi ratio

Amedei calliditas

debilem finxit, adeo ut inter pauperes regis in præsentia comedentes se regi nudum ostenderet,& uestem ab eo qua indueretur acciperet,& quicquid rex de Berengario & ipso loqueretur audiret. Hoc deniq; modo cunctis diligentissime perscrutatis, non eodē modo quo uenerat cum oratoribus est regressus. Præceperat enim rex clausarum custodibus, ne quempiā transire permitterent, nisi prius quis esset diligenti inuestigatione inquirerent. Quod Amedeus audiens, per inuia quædam & aspera nulli custodita pertransijt,atq; ad Berengariū cum ea qua uoluit legatione peruenit. Hoc in tempore rex Hugo datis decem numorū modijs pacem cum Hungaris fecit, quos ab Italia acceptis obsidibus expulit, atq; in Hispaniā dato eis præduce direxit. Quod uero & ad Hispaniam & ad ciuitatem ipsam in qua rex morabatur, Cordubam non uenerint, hæc causa fuit, quoniam triduo per inaquosam & asperam uiam ducti, quum timerēt se siti perituros, præduce sibi ab Hugone concesso morte tenus uulnerato, celeriori cursu reuersi sunt.

De Berta Hugonis ex concubina filia Cōstantinopolim missa nuptum Romano iuniori. De fortitudine palatij Constantinopolitani:& qualiter Stephanus & Constantinus filij Romani, patrem suum è palatio & imperio eiecerint. Caput IX.

Berta HAc etiam eadem tempestate idem rex Hugo Bertam filiam suā quam ex meretrice Bezola ipse genuerat, per Sigefredū uenerabilē Parmēsis ecclesiæ antistitē Constantinopolim direxit Romano paruulo Constantini porphyrogeniti filio copulandā coniugio. Tenebatq; summū imperiū Romanus maior eiusq; filij duo Constantinus & Stephanus, quibus post Romanum præstabat Constantinus Leonis Imperatoris filius, cuius paruulus ex Helena Romani maioris filia natus iam nominatā Bertā, quam mutato nomine Græci Eudoxiam dixerant, uxorem duxerat. His itaq; quatuor imperantibus, Stephanus atq; Constantinus fratres ignorante Constantino Leonis Imperatoris filio aduersus Romanū patrem suum quædam dolosa machinabantur. Tædebat enim eos patris seueritate opposita quæcunq; uellent facere non licere. Vnde & malo mox accepto consilio quatenus patrem deijcerent pertractabant. Constantinopolitanū palatium nō pulchritudine solum, uerumetiā fortitudine omnibus quas unq; uiderim munitionibus præstat, quod etiā iugi militū stipatione nō minima obseruatur. Moris itaq; est hoc post matutinum diluculum mox omnibus patere: post tertiam uero diei horam emissis omnibus dato signo quod est mis, usq; in horam nonā cunctis aditū prohibere. In hoc igit Romanus aureo triclinio quæ præstantior est pars potentissime degens, cæteras partes palatij genero Cōstantino filijsq; suis Stephano & Constantino distribuerat. Hi denique duo, ut prædiximus, nō ferentes patris iustā seueritatē, in cubiculis suis multis copijs congregatis, diē constituerunt, quando patrē deijcere, soliq; ipsi possent regnare.

Impietas in parentes

Quumq;

Quumq; dies adueniret optata, cunctis de palatio iuxta morē egressis, Stephanus & Constantinus facta congressione super patrē irruunt, eumq; de palatio omnibus ignorantibus deponunt, & ad uicinā insulam in qua cœnobitarum multitudo philosophabaē, tonso ei, ut moris est, capite, ad philosophandū transmittūt. Fit q̄ mox multinumiger Constantinopoli sonitus, Romanū quidē eiectum, Constantinū uero eius generū alij interfectū clamitabant. Nec mora, totius populi ad palatiū fit cōcursus. Romanus quasi Imperator abusiuus nō requiriē, uerū an supersit Constantinus ab omnibus pcontaē. Quū seditio inquisitionis nō modica fieret pro Cōstantino, rogantibus Stephano & Constantino, ex ea parte qua zucanistrij magnitudo portendiē, Constantinus p cancellos crines solutus caput exposuit, suaq; ostensione populi mox tumultū sedauit, ac in propri... queq; repedare coēgit. Quod factū graue duobus fratribus ingessit dolorē. Quid ꝓfuit, inquunt, q; abdicato patre, aliū qui nō pater est dn̄m sustinemus? Tolerabilius enim decentiusq; paternā q̄ exterā pateremur dominationē. Quid illud, aiunt, quod in huius auxiliū nō solum propriæ, sed exterę uenere nationes? Sigefridus quippe episcopus regis Hugonis nuncius, assumptis secū suæ linguæ nationibus à Meluatinis, Romanis, Caietanis nobis ad interitum huic præsidio fuit.

Romanus imperio eijcitur

De eisdem Stephano & Constantino, qui Constantinum Leonis filium conati sunt eijcere, à quo & ipsi sunt capti fraude Diabolini, atq; in monasterium apud patrem qui eos lepide redarguit missi. Caput X.

His dictis armatorum manibus cubicula pro parte complent. Quibus Diabolinus præfuit, qui & eorum animorum incensor, & post paululū proditor extitit, Constantinum deniq; libris incumbentē ita conuenit: Quæ tibi incommoda & à Stephano & à Cōstantino fratribus, imò inimicis tuis præparentur, isthæc quæ in te uetus permanet religio ignorat. Si enim infortunia tibi parata cognosceres, quatenus posses uiuere cogitares. Vxoris tuæ fratres Stephanus & Constantinus, armatorum manibus congregatis, atq; in cubiculis iam conclusis te nō ut patrem de palatio expellere, uerum hic cogitant interficere. Occasio autem tui interitus hæc erit. Cœnatum te post triduum Constantinus & Stephanus inuitabunt. Quumq; sessionis tuæ medium excellentiæ tuæ quatenus moris est, obtinere tentabis, percusso mox scuto, inclusi de cubiculo exilient, tuamq; fuso sanguine uitam finient. Fidem autem si relatis exposcis, usque inpræsentiarum affirmo argumentis, quoniam conclusorum tibi personas rimis ostendo: deinde quod saluti solennius est tuæ, ostiorū tibi claues trado. His auditis Constantinus, Age, infit, ut coniuratorum prodidisti perfidiam, quatenus deuincam hanc exprime sententiā. Nō enim tam mihi salus mea chara, q̄ pietas erit in referenda gratia iocunda. Cui Diabolinus, Nō enim, inquit, clam te est, Macedones tum tibi deuotos, tum bello duros existere; mittito itaq; ac cubilia propria, Stephano

Diabolinus

& Constantino ignorantibus, eis suffarcinato. Quumq; designata dies conuiuij aduenerit, atq; ob sessionis fastum si tumultus irrepserit, dato signo, ut præfatus sum, pcusso scilicet clypeo, quū illorū manus armatorū præsidio eis esse nō poterit, rui mox ex improuiso prosiliant, eosq; tanto cōmodius, quanto insperatius capiant, atq; ad uicinū monasteriū, ad quod patrem suū, socerū tuum miserant: tonsis, ut moris est, capitibus, philosophatū transmittāt. Diuinæ siquidem rectitudo iustitiæ tuum negociū secundabit, cuius recompensatio ne in patrē peccatēt illos nō terruit, & te ne offenderes custodiuit. Quod iusto dei iudicio ita accidisse, nō solū Europa, sed & Asia nūc cārat, & Aphrica. Designato etenim die, dū simulata pace Constantinū hūc, & Stephanus & Cōstantinus fratres ad conuiuiū inuitarent, & ob sessionis fastū tumultus insurgeret, percusso, ut dictū est, scuto Macedones ex insperato proruūt, duosq; fratres Stephanū & Constantinū q; mox cōprehensos, capite tonsos, ad uicinā insulā, ad quam patrem suum ablegatant, philosophatū mittūt.

De Romani in filios irrisione, & oratione ac prece, quā contra eos egit, gratias agens deo, quod impietatis pœnas darent, & quomodo filij eius custodiæ addicti fuerint. Caput XI.

QVorum pater Basileus Romanus aduentū ut audiuit, gratiarumactiones deo exhibuit, eisq; extra monasterij fores læta facie obuians, Festiuum, inquit, tempus, quod humilitatē nostrā imperium uestrū uisitare coēgit. Charitas puto, quæ me de palatio expulit, filiationē uestram non ibi diu permanere permisit. O factū bene, quod me pridem præmisistis. Cōfratres enim mei & cōmilitones mei, supernæ tantū philosophiæ incumbentes, qualiter Imperatores susciperent ignorarent, si nō me iamdudū imperialibus institutis tritum haberent. Parata iam frigidior occiduis aqua decocta pruinis, Dulces adsunt fabæ, lachana, porriq; recentes. Non hic marinæ delitiæ morbos, sed crebra potius ieiunia creant. Turbam uero hanc tantam, tam sumptuosa modicitas nostra non recipit, uestrum solummodo imperium suscipit, quod ne paternam deserat senectutem, aduenit. Romano hæc & huiusmodi perstringente, Stephanus & Constantinus filij pudibundo contuentes lumine terram, quàm inuite monasterium peterent, nō est percontari necesse, sed credere. Expansis itaq; post hæc manibus ad altare Romanus ante crepidinem fusus, huiusmodi cum lachrymis deo preces effudit,

Romanus filijs illudit

Christe pater cum quo pater est & spiritus unum
Iure patris uerbum; per quod pater omnia mundo
Ostendit secreta poli, seu mystica pandens:
Respice figmentum propria bonitate creatum:
Ne patiare precor me dæmonis arte perire,
Sanguine quem sacro uoluisti reddere uitæ:
Da deus ut mundi pompas calcare superbas

Iam

Iam ualeam:ſiſtatq; procul corruptor iniquus:
Cui labor eſt animas ſemper fœdare beatas.
Imperium libuit,quum ſceptra tuli,haud placet:ergo
Gratia ſit tibi,dignatus quod pellere iniquos,
Imperij teneant ſolium ne forte paternum.

His ita geſtis,Stephanus atq; Cōſtantinus cuſtodia iugi obſeruant̄,patrē
ea quæ acciderant æquanimiter perferente. Aiunt eni hunc,& ſub atteſtatio/
ne confirmant,dum à fratribus lentis ob purgationē culparetur,reſpondiſſe:
quod luculentius regnaret, qui ſeruorum dei humilitatibus deſeruiret, quàm
qui potentibus mundi peccatoribus imperaret. *Pium Romā/ni dictum*

De aduentu Berengarij deſyderati in Italiam. Et quur Manaſſes Arelaten
ſis eius partibus fauit. Et de Milone ac alijs,qui deſerto Hugone,ad Beren/
garium transfugerunt. Et Berengarij in regnū reſtitutione. Cap. XII.

Deſyderatus interea Berengarius ex Sueuorum partibus paucis ipſum
comitantibus à Sueuia per uenuſtam uallem Italiā petijt, applicuitq;
caſtra ſecus munitionem uocabulo Formicariam,quæ à Manaſſe,ut iam præ
diximus,ſedis Arelatenſis archiepiſcopo,tuncq; Tridentinæ, Veronēſis,atq;
Mantuanæ ſedium inuaſore, Adelhardi eius clerici erat uigiliæ cōmendata.
Quūq; Berengarius nullius machinamenti apparatu,nulliuſq; belli impetu
hanc ſe capere poſſe cōſpiceret, Manaſſis ambitionem & κενοδοξίαν, id eſt, *Corruptelā muneruum*
uanam gloriā cognoſcens,Adelhardū ad ſe uenire coēgit,cui & ait,Si muni/
tionē hanc poteſtati meæ tradideris,dominumq; tuū Manaſſen ad adiuro/
riū meū inflectere potueris, illum in cathedrā ptomoueo Mediolani archie/
piſcopatus , te uero Cumani epiſcopatus dignitate poſt acceptā regni pote/
ſtatē donabo. Et ut promittenti mihi fidem admittas,quod uerbis ſpondeo,
iuramentis affirmo. Hæc dum Manaſſi ab Adelhardo narrant̄,tum ille mu/
nitionē non ſolū Berengario dari iuſſit, uerumetiā Italos omnes in eius auxi
liū inuitauit. Fama igit̄,malū quo nō aliud uelocius ullū Mobilitate uiget,
Berengarij aduentū q; mox omnibus nunciauit. Cœperūt mox nōnulli Hu
gone deſerto,adhærere Berengario. Horū Milo præpotēs primus,qui dum *Milo trāſ fuga*
Hugoni ſuſpectus,appoſitis clàm cuſtodibus,obſeruaret̄:ſimulatus ſe nō in/
telligere cuſtodiri,fermè cœnam uſq; ad noctis protraxit mediū. Quūq; om
nes tum uino,tū ſomno aggrauati,corpora quieti traderēt, ſolo ſe eo qui por
tauerat clypeū comitāte, Veronā percitus peruenit,directiſq; nuncijs, Beren
gariū exciuit,quē & in Verona quo Hugoni firmius reſiſteret ſuſcepit. Sanè
nulla hunc infidelitas ab Hugone diuiſit, uerū illata ipſi ab eodem nonnulla
incōmoda,quæ iam diu ſuſtinere non potuit. Proſequit̄ hunc Vuido præſul
Mutinēſis eccleſiç,nō iniuria laceſſitus,ſed maxima illa abbatia Nonantula,
quam & tunc acquiſiuit,animatus. Qui Hugonē nō ſolū deſeruit,uerumetiā
multorū multitudinē ſecum abſtulit. Quod Hugo ut audiuit,congregatis co

pijs ad

ab, Vincolā pijs,ad eius castrū†Niucolam uenit, idq; uiriliter, sed inutiliter oppugnauit. Quod q; mendacij alienū sit, sentētia subsequens declarabit. Nā dum eodē loco degeret, Berengarius ab Harderico archiepiscopo accitus, Veronā deseruit, ac Mediolanū concitus uenit. Quo audito rex Hugo, Papiā tristis uenit. Cœperunt interea omnes Italię primates omine nō bono Hugonē deserere, & egenti Berengario adhærere. Egentē autem non nihil possidentē, sed cui nunquam quicquam satis est aio. Quoniā improbi & auari, qui incertas atq; in casu positas possessiones habēt, & plus semper appetunt, nec eorū quisq; adhuc sibi sufficiens inuentus est, cui quod haberet esset satis, nō modo non copiosi diuites, sed etiā pauperes & inopes existimandi sunt. Soli enim sunt diuites, & fructuosas ac sempiternas possessiones possidentes, qui suis rebus contenti satis esse putant, quod est. Non esse cupidū, uera pecunia est. Non esse emacem, uectigal est. Fateamur ergo, uter est ditior, cui deest, an cui supe rat? qui eget, an qui abundat? cui possessio quo est maior, eo plus requirit ad se tuendū: an qui se suis uiribus sustinet? Contentum etenim suis rebus esse, maximæ sunt certissimæq; diuitiæ. Verū de hoc nunc id dictū esse sufficiat. Ad Berengariū stili initium redeat, cuius in aduentū aureum omnes seculū promittebant, & felicia, quæ talem extulerant, tempora clamitabant.

Auaritiæ descriptio

Diuites qui

Quomodo rex Hugo Lotharium filiū suum Mediolanum misit, ad concitandam miserationem Italorū. De Berengarij astutia. De Ioseph Brixiano epō. Et de Vualdonis epi iniquitate. Cap. XIII.

Hugo pro filio intercedit EO nanq; Mediolani degente, ac Italicas dignitates sibi adhęrentibus dispensante, rex Hugo Lotharium filium suum nō ad Berengarium solū, uerum ad totius populi præsentiam dirigit, petens, quia se eis non morigerū abdicauerunt, filium qui nil in eos deliquerat, saltē pro dei amore suscipiant, ac uoluntatibus eorum morigerum reddant. Lothario deniq; Mediolanum petente, Rex Hugo Papia omni cum pecunia egressus, Italiam deserere, atq; in Burgundiam ire cogitauit. Sed res ista eum retinuit, quoniam dum misericordia indinati, Lotharium in ecclesia beatorum confessoris & martyrum Ambrosij, Geruasij, & Prothasij ante crucem prostratum erigerent, & regem sibi constituerent, quamprimum ad Hugonem dirigūt nuncium, per quem illum iterum super se regnare promittunt. Hoc plane consilium, imò deceptionem, non omnes, sed Berengarius (ut erat calliditate suffarcinatus) adinuenit, non quo hos regnare disponeret, sed uti post claruit, ne Hugo discederet, atque immensa pecunia, quam habebat, Burgundionum atque aliarum gentium super se populos inuitaret. Hoc tempore Ioseph quidam moribus senex, dicbus iuuenis, ciuitatis Brixianæ clarebat episcopus. Quem Berengarius, ut erat tyrannus uehemens, ob morum probitatem episcopatu priuauit, eius'que loco Antonium, qui nunc usque superest, nullo consilio habito, nulla episcoporum deliberatione, constituit. Sed & Cumis tunc nō Adelbardum,

Berengarij uersutia

Ioseph

hardum, ut iurauerat, uerum ob Mediolanensis episcopi amorem Vualdonem quendam ordinauit. Quod quàm bene fecerit, subditorum depopulatio, uitium incisio, arborum decorticatio, mulrorum oculorum excussio, simultatis sæpissima repetitio, tum signis, tum gemitibus narrant. Adelhardum autem Regiensi præfecit ecclesiæ. *Vualdonis tyrannis*

Quur Berengarius Placentinũ & Papiensem episcopos dimiserit, & quur Liuthbrandum autorem huius operis parentes sui Berengario commendarint, factusq; sit eiusdem à secretis. Item quomodo Hugo desperans de uictoria, cum omni pecunia in prouinciã aufugerit. Et quomodo ad eum Raimundus Aquitanorum princeps uenerit, eidem militaturus. Et de Hugonis obitu. Cap. XIIII.

BOsonem uero Hugonis regis spurium Placentinæ sedis, & Liutefredum Papiensis ecclesiæ expellere episcopos cogitauit. Verum intercedẽte precio, ob dei amorem eos se dimisisse simulauit. Quàm immensum tunc Italis gaudium? Alterum Dauid uenisse latrabant. Sed & magno Carolo hũc cæca mente præferebant. Quanquam enim iterato reges Hugonẽ atq; Lotharium Italici susciperent: Berengarium tamen nomine solum marchionem, potestate uero regem: illos uocabulo reges, actu autem neq; pro comitibus habebant. Quid plura? Tanta hac Berẽgarij fama, humanitate, liberalitate, parentes acciti mei, ei ad seruiendum me tradunt. Cui etiam immensis oblatis muneribus, secretorum eius conscium, ac epistolarum constituunt signatorẽ. Cui quum fideliter longo tempore deseruirem, hac me quam prosecuturus sum suis in locis, mercede donauit. Verum hæc retributio penè me ad desperationem usq; pertraheret, si in re consimili cõsocios plurimos nõ excederet. De isto enim pulchre dictum accipimus: pennæ struthionis similes sunt pennis accipitris & herodij. Quum tempus aduenerit, in altum alas erigit, deridet equitem & ascensorem eius. Hic enim superstitibus Hugone & Lothario magnus, uoraxq; struthio non bonus, sed bono similis est uisus. Eis autem decedentibus, & ad regni fastigia omnibus illum promouentibus, quantum alas crexerit, quantisq; diludijs nos omnes irriserit, non tam uerbis q̃ suspirijs ac gemitibus narro. Sed his omissis, ad narrandi seriem redeamus. *Liuthprãdus Berengario à secretis* *Berengarij ingratitudo*

Rex Hugo quum diuinam animaduersionẽ declinare, ac Berengario præesse non posset, relicto Lothario, & simulata pace, Berengarij fidei tradito, in prouinciã omni cum pecunia properauit. Quo audito Raimundus Aquitanorum princeps cum adijt, & pro minis mille se in militem dedit, fidemq; ei iuramento seruaturum affirmauit, etiam congregatis copijs Italiam ingressurum, ac Berengarium debellarum esse promisit. Quod quanto nos omnes cachinno affecerit, gentis illius uilitas palam facit, quæ & si præsidio esse posset, ad effectum tamen haudquaquam perduceret. Quoniam quidẽ uocante domino, Hugo rex breui est uiam uniuersæ carnis ingressus, Bertæ nepti suæ *Hugonis mors*

suæ Bosonis Arelatensis comitis uiduæ pecunia derelicta. Quam etiā breui spatio intercedente, memoratus Raimundus impudentissimæ gentis princeps impurior sibi maritā effecerat, cuius non solum concubitu, uerumetiam osculo indignū elegantes formarū inspectores eum esse confirmant.

De uxore Berengarij accusata crimine incesti, & quomodo sit purgata. Item de pecunia, quam Berengarius causa Hungarorū pauperibus & ecclesijs dei extorsit. Caput XV.

HVius hoc in tempore soror Berengarij scilicet uxor Vuilla passa est crimen incesti. Quod ita uerum esse non solum aulici uel cubicularij, uerū aucupes & cupedinarij clamant. Habuit etiam ea presbyterulum capellanū nomine Dominicum, statura breuem, colore fuligineum, rusticum, setigerū, indocilem, agrestem, barbarū, durum, uillosum, petulcum, insanū, rebellem, iniquum, cuius magisterio duas Vuilla commendarat natas, Gislam scilicet atq; Gerbertam, ut eas literarū scientia epotaret. Occasione itaq; puellarū, quas presbyter Dominicus hirsutus, illotus, facete docebat, mater ei propitia uerat, ut uisa ingrata ac tenax, hinc existeret larga. Sententia tamen ueritatis quæ ait, Nihil opertum quod non reueletur, & occultum quod nō in publicū ueniat, diu ignorare homines passa non est. Nam quū nocte quadā Berengario absente ad cubile dominicū more solito hirsutus idem ueller accedere, canis hunc morsu uehemēti laniauit. Consurgētes deniq; qui in domo erāt, quum eum comprehenderent, & quò iret interrogarent, apologeticum istud anticipādo domina dedit: Ad mulieres nostras ibat perditus. Sperans itaq; presbyterulus sibi leuius fore, si teneret sententiā dominæ suæ, Ita est inquit. Cœpit itaq; domina uitæ eius insidiari, preciumq; promittere, si esset qui uitam ei auferret. Sed quum timerent omnes deum, & mors eius differret, peruenit ad Berengarium sermo. Vuilla uero cœpit aruspices, maleficosq; inquirere, quo eorum carminibus iuuaretur. Vtrum autem horum carminibus, an Berēgarij adiuta sit mollitie, nescio: adeo mēs eius est inclinata, ut sponte maritali submitteret ora capistro. Presbyterulus itaq; quia ad dominæ asseclas adhinniuit, uirilibus amputatis dimittitur. Domina uero magis à Berēgario diligitur. Dixerunt autem qui eum eunuchizauerunt, quod merito illum domina amaret, quem priapeia arma portare constaret. Per idem tempus Taxis Hungarorum rex magno cum exercitu in Italiam uenit, cui Berengarius nō ex propria pecunia, sed ex ecclesiarum ac pauperū collectione decem modios numorum dedit. Fecit autem hoc non ut populi curam haberet, sed ut hac occasione magnam pecuniā congregaret. Quod & fecit. In omni enim ætate utriusq; sexus, tamq; ablactatus, quàm lactens pro se numum dedit: quibus æs commiscens, ex paucis decem modios fecit, cæteram uero partem, & quicquid ex ecclesijs tulit, sibi retinuit.

Amasij Vuillæ odiosa descriptio

Callide

Presbyter castratur

Taxis

Tributū dolo exactum

Liuthprandi

LIUTHPRANDI TICINENSIS ECCLESIAE LEVITAE, LIBER SEXTVS.

EMPORIS instantis qualitas Tragœdũ me potius, quàm historiographũ quæreret, nisi pararet dominus in cõspectu meo mẽsam aduersus eos qui tribulant me. Explicare enim non possum, quot peregre profectus quatiar incõmoditatibus, iuuatq; hominẽ exteriorẽ potius lugere, quàm scribere. Interior uero apostolicis cõfirmatus institutis, in huiusmodi tribulationibus gloriatur, sciẽs quod tribulatio patientiã operatur: patientia autem probationẽ: probatio uero spem: spes autẽ non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Pareat itaq; interiori exterior, suaq; infortunia nõ solum nõ exhorreat, uerũ in his potius conquiescat: dumq; scribendo operã dans, fortunę rota hos extolli, illos deprimi dixerit, præsentẽ incõmoditatẽ minus sentiet, eiusq; mutabilitati congaudens, deteriora, quod fieri nequit, nisi mors aut membrorũ debilitatio intercedat, iam nõ metuat, sed fortunata semper expectet. Instantia enim si maturauerit, salutem quę deest afferet: infortunatũ quod adest expellet. Scribat itaq; & superioribus ueris hæc quæ sequuntur uera adiungat. *Liuthprandi patientia*

De oratore à Constantino Imp. ad Berengariũ misso cum literis, quibus illi Lotharij custodiã cõmendabat, oratoremq; ab eo petebat, quem ut sine sumptu mitteret, Liuthprandum impensis uitrici sui misit. Cap. I.

REge Hugone prouinciæ in partibus defuncto, Berẽgarij nomen celebre apud nonnullos, præsertim apud Græcas extitit nationes. Is enim Italicis omnibus principabaẽ uirtute: rex uero Lotharius solo nomine. Constantinus itaque qui deiectis Romano, filijsq; eius, Constantinopoleos regebat imperiũ: audito Berengariũ potentia præstare Lothario, per Andreã, qui ab officio comes curiæ dicebaẽ, literas Berengario dirigit, in quibus continebaẽ uehementer se Berengarij nuncium uelle uidere, cuius in reditu cognosceret, quanta eum charitate diligeret. Scripsit etiã & cõmendatitias literas eidẽ pro Lothario, ut fidelis ei esset administrator, cui deo largiente extiterat gubernator. Constantinus nanq; solicitudinẽ non paruã Lotharij pro salute habebat, religiose ob amorẽ nurus suæ cogitans, quæ Lotharij soror extiterat.

Berengarius itaq; calliditate suffarcinatus, cogitans quem potissimũ mitteret, cui nil impensæ ob itineris longinquitatẽ præberet: uitricũ meũ, cuius tũc sub cura degebã, cõueniens. Quanti, inquit, esset priuignũ tuũ Gręcas literas non ignorare? Cui quum diceret: Vtinã diuitiarũ mearum ea gratia partem mediã distributã haberẽ. Nõ necesse, inquit, habes, neq; centesimã impartiri. Constantinopolitanus Imperator literis ut meũ ad se nunciũ dirigam, orat. Quod tum ob animi constantiã nemo melius, tum ob dicendi copiã nemo cõmodius facere potest. Quid dicã, q; facile doctrinas ebibet Græcas, qui tã

pueritibus in annis epotauit latinas? Hac spe & mox uitricus animatus,impēsas oēs distribuit,meq; magnis cū muneribus Cōstantinopolim direxit.

Quo tempore Liuthprandus tanquam orator Berengarij Constantinopolim uenerit, Papia egressus, & de mirabili Imperatoris domo, quæ Magnaura aut potius Megaula aut Megaron dicta est: & susceptione nunciorū & miris ibidē ostensis in arbore & solio Imperatoris. Caput II.

DIe quippe Kalendarū Augustarū Papia exiēs, per Eridani alueū triduo Venetias ueni,ubi & Salomonē comitē Græcorū,nunciū χιτωνίτην eunuchum tepperi ab Hispania & Saxonia regressum Constantinopolim uersus tendere cupientē,secumq; ducentē dñi nostri tunc regis,nunc Imp. magnis cum muneribus nunciū Liutefredum scilicet Maguntinū institorē dignissimum. Octauo autē Kalend. Septembris die Venetijs egressi, xv. Kalend. Octobris Constantinopolim uenimus,ubi & inaudito miroq; modo simus excepti, scribere non pigebit. Est Constantinopoli domus palatio cōtigua miræ magnitudinis ac pulchritudinis,quæ à Græcis ϱ loco λ posita†Megaura quasi magna aura pro aula dicitur. Hanc itaq; Constantinus,tum ob Hispanorū nuncios,qui tunc nouiter eò uenerant:tum ob me & Liutefredū hoc modo parari iussit. Ærea sed deaurata quædā arbor ante Imperatoris oculos stabat,cuius ramos itidē æreæ diuersi generis, deauratæq; uolucres replebant,quæ secundū species suas diuersarū auium uoces emittebant. In primis uero solium huiusmodi erat arte compositū,ut in momento humile,excelsius modo,& mox uideretur sublime. Sed sedile quod erat immensæ magnitudinis incertū utrum ærei an lignei,uerū auro tecti leones quasi custodiebant. In hac igitur duorū eunuchorū humeris incumbens, ante Imperatoris præsentiā sum deductus. Quumq; in aduentu meo leones rugitum emitterent, aues secundū species suas perstreperēt, nullo sum terrore,nulla admiratione cōmotus:quoniāquidē ex his omnibus eos qui bene nouerant,fueram percontatus. Tertio itaq; Imperatorē pronus adorans caput sustuli,& quē prius moderata mensura à terra eleuatū sedere uidi, mox alijs indutū uestibus penes domus laquear sedere prospexi. Quod qualiter fieret,cogitare nō potui, nisi forte eo sit subuectus argalio, quo torculariū arbores subuehunt. Per se autē tunc nihil loquutus:quoniā & si uellet, intercapedo maxima indecorum faceret, de uita Berengarij & sospitate per Logothetā est percontatus. Cui quum consequenter respondissem,interprete sum innuente egressus,& in datum mihi hospitium mox receptus.

†Μέγαρον

Quæ dona Liuthprandus proprijs impēsis, licet nomine Berēgarij Imperatori Constantino obtulerit: & quæ ab Imperatore uicissim munera susceperit, & in domum imperatoriam quæ decaennea cubita dicuntur admissus miranda dona ac poma uiderit. Cap. III.

SEd nec hæc pigeat memorare, quid tunc pro Berengario egerim, scilicet

ut agnoſcatur,quanta eũ charitate dilexerim, & cuiuſmodi recompenſationẽ pro bene geſtis acceperim.Hiſpanorũ nuncij,& nominatus Liuthfredus domini noſtri tunc regis Othonis nuncius magna ex eorũ parte dominorũ munera Imperatori Cõſtantino detulerant. Ego Berengarij ex parte nihil præter epiſtolã,& hanc mendacio plenã detuleram. Æſtuabat itaq; non parũ hac pro uerecundia animus, & quid ſuper hac re faceret cogitabat attentus. Æſtuanti autẽ mihi,& nimiũ fluctuãti, meus animus ſuggeſſit,quatenus dona quæ Imperatori mea ex parte detuleram,Beregarij ex parte conferrẽ, paruũq; munus prout poſſem uerbis ornarẽ. Obtuli aũt loricas optimas ix.ſcuta optima cum bullis deauratis vij.cuppas argenteas, deauratas duas: enſes,lanceas,uerua, mancipia: quatuor carſamatia, Imperatori nominatis omnibus precioſiora.Carſamatiũ autẽ Græci uocant,amputatis uirilibus & uirga puerum eunuchũ: quos Verdunenſes mercatores ob immenſum lucrum facere ſolent,& in Hiſpaniã ducere. His itaq; geſtis,Imperator me poſt triduum ad palatiũ uocari præcepit,proprioq; mecũ ore loquutus,ad conuiuiũ inuitauit.Poſtq; conuiuiũ magno me meosq; aſſeclas munere donauit.Verũ quia narrandi ſe occaſio intulit,qualis eius menſa feſtis pręcipue diebus,qualesq; ad menſam ludi celebrentur,bonum opinor nõ ſilere,ſed ſcribere. Eſt domus iuxta Hippodromũ, Aquilonẽ uerſus miræ & altitudinis & pulchritudinis, quæ decaennea cubita uocatur. Quod nomen non ab re,ſed ex apparentibus cauſis ſortita eſt: δέκα enim Græce,Latine decem: ἐννέα nouem: cubita aut à cubando inclinata,uel curuata poſſumus dicere. Hoc aũt ideo,quoniam quidem,xix. menſæ in ea quæ ſecundũ carnẽ eſt domini noſtri Ieſu Chriſti natiuitate apponuntur. In quibus Imperator pariter & conuiuæ non ſedendo ut cæteris diebus, ſed recumbendo epulantur. Quibus in diebus non argenteis, ſed tantum aureis uaſis miniſtratur. Poſt cibũ autẽ aureis uaſis tribus ſunt poma delata,quæ ob immenſum pondus non hominũ manibus, ſed purpura tectis uehiculis ſunt allata. Apponuntur aũt duo hoc modo: In menſa per foramina laquearis tres ſunt funes pellibus deauratis tecti, cum anulis aureis depoſiti,qui anſis quæ in ſcutulis prominent poſiti,adiuuãtibus inferius quatuor aut eo amplius hominibus,per uertibile quod ſupra laquearium eſt ergalium in menſam ſubuehũtur,eodemq; modo deponuntur. Ludos deniq; quos ibi perſpexerim,quia nimis longum eſt ſcribere prætermitto: unum ſolummodo ob admirationem hic inſerere nõ pigebit.

Cenæ uiorum apparatus

De mirabili ſpectaculo ligni in fronte portati, & puerorum ſuper ipſum ludentium, & de familiari Imperatoris cum Liuthprando ſuper ea re diſquiſitione. Caput IIII.

VEnit quidam uigintiquatuor & eo amplius pedum longitudinis lignũ ſine manuum adminiculis in fronte gerens, quod cubitũ à ſummitate inferius,bicubitum tranſuerſum in fronte habuerat. Adducti ſunt autẽ duo

Circulatorij ludi genus

pueri nudi,ſed campeſtrati,id eſt,ſuccinctoria habentes,qui per lignũ aſcendentes,ita ſeruauerũt immobile,ac ſi radicitus terræ eſſet affixũ. Deniq; poſt unius deſcẽſum alter qui remanſerat,eódemq; ſolus luſerat,ampliori me admiratione attonitũ reddidit. Quoquo modo enim quoaduſq; luſerant,lignũ per quod aſcenderant gubernabãt. Vnus uero qui in ligni ſummitate remanſit,quia ita ſe æqualiter ponderauit,ut & luſerit ac ſanus deſcẽderit,ita me ſtupidũ reddidit,ut ipſum etiã Imperatorẽ mea admiratio nõ lateret. Vnde & accerſito interprete,quid mihi cæteris mirabilius uideret ſciſcitatus eſt: puérne qui ſe adeo moderate rexerat, ut immobile eſſet lignũ: an is qui ipſum in fronte tam argumentoſe tenuerat, ut puerorũ neq; pondus, neq; ludus illud uel modicũ flecteret. Quumq; me ignorare quid mihi θαυμασότερον.i.mirabilius uideret edicerẽ,magno inflatus cachinno ſe ſimiliter neſcire reſpõdit.

De erogatione numiſmatũ & aliorũ donorũ pro ueteri Imperatoris Græci more ante diẽ palmarũ in magiſtratus & clientes imperatorios. Cap. v.

Sed ne hoc ſilẽtio prætereundũ eſſe arbitror,quid noui miriq; aliud ibidẽ perſpexerim. In ea quæ eſt ante βαϊοφόρον,quod nos palmarũ ramos dicimus,hebdomade, tam in militibus q̃ in diuerſis conſtitutis officijs numiſmatum aureorum erogationẽ prout cuiuſq; meretur officiũ, Imperator facit. Cui erogationi quia me intereſſe uoluit, me uenire præcepit. Fuit autẽ huiuſmodi: Erat appoſita decẽ cubitorũ longitudinis,ac quatuor latitudinis menſa,quæ numiſmata loculis cõgregata,prout cuiq; dabat,numeris extrinſecus in loculis ſcriptis retinebat. Ingrediebantur deniq; ad Imperatorem non confuſe,ſed ordinatim ſecundũ uocantis uocem quæ ſcripta uirorum nomina ſecundũ officij dignitatẽ recitabat. Quorũ primus uocatus eſt rector domus, cui nõ in manibus, ſed in humeris poſita ſunt numiſmata cum ſcaramangis quatuor. Poſt quem ὁ domeſticoſtos Aſcalonas, & ὁ de Longariſtis Ploas ſunt uocati: quorũ alter militibus, nauigantibus præerat alter. Hi itaq; paris numeri, quia dignitas par erat, numiſmata & ſcaramanga ſuſcipientes, præ multitudine non iam in humeris portauerunt,ſed adiuuantibus alijs,poſt ſe cum labore traxerunt. Poſt hos admiſſi ſunt magiſtri numero xxiiij. quibus erogatæ ſunt numiſmatum aureorum libræ,unicuiq; ſecundum eundem numerum uigintiquatuor cum ſcaramangis duobus. Patriciorum deinde ordo hos ponè eſt ſequutus,& duodecim numiſmatũ libris cum ſcaramanga una donatus. Qui ſicut nec patriciorum,ita nec librarum niſi quod unicuique dabatur,numerum neſcio. Turba poſt hos immenſa uocatur, protoſpatariorũ, ſpatariorum,candidatorum,& id genus clientum.

FINIS DE REBVS VISIS IN GRAECIA, QVIBVS QVIA & alias ſuperaddere propoſuerat: nouum de rebus Othonis Auguſti exorſus eſt librũ,quẽ tamen ob breuitatẽ ſuperiori addidimus.

De Othone primo Imperatore,& legatis ad eũ miſſis, & qualiter eccleſiã Romanam,

Romanã,ac totam Italiam tyrannis liberauit,imperijq́ unctionẽ & insignia cum iuramento Ioannis papæ non diu in fide permansuri accepit. De Romanorum,de dicti papæ sacrilegijs,incestis,stupris,& alijs flagitijs querimonia: & papæ ficta promissione de emendanda uita: & acri Imperatoris in eum recriminatione: & eius,hoc est,papæ obstinatione, qui Adelbertum recepit: de utriusq; eiectione: & synodo Romæ celebrata. Cap. VI.

Regnantibus,imò sæuientibus in Italia,& ut uerius fateamur, tyrannidẽ exercentibus, Berengario atq; Adelberto,Ioannes summus pontifex & uniuersalis papa,cuius tunc ecclesia supradictorũ Berengarij atq; Adelberti sæuitiam erat experta,legatos sanctæ Romanę ecclesiæ,Ioannẽ uidelicet cardinalẽ,diaconũ,& Azonem scriniarũ sereniſſimo atq; pijſſimo tunc regi,nũc Augusto Cæsari Othoni destinauit, suppliciter literis & regũ signis orans, quatenus pro dei amore,sanctorumq́ apostolorum Petri & Pauli,quos delictorum suorum cuperet esse remissores, se sibiq́ cõmissam sanctam Ro. ecclesiã ex suorum faucibus liberaret,ac saluti & libertati pristinæ restitueret. Hæc dum Romani legati conqueruntur,uir uenerabilis Vualbertus, sanctæ Mediolanensis ecclesiæ archiepiscopus semiuiuus ex prędictorũ rabie Berengarij atq; Adelberti liberatus,superius memorati Othonis potentiam adijt, indicans se nõ posse pati Berengarij Adelbertiq́, necnon Vuillæ sæuitiam, quæ Manassen Arelatensem episcopũ contra ius fasq; Mediolanensis ecclesiæ sedi præfecerat. Aiebat sanè hanc ecclesiæ suæ calamitatem, quæ quod se suosq; capere oporteret,interciperet. Sed Vualdo Cumanus episcopus hũc ponè est sequutus, nõ disparẽ à Berengario atq; Adelberto & Vuilla,quàm Vualbertũ contumeliã se esse perpessum clamitans. Venerant & nonnulli alterius ordinis ex Italia uiri, quos inter illustris marchio Otbertus cum apostolicis cucurrerat nuncijs,à sanctiſſimo Othone tunc rege,ut dixi,nunc Augusto Cæsare,consilium auxiliumq́ experẽs. Horum itaq; rex pijſſimus lachrymosis questibus inclinatus,nõ quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi cogitans, filium suũ sibi cognominẽ contra morem puerilibus in annis regẽ constitutum in Saxonia dereliquit: ipse collectis copijs, in Italiã percitus uenit. Qui tanto Berengarium atq; Adelbertũ celerius regno expulit, quanto euidentius constat, quod cõmilitones Petrum & Paulum sanctiſſimos apostolos habuit. Bonus itaq; rex dispersa colligens,& cõfracta consolidans, quod cuiq; proprium fuit restituit. Dehinc Romã similia facturus adijt, ubi miro ornatu,miroq́ apparatu susceptus, ab eodem summo pontifice & uniuersali papa Ioanne unctionem suscepit imperij. Cui nõ solum propria restituit,uerumetiam ingentibus gemmarũ,auri & argẽti muneribus ipsum honorauit. Iniurandũ uero ab eodẽ papa Ioanne supra preciosiſſimũ corpus Petri,atq; omnibus ciuitatis proceribus, se nunq; Berengario atq; Adelberto auxiliaturũ,accepit. Post hæc in patriã properãter repedauit. Interea præfatus papa

Berengarij tyrannis

Vualberti querela

Vuilla, id est, calamitas

Otho tyrannidis exactor

Imp. unctio

iuramenti & promissionis oblitus, quam fecerat sancto Imperatori, ad Adelbertum ut se adeat mittit, iuramento ei affirmans se illum contra sanctissimi Imperatoris potentiam adiuturum. Adeo enim eundem Adelbertum ecclesiarum dei, eiusdemq́ papæ Ioannis persequutorem Imperator sanctus terruerat, ut omnem Italiam deserens, Fraxinetum adiret, seq́ Saracenorū fidei cōmendaret. Imperator autē iustus, qui cur Adelbertum Ioannes papa, quē prius uehementi odio insequebatur, nunc diligeret, satis mirari nō potuit, accersitis quibusdā familiaribus, an hoc uerum esset. Romā dirigit percontatū. Quumq́ illò ijdē nuncij peruenissent, huiusmodi nō à quibuslibet aut paucis, sed ab omnibus Romanis ciuibus responsa suscipiunt. Non dispar uidetꝰ ratio, cur Ioannes papa sanctissimū Imperatorē, suū scilicet ex Adelberti manibus liberatorem, & diabolus oderit creatorē. Imperator, quemadmodum re ipsa experti sumus, ea quæ dei sunt sapit, operatur, diligit ecclesiastica, & secularia negocia armis tutatur, moribus ornat, legibus emendat. Ioannes papa his omnibus aduersatur. Non clam est populo, quod fatemur. Testis est Rainera suiipsius militis uidua, quam cæco captus igne multis præfectam urbibus, sacrosanctis beati Petri donauit aureis crucibus atq́ calicibus. Testis est Stephana eius amica, quæ in effusione, quod ex eo conceperat, recens hominē exiuit. Quod si cuncta taceant, Lateranense palatiū sanctorū quondā hospitium, nunc prostibulum meretricum, non silebit amicam coniugē Stephanæ patris cōcubinæ sororē. Testis omniū gentium, præterq́ Romanorū absentia mulierū, quæ sanctorū apostolorum limina orandi gratia timent uisere, quū nonnullas ante dies paucos hunc audierint coniugatas, uiduas, uirgines ui oppressisse. Testes sunt sanctæ apostolorū ecclesiæ, quæ non stillatim pluuiam, sed totum intrinsecus, supra ipsa etiam sacrosancta altaria imbrem admittunt. Quanta nos terrore tigna afficiunt, quū diuinā opem eōdē deposcimus? Mors in tectis regnat, quæ nos orare multa uolentes impedit, atque domum domini mox linquere cogit. Testes sunt nō solum iuncearum curatura, sed & quotidianarū formarum mulieres. Cui eædem sunt, & silicem pedibus quæ conterunt atrum, & quæ magnorū subuehuntur adiutorio iumentorum. Atq́ hoc rei est, quod tanta ei cum Imperatore sancto discordia est, lupis & agnis quanta sortito obtigit. Illi hoc ut impune liceat, Adelbertū sibi tutorem & defensorē parat. Hæc dum à redeuntibus nuncijs Imperator audiret: Puer inquit est, facile bonorū immutabitꝰ exemplo uirorū. Spero eum obiurgatione honesta, suasione liberali, facile ex illis sese emersurum malis, dicemusq́ tunc cum propheta, Hæc est immutatio dexteræ excelsi. Et adiecit: Quod prius rerum ordo deposcit, Berengarium in Feretrato monte resistentem propulsemus, dein paterna abdicatione dominum papam cōueniamus: si non uoluntate, uerecundia saltem in uirum perfectū sese mutet. Sicq́ forsitan deuictus, bene consuescere, studebit his desuescere. His expletis, Papiæ nauium

Scelera Ioan. papæ

Othonis mansuetudo

piæ nauim conscendit, ac per Eridani alueum Rauennã usq; peruenit: indecp progrediens montem Feretratum, quod oppidum sancti Leonis dicitur, in quo Berengarius & Vuilla erat, obsedit. Quò & præfatus papa Leonem uenerabilem sanctæ Romanæ ecclesiæ tunc protoscriniarium, nunc in eadem sede beati Petri apostolorum uicarium, necnõ & Demetrium optimatẽ Romanorũ illustrissimũ sancto Imperatori nuncios dirigit, mandãs haud mirũ esse, si hactenus iuuentutis igne deuictus, quid puerile gesserit. Iam tempus instare, quũ alieno cuperet uiuere more. Mandauit etiã dolose, quod quendam Leonem episcopum, & Ioannem diaconũ cardinalem suos infideles suscepisset, & quod sanctus Imperator promissionis suæ fidem uiolaret, dum eos, qui eo loci manebant, iuramento nõ ipsi, sed sibi astringeret. Quibus Imperator: Pro correctione, inquit, ac morũ immutatione, quam promittit, gratias ago. De promissis uero fidem mutare, cuius me arguit, an uerum sit ipsi perpendite. Omnem terram sancti Petri, quæ nostræ potestati subiecta est, ecclesiæ promisimus reddere: atq; id rei est, quod ex hac munitione Berengarium cum omni familia pellere laboramus. Quo enim pacto terram hanc ei reddere possumus, si non prius eam ex uiolentorum manibus ereptam, potestati nostræ subdamus? Leonem episcopum, & Ioannem cardinalem diaconum suos infideles, quos nos suscepisse accusat, his temporibus non uidimus, nedum suscepimus. Constantinopolim domino papa eos ad iniuriam nostram proficiscentes dirigente, Capuæ sunt, ut audiuimus, capti. Quibuscũ etiam Saleccum natione Bulgarum, educatione Hungarum domini papæ familiarissimum, & Zacheum uirum reprobatum, diuinarum atque humanarum inscium literarum, à domino papa episcopum nouiter consecratum, & Hungaris ad prædicandum, ut super nos irruant, destinatũ, eodem captos esse loco audiuimus. Hæc dominum papam nullis narrantibus fecisse crederemus, nisi literæ fidem admitterent, quæ plumbo signatæ eius nominis characteres monstrant. His expletis, Landohardũ à Saxonia Numendensem, & Liuthbrandum ab Italia Cremonensem episcopos cum præfatis nuncijs Romam dirigit, domino papæ se inculpabilem esse satisfacturum. Quorum etiã militibus hoc Imperator iustus imposuit, ut si secus dominus papa non crederet, duello uerum esse approbarent. Præfati igitur Landohardus & Liuthprandus episcopi Romam ante domini papæ præsentiam uenientes, tanto sunt in honore suscepti, ut non eos lateret, quanto sanctum Imperatorem tædio fastidiret. Ordinatim tamen, prout eis iniunctum fuerat, enarrantes, non iuramento, non duello satisfactionem papa recipere uoluit, sed in eadẽ qua fuerat duritia permansit. Subdole tamen post dies octo Ioannem episcopum Narniensem, & Benedictum cardinalẽ diaconum cum istis domino Imp. destinauit, putans hunc suis posse deludere uersutijs, cui nimis est uerba dare difficile. Ante quorũ reditum Adelbertus, inuitante papa, à Fraxineto

Feretrati obsidio

Tractatus inter imp. et papam

rediens Centumcellas aduenit: deinde Romã profectus, non ut debuit repudiatus, sed à papa honorifice est susceptus. Hæc dum aguntur, phœbi radijs graue cancri sydus inæstuãs Imperatorē Romanis arcibus propellebat. Sed quum uirginale sydus gratã rediēs temperiē ferret, collectis copijs clam Romanis inuitantibus Romã aduenit. Quid clàm dixerim, quũ maior Romanorũ pars optimatũ, sancti Pauli castellum inuaserit, sanctumq; Imp. obsidibus etiam datis inuitauerit? Quid multis morer? iuxta urbem Imp. castrametatus est. Roma papa simul atq; Adelbertus aufugiunt. Ciues uero sanctum Imp. cum suis omnibus in urbē suscipiunt, fidelitatemq; promittunt: hæc addentes, & firmiter iurantes, nunq; se papam electuros aut ordinaturos præter consensum atq; electionem domini Imperatoris Othonis Cæsaris Augusti, filijq; ipsius regis Othonis. Post triduũ rogantibus tam Romanis episcopis, quàm plebe, magnus in sancti Petri ecclesia fit conuentus, sederuntq; cum Imperatore archiepiscopi: ab Italia pro Engelfrido Aquileiensi patriarcha, quem in eadem urbe languor repēte, ut fit, ortus arripuerat, Rodulfus diaconus, Vualbertus Mediolanēsis, Petrus Rauennas. A Saxonia, Adeltac archiepiscopus, & Landohardus episcopus Numendensis. A Francia, Orgerius episcopus Spirensis, Bubtus Parmensis. Ab Italia, Liuthprandus Cremonensis, Hermenaldus Regensis. A Thuscia, Conradus Lucensis, Eueraríus Aricíensis, Pisanus Senensis, Florentius Pestruensis, Petrus Camerinensis, Spoletinus Romanus. Grego. Albanensis, Spoletinus, Sico Hostiensis, Benedictus Portuensis, Lucidus Canensis, Theophylactus Prænestinus, Vuido Syluæ candidæ, Leo Velitriensis, Sico Blebensis, Stephanus Serensis, Ioannes Nepesinus, Ioannes Tyburtinus, Ioannes Forodudensis, Romanus Ferentinensis, Ioannes Normensis, Ioannes Berulensis, Martinus Sutrinus, Ioannes Narniensis, Ioannes Sapiniensis, Ioannes Gallacensis, Phalarensis, Alaterensis, Ortanus, Ioannes Anagniensis, Trebensis, Salibatinus, Tarraconēsis, Stephanus cardinalis archipresbyter titulo Balbinæ, Dominicus titulo Anastasiæ, Petrus titulo Damasi, Theophylactus titulo Crysogoni, Ioannes titulo Equitij, Ioannes titulo Susannæ, Petrus titulo Pãmachij, Adrianus titulo Calixti, Ioannes titulo Cæciliæ, Adrianus titulo Luciniæ, Benedictus titulo Sixti, titulo quatuor coronatorũ, Stephanus titulo Sabinæ, Benedictus cardinalis archidiaconus, Ioannes diaconus, Bonofilius diaconus, cardinalis Primicerius, Georgius Secundicerius, Stephanus adminiculator, Andreas Arcarius, Sergius Primicerius defensorum, Ioannes saccellarius, Stephanus, Theophylactus, Adrianus, Stephanus, Benedictus, Azo, Adrianus, Romanus, Leo, Benedictus. Item Leo & Leo scriniarij, Leo primicerius scholæ cantorũ, Benedictus subdiaconus & oblationarius, Azo, Benedictus, Demetrius, Ioãnes, Amicus, Sergius, Benedictus, Vrso, Ioãnes, Benedictus subdiaconus, subpulmētarius, & Stephanus archiacolytus cum omnibus

Othonis Romam reditus

Synodi patrũ nomina

omnibus acolytis & regionarijs. Ex primatibus Romanæ ciuitatis, Stephanus filius Ioãnis Superista, Demetrius Meliosi, Crescentius caballi marmorei, Ioannes cognomento Nuzina, Stephanus de Muza, Theodorus de Rusina, Ioannes de Primicerio, Leo de Camirzuli, Richardus, Petrus de Canaparia, Benedictus cum Bulgamino filio suo ex plebe, Petrus qui & Imperiola est dictus, astitit cum omni Romanorum militia.

Quæ acta sint in concilio contra Ioannem Romanum pontificem, in quo moderato animo & maturo consilio processit Otho: & quæ illi flagitia obiecta sint à congregatis in concilio, enormia certe & uix credibilia, etiam in sicario aut pagano. Cap. VII.

His itaq; residentibus, silentiumq; summũ tenentibus, ita sanctus est Imperator exorsus: Quoniã decorũ esset tam claro sanctoq; dominũ papã Ioanné interesse concilio, quur tantũ declinauerit cœtum uos ô sancti patres consulimus, quibus cõmunis labor ecclesiasticus ac cõmune negociũ existit. Tunc Romani pontifices & cardinales, presbyteri ac diaconi cum uniuersa plebe dixerant. Miramur sanctissimã prudentiã uestrã nos hoc uelle percontari, quod nec Hibericos, nec Babylonicos, nec Indicos incolas latet. Non hic iam de illis est qui ueniũt in uestimentis ouiũ, intus aũt sunt lupi rapaces: ita aperte sæuit, ita aperte diabolica pertractat negocia, ut nihil circuitionis utat. Imperator respondit: Iustũ nobis uidetur, ut accusationes nominatim exprimant: deinde quod agendũ est cõmuni consilio pertractet. Tunc consurgẽs Petrus cardinalis presbyter se uidisse illũ missã celebrasse, & nõ cõmunicasse testatus est. Ioannes episcopus Narniensis, & Ioannes cardinalis diaconus se uidisse illum diaconũ ordinasse in equorũ stabulo nõ certis temporibus sunt professi. Benedictus cũ cæteris condiaconis & presbyteris dixit se scire, quod ordinationes episcoporũ precio faceret, & q; annorũ decẽ episcopũ in Tudertina ciuitate ordinaret. De sacrilegio nõ esse necesse pcontari dixit, quia plus uidendo q̃ audiendo scire potuissemus. De adulterio dixerunt, quod oculis nõ uiderant, sed pro certo scirent uiduam Rainerij & Stephanam patris concubinã & Annam uiduam cum nepte sua abusum esse, & sanctũ palatiũ lupanar & prostibulũ fecisse: uenationẽ dixerunt publice exercuisse. Benedictũ spiritualẽ patrẽ suũ lumine priuasse, & mox mortuũ esse. Ioannem cardinalẽ subdiaconum uirilibus amputatis occidisse, incendia fecisse, ense accinctũ, galea & lorica indutũ fuisse testati sunt. Diaboli in amorẽ uinum bibisse omnes tam clerici q̃ laici acclamarunt. In ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq; dæmonum auxilium poposcisse dixerunt. Matutinas & canonicas horas eum non celebrasse, nec signo crucis se muniuisse professi sunt. His auditis Imperator quia Romani eius loquelã propriam, id est, Saxonicam intelligere nequibant, Liuthbrando Cremonensi episcopo præcepit, ut latino sermone hæc Romanis omnibus quæ sequunt exprimeret. Surgens itaq; sic cœpit.

Tractatur contra papam

Crimina in papa

De Impe-

De Imperatoris Othonis matura in Ioannem pontificem maximũ consultatione per interpretem facta: & de patrũ contra eum attestatione, etiam cum sui anathematizatione si minus uera dicerent: deq; consilio inito, ut in persona citetur ad sui purgationem. Caput VIII.

PErsæpe contigit, & nobis expertis credimus, ut in dignitatibus constituti inuidorũ infamia maculentur: displicet bonus malis, quemadmodũ & malus bonis. Atq; hoc rei est, quod hanc in papam accusationẽ quam modo Benedictus cardinalis diaconus legit, & uobiscũ fecit, amphibolam retinemus, incerti utrũ è zelo iustitiæ an impietatis liuore proruperit. Vnde mihi indigno secundum concessæ dignitatis autoritatẽ omnes obtestor per deum quem fallere, & si uult, nemo potest, sanctamq; eius genitricẽ intemeratã uirginem Mariã, perq; preciosissimum apostolorum principis corpus, in cuius hæc recitantur ecclesia, ut nulla in dominum papam iaculentur conuicia, quæ nõ sint ab ipso patrata, atq; à uiris probatissimis uisa. Tunc episcopi, diaconi, clerus, & cunctus Romanorũ populus quasi uir unus dixerunt: Si nõ & quæ per Benedictum diaconum lecta sunt, hisq; turpiora & ampliora Ioannes papa indigna cõmisit facinora, non nos à peccatorum uinculis absoluat apostolorum princeps beatus Petrus, qui uerbo cœlũ indignis claudit, iustis aperit. Simus anathematis uinculo innodati, atq; in die nouissima in sinistra parte positi cum eis qui dixerunt domino deo, Recede à nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. Quod si fidem nobis nõ adhibetis, exercitui domini Imperatoris saltem debetis credere, cui ante v. dies ense accinctus, clypeo, galea, lorica indutus occurrit, solus Tyberis qui interfluxit, ne sic ornatus ab exercitu caperetur impediuit. Mox sanctus Imperator dixit: Tot sunt huius rei testes, quot sunt nostro in exercitu bellatores. Sancta synodus dixit: Si placet sancto Imperatori, mittantur literæ domino papæ ut adueniat, seq; ex his omnibus purget. Tunc eidem sunt literæ destinatæ.

Patrũ in Ioãnẽ obtestatio.

Diploma siue exemplũ literarũ Imperatoriarũ autoritate concilij ad Ioannem papã missarũ, quibus uitia à concilio illi obiecta, summatim recitantur cũ humili obsecratione, ut ad se purgandũ in cõciliũ uenire nõ recuset. Ca. IX.

SVmmo pontifici & uniuersali papæ domino Ioanni, Otho diuinæ respectu clementiæ Imperator Augustus, cũ archiepiscopis Liguriæ, Thusciæ, Saxoniæ, Franciæ, in domino S. Romã ob seruitiũ dei uenientes, dum filios uestros Romanos, scilicet episcopos, cardinales, presbyteros, diaconos, & uniuersam plebem de uestra absentia percontaremur, & quid causæ esset, quod nos ecclesiæ uestræ, uestriq; defensores uidere noluissetis: talia de uobis tãq; obscœna protulerunt, ut si de histrionibus dicerentur, uobis uerecundiã ingereret. Quæ ne magnitudinẽ uestrã omnia lateãt, quædã uobis sub breuitate describimus: qm̃ si cuncta nominatim exprimere cuperemus, dies nobis nõ sufficeret unus. Noueritis itaq; nõ à paucis, sed ab oĩbus tã uestri q̃ alterius ordinis

ordinis,uos homicidij, periurij, sacrilegij, & ex propria cognatione,atque ex duabus sororibus incesti crimine esse accusatos. Dicunt & aliud auditu ipso horridum,diaboli uos in amorē uinum bibisse,in ludo aleæ, Iouis, Veneris, cæterorumq; dæmonum auxilium poposcisse. Oramus itaq; paternitatem uestrā obnixe, uenire atq; ex his omnibus uos purgare non dissimuletis. Si forte uim temerariæ multitudinis formidatis, iuramento uobis affirmamus, nihil fieri præter sanctorum canonū sanctionē. Data viij.idus Nouemb.

De Ioannis papæ apologetico,id est,responso, ut autor accipit,quū apologiam potius dicat,qua excōmunicatos pronunciat, si ad noui pontificis electionem processerint.Et de rescripto patrum in concilio ad eundem papam, quod uerbis sacris fulcitur. Cap. X.

HAnc epistolā quum legisset,huiusmodi apologeticū scripsit.Ioānes episcopus seruus seruorū dei, omnibus episcopis. Nos audiuimus dicere, quod uos uultis alium papā facere:si hæc facitis,excōmunico uos de deo omnipotenti,ut non habeatis licentiā ullum ordinare,& missam celebrare. Quū hæc epistola in sancta synodo legeretur, aduenerunt qui prius defuerant religiosi à Lotharingia,Hēricus Treuerēsis archiepiscop.ab Æmylia & Liguria, Vuido Muziensis, Gezo Tertonensis, Sigulfus Placentinus: quorū consilio domino papæ ita rescribūt: Summo pontifici & uniuersali papæ dño Ioāni, Otho diuinæ respectu clemētiæ Imp. Augustus:sed & sancta synodus Romæ ob seruitiū dei congregata in dño, Sal. Præterita synodo quæ celebrata est viij.idus Nouēb. literas uobis direximus, in quibus accusatorū uestrorū uerba,atq; accusationis causæ continebantur. Rogauimus etiā eisdē literis magnitudinē uestram,quemadmodū iustum est.A uobis non quales temporis qualitas, sed inconsultorū uanitas exposcit hominū literas accepimus. Non ueniendi ad synodū rationabilis esse excusatio debuit.Sed & præsentes magnitudinis uestræ debuerūt nuncij interesse,qui aut ægritudinis,aut certe difficultatis causa satisfacerent sanctā uos synodū declinasse.Est & aliud uestris in literis scriptum,quod nō episcopum,sed puerilem ineptiā scribere deceret. Excōmunicastis enim omnes,ut non habeamus licentiā canendi missas,ordinandi ecclesiasticas dispositiones,si alium Romanæ sedi constitueremus episcopū.Ita enim scriptum erat,Non habeatis licentiā ullū ordinare.Nūc usq; putauimus,imò credimus, duo negatiua unum facere dedicatiuum: nisi uestra autoritas priscorum sententias infirmaret autorum.Nos uero intentioni uestræ nō uerbis respondeamus. Si ad synodum uenire,& obiecta purgare non differtis, autoritati uestræ proculdubio obediemus. Sed si,quod absit, uenire,& obiecta uobis capitalia crimina purgare dissimulatis,quum præsertim uos uenire nil impediat, non maris nauigatio, non corporis ægritudo, non itineris longitudo:tunc excommunicationē uestrā paruipendemus:eam potius in uos retorquebimus,quoniamquidem iuste facere possumus. Iudas

Excōmunicationis tenor

Synodi cū papa expostulatio.

domini nostri Iesu Christi proditor,imò uenditor cum cæteris prius ligandi atq; soluēdi potestatē à magistro in hæc uerba acceperat:Amen dico uobis, quæcunq; ligaueritis super terrā,&c. Quamdiu enim bonus inter discipulos fuit,ligare atq; soluere ualuit, postquā uero cupiditatis ueneno homicida factus uitā occidere uoluit: quē postea ligatū soluere, atq; solutū ligare potuit, nisi seipsum,quem infelicissimo laqueo strangulauit? Data x.kal.Decemb.& missa per Adrianū cardinalē presbyterū, & Benedictū cardinalē diaconum. Qui quū ad Tyberim peruenissent,eum nō inuenerūt. Pharetratus enim in campestria iā abierat. Nec quisq; erat qui his ubi ipse esset indicare posset. Quumq; eum inuenire non possent, cum eisdē literis ad sanctā synodū quæ

Imp. de papa accusatio

tunc tertio est habita,sunt reuersi. Mox Imp. ait, Expectauimus aduentum eius,ut præsente eo quod nobis egerit quereremur:uerū quoniā cum nō affuturū certo scimus, q̄ perfide nobiscū egerit,ut diligenter agnoscatis,etiā atq; etiā flagitamus. Notū itaq; uobis facimus archiepiscopis,presbyteris,diaconis,reliquoq; clero,necnō & comitibus,iudicibus omniq; plebi,quod idē Ioannes papa oppressus à Berengario atq; Adelberto rebellibus nostris misit nobis in Saxoniā nuncios,rogans ut pro amore dei in Italiā ueniremus,& ecclesiā sancti Petri ac seipsum ex faucibus eorum liberaremus. Nos uero adiuuante deo,quantū fecerimus,nō est necesse dicere, ut impræsentiarū uidetis. Ereptus uero mea opera ex eorū manibus, & honori debito restitutus, oblitus iuramenti & fidelitatis quam mihi supra corpus sancti Petri promisit, eundē Adelbertū Romā uenire fecit, & cōtra me defendit,seditiones fecit,& uidētibus nostris militibus,dux belli factus,lorica & galea est indutus. Quid super hoc sancta synodus decernat, edicat. Ad hæc Romani pontifices,reliquusq; clerus,& cunctus populus dixerūt:Inauditū uulnus inaudito est cauterio exurendū. Si corruptis moribus sibi soli,& nō cunctis obesset, quoquo modo tolerandus esset. Quot prius casti huius facti sunt imitatione incesti? Quot probi huius exēplo cōuersationis sunt reprobi? Petimus itaq; magnitudinē imperij uestri,monstrū istud nulla uirtute redemptū à uitijs, à sancta Romana ecclesia pelli, aliumq; loco eius constitui, qui nobis exemplo bonæ cōuersationis præesse ualeat, & prodesse sibi:recte uiuat,ac bene uiuendi nobis exemplū præbeat. Tunc Imp. Placet,inquit,quod dicitis,nihilq; gratius nobis, q̄ ut talis qui huic sanctæ & uniuersali sedi præponatur,inueniri possit.

Sententia contra Io. papā

De Leonis protoscriniarij in summū pontificē electione: & Ioannis depositi largitione, qua Romanos in cædē Imperatoris & noui papæ solicitauit: sed Imperatore uincente,frustra conati sunt. Leonis tamen indulgentia obsidibus remissis quum Imperator abesset,meretricularū illecebris populus Romanus rursum Ioannē recipit,qui in Leonis asseclas mire sæuit,donec à diabolo enectus est. Post quem Romani Benedictum papam declarant: sed Leoni sedes redditur,Benedicto exulante. Cap. XI.

His dictis

His dictis omnes una uoce dixerunt, Leonē uenerabilē sanctæ Romanæ ecclesiæ protoscriniariū uirum approbatū, ad summū sacerdotij gradū nobis in pastorē eligimus, ut sit summus & uniuersalis papa Romanæ ecclesiæ, reprobato ob improbos mores Ioanne apostata. Quū hoc omnes tertio dixissent, annuente Imp. nominatū Leonē ad Lateranense palatiū secundū consuetudinē cum laudibus ducunt, & certo tempore in ecclesia S. Petri ad summū sacerdotiū sancta consecratione attollunt, & fideles se ei affuturos iureiurando promittunt. His ita gestis, sperans sanctissimus Imp. cum paucis Romæ se degere posse, ne consumeret Romanus pop. ob multitudinē exercitus, multis ut redirent licentiam dedit. Quumq; hoc Ioannes, qui deiectus est, papa cognosceret, nō ignorans q̄ facile Romanorū mentes pecunia possent corrumpere, clàm Romā mittit nuncios, beati Petri, omniumq; ecclesiarū pecuniā repromittentes, si super pium Imp. & dominū Leonē papā irruerēt, eosq; impijssime trucidarent. Quid multis morer? Romani q̄ mox exercitus paucitate confisi, imò decepti, & pecuniæ promissione animati, buccina cōcrepante, super Imperatorē ut eum occidant festinare contendūt. Quibus Imp. super pontē Tyberis, quem Romani plaustris impeditum habebāt occurrit. Cuius fortes milites assuefacti bello, pectore & armis intrepidi eos inter prosiliunt, & quasi accipitres auium multitudinē nullo resistente proterunt. Non latibula, nō corbes, nō concaua ligna, nō cryptæ, fordiū receptacula, fugientibus tutelæ esse possunt. Occiduntur itaq;, & ut assolet contingere uiris fugientibus, passim à tergo uulnerantur. Quis tūc Romanorū cladis huius superstes fieret, si nō Imp. sanctus misericordia quæ eis nulla debebatur inclinatus, suos adhuc interficere sitientes retraheret & reuocaret? Itaq; deuictis oibus, atq; ijs qui supererāt obsidibus acceptis, uenerabilis papa Leo pedibus Imp. prouolutus orat, ut Romanis obsides reddat, seq; eorū fidei cōmendet. Rogatu deniq; uenerabilis papæ Leonis Imperator sanctus Romanis obsides reddit, non incertus, quod prosecuturus sum, incepturos. Igitur Romanorū fidei eundē papam quemadmodū lupis agnum cōmisit. Deinde Roma exiens, Camerinū Spoletumq; uersus, ubi Adelbertū esse audierat properauit. Interea mulieres quibuscum Ioānes, qui dictus est papa, uoluntatis suæ ludibriū exercebat, nō ignobiles & plures concitauerunt Romanos, ut Leonem summum & uniuersalē papam à deo & ipsis electum perderent, & Ioannem in urbē susciperent. Quod quū fecissent, deo miserante, ex eorū manibus est uenerabilis papa Leo liberatus, paucisq; ipsum concomitantibus, ad pijssimi Imp. misericordiā est profectus. Imperator deniq; sanctus tantum dedecus ægre ferens, tum ex domini papæ Leonis deiectione, tum ex Ioanne cardinali diacono, & Azone protoscriniario, quorū alterū manu dextera, alterū lingua, duobus digitis, naribusq; abscisis, Ioannes abdicatus defœdauerat, reparato exercitu, Romam redire disposuit: priusquā tamen sancti Imp. copiæ

Leo pulso Ioanni succedit

Munerū corruptela

Ro. strages

Io. electo Leo ne recipitur

essent congregatæ,uolens cunctis seculis innotescere dns,q̄ iuste esset Ioannes papa à suis episcopis & omni plebe repudiatus, quàmq̄ postmodū iniuste receptus: quadā nocte extra Romā dum se cum cuiusdā uiri uxore oblectaret,in temporibus adeo à diabolo est percussus,ut intra dierū octo spatiū eodē sit uulnere mortuus. Sed eucharistiæ uiaticū ipsius instinctu qui eū percusserat,nō percepit:quemadmodū à suis cognatis & familiaribus qui præsentes erant,persæpe sub attestatione audiuimus. Quo mortuo,Romani omnes iuramenti quod sancto Imp.promiserant immemores, Benedictū cardinalē diaconū papam constituunt,insuper & iuramento nunq̄ se cum dimissuros, sed eum cōtra Imp.potentiā defensuros promittunt. Quo audito Imp.urbē uallauit,neminē qui nō membris truncaret exire permisit: machinis & fame usqueadeo afflixit,donec Romanis nolētibus urbem reciperet, Leonē uirum uenerabilē debitæ sedi restitueret,ac Benedictū summæ sedis inuasorem eius præsentiæ præsentaret. Residentibus itaq; domino Leone summo & uniuersali papa in ecclesia Lateronensi,necnon & Imp.sanctissimo Othone,& episcopis Romanis,Italicis,à Lotharingia & Saxonia,archiepiscopis,presbyteris,diaconis,omniq̄ Romanorū plebe, quorum nomina superius ascribunt, aduenit Benedictus apostolicæ sedis inuasor, eorū qui se elegerant manibus adductus,pontificialibus uestibus indutus. Quem Benedictus cardinalis archidiaconus tali est sermone aggressus, Qua tibi autoritate,quáue lege,ô inuasor,hæc pontificalia indumenta usurpasti,superstite hoc præsenti domino nostro uenerabili papa Leone,quē tu nobiscū accusato & reprobato Ioanne ad apostolicatus culmen elegisti?num inficiari potes præsenti domino Imp. iuramento promisisse, nunq̄ te cum cæteris Ro.papam electurū aut ordinaturū absq; illius filijq̄ sui regis Othonis consensu? Benedictus respondit, Si quid peccaui,miseremini mei. Tunc Imperator effusis lachrymis,quàm misericors esset ostendens,rogauit synodū,ne Benedicto præiudiciū fieret. Si uellet & posset,ad interrogata responderet:quod si nō posset,aut nollet,ac se culpabilē redderet,tamen pro timore dei misericordiā aliquam inueniret. Quo audito,ad domini Leonis papæ pedes,ipsiusq̄ Imp. idem Benedictus concite procidēs, se peccasse,seq̄ sanctę Ro.sedis inuasorē esse acclamauit. Post hæc palliū sibi abstulit, quod simul cū pontificali ferula quā manu gestabat, domino papæ Leoni reddidit. Quam ferulā idem papa fregit,& fractam populo ostendit. Deinde Benedictū in terra sedere præcepit. Cui casulā, quam planetā uocant,cum stola pariter abstulit. Post aūt omnibus episcopis dixit, Benedictū sanctæ & apostolicæ sedis Romanæ inuasorē, omni pontificatus & presbyteratus honore priuamus: ob eleemosynā uero domini Imperatoris Othonis,cuius sumus opera in sedē debitā restituti,diaconatus eū ordinē habere permittimus,& non iam Romæ,sed in exilium destinamus.

Io. papa à dæmone necatur

Benedictus antipapa obiurgatur

Benedicti pœnitentia

FINIS EORVM QVAE EXTANT.

EPITOME GERMANORVM, OPERA IACOBI VVYMPFELINGII SELETSTADIENSIS & SVORUM CONTEXTA, AC NUPER PER ERUDITUM QUENDAM RECOGNITA.

IACOBVS VVYMPFELINGIVS THOMAE VVOLPHIO Iuniori, pontificij iuris interpreti, summo amico. S.

IDENS Romanas, Venetas, Anglas, Pannonumq́ꝫ & Bohemorũm, ac Francigenũ historias indies lectum iri, excitaueram nuper Sebastianũ Murrhonem, ut ex priscis historiographis, epitomen saltem rerum à Germanis magnifice gestarum comportaret: ne quum cæteræ nationes egregia maiorum suorũ facinora disseminare studẽt, nos ueluti somnolenti & parui animi, gloriæq́ꝫ auitæ contemptores, perpetuo dormitare uideremur. Morem mihi gesturus Murrho, quod cœperat, immatura morte interueniente, neqꝫ perficere potuit, neque reuidere. Ego itaqꝫ quicquid ille meo hortatu aggressus, tanquam fragmenta post se reliquit, cogitabam in seriem distribuere, augere, & utcunqꝫ absoluere, tibiq́ꝫ mi suauissime Thoma dedicare, non solum ad gloriã nominis tui sempiternã: sed etiam ut omnes Germani in hac epitome antiquitates Germaniæ uideant, uitã nostratiũ Imperatorum legant, Germanorumq́ꝫ laudes, ingeniũ, bella, triumphos, artiũ inuentionẽ, nobilitatẽ, fidem, constantiã, & ueracitatẽ ediscant: atqꝫ ut his breuibus ansam præbeamus studiosæ posteritati, quo maiora indies studeant adijcere, & amplioribus rerum incrementis Germanorum laudes cumulare. Verum à Germanicis laudibus Argentinam, unde tibi: & Seletstadiũ, unde mihi origo est, cæterasq́ꝫ ciuitates ex hoc Rheni littore Galliam uersus sitas, nolumus exclusum iri, quoniam eas ab Octauiani ætate, Suetonio teste, Germani inhabitarunt: unde & Germaniæ nomen meruere. Et Plinius & Cor. Tacitus, Ammianus Marcellinus, Frãciscus Petrarcha, Blondus, Lupoldus, Hermannus, & Æneas Syluius, inter Germaniæ fines illas dinumerant. Ecclesia quoqꝫ Romana, inter Germaniæ metropoles Maguntinam, Treuerensem, & Agrippinam collocauit. Quumq́ꝫ summus pontifex legatos à latere ad Germaniam mittit, in his patriæ quoqꝫ nostræ ciuitatibus munus legationis suæ illi exercent: quod nisi Germaniæ pars essent, quas legati ad Germaniam missi dispensationes, indulgentias ac beneficiorũ prouisiones in eis administrant, irritæ uiderentur & inanes: nam & ad Galliã alij à nostris mittuntur legati, qui in nostris ciuitatibus partes suas nequaquã explent. Adde quod ipse Carolus Burgũdiæ dux, Maximiliani regis socer, ad principes ele

ctores perscripsit, sese & Germanum esse & dici uelle: cuius tamen terræ in
hoc Rheni littore sitæ fuerunt, imò ipsarum ciuitatum & pagorum antiquis-
sima nomina Germanicũ sonant, & minime Gallicũ. Et si uel Caroli magni,
aut filiorum nepotumq; suorũ ætate, hic unquã Galli habitauissent, uersatũ
fuisset & hic proculdubio Gallicũ idioma. At ubi nam inueniuntur ulla Gal
licæ linguæ uestigia? ubi libri Gallici? ubi monumenta? ubi epistolæ? ubi epi-
taphia? ubi literæ contractuũ rerum urbanarũ & ciuilium aut feudorũ? sicut
à septingentis & octingentis annis, Latinæ & Germanicæ linguæ apud nos
monumẽta reperiũt. Nec mihi persuaderi potest optimos Sueuię duces, qui
cathedralẽ apud Spiras ecclesiã, quiq; cœnobiũ diuæ Fidis in patria mea Se-
letstadio fundarunt & locupletauerunt, magnificas illas impensas, paternãq;
substantiã in Galliã traducere, ac inter Gallos profundere uoluisse. Glorietur
ergo ille mendicus blattero, qui nostrã Germaniã atq; famam discerpit, se &
suũ patrẽ à Gallis descendisse. Nos mi charissime Thoma gloriabimur à ma
ioribus nostris Germanis processisse: quorum in hac epitome mirificas & an
tiquas laudes, inter reliquas honestas lucubratiunculas, quas auidissime re-
uoluere soles, cum singulari uoluptate lectitaturum te confido, operamq; da
turum, ut non solum propediem calcographia disseminetur, sed etiã doctissi
mis uiris Baptistæ Mantuano, Philippoq; Beroaldo Bononiensi pręceptori
tuo in primis transmittatur ad gloriã Germanorũ sempiternam. Vale felix
ex eremitorio diui Guilhermi Argeñ. viij. Kalend. Octobris, M. D. II.

Thomas Vuolphius iunior, Iacobo Vuympfelingio S.

OLENT qui doctrina & eruditione pollent, lucubrationes suas
summis terrarum principibus inscribere, ut quæ effecerunt fiant
uenerabiliora. Sic Iulius Pollux ad Cõmodũ Cæsarẽ de Gram-
matica scripsit. Sic Vitruuius ad Augustum de archirectura. Sic
Oppianus ad Antoninũ de piscibus. Tu uero, ut es omnis gloriæ & ampul-
losi fastus cõtemptor, epitomas Germanicas, opus mehercule & graue & eru
ditum sub nomine Thomæ tui, qui cum ærumnarum uarietate quotidie lu-
ctatur, publicare uoluisti: haud absimile quiddam à Platone agens, qui Phe
doni Elidensi ex cohorte illa Socratica, quanq; is seruus fuit, eius tamen no-
mini illum librum diuinum De immortalitate animæ dedit. Dicam quæ sen
tio, nullo unquam munere fui magis delectatus: placeant aliĵs aurea, argen-
teaq; pocula, placeant uasa gemmata & thericlea, placeant structuræ magni
ficę, atq; his se oblectent: nos monumenta literaria laudamus, extollimus, ad
miramur, & hanc præcipue historiam quam multo labore & uigilia in Ger-
manorum decus excudisti: nihil ea tersius, nihil accuratius scriptum. Perinde
ex fide hic omnia narrantur, ac si fides ipsa dictasset. Quum iam defeceris mi
doctissime Iacobe, exhibebunt te Epitomæ nostræ tanquam manu tuis po-
steris, ducentq; per ætates atq; urbes, ut te uideant qui nondum nati sunt, te

audiant.

audiāt,te laudibus prosequanť: facient mihi crede,ut semper sis in manibus, semper in ore uerseris hominū,& eorū maxime qui doctiores sunt & studia politiora amplectunť.Non deerūt fortasse qui parum id operis probabunt: nec te propterea laboris pœniteat. Noui quosdā in hoc orbe, penè dixissem in hac urbe, qui tametsi initiati sunt, & in classe ecclesiastica antesignani habentur,magis tamen ludo tesserario, aut chartulis lusorijs delectātur, quàm Hieronymi aut Cypriani scriptis. Sunt qui dum in æde sacra horarias preces psallunt,intus & in cute torquētur, quid uernula domi agat,& an piperatum egregie conditum sit, an bene salitū assabulum, an lucanicæ crassæ sint & delicatæ,an scitè pisces fricti. Et hi nihilominus quando nec generoso sanguine nec moribus nec doctrina sunt spectabiles:ubi literarū proceres conueniunt,quod cum summo dolore refero,primi accumbere uolunt, & subsellijs honoratioribus sedere, quasi locus ille eminentior splendorem ipsis afferat: quum ediuerso locum homo, non locus hominē exornet,quod & Damonidas apud Cheronensem Plutarchum non ignorauit, & canonica decreta testanť. Volui hæc obiter dicere, ne illi qui fortuna duce,quæ semper cæca est, uel officio uel dignitate præditi sunt, plus nimio sibi blandiantur & arrogēt. Impurissimis uiris,quod nemo ignorat,sæpe honores cōmittunť. Inde Græcanicum illud ac elegans adagium, Asinus mysteria uel sacra portat. Vale mi doctissime Iacobe,& succisiuis temporibus conde ac compone, quæ mox in tempore sis deprompturus:ut sic agas negocium posterorum,teq́ꝫ uixisse testeris. Vale iterum Argentinæ cursim ex ædibus nostris, Anno Christi M. D. IIII. pridie kalendas Ianuarij.

GERMANORVM QVINQVE ESSE GENERA, CAPVT PRIMVM

Germani quinq́ꝫ constant generibus, Vindelico, quorū pars Burgundiones, à quibus profecti hi qui Gallias obtinent: seu apud Eduos & Ararin fluuium sedes habent, qui Germanorū coloni in ritus moresq́ꝫ Gallicos deformati sunt. Alterum genus Ingeuones,quorum pars Cimbri,Theutoni,ac Chaucorum gētes. Tertium Isteuones Rheno proximi,quorum pars Cimbri mediterranei: deinde Hermiones,quorum Sueui Hermunduri,Chatti,Cherussi. Quintum genus Peucini dicti Bastarnæ contermini Dacis.

Cimbri Germanorum uetustissimi uicere Græcos, Boios, Illyricum,Romanos consules & legatos plurimos,atque Hispanos. Caput II.

Ex his fama uetustiores Cimbri,siue illi Theutoni, siue mediterranei fuerint, Homeri celeberrimi poëtarum ætate, uel paulo supra eius ætatem, militiam agitauere usque ad Mæotida paludem, suæq́ꝫ expeditionis moni-

menta, Cimmeriũ Bosphoron reliquere: nam Græci Cimbros κιμμερίους uocant: audacterq́ traiecto Bosphoro ad Ioniã usq́ terram decursarũt, Sardibus captis, & Magnetũ gente à Treribus funditus deleta, quæ gens Cimmerica diu secundis rebus usa est. Cimbrorum clima ipse poëta insinuans, quod tenebrosum esset, sic memorat. Aëre & nebula cooperti sunt, Illis sol nunquam Phaeton sua lumina spargit, Perniciosa super nox semper tendič istis. Habitãr autẽ in Germaniæ ora Cimbricũ Chersonnesum ab eis appellatũ inter Albis & Chalusi fluminũ ostia, inter Germanicũ Sarmaticumq́ oceanũ. Hi sunt qui ad Ponti dexterã, mediterraneã regionẽ habitantes usq́ in Ioniam excurrebant. Hos Scythæ ex his sedibus pepulerunt, Scythas aũt Græci, qui Panticapeum, & alias in Bosphoro urbes habitãt. De his nostris populis, multa apud Strabonẽ reliquosq́ Græcos historicos, apud Plutarchum Aristotelemq́ philosophos legimus. Vtinã tantũ animi nostris Germanis principibus hodie inesset, ut quas Cimbri olim ob bellicam solũ gloriam subegerunt, hi pro Christi fide & charitate eas sedes ex Turcorũ manibus eriperẽt, quorũ hodie seruituti Ionia, Pontus, Græciaq́ omnis, nõ absq́ magna omnium Christianorũ regum ignominia miserabiliter & fœdissime subiecta est. Hæc commemorare libuit, uti nosceres, quanta nostrates gloria floruerint ante urbem Romã conditã, Syluijs Albæ regnantibus, anno centesimo sexagesimoq́. Hac enim ætate Homerũ Hesiodumq́ poëtas inuenimus claruisse. Romanis autẽ rebus florentissimis, post Punica bella omnia, interq́ sociale bellũ, quod fuit anno urbis conditæ sexingentesimo sexagesimosecundo, Boios Gallorũ populos, qui Hercyniam syluam inhabitarunt, Cimbri agmine facto inuasere, à quibus eiecti Istros & Scordiscos Gallicas gentes petiere. Tum Theuriscas & Thauriscos, & hos quoq́ nationis Gallicæ, deinde Heluetios adierunt, uiros tum plurimo locupletes auro, cæterum in pace uitam agitantes: qumq́ cõflatas hi bellicis artibus opes longe suis ampliores esse uiderent, Heluetios secum sollicitasse, præcipue Tigurinos, & Teygenos, quos uniuersos deleuere Romani, nõ tamen impune. Prius enim Cimbri gens uaga, populabundi in Illyricum, hodie Sclauoniam, uenerunt: ab his Papyrius Carbo consul cum exercitu fusus est. Deinde M. Iunius Syllanus, etiam consul aduersum Cimbros infeliciter pugnauit. Post id bellum Cimbri per legatos à senatu populoq́ Romano sedem & agros postulauerunt, quorũ petitione spreta, Cimbri cum Tigurinis, quos ex Heluetijs secũ in militiam sollicitasse retulimus, in Galliam migrauere in fines Allobrogũ, ibiq́ cum L. Cassio consule manus conserunt, eumq́ cum exercitu trucidãt. Milites qui ex clade supererant, datis obsidibus, & rerum omnium dimidia parte, ut incolumes dimitterenť, cum Cimbris pacti sunt. M. Aurelius Scaurus consulis legatus, à Cimbris fuso exercitu captus, & in consiliũ ab his euocatus, quũ deterreret eos, ne Alpes Italiam petituri transirẽt, eo quod diceret

Romanos uinci nō posse, à Bolo Cimbrorū rege occisus est. Tum ab ijsdem hostibus C. Manlius, & Q. Seruilius Cepio, qui proconsulatū in Gallijs agebant, uicti prælio, binisq; castris exuti sunt: octoginta milia militū occisa, calonum ac lixarum (hi sunt militū ministri) quadraginta milia. Cimbri post eā uictoriā omnibus agris uicisq; iuxta Rhodanum ac Pyreneum uastatis, in Hispaniā transgressi sunt, ibiq; multa loca populati, à Celtiberis fugati, reuertentes in Galliam bellicosissimis Theutonis se coniunxerūt. Atq; C. Marij qui iā Iugurthā deuicerat, summa ui castra à Theutonis Ambronibusq; oppugnata sunt. Marius enim secūdo & tertio absens consul creatus, quarto consulatu contra Cimbros missus post defensa castra duobus prælijs circa aquas Sextias Theutonis Ambronibusq; deletis, Marius absens quintū cōsul creatus triumphum oblatum distulit, donec Cimbros uinceret, tantum roboris in Germanis fuit. Cimbri repulso ab alpibus fugatoq; Q. Catulo proconsule, qui fauces alpium obsederat, & ad flumen Atesim castellum editum insederat reliqueratq;, uirtute sua explicata fugientem proconsulem, exercitumq; prosequuti in Italiam traiecerunt: uerum iunctis eiusdē Q. Catuli, & C. Marij exercitibus, prælio uicti sunt, in quo cæsa traduntur Cimbrorum centum quadraginta milia, capta lx. Hæc sunt quæ Germani ad ea usq; tempora gessere.

De Ariouisto primo Germanorum rege qui contra Iulium Cæsarem pugnauit. Cap. III.

POstea Ariouistus Germanorum rex primus propter bellicas uirtutes amicus pop. Ro. à senatu salutatus est, C. Iulio Cæsare consule. Deinde prouinciam Galliam administrante, quū Heluetijs bellum inferret, Ariouistus cum Cæsare manus conseruit, uictusq; in Germaniam redijt. Crebra deinde bella cum Sueuis, Cæsare trans Rhenum agente, nihil tamen memoria dignum actum inuenio, quàm quod ponte Galliam Germaniamq; coniunxit. Germani equites ex nobilioribus, Cæsaris uirtute, uiriq; integritate moti, ei se coniunxerūt, quorū opera reliquis in bellis sępe usus, eorum etiam fortitudinem in Pharsalo contra Pompeium expertus est: præcipuo enim eorum auxilio Pompeianū Romanumq; militem superauit. In Philippicis etiā campis certatū est inter exercitum Cæsaris & Pompeij æquo marte. Quum aūt iussu Pompeij fusus à cornu erupisset equitatus, repente hinc signo dato, Germanorū cohortes tantum in effusos equites fecere impetū, ut illi esse pedites, hi uenire in equis uiderentur. Et ipse Cæsar in cōmentarijs, suis de Germanis quod ad bella imperterriti fuerint, dum cum eis bellū gerere cōstituisset, hanc eorū ad se fuisse orationem scribit, Germanos neq; priores populo Romano bellū inferre: neq; tamen recusare, si lacessantur, quin armis contendant: quod Germanorum consuetudo hæc sit, à maioribus tradita, quicūq; bellum inferant resistere, neq; deprecari: hæc tamen dicere uenisse inuitos, eie- 4. Com. in principio

ctos domo: si suam gratiam Romani uelint, posse his esse utiles amicos, uel sibi agros attribuant, uel patiantur eos tenere quos armis possederint: sese unis Sueuis concedere, quibus ne dij quidem immortales pares esse possint, reliquum quidem in terris esse neminem quem non superare possint.

Germani Cæsaris custodes eliguntur, Quintilium Varum, Drusumq; Germanicum superant. Caput IIII.

OB singularem quoq; peculiaremq; Germanorũ fidem & integritatem, D. Cæsar corporis sui custodes Germanos delegit, qui & Octauij Cæsaris simili curæ præfecti, usq; ad Varianam cladem permansere. Quintilius enim Varus, cuius Horatius meminit, cum tribus legionibus, à Cheruscis obtruncatus est. Salas fluuius Germaniæ est, inter quē & Rhenũ Drusus Germanicus quũ bellũ gereret, uictor oppetijt: tam arduũ est nostrates uincere: id quoq; bellum ante Quintilij Vari cædem gestum est. Vnde & cum Cornelio Tacito concludamus, Sexcentesimum & quadragesimum, inquit, urbs nostra agebat annum, quũ primum Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello, ac Papirio Carbone consulibus: ex quo si ad alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, duceni fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania uincitur: medio tam longi æui spatio multa inuicē damna non Samnis, non Pœni, nõ Hispaniæ Galliæ'ue, ne Parthi quidē sæpius admouere: & subdit, Nec impune, C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium uersæ. Inde otium: donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium armorũ expugnatis legionũ hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rursus pulsi inde proximis temporibus, triumphari magis q̃ uicti sunt. Quæ laus maior dici potest, q̃ quod homo Romanus, linguaq; Romana de Germanis triumphos actos esse, uere autem nunquam uictos fuisse asseuerat, nisi quantum beneuolentia, ac benignitate in fidem Romanæ nobilitatis adducti sunt.

Germani externos etiam reges pepulere. Cap. V.

REges etiam externarũ gentiũ Germani nõ timuerunt. Quum enim magnus Alexander domuisset Triballos, Bœotiam, Thraciā, Spartanos, Thessalos, Achaiam, Peloponnesum, Ioniam, Lydiam, Lyciā, Ciliciā, Cappadociam, Cariam, Paflagoniam, maiorē & minorē Armeniā, Syriam, Ægyptios, Persas, Thauros, Hircanos, Medos, Sagas, Indos: deterritus tamen est aspectu & fama Germanorum, ad Danubijq; ripam substitit: & qui omnem Orientem feliciter calcauerat, eius uim una Germania repressit, impetum compescuit, audaciam retardauit. Darius & Cyrus potentissimi Asiæ reges, traiecto Danubio, Germanos non ausi sunt attingere. Lisymachus rex maximus, quũ ingenti coacto exercitu Danubium traiecisset, à Romechæte rege, non modo uictus, sed etiam captus est, Tanta fuit Germa-

norum

norum uictoria, tantæ eorum clades, qui Germaniam armis petierunt, ut na tum sit inter finitimos prouerbium: Male qui uelit pugnare, cum Germanis pugnet. Quumq; Germani omnium uictores inuictissimi haberentur, ueteres Romani Imperatores illud certatim enixissimeq; contenderunt, ut sicut Scipio ab Affrica Affricanus, & alter ab Asia Asiaticus: ita ipsi propter splendorem prouinciæ Germanici cognominarentur. Tyberius etiam Cæsar filiũ sibi natum, cupiditate eximiæ gloriæ Germanicum appellauit. Domitianus ac Nerua Cæsares titulis cæteris, quos senatus detulerat, repudiatis, solum Germanicum recepere, in quo uno plus ornamenti esse, quàm in cæteris prouincijs positum arbitrabantur. Prouerbium

De armatura fœminarum & puerorum Germanorum ab ipsa natura. Caput VI.

MEmoriæ proditum est, fœminas quoq; Germanas sumptis aliquando pro patria armis, ex integro uirorum pugnas instaurasse, & ad studia bellica prolem suã à primis incunabulis auspicatas esse, ueluti armis initiati & addicti. Martem singulare & præcipuũ belli numen coluere. Enimuero peritis astrorum constat uim atq; influxum Martis, hoc est, appetitũ quendam armorum, ardoremq; bellandi Germanis inesse, ut nõ solũ artibus ad arma sint idonei, sed natura ipsa ad rem militarẽ disciplinamq; bellicã geniti esse uideantẽ. Eam ob rem Germanos à natura bellicosos Dionysius uocat. Inde etiam corpora eximia ac procera: uultus etiã, quãuis pace lætos, tamen bello terribiles, & oculos in pugna minaciores atq; incensos, & uocẽ ad terrorẽ plenissime incutiendum naturã dedisse uidemus. Huius non ignarus ætate nostra Bap. Mant. poëtarũ facile princeps ad Robertum Seuerinatem Veneti exercitus ducem, à Germanis uictum atq; fugatum, inquit:

Sed neq; te imbelles Indi mollésue Sabæi.
Pygmæi'ue breues rapiunt, uerum accola Rheni
Gens durata gelu, genus insuperabile ferro,
Quod totiens Romam tum cum ditione premebat
Europæ, Lybiæq; urbes, Asiamq; minorem
Terruit: hi superant Parthos, Thracumq; furores,
Quos Martem genuisse ferunt, hi spicula torquent,
Penthesyleæa non inferiora securi.

Germani Romanos Imperatores multos uicere. Cap. VII.

OCtauij Augusti fortissimæ quondã legiones contra Germanos missæ, apud Cheruscos à Germanis concorditer arma capientibus, ad internitionẽ sunt deletæ: & quæ reliquũ orbem usq; ad solis ortum perdomuerunt, uni Germanorũ exercitui pares esse nõ potuerunt. Ipseq; Octauianus omnes graues ignominias, cladesq; nõ alibi q̃ in Germania accepit, sed præcipue Varianã penè exitiabilẽ, tribus legionibus cũ duce, legatisq;, & auxilijs

omnibus

uenerant: Anno autem Christi D. CCLXXVI. Carolus enim magnus, qui Franconia natale solum fuit, Platina teste in Hadriano primo, Romam petijt expectatus ab Hadriano cum clero suo in gradibus sancti Petri, pedes pontificis exosculatur, omnes basilicas pie & religiose inuisit, ac muneribus quibusdam ornauit: quæ dono pater Pipinus Gregorio tertio dederat, eadẽ ipse amplioribus priuilegijs confirmauit, Desiderium ecclesiæ Romanæ persequutorem in exilium misit, Cassinum religionis causa diuertẽs, omnia monasterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Mox deinde Carolus nulla interposita mora, in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam discessum rebellauerant, mouet, atque eos postquam a primo in eos bello triginta cum hac gente annos bellauerat, uictos iugũ Christi subire coëgit. Id eò spectat, ut Carolum Germanum esse intelligas, nam Transrhenanus est: ideoque magnifice res per eum gestæ nequaquam Francis modernis, sed Francis Germanis sunt assignandæ, a quibus hi Galli, qui Francorum regni titulo designantur, olim desciuere, uti & hodierna die cum Maximiliano Christianissimo Romanorum rege contra ius gentium humanã societatem integritatemque defecerunt. Nam Maximilianus ex ea domo ac familia genitus est, de qua Caroli magni stirps propagata fuit. Carolus is est, qui Leonẽ tertiũ a populo Romano fraude Pascalis Primicerij & Campuli presbyteri captum & cæsum, in Germaniamque usque ad Saxones (contra quos tum bellum Carolus gerebat) profectum egregio comitatu, Romam remisit. Mox deinde Carolus non diu moratus, per Magontiacos in Belgis positos, Noricumque montem in Forumiulij descendens, Romã expectatus proficiscitur. Vrbem ingredienti, omnia certe, & merito quidem, honoris genera adhibita sunt. Octauo autem die postea, quàm urbem ingressus fuerat, in basilica Petri astante populo & clero, episcoporum omnium qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, sententias de uita & moribus pontificis rogat: uerum ob omnibus una uoce responsum est, sedem apostolicam omniũ ecclesiarum caput a nemine, laico præsertim, iudicari debere: omissa autem ob tam graue responsum a Carolo quæstione, Leo pontifex qui id iudicium maxime expetebat, suggestũ conscendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit se omnium rerum quæ sibi obijcerentur insontẽ esse. Fuit is dies idibus Decembris, salutis anno octingẽtesimo. Dum autem hæc Romæ agerentur, Pipinus mandato patris, Beneuẽtanos duce Grimoaldo, finitimos suos uexantes aggressus, magnis cladibus ita perdomuit, ut ægre se mœnibus tuerentur, cui bello Vinigisinum Spoletinum ducẽ præficiens, ad patrem reuertitur, imperij coronam breui sumpturũ. Nam pontifex Carolo optime de ecclesia dei merito, aliquam gratiam relaturus, quum uideret Imperatores Constantinopolitanos ægre id nomen tueri, ac ob eam rem urbem & Italiam ipsam magnas calamitates passam, in basilica Petri, post solennia

Francia Germanica dicere debebat

Maximilian.

solennia sacrā populi Romani scito & precibus, ipsum Carolū magna uoce Imperatorē decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano, CAROLO AVGVSTO A DEO CORONATO, MAGNO ET PACIFICO IMPERATORI VITA ET VICTORIA. Pontifex item hominem inunxit, unà cum Pipino filio, quem Italiæ regem solenni decreto pronunciauit. Quid gloriosius, quid laude dignius Germanis unquam accidere potuit, quàm propter præclaras belli sacerdotijq; defensi uirtutes, supremi regni, & totius orbis monarchiam, summiq; principatus habenas & gubernacula meruisse, ac quoad secula stabunt possidere? Id certo constat, propter ignauiā Imperatoris Constantinopolitani à Græcis in Germanos Romanum imperium translatum esse.

Carolus magnus filijs suis regna distribuit, imperijq; fines decernit. Ca. X.

CArolus autē iam senio grauis, quum intellexisset Pipinū: quem, ut diximus, Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuū esse Ludouicū filium minorem natu, Aquitaniæ regem & imperij successorē: Bernardum uero nepotē Italiæ regē declarat, eiq; mandat, ut Ludouico rebus in oībus obtemperet. Fines imperij hos esse uoluit, in Gallia, Rhenū ac Ligerim q in Celtis oriens, eos à Biturigibus diuidit. In Germania uero, Danubiū & Sauū fluuios. His autē prouincijs, Aquitaniam, Gasconiā, magnā partem Hispaniæ, Cisalpinam Galliā, Saxoniā, utramq; Pannoniā, Istriam, Liburnos addidit. Maritima uero Dalmatiæ imperio Constantinopolitano subiecta etāt, quæ nūc pro magna parte Turcis seruiunt: in dedecus principū Christianorū, qui dū pro sua libidine decertāt, magnā Europæ partē Mahumetanæ perfidiæ subiectam esse permittunt. Rebus autem ita compositis, dum Aquisgrani esset ualetudinis causa, propter aquas calidas quæ ibi scaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis suæ anno lxxij. quinto Kal. Februarij, Salutis uero anno, D. CCCXV. Eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in templo beatę uirginis, quod ipse magnis sumptibus Aquisgrani extruxerat, sepelitur, hoc addito epigrammate, MAGNI CAROLI regis Christianissimi, Romanorum Imperatoris corpus hoc sepulchro conditū iacet. Fuit aūt Carolus (si eius res gestas tum domi tum foris inspicis) tantæ amplitudinis & integritatis Imperator, ut postea neminem superiorem, nedum parem habuerit. Adeo autem quum ei per ocium liceret, studijs literarum delectatus est, ut primus, suadente tamen Albino, gymnasiū Parisiense instituerit. Non dubito à te & abbate Spanheimensi in Catalogo Germanorū, de quo mihi scripsisti, consignatum esse Bonifacium archiepiscopum Maguntinum, qui Germanos ad Christi fidem conuertit. Neq; prætereas Rhabanum illustrissimum theologum atque poëtam, Strabumq;, & Haymonem, uiros in studio sacratissimarum literarum præstantes.

De Lodo-

De Ludouico Pio CAP. XI

Ludouicus Pius imperator ubi intellexit Stephanum quartum, Romanum pontificem in Gallias proficiſcẽtem ad ſeſe in Aurelianis aduentare, ſtatim honoratiſſimum ei quemq; obuiam miſit. Ipſe uero ad primũ lapidem prodiens cũ hominem uidiſſet, ex equo deſcendit, atq; eum (data acceptaq; ſalute) cũ maxima ueneratione in urbẽ introducit, ſuſtentatq; põtificem imperator, propter impetum multitudinis ſtudio uidendi concurrentis. crucem magni ponderis magnæq; æſtimationis ſua impenſa beato Petro dicauit. dediſſe dicit Paſchali liberã eligendorum Epiſcoporũ poteſtatem, quæ antea ex imperatorũ uoluntate pendebat. Ludouicus eñ natura clemẽs & humaniſſimus fuit, Eccleſiæ iura & dignitatẽ ſemper tutatus eſt. Inſtituit etiam ne Chriſti ſerui ulli ſeruituti humanæ ſubiecti eſſent, & ut unaquæq; Eccleſia ſuos prouentus haberet, unde ſacerdotes uiuerent, ne ob inopiam rerum cultum diuinum deſererẽt, neue ob neceſſitates quæſtui ſeſe dederent. Idem præterea Ludouicus octingẽteſimo ac trigeſimo noſtræ redemptionis anno ſynodum multorum Epiſcoporũ habuit, in qua uanitates ueſtium, luxuſq; gemmarum, auriq; & argenti nimia pompa Eccleſiaſticis interdictæ ſunt. Vtinam noſtris temporibus Ludouice uiueres. Sunt qui ſcribant rogatu Ludouici Gregorium ſanctorum omnium celebritatem Kalendis nouembris inſtituiſſe. Ludouicus Bernardum fratrem, Italiæ regem, qui ab imperio defecerat capitali ſupplicio affecit: Epiſcopos uero huius factionis autores, qui Bernardum inſtigauerant, in monaſteria relegauit. Filium ſuum primogenitum Lotharium, imperij ſocium ſibi delegit in conuentu apud Aquiſgranum habito. Miſitq; ad pontificem Paſchalem, à quo in Baſilica Petri inungitur & Auguſtus appellatur. Moritur autem Ludouicus imperij ſui anno xxxvi. Sepeliturq; Metis in Baſilica beati Arnolphi.

De Lothario Primo. CAP. XII

Inter filios Ludouici exortũ eſt odium, propter imperij diuiſionem. Cunque Ludouicus & Carolus contra Lotharium fratrem ſuum acerrime dimicarent, miſit Sergius papa II. Georgiũ archiepiſcopum Rauennatem, componendæ rei cauſa. Fratres totius regni calamitatem miſerati, fœdera in hũc modum ineunt, ut pars illa occidentalis regni, quæ à Britannico oceano uſq; ad Moſam flumẽ pertinet, Carolo obtemperaret, in eaq; etiam Francorum nomen maneret. utq; Ludouico Germania cõtingeret, uſq; ad Rheni fluenta, & trans Rhenum quicquid genitor poſſediſſet. Lotharius aũt cum imperij titulo, urbem Romam obtineret cum Italia, & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonenſis, nunc Romana prouincia uocatur. Huic autem addidere eam quoque partem, quæ inter Scaldim & Rhodanum fluuios Lothoringiæ à Lothario nomen accepit. Leo iiij pontifex accuſatus de transferendo imperio ad Conſtantinopolitanos conſilium iniſſe, Lothario ſe purgans ſatisfecit, qui

cit,qui ob id delatione quorundam impulsus,Romam uenerat.Dicunt nonnulli Lotharium iam grandem natu sumpto monachorũ habitu, filium Ludouicum imperatorem reliquisse. Vixit his temporibus Nodegerus Germanus primũ abbas sancti Galli,deinde episcopus Leodiensis, in sacris & gentilibus literis eruditissimus. Quique Ecclesiasticas prosas composuit,quæ in Germania ante Euangelium in sacrificio Missæ leguntur:eas enim ut legi in re diuina posuit. Nicolaus papa primus approbauit.

Nodegerus *Nicolaus*

De Ludouico secundo CAP. XII

Ludouicus secundus, Lotharij primi filius, quem regni socium pater asciuerat, & in italiam cum ingenti exercitu miserat,cum urbi appropinquasset, ei obuiam honoris causa Romani ciues prodierunt. Sergius secundus pontifex, mutuo osculo, mutuaq; salute data & accepta, eum regem oleo sacro inungit,corona donat.Italiæ regem decernit. Approbauit Ludouicus imperator, edictum quo Nicolaus primus instituit, ne princeps ullus secularis aut imperator,concilijs clericorum interesse auderet, nisi de fide ageretur. Cumque Nicolao mortuo Romani Hadrianum secundum uirum sanctum elegissent,misit Ludouicus imperator literas,quibus Romanos ad modum laudabat, quod summum pontificem sanctè & integrè creassent, non expectato aliorum uoto,qui forte ea in re ob ignorationem personarum minus iudicij habuissent.Qui enim fieri posse dicebat,ut peregrinus & hospes dignoscere posset in aliena Republica,quis potissimum cæteris præferendus sit. Sententia imperatore digna.

Sergius II *Nicolaus I* *Hadrianus II*

De Carolo tertio. CAP. XIIII

Mortuo Ludouico, Carolum eius filium Ioannes octauus,quo ei liberius in urbe uiuere liceret, imperij corona donauit. Tertiusq; Carolus appellatus est. Qui postea in Normannos exercitum mouens, Franciam & Lothoringiam uastantes, ita eos perdomuit, ut Rothifredus eorum rex, pacem petere & fidem Christi suscipere coactus sit, quem imperator Carolus in gratiam recipiens,baptismatis fonte leuauit,& filiam in uxorem dedit. Hic Carolus multa monasteria condidit,ac rem diuinam auxit: sed hæc eius præcipua laus,quod multos ad scribendum impulit. Nam & ad suam instigationem Milo beati Amandi monachus,eiusdem sancti uitam accommodatè scripsit. & Ioannes Scotus quædam nostræ religionis acutissimè disputata grauissime composuit.

Milo *Ioãnes Scotus*

De Arnolpho septimo à Carolo Magno imperatore. CAP. XV

Arnolphus septimus à Carolo Magno imperator, primo quidem strenue, sumptis armis Normannos rebelles perdomuit, uerum mox in Ecclesiasticos sæuiens,dei nutu pediculari morbo,quem Græci φθειρίασιν uocant breui cõsumptus est,relicto Ludouico filio successore. Non inuenimus quẽpiam filios filiorum suorũ uidisse,aut feliciter tandem mortuum,qui clerum,

qui ecclesiam,qui dei ministros persecutus,dãno uel cõtumelijs eos affecisset.

De Ludouico tertio Arnolphi filio. Cap. XVI

LOdouicus in imperio suffectus,nusquam legitur coronam accepisse, tamen cum Berengario Foroiulianorum duce, qui à Longobardorum regibus originem ducens,auitum paternumq́ regnum repetebat, armis decertauit, & primo Berengarium uicit atq; superauit. Mox apud Veronam renouato prælio,Ludouicus magna suorũ clade superatur,ac oculis genitalibusq́ priuatur,sicut Germanorum annales referunt, ne successorem sibi generare posset: qua uictoria, regnum Italicum iterũ ad Longobardos peruenit, annos ferè post centum à Caroli morte, à quo tempore ignaui principes apud Germanos,Italos,Francosq́ occidentales fuere,pariter & in Petri sede.

De Henrico primo Cap. XVII

HEnricus Germaniæ rex,ab hac ignauia liber & immunis,Hungaros qui Alemaniã Saxoniamq́ populabãtur, apud Meresburgã ingẽti clade superauit.Eodẽ ferè tẽpore Rudolphus Burgundionũ rex,Berengariũ secundum ex Italia in Hungariam pepulit.Quo mortuo Berengarius tertius Berengarij primi ex filijs nepos,Italico regno potitur,Anno D.cccc.xxxv

De Othone primo Cap. XVIII

HIs ignauis principibus,successit Otho Germaniæ rex,ex nobilissima Saxonum domo qui Venceslai Bohemorũ regis mortẽ ultus est, eo maximo tempore,quo Romanæ sedi Stephanus octauus pontifex præfuit, qui & ipse Germanus erat.Quũq; Berengarius Henrico Bauarorũ duce fugato, Italia potitus imperatoris sibi nomen usurparet, filiumq́ Adelbertũ Italiæ regem dixisset,coniecta in carcerem Adelhaida Lotharij fratris filia,ne Papiam urbem dotalem repeteret,Agapitus pontifex,Italiæq́ proceres ob tantam Berengarij superbiam,omnia sibi contra ius phasq́ uendicantis, Othonem Germanum regem in Italiam uocant:qui quidem per Forumiulij,cum quinquaginta milibus hominum prouinciam ingressus, deturbatis statim è regno Berẽgario & Adelberto, Adelhaidam Lotharij filiã è carcere ductã, in uxorẽ accepit:ex qua postea filiũ suscepit,cui Othoni secundo nomen fuit. Otho tamẽ Italia discedẽs hac modestia usus est,ut Berẽgario & Adelberto gubernandæ prouinciæ arbitriũ permiserit,cõpositis inter pontificem & Berengariũ rebus.Idem Otho Ludouicũ Franciæ regẽ magnis eò propere deductis copijs iuuit,quẽ proceres prouinciæ,adiuuante Hugone Parisiorũ comite,ipsius Othonis sororio propè è regno depulerãt. Otho enim tum magno in precio erat domito Boheslao Bohemiæ rege superatisq́ tribus grauissimis prælijs Hũgaris Germaniã uastãtibus,ac captis tribus eorũ regulis, quos Germani,cõtradicente imperatore,uitã laqueo finire coẽgerũt.Interim mortuo Romæ Agapito, Octauianus pontificatum occupat, assumpto sibi Ioannis duodecimi nomine,homo sanè ab adolescentia omnibus probris ac

turpitudine contaminatus, uenationibus magis, si quid temporis à libidinibus supererat, deditus quàm orationi. Hac indignitate moti duo cardinales, Othonem literis obsecrant, ut clerum populumq; Romanum, è manibus Ioannis duodecimi, simuletiam Berengarij tyrannide uendicare conet. Hanc ob rem Otho in Italiam moues, primo quidem Berengarium & Albertum filium in potestatem suam redegit, alterumq; Constātinopolim, alterum in Austriam relegat. Mox urbem ingrediēs, ab ipso Ioanne honorificentissime suscipitur, coronaturq;, accepto Germaniæ Pannoniæq; titulo, quod reliqui imperatores deinceps obseruarunt. Otho autē composito aliquantulum statu ciuitatis, cum Ioanne secreto collocutus, hominem primo blande appellā do, à flagitijs deterrens, ad uirtutem adhortabatur: uerum quum nequaq; moueri è sententia uerbis cum cerneret, ad minas conuersus concilium indicit, conuocatis Italiæ Episcopis, quorum iudicio uita sceleratissima hominis dijudicaretur. Is itaq; iudicium bene sentientium reformidans, in Hernicos aufugit, in syluisq;, more feræ, aliquandiu delituit. Hanc ob rem Otho, persuadente clero, Leonem Romanum ciuem Lateranensis ecclesiæ scriniarium pontificem creat. Ioanne autem post discessum imperatoris, à suis amicis reuocato, & paulo post infeliciter mortuo, Romani in eius locum Benedictum subrogant, idq; ab imperatore qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt. At imperator iratus Romanos tanq; iniusta postulantes à se repulit, eosq; ferro & flamma omnia circa urbem posita uastans compulit, eiecto Benedicto, quem secum in Germaniā exulem duxerat, Leonem suscipere, adactos sacramento, nil se earum rerum immutaturos, quas ipse imperator in re pontificia constituisset. Leo autem statim Romanorum inconstantiam pertesus, eligendi pōtificis auctoritatem à clero populoq; Romano ad imperatorem transtulit. Leone uero mortuo Ioannes tertiusdecimus pontifex, Romanorum quoq; seditionibus fatigatur. Accersito enim Iofredo Campaniæ comite, Lateranenses ædes ui irrumpente, Ioannem capiunt, captumq; primo in Hadriani molem, quam sancti Angeli Castellum uocāt, perducunt, mox in Campaniam exulatū mittunt. Otho cognita pontificis calamitate, cū Othone filio ingentibusq; copijs Romam perueniens, Consules & præfectum cum decarchonibus, quales sunt qui regionibus urbis Romanæ præsunt, in uincula coniecit, sciturus coniurationis capita. Quæstionum autem re cognita consules in Germaniam mittuntur, Decarchones uero laqueo suspensi, pœnas statim dedere. Petrus autem urbis præfectus, malorum omniū fons & origo, diu cum ignominia per publica urbis loca tractus, ac uirgis cæsus, in Germaniam uinctus mittitur. Misit Otho filium suum cum exercitibus in Italiam, ut Sarracenos ex ea pelleret: nec contentus erat Otho filius, Sarracenos cędere, sed Græcos quoq; qui cum Mauris fœdera inierant, grauissimis prælijs ita perdomuit, ut eos ferè omī Calabria & Apulia eiecerit. Otho

deinde

deinde egregius adolescens, Nicephorum Constantinopolitanum imperatorem pepulit, & Ioannem filium in imperio confirmauit, Theophaniamq; sororem in uxorem accep t, quam Ioannes tertius decimus una cum Othone marito apud Lateranensem basilicam corona imperij ornauit, annuente Othone sene, qui filium consortem imperij fecerat. Otho uero pater in Germaniam proficiscens senio confectus, optimus princeps, & acerrimus ecclesiæ Romanæ defensor, Viennæ moritur.

De Othone II Ca. XIX

OTho secundus primi Othonis filius, Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum, perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lothoringiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquisgranensemq; agrum populatus fuerat. Otho autem superato Lothario, uastatisq; Suessionum agris, ac incensis Parisiorum suburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam fluuiũ nonnihil incommodi accepit. Deinde uero comparato maiori exercitu, in Italiam contra Basilium & Constantinum Græcorum imperatores ueniens (qui iam Calabriam & eam Italię partem quæ ad Siciliam uergit occupauerant) dum apud Basentellum pugnaretur, propter desertionem & fugam quam Romani & Beneuentani cœperant, superatus est: & ascensa scapha captus, beneficio linguæ (Latinam enim & Græcam calluerat) Diuiq; Petri patrocinio quem inuocauerat ereptus est. Deinde comparato ingenti exercitu, in desertores Italos animaduertere decreuit: potissimum in Beneuentanos, à quibus initium fugiẽdi factum fuerat, dum apud Basentellum contra Græcos pugnaretur. Itaq; in Beneuentanos conuersus, urbem capit & incẽdit: translato inde corpore diui Bartholomei, Romæq; in insula Tyberina collocato. Moritur paulo post Otho Romæ, & in uestibulo beati Petri (paradisum uocant) labro Porphyretico quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honorificentissime sepelitur.

Lotharius

Corpus sancti Bartholomei

De Othone III Ca. XX.

GErmani qui tum in urbe erant, Othonem filium imperatorem eligunt. Cuius authoritate Bruno ex Saxonum genere, Romanus pontifex creatur: Gregorij quinti nomine desumpto. Othone autem in Germaniã abeunte, Crescentius denuo cũ summa potestate à Romanis Consul decernit: qui statim Ioannẽ quẽdã natione Græcum pontificem creat: Gregorio reiecto. Qua indignitate motus Otho, magnis copijs in Italiã uenit: Crescentium cum Ioanne in molem Hadriani, quod est castrum sancti Angeli, fugientem obsedit, acriter arcem his qui in præsidio cum Crescentio erant defendentibus. Tandem sub spe ueniæ deditione facta, dum ex arce ad imperatorem se conferunt: Crescentius à multitudine multis uulneribus confoditur, Ioannes pontificatu deijcitur Gregorio restituto. Gregorius iste cognita imperij imbecillitate, uarietateq; fortunæ, utq; is qui cæteris uirtute præstaret,

Gregorius V
Crescentius.
Ioãnes. XIII

præesset etiam dignitate, sanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatore deligendo: Anno Christi M. II. quam usq; ad nostra tempora servatam uidemus, uidelicet solis Germanis licere principē eligere, qui Cæsar & Romanorū rex appellatus, tum demū imperator & Augustus haberet: si eum Ro. pontifex inunxisset: Neq; hanc electionis authoritatem electoribus deinceps Ro. pōtifex adimere potest. Quis enim dedit populo Romano imperatoris eligendi potestatem, nisi ius & diuinum & naturale.

De defectione stirpis Caroli magni in Gallijs: deq; indignatione Gallorum in electorum institutionem. Ca. XXII.

QVamuis autem, magnanimo, cōstanti, & ueraci populo, nationiq;, potius quàm pusillanimi, leui & uersipelli, ecclesiæ patrociniū imperiūq; Romanum commissum esset: tulere tamen id iniquo animo Franci occidentales, quos nunc Gallos uocāt. Verum quoniam in Ludouico Lotharij filio, genus Caroli magni in Gallijs defecerat, regimenq; Galliarum ad Hugonem ducem, cognomento Caputium uenerat, repetere imperium destitere. Nec indigne, cum uera Caroli stirps sicut à Germanis ortum & originē habuit, ita in Germania permansit: in tribus quidē nobilissimis illustrissimisq; & potentissimis, Saxoniæ, Bauariæ, Austriæq; domibus. Crebris enim uictorijs, nunc Saxones, nunc Bauaros Carolus magnus deuicit, quibus ex suis cognatis duces designauit: à Francis autem orientalibus qui Germaniam incolunt, ipse Carolus genus duxit. Omnesq; Franci transrhenani à Troiana stirpe post Ilium captum, longa serie progeniti. Caroli autē, & huius patris Pipini genus ex Austrasia fuit, sicut Blondo placet, & Robertus Gaguinus asseuerat: qui & apud reges Francorum summo magistratui præpositus extitit, quē sub priscis regibus Magistrū domus appellauere. Beatus Arnolphus ecclesiæ Metensis XXIX episcopus, cum ante adeptū pontificatū, huic quoq; magistratui præfuisset: ex legitima coniuge duos filios procreauit, Anghisum & Clodulphū. Anghisi huius nomen ab Anchise patre Aeneæ (qui à Troia in Italiā uenerat) credit' esse deductū. Anchisus genuit Pipinū, quo nemo unq; fuit audacior: ex illo Carolus nascitur uiris fortissimis confe rendus: q inter maxima bella quę gessit, ita pręcipue Sarracenos cōtriuit, ut usq; in hodiernū diē, gens illa truculēta & perfida, Francorū arma formidet. Hic itaq; genuit Pipinū fortitudine sapientiaq; clarissimū. Is Vascones cum principe suo Vaifario perdomuit, miraq; facilitate debellauit.

Hugo Caputius — *Saxonia. Bauaria. Austria.* — *Blondus. Robertus Gaguinus* — *Arnolphus Metensis* — *Anchisus Pipinus* — *Vasco*

Carolum magnū & Pipinū patrē suum fuisse Germanos. Ca. XXII

HVic Pipino, filius fuit Carolus magnus, quem ut Germanū fuisse lucē clarius intelligant, qui Gallum eum arbitrantur, audiant coniugū liberorumq; eius nomina, quæ germanica sint, non solum uoce, sed & significato fuisse. Carolus ex Hildegarde coniuge, quatuor filios, & filias quinq; procreauit. Habuit tamen ante legale connubium ex Himeltruda nobili puella, filium

filium nomine Pipinum. Natorũ sanè quos ex Hildegarde genuit, ista sunt nomina. Primus Carolus patris ac proaui uocabulo nuncupatus. Secundus item Pipinus. Tertius Ludouicus, qui cum Lothario in infantia mortuo, uno partu est genitus. Mortua autẽ Hildegarde apud urbem Metensem, in beati Arnolphi oratorio requiescit. Vbi & duæ Pipini filiæ humatę sunt: Rodthaid una, altera Adelheid appellata. Cum hæc nomina quiddã apud nos significent, & apud reliquas nationes sint barbara, consequens est non à gallis parentibus, sed Germanis inuenta, & liberis indita fuisse. Hæc ex annalibus Metensium hausimus. quã ob rem Vrbanus secũdus in consilio Claromontensi Carolum germanum fuisse, inter orãdum cõmemorauit. quod & M. An. Sabellicus in Venetorum historia narrauit. Taceo q Carolus in Germania natus in ea crebram (dum per bella licuit) moram faciens, in Germania quoq sepultus, Mensibus & uentis Germanica per sese indidit uocabula. Multasq sacras ædes, multa sanctorum patrum cœnobia, Carolus & filij nepotesq eius, in Germania, in Ringauia, & Francia transrhenana siue orientali, & apud Magonum instituerunt, fundarunt, dotauerunt, extantq hodie arx & ciuitas ab eo in Francia orientali sub episcopatu Herbipolensi extructæ, quæ à suo ipsius nomine adhuc Caroli ciuitas, & arx Caroli nuncupantur. Nemo uero credat Gallos aut Francos occidentales, in Germania transrhenana ditiones & potestatem habuisse. non paterentur id Baioari, Sueui, ac Franci orientales, homines utique magnanimi ac constantissimi, uiros è Gallijs per Rhenum aduenientes, sibi dominari: quos neque Iulius, neque Augustus subiugare potuerunt. At Franci transrhenani, qui sunt orientales, in Gallia dominati sunt, arcésque & urbes & authoritatem in manibus suis tenuere. Dum enim rex quidam Francorum occidentalium regno inutilis à Pontifice deponeretur, Pipinum Caroli magni imperatoris patrem ex Austrasia, quæ Germaniæ pars est, ortum in eius locum substituit: cuius rei sacri canones, & Baldus acutissimus iurium interpres, Blondus Forliuiensis, & multi doctrina præcellentes uiri subscribunt. Itaq Germani Gallis, non Galli Germanis dominari ceperũt. Adde quod & Innocentius tertius Romanum imperium à Græcis in Germanos translatum refert in personam quidem magnifici Caroli. Eum ergo germanum fuisse liquido comprobatur, ipsumq patrem suum, Pipinum ex Germania natum, frequentatissimo prouerbio coniectari potest: quo nostrates uel pueri crebro alterutrum colloquuntur, huiusmodi uerbis: etiam si haberes prudentiam regis Pipini, uulgo pippis. Et Aeneas Syluius in capite historiæ Bohemorum asseuerat, Francos siue Gallos ex Germanis descendisse. Errant igitur uehementer pleriq etiam nostratium, qui Alsatiam, qui nobilem Argentinam, qui cæteras terras à sinistro rheni latere sitas (quæ ad Romanum imperium, & ad nationem germanicam spectant) sub dominium

Rodtheid
Vrbanus .II
Herbipolis Caroli ciuitas
Innocẽtius 3
Aeneas Syluius

Gallorum,& regnum occidentalis Franciæ pertinere arbitrantur. Audacter igitur Caroli gentem nobis uendicemus, nec sinamus superbos gallos sibi arrogare, quod nostrum est, legemq; Faniam de plagijs intẽdamus. nititur enim gallicus fastus cuncta sibi contra ius & fas usurpare. Memoriæ enim proditum est, & Aeneas Syluius palàm scribit, nullam esse gentẽ quæ Gallorum superet ambitionẽ. Scribit præterea Flauius Vopiscus quod non prætereundum duximus, Proculum imperatorem occisum prodentibus Gallis, quibus familiare esse ait, ridendo fidem frangere. eosdem nouarum rerum cupidos Iulius Capitolinus refert. Sed missa istæc faciamus. redeo iam ad germanos qui huic inclitæ genti successere.

Apud Vopiscũ legitur frãcis. Et intelligit de francis Germanis, nã eo tẽpore nõdum in Galliã transierant.

De Henrico sancto. Ca. XXIII.

PRimus igitur occurrit Henricus ex ducibus Bauarorum, qui secundum institutionem Gregorij V ex superius dicto senatusconsulto, maioris denique autoritatis Hortensia lege, primus ad imperium sufficitur: De cuius uita moribusq; nihil mihi dicendum assumo: supra enim uires pondus est: cũ ob sanctitatem uitæ in numerum sanctorum relatus sit: & ne solam ei uirtutem suffragio fuisse intelligas, genus etiam Othonis cõtingit. fuit etenim magni Othonis ex fratre nepos. Et ne ob pietatem religiosissimamq; uitã res bellicas neglexisse credatur, compositis rebus germanicis in Italiam mouit, acceptaq; imperij corona Sarracenos à Capua expulit, ac Bubaganũ Græcorum ducẽ, qui Mauris fauerat, acri prælio superatũ, adeo persecutus est, ut eum quoq; Troia spoliauerit, quam is condiderat, in eo loco ubi quondam Amilcaris filij Hannibalis castra fuere. Moritur autẽ sanctissimus rex, una cum Kunegunde coniuge sacratissima muliere, anno imperij octauo.

Lex Hortẽsia — *Capua*

De Conrado Sueuiæ duce imperatore. Ca. XXIIII.

POst huius sancti uiri mortem triennale interregnum fuit, cum electoribus minime constaret quem potissimum deligerent. tandem legitimis suffragijs, Conradum imperatorem creauere, qui Franciæ orientalis & Sueuiæ dux fuerat: & ne cum Gallis quispiam erret, exploratũ est omnes rheni accolas Francos uocari: præcipue uero Alsates conterraneos nostros. Quod si perpetuam historiam scriberem, uero certius id demonstrarem. Nomen enim Francus liberum denotat. Scimus autem inter cunctos Germaniæ populos, Alsates Romana libertate pollere. Conradus princeps strenuus, & in re militari præstans (qui apud Henricũ diu ordinũ dux fuerat) ad imperium suffectus, primo pacẽ teneri edita lege sanciuit. Et quia post mortẽ Henrici multæ ciuitates Italiæ ab imperio desciuere: coactis copijs, quas prius sub Henrico duxerat in Italiam descendens: primo in Mediolanum mouit, ciuitatem obsidione cinxit, excidium & interitum urbi interminatur. Suadente autem Coloniensium antistite, cui ob id diuum Ambrosium in uisione apparuisse dicũt, obsidionẽ soluit. profectus deinde Romã accepta imperij corona

Rhenus — *Alsates* — *Francus* — *Mediolanum* — *Coloniensis episcopus.* — *S. Ambrosius*

corona,à Ioanne pontifice in Sclauos & Vngaros mouit, qui deficientibus rebellantibusq́ Italis auxilia præstiterant,eosq́ breui perdomuit.Ea tempe state Rudolphus Burgundionũ dux,suorũ seditionibus uexatus, fidei patro cinioq́ Conradi se submisit:qua de re prouincia Burgundiæ deinceps impe rialis aliqua ex parte dicta est,maxime ea quę ad Pyrrhetensem comitatum inter Dubidem sita est.Persecutus deinde est Lupoldũ comitem de Kalbo, quod ab eo initium turbatæ pacis,ocij & quietis ortũ fuerat.cuius filius Hen ricus,patre exule,rusticamq́ uitam ducente, Conradi filiam uxorem duxit, diuino nutu,tandemq́ ad imperium(quamuis bis ad occidendum traditus esset)peruenit. Romanis etiam Conradus exitiũ interminatus est, si diutius (quemadmodum cœperant) pontificem seditionibus uexassent. Moritur Conradus anno nostræ redemptionis M. xxxix. pridie nonas Iulij in tem plo Spirensi quod fundarat & dotauerat sepultus.

De Henrico secundo imperatore, Cap. XXV

HEnricus imperator gener Conradi,in loco natiuitatis suæ monasterium condidit,nomine Tempe ceruorum(uulgo Hirschouu)in Hercynia syl ua adhuc extans. Mouit deinde in Bohemos exercitũ,quoniam rex eorum Polonos iniussu suo uastauerat, decertans primo dubio Marte cum eorum duce Bisetislao: deinde anno sequenti,maioribus copijs collectis, transmissa sylua,ferro ac flammis cuncta uastauit.Tum certamine commisso,ducem su perat & capit,uectigalemq́ factũ dimisit.Domitis deinde Hungaris, in Ita liam cum magno exercitu ueniens, habita synodo Benedictum nonũ, Syl uestrum tertium,Gregorium sextũ,tria pessima teterrimaq́ monstra abdi care se magistratu coëgit. Sindegerumq́ Germanũ Bambergensem Episco pum in Petri sede pontificẽ collocat, Clementem secundum appellatũ, acce praq́ ab eo imperij corona,Romanos in sua uerba iurare coëgit,pontificum electioni nequaq́ se interfuturos,nisi iussu imperatoris. Considerabat enim bonus princeps eò rem deuenisse,ut factiosus quisq; ac potens corruptis suf fragijs,summam dignitatẽ niteretur adipisci:quæ nisi diuino nutu, tũ sancti tate uitæ,tum doctrina bene meritis demandari non deberet. Inde in Apu liam profectus conductis militibus qui Sarracenis hostibus resisterent, in Germaniam est reuersus:quo abeunte,Romano pontifice ueneno sublato, Damasus sine legitimis cleri populiq́ suffragijs,atque imperatoris iniussu, pontificatum occupat.Romani eius causa legatos ad imperatorem mittunt oratum ut pontificem sibi daret.

De Leone IX. Germano electo in consilio Maguntino. Cap. XXVI

HAbita synodo Germaniæ Galliæq́ præsuum in Maguntiaco, statim Brunonem Episcopum Tullensem pontificem creat, Leonem nonum appellatum. Hic Leo ex Alsatia genitus est ex comitibus de Dabisburg, si cut ipse in Bulla propria quæ est in cœnobio Altdorffensi Argentinensis

dioecesis

diœcesis mentionem facit, quam ego ipse Iacobus Vuymphe. Seletstad.& uidi & legi. Multaq; eius monumenta extant: locus est Sanctę crucis appellatus, ubi monasterium monialium instituit, quod paulum supra nostram ætatem defecit, redactiq; sunt census ad Decani administrationem. Multæ ibidem reliquiæ à Leone loco donatæ sunt. Tres arces iuxta Marpachium & Egisheim uidemus, in quarum una diuus Pancratius frequentissime colitur, per Leonem consecrata. Quare semper Alsaticis papa Leo in ore est, ab anno Christi M. xlix. ex Alsatia enim natus est, multisq; miraculis clarus, de nostraq; patria optime meritus: qui & nonnulla contra hæreses Græcorum que errores scripsit, innocentia, pietate, mansuetudine, hospitalitate nulli secundus. Deniq; apud deum adeo clarus, ut angelos cantantes (ego cogito cogitationes pacis) audire, & Christũ in pauperis leprosiq; specie hospitio excepisse meruerit. In religionis & fidei rebus adeo diligens solersq; fuit, ut Berengarium quẽdam de fide nostra male sentiẽtem damnauerit, Constantinopolitanumq; imperatorem suis monitis impulerit, dominicũ sepulchrum Hierosolymis à Barbaris fœdatum corruptumq; restituere. Idem Leo Argentinæ ædem sancti petri Iunioris anno M. L. dedicauit, maximas concedens indulgentias. Moritur hic uir sanctus, quinto sui pontificatus anno.

De Victore secundo Germano antea Globhardo qui Simoniacos priuauit. Cap. XXVII

LEoni nono Victor II. suffectus est patria Bauarus, iussu Henrici Romanoq; plebiscito. Quem multos Episcopos Simoniaca labe infectos è magistratibus deiecisse constat. Hunc etiam Victorem in Germaniam uenisse legimus, ibiq; Henricum III. Henrici secundi imperatoris filium, Cæsarem creasse. Quamuis nonnulli id legato eius Hiltebrando ascribant, cum quo postea pontifice & Gregorio septimo super iure electionis Romanorum pontificum multis contentionibus decertauit. Quandoquidem potestatem in bonum Reipub. per priores pontifices imperatori traditam, ad populum clerumq; Romanum Gregorius transferre niteretur. His temporibus floruere Burchardus Vuormatiensis, & Bruno Herbipolensis Episcopi, docti ac boni, & Hermannus Cõtractus, acutus mathematicus, qui & de quadratura circuli scripsisse perhibetur.

De Henrico III. & Mathilde. Cap. XXVIII.

HEnrico tertio admodũ iuuene ad imperium sublimato, cuncta agebantur per Agnetem matrem eius, quæ mulierum prudẽtissima optimum quenq; ad prouinciarũ pręfecturas instituit, principesq; & Henricũ filium in officio cõtinuit. Qui accepta imperij corona, toto tẽpore põtificatus Nicolai secundi Allobrogis, qui Stephano nono Lotharingo Germano reiecto Benedicto successerat, nihil contra Ecclesiasticos molitus est. Nequaquam hic silentio prætereo Stephani Romani põtificis memorabile factum, Is enim

pontificatu

pontificatu adepto,ſtatim Mediolanenſium Eccleſiam(quæ à Romana du/
centis ferè annis deſciuerat eò redegit,ut Romanæ obtemperaret tanquam
ueræ omnium Eccleſiarum parenti ac altrici.quam uſque huc tanquam pien
tiſſimam matrem uti uera filia obſeruauit. Vtinam & noſtro ſeculo Roma/
nus pontifex & principes noſtri,qui Chriſtiani dici uolũt efficaciter tandem
cogitarent,de reducendo Boemiæ regno ſub Eccleſiæ Romanæ ſanctam ac *Boemia*
indiuiſam unitatem,ſiue id pietate & clementia,ſiue armis & bello commo/
dius fieri poſſe uideretur.Nec ſilebo Beatricem Henrici II.ſororem filiamq́ *Beatrix*
eiuſdem Beatricis Mahtildim,ex Bonifacio nobili ac potentiſſimo uiro Lu/ *Mahtildes*
ca oriundo progenitam,nuptamq́ Gotfrido clariſſimo uiro, quæ matronæ *Bonifacius*
pudiciſſimæ cum ab omnibus hiſtoricis paſſim decantatæ ſint, merito à no/
bis quoq́ collaudabũtur. Hæc eſt illa Mahtildis,quæ à Radicophano Se/
nenſis agri oppido,Ceperanum uſq́ interiacentem terram Romanæ dona/
uit Eccleſiæ,quod beati Petri patrimonium ſequentes appellarunt. Hæc eſt
illa Mahtildis, quæ cum Eccleſia Romana ſenſit, eo tempore quo Ciſalpini
Epiſcopi Cadolum Parmenſem Epiſcopũ,contra Alexandrum II.in ponti/ *Alexander II*
ficem elegere.Hęc eſt,quę orta inter Henricum imperatorem Gregoriumq́
ſeptimũ(non abſq́ magna Chriſtianæ Reipublicæ iactura)ignominioſiſſi/
ma diſceptatione,ob pontificum Romanorũ electionem,ac cæterorũ præſu/
lum confirmationem(quæ utraq́ res ad imperatorem tum ſpectabant)ſem
per cũ Eccleſia optime ſenſit: quæ etiã cum Azone Eſtenſi (qui nunc Ferra/ *Azo Eſtenſis*
rienſis uocatur)quẽ uirum poſt Gotfridũ duxerat, crebris bellis pugnisq́ cũ
Henrico imperatore decertauit. Tametſi tandem per Henricum apud Par/
mam fuerit ſuperata.Qua uictoria elatus imperator,Romam hoſtili animo
proficiſcens,in pratis Neronianis caſtra collocauit. Cũ ueto urbem ingredi
non poſſet,Tybur conceſſit. unde tanq́ ex arce Romanos eo inopiæ crebris
incurſionibus redegit,ut pacem quouis pacto poſtularent.Admotis deinde
urbi copijs põtificem in mole Adriani,quod angeli caſtrũ dicunt,obſidione
cinxit,acriter qui in præſidio erãt,arcẽ defendẽtibus. Verũ Henricus cognito
Guiſcardi Apuliæ ducis aduentu,in Germaniã redijt.Miramur hũc Henri/ *Guiſcardus*
cum tãtis diſcordijs Gregoriũ uexaſſe, cũ alioquin eum principẽ multis elee/
moſinis deditũ legerimus.Fuit profectò in rebus bellicis ſtrenuiſſimus:bis e/
nim & ſexagies ſignis collatis pugnauit.M. Marcellum,Iuliumq́ Cæſarem *M. Marcellus*
ſupergreſſus.Quorũ alter trigeſies,alter uero quinquagies,bis pari Marte de *Iulius Cæſar*
certarũt.Quibus prælijs Saxones ſæpe deuicit,quorũ dux Rudolphus cõtra *Rudolphus dux Saxoniæ*
eũ per Gregoriũ depoſitũ à principibus ad imperiũ ſuffectus fuerat. Tandẽ *Gregorius VI*
uero Rudolpho in prælio interempto, Saxones ſub iugum miſit. De quo
bello pulchrũ & elegans poëma Heroicũ à Germano quodã lucubratũ eſt,
quod in bibliotheca Spirenſi uidimus & legimus. Captus demum ab Hen/
rico filio proprio,quẽ principes Cæſarem creauerant, pedore & ſitu carceris

defunctus est Anno M. lvi tertio nonas octobres,in ornatissimo Spirensi templo sepultus.

De Henrico quarto. CAP. XXIX

Sub Henrico quarto imperatore, Vrbanus II. in Gallijs apud Clarūmontem concilium celebrauit. Principibus ita animatis ad recuperandam Hierosolymam, iamdiu à Sarracenis occupatam, ut circa annū domini M.lxxxiiij. trecenta hominū milia nomen in Christi militiam dederint, crucisq; signum susceperint. inter quos quidam Petrus Heremita uita clarus, incomparabili sanctitate ac innocentia præditus, Germanos (per Pannoniam iter faciens) Constantinopolim usq; perduxit. quos non multo post secuti sunt tres fratres, Gotfridus, Eustachius, & Baldouinus, cognomento Bulionij siue Lothariorum duces siue Galaciæ comites, uiri & animi constantia & corporis robore insignes: tum etiã Ropertus Flandriæ comes: qui traiecto Thracio Bosphoro, Nicea, Nicomedia, Iconio, Tarso, multisq; Ciliciæ urbibus captis, Antiochiam Syriæ, tum demum Hierosolymam tricesimo nono die, postquam obsideri cœpta est, Anno salutis nostræ M. xcix. ceperunt. Anno cccc. xc. posteaq; imperante Heraclio à Sarracenis occupata fuerat. Maxima laus Gotfrido data est, quoniam primus in parte à se oppugnanda murum conscendit, fratriq; Baldouino potestatem fecit, ut in urbem descendẽs Christianis portas aperiret. Vnde uno omniū Christianorū consensu, Gotfridus Hierosolymæ rex declaratus est, quod regnū quoad ea Lothariorum familia superstes fuit, posteri strenue gubernauere. Tam præclaris autẽ ducibus mortuis, iterum ad infidelium manus usq; hodie peruenit. Ex hac Lothariorum magnifica uictoria, creditu facile est, Renhardum hodie Lothoringiæ ducem, Hierosolymitani regni titulum sibi desumpsisse. Sunt qui scribant Carthusiẽses eo tempore à quodam Brunone Agrippino Germano, originem habuisse. O nobilem auctorem sanctissimæ religionis, quæ nunquam à legibus suis & bona institutione cecidit, sicut cæteræ ferè omnes misere labascunt. Quo autore Brunone, haud indigne nostra Germania lætatur. Henricus autem IIII. patre mortuo Italiam ingressus, tum Italos tū Romanos pontifices multis affecit incommodis. tandem ægre à Paschali corona imperij suscepta in Germaniam redijt. Cumq; pontifex promissa imperatori quæ per uim extorta dicebat, dissolueret: iterum in Italiam cum mano exercitu descendit. Et quoniam pontifex tum in Apulia concilium habebat, à Bracharẽsi archiepiscopo ante corpus beati Gregorij iterū coronatus, in patriam reuersus est. Tertio quoq; Italiam hunc imperatorem, hostili animo uastasse legimus. Tandem Calisto II. cõfirmationem Episcoporum sacrosanctoq; Cardinalium collegio liberam Romani pontificis electionem tradidit. Missis ob eam rem in Germaniam legatis, Lamperto Hostiensi Episcopo, Arone sancti Stephani in monte Celio presbytero, Gregorioq;

sancti angeli diacono, cardinalibus. Hoc tempore fuisse constat Raymundum, Guilhelmi Austriæ ducis filium, cui Antiochia, quæ olim Reblata dicta est, cum ducatu commissa fuit. Nam ei filia Bohemundi Apuliæ ducis nupserat, qui quidem Bohemundus una cum Tancredo fratris filio, præcipuam operam in capienda Antiochia obsidendaq; nauauerant. Præclarum est etenim apud historicos nomen Bohemundi, qui saltem de expeditione illa Christianissima scribūt. Quapropter nec generum ignauum, sed strenuum solertéq; delegisse putandus est. Moritur Henricus iiij. anno Christi M. c. vi. septimo Idus Augusti, in sacro templo Spirensi sepultus. *Raymundus Guilhelmus dux Austriæ Bohemundus Tancredus*

De Lothario Saxoniæ duce imperatore, & Innocentio papa. CA. XXX

Turbatis deinde rebus per Petrum Leonis potentissimi Romani ciuis filium, qui facinorosis quorundam seditionibus Antipapa creatus spoliatis Ecclesiarum thesauris, direptisq; urbis Romæ templis, tantum pecuniarum conflauit, ut factiosum quenq; facile in sui sententiam traheret: tum etiam ciues cum Innocentio ij. sentiētes, pecuniaq; multos corrumpit, & ab integritate dimouet, sibi conciliat: & quo factionem suam magis stabiliret, Rogerium comitis Siciliæ filium obnoxium sibi facit, eo utriusq; Siciliæ rege creato. Innocentio igitur à bello Apulo in urbem redeunte, cum omnia turbata inuenisset, remq; ad cędem multorum spectare cerneret, sponte cedens, primò Pisas, Genuam deinde, demū in Franciam peruenit: habitoq; apud Clarum montem concilio, Petrum cum Antipapa damnauit. Viso deinde Aureliani Philippo Francorum rege, quamuis perbenigne acciperetur, nihil tamen ei auxilij cōtulit, donec ad Lothariū Saxoniæ ducem (quem iam mortuo Henrico principes Cæsarem creauerāt) Leodium perueniret. qui expeditione statim parata, pontificem se restitututurum pollicitus, magno cum exercitu in Italiam mouet. admonitoq; pontifice quid fieri oporteret, partitis copijs Innocentius transmisso ponte Mameæ (à matre Alexandri imperatoris nomē habente) in Lateranum perducitur. Lotharius occupato Ianiculo mōte (qui Onofrij hodie dicitur) urbem ingressus, nusquā apparente Antipapa cum sua factione Innocentium restituit: miroq; ingenio factionem eò redegit, ut minime Innocentium uexare posset. Quamobrem pontifex Lotharium imperij corona exornat, tanq; benefactorē, deq; Romana Ecclesia benemeritum. Abijt tum in Germaniam Lotharius cū bona pontificis uenia, ad cōpescendos motus, ob absentiam eius in Germania exortos. quibus cōpositis, dum pontifex concilium Pisis celebrat, rursus Antipapa Rogerio Siculo adiuuante in pontificē cornua erigit. Quare Lotharius iterum cū exercitu Italiam repetit: Pisani quoq; classem potentissimā, auxilio pontifici educūt. Quibus copijs Lotharius cum Pisanis Romæ seditione oppressa, Rogerium terra mariq; oppugnatum amissis rebus omnibus Italia in Siciliam breui pepulere. Audita tanta uictoria Ioannes Constantinopolitanus imperator, legatos *Innocentius secundus Rogerius* *Ioannes Constantinopolitanus*

statim ad Lothatium mittit, de superato hoste cõgratulans. At uero põtifex ne abeunte imperatore Rogerius iterũ Apuliam repeteret, Comitẽ Lotharij Hamonẽ cũ aliquot cohortibus relictum, ad propulsandã pontificis iniuriam, ducem Apuliæ creat. Lotharius ille sapiens & industrius, amicus & deuotus Ecclesiæ, diuitijs & uictorijs magnus annis xi. feliciter imperauit.

Hamo comes

De Conrado secundo. CAP. XXXI

S. Bernardus

Ea tempestate urbs potentissima Edessa per Sarracenos euersa est. Qua clade audita S. Bernardus Burgundio Germanis imperatoribus familiarissimus, uir & sanctitate uitæ & doctrina clarissimus, patrocinio Christianę religionis assumpto, principes omnes Christianos tum nuntijs tum literis exhortatus est, uti crucẽ in Sarracenos sumerent. Statim igitur Conradus Sueuus qui Lothario in regnũ Romani nominis successerat, nomen in militiam dedit, multiq́ꝫ ex Germanis principes præsulesq́ꝫ. Comparato igitur magno cruce signatorũ exercitu, Constantinopolim Conradus peruenit. tum precibus Hemanuelis imperatoris Cõstãtinopolitani cõpellitur, nullo cõparato cõmeatu Iconiũ ducere: omnia em̃ se prętaturũ pollicitus est Hemanuel, quę exercitui necessaria forẽt. Conrado igit' crebris cõgressibus hostes superãte, tandem Iconio obsessa, natura & arte satis munita, acriter his qui urbi præsidio erant eã defendẽtibus, facinorosus Hemanuel græco usus ingenio gypsum farinæ miscuit, cumq́ꝫ ex ea re panis efficeretur, quo Christianus aleretur exercitus, tot statim milites obiere, ut re infecta obsidione relicta, in Thraciã imperator Romanus secederet. Inuicta tamen Germanorũ uirtus, q̃uis fracta, in Syriam tendit, iunctiq́ꝫ copijs Ludouici Francorum regis, necnõ Balduini Damascum Syriæ Metropolim socijs armis obsident: cumq́ꝫ tandem fame sitiq́ꝫ laboraretur, nõ sine cõtumelia obsidionẽ soluunt. Tandem Conradus & Ludouicus cõminutis per uaria bella exercitibus, reuertuntur in Europam, An. salutis nostræ M. c. lij. Obijt Conradus cũ regnasset annis xv.

Constantinopolitanus Hemanuel

Damascus

De Friderico primo gloriosissimo Germanorum imperatore ex gente Sueuorum CAP. XXXII

Suffectus est deinde Fridericus I. cognomento Barbarossa, cuius si magnifica gesta recensere uelim, liquido omnibus notum erit, eum nec Carolo magno inferiorem, imò sine contentione parem fuisse. nam imperator creatus Cisalpinam Galliam ingressus Dertonã ui cepit, magnaq́ꝫ celeritate Romam uersus iter facit. cũq́ꝫ pontificem Hadrianum quartũ contra se ciuitates imperij cõfirmare animaduerteret, remq́ꝫ mali exẽpli pręsertim in Petri successore ægre ferret, hostili animo in Romanos mouit. At pontifex imparẽ se tanto exercitui cernens, pace per internũtios composita, in agro Sutrino imperatori fit obuiam. qui ex æquo descendens, Hadrianum ut uerum Christi uicarium salutat. Cumq́ꝫ ad urbẽ uenissent, & pontifex in Basilica Petri Fridericum imperij corona donaret, Po. Ro. per Hadriani pontem erumpens,

Hadrianus

Teutonicos

Teutonicos non quicquam tale timentes passim cędit. Imperator autem tan to tumultu excitus intromisso exercitu qui in pratis Neronianis consedetat, Romanos ex Vaticano in urbē retrudit, multis captis cęsisq;. moleste enim ferebāt Romani imperatorem, & Teutonicos cum pontifice sentire. Tantæ aūt tum clementiæ imperator tum pietatis erat, ut captiuos (pontificis pre/ cibus lenitus) incolumes dimitteret. Interim Tiburtini ad imperatorem ueni entes, se ac urbem omniaq; sponte dedūt: quam Fridericus pontifici restitu/ it, neq; ita diutius moratus in Germaniā redijt. Tum iterum in Cisalpinam Galliam rediens Cremonā obsidet: ubi per legatos ab Alexandro III. roga tur, ut interposita imperiali autoritate seditionē tollat. quæ ob pontificatum inter Octauianum Romanum ciuem, & Alexandrum ipsum exorta fuerat. Respondit tum bonus princeps, utrunq; pōtificem Papiam ire debere, quo & ipse proficisceretur, cognoscendæ disceprationis causa: Alexander uir elati animi, spreto tam salubri responso, Anagniam se contulit. tum imperator honestos episcopos de religione Christi bene sentientes, ad Alexandrū mit tit, qui eum ad concilium citarent. Hi ab Alexandro confutati, nimiumq; su perbe reiecti, ad Octauianum se conferunt, eumq; Papiam perducunt. Ha/ bito deinde concilio, Fridericus Octauianum pontificem confirmat. Alexan der hac re permotus, Octauianum & Fridericum anathematis uinculo colli/ gat. Fridericus hac iniuria lacessitus, exercitum in ditionem ecclesiæ duxit, & iam præter Vrbem ueterem & Anagniā, omnes ecclesiæ ciuitates occupat. At cum Alexander in Franciam cōtendit, tum Fridericus direpta Dertona, Mediolanum quoq; solo æquauit. Vnde trium Magorum corpora Coloni/ am Agrippinam translata tum crediderim, à Rudolpho Coloniensi Archie piscopo. Vastata tum Cisalpina gallia, Fridericus Papiam se recipiens litte/ ris ac nuncijs regem Frāciæ adhortatur, ut tollendi schismatis causa Alexan/ drum secū ad conciliū ducat: quò & se una cum Victore (ita enim Octauia/ no nomen erat pontificium) profecturum pollicetur. Ad locum igitur conci/ lij Fridericus (cōpositis Italiæ rebus) cum Octauiano profectus est. Verum Alexander ad cōcilium se iturum recusabat: Fridericus uero in Germaniam rediens Antipapam in Italiam misit. Quo Lucæ mortuo Guido cremensis Octauiano surrogatur. Interim Alexandro Romam adueniente cisalpinæ Galliæ populi innata perfidia, anno Christi M. C. LXV. iugum Friderici reijciunt, fideiq; immemores, arma sumunt, præsidia imperatoris ex arcibus deijciunt. At Fridericus comparato ingenti exercitu in Italiam ueniens, ne/ quaquam perfidis noxius Padum traiecit: in agrumq; Bononiēsem descen/ dens, copias partitur, missis quibusdā cohortibus Lucam quibus Antipapa tutior esset: ipse cum reliquo exercitu in agrum Picenum proficiscitur: Anco/ namq; aliquamdiu obsidens, in suam tandem redegit potestatem. Eodem tempore Haino comes quē supra Hadrianus ducem Apuliæ creauerat Tu/

Alexander III

Corpora triū regum

Guido Cre/ mensis

sculanis præsidebat. Is accersitis Germanis, qui apud Nepesum Sutriumque consederāt, tanta Romanos clade afflixit, ut deinceps uix se mœnibus tueri, nedum hostem lacessere potuerint. Mouerāt enim Romani in Tusculanos, cum tributa immoderatius imperata recusarēt. Tū uero Fridericus Ancona discedens Romam mouet, positisque in pratis Neronianis castris, paulum constitit, si saltem Alexander tanquam bonus pastor, debitas conditiones aliquando acceptare uellet. Pontifex autem non satis tuto in laterano consistens, cū iam irrupturos Germanos uideret, ni boni principis modestia obstitisset, in ædes Fregepanum ad palladium diuertentes confugit. Instabat cum Po. Ro. cui pacem promittebat, Fridericus, uti Cardinales de duobus pontificibus digniorem se eligerent, altero eliminato reiectoque. Quam rem cum pontifex respueret, nocte abiens nauigatione, salutem sibi fuga quæsiuit. Moritur interim Guido Cremensis Antipapa in Basilica beati Petri, quā magno Friderici præsidio adhuc obtinebat. Friderico mox ob pestem ex urbe in Germaniam profecto, sufficitur in locum Guidonis, Ioannes Sirmiensis abbas ex Pannonia. Fridericus per montem Cinisium in Italiam quinto rediens, Secusam diruit: Astenses in deditionē accipit, Alexandriam (quam ciuitates rebelles condidere) graui obsidione premens, tandē ob honorem omnipotentis dei in die pascatis obsidione soluta, Papiam uenit, ubi de pace Italiæ est actum. Verum cum nequaquam conditiones æque seruarentur, Fridericus in Italiā cum maximis copijs descendens, frequentibus prælijs Mediolanenses sociasque ciuitates afflixit. In quibus prælijs ex Comēsibus Papiensibusque qui imperatori fauebant, cum multi desiderati essent, eorum calamitate motus Fridericus cum pontifice in gratiā redire statuit, maxime cum Antipapa furto infamis esset. Conuenerat iam Venetias Alexander, componēdæ pacis Italiæ causa, eo & Fridericus accedēs in uestibulo sancti Marci pontificis pedes osculatur. simul deinde ad altare maius profecti, accepta dataque salute, de fœderibus pacis inter se multum diuque collocuti sunt, quæ postea sequenti die ex sententia confecta est. Abiens deinde imperator cum bona pontificis uenia, Rauennā primo, mox Bertonorum se contulit, quod oppidum cum retinere ob oportunitatē loci instituisset, rogatu Alexandri ecclesiæ tandem restituit. Oppugnabatur tum Hierosolyma à Saladino, cuius humanitas ac fides multum Christianis obfuit. Deuictis enim Christianis sinistra pugna (qua ferè omnes Asiaticos principes cepit, maxime Guidonem regem & templariorū magistrum, quorum etiam multos securi percussit) tandem hij qui in præsidio erant desperatis suppetijs. LXXXVIII. anno postea quam à Gotfrido lothariorū duce capta fuerat, Hierosolymam hac conditione dedidere, ut tantum abeunti cuique ferre liceret, quantum suis tantūmodo humeris sustinere posset. Hanc ob rem Fridericus imperator copias

Ioannes Sirmiensis

pias mouet in Christi hostes, per Hungariam iter faciens, Thraciamq́ iam Constātinopolim peruenerat: quē certe Isaac Imperator, eius potentiā ueritus, traicere Bosphorū statim adhortat. Fridericus copijs traiectis Philomenam urbē de Turcis capit, agrūq́ Iconio adhærentē depopulat, & Armeniā minorē in potestatē suā redegit. multisq́ præclaris rebus æditis, hostibusq́ sæpius deuictis, dum lauādi causa rapidū amnē ingreditur in undis perijt, cū maxima Christianæ Reip. iactura. Eo em̄ solo principe Saladinus uinci potuisset. Nescio quidnā potius admirer: pōtificis ne superbiā: an imperatoris contumaciā: uel cæterorū principū socordiā ignauiāq́: quod cū tanto Reip. Christianæ interitu, ac irrecuperabili detrimento tam detestandā execrabilemq́ pontificis imperatorisq́ discordiam pertulere, omniū enim malorum fontē inde usq́ ad nostra tēpora profluxisse arbitramur. Imperauit tamen hic strenuissimus & uictoriosissimus Fridericus ex inclyta & nobilissima Sueuorum domo progenitus, magnifice annis septem & triginta.

De Henrico. v. Friderici primi filio. Cap. XXXIII.

SVccessit patri optimo & maximo principi, Henricus filius, qui accepta in matrimoniū Constātia Rogerij Normāni Siciliæ regis filia, statim Siciliæ regnū dotis nomine repetit à Tancredo, qui Guilhelmo suffectus fuerat. Obsessaq́ diutius Neapoli soluit tandē obsidionē peste coactus, quæ exercitum populabat. mortuo tandē Tancredo regnū occupat. adiecit tamen animum bello Asiatico, misso ad id bellū fratre Philippo duce, & archiepiscopo Maguntino cū magnis copijs. Germani igitur his imperatoribus in Asiam traiciētes, Berytū muniuere à Saracenis destitutū, & Ioppen obsessam à Saracenis liberauere. Oritur tum ob mortē ducis qui in castris extinctus fuit, ingens tumultus, ut Germani bellū Asiaticū relinquere cogerent. tum etiam ob mortem Henrici imperatoris, qui uita functus est anno uirginei partus. M. C. LXXV. decimo Kalen. Maij. in ecclesia Spirensi tumulatus.

De Othone. IIII. & Philip. Sueuiæ duce in cōtrouersia electis. Ca. XXXIIII

MOrtuo Hērico strenuo & aspero, pars electorū Othonē Saxoniæ ducem, pars Philippū Sueuiæ & Etruriæ ducē, Henrici Germanū (quē Henricus tutorē filij sui Friderici infantuli testamento reliquerat) imperatorem optarunt. At uero Innocētius pontifex (ut omnia tumultu cōplerentur) Othonem cōfirmat. Et ne quid mali ad perturbandū Asiaticū bellū deesset, rex Franciæ Philippo: angliæ rex Othoni fauebat. Indignatus igitur Philippus se à pontifice spretū neglectumq́, Etruria Sueuiaq́ firmo præsidio munitis, in Othonē magnis copijs mouet, prius multis principibus in sua uerba iurare coactis, quos omnes bello deuicit, inter quos Argentinū episcopum Othoni fauentem, igne ferro oppidis uicisq́ exustis inferiorē (ut dicunt) Alsatiam omnem depopulatus eò redegit, ut uix munitissimis castris se cōtineret, obsedisse tum ciuitatē Argentinā eum constat, quæ in partibus Othonis

erat: Deinde Maguntiæ curia de more celebrata, principibus priuilegia confirmauit. tum Otho coloniæ agrippinæ se continebat quam Philippus obsidione cingens, breui coegit ad eruptionem Colonieñ. cum quibus & Otho erumpens, cum uiribus Philippi retruderetur, minime à Coloniensibus receptus fœda sibi fuga (ut sæpe prius) consuluit. Colonienses una cum archiepiscopo statim deditionē faciūt. tādē Philippus Bambergæ insidijs à quodā Comite palatino petitus occidit. Spiræ sepultus anno salutis nostræ M.CC. VIII. XI. Kalen. Iulij. Quo mortuo res ad Saxonem deuenere, Othonem IIII. appellatum: quo Romæ ab Innocentio coronato, statim cum copijs quas secum duxerat, occupatis Monteflascone Radicophano multisq; alijs Romanæ ecclesiæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouet id adolescenti Friderico. II. ablaturus, cuius ob ætatem tutores curam adhuc gerebant.

De Friderico. II. Sueuiæ duce & Siciliæ rege magnificentissimo imperatore. Cap. XXXV.

HAnc ob rem principes Fridericum. II. Siciliæ regem uigesimum agentem annum imperatorem deligunt. Quo audito Otho statim in germaniam redijt, ditioni paternæ consulturus, deinde cōparaturus exercitum quo Friderico resisteret. Cum enim Fridericus (quamuis legitimis suffragijs electus) coronā imperij ab Innocentio consequi non posset (credo quiddam odij, in eam familiam latuisse) in germaniam proficiscitur, diademate à Maguntino archiepiscopo accepto, in Othonemq; mouet. quem in Sueuia obuium habens, cum Friderici conspectum ferre non posset, cum exercitu fugientem usq; in Saxoniam persecutus est. Tum eo Aquisgrani deuicto, statim uexillū crucis erexit, ut asiaticis principibus contra Sarracenos pugnantibus, auxilio esset. Interea Honorius. III. papa pessimo Christianorū fato, Fridericū anathemate notat, & imperij dignitate priuatū denūciat. Ob quā tē Soldanus (quod ei de inimicitia pōtificis imp atorisq; cōstabat) cōparato ingēti milite, fortissimoq; exercitu, Christianos Nili excrescentia aris insolita adiuuāte eò pepulit, ut pacē inirēt ea cōditiōe, ut relicta Damiata, captiuis utrinq; dimissis, reddito à barbaris crucis ligno, Christianis Aconē Tyrūq; redire liceret. Damiata itaq; barbaris reddita est, ipso natali beatæ Mariæ uirginis, cum eā in eiusdē celebritate purificatiōis bello cepissent: anno salutis. M.CC. XXI. quo quidem anno Tartari gens Scythica usq; ad Sarmatas peruenere. Tum Fridericus ducta in uxorem filia Ioānis Hierosolymitani regis, qui cum Christianis in Italiam uenerat, cum nihil in Asia moliri auderent, promulgatoq; Hērico filio Alemaniæ rege, omnibus statim cruce signatis mandauit, ut ad certā diem Brundusij cum armis adessent. Conuenit eò magna Germanorum multitudo, quorum de numero multi tabe perierunt, præcipue Lantgrauius Hassiæ: Tum Fridericus in Cyprum usq; nauigans, Aconem tādem peruenit, nuncijs rogans pontificē, ut se absolueret anathemate,

quoniam

quoniam in eius potestate deinceps semper sit mansurus. Verum pontifex non solũ eum non absoluit, sed & Ioannẽ Hierosolymitanũ regem, in Friderici præfectũ Rainaldũ, cum magnis copijs mittit. tum Cardinalẽ Columnam in sancti Germani pręfectũ Friderici auspicijs militantẽ cõcitauit. Quibus rebus moti qui in Vmbria & Picẽtibus Friderico militabãt, relictis quæ occupauerant in regnũ redeunt. Interea Fridericus belli Asiatici cupidus, in Italiam redijt cum Gregorio. IX. pontifice in gratiã rediturus, quã tandem ægre obtinuit, uncijs auri centũ & uiginti millibus ecclesiæ ob illata damna persolutis. Deinde cum Romani nõ satis pontifici obedientes forent, legẽq; rogassent, uti oppida ecclesiæ iuxta urbem posita, Romanis uectigal penderent, neq; monitis castigationibusq; põtificis ad sanitatẽ reduci possent, Fridericus Reate pontificẽ cõuenit. cũq; eo in hanc sententiã cõsensit, ut primo quoq; tẽpore cõiunctis copijs Romanos adorirenť. Abeunte deinde Friderico in Germaniã, germani milites ad pontificẽ confluxerũt tanta multitudine, ut Romani nequaq; ausi fuerint aperto marte cum ecclesiæ copijs cõgredi. Recuperauit tum Gregorius pontifex Germano milite patrimoniũ sancti Petri, Sabinumq; agrum. Ea tempestate Ecelinus patauinus (cuius auus Teutonicus sub Othone copias duxerat) acceptis à Friderico militibus, magnum sibi in trãspadana Italia potentatũ compatauit, in suam potestatẽ redactis Taruisio, Patauio, Vincentia, Verona, Brixia. Tum Fridericus in Italiam rediens Mediolanenses sociasq; ciuitates apud nouam curtẽ (ita enim locus appellatur ubi pugnatũ est) aggressus, ingẽti clade superat trucidatq;. Tum Fridericus iterum à pontifice imperio priuatus, in Venetos mouet qui pontificis partes tuebantur: Eos tum (ueluti ranas) paludibus conclusos uehementer oppressit, maximisq; calamitatibus afflixit.

De Guelphis & Gybellinis. Cap. XXXVI.

INtetim uero cõspirantibus omnibus transpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Monte longo Bononień. ciuitatis legato anno salutis. M. CC. XL. imperator qui tum Pisis erat, cum nõ satis sibi constaret qui partes suas, quiue pontificis sequerentur, ciuitates Italicas in duas factiones tum primũ diuisit. nam qui pontifici fauebant Guelphi, qui uero imperatori gibellini appellati sunt. Hæc quidẽ duarũ factionum nomina, bella plus q̃ ciuilia Italiæ pepererũt. primũ apud pistorieńes audita sunt, cũ Cãcellarij Pansaticos Gibellinos ab urbe eiecissent, cũq; alteri factioni, Guelph, alteri Gibel, Teutonici fratres fauerẽt. Florentini prætetea nobiles suos pisanis gibellinarũ partiũ fauẽtes in exiliũ eijciũt. pellunť & Guelphi ab Aretinis Senẽsibusq;. Tãti constat Italis ab imperio Germanorũ Romanoq; desciuisse. Fridericus deinde in Samnites mouet, Beneuẽtũ ui cepit diripuitq;, ac mœnia circũquaq; euertit. Sotãq; quondã Samnitiũ ciuitatẽ, ad Lirim fluuiũ sitã ferro flãmaq; uastat, Rauẽnam in potestatẽ suam deniq; redegit. Tum Picenũ percurrens in

Flaminiam usq; Fauentiam & Bononiam aliquantulum resistentem ui occupat, schola eorũ Patauiũ translata. Tum Fridericus suis suarumq; partiũ cognitis, omnib. eorũ qui aut diuersarũ cẽserent partiũ, aut qui neutris cõsentire uellent expugnata oppida locaq; populatus est. Accepit tamen in suam potestatẽ Fulginates, Viterbiẽsesq;, quos statim secuti sunt eò filio Encio cũ parte copiarũ misso, Ortam, Tuscaneũ, Cornetam, ac Montẽ faliscum inhabitantes, qui corrupte Monteflasconẽses dicunt. Defecissent tum Romani si celerius Fridericus urbi copias admouisset. Tũ pontifex humanis destitutus auxilijs, ad rẽ diuinã supplicationesq; animũ diuertit, quibus (deo agẽte) Fridericũ auertit hostẽ. Mouet deinde in Cãpanos: Beneuentũ ui captũ uastans, diripiendũ militibus cõcessit. Tum delatus in Picẽtes Asculũ obsedit. Inde in Romãdiolos ducẽs: Enciũ Sardiniæ regẽ filiũ agitandis sibi de Piceno aduersantibus subigendisq; dimisit: à quo adolescente patri simillimo direptiones, incendia uastitatesq; sunt cõmissę, & quicquid resistere ausum est, ad calamitatẽ maximã est perductũ. At Fridericus statim Rauennã populo frequentem ditissimamq; tum diu imperio rebellem subegit.

De obsidione Parmæ à Friderico. II. deq; Entio filio & Innocentio quarto. Cap. XXXVII.

MOrtuis demum Gregorio pontifice Celestinoq; suffecto, uacat tum sedes. XXI. mensibus. detinebãtur enim multi Cardinalium à Friderico, quæ res comitia distulit. Valuit tum apud Fridericum Balduinus precibus autoritateq;, ut cardinales aliosq; ecclesiasticos, quos captiuos detinebat dimitteret incolumes, qui statim Anagnię conuentum habuere, in quo Innocentius patria Genuensis, familia Flisca, ex Lauaniæ comitibus, põtifex creatur. qui cum Friderico antea aliquãdo familiarissime uixerat, multisq; beneficijs eam familiã affecerat Fridericus. At põtifex beneficiorũ immemor, uel ut uerius dicam potentatus auidior, mutato cum fortuna animo, acerrimus Friderico hostis effectus est: quod diuinasse Fridericum ferunt, cũ nuncij Friderici exaltationẽ familiarissimi ex cardinaliũ cetu denunciarent. Instabat tũ annus. M. CC. XLVI. salutis nostræ. Pontifex in galliam proficiscitur, concilium Lugduni celebraturus, quod cõtra Fridericũ indixerat. Seduxit tũ pontifex amicos cõsanguineosq; suos à Friderico, clam monitos ut uel nudi ad Placentiã cõmigrarent. Quod q; primũ est factũ, sententiã excõmunicationis in Fridericũ depositionis priuationisq; pronũciat, omnibus iuramẽto ab solutis, quo illi tenerentur, potestate electoribus tradita aliũ quẽ uellent principem deligendi. Quo nunciato Fridericus pontificis necessariorũ ædes Parmę, & uillas speciosissimas funditus euertit. Inito deinde fœdere cũ duce Burgundiæ, proficisci Lugdunũ statuit. mouitq; Parma comitatũ ducens nõ armatorũ magis q; togatorũ, qualẽ quantumq; post stantis Romani imperij tẽpora, nullus aut domi habuerat aut in itinere duxerat imperator. Dimissa

igitur

igitur Italicarum rerum administratione Encio filio, ea iniuncta conditione, ut sese apud Parmam continens, quæcunque remotius ingruerent gerēda per legatos administraret: peruenerat iam ad Taurinos Fridericus, cum ei nunciatum est extorres Parmensium (superato Henrico quem Parmæ Encius præfecerat, cum ipse contra quam à patre in mandatis habuit in Brixianos mouisset) Parmam ingressos urbeque potitos esse. Hanc ob rem Fridericus timens cæterarum urbium rebelliōē (omisso itinere) Parmam obsidere pergit: quam statim pontifex misso eò Gregorio Montelongo sedis Apostolicæ legato (quem Innocen. pontifex aquileiensi Patriarchatu ornatum apud Mediolaneñ. placētinosque iusserat permanere) Bononiensiū, Ferrariensium, Reginorum, Mutinensium, præsidijs muniuit. Continuatum est postea per II annos bellum atrox uariumque, & Lombardiæ omnique Italiæ perniciosissimum. Fridericus castra in urbis modum uallo fossaque munierat, eo animo ut direpta Parma eo loco ubi statiua habuerat Victoriam urbem conderet, inditumque est castris nomē Victoriæ, sanctusque Victor martyr tutelaris de more Christiano in cathe. ecclesia nuncupatus est. Et fuit plane urbs Victoria (ut Blondi uerbis utar) uario gentiū & rerum gestarū cōmercio, ac multitudine frequentata, quod per singulos pene dies ex Affrica, Mauritania, Asia, Ægypto, noui homines, noua ueste, nouis moribus sunt uisi. Animalia etiā uidit urbs Victoria quæ post theatrales stantes Romani imperij ludos Italia nō uiderat, elephantes, dromedarios, Pantheras, leones, pardos, lynces, & ursos albos, cum canes tunc uidisse asserat noster theologus, hinc magnitudine aspectuque horribili, inde extrema pusillitate. Aues quoque & rapaces & cicures Fridericus curauit, præter usitatas in Italia multas, in quibus falcones chiluonesque Astures & girfalchi albi, & quod eam decuit maiestatem imperialem, immensæ magnitudinis barbati bubones fuere perspicui. Hæc Blondus. Velim ego has copias tum pontificis, tum Friderici in Tartaros conuersas fuisse, qui anno ante tertio in exercitum coacti innumerum, bipertito agmine in Asiam Europamque descenderant. & qui in Asiam duxere, Georgianam thamithanorum olim regionem primū, post superiorem Armeniam peruagati, Iconium usque Turcorum regiam peruenere. Alia manus duce Batone Poloniam & Hungariam excursionibus populati, ad mare ponticū deflexerunt, ubi Russiam siue Rutheniam & Garam amplissimas regiones uastitate maxima afflixere. Eodem quoque tempore Grossonij gens Arabica Soldano Babylonis impellente, Tēplarios Hospitalariosque aggressi eos fundunt, ac Hierosolymā facile capiūt, mœnibus carētem: Christianos, qui tum in ea erant trucidāt, sepulchrū Christi quouis genere turpitudinis fœdātes.

De Henrico Thuringo contra Fridericum Innocentij autoritate electo. Cap. XXXVIII.

Et ne in Germania res quietæ essent, electores imperij Innocentij autoritate

tate innixi Henricum Lantgrauiū Thuringiæ, Alemanorū Romanorumq́ʒ regem designant.& Conradus adolescens Alemaniæ rex à Friderico genito re pridem institutus, Thuringum regni ingressu & possessione prohibet. sed prædicata in Conradum Fridericiq́ʒ fautores(iubente pontifice)crucissignatio multos in noui regis Lantgrauij præsidia fautoresq́ʒ conciuit. Breui tamen Lantgrauius uictus apud Francofurdiam fugatusq́ʒ mortuus est. Postea cum Fridericus Parmæ ui expugnandæ spem abiecisset, fame illam in deditionem cogere est annixus. tandem anno obsidionis II. prope exacto Grego. Montelongus cum præsidio sociatum ciuitatum eruptione facta, Fridericum nil tale metuentem fundit fugatq́ʒ, castrisq́ʒ exuit. Reparauit tum breui exercitum in Etruriam mouens: Encio filio cum parte copiarum Fauentiæ relicto, ut Rauennam proximaq́ʒ in potestate retineret. Nam forliuienses Ariminenses Vrbinates ac totum Picenum Friderico parebant. in Vmbria præterea defecerant omnes à pontifice præter Tudertinos, Perusinos, Asisinates. Etruria pariter tota præter Florentinos, quorum maior pars factionis Guelphæ: quos certe adeo bello Fridericus uexauit, ut tandem eos coegerit Guelphos ex urbe pellere, sineréq́ʒ factionē Gibellinam rerum potiri. Eiecti pars in exilium abijt, pars uaga & dispersa in Friderici potestatem redacta est, pars in qua nobilitas præcipua fuit, comitem Rudolphū de Vrsaria & Reynerium Bondelmontem secuta, concessit in Vrsariam. Quos insecutus est Fridericus,& castello ui capto Rudolphus in aqua enectus, Reynerius cum nobilibus quibuscunq́ʒ excæcatus,& sub custodia in Apuliam relegatus est. Statimq́ʒ Fridericus Panormi mortuus est, ad eum diem quæ diei respondet, in qua secundo ante tricesimo anno Romanorum imperator fuerat designatus.

De laudibus Friderici secundi. Cap. XXXIX.

FVit Fridericus ille secundus potentissimus imperator, Italiæ, Siciliæ, Sardiniæ, Hierosolymæ, & Sueuiæ rex: quo nullus potentior Romanum tenuit imperium à Carolo magno: fuit armorum strennuus, linguarum peritus. fuit uir haud dubie dignus omni bellica laude, non animi solum uigore, sed etiam corporis uiribus excellens Haud dubie illa ætate, qua nulla uirorum fortium feratior fuit, nemo unus erat uir, quo magis innixa fides Christi stare potuisset, si arma quæ in Italos debacchata sunt, in res Asiaticas uersa fuissent, Sed nescio quo malo fato actū sit, ut rebelliones Italorum totiens Christianæ Reip. nocuerint noceantq́ʒ. Conferamus cum Friderico Hānibalem Pœnum, qui sedecim annorum possessione Italiam tenuit. Hic noster Germanus duplum supergressus, non à patria(ut ille bello)auocatus, quæ sub Conradi filij præsidijs tuta fuit patris auspicijs militātis, sed morte surreptus. Quid de Alexādro Macedonum rege? dixerim ne eum Fridericō superiorē? nequaq́ʒ. cui cum Dario res fuit: quem mulierū ac spadonum

agmen

agmen trahentem,inter purpuram atq; aurum ornatum,fortunæ suæ apparatibus prædam potius quàm hostem incruentus deuicit.longe alius Italiæ quàm Indiæ situs est. Apuliæ Lucaniæq; montes ac Apenini saltus, non adeo citam uictoriam Pelleo iuueni præstitissent.Quid de Atheniensibus Lacedæmonijs,Thebanisq; qui separatim in Græcia rerum potiti sunt,dicemus: sunt ne Germanis Friderico duce comparandi?qui contentionibus potius ac dissidijs inter se certasse dicentur,quàm ob principatum in posteros descensurum bella gessisse. Quidā enim ex Græcis in Siciliam profecti ob alterius spem imperij,uictoria caruere. Græcorum quippe potētia & si maximis conflictata prælijs,nunq; ultra Græciam firmiter progressa est,uerum potentes duntaxat extitere se liberos aliquandiu & inuictos se præstando. Fridericus igitur totiens Italis deficientibus debellatis, Guelphis factiosis totiens deuictis,omnibus bellis uix unam alteramq; fortunę aduersitatem perpessus,uictoriosissimus imperator uita functus est,quē multo post tempore,nec mortuum quidē creditū est.cui si arma in Christi hostes ferre Itali impedimento nō fuissent,siq; minus pontifices inuasisset,iure maximi imperatoris nomen apud Asiaticas gentes obtinuisset,immortaliq; gloria dignissimus censeret.

De filijs Friderici II. & Manfredo filio eius ex nobili Concubina genito. CAP. XL

Reliquit autem Fridericus tantæ gloriæ successores, Manfredum filium acerrimi ingenij ingentisq; spiritus adolescentē,forma speciosissimū & literis exornatum,quem nō minus ipse diligebat,quàm si eum ex legitimo matrimonio suscepisset. fuit enim ex nobili concubina progenitus: uoluit aūt eundem partem suā habere,in qua uitā uirtute sua dignā duceret, Tarentinum cum principē instituens,multis illi opidis & castellis additis,quę principatus titulo prius nō continebātur.Ad Conradum em̄ legitimo matrimonio editum,quē ex Iole Ioannis Hierosolymitani regis filia susceperat, regnorū potentatusq; omnis successio deuoluebatur.Qui primo quoque tēpore Ecelini de Romano amicitia fretus,in Italiam Veronā uenit,traductoq; in Apuliā exercitu amplissimo paratissimoq;,Neapolitanos primo p oratores aggressus est,eos ad deditionē cōpellans.Læsæ em̄ maiestatis eos reos arguit. Cūq; legitimā defensionē aduersus ambitionē Manfredi, non rebellionē aduersus legitimū Friderici successorē quæsitam ostensuros,minime audire uellet, eos obsedit:fameq; ad deditionē nono mense obsidionis cōpulit,murum urbis euertit,tū meliores quasq; urbis ædes. Inde in Capuam conuersus, quæ Neapolitanis ante ipsius in Italiā aduentū fauerat,eā quoq; muro diruto diripi fecit. pariter Aquinū nobile oppidū ui captū spoliatūq; incendit. tandē secūdo quo aduenerat anno omni potitus Trinacria & Siciliæ regno, obijt. Testamento aūt Conradus Conradinū ex fratre Henrico nepotē regnorū instituit hæredem,datis illi ex Germania tutoribus,qbus regni Siciliæ admi

nistratio

miniſtratio demandatur. Fuitq́ is Henricus, quem ex Conſtantia regis Caſtellę ſorore, uxore ſua, Fridericus ſuſceptum in carcere interfecit. Manfredus uir uigilantiſſimi ingenij tres potentiſſimas Italiæ prouincias, Etruriam, Galliam Ciſalpinam, & Tranſpadanam, mortuo Friderico in ſuis partibus retinere ſumma diligentia anniſus eſt: adeoq́ id egit ut plus in illis certo tempore quam in Neapolitano Sicilię regno potuerit. Nam poſt Friderici mortem factio Guelpha, Florentia in libertatem uendicata, omnibus Gibellinarum partium eiectis, cæteras Etruriæ ciuitates, Senenſes, Piſtorienſes, Aretinos, Piſanos eò perpulere, ut cõciuibus Gibellinis expulſis, fœderibusq́ factis peſtigerint, illicitum eſſe alterius partis extorres fouere. ob quam rem cum Senenſes, tum Florentinos, qui eos fœderum fractores dixerant, ſtatim miſit. Quibus copijs Senenſes, extorresq́ Florentini cum aduerſæ factionis copijs cõgreſſi, Guelphos tanta clade uicere, ut ordines relinquere coacti ſint. Poſt ingentemq́ fugam deditionem fecere ingenti Guelphorũ cæde facta, quam uis ex germanis plerique deſiderati, tamen quatuor milia captiuorum, cum Charrocio ſpolijs ſignisq́ militaribus Senas fuere perducti. Qui prælio ſuperati in patriam reuerſi ſunt, magnam animorum conſeruationem Etruriæ Guelphis fecere, ſed apud Florentinos maximam, quibus nec extorres expectandi conſilium, nec urbem defenſandi ſpes erat. Itaq́ undecimo poſt pugnam die, quam ſeptembris ſextamdecimam anni ſalutis M. cc. lx. fuiſſe conſtat, omnes Florentini Guelpharum ſectatores partium, pars Lucam, pars Bononiam, migrauere, urbemq́ Florentinam paucis habitatam uenientes, Iordanus extorresq́ patente porta ingreſſi, in Manfredi dominatũ ſubiectionemq́ ceperunt. Qua item tempeſtate Octauianus Cardinalis gente Vbaldinus re Neapolitana & illius adminiſtratione Manfredo relicta ad pontificem Alexandrum Viterbij agentem eſt reuerſus. Cuius pontificatus nihil felicius uidit, q̃ Ecelini Albriciq́ fratris excidium. quibus mortuis proditoriẽq́ trucidatis, Ciſalpini libertatem ſunt ſecuti: quam tamen ægre retinuere Gibellinis factionem Guelpham ubiq́ opprimentibus. Redegit tum Manfredus penè omnem Tuſciam Picenumq́ agrum in ſuam poteſtatem, Iordano & Guidone nouello egregijs ſuarum copiarum ductoribus. Tandem Manfredus acerrima pugna cum Carolo Andegauenſi, quem Vrbanus pontifex Siciliæ regem dixerat decertans, ab Italis in ſecunda acie deſidentibus derelictus, ſtrenue pugnans oppreſſus eſt. Mortuo itaq́ Manfredo, Gibellini duce carentes, Conradinũ Friderici nepotem auitum regnum imperiumq́ repetiturum in Italiam uocant. Qui cũ aliquandiu Veronæ deſediſſet, interim Carolus Bonicio deditione ab oppidanis facta potitus in Piſanos duxit: & populationibus incendijsq́ue late commiſſis, caſtella aliquot expugnata diripuit, turresq́ communientes Piſanum portum dirutas ſolo æquauit: maiora perpetraturum nunc ij in regnũ reuocarunt. Fridericus

Hiſpanus

Hispanus namq; omni pene Sicilia (Panormo Syracusis & Messana dun- taxat exceptis)pro Cōradino potitus erat. Quam primū uero Carolum mo- uere,ut se in regnum reciperet,est conspectum : Senenses omniū primi post Pisam , deinde Romanus Senator Conradinum nuncijs ad iter ineundum epistolisq; compulerūt . qui per Papiam in Liguriam mouens Pisana classe Pisas deductus,confluentibus undiq; Gibellinis exercitum in Lucenses ex- posuit , uastitatem & incendia undiq; committens . tandem iuxta Aretium cum Marescallo(ita enim galli copiarum ducem dicunt) congressus est Con radinus, ubi facta in Guelphis Marescallum comitantibus ac gallico mi- lite ingenti cæde, Marescallus quoq; suis copijs omnino superatis occubuit. Confluxerunt per id tempus ad Conradinum alij à Lombardis Romanio lis Etruscisq; Gibellini,maior militum pars ea quam à Germania eduxerat. Nec fuit tunc dubium quin si moram ibi uel paruā fecisset Conradinus,Are tio primum ,post omni Etruria fuerit potiturus. Victoria potita deflexit Se- nas Conradinus.aliquot ibi moratus dies inde recta in Viterbiēses campos quartis castris se contulit.Propinquanti Romæ Conradino Senator Henri- cus pompam educens,imperatoribus introducendis adhiberi solitam,illum ad pōtem Miluium excepit: selectiq; ex omni ordine & dignitate primores quique Romani, Conradinum circunfusi in equo sedentem pedibus sunt se cuti:& præcedens ac subsequens longo & composito agmine populus in ca- pitoliū usq; deduxit . Mouet deinde magnis à Senatore acceptis copijs per Tyburtinos in olim Equiculorū nunc Tallacotij montes , & inde in Marso- rum campestria peruenit exercitus. Congressus itaq; (eo loco prius insidijs à Carolo occupato)Cōradinus ex uictore uictus,cum Austriæ duce fuga ela psus est.dum enim nostri post uictoriam auidius spolia legunt, ab hoste ex insidijs prodeunte sternūtur,fugantur,dissipanturq;. Octauo post die Con radinus Austriæq; dux recogniti ad Carolum perducti,publico iudicio capi tibus resectis interfecti sunt. Hūc finē rex Sueuorū in Italia habuit. Cōmis- sum est hoc prœliū V Kal. Septēbris, Anno salutis nostræ M. CC.LXVIII Gloriosissimi magnificētissimiq; Sueuiæ duces diuino & occulto iudicio, mi serabilem hunc exitum sensere. Poterat gloriam & magnificentiam illustris- simæ domus, sua uirtute resuscitauisse Eberhardus quem Barbatum uoca- bāt,multis post annis Dececensis & Vuyrtenbergensis dux in regione Sue- uorum à Maximiliano rege nostro apud Vangiones institutus,si diutius illi uiuere contigisset: sed fata (ne Germanorum gloria altius emergeret) hunc è medio sustulerunt. De uirtute huius principis nō multa loquor,quia Mar- silius Ficinus maximus ætate nostra Platonicus:in epistolari uolumine hūc Eberhardum speciosissimis laudibus, non minus uere quàm grauiter & eru- dite exornat.

Eberhardus dux Vuirten- bergensis senior

Maximiliāus

Marsilius Ficinus

De Rodulpho de Habisburgo. Ro. Imperatore. Ca. XLI

Lugdunum Alsatia Otocarus

CVnq; res Germanica post Friderici filiorumq; eius interitum, diutius sine rege certo fuisset, tandē Gregorio x. Pontifice, Lugduni concilium celebrante, Rudolphus comes de Habisburgo Alsatiæ superioris Lantgrauius, ab electoribus in regem Romanorum electus est. Qui statim accepta de more Aquisgrani corona, principes in sua uerba iurare coegit, collectoq; ingenti exercitu, in Otocarum Bohemorum regem mouet, qui inter Bohemiæ reges quintus Venceslao fratre defuncto regnū acceperat. Fuit autem Otocarus suapte natura uir belli appetēs, & cui ad res gerēdas magnus esset animus: extēditq; regnū à mari Baltheo (quod Sarmatici Germanicię oceani sinus est) usq; ad Danubiū, & ad internū mare quod Adriaticū dicimus. Nupserat Otocaro Margarita Friderici Austriæ ducis soror, quę prius Henrico Friderici. II. filio nupta fuit: quo mortuo sine sobole in patriā reuersa, fratri superstes Austriæ duci sine liberis uita functo in hæreditatem successit. Principatum igitur Austriæ consecutus Otocarus (more humano) quo plura possedit eo maiora concupiuit. Vlricus eo tempore Carinthorum principatum tenebat, qui cum uirili prole careret, Carinthiam illi, Carniolam, Marchiam Sclauonicam, & Portum Naonis pecunia accepta contradidit. Tum Veronenses, Feltrini, Taruisini, & multi Fotliuienses, sese Otocaro submiserunt. Bellum Hungaris indixit, commissoq; prælio uictor Stiriam prouinciam illis ademit. Rodulphus repetitis prouincijs tanq; iuris imperij, cum Austria nequaquam muliebre feudum (ut dicunt) esset, nec Vlricus iniussu Cæsaris prouinciam uenundare potuisset: cumq; semel interuētu amicorum res cōpositę fuissent, ut acceptis datisq; filiabus affinitas utrinq; iungeretur, prouinciæ de quibus lis esset dotales fierent: Rudolphus Austriā adeptus, Otocarum in uerba sua iurare (more maiorum) exposcit. Indignatus autem rex id à se postulari, ab eo præsertim qui magister curiæ suæ fuisset, id superbo animo tulit. exortæ sunt rursus nouæ lites, tandem Otocarus ueritus Rudolphi potentiam, in uerba sua iurauit. Quod cum ægrius ei coniunx Kunigunda (quam Margarita uiuente insolenter desponsauerat) sæpius obijceret, Rudolpho bellum indicit. Cōuenere exercitus in campis Austriæ iuxta Danubium, atrox prælium dubio marte commissum est, cum Bohemi multitudine ac robore, Sueui Alsatesq;, quibus Rodulphus fidebat, ordine ac arte superiores essent. cecidere quàm plurimi ex utraq; parte, maior tamen Bohemorum strages. ad extremum Otocarus relictus à suis, dum fortiter pugnat occiditur. Assignat tum Rudolphus Austriæ ducatum Alberto filio, qui postea & in imperio ei successit. Bohemis deuictis Rudolphus in Heluetios mouet, qui tum comiti Sabaudiæ subditi erant. quibus subiugatis in quendam Pseudofriderică arma dirigit, cui iam multi principes ciuitatesq; adhæserāt. Constans enim fama fuit Fridericū mortuū minime fuisse, ideo in spem dominationis

Heluetij Pseudofridericus

minationis adipiscendæ se quidam Fridericum simulauerat. quo deuicto Nussiæq; igni consumpto, principibus ciuitatibusq; qui Pseudofriderico fauerant mulctatis, primo quoq; tempore in Sueuos tumultuãtes, ob defectionem familiæ ducum Sueuiæ copijs ductis, Eberhardum Vuyttenbergium reliquosq; dynastas ac regulos Sueuorum perdomuit. Gessit tum multa bella, ob tumultũ qui fere tota Germania frequentissimus fuit. Credo equidem illis temporibus teterrimam factionum labem non solum Italiam, uerumetiam Germaniam inuasisse, quæ res sine bono principe haud facile extirpari potest, qualẽ Rudolphum fuisse certũ est. Fuit enim pietate, clementia, religione, humanitate, modestia, humilitate, insignis. In Italiã non uenit, quamuis Bononiã amplissimã Italiæ ciuitatem totamq; Flãminiam ecclesiæ Romanæ dederit. sed tumultuantes Guelphos per Lucinum uicecomitem imperij uicarium, missis ad eum Germanis equitibus bellis attriuit. tum misso ad Italiam epistolarũ suarum magistro, pacem ciuitatibus pecunia accepta tradidit, ut tamen imperio fideles essent. Statueratq; bonus rex milites in Asiam mittere, obsessæ Ptolomaidę opitulaturos. Verum orta inter Christianos principes qui in ea ciuitate erant, discordia, quorum multi partim captatis abeundi causis, partim clandestina per noctem fuga desertores effecti sunt: manserunt tamen ex primotibus, rex Cypri, Patriarcha Hierosolymæ, & hospitalis Templariorumq; Magistri, multitudine prius emissa. quã statim rex Cypri perfidia usus, per fugam est consecutus. Fuitq; exemplo, ut omnes quibus nauigiorum facultas esset, Ptolomaida emigrarẽt. Qui postea cum Patriarcha primum prospera usi nauigatione, tandem sub ipsam Cyprum naufragio periere, eadem die qua Soldanus Ptolomaidam male defensam ui cepit, mortalibus in ea repertis ad unum cæsis, mœnibus inde & urbis parietibus passim solo æquatis, tum fundamentis ita confossis dissipatisq;, ut nullum urbis nullum post hac ędificij uestigium appareret. annus erat salutis. M. CC. XC. quando reliquias amisimus uictoriæ illius celeberrimæ, quam anno ante C. XCIIII. Conradi Franci auspicijs & uirtute Christianorũ expeditio inchoauerat. Saluæ tamen mansere Cyprus insula, & Armenia minor prius Cilicia dicta, quæ eiusdẽ expeditionis occasione in Christianorum manus deuenere. Moritur deinde Rudolphus anno quarto Nicolai Romani põtificis eiusdem nominis quarti: anno regni sui. XVIII. anno uero Christi MCC. LXXXXI. Mense Iulio in die diuisionis Apostolorũ, sicut & sepulchro suo in nobilissimo templo Spirensi inscriptum est. Vixit his temporibus Albertus Magnus totius litteraturæ absolutissimum decus, & quo maiorem in philosophia & litteris sacris terrarum orbis non genuit, & qui Thomam illum Aquinatem tantum quantus est effecit. extat celebris oratio, à Philippo Beroaldo præceptore tuo Bononiæ habita, quum rector Germanicus iniret scholasticam præfecturam, ubi Germanos à studijs litte-

rarum neque abhorrentes neque retorridos contendit, quod ut reliquos inquit prætercam, uel unus Albertus abunde demonstrat omnifaria doctrina refertissimus, qui merito Polyhistor & multiscius ac Aristoteles alter, latine loquēs dici potest, Magnus uulgo nominatus à magnitudine (opinor) disciplinarum potius quàm Alemanus. Hic etiam Albertus cognomento magnus, dum esset Ratisponeñ. episcopus huc Argentinam uenit, ac in æde. S. Petri Iunioris, in qua tu Canonicus existis, aram quandam in honore. S. Columbæ uirginis & martyris consecrauit manibus proprijs. anno Christi M. CC. LXVIII. Præterea fuere & alij diuersis tempestatibus etiam Germani Theologi præstantissimi, Thomas & Vdalricus Argentineñ. Marsilius de Ingeln: Hugo de Sletstat Bonauēturæ sectator & Ioannes theutonicus decretorum interpres elegantiss. Præpositus Halberstateñ. obijt. anno M. CC. XLV. ibidem.

De Adolpho de Nassou Ro. Rege. Deque Baronibus de Rapolsteyn. Cap. XLII.

ASsumptus deinde est in spem imperijque titulum, Adolphus comes, à Nassone uulgo Nassau, qui statim exercitu comparato, in Colmarienses mouet, qui Alberto Austriæ duci filio Rodulphi fauebant, quem aduersum resistentemque Adolphus habuit, ob Tyrannidem in quam procliuis habebatur. Capto igitur per deditionem oppido, una cum generoso Anselmo de Rapolstein oppidi prætore ac filio, ablatoque dominatu eorum, arces & castella Henrico fratri Anselmi tradidit. Nitebatur tum Adolphus Albertum è dominijs ducatuque deturbare, cui forti animo atque acri restitit Albertus, Alsatum auxilio fretus, qui iam odium in Adolphū conceperant, ob auariciam Tyrannidemque. Nam quos imperij uicarios in Alsatia constituit, prouinciam citra transque rhenum flammis cædibusque læsere, tum Argentinam eorumque præsulem. Ob quas res principes moti, Albertum Austriæ ducem regem delegere, Adolpho abrogato, iustisque suffragijs deposito. Comparato igitur ingenti exercitu ex Austria, Danubioque traiecto, Albertus Moguncīa Germaniæ Metropolim peruenit, statimque in Adolphū mouens, qui pari strenuitate uiribus collectis ad eum tendebat: conuenere tandem in Vangionibus in monte Hasenbul, prope agrum Spirensem, ubi prælio commisso Adolphus occubuit, cum ad medium diei dubio Marte incertaque uictoria pugnatum fuisset. anno domini M. CC. XCVIII. sexto nonas Iulij. anno regni sui. VIII. Spiræ sepultus. Plures eo in prælio capti, inter quos & filius Adolphi, reliqui fuga sibi consuluere. Verum cum Albertus electionem de se factam minus legitimam æstimaret, propter Treuerensem præsulem & Palatinum comitem (qui comitijs non interfuerant) iuri suo renunciauit. Tum electores communibus suffragijs eum elegere, corona tumque Aquisgrani tanquam legitimum regem uenerati sunt. Duxit deinde

exercitum in Bohemos, quorum regnum filio suo Rudolpho tradidit, deie-cto duce Carinthiæ Henrico, quem sibi Bohemi iniussu imperatoris regem delegerāt. Mortuo deinde Rudolpho, anno regni primo, Fridericum filium Albertus Bohemis regem declarans, magnis copijs Bohemiam ingressus, regionē longe lateq; afflixit. Henricū tamē deijcere nō quiuit, eo quod Gallis bellum illaturus esset, quorū rex Philippus à pontifice Bonifacio desciuerat, regnumq; Franciæ Alberto pontifex assignauit. Quibus bellis cum exercitus comparat, à Ioanne fratris filio inter Rysam Arulamq; Eluetiorum flumina Rheno proximus anno Christi M. CCC VIII. Kalen. Maij interficitur. Eoq; loci per reginam Hungariæ monasterium sanctimonialium ordinis sanctæ Claræ constructum nomen retinet Regij campi. Alberti corpus iuxta patrem suum Rodulphum, in ornatissimo templo Spirensi sepelitur.

De Henrico Lucelburgio. Cap. XLIII.

ANno igitur M. CCC. VIII. Henricus ex comitibus Lucenburgensium ad imperium deligitur, quem Aquisgrani principes corona & infulis decorauere. Qui statim præmissis in Italiam oratoribus, & ad uicina Germaniæ propinqua alpibus loca sciscitaturus, qui suas secuturi essent partes, comparatisq; tribus ingētibus exercitibus, unum aduersus Vuirtenbergenses sacro imperio rebelles quibus ex octoginta castellis & munitissimis oppidis quæ obtinebant, LXXII expugnata ademit: Alterum in Bohemiam ex Francis orientalibus & Bauaris coactum, duce Petro Moguntino Archiepiscopo misit, filio Ioanni id quæsiturus, cui Elisabet Venceslai soror denupserat. Tertium, cui ipse præfuit, in Italiam mouet Gibellinis auxilio futurus. Transgresso alpes Henrico Taurini populariter obuiam facti, sese & urbem eius arbitrio permisere. Pariter paulo post fecere Astēses. Philippus Papiæ comes, Simon Collubianus Vercellarum, Antonius Visceragus Laudæ, urbium primarij ciues uel potius Tyrannuli, Henrico occurrētes datos ab eo uicarios quisq; in suam urbem recepere. Mediolanensiū res tum in potestate Turianorum & Vicecomitum erat, qui de potentatu cōtendentes potius ciuitatem premebant, quàm ut ipsi gubernarent, aut à populo gubernari permitterent. Mapheus igitur uicecomes ad Lupoldum Austriæ ducem, diu sibi notum, mittens, Henrico spem fecit urbis potiundæ, quorum conatibus cum Guido Turianus resisteret, Henricus pacis auidior quā belli, ab utriusq; factionis capitibus urbem accepit in suam potestatem, imposito urbi præsidio: cui Leopoldus cum Germanis cohortibus præficitur. Orta deinde ciuium rebellione cum passim Germani fœde cæderentur, dux introductis copijs quæ in suburbijs consederant, Gibellinis auxilio fuit; eiectiq; Turiani Vercellas se contulerunt. Ad quem tumultum nonnulli Lombardiæ populi à promissa Henrico fide recesserunt, Primiq; Cremonenses.

Vuirtenberg

Petrus Moguntinus Archiepiscopus

In quos statim Henricus coactum exercitum duxit. cuius urbis Guelphi re-sistere diffisi, Brixiã cum uxoribus, pueris, & asportata leuiore suppellectile emigrarunt. Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portasq; & Guelphorum domos Germani euerterunt. Duxit paulo post in Brixiam Henricus, editaq; est in agro omnium quæ excindi uri euertiq; potuerunt uastitas. Fugientibus in montana Guelphis, urbs dedita murorum portarumq; munitiones amisit. Placentini (pulso Alberto Scotto Guelphorum duce) imperialem uicarium admisere. Interea Veneti classem Henrico spondent, qua ad regiones urbi Romæ uicinas transportaretur: Veronenses Vicetini Patauini necnon Taruisini uicarios ab Henrico ad se missos acceperunt. Robertus interea Neapolitanorum rex Marescallum suum in Etruriam misit, uti Ferrarienses, Bononienses, Florentinosq; in partibus conseruaret. at Henricus Genuensium classe Sauonensiumq; Pisas petijt, equitatu terra per Lucenses præmisso, tum Romam à pontifice missis qui tum in gallijs habitabat. Ob tumultum deinde partium cum neutri studiosus esset, Tybur migrauit. Agentem tybure Henricum, nuncij Friderici Aragonum regis adierunt, cum quibus promissa apud Genuam fœdera constituit, affinitatem quoq; regi Siculo honestissimam obtulit. Paulopost Tybure profectus imperator, per Sabinos Vmbrosq; Perusium & inde Aretium amicissimam tunc sibi delatus, uallis Arni superioris oppida & castella nemine resistere auso cepit. Ductum est inde Florentiam, quibus Lucenses, Miniatensesq; & Senenses copias miserant, à Bononiensibus regis Roberti uenerat equitatus. Obsidione igitur incursionibusq; uexatis Florentinis, imperator hyeme instante ad Cassianum oppidum uia Senensi, octauo à Florentia miliario consedit. & præfecti ex Gibellinis duo, unus apud Scarpariam, alter alio loco cum Germanorum copijs relicti, capta de Florentinis seruare, & simul urbem incursionibus infestare curarunt, eoq; Florentinos fame oppressos redegerunt, ut deditionem facere cogitarent. Contulit se deinde Pisas, ut Robertum maiestatis rerum citaret, quem terno edicto citatum nec comparentem, regno priuatum denunciat. Interim tamen Lucenses Miniatensesq; tantis affecit cladibus, ut Lucenses amissis agri oppidis apparuerit eo anno simul cum Florentinis in deditionem fuisse uenturos. Acta igitur Pisis maiori æstatis parte, imperator per Senensem agrum ubiq; uastatum, contulit se Aretium: qua in urbe cum maximis honoribus susceptus, Robertum regem priuatum regno pronunciauit: quam tamen sententiam Clemens in suis constitutionibus improbauit, plus imperatoris odio quàm iuris prudentia. Incidit tamen in ægritudinem imperator, ex qua ut conualesceret (consulentibus medicis) ad Macerati balnea se contulit, à quibus multo imbecillior reuersus Bonconuentum, quod oppidum. XII. à Senis miliario distat, obsidere pergit. ubi ueneno intoxicatus moritur nouo inaudito ac uix credibili ausu:
quod

quod nisi à Florentinis factũ esset nemo crederet, misso equidẽ ueneno in eu charistia. Dum sacra Christi cõmunione perfruit optimus princeps, animæ pabulũ, uitę uero exitium sumpsit, subornato ad tam crudele uineficium pollicitationibus & præmijs Prædicatorum ordinis fratre quodã, ut Proloineus Lucensis scribit. At ne tanti principis mors inulta maneret, quingẽti equites Germani Henrico militare soliti, Huguccionẽ Fagiolanum ducem secuti, Lucenses agris mulctatos, pacem iniquis conditionibus à Fagiolano accipere coegerũt. ager namq; Lucẽsis Pisano est additus & Gibellini exules Albiq; in urbem sunt reducti.

De Ludouico. IIII. Bauariæ & Friderico Austriæ in controuersia electis. Cap. XLIIII.

INterim principes electores cõuenientes duos in cõtrouersia delegerunt. Ludouicũ Bauarię, nepotẽ ex filia Rodulphi de Habspurg & Fridericum Austriæ duces. Qui imperatores primo apud Franckfordiã cõgressi, Mœno fluuio diuisi ad pugnã nõ uenere, cõparato interim ingenti exercitu. Leopoldus Austriæ dux fratri auxiliaturus Ludouico ad Spirã occurrit. fugit Ludouicus. tandẽ cõiunctis copijs, Leopoldus cũ fratre Friderico in Sueuia fugientem Ludouicũ sunt secuti. dubioq; Marte certatũ est apud Esselingã, multis utrinq; desideratis captisq;, ut neutri uictoria cessisse uideatur. Secundo maximis copijs cõparatis, ad Bruscam Alsatiæ fluuiũ conuenere (qui fluuius Alsam per nobilẽ Argentinã ducit) ibiq; longius statiuis collatis, prælium utrinq; pepigere. Vidẽs tum Fridericus Bauarũ peditatu abundare, statuit & ipse equitibus equisq; dimissis pedes pugnare. quo uiso stratagemate Ludouicus Bauarus in fugã uersus in Bauariã se recepit. Tandẽ Ludouicus Fridericũ (fratre Leopoldo absente) aggressus uincit, capitq;: nihilo tamen minus Leopoldus Bauarũ bello persequit. quo tandẽ Argentinæ defuncto Ludouicus regno potitur, uictoriaq; elatus pro imperatore illico se gessit, ardentibusq; bellis dissidijsq; Italiæ ciuitatibus uicarios imperatorio eis nomine imposuit. Primũq; uicecomites Matheum (alij Mapheum scribunt) Galeatiumq;, tum Marcum Luchinum Ioannẽ & Stephanum eius filios ita fouit, ut Mediolano potiti sint, idq; eo fecit quo facilius Romam profecturus coronam aureã acciperet. Sub idem fere tẽpus Robertus rex Genua Sauonáq; partis Guelphæ opera potitus, ad Ioannẽ. xxij. pontificẽ in Gallias se contulit, suadente tum pontifice, Carolũ regis Franciæ Philippi filiũ in Italiã cũ copijs misit, Guelphis Lombardiæ Vercellis apud Guidonẽ de turre cõgregatis auxilio affuturũ. Ingressus Vercellas Carolus dominiũ urbis (quod tamẽ paruo rpe retinuit) accepit. Coactis eñi statim Gibellini auxiliarib. Ludouici copijs, quæ cũ Galeatio militabãt, Vercellas arcta obsidione cingũt, ut Guelphi statim cõmeatus inopia post fame cõpulsi, urbe simul cũ gallis emigrauerint, quam Galeatius dominio suo subegit; uictis deinde ingenti pugna

Florentinis per Accium filiū Castrutij Lucensis auspicijs militantē, qui tum in Etruria imperatoris partes fouebat. Et quo Italia turbatior esset, Ioannes pontifex Ioannem Vrsinum cardinalē in Italiam legauit, cui factionis Guel phæ gratiā multos fauores sperauit allaturam. Postq; igitur legatus in Ita liam uenerat, statim Guelphos extollere & fouere, ac Gibellinos opprimere annisus est. Vnde gibellinæ factionis principes, Ludouicum precibus pollici tationibusq; uictum in Italiam descendere coegerūt. Qui superatis alpibus, aliquamdiu Tridenti substitit, deinde Brixiam, tum Mediolanum peruenit. Vbi ciuibus libertate donata permisit, ut XXIIII. ex omni populo creatis Reip. administratio relinqueretur. quibus ipse præsidem addidit, ea solūmo do imperatoria autoritate gesturū, ad quæ externi magistratus (quos Pote states dicunt) consueuerunt in liberis ciuitatibus deputari. Placatis tum prin cipum animis, ab eo paululum alienatis ob Galeatium ac filios quos ob ty rannidem in carcerem coniecit, in Etruriam iter ingressus à Castrucio Lucæ honoribus summis exceptus, imperatoribus exhiberi solitis, statim in Pisa nos mouens urbis dominio potitus est. Commoratus Pisis duos fermè men ses Ludouicus, Romam iturus, per maritimam tetēdit oram. Cumq; Viter bium peruenisset cum Germanis Castrucijq; militibus, Carolus statim Flo rentia relicta & ipse cum copijs profectus ad genitoris regniq; præsidia fe stinauit. At Ludouicus à Po. Ro. ingenti honore exultantiq; fauore susce ptus, coronationis pompam tamdiu distulit, quoad proceres & urbium Ita licarum primores, qui continuè confluebant, omnes aduenissent, quoadūe pompa pridem ad omnia templa urbisque basilicas destinata, & ad eius accessum inchoata, die præfixa quiesceret. Quo die Kalen. Iunij nona, Ste phanus senior Columna iussu cleri & populi corona illū insigniuit. Aggres sus tum rem haud tanto principe congruam, instigantibus Romanis (qui æ gre pontificis absentiam ferebāt) Petrum Corbariensem ordinis Minorum fratrem erexit in antipapam, ob quam rem à Ioanne pontifice qui eum ex communicauerat depositus, redijt in Germaniā, copijs Germanicis quæ ab eo defecerant sub Marco Vicecomite relictis. Post Ludouici reditū in Ger maniam Philippo Franciæ rege hortante, Ioānes Bohemiæ rex Henrici Lu tzelburgēsis filius (quem apud Bonconuentum ostendimus obijsse) ad pon tificem misit sequestrum se exhibens, ut Bauarus ecclesiæ reconciliatus, iuri quod imperij electione prætenderet renūciaret, alterq; Henricus & ipse dux Bauariæ imperator ordine crearetur. Ludouicum enim Bohemus suo suffra gio elegerat, ideoq; propensior in hanc Bauarorum familiam fuit. Interim Florentini potiundi Luca auiditate flagrantes, eam obsedere, qua breui fue rant potituri, nisi noua Italiæ Germanica turba incubuisset. Ioānes enim Bo hemus rex à Brixianis accersitus Gibellinis, in Italiam ueniens, eam urbē ui cepit: Bergomumq; tum Spinulæ Genuensi uiro nobili ac ditissimo, qui Lu

Petrus Corbariensis

cam

cam à Germanis emerat, duomilia equitum, peditum paulominus immisit, solutaq; Lucæ obsidione, Florentinus ager populationibus & incendijs est fœdatus. Parma, Rhegium, Mutina, regis Bohemiæ dominium eligẽtes, se se illi missis oratoribus dediderunt. Mutataq; est exinde rerũ in Italia conditio, ut quibus pontifex Romanus rexq; Bohemus aduersarentur, Robertus rex Florentiniq; nullo Guelphi gibellinique nominis discrimine fauerẽt. Qua de re fœdus iniere, Vicecomites, Mastinus Scaliger Veronensis, Philippus Gonzaga Mantuanus, Carraria Patauinus, Estensis Ferrariẽsisq;, cum Roberto Neapolitano & Florentinis. Quo fœdere Ioannes permotus Carolo filio cum copijs Parmæ Regij & Mutinæ urbium custodiæ relicto, in Germaniam se contulit, maiores copias & tantis necessarias conatibus contracturus. Interea Manfredus Pius Carpi dominus inita cum Carolo societate Estensem aggressi ad Felicianum, fundunt, fugantq;. In ea fusi exercitus pugna, octingentos ex Ferrariensibus occisos constat, captorum numerus ingens: in quibus præstantiores, Nicolaus Reinaldi Marchionis frater, Theobaldus de Castabilis, & Iacobus de Agerijs, & pleriq; ciues Ferrariensis nobilitatis primores. Interim cum equitatu quem in Germania comparauerat reuersus, eoq; Parmæ relicto, Bononiam ad legatum se contulit, eiq; assistentes Brixia Bergomumq; ab eo desciuere. Tum Accius Vicecomes Papiam ingressus, arcem oppugnat, præfectum regis deiecturus. Tum rex in agrum Mediolanẽsem cõuersus, magnam ædidit uastitatẽ: uixq; Parmam redire potuerat, cum Lucæ ciuitatis audit rebellionem, quibus populorum leuitatibus perpensis in Germaniam redijt, Italicas factiones pertesus. Interim pontifex Benedictus prudenti (ut sibi apparuit) consilio, sed pessimo in posteros exemplo, Tyrannos & Lombardiæ primores principes legitimos confirmauit. Luchino enim uicecomiti & Ioanni ei germano fratri, quem Mediolanensem Archiepiscopum instituit, uicariatum Mediolani autoritate Apostolica attribuit. pari modo Mastinus scaliger Veronæ & Vincentiæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ & Rhegij, Albertinus Carrariensis Patauij, Estenses Ferrariæ, Mutinæ & Argentæ uicariatus Apostolica autoritate receperunt. Ludouicus ut par pari (ut aiunt) referret, in ditione Ecclesiastica multos uicarios autoritate imperiali confirmauit. Ioannem de Vico Vrbis præfectum Viterbij: Galeotum Malatestam & fratres Arimini, Pisauri, Fanique: Ferretranum Vrbini, Nolphum & Galeatium fratres, Callij: Alegretum Clauellum Fabriani, Bulgarutium Matelicæ, Ismedutium S. Seuerini, Gentilem Varraneum Camerini, Michaelem montis Milonis, Pangonum Cingoli, Nicolaum Boscaretum Esij, Guidonem Polenrensem Rauennæ, Franciscum & Sinebaldum Ordelaphos Forliuij & Cesenæ, Ioannem Manfredum Fauentiæ. Fuit Ludouicus suapte natura, quieti animi, uir comis, blandus ac perbenignus, quibus rebus

bus Germanos obsequentiores habuit, quàm alij armis habuere: Ideoq; cum pontifex Clemens VI. Carolum Ioannis filium Cæsarem in Ludouici dedecus depressionemq; declarasset, Ludouico tamen uiuo ad imperiũ per uenire non potuit, tribus etiã post mortem Ludouici suffectis, Eduardo Anglorum rege, Marchione Misnæ & Gunthero comite de Nigromonte.

De Carolo IIII Cap. XLV.

PEruenit tandem Carolus ad imperium neutiquam patri auoq; similis: plus enim regno Bohemiæ, quàm imperio per eum consultũ est. Vuenceslaum filium ignauissimum obligatis imperij publicis uectigalibus Cæsarem fecit. XV. agentem annum. Sub hoc secorde stulto rege, uesana hussitarum hæresis, auorum nostrorum ætate ortum habuit, quæ multis malis Germanos circum Boemiam habitãtes afflixit, quæ utinam ex inferiori Germania non tandem ad superiorem serpat & penetret. Libet in superiorum principũ gloriã decusq; magnificũ, eius ætatis uiri disertissimi omniũq; bonarũ artium instauratoris Francisci Petrar. epistolæ cuiusdã uerba recitare, in qua Nerio Forliuieñ. sic scribit. Omnis potestas impariẽs cõsortis erit, cuius rei si qua antiqua nõ sufficerẽt, uereor, ne recẽs nobis exemplũ casus attulerit, ncu iam Pontifex Romanus principẽ Romanũ Romæ esse uetuerit, quod fama loquit: quẽ nunc diademate cõtentũ ac imperij titulo Romani nõ solũ patit, sed iubet: & quẽ dici imperatorẽ sinit, imperare nullo modo siturus est. Ad ipsum uero Carolũ Petrarcha sic dicit. Nescio quid Romano põtifici pollicitus iureiurãdo interposito, quasi muro ualido seu monte inuio Ro. urbis aditu prohiberis. Quænã ista superbia est, principẽ Ro. publicæ libertatis autorem, libertate priuare, ut cuius esse debent omnia, ipse non sit suus? Innocentius enim pontifex Carolũ anno sui põtificatus IIII per duos cardinales ad eam rẽ missos, at cõditione coronari permisit: ut neq; Romæ neq; in Italia diutius moraretur. Sub hoc Carolo multa mala perpessa est Alsatia ab Anglis, qui deuictis Franciæ populis ingenti prælio, in quo Ioannes Bohemus Caroli pater occisus fuerat, Italiã petiere, anno salutis. M. CCC. LXV.

Hussitæ

De Venceslao ignauissimo & secordissimo rege. Ca. XLVI

MOrtuo demum Carolo Bohemo Venceslaus eius filius, ignauiter imperium potius occupauit quàm rexit. Passus est enim hussitarum hæresim inualescere. Quamquidem perniciosissimam factionem sanctę Romanæ ecclesiæ, papalisq; excellentiæ, & ceremoniarũ ecclesiasticarũ contemptricem, inde ortũ sumpsisse reperio, q; doctores & insignes litteratura uiri, in Pragensem ecclesiam cathedralem nullo pacto assumebãtur. Eius rei Æneas Syluius in Bohemorum historia capite XXXV. testis est. Ne simile uirus in Germanica natione erumpat, caueat Spirensis ecclesia, caueat & Augustensis, caueant & reliquæ, quæ eliminatis & explosis uiris doctis ingenio & eruditione florentibus, uel eos solos recipiunt, aut recipere laborant,

qui

qui generis nobilitate tantum superbiunt, qui uenaticos & aucupatorios canes, cincinnosq́ suos Christianæ Reip. præferunt, pro libris, quum initiati sint, clypeos & galeas ostentantes. Vt aũt ad Venceslaum transeamus, is à regno Romano omnium suffragijs abrogatur. Discant in hoc Venceslao reges & principes nostri, regna & principatus feliciter regi, conseruari, amplificariq́ non posse, ignauia, torpore, ocio, luxu, delicijs, calamistratura, choreis, libidinibus, aucupio, uenatu, hastiliumq́ congressu: sed labore uigilantia, strennuitate, sapientia, uirtute, iusticia, prudentia, frugalitate, religione, Reip. amore. Discant ad gubernandos populos nequaquam esse opus calamistratis, ueris & fictis fatuis, pantomimis, susurronibus, effeminatis, adulatoribus, ecclesiasticę libertatis & omniũ bonarũ literarũ inimicis: sed grauibus uiris, grãdæuis, prudẽtibus, ueracibusq́, magnanimis, constantibus, integris, doctis, sapiẽtibus & sapientię amatoribus. Iusto dolore commotis libuit hæc paucula contexere, nunc ad institutũ nostrumreuertamur.

De Roberto Bauaro Re. Ro. Cap. XLVII

Deposito Venceslao Robertus gente Bauara comesq́ Rheni Palatinus, Philippi hodierni proauus imperio sufficitur, uir iusticiæ gloria clarissimus. Hic à Florentino populo in Italiam uocatus est, ut Ioannis Galeatij (quem Venceslaus pecunia accepta ducem Mediolani dixerat) potentiam comprimeret. Comparato igitur fortissimorũ militũ exercitu, in Italiam descendit, & agrum Brixianum ad Benaci lacus oram ingressus, copijs Galeatij congreditur. Vbi fugam Italis perfide cientibus fractus, Tridentum se recepit: unde uocantibus Venetis Paduã est delatus, ad quem Florentini oratores sumptuosissimo apparatu, sed copias minus egregiè instructas ut bellum resumeret, transmiserunt. Videns optimus princeps, Florentinos copiarum paucitati pecuniarum quoq́ paululũ addidisse, in Germaniam redijt, sinens Italos suis se militibus conficere. Moritur Robertus. MCCCC.X. & in choro ecclesiæ sancti Spiritus Heidelbergẽ. sepelitur, cum hoc epigrammate sarcophago inciso. Robertus Bauariæ dux co. rhe. Palatinus, Romanorum rex iustus, pacis & religionis amator, dignus deo uisus, qui pro iusticia pateretur, huius sacræ ædis & collegij institutor, hic cum castissima coniuge Elyzabetha, Norici montis Burggrauia quiescit, uita functus anno Christi M.CCCC.X. Kalen. Iunij. XV.

De Sigismundo Magnificentissimo Imperatore, deq́ testimonio in eius laudem Ioannis Gerson. Cap. XLVIII

Successit huic optimo principi in imperiũ Sigismũdus Hungarorum rex. Ad quod regnũ adoptatus fuit à Ludouico Hũgarię rege sine liberis defuncto: & Carolo eius ex fratre nepote, quẽ proceres Hũgarię ex Neapolitano regno, cui imperabat Ioãna cũ uiro expulsa, accersierãt, à regina quę odiũ dissimulauerat obtrũcato an. salutis. MCCC.LXXXV. Is Sigismũdus cum

doctrina tum humanitate, tum multarum noticia princeps fuit clarissimus: sæpius cum Turcis pugnauit, terra mariq́ue, duos & triginta Turcorum regulos securi percussit. Tum imperator designatus ægreferens ecclesiæ Christianæq́ue plebis labem (quam post mortem Gregorij XI ambitione & superbia gallicoq́ue fastu contraxerat) Vrbano VI. & Gebennensi cardinali ad pontificatum suffectis: cum Itali & Germani Vrbanum: Galli & Hispani Clementem sequerentur, aggressus est facinus Augusto dignissimũ magni excelsiq́ue animi. Peragratis em̃ Europæ prouincijs singulis regibus principibusq́ue domi conuentis, effecit, ut cõcilium ex omniũ pontificum sequelis ad Constantiam Germaniæ urbem haberetur. Inter multa aũt quæ triennio toto summa grauitate à patribus constituta sunt: illud accuratissime ac spiritusancto indubie autore decretum fuit, ut qui eo in conuentu pontifex crearetur quinto: & successores deinceps singuli VII. quoq́ue anno: pro seruanda Christianorum unione generalia celebrarent concilia: in quibus liberum foret quæcunq́ue in rem Christianam uiderentur corrigere, addere, immutare: præsertim in capitibus, quæ dum nutant membra, labãt. Creatus est tum omnium nationũ suffragijs Otho Columna patricius Romanus pontifex Martini V (ut fit) nomine desumpto: spretis Petro Luna uiro doctissimo, Angelo Veneto, Corario, & Balthesare Cossa patria Neapolitano: quorum primus Benedicti XIII. Secũdus Gregorij XII. ultimus uero Ioannis XXIII nomen in pontificatu desumpserat. Venit tandem Sigismundus in Italiam per Berlinonam ingressus: inde à Philippi ducis copijs pompa Cæsare digna Mediolanũ deductus, accepta Mediolani ferrea corona, Romam proficiscitur. uana spe Philippi multa promittentis (ut perfidis quibusdam Italis mos frequens est) sæpe delusus, auream coronam ab Eugenio recepturus substitit Senis per mẽses aliquot, in gratiam pontificis rediturus: quem eo quod morigerus Philippo Mediolanensi fuisset læserat. Post uarios itaq́ue hominum utrinq́ue missorũ conatus, tandem Caspare Slicchio Sigismũdi epistolarum magistro oratore misso (qui prima legatione re infecta redierat) impetratũ extitit, ut Sigismundus Romam ueniret imperiali diademate, coronaq́ue sublimandus. Ingressus est igitur urbem ad diem Kalendarum iuniarum XI. populo Romano cum ingenti illum pompa deducente ad scalas usq́ue basilicæ diui Petri. Pontifex cum cetu Cardinaliũ obuius comiter eum excepit: ac pridie earundem kalendarum solennissimis ceremonijs coronatum, Imperatorem Augustumq́ue salutauit. Abiens tum Roma Basileam petijt: dissidioq́ue patrum, qui tum ibi concilium à Martino V indictum & decretum & ab Eugenio confirmatum approbatumq́ue (Platina teste) celebrabant, ab Eugenio dissidentium sedato: rebus Hungaricis rite dispositis Bohemiam ingressus Pragam peruenit, anno M. CCCC. XXXVI ab ortu saluatoris nostri, ubi summis honoribus exceptus est: quem pauloante Bohemorum hostem censebant

Concilium Constantien. — *Martinus V* — *Basilea* — *Eugenius IIII*

scebant.Hic Sigismundus cum mœrore dicebat sese erubescere propter ignorantiam principum electorum, qui Latinas literas neque legere neque intelligere possent. Habuit semper in precio literas & literatos, quos supra illos qui genere tantum sunt nobiles, in sua curia honorabat & locabat. Interrogatus cur id faceret, nobilitatemque & illustri natos genere contemptui haberet, Respõdisse fertur: Iure ego illos colo, & cæteris mortalibus præfero, quos natura parens & deus singulari donauit ingenio. Subijciens illos solos à natura & deo posse creari, In sua autem potestate situm, ut nobiles titulo & prædijs faceret: quocunque placeret momento. Is etiam Sigismundus, quod præterire nolo, in consilio Constantiensi reprehensus à Cardinale Placentino, quod contra grammaticorum præscripta, uerba quædam pronunciasset: non minus scite quàm festiuiter ait: Placentine si supra leges sumus, quare supra grammaticam esse non possumus? Placentine Placentine, quibus places, placeas, mihi non places. Latinum autẽ Sigismundũ fuisse & sapientẽ, Christianissimus Parisiensis gymnasij Cancellarius Ioannes Gerson testis est, qui inter alia de Sigismundo sic loquitur: Serenissimus rex Romanorum semper Augustus, priusque recederet ab hoc concilio ad locũ conuentionis cum rege Arragonum, & Petro de luna, orationem ad deputatos habuit, omni religiosa pietate, & uera christiana religione plenissimam: quam his auribus non sine pia compunctione lætus audiui. Idemque Theologus Io. Gerson alio quodã in loco sic ait. Vellem daretur hic spacium, quo Sigismundũ Romanorum regem comparare liceret ipsi Dauidi. Eum namque incredibilis labor actiuæ uitæ iugiter exercet, in quo nihilominus spiritum deuotionis habere compertum est per collocutiones deuotas, usque ad compunctionẽ lachrimosam audientium: his oculis uidi & sensi, laus erit hæc Sigismundi sempiterna. Multi uero nostræ tempestatis principes literas odiunt, Latinum sermonẽ (etiam si sciant) loqui erubescunt. Quoniam assentatores & calamistrati qui principibus noctes & dies (sicut sanguisugæ) cohærent, auertunt innocentissimos eorum animos, dicũtque esse indecorum principi, discere & loqui nobilissimã linguam. Timent enim impudici canes, & mancipia diaboli, si principũ spiritus inuadat sanctus ardor sapientiæ, studij literarum, prudentiæ, uirtutũ, historiarum, sese qui barbarie pleni sunt contemptum iri: doctosque & graues uiros sibi præponi: qui nihil didicere aliud quàm aucupio, uenatu, furore, blasphemia, crudelitate, luxu, ocio, ludo, libidine, humani sanguinis ecclesiasticarum rerum siti, & omni uestium, uerborum, operum leuitate, calamistraturaque nostram nationem infamem despectamque reddere, ac mirum in modum apud exteros contemptam & abiectam. Persuadent etiam principibus nostris hæ sanguisugæ posse Resp. feliciter gubernari, absque doctis & literatis hominibus: nescientes quod scribit Iulius Capitolinus historiographus elegantissimus, Marcum Imperatorem semper in ore habuisse, illud

Gerson

diuini Platonis. Florere ciuitates si aut philosophi imperarent, aut imperatores philosopharentur.

De Alberto Austrio Bohemiæ & Hungariæ rege, in Romanum regem electo. Ca. XLIX.

MOritur tandem Sigismundus, morbo ætateq; confectus: Albertũ Austriæ ducem generum suum, & uirtute præstantem, & nobilitate sublimem, regnorum relinquens hæredẽ, quem statim nobiles Hungariæ Bohemorumq; regem salutauere. Postq; uero Sigismundo parentatũ extitit, Albertus in Alba regali cum coniuge sua Elisabetha, summo consensu applausuq; populi coronatus est. Inter hæc electores imperij apud Francofordiam conuenientes, rem Romanã Alberto demandant: quam sine Hungarorum consensu ei acceptare non licuit: id enim eis promiserat, cum se regem suscepere. Postremo multis utrinq; habitis consultationibus, proceres Hungarorum Friderici ducis Austriæ tunc adolescentis, hodie imperantis, precibus uicti, assensum præstitere: imperium summa Germanorum congratulatione, ab Alberto esse susceptum. Ptascon interea factionis hæreticę caput, Polonorum regis fratrem XIII annos natũ regem appellat: qui acceptis à fratre auxiliaribus copijs Alberto Bohemiam ingredienti aliquãdiu restitit, nunq; ausus tamen pugnæ facere copiã: relicto tandẽ Vlrico Ciliæ comite, qui regnũ gubernaret, Albertus in Slesiam peruenit. Vratislauiensibus uero (ea est ciuitas nobilis ac potens & Slesitatum caput) Albertũ Marchionẽ Brandenburgensem petentibus belli ducem dedit, qui Poloniam sæpe infesto exercitu petẽs, longe lateq; prædas egit. Per idẽ tempus Despotus Seruiæ cum sacerdotibus & nobilibus in Hungariam profugerat, Turcorũ impetum ueritus: uno tamẽ filio relicto, qui Synderauiam castellũ in ripa Danubij situm, & à Turcis obsessum tueret. Albertus ab Hungaris inuitatus, obsessis opẽ laturus Budam petijt, aduersus Turcos exercitũ ducit: qui iam castello capto aufugere, quo rescito Albertus dimisso exercitu Budã redijt, ubi ob calorẽ æstatis uehementiorẽ morbũ cõtraxit, tandẽq; in Austriã iturus in rure quod Longũ dicitur, cõdito testamẽto VI kal. Nouẽbris decessit. Princeps clemẽtia, liberalitate, ac fortitudine clarus, & qui cęteris rebus longe religionis studiũ antepos uit. Regina Elysabetha Sigismundi filia VIII kalen. Martij iam filium ex Alberto pepererat Ladislaum nomine, cui postea utrũq; regnum paruit.

De Ladislao Alberti filio, & de integritate Alberti Bauarię ducis. Ca. L.

ALberto tamen mortuo Bohemi de rege discepantes (licet regina filiũ regem natũ in cunabulis ostenderet) in uarias partes scindũtur: nõnullis persuadentibus, ut Sigismũdi & Alberti regũ meminerint: neporẽ filiũq; Ladislaũ ne respuant, cõtra ius gentiũ paternã hæreditatem puero ne adimant, fœdera cũ Australibus percussa nę uiolent, pupilli atq; orphani misereantur

reantur. At in contrarium ij, qui Albertũ regem oderant, proponunt regem à regendo dictum, qui regendus sit regem uocari nõ posse. Vicit hæc sententia. Albertus itaq; Bauariæ dux maiore procerũ uoto rex declarat, qui apud Venceslaum quondã nutritus, Bohemicæ linguæ non ignarus erat. Mittuntur primores regni ad Albertum, inter quos Vlricus Rosensis, homo se tempori accõmodãs: prius enim partes Alberti regis fouebat. Albertus uero Bauariæ dux ea uirtute atq; animi moderatione usus est, quæ postquàm reges esse cœpere rarissima semper fuit. Nã uenientibus ad se Bohemorũ legatis, amplũ & nobile regnum offerentib. gratias egit, qui se unũ ex omnib. regem elegissent: multa se idcirco Bohemis debere. At cũ regis Alberti filius extet, indecorum esse cũ alterius iactura regnum quærere: paternã hæreditatẽ nulli auferendã: qui pupillos suo iure spolient deo atq; hominib. inuisos. Quàm præclara sententia iusto atq; optimo principe digna: hic Albertus Bauariæ dux, Bohemorum rex esse potuisset: sed quia iure nõ potuit, assumere recusauit. Si idem nostri hodie principes efficerent, ut nulli suũ contra deũ & præter iustitiã aufferrent, dominandi libidine incitati, pax uigeret, iustitia cresceret, charitas seruaretur, pauperes nõ interirent: pacta & fœdera manerent illesa, Christiana uirtus in Turcis augeretur, principibus ad superos pateret ascensus, qui sua uiolentia & iniusta principatuũ & dominiorũ amplificatione seipsos in stygiam paludem præcipitant atq; demergunt.

De Friderico Austrio III Romanorũ Imperatore. Cap. LI

FRidericũ Austriæ ducẽ electores Cæsarem decernunt, qui & tutorẽ Ladislao se præstitit, magnaq; cũ integritate ei muneri præfuit. Tandẽ insidijs, disceptationib. multis bellis etiã Bohemicis, Hungaticis, & Australibus fatigatus, adolescentẽ præstantissimæ indolis regnis suis tradidit: quẽ nõdũ principatus inicìantem Bohemi per Georgium Podiebratium & Rochezanam hæresiarcham (quod Fridericus uir integerrimus semper ueritus fuit) ueneno interfecere: qui solus patriæ spes, & fideliũ defensor futurus sperabatur. Fridericus ad imperium legitimis suffragijs suffectus, compositis statim Austriæ rebus: primo quoq; tempore legẽ promulgat, qua cunctos sub imperio degentes, ad pacem minis pœnisq; cõpellit. tum animũ sedulo applicat ad scissionẽ tollendã, quæ inter Eugeniũ pontificem, & cõciliũ Basiliense suborta fuerat: in quo conuentu Amedeus Sabaudiæ dux (reprobato Eugenio) in pontificẽ per patres declaratus fuerat: qui ad eam rem suasu Philippi ducis Mediolani hostis Eugenij inducti, Amedeũ ipsum, Felicem uocatum, pontificem creauere. Eugenio tamen uiuo res subdole orta sopiri nõ potuit, quãuis crebris legationibus, prudentissimorũq; deniq; principũ consultationibus sæpius laboratũ sit. dissolutio tamen concilij facta fuit, tum peste, tum bello quod Eugenius Suitensibus & Basiliensibus (ut Platina scribit) indixit per Lodouicum Caroli regis Franciæ filium, quem Delphinũ dicũt: qui uictorem exercitum Anglis ex regno deturbatis, in Basilienses per Sequanos

ingreſſus traduxit in Germaniã:uictiq; prælio haud incruento (ſubſidiaria manu Suitum,quę Baſilienſibus ex omnib. Suitũ pagis ſelectiſſima ſubſidio miſſa fuit)mille & quingentis peditibus occiſis Germanos ſe uiciſſe (ut mos eſt populo)omnes iactãtes. quãuis triginta Gallorũ milia in paucos Suitenſes duo forſitan milia irruerint,tamen Suitenſes quaſi leones per omnẽ exercitum uagantur,cedunt,ſternunt:& nõ in ſpem uictoriæ,ſed in mortis ultionẽ pugnant, nõ tam uicti q̃ uincendo fatigati,prius tamẽ octo milibus Armeniacorũ occiſis ceciderunt. Quatuor Armeniaci Heluetiũ unum inſequebantur:quem cũ telo cõfodiſſent ſtrauere,& in corpus exanime graſſabanẽ. Tum alter Heluetius huius comes arrepta bipenne in quatuor illos effœminatos Gallos fertur.Ex quibus duos obtruncauit,alios uero in fugã dedit,ac deinde ſemianimũ corpus ſuper humeros recepit:& inuitis hoſtib. portauit ad ſuos.Q̃ glorioſa uictoria Gallorũ,qui non uirtute, ſed multitudine ſuperarunt,ſicut ipſi ſolent,& de eis Vegetius ſcribit.Miror Lepontios, ſiue Suitenſes paratiores eſſe ut ſequãtur ſigna regis Gallorũ,q̃ Romanas aquilas, cũ tanta immanitate,tamq; lugubri & cruenta ſtrage ſuperiores Gallorũ reges abſq; iuſto bello ſine cauſa,innocentes eorum patres,& auos,patruos,& auunculos affecerint & obtruncarint. Miror etiã quoſdã ex noſtratibus, qui cupiunt Gallos Germaniæ dominari,quos ego admonitos uelim, ut quis finis inde ſequeretur,diligẽter cogitẽt:neq; poſt factũ(q̃d ſtultiſſimũ eſſe Cicero affirmat)dicãt:Nõ putaramus id, quod crebro ſatua res eſt negotio peracto cõſiliũ quęrere,& acta agere.Qui principib.noſtris perſuadent gratiã inire fœderaq; percutere cũ externis regibus,ſi nihil aliud agũt, id ſaltẽ efficiũt, ut nuncij & oratores facti,alienas terras uideant : uiatũ ſolatio tædiũ leuent, & donaria forſitan ſecũ aſportent.Optarem principes noſtros pituita nõ laborare,ſed mutuam inter ſeſe concordiã fouere,quo ſolo patriæ ſalutem,ſibi decus , poſteritati gloriã, ac in quoslibet hoſtes præcipue Turcum collectas inuictasq; uires cõpararẽt.Nihil utilius nihil felicius credidit Cornelius Tacitus Romanis optari poſſe,q̃ ſi eorũ inimici inter ſeſe diſſiderent & altercarẽtur.Maneat,inquit Cornelius,quæſo,duretq;, gentibus ſi nõ amor noſtri, at certe odium ſui,quando urgentibus imperij fatis,nihil iam præſtare fortuna maius poteſt,q̃ hoſtium diſcordiã. Miſſa iſtæc.Gallorũ rex Ludouicus quũ Delphinis cũ ſuis Armeniacis,& cæteris gẽtib.uniuerſos Alſatiæ uicos, & nõnullas ciuitates,dolo,proditione,blãdimentis intrauit,fidẽ ægre ſeruauit,Alſatiã omnẽ (ea tẽpeſtate Cerere & Baccho locupletiſſimã) miſerè uaſtauit.ædes,domos,caſas ciuiũ,pauperũ uiduarũ,orphanorũ,puerperarum, atq; ipſa dei noſtri ſacratiſſima templa,igni ſuccendit . Anno ſalutis noſtræ M. CCCC. XLIIII atq; ubi ſatis ſęuitum eſt in noſtros,cum omnia uitæ alimenta uoraſſet , & omnem libidinem in ruinas ędificiorum expleuiſſet, mutilum fractumq; exercitum in Gallias cepit traducere) uix tertia adhuc parte ſalua,incolumi reſtanteq;.Neq; illam quidem partem (quantulacũq; ſupererat

superetat) integram & illesam potuit ad sua reducere: quãuis crederet Alsati cos usqueadeò perculsos & attonitos, ut nec quispiam eorum à secretissimis suis penetralibus, prodire foras auderet.

De triumpho & uictoria ciuitatis Seletstadij in ultimam Delphini cohortem. Cap. LII

CVm enim Delphinus cum copijs quæ supererant, diuisis tamen exercitibus in Galliam redire instituisset, ultimã eius cohortem (quæ prædas passim ab Alsatibus direptas tutò sperabat ad Galliam inferre) Seletstadienses ciues, & magna præsertim eorum cohors, qui ex uicis & uillis eò tãquam ad asylum fugerant, quibus una salus fuit, nullam sperare salutem, sese densis saltibus & præruptis nemoribus abdentes, insperatoq; ex insidijs erumpentes duce & primipilo Conrado (quem Longum uocabant) secũdis auspicijs obtruncarunt, ac spolia quæcunq; feliciter ademerunt, eaq; in uicum imperij Romani Seletstad cum magno plausu gloriose inuexerũt. Belli quoq; signa plurima magnifice per nostros conciues à Gallis capta, in templo parochiali, ut omnibus uidenda pateant, erecta sunt, in tanti triumphi memoriã sempiternã. His rebus cõcilio dissoluto diffractoq; neutralitas (uti dixere) schismaq; Nicolao quinto pontifice Romæ à Cardinalium senatu electo, Friderici Cæsaris industria, religionisq; ac pacis amore tũ cessauere. Floruere sub Friderico tertio Germani ingenio præstantissimi tum in Theologia, tum in mathematica & astrorum scientia, humanitatisq; literis non solum Latinis, sed etiam Græcis, quales fuere (ut aliquos saltem & perpaucos nominemus) Nicolaus de Cusa Treuerensis, Cardinalis sancti Petri ad uincula, & episcopus Brixinensis, cuius doctrinam omnifariam, eloquẽtiam singularem, ingenium perspicacissimum, Ioannes Andreæ Aleriensis episcopus eleganti quadam epistola laudauit & extulit. Hic Nicolaus de Cusa multa in mathematicis, multa in Theologicis disciplinis cõscripsit. Cardinalatũ doctrina & uirtutibus meruit. Obijt Tudetti, anno salutis nostræ M. CCCC die undecimo Augusti. Eius cadauer Romam aduectum, & in ecclesia sancti Petri ad uincula humatum est. Floruit & ea tempestate Iacobus Teutonicus ordinis Carthusiensium, uir diuinarum scripturarum eruditissimus, dubiorum cautissimus interpres, uita & cõuersatione deuotus, hac tempestate multa de uaria edidit opuscula: de anno Iubilei, de causis passionum, de moribus Christianorum, de triplici statu hominum, & multa alia clarissima opera quæ nũmerare esset longissimum. Dionysius natione Teutonicus, & ipse Carthusiensium ordinis professus, uir & Theologia atque alijs disciplinis eruditissimus hac tempestate claruit. Qui cum esset ingenio subtilis, & eloquio disertus, tot & tanta scripsit, ut numero opusculorum præter diuum patrem Augustinum apud Latinos parem habuerit neminem. Laurentius Teutonicus patria Coloniensis Theologus atq; philosophus maximus, disputator acerrimus, gymnasium Parisiense, quod in Gallijs celebratissimum est, legendo, docen-

Der lãg Cuonrat. Erat minister publicus ciuitatis Seletstadiensis

Nicolaus de Cusa

Iacobus Teutonicus

Dionysius

Laurentius

docendo, disputando, ac uarios libros ac tractatus componẽdo egregie illu-
Henricus strauit. Henricus natione Teutonicus patria Coloniẽsis, præclarus fuit theo
logus & declamator, haud ignobilis, homo admirandæ sanctitatis. De præ-
ceptis decalogi, de tribus partibus pœnitẽtiæ, & multa alia opuscula edidit.
Ioannes abbas Ioãnes abbas in monasterio Nuicellẽsi in Theologia & iure Canonico eru-
ditissimus. Scripsit opus insigne & præclatum, quod prænotauit Canonum
Benedictus & Bibliæ concordantia. Benedictus Germanus patria Saxo, ex Halli oppi-
Saxo dulo ortus, oriũdusq;, in philosophia & Theologia atq; alijs liberalibus di
Laus Gymna sciplinis habitus fuit clarissimus. Apud Gymnasium Erphordiẽse, q̃d apud
sij Erphord. nos Germanos principẽ locũ obtinet, multa dictauit opuscula, doctrinæ nõ
protritæ, nec lectionis spernendæ, ut sunt eius commentaria in Genesim, in
Georgius Exodum, in Leuiticum, in Deuteronomium. Georgius Purbachius Vienne
Purbachius mathematicam docuit, & in eo disciplinę genere pulchra uolumina reliquit.
Ioannes de Ioannes de Monte regio Georgij Purbachij discipulus, uir & Græca & La-
Monte regio tina lingua peritus, cuius ingenium in mathematicis & astronomicis disci-
plinis etiam doctissimi Italorum extollunt & laudant, ut Picus Mirandula-
nus comes in libris contra astrologos. Is multa scripsit in Gerhardũ Italum,
natione Cremonẽsem, quę & grauia sunt & erudita. Scripsit præterea Ephe
merides. Mortuus est Romæ accitus à Sixto quarto pont. max. ut emẽdaret
Ioannes paschalem Dionysij compotum. Ioãnes de Vuesalia sacerdos, Theologus,
Vuesalia & philosophus acutissimus Erphordiense studium uarijs libris à se editis, &
lectione publica mirifice decorauit. In eodem etiam studio, & eodem tempo
Rodolphus re floruit Luttrea doctor insignis. Rodolphus de Grunigẽ natione Friso uul
Agricola go Agricola cognominatus, philosophus fuit & rhetor atq; poëta eminen-
tissimus, Græcæ, Latinæ, atq; Hebraicæ linguæ nõ imperitus, cuius ingeniũ
& eruditionem, & summã morum innocentiam ipsi Itali laudauerunt. Extat
Hermolai Barbari uiri eloquentissimi in eundem Epitaphiũ Rudolpho no-
stro testimonium præbens, quod hic subnotatum est,

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rudolphum
    Agricolam, Frisij spemq; decusq; soli.
Scilicet hoc uiuo meruit Germania, laudis,
    Quicquid habet latium, Græcia quicquid habet.

Illustrauit & legendo & docẽdo gymnasium Heidelbergense, in quo obijt
Anno 1486. die 28. Octob. Ex Hebræo Psalteriũ transtulit, ex Græco autem
quædã Platonis opera, Dionysium Areopagitã quo minus traduceret, mor
Petrus te est impeditus. Composuit & alia multa. Petrus Schottus, patria Argenti
Schottus nensis, conterraneus noster in literis politioribus Rodolpho Agricola usus
præceptore, Bononiæ Pontificias & Cæsareas leges sitienter hausit. In Aca
demia Parisiensi philosophiam & Theologiam didicit. Fuit in his omnibus
eruditissimus, nec Græcas literas ignorauit. Scripsit multa, quæ passim cir-
cumferũtur. Mortuus est argentinæ in natali solo, Anno ætatis suæ XXXI.

Sepultus

Sepultus in æde sancti Petri Iunioris, in qua Canonicus fuit. Mihi quoque summa amicitia iunctus extitit, & meum Thomam Vuolphium iuniorem ex baptismatis fonte leuauit. Cōradus de Zabernia oppidulo ad quartum lapidem ab Argentina distante, ipsum Amphionem in Musica superauit. Scripsit de Monochordio librum unum. De modo bene cantandi librum unum, & sermones uarios, quæ omnia & ingenij, & doctrinæ suæ magnitudinem præ se ferūt. Fuit idem sacerdos, & homo magnæ religionis, & exempli recti. Henricus Friso Carthusiēsis scripsit Chronicam sui ordinis, librum de nouitiorum instructione, de uita Christi librum unum, & multa alia. Nicolaus patria Moguntinus, philosophus ac Theologus fuit clarissimus, ob eius ingenium & doctrinam Friderico Augusto fuit charissimus. Edidit commentaria in libros Sententiarum, & alia quædam non absurda. Iacobus Stralem sub hoc Friderico philosophus & Theologus, fuit in studio Coloniensi maximus senex, Theologiam gloriosissime docuit. Composuit acutissimas quæstiones in Apocalipsim Ioannis apostoli. Gabriel Byel Spirensis, Theologus fuit magni ingenij & doctrinæ, legit in Gymnasio Tubingensi cum summa gloria. Composuit commentaria in libros Sententiarum, & quædam annotamenta super Canonem missæ. Et hos paucos ex multis numerasse sufficiat. Vt autem ad Fridericum Cæsarem redeamus, fuit is Imperator pacificus, quietus, admirandæ patientiæ & mansuetudinis, clero & ecclesiasticis nequaquam inimicus.

Conradus de Zabernia

Henricus Friso

Iacobus Stralem

Gabriel Byel

De prudentia rei militaris. Cap. LIII

VT ad rem de qua scripsimus reuertar, sine controuersia quæ sentio dicam, administratores bellorum (quos ueteres Imperatores appellauere) Germanos iure optimos esse & fuisse dijudicandos. Si enim exercituum copiam, metandorum castrorum peritiam, signorum collationem acierū instructionem, ordinū pertinacem obseruantiā, oppidorū solertem oppugnationē cōsideres, ac cōmeatuū facilitatē frugalitatēq; & stratagematū, insidiarumq; faciēdarū & uitandarū occasionē, neq; Atheniensiū Miltiadē Cononis filiū, neq; Themistoclē Neoclis, neq; Aristidē Lysimachi, neq; Cononē Miltiadis Alcibiadē Cliniæ, neq; Thrasibulū, Cononē, Iphicratē, Chabriā, Timotheūq; Germanicis Imperatoribus cōparabis. Cedāt Lacedæmonij, Leonidas inclytus rex, Pausanias magnus homo, sed in omni genere uitę uarius, Lysander qui Atheniensiū remp. destruxit, tyrannidemq; Athenis induxit, Agesilaus optimus rex, cum à cæteris scriptoribus, tum à musa Attica Xenophonte Socratico collaudatus. quid thebanum Epaminundā quē & musicen didicisse egregieq; saltasse cōperimus, quod multis à persona principis alienum uidetur, qui alienos mores ad suos referunt, & quæ eis leuia uidenē pati modo apud cæteros arbitrātur esse, sed græcanicum est etiam in olympia uincere, Epaminundam dico Pelopidamq; num Germanis comparabimus? Quid de Philippo Amyntæ filio, Alexādroq;, Antigono, De-

metrio, Seleuco, Lysimacho, Ptolemæo, innumerisq; alijs, qui ab Alexādro ueluti ex equo Troiano prodierunt. Habeant Pœni, Hamilcares, Hannibales, Asdrubalesq;. relinquant nobis Henricos, Othones, Carolos, Cōrados, Fridericosq;. De Assyrijs, Persis, Parthisq; non est quod dicam, cum principum nostrorum serui libertiq; illis Ventidios præstare queant. Possem hic mille numerare Germanos, qui humili loco nati, nullis opibus, sed sola militaris rei pericia & fortitudine subnixi, apud exteras gentes immortalem glo-

Martinus Schuuartzius riam sunt consecuti. Sic nostra ætate Martinus Schuuartzius nouus homo, sed instar Marij in armis acer fuit & bellicosus: cuius pugnæ & uictoriæ in conuiuijs Britannorum (quorum tamen hostis fuit) creberrimè ad lyram cantantur.

De triumphis Germanorum, quodq; eorum auxilio Romani quoq; triumpharint, & quod ipsi quandoque Romanis dominati sunt. Cap. LIIII

Dicam igitur quod sentio, Germanos omnium gentium uictores, uictricemq; gentem, nedum à Romanis, qui omnium gentium præstantissimi uictores triumphatoresq; fuere, uictos: & si partem aliquam Germaniæ uicere, non tamen sine Germanis uictoria potiti sunt, sed Germanis militibus totius mundi populos deuicere. Merito igitur gentem uictricem dixerim, cuius auxilijs alij certauere. Ipsi in toto liberi, tandem florentissimā Romanorum rempublicam aggressi, quod stipendijs militiaq; meruerant, imperium, & totius orbis monarchiā sibi subdidere. Vera nobilitas, uera libertas, & in militari disciplina fides, robur, fortitudo, constantia apud Germanos sunt. Historicos mirari soleo ueteres probatissimos (non hos nouos, qui assentatores potius appellandi sunt) quibus cum lex prima sit, ne quid falsi dicere audeant, deinde ne quid ueri taceant, ne qua suspitio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis, quod cum de Germanis scribunt, uitia narrare soleant (& ea quidem minima) uirtutem uero quasi cum fastidio celebrant, uel non debita laude pronunciant, uel silentio prætereundo obticent. Quare optime Alexandrum dixisse legimus, cum Achillis sepulchrum contemplaretur, ô Fortunate adolescens, qui uirtutū tuarū præconem Homerum inuenisti. Si Germanis ea copia scriptorum fuisset, quæ fuit Imperatorum, non Scipiones, non Catuli, non Metelli frequentius in oratorum ore uersarentur, quàm Germanorum & duces & Imperatores, atq; maximarū urbium expugnatores: quorum tanta copia, tanta multitudo fuit, ut si quispiam domesticas solum res bellicas narrare inciperet, Liuianum codicem scriptis suis exæquaret.

De Friderico Bauariæ duce Philippi Moderni patruo & tutore. Cap. LV

Sola Friderici Bauarorum ducis uictoriosissimi facinora, propriam historiam flagitarent: qui Philippi principis Comitis Rheni palatini tutor &

patruus

patruus, raptores & pdones in primis exterminauit, eorūq; arces solo æquauit, terrarū itinera uiolatorib. tutissima fecit, tres illustres & nominatissimos hostes deuicit, pridie Kalend. Quintiles, Anno Christi M. CCCC. LXII inter Rhenū & Neccarū miliario uno ab Heidelberga. ad hoc insigne certamen Dietherus Isenburgensis, Maguntinus archiepiscopus suppetias Friderico tulit. Morit Fridericus pie & catholice, corpusq; eius humatū est in sacello à seipso extructo apud Cordigeros Heidelbergeñ. Cuius sarcophago sequens Epigrāma per circuitū inscriptū est: Fridericus Bauariæ dux, Comes Rheni Palatinus, sacri Romani imperij elector, salus patriç, prędonū fulmē, tris illustres hostes uicit, principatum auxit, & pie uiuis excessit, Anno 1476. pridie Idus Decemb. Fuit eius uitæ socia uirtus, gloria mortis comes.

De alijs quibusdam ducibus Bauarorum. Cap. LVI

FVit eidē Friderico pater Ludouicus princeps pius, q Christi amore Hierosolymā petijt, Teutonicorū ordini apud Prussiā auxilio fuit, Latinas literas (Catonis exemplo) senex didicit, quod audierat Sigismundū imperatorem dixisse, pudore sese affici ob principū electorū barbariē, qui latinarū inertes essent literarū, quas tamen necessario scire deberent. Fuit hic Ludouicus Roberti filius, quē inter Romanorū reges posuimus. Cuius pater eiusdē nominis, duobus prælijs Saxones uicit, & Robertus auus Heidelbergense gymnasiū ex ecclesiasticis prouentib. in Germania primū & antiquissimū, fundari & erectū iri à summo pontifice impetrauit. Habuit quoq; Fridericus fratrē Ludouicū principē pacificū. Huic successit Philippus. Patruelē habuit Fridericus Roberti regis nepotē, Albertū Argentineñ. episcopū, qui nostra ætate non solū cū pace & mansuetudine terras suas gubernat, sed etiā ecclesię cui præest nō modica iura, quondā alijs obnoxia restituit. Quod ego monitis Cancellarij suæ illustrissimæ clementiæ redegi in sequens carmen.

Ex ducibus bauaris Albertus episcopus istam
Instaurans arcem nobile fecit opus
Mansuetusq; pater patriæ, multo ære redemit
Vallem, cui nomen perflua Prusca dedit.
Et quæ pro uoto poterant intrare Trebotes
Oppida cum pagis libera restituit.

Hoc idem soluta oratione hortatu meo ita expressisti.

Albertus ex illustri Bauarorū familia procreatus, Argentinensis antistes hanc arcem carie & uetustate inter rudera penè obrutā pristino decori munificentius restituit. Vallem eius fluminis quod incolæ Pruscam uocant graui ære redemit. Arces ac oppida quæ ciuibus Argentinensibus seruitutē seruiebāt ueluti alter Brutus libertati reddidit. Anno à natali Christiano secundo & quingentesimo supra millesimum Alexandro VI Pont. Max. & Maximiliano Augusto regnantibus. Valete posteri.

Operis uiolator infelix esto.

Ad Ludo-

Ad Ludouicum patrem Friderici redeo: cuius ætate ex Germania supra quadraginta milia equitum, ad Bohemicam sectam expugnandam conuenisse traduntur. Aberat autem Ludouicus palatinus, qui comiti Videmontensi contra Lotharingos opem tulit, missis ab eo in eius auxilium electissimis ex uniuerso palatio militibus: qui miseranda leuium quorundam Gallorum siue fuga, siue proditione circumuenti sunt, deserti sunt, occisi sunt, anno salutis nostræ M. CCCC. XXXI sexto Non. Quintiles. Ad id bellum Videmontanum Ioannes Vuimphelingius patruus noster adolescentē forma & nobilitate insignem de Hohenstein nuncupatum iussu amicorum secum duxit: horrendamq; proditionem pro sua prudentia sentiens, innocentissimum ephebum à strage feliciter eripuit, incolumemq; in terras nostras reduxit. Fuit ille adolescens ex nobilioribus patriæ nostræ familijs satus, licet & aliæ quoque sint altissimo stemmate fulgentes, qui & principes auos possint referre; sicut est mi Thoma, Albertus ex familia Ratsamhusen in Stein, theseus tuus, quem tu ubiq; concelebras, utpote hominem & literis & ingenio, & armis clarissimum. Magnam mihi uoluptatem affert mirū hoc Tetrastichon Baptistæ Mantuani, ubi in amicitiā uestrā ita suauiter olim Bononiæ cecinit,

Fallor? an hi duo sunt? duo sunt, pluresq; duobus
Hi duo, & hi plures, sunt tamen unus homo
Corporibus duo, corde unus, cum uiribus addat
Vnio, tres, sic sunt, tres duo, & unus homo.

Ausim hoc affirmare, me nihil in lingua latina repperisse quod his uersiculis sit tersius, qui uel soli sufficiūt ad uestri nominis immortalitatem. Sed nunc de bello Burgundico paucula dicamus.

De bello Germanico cum Carolo Burgundionum duce. Cap. LVII

POssem hic bellum afferre Germanicum cum Carolo Burgundionū duce magnanimo & potenti Maximiliani regis nostri socero, qui Romani imperij loca sitiens, Nussiam expugnare, Lotharingorum ducem uincere, & Alpinates, Alsaticosque supprimere moliebatur. At illi Nussia constantissime multis mensibus restitit, duce ac patrono gauisa Hermanno Hassiæ tum Lantgrauio, hodie archiepiscopo Agrippino: tandemq; Friderici Imperatoris tertij aduentu, absque bellorum periculis, & absque humani sanguinis effusione prudēter erepta. Carolus autem paulopost à Germanis tum Lepontijs aut Alpinatibus, tum Alsaticis, potissimum uero Argentinensi Rep. ex cōsilio & ductu Petri Schotti prudentissimi senatoris. (Is est ille Petrus Schottus, qui postea filiū habuit eiusdē nominis, cuius editiones & ingenij monumenta ubiq; expetuntur.) Reinhardo Lotharingiorū duci auxiliantibus, à Nansensi ciuitate pulsus, uictus & occisus. Ignorabat enim Carolus (licet antehac persæpe fugatus) non tā facile Germanos atq; leues Gallos

Nussia
Hermannus Hasso
Reinhardus Lotharingorum dux

Gallos(quos pro nutu suo usq; ad Parisiorũ urbem uexauerat)bello uel ab/sterreri uel superari posse. Verũ constantiam, magnanimitatẽ, rei militaris exercitationem,intrepidasq; Germanorũ uirtutes crebra sua fuga, thesauri maximi dixeptione apud Gransiam,terribiliq; suorũ strage apud Murthã expertus est,& tandẽ apud Nansen miserrime occisus Anno Christi super M. CCCC. LXXVI.nonis Ianuarijs.Cecinit de hac re tritum distichon Ludouicus Dringenbergius præceptor meus. Gransia Murta

Oppida trina tibi dux Carole dura fuere,

In rebus Gransen,grege Murthein,corpore Nanse.

De Constantia Germanorum. Ca.LVIII.

NEc solum Nussia Carolo constanter restitit,sed aliæ quoq; Germanorum ciuitates,hostibus sese obsidione premẽtibus, animose reluctatæ sunt,adeo ut exercitus,moræ impatiens desperata expugnatione sæpe castra soluere uideretur.Hanc constantiam uidimus in Vualshuda à Lepontijs, in Vuyssenburgo à Friderico Bauarorũ duce, in Metensibus à Lotharingorũ ducibus,in Brunsuiga ab eiusdẽ nominis principibus, in Bopardia à Treuerorum põtifice occupata & afflicta.Nõ enim solẽt Germani,cũ obsidiõe premuntur facile hostẽ admittere,aut se in deditionẽ offerre. Quippe qui prouerbium istud exterorũ apprime detestantur & abhorrẽt, Viuat qui uincit.

De bellis Maximiliani. Ca.LIX.

MAximilianus Augustus,ipso Alexandro magno uere dici potest militarior:Qui dum adhuc ephebus esset & imberbis,cum Gallis, Sicambris,Batauis,Morinis,Eburonibus:nunc eques nũc pedes in prima acie congressus,de eisdem etiã gloriosissime triumphauit. Sub hoc Cæsare felicissime degimus,quo uno nemo in suos benignior,in hostes atrocior.Cuius præclaras uictorias,Hermolaus Barbarus,& Marullus Constantinopolitanus, hic uersu,ille prosa laudauit.Fortitudinẽ Cæsaris nostri ipsi quoq; Pãnonij, mortuo Mathia Coruino eorũ rege,cũ magna calamitate(quod nemo ignorat)experti sunt.Sed qd uetera memoramus?quid illud est? quod superiore æstate feliciter confecit?Vicit Bohemos,& in ipsa acie primus hostiũ telis se obiecit,omnesq; occidione occidit.Preterea quosdã Germaniæ principes diuitijs & copijs militaribus instructissimos, Romano imperio rebelles, penè funditus deleuit.Fuit profecto gloriosissimus triumphus,quem ex hac Bohemica strage reportauit.Huic præclaro facinori & plusquam memorabili, non sine gloria interfuit Caspar Vuolphius,qui ut Cæsari suppetias ferret. à S. P. Q. Argentinen.cũ quingentis peditibus in Bauariam missus, & illic strenui ducis officio fungens, perinde ac alter Furius Camillus pro patriæ libertate fortiter depugnans,ex Bohemis opima spolia reportauit, quatuor militaria uexilla, ui & armis ex hostibus cepit.Ea in hanc urbem Argentinam magno totius populi applausu aduexit,nunc in tẽplo maximo urbis

nostræ affixa uisuntur. Huius in re militari peritiam, fortitudinē, fidem, agilitatem, constantiam, in bello Cimbrico, Gallico, Britannico, Burgundico, Pannonio, Bohemico sæpius Germana nobilitas experta est. Itaq; in ipsis castris, ab Alberto Saxonum duce, non semel militari cingulo donatus: Anno autem proxime transmisso: qui fuit à Natali Christiano quartus & quingentesimus supra millesimum, à Maximiliano Cæsare inuictiss. haud procul à Ratispona, una cum Philippo de Rechbergk eques auratus designatus est. & insignia gentilicia sibi & liberis & suis ex fratre nepotibus hoc est tibi charissime Thoma Vuolphi, fratribusq; tuis, ac omnibus ex eiusdem legitime descendentibus, pro Cæsarea liberalitate, liberaliter decreta sunt: non ita ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra uiderunt, nunquā denicq; tubarum sonum (nisi in spectaculis) audiuerunt. Ab imperatore nostro non fuit molestum, ad Casparem Vuolphium patruum tuum diuertere, q; is Romanas aquilas, & tyro & ueteranus sequutus, de imperatore, de Rep. nostra, de literis ac literatis bene meritus, mihiq; amicitia non uulgari coniunctus. Igitur Vympfelingum hoc uiro in omni uita integerrimo, inuicto, infracto, præstitissime nullus admiratione capiatur.

Philippus Rechberg

De bello Sigismundi Archiducis Austriæ contra Venetos. Ca. LX.

TAceo memorabile bellum Sigismundi Archiducis Austriæ, In quo Veneti germanicam uirtutem experti sunt. Dux exercitus Venetorū Robertus Sanseuerinas Italorum Achilles, una cum magna exercitus sui parte, in flumine Athesi submersus est. Cæteri partim uel deleti, uel occisi, uel capti sunt: partim sibi salutem pedibus quęsiuerūt, prope arcem Bisenum, quod nobiles cognomento Trappi, incolunt. Facta est hæc strages die Laurentij: Anno M. CCCC. LXXXVII. Senserunt tum Veneti (ut alias sæpe) quā periculosum sit cū Germanis ferro ac armis decernere. Multi Itali à nostris parua manu fusi sunt. Hoc memorabile bellū Burckhardus de Anuuil Germanus, uir nobilis & egregius uersu Heroico complexus est. Extat quoque Baptistæ Mantuani ad Andream Bentiuolum de eadem re elegans carmē. Roberti Sanseuerinatis cadauer paucis post diebus inuentum ab Vdalrico de Frundsperg, tunc pōtifice Tridentino, & eius ciuibus in æde Diui Vigilij honorifice tumulatur. Est in eum tale Epitaphium.

Italiæ uictor Seuerina stirpe Robertus,
Sigmundum Australem sensit in arma ducem.
Ter proceres Veneti, bello petiere Tridentum,
Ter uicti, hic uictus ecce Robertus adest.

Filius quoq; Roberti Sanseuerinatis Antonius Maria, quē tu Bononiæ & Mantuæ sæpissime uidisti, cum nepote principis Camerini captus fuit. Postea tñ singulari certamine cōgressus cū Ioanne comite de Sōnenburg: ab eodem q̄q; uictus. ita ipsi Veneti in omni re uirtute nostra inferiores extitere.

Solas quinq; germanorum gentes exercitum uictorem in Turcos suppeditare posse. Et de ordine theutonicorum Cap. LXI.

QVid uerbis opus est, cum ex quinquaginta & eo amplius germanorũ gentibus quinq; duntaxat, Bauari, Sueui, Lepontij, Saxones, & Cymbri, quoscunq; hostes, quoduis regnum, ipsos etiam immanissimos Turcos & Sarracenos, auspicante deo aggredi & superare possent. Ideoq; mirum & monstro simile est atq; solius dęmonis inuentũ (qui inter Germanos discordiam seminat) quod uniuersi Christianæ religionis principes & populi somno pressi, Constantinopolim non eripiunt, finitimisq; Christianis non succurrunt, Illyricos, Dalmatas, Styrios, Croacios, Lyburnos, Pannonios, Austrios ab impijssimis perfidissimisq; Turcis, & ab eorum miseranda seruitute in quam indies abducuntur, nõ liberant, nõ protegunt, neq; cogitant rem quoq; eorum agi proximus cum paries ardeat, & neglecta uires incendia sibi cumulare. Posset nimirũ huic bello magnas præstare suppetias ordo Teutonum à Teutonibus ex pietate christianæq; religionis amore apud Sarracenos cœptus proq; incremento ac defensione fidei nostræ laudabiliter institutus.

Ad Vniuersos germaniæ principes. Cap. LXII.

QVid non speratis uos facturos, posita prius simulate, cũ exigua quondam germanorũ portio ex incognitæ insulæ collecta manu, breui omnem Europam & Africæ atque Asiæ partem subiugarint. An non uniuersi uos nunc non poteritis, quod olim Gothi exigua pars uestrum potuere? An erit minus in uniuerso corpore quàm in uno digito uirium? Quousq; igitur sinitis, ò uos saltem magni germaniæ principes, fidem catholicam negligi. Constantinopolim orientalis imperij caput, ac totius græciæ columen iniustè occupari. Vrbes incendi, christianum sanguinem effundi, altaria euerti, sanctorum reliquias canibus obijci, dei & suæ matris imagines lanceis effodi, sputis lutoq; deturpari, christianos in seruitutẽ abduci. Iusta forsitan inter uos geritis bella. At iustius est ꝓ Christo pugnare, maiorq; necessitas Christi est hęreditatem quàm uestram defendere. Cogitate de communi periculo, maiora minoribus anteponite. Ne grauemini pacis causa, & dei redemptoris uestri amore, æqualibus deferre. Sumite sapientiam, qua furori temperantiam, arrogantię humilitatem, duriciei mansuetudinem, obijciatis. Ponite tandem latens odium. Sit finis germanicæ discordiæ, ut quorum consueuit in armis esse inuicta uirtus, unitis iam uiribus ac concordibus animis, in Turcos militaria signa feratis. Redimite, liberate infœlices christianos qui à Turcis in compedibus retenti, miserè seruitutem seruiunt. Byzantium regiam urbem quę nunc Constantinopolitana dicitur quo pacto recuperetis cogitate. Id uester honor, id uera Christi fides, & religio, Id christianæ Reipub. salus exposcit. Nobiles estis, insignia militaria palam geritis, & ceruices torquibus

De inuentione celeberrimæ artis impressoriæ. Caput. LXV.

ANno Christi. M. CCCC. XL. Friderico tertio Romanorum imperatore regnante, magnum quoddam ac pene diuinum beneficium collatum est uniuerso terrarum orbi à Ioanne gutenberg. Argen. nouo scribendi genere reperto. Is enim primus artem impressoriam (quam latiniores excusoriam uocant, in urbe Argen. inuenit. Inde Maguntiam ueniens eadē fœliciter compleuit. Interea Ioannes Mentel id opificij genus inceptans, multa uolumina castigatè ac politè Argentinæ imprimēdo, factus est breui opulentissimus. Huic successit Adolphus Ruschius. mox Adolpho Martinus Flachus, qui & ipsi Argentineñ. in natali solo cū laude & gloria hanc artem exercuerunt. Is est ille Martinus Flachus, qui dum in humanis esset, iunctus affinitate fuit nostro Mathiæ schurer, homini sane docto, probo ac integro, cuius quotidiano conuictu, assidua familiaritate ac consuetudine, charissime Thoma, & ualde recrearis, & mirificam uoluptatem capis. Nec solum nostri in hac arte Argentinæ floruerunt, sed eandem etiam alibi tractantes, & decus & emolimentū sunt consecuti. Ita Sixtus Rusinger Argentinus, Neapoli anno M. CCCC. LXXI. libros quomodo imprimi possint, primus monstrauit. Ob quod factū Ferdinando regi & Neapolitanæ nobilitati charissimus extitit. Huic sæpe ab ipso rege episcopatus & amplissimæ dignitates oblatæ sunt. His omnibus patriam Argentinam præferens, ad nos cōcessit, estq; hodie uita superstes, uir ob dignitatē sacerdotalem & senium reuerendus. Præterea Vdalricus cognomento han, sub idem fermè tempus formas librarias, rem inauditam, nec unquam Romanis uisam, Romam attulit. Fuit is natione germanus, cui cognomentum (ut dixi) erat han, id latine gallum gallinacium significat. Hoc ideo scribo, quia Campanus & aliquot docti, existimauerūt hunc Vdalricum natione gallum fuisse, quod plane falsissimum est. Is tamen error ideo emanauit quod cognomen familiæ traductum fuit in latinum, quod Hermolao barbaro auctore nunquā fieri debet. nomina enim & cognomina, opidorū propria, sicut hominum quacunq; lingua retineri solent. Itaq; Vdalricus han, cū hoc diuino opificio, rem litterariam ex inopia ad ingentem ubertatem perduxisset, Antonius Campanus in illum iocatus hoc Tetrastichon edidit.

Anser Tarpeij custos Iouis, unde quod alis
Constreperes, gallus decidit, ultor adest
Vlricus gallus, ne quem poscantur in usum,
Edocuit pennis nil opus esse tuis.

Non est prætereundus Ioannes Prus municeps noster, qui hanc artem hodie in urbe Argentina diligenter excolit, qui infinita uolumina literarum studiosis legenda dedit. Multi summi & celebres uiri hoc impressorium munus laudauerunt, ut Polydorus Vrbinas, ut Beroaldus præceptor tuus. Is in qua

dam oratiõe sua,quod inquit ingeniosius inuentũ, q̃ litteraria Impressoria, uel ut Latinius loquar excusoria,qua nihil utilius. & alibi idem Beroaldus in quodã hẽdecasyllabo: O germania muneris repertrix,Quo nil utilius dedit uetustas, Libros scribere quæ doces premendo. Nõ piguit in præsentia eos qui chalcographiam,uel inuenerũt,uel illustrarũt,memorare. Nõ sunt enim tantæ rei autores sua laude fraudandi, præsertim ut posteritas sciat: quibus hoc diuinum & immortale munus acceptum referre debeat.

De Architectura Germanorum. Ca. LXVII.

IN Architectura Germani excellentissimi sunt, quorũ ædificia Æneas Siluius mirari se potuisse scribit nõ cõmẽdare.Sũt meo,inquit, iudicio Theutonici mirabiles Mathematici,omnesq; gentes in Architectura superãt.hoc homo Italus de germanis testatur,nec falsa loquutus est,quod ut cætera ędificia(quæ passim in Germania magnificentissimè extructa sunt)omittã,Argentinense templũ & turris in eo ædificata abũde demonstrãt.Hac una structura nihil in uniuerso orbe cõtẽderim esse preciosius,nihil excellẽtius. Quis satis mirari,satis laudare potest Argentineñ. turrim,quæ cælatura,statuis,simulachris,uariarũq; rerum effigie,omnia Europæ ædificia facile excellit. cuius altitudo excedit numerũ ccccc & xv cubitorũ.Miraculũ est tantam molem in tam altum attolli potuisse.quid si isti à laudatis autoribus laudati artifices reuiuiscerent,Scopa,Phidias,Ctesiphon,Archimedes,profecto in Architecturæ disciplina se uictos esse à nostris uel palàm faterentur:atq; hoc opus Dianæ Ephesię templo, & Pyramidibus Ægiptiacis, atq; his omnibus quæ inter septem spectacula numerantur longe anteferent.

De Pictura & Plastice. Cap. LXVIII.

NOstrates quoq; pictores esse omniũ præstantissimos uel ipsa experientia(quæ rerum magistra est)apertissime docet.Icones Israhelis Alemani per uniuersam Europam desiderãtur,habenturq; à pictoribus in summo precio.Quid de Martino Schon Colmariensi dicam,qui in hac arte fuit tam eximius,ut eius depictæ tabulæ in Italiam,in Hispanias,in Galliam, in Britanniam,& alia mundi loca abductæ sint. Extant Colmariæ, in templo diui Martini, & sancti Francisci,præterea Seletstadij apud prædicatores in ara quæ diuo Sebastino sacra est, imagines huius manu depictæ, ad quas effingendas exprimendasq; pictores ipsi certatim cõfluunt,& si bonis artificibus & pictoribus fides adhibenda est,nihil elegantius, nihil amabilius, à quoq̃ depingi reddiq; poterit.Eius discipul. Albertus Durer & ipse Alemanus hac tẽpestate excellẽtissimus est,& Nurẽbergę imagines absolutissimas depingit,quæ à mercatorib.in Italiã trãsportant,& illic à ꝓbatissimis pictorib.nõ minus ꝓbant̃ q̃ Parasij aut Apellis tabulę.Ioãnes Hirtz Argẽtineñ nõ est omittendus,qui dũ in humanis esset,apud pictores omnes in magna fuit ueneratione,cuius in pictura peritiã clarissimę ac speciosissimæ imagines

tum

tum alibi,tum Argentinæ in natali solo depictæ testantur.In Plastice (hoc est figulina arte,quæ ex terra similitudines itidem fingit) Germani præstantes sunt,quod ipsa figulina uasa & plurima uasorum fictiliū genera quæ modo humanæ uitæ usui sunt,indicant & demonstrant. Hic sunt quos uel Corebus Atheniensis figulinę artis inuentor admirari possit & laudare.

De fortitudine Germanorum. Cap.LXIX

MVlti Græci & Latini autores fortitudinem Germanorum extulerunt. Breuitatis tamen causa multis obmissis Philippi Beroaldi præceptoris tui ex quadam oratione uerba subnotabo. Germani, inquit, quos & uulgus & historici luculenti Alemanos appellant,in uniuersum animosi,liberales,ingeniosi.scriptores Prisci Germanos extollunt, quod à paruulis duriciei & labori studentes in uenationibus, atq; in studijs rei militaris cōsisterent, quibus arma tractare ludus fuerit, feras excipere uoluptas.quàm acres forēt bellatores,& libertatis retinentissimi,sæpe Romani experti sunt, & quidem infeliciter, quorum exercitus quinq; consulares sub totidem ducibus per interualla temporum fusi profligatiq;. Nec impune Caius Marius cū pugnacissima gente conflixit.Diuus quoq; Iulius magis arma Germanis ostentauit quàm intulerit. Augustus Cæsar uirtutem Germanicam duabus cladibus expertus,Loliana scilicet & Variana. Sed Varianam adeo exitiabilem sensit tribus legionibus cum duce cæsis,adeoq; consternatus est,ut barba capilloq; promisso caput interdum foribus illideret,uociferans, Quintili Vare legiones redde.Quid multa?Germani ob unicam fortitudinē ac uim bellicam,Herculem,Martemq; perinde ac uirtutis præsides in primis coluerūt, nihil neq; publicæ rei,neq; priuatæ,nisi armati agentes,præditi proceris corporibus, & statura prorsus militari. Nec apud nos Germanos soli uiri pugnaces & egregij sunt bellatores,ipsę fœminę cum res postulat ad arma paratæ sunt studia bellica tractantes. Proditum est memoriæ fœminas quoq; Germanas sumptis aliquādo pro patria armis ex integro uirorū pugnas instaurasse,& sicut Cornelius Tacitus autor est,nullā aliam dotem afferre consueuisse in Maritorum domos q̃ frenatum equum, & scutum, & frameam.

De nobilitate Germanorum. Cap. LXX

IOannes Teutonicus ille egregius Decretorum interpres in quadam glossa dist.xxxiiij.Germania,inquit,à germine dicitur, est enim uerū germen nobilitatis.Atq; hunc Teutonem dices & suæ genti blanditum.Alterius igitur nationis hominem afferam Germanorum alioquin hostem & detractorem Antonium Campanum, qui de Germanis loquens sic ad uerbum ait: Illi domi concordes,foris strennui,& acquisiere imperium,& tantam illustrium uirorum multitudinem pepererunt, ut per reliquum orbem ueluti Colonijs nobilitatis usquequaq; deductis familias nobilissimas & regias propagauerint: nec ulla sit familia in Gallijs, ne regia quidem, nulla in Hispa

nia, aut in Italia paulo illustrior, quæ si antiquitatem repetat suam, non statim è Germania esse prædicet, & ueluti è seminario quodam ueræ nobilitatis è uobis uenisse glorietur. Nam quis obsecro familiam Gallorum regum tam celebrem, tam laudatam protulit? Germania, Pipino Germano autore. Quis Hispaniæ domum tam insignem, quæ nunc regnum obtinet, & prope ad Libiam usq; protēditur? Germania, Richardo Visigotho Germano autore. Quis tot nobilissimas familias per uniuersam Italiam, tanquam excusso gremio nobilitatis fudit, sparsit, seminauit? Germania, Hērico Germano autore, qui Ordelaphos, Varanos, Malatestas, Mãfredos, Gallassos, Ferretranos, Vicecomites, Gõzagas, aliasq; innumerabiles & instituit nobiles, & locupletauit: ut uere dici possit, fontem nobilitatis uiuum & perennem fuisse Germaniã, aut mare potius, quod omnes prouincias Europæ suo splendore uelut æstu quodam nobilitatis inundauit, dum in Galliam, in Hispaniam, in Italiam nationesq; alias propagauit imperium. Nõ ergo à Romanis Germania traxit, sed Romanis potius Germania nobilitatem immisit, quam maiores nostri uirtute, gloria, rebus gestis magnifice pepererunt. Si enim à uirtute nobilitas nascitur, Germani profecto Romanis uirtute minime inferiores extiterunt, utpote qui fidem, integritatem, iustitiam, liberalitatem, ueritatē semper coluerunt. Si magnificentia rebusq; gestis nobilitatem adipiscuntur homines, quæ natio magnificentior, minusq; inuicta Germanis? Quod si ex antiquitate & longo æuo nobilem quempiam iudicabimus, fuere Germani longe uetustiores Romanis. Roma enim Christũ antecessit. annis septingētis & quinquaginta duobus. At nobilissimam urbem Treuerim, quæ Ammiano Marcellino autore in Germania sita est, cõstat duobus annorum milibus Christi ortum excedere diuturnitate, id quod nec ipsi Romani inficiantur.

De liberalitate Germanorum Cap. LXXI.

GErmanos comes faciles, & pecuniæ liberales esse, nemo unquam negauerit, quum nõ solum inter sese, sed etiam in aduenas & peregrinos hospitalitatē (decorũ liberalitatis genus) obseruēt: quotũ domus hospitibus nõ modo facile patēt, sed etiam ipsi errãtib. comiter & sine fastidio uias demonstrãt: tamē in quo uirtutē suã cęteris impēdere nitunt, et in quo laudē mereri debent, in eo ignominiosam uitij labem sibi cõparant. gulæ enim & ebrietatis arguunt ab his, qui suã auaritiã & odiosam tenacitatē simulata moderatione fictaq; frugalitate norũt obumbrare. Germanorũ humanitate diuus Athanasius quũ in toto orbe tutus nõ esset, furorē Imperatoris ab Ario seducti euasit, ac duobus ferè lustris hospitio clam exceptus, apud Germanos fidei symbolũ cæteraq; cõscripsit. Germanorũ humanitatē, liberalitatē, & in hospites munificētiã Cornelius Tacitus probat. Cõuictibus inquiens, & hospitijs non alia gens effusius indulget. Quemcunq; mortaliũ arcere tecto nefas habetur. Quid mirum, nos hodie hospitalitatem diligere, posteaquàm

Hoc ideo dicit, quod plerique Belgarũ à Germanis sunt oriundi. Nam alioqui cõstat Germanos sub Constantio nõdũ in Galliã fuisse trãsgressos.

Christus

Christus & diuinissimus Paulus eam tantopere commendarint, quum maiores olim nostri nondum Christianæ religionis conscij, naturalis solum rationis ductu, in aduenas benefici fuerunt, & perliberales. Viderint qui nobis ebrietatem ascribunt, si non uirtutem nostrã in uiciũ calumniatores uertant.

De fertilitate Alsatiæ. Cap. LXXII

VT multas Germaniæ regiones obmittamus, Alsatiæ fertilitatem prosequamur. ea tametsi Germaniæ portiuncula est, tamen aëris temperie, soli fertilitate, aquarũ copia, nemorũ salubritate, Cereris ac Bacchi abundantia, ac omniũ rerum ubertate est effluentissima, quæ merito cella penuaria & Germaniæ nutrix nominari potest. Ægyptus, Sicilia, Italia, Hispania, sicut receptissimi autores prodiderũt, sunt quidẽ regiões uberrimę fertilissimæq́: frumenta tamẽ & uina quæ illic colligunt, crassa sunt & pinguia, & sciti sapo ris, minime tamen duratura, quæ tamen apud nos ad 60. usq; annũ incorrupta, illæsa, sincera, pura, & ad mortaliũ usum accommodatissima permanent. Huc adde, quod Alsatici diuina ingenia sortiunt ex aëris loci q́ tẽperie. Multos protulit patria nostra claros doctrina & eruditione uiros. Extát q́ hodie etiã in quocũq; disciplinæ genere peritissimi. Si Theologũ desideras, ad manum est Keysersbergius: si iureconsultũ, Bernardus Vurmser condiscipulus tuus in prõptu est, qui tecũ unã Bononię diuini & humani iuris professorib. operã dedit, & in legali doctrina ita acutus, ita disertus euasit, ut merito dici possit nostri temporis Papinianus. Is quanq; ætate iuuenis, tamen eruditione ueteranus est, quod & illius respõsa & cõsilia lucidissime testant. Sed heu succurrit nũc Amãdus Vuolphius tuus Germanus frater iurecon. egregius, q superiori æstate morbo intercutis aquæ periit, cui si uitã prorogasset deus, exornasset seculum nostrũ. Sũt in medicina, sunt in mathematica, oratoria, Poëtica, qui nec spernẽdi sunt, nec abijciendi. Loquar de Thoma nostro Aucupario, ob breuitatem reliquis obmissis, qui nescio quid magni ac alti de se pollicetur, qui si ætate processerit, proculdubio non tam Alsatiã quàm Germaniam poëmatis suis illustrabit.

Conclusio per Epilogum,

DEniq; ut ad calcẽ properemus, exploratũ esse nõ dubitamus in toto orbe Germaniã cæteris p̃stare nationib. uirorũ multitudine, fœminarũ pudicitia, ducũ, principũ excellentia, eorũq́ sincera ac pura nobilitate, militũ fortitudine & proceritate, atq; cõmuni liberalitate, fide, integritate, libertate, constãria artiũq́ præcipuo ingenio, episcopatuũ magnificẽtia, urbiũ & ciuitatiũ numerositate, magnitudine, ac studiosissima templorũ instauratione, Romanæ sedis obedientia, decimarũ oblationũ & elemosynarũ largitione, honesto uestium usu, tum situ salubritateq́ cœli iucũdissima. Præterea ipsa Germania, benignissimo uentorũ afflatu, latissimorũ fluuiorũ et Thermarũ copia, nemorũ & saltuũ iocũda utilitate, crudeliũ ferorũq́ animaliũ carentia & magna soli fertilitate principatum obtinet, Quicquid est quo uita nostra

carere non poteſt, id omne deus Germaniæ non inuidit, opes, pabula, lacus, fruges, uineta, uarijsq; generis uina, uel unica Alſatia, multis exteris abunde prçſtat, uellera, lina, ueſtes, iuuenci, equi. Metalla, aurũ, argentum, æs, ferrum, non ſolum montes, ſed & flumina Rhenus, Danubiusq; proferunt, ut nec Pactolo, nec Tago cedat Germania, longe à mari diſtans, quod Plato improbitatis magiſtrum appellat. Sunt demum Germani ſacroſanctæ Chriſti religioni deditiſſimi, ac obſeruantiſſimi, à qua nec uinculis, nec carcere, nec ipſa denique morte diuelli poſſunt, ſicut neque à ueritate (quam ipſis Perſis ſanctius colunt) recedere uidentur, quod profecto ſanctiſſimum & omnium præſtantiſſimum eſt diiudicandum.

FINIS

CHRONICON VETVS RERVM MAGVNTIACARVM PER CONRADUM EPISCOPUM.

Continet autem de ecclesiasticis uestibus, instrumentis, & ornamentis templi Maguntini, & submotione Henrici ab archiepiscopatu, cæde Arnoldi qui [redacted] Romano pontifice & Cardinalibus sedem occuparat. Item de Rodolpho Clobelouch fratre ducis Zeringensis quem populus Maguntinus elegit. De Conrado Bauaro & Christiano Cancellario Frider. I. De Sigefridis archiepiscopis & Conrado Ar. Coloniensi postulato. Postremo de Christiano propter probitatem exautorato, & Gerardo F. comitis syluestris, Des Valdtgrafen: qui Maguntinam episcopen emit c c. Marcis pecuniæ præsentis, à legatis sedis Romanæ per Conrad. episcopum. Sunt autem hæc gesta sub Frid. I. Henrico V I. Friderici F. Philippo rege, & Friderico I I. filio Henrici V I. nepote Friderici I. Nec reperiuntur in uulgatis Chronicis.

VENERABILI patri domino Theodorico abbati, & fratribus C. Ludouico priori Ioan. Rudolpho sacerdotibus C. presbyter episcopali nomine indignus, gaudia electis dei ante mūdi exordia præparata. Solent plerunq; res olim gestæ si scriptis non fuerint commendatæ sic obliuionis conculcari pede, ut nulla de ipsis à posteris memoria habeatur, cum tamē earum noticia posset forte fore aliis causa cautelæ, & instrumentum euadendi pericula uel uitandi. Quod si non fit, saltem legentibus & audientibus tedium tollitur, dum ea transierint, eis quasi quædam recentia renascuntur. unde fit ut ex hoc in admirationem ducantur uel stuporem, uel certe ad passionis gemitū prouocentur. Scripturus itaque uobis iacturam & oppressionē, qua annis iam c. cepit ruere ecclesia Maguntineñ. ipsius inuoco gratiam cuius ea quæ sustinuit & adhuc sustinere nō desiit, mala, iudicio est oppressa. Igitur ut eius miserabilior calamitas quā patitur, & flebilior elucescat, prius quibus honoribus claruit, quibus diuitiis & ornatibus referta fuerit, succinctè & breuiter disseremus. Erant ibi purpurarū præciosarū tantæ copiæ ut diebus festiuis totum monasteriū cum sit tamen longum & latum, intrinsecus tegeretur, & tamē adhuc superfuerunt. Erant tapetia &

petia & dorsalia mira picturæ uarietate distincta, quæ operis subtilitate & pulchritudine animos intuentiũ admiratione delectabant. Præter ista erant & alia quæ super pauimentum templi & scamna & coram altaribus sternebantur. Erant pallæ altarium auro intextæ preciosæ. Inter quas tres erant præcipuæ, quarum una æstimabatur posse ualere marcas C. alia LX. atque aliæ non minoris uel parum minoris poterant æstimari. Erat in casulis Dalmaticis subtilibus & cappis sericeis & purpureis auro & gemmis intextis preciosus & copiosus thesaurus. Inter quæ sex cappæ præcipuæ erant, quarum una æstimata est ad LX. Marcas. sic enim & obligari poterat. aliæ quinque minoris erant æstimationis. ex hijs duas ego uidi, quarum una uetustate fuit sic consumpta & attrita, quod alicui usui non ualebat. data ergo est igni, & reddebat tres Marcas auri cum dimidia. Alia quæ adhuc recentior uidebatur uendita est cum una palla altaris: quid pro hijs acceptum fuerit uel quo deuenerit uenditum acceptum penitus ignoratur. Inter casulas autem sic de quolibet colore duo paria: duæ nigræ aurifrigiatæ & eiusdem operis duæ Dalmaticæ. & duo subtilia latis aurifrigijs ornata. & hæc omnia ualde bona. Item duæ casulæ de samito albo & eiusdem fili Dalmaticæ duæ. subtilia duo cum auro ornata omnia ualde bona. Item duæ casulæ de rubeo samito, & tot Dalmaticæ & subtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ casulæ de uiridi samito, & tot Dalmaticæ & subtilia aurifrigiata ualde bona. Item duæ casulæ de croceo samito, tot Dalmaticæ & subtilia ualde bona. Vna inter cæteras erat casulas ante paucos dies uiolacea, latis & magnis aurifrigijs, longa & larga, aureis lunulis & sideribus insertis: quæ tanti erat ponderis propter aurum ut plicari non posset, & in ipsa uix aliquis poterat nisi ualde robustus diuina mysteria celebrare. Vestiebantur tamen illa pontifices & prælati festis præcipuis canturi. Sed post euangelium cantato offertorio, factis oblationibus, illam deponentes flexibiliorem sumentes in illa diuina perfecerunt. Item multæ tunicæ diuersorum colorum, uidelicet rubei uiridis & uiolacei coloris, uirgulatæ, crocei, albi, quibus utebantur ministri altarium & acoliti & crismatis portatores. In Albis, cingulis humeralibus stolis & cæteris ornamentis paucis credenda copiosa diuersitas. Erant infulæ uel thiaræ XVIII auriphrigiatæ, chirothecæ ualde bonæ. XVI annuli pontificales boni & magni. de Robino unus & impositis alijs gemmis minutis. de smaragdo unus. de saphiro unus. de Topazio unus. Baculi pastorales duo uestiti argento. Caligæ VIII. & tot sandalia. Hæc de uestimentis. Nunc de ornatu & thesauro ecclesiæ, & primo de pertica audiatis. erat pertica argentea concaua deaurata, quæ tantũ præcipuis festis ut in passione, Pentecoste, in dedicatione ecclesiæ, in festo patroni gloriosi confessoris beati Martini, in natiuitate saluatoris ante altare dependebat. In qua uascula

ſcula ſuſpendebantũr, quædam eburnea, quædam argentea, formarum di/ uerſarum, omnia reliquijs plena. In horum omniũ medio fulgebat ſmarag/ dus ſuſpenſus catenis aureis duabus, habens quantitatem & ſpiſſitudinem dimidij peponis magni,& per omnia ſimilitudinem habens peponis,& ipſe concauus:huic ſolebat aqua infundi cum duobus uel tribus piſciculis paruis: & depoſito deſuper operculo, cum mouebantur piſciculi,ſimplices & uetulæ lapidem uiuere affirmabant.Erant thuribula X.argentea deaurata,& unum aureum habens auri Marcas III. & acerræ X I. inter quas una erat de lapi/ de integro Onychino concauo, habens ſimilitudinem uermis horribilis id eſt, ut buffonis: concauitas eius patebat in dorſo,ubi & circulus argenteus cum literis græcis ambiebat. In fronte huius acerræ quia caput habebat ſimile uermi monſtruoſo,erat lapis Topazius ualde precioſus, magnitudi/ nem habens dimidij uitelli oui: in oculis eiuſdem acerræ duo Robini, quos Carbunculos uocant. adhuc eadem acerra habetur hic, ſed gemmæ non. Item erant duæ grues argenteæ concauæ, quæ ſolebant poni iuxta altare hinc & hinc,& dorſo patebant,impoſitis carbonibus & thure uel thymiama te boni odoris fumum per guttura & roſtra emittebant.Erant autem grues tantæ magnitudinis cuius uiuæ. Erant libri qui pro ornatu ſuper altare po/ nebantur, ut euangeliorum epiſtolarum plenariorũ &c. aliqui ueſtiti ebore ſculpto,alij argento,alij auro & gemmis.Erant pelues IIII. argenteæ,& ut/ cei diuerſarũ formarum quos manilia uocant eo quod aqua ſacerdotum ma nibus funderetur ex eis,argenteam quædam habentes formam leonũ,quæ/ dam draconum, auium uel gryphonum uel aliorũ animaliũ quorumcunq;. Erant candelabra magna duo quę iuxta altare ponebantur argentea,& alia minora quæ ſuper altare ponebantur,quibus rotæ ſupponebantur latæ pro/ pter ſtillicidia candelarũ neſcio quot. Erat corona magna pendens in choro ad ſimilitudinẽ eius quæ adhuc pendet ad ſanctũ Albanũ, & una in medio templi, atq; aliæ tres minores ante altare ſancti Martini,omnes ex argento diligentius fabricatæ. Erant cruces argenteæ portatiles miræ pulchritudinis, quarũ duæ in Palmis,duæ in paſchate,duæ in ebdomada paſchæ,duæ in ro gationibus,duæ in die aſcenſionis domini ferebantur.X.per totũ.Erat & una crux tantæ longitudinis,ut totũ brachium magni uiri, in qua erant ſanctorũ reliquiæ multæ & magnę.In medio uero cõtinebat de ligno dominicę crucis ad quantitatẽ digiti,ad longitudinẽ uero palmæ uirilis:ueſtita erat hæc crux auro puriſſimo,& gẽmis precioſis & multis.Erat & alia crux lignea auro op/ timo ueſtita,in qua imago erat aurea domini crucifixi, quę imago cuiuslibet cõmunis hominis magnitudinẽ excedebat,cõcaua,ſed multũ ſpiſſa, cuius uẽ ter plenus erat reliquijs & gemmis precioſiſſ.dicebatur autẽ nec Romanum imperium meliores babere:hæc crux poterat diſſolui membratim in iunctu ris,primo in talo, in genuibus,in femore, in humeris,in cubito,in manibus,

in collo

in collo, ubi corpori inherebat. cætera pars corporis dorſum ſcilicet & uenter pariter coherebāt,& hoc ideo ut cōmodius & ſecurius poſſet in archa ſibi ad hoc deputata ſpecialiter reſeruari.hæc raro ponebat niſi forte præſente rege uel alio magno principe & in feſtis paſchæ uel natalis domini & pontifice hoc iubente. Cū autē hoc fieri oportebat tunc in loco ualde eminenti in templo ſuper trabem, ubi nulli alieno patebat acceſſus, à miniſtris fidelibus locabatur. In huius imaginis capite loco oculorū erant duæ gemmæ quas carbunculos uocant,tantæ magnitudinis, ut duo uitelli ouorum;qui in tenebris coruſcabant. huic cruci inſcriptus erat uerſus iſte, Auri ſexcentas habet hæc crux aurea libras.Et nota quod una libra habet duas marchas auri. Sic ergo erant mille & cc.marchæ auri probatiſſimi.Nec ſilendū arbitror:pro ſpeciali huius auri examinatiſſimo ualore crux ipſa proprio nomine cenſebatur,uocabatur autem Benna.

Libra auri continet duas Marcas. *Benna.*

De indumentis quotidianis,crucibus, calicibus, ampullis, attinentibus, & thuribulis mentionem facere propter multitudinem non bene poſſum. Sed quia de calicibus dicimus ſubijt memoria quod fueram iam oblitus.Erant calices XII. argentei omnes deaurati eiuſdem ponderis cum patenis,ſcilicet de tribus marchis,dempto calice qui pertinebat ad maius altare,& is cæteros dimidia marcha præcellebat. cuilibet calici erant ſpeciales ampullæ argenteæ, & pypis argentea ad hoſtias deputata. Præter hos calices erant tres aurei. In uno horū poterat celebrari. qui etiam ſuas habuit ampullas & pyxidem ad hoſtias ex auro puriſſ.& margaritis, & perā ad corporalia filis aureis inſertis miri operis & decoris. Habebant etiā calices alij ſuas peras ad corporalia ex purpura & auriphrigijs adornatas. Erant Fiſtulæ quinq; ad cōmunicandū argenteæ deauratæ.Erant colæ argenteæ nouem,per quas uinum poterat colari ſi neceſſe fuiſſet: præter eam quæ attinebat calici aureo & hæc aurea erat.Hoc aureo calice ſolus pontifex uel prælatus eccleſię maioris in ſummis feſtiuitatibus utebantur, Alij duo calices tantæ erāt quantitatis quod cū ipſis diuina myſteria nequaquam poterant celebrari.Erat enim unus maior altero, Minor habebat cum patena marcas auri electiſſimi XVIII. in cuius pede per circuitum precioſi erant lapides ualde, & in patenæ circuitu limbus eiuſdem operis ambiebat, & ipſe quidem gemmis precioſis non carebat. calix maior quot marcas auri habuerit neſcio: certum autem eſt quod ſpiſſitudo eius erat digiti, & per totū tam in pede quàm ſupra gemmis erat precioſiſſ. adornatus.habebat etiam idē calix duas anſas quæ poterant manus replere leuantis, ſicut ſolent habere mortarij in quibus piperata & ſalſa præparantur. huius patena talis erat latitudinis & ſpiſſitudinis quod ipſi cōgruebat,& ipſa gēmis per circuitū decorata.hic calix habebat altitudinē unius ulnæ & capere poterat dimidiū ſeſtariū uini. Nec ab omni homine poterat leuari à terra cōmode. Nullus me in hoc ſcripto arguat obſecto falſitatis

Calices XII. argentei. trium Marcharum. Ampullæ argenteæ. Pixis argentea. Calices aurei tres. Fiſtulæ 5.

Nam